

OPERE

DEL PROPOSTO

LODOVICO ANTONIO MURATORI

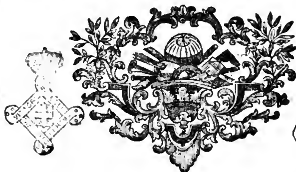
GIA' BIBLIOTECARIO

DEL SERENISSIMO SIGNORE

DUCA DI MODENA.

TOMO DECIMO.

PARTE PRIMA.

IN AREZZO MDCCLXX.

PER MICHELE BELLOTTI Stampat. Vesc. all'Insegna del PETRARCA.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

OPERE

DEL PROPOSTO

LODOVICO ANTONIO MURATORI

GIA' BIBLIOTECARIO

DEL SERENISSIMO SIGNORE

DUCA DI MODENA.

TOMO DECIMO.

PARTE PRIMA.

IN AREZZO MDCCLXX.

PER MICHELE BELLOTTI Stampat. Vesc. all'Insegna del PETRARCA.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

Tomi X. Pars Prima.

LAMINDI PRITANII.

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO

UBI QUAE JURA, QUAE FRENA FUTURA SINT HOMINI CHRISTIANO IN INQUIRENDA, ET TRADENDA VERITATE OSTENDITUR;

ET SANCTUS AUGUSTINUS VINDICATUR A MULTIPLICI CENSURA JOANNIS PHEREPONI

OPUS AB AUCTORE OLIM RECENSITUM ET AUCTUM.

ACCESSERUNT

IPSIUS AUCTORIS EPISTOLA, QUA EDITIO PRIMA PARISIENSIS INTERPOLATA NOTATUR, ET

NOTAE, QUIBUS ALIQUOT IN LOCIS HOCCE OPUS ILLUSTRATUR.

ANDREAE LUGIATO

PRESBYTERO CONGREGATIONIS ORATORII VERONENSIS

VIRO CLARISSIMO ATQUE OPTIMO INTER AMICOS

ANDREAS GRANDORGAEUS

S. P.

I lubens unquam calamum ſumſi, jam ſumo; ut quam te amem morum cauſſa, quam aeſtimem eruditionis, publice innoteſcat. Ego equidem ex quo primum te novi, dulciſſime *Lugiate*, impenſe dilexi, & nunc impenſius diligo ſingulari quodam ſtudio ac benevolentia; quin & adde, ſis, obſervantia: quae profecto amicitiae officia me tibi debere ſancte profiteor cum ob doctrinae litterarumque affinitatem, tum in primis ob egregias animi tui dotes, quibus captus tibi quam arctiſſime obſtringor. Memini enim, & meminiſſe placet, ſuaviſſimae illius conſuetudinis qua proxime tranſactis autumnalibus feriis ad quadraginta dies uterque noſtrum mire ſumus allecti: quod quidem tempus ruris ſeceſſu & amoenitate ducti dulciter fallebamus, vel privatim ſermonibus eruditis intenti, vel die multo, inambulando ſimul & colloquendo. Ad haec deinde acceſſit ſocietas longe gratiſſima Nobilis viri Marchionis *Ludovici Salaei*, ingenuarum artium ſtudiis liberaliter perpoliti; quod ſane in illius ordinis hominibus vix hac aetate reperias. Hujus itaque viri neceſ-

ſitudine, nobiſcum omnibus officiis conjunctiſſimi, uterque noſtrum incredibiliter delectabatur; adeo ut ſuis plane egregiis dotibus nos, & quos non? ſibi arctiſſimi amoris nexu devinxerit: vivam enim ipſe referebat imaginem *Jacobi Praemontii* V. Cl. mihi olim eleganter expreſſam a doctiſſimo *Huetio* (a); cui nimirum *magna inerat praeſtantia ingenii ac vis, praeclara & libero homine digna eruditione exculta; nec non morum candor eximius, & facili quadam comitate temperata gravitas, atque retinendis amicitiis fides propemodum ſingularis*. Verum poſtquam annua valetudine defeſſus ac paene confectus, intermiſſis curis ſtudiiſque gravioribus, ſemeſtri otio aliquammultum animum refeciſſem; in patriam tandem ad coepta maturanda redire juſſus, a Nobiliſſimo *Salaeo* diſcedere cogor, quocum mihi ſex ipſos menſes ſumma interceſſerat familiaritas; atque a te quoque oculiſſimo Amico aegre admodum divulſus, domum revertor. Ubi pedem in cubiculum intuli, tunc vero mecum ipſe reputavi quonam pacto ſuaviſſimae noſtrae conſuetudinis memoriam non tantum reguſtare, ſed & litteris nunquam interituris conſignare poſſem; quo nimirum animus moleſtis curis identidem concidens, jucunda hac recordatione perpetim manſura ſubinde recreetur. Ecce autem repente mihi oblata perbella occaſio. Statim enim ac Venetias appuli, a viro mihi longe amiciſſimo intellexi, brevi iterum in lucem proditurum *Lamindi Pritanii* Opus *De Ingeniorum moderatione;* in cujus quidem lectionem quum ferme ab adoleſcentia me incumbere ipſe noverit, ſciſcitatur num tandem aliquid operis in illud illuſtrandum conferre velim. Tunc enimvero opportunitatem nactus, quod meditabar exſequi ſtatui. Agedum illud in medium proferam; quod hoc de Opere deque illius Auctore compertum habeo; additurus deinde quid in iſta editione curanda ipſe praeſtiterim: quod quum perfecero, quantulamcumque hanc meam induſtriam ſic accipias velim, Amicorum optime, velut amoris in te mei meaeque obſervantiae certam teſſeram, atque dulciſſimae amicitae noſtrae perenne monimentum.

Egregium itaque Opus, aetatem ſane laturum, *De Ingeniorum moderatione in Religionis negotio*, prodiit primum Lutetiae Pariſiorum anno 1714. omniumque doctorum virorum magno cum plauſu exceptum, teſtantur ſatis editiones in Germania atque Italia ſaepius repetitae. Auctorem Operis probe noſti Cl. V. *Ludovicum Antonium Muratorium*, nobis, bonis omnibus & Reipublicae in primis Litterariae luctuoſa morte abhinc annos duos ereptum.

(a) *Huet.* de Interpret. Lib. 1. cap. 1.

At quem virum! quem ego viderim in vita optumum.

Quamvis autem *Muratorius* heic *Lamindi Pritanii* personam induerit, qua contectus jam ab anno 1703. in Eruditorum scenam primum prodierat; non adeo tamen seipsum obtexit, ut sibi asserere aliquando ea scripta neutiquam posset, quae sub illo vel alio ementito nomine interdum evulgasset: tribus enim prioribus litteris cum in *LAMindi*, tum in *LAMpridii* nomine aliquot post annos assumto, seipsum obscure licet, at satis indigitavit. Mirari autem subit, *Actorum Lipsiensium* scriptores istiusmodi *Lamindi* Opus recensentes (a), *Bernardum Trevisanum* Patricium Venetum sub ejus nominis umbra latitantem autumasse; cujus, inquiunt, anno 1708. *Venetiis prodiisse scimus Cogitata de exquisito judicio & gustu quo ad Scientias & Artes*. Semel nempe iterumque errarunt ii, Viro illi alioquin illustri Opera isthaec duo egregia tribuentes, quorum tamen auctorem fuisse *Muratorium* certo liquet: in quem quidem errorem impegere, minime attendentes, *Bernardum Trevisanum* cujus exstat Isagoge ad *Muratorianum* Opus hoc titulo praenotatum: *Riflessioni sopra il Buon Gusto nelle Scienze e nelle Arti*, satis clare sub initium seipsum a *Pritanio* distinxisse.

Jam vero ad argumentum quod attinet hocce in Opere *Muratorio* pertractatum, non est cur tibi, mi *Lugiate*, quidquam praeloquar; quandoquidem Auctor praeclarissimus, quodnam fuerit scriptionis suae consilium, in Praefatione luculenter exsequitur: nisi malis, aliquid iis addi posse, quae ibidem de iniquo S. *Augustini* Censore, parcius forte quam par erat, *Lamindus* nos edocuit. Accipe igitur primum ex ipso *Muratorio*, quisnam sub *Johannis Phereponi* nomine lateat, quamvis minime omnium id te fugere pro certo habeam. „ Ego quidem novi, inquit (b), *Johannem Clericum*, virum & eruditione & ingenio critico revera celebrem, sed licentia „ quoque opinandi aeque famosum; adeoque in sanctos Patres animatum, ut quum ipsum audis, alterum, immo ipsum *Pherepo-* „ *num* audire te putes". Jam tenes ex *Pritanio* verum Censoris Augustiniani nomen; quod sane in toto hujus Operis decursu adeo clare detectum frustra quaeras. Ergo *Johannes Pherepônus* ipse est *Johannes Clericus*, qui ex *Remonstrantium* grege ad *Socini* familiam postea defecit. Cujus quidem hominis liberrimam, quin & petulan-

(a) Supplem. Tom. VI. pagg. 506. & seqq.
(b) *De Ingen. moder.* Lib. III. cap. III. §. *Quid quaeso*, pag. 385. hujus edit.

tulantissimam in S. *Augustinum* censuram, haud aequo animo ferre valens *Pritanius* noster, luculentam apologiam pro tanto Ecclesiae Doctore texere instituit.

Neque in suis tantum *Animadversionibus Pherepονianis* ineunte hoc saeculo evulgatis, furens in S. *Augustinum* insurrexit *Clericus;* verum & jam olim in altero Opusculo Gallice inscripto: *Entretiens sur diverses matieres de Théologie*, Amstelodami edito anno 1685. & deinceps in suis *Epistolis Criticis*, & alibi passim sanctum Hipponensem Antistitem ore invido lacessivit. At inverecundum Censorem acerbe satis jam carpserat emunctae naris Criticus *Richardus Simonius;* cujus proinde verba non te pigeat excipere, eo vel maxime heic describenda quod omnia ferme celebris hujus Scriptoris Opera raro sint obvia. Sic igitur ille (a): „ Mr. *Simon* a remar„ qué dans sa *Critique*, que St. *Augustin* n'a pas eu à la verité „ autant d'érudition qu' *Origene* & St. *Jerôme;* mais qu' *il a en* „ *quelque façon suppleé à ce défaut par la force de son esprit &* „ *par la solidité de son jugement*. Il ajoûte de plus, que ce Pere „ a très-bien remarqué dans ses Ouvrages les qualités néceſſaires „ pour bien interpreter l'Ecriture; & que comme il étoit modeste, „ il a connu librement qu'une partie de ces qualités lui manquoit. „ *Mais il est suprenant*, dit Mr. le Clerc, *que ce grand genie ait* „ *pû se conduire si imprudemment, que d'entreprendre ce qu'il re-* „ *connoissoit lui-même être au dessus de ses forces, & qu'il ait osé* „ *tant parler sur l'Ecriture, dont il n'avoit qu'une très-mediocre* „ *connoissance. Où est cette force d'esprit & cette solidité de juge-* „ *ment que le Pere* Simon *lui attribue?* Que répondroit nôtre Pro„ fesseur Ebraïzant à Mr. *Simon*, s'il lui objectoit qu'il n'a fait „ gueres paroître d'esprit ni de jugement, en écrivant sur des ma„ tieres de Critique dont il n'a qu'une très mediocre connoissance? „ Il répondroit sans doute, qu'on lui fait tort, bien qu'il fût faci„ le de se convaincre du contraire par son Livre. Mais pour ne „ pas nous éloigner de St. *Augustin* dont il s'agit, ce savant Pere „ a eu raison d'avouër de bonne foi, qu'il n'avoit pas toutes les „ qualités néceſſaires pour bien interpreter l'Ecriture; parce qu'il „ ne savoit pas la Langue Ebraïque, qu'il jugeoit cependant abso„ lument néceſſaire. Ses occupations continuelles ne lui permettoient „ pas aussi d'approfondir les questions difficiles de la Bible. Di„ ra-t-on pour cela qu'il a été un imprudent, d'entreprendre ce qu' „ il re-

(a) *Réponse aux Sentimens de quelques Théologiens de Hollande*, pagg. 202. 207.

„ il reconnoissoit être au dessus de ses forces? L'experience a bien „ fait voir le contraire, ses Ouvrages contre les Hérétiques aïant „ été très utiles à l'Eglise. On doit plus estimer un Théologien „ qui a une grande pénétration d'esprit & un jugement solide avec „ une connoissance mediocre des Langues de l'Ecriture, qu'un hom„ me savant dans ces Langues qui auroit un esprit & un jugement „ mediocres. Il n'est pas possible de trouver un homme entiere„ ment parfait: & ainsi bien qu'il manquât quelque chose à St. „ *Augustin* du côté de l'érudition, comme il l'avouë lui même; il „ n'a pas laissé d'être le plus habile Théologien de son siécle, & „ le plus propre à soûtenir avec vigueur la cause de l'Eglise contre „ les Hérétiques. Je n'en excepte pas même St. *Jerôme*, qui avoit „ sans doute beaucoup plus d'érudition que lui.

„ Notre Faiseur d'Entretiens n'en demeure pas là: car aïant „ publié depuis peu un Livre (a) où il tâche de faire revivre les „ sentimens de *Pélage*, il dit ici qu'*on aura encore plus de peine à* „ *comprendre comment il a été possible que St.* Augustin *triomphât* „ *des Pélagiens, comme il a fait, étant si peu capable d'expliquer* „ *heureusement l'Ecriture sainte. Il ne pouvoit pas disputer contre* „ *eux par la Tradition qui étoit contraire à ses sentimens, comme* „ *le reconnoissent même ses Disciples, & comme l'ont reconnu les* „ *plus habiles gens de nôtre siécle, en sorte qu'il étoit obligé de re*„ *courir à l'Ecriture, qu'il n'entendoit qu'à demi.* On sait cepen„ dant (subdit *Simonius*) que ces Pélagiens dont Saint *Augustin* a „ triomphé, n'étoient pas de mal-habiles gens, & qu'il falloit sans „ doute qu'il leur opposât autre chose que des raisonnemens Plato„ niciens pour appuïer les anciens sentimens de l'Eglise. Aussi vo„ ïons nous qu'il a recours dans ses Ouvrages à la Tradition & à „ l'Ecriture. Il oppose souvent aux Pélagiens les témoignages des „ Peres qui avoient vécu avant lui, sur lesquels il fonde la Tradi„ tion; & il les accable même d'un grand nombre de passages de „ l'Ecriture qui détruisent manifestement la doctrine de *Pélage*..... „ Au reste il n'est pas vrai, que les sentimens de St. *Augustin* pris „ en general & comme étant opposés à ceux de *Pélage*, aïent été „ contraires à la Tradition de l'Eglise. On peut seulement dire qu' „ il a eu sur cette matiere des opinions particulieres, tirant de ses „ principes de certaines consequences, qui ne se trouvent pas dans „ la plûpart des Peres qui l'ont précédé. Mais cela ne touche point „ la crean-

(a) *Entretiens sur diverses matieres de Théologie.* A Amsterdam 1685.

„ la creance commune & generale de toutes les Eglises du monde, „ avec lesquelles St. *Augustin* étoit d'accord."

Paucis autem interiectis, pergit *Simonius* in haec verba: „ Il „ n'y a donc rien d'exact dans tout le raisonnement de Mr. le „ *Clerc*, qui paroît encore moins juste dans les consequences qu'il „ en tire. *Si saint Augustin*, dit-il, *étoit moins subtil*, & *s'il ne* „ *faisoit que dire ce qu'il avoit appris avec le commun des Chré-* „ *tiens*, *on pourroit assûrément beaucoup mieux s'y fier*, & *se per-* „ *suader qu'il ne nous débite que les sentimens communs de tout le* „ *Christianisme: mais il est si sujet à suivre ses propres pensées*, & „ *à pousser jusqu'au bout des idées Platoniciennes*, *qu'on doit toûjours* „ *se tenir sur ses gardes en le lisant*. Je ne vois pas bien (reponit „ *Simonius*) ce que nôtre Auteur veut conclure de tout ce long „ discours. La creance de l'Eglise, comme on l'a déja remarqué, „ n'est pas fondée sur quelques sentimens particuliers de St. *Augu-* „ *stin*, ni sur quelques allegories qui se trouvent dans ses Ouvra- „ ges, mais sur les preuves qu'il tire de l'Ecriture & de la Tra- „ dition. S'il pousse quelquefois trop loin ses principes, & s'il fait „ même paroître trop de subtilité dans ses raisonnemens, cela ne „ nuit rien au fonds de la doctrine, qui n'est pas appuïée sur les „ subtilites d'un Auteur particulier, mais sur une certaine unifor- „ mité de creance qu'on trouve dans les anciens Peres, quoique „ chacun ait sa maniere de raisonner particuliere."

Tandem laudatus Criticus sic concludit: „ Mr. le *Clerc* se trom- „ pe fort, quand il confond les sentimens particuliers de St. *Augu-* „ *stin* avec ceux qu'ils lui étoient communs touchant la Grace „ avec les autres Peres. L'Eglise qui est Catholique & universelle, „ n'a jamais adopté les opinions d'aucun Auteur particulier. Si el- „ le a approuvé la doctrine de St. *Augustin* sur le sujet de la Gra- „ ce, ce n'a été que par rapport à l'hérésie de *Pélage*. En quoi „ on ne peut pas dire que St. *Augustin* est le premier qui ait for- „ mé le Systéme de la Grace, puisque ce Systéme de la Grace é- „ toit étabili au tems de St. *Augustin* dans toute l'Eglise. Saint „ *Jerôme* qui n'étoit pas moins savant dans les Traditions de l'E- „ glise Grecque que dans celles de l'Eglise Latine, s'opposa dans „ ce même tems là à *Pélage* avec vigueur; & l'Orient condamna „ l'hérésie de *Pélage*, aussi bien que l'Occident."

Reliqua vide sis apud ipsum *Simonium*. Ex his autem, in primis vero ex isto *Lamindi* Opere colligas velim, neminem forte *Cle-*

rico

rico iniquiorem in S. *Augustinum* exstitisse. Undenam porro, inquies, huic Remonstranti tantus furor? Nimirum ex pseudo-synodo Dordracena, cujus sanctionibus ex S. *Augustini* doctrina potissimum haustis, Arminianismum prostratum; Arminianismum, inquam, *Clerico* apprime carum. Hinc equidem lacrimae, hinc rixae, hinc irae furentes. Jam vero te non modo postulantem, sed & flagitantem audio, ut id tibi clarius edisseram. Quidni faciam carissime *Lugiate?* quin & lubens & ex animo faciam. Ecce tibi ex adverso ipsemet *Clericus* testis, cujus verba in tabulas relata ab Eminentissimo Cardinali *Quirino*, jam teneo. Accipe igitur illa ex hujus Purpurati Patris *Commentariis de rebus ad se pertinentibus* (a), quae sic se habent: „ Haud omittam narrare, *Clericum* inter alia a me interrogatum fuisse, quemnam ex veteribus Ecclesiae Patribus pluris faceret; nominatumque mihi statim ab ipso *Augustinum*. Falsa ergo fama (subiunxi ego) in Italia vagatur, sub nomine *Phereponi* qui recens in Batavia curavit ejus Patris operum novam editionem, non alium delitescere nisi ipsummet *Johannem Clericum:* falsa, inquam, fama; nam *Phereponus* ille in Notis ad eam editionem appositis, nullam profecto omittit carpendi *Augustini* occasionem. Aequi bonique tulit meum istum candorem *Clericus*, ac mihi aeque candide affirmavit, Notas se illas confecisse, non ex doctrinae Augustinianae contemtu; sed quod res omnino iniqua sibi videretur, Batavos Magistratus, ejusdem doctrinae auctoritatem obtendentes, fas sibi esse arbitrari, quosvis ad parendum Dordracenae Synodi Decretis adigere: perinde ac si in ea Regione, post detrectatum Romanae Inquisitionis jugum, aliud & quodammodo durius, conscientiis incolarum imponi per ea Decreta, aequo animo tolerare quis posset. " Hactenus Eminentissimus Scriptor. Ecquando, amabo te, eumdemmet *Clericum* putasti istiusmodi testimonium redditurum? Habes autem iis consona vel in ipsius *Pherepóni* Animadversionibus pag. 476. ubi S. *Augustinum* acriter, ut assolet, perstringens haec effutiit: „ Platonismum nobis pro doctrina Apostolorum propinat, aut argutias inanes magna verborum pompa nobis obtrudit. Quae non eo dico, quod eloquentiam & acumen, in rebus praesertim metaphysicis, *Augustino* detraham, aut quod meritas laudes minus libenter tribuam: Sed quia video multos (*Gomaristas* innuit) ejus auctoritate abuti, & eos prae illo contemni (digitum intendit in *Arminianos* quibus ipse „ adhae-

(*a*) Eminent. *Quirin.* Commentar. de reb. ad se pertinent Part. I. cap. III. pag. 47.

„ la creance commune & generale de toutes les Eglises du monde,
„ avec lesquelles St. *Augustin* étoit d'accord."

Paucis autem interiectis, pergit *Simonius* in haec verba: „ Il
„ n'y a donc rien d'exact dans tout le raisonnement de Mr. le
„ *Clerc*, qui paroît encore moins juste dans les consequences qu'il
„ en tire. *Si saint Augustin*, dit-il, *étoit moins subtil*, & *s'il ne*
„ *faisoit que dire ce qu'il avoit appris avec le commun des Chré-*
„ *tiens, on pourroit assûrément beaucoup mieux s'y fier*, & *se per-*
„ *suader qu'il ne nous débite que les sentimens communs de tout le*
„ *Christianisme: mais il est si sujet à suivre ses propres pensées*, &
„ *à pousser jusqu'au bout des idées Platoniciennes, qu'on doit toûjours*
„ *se tenir sur ses gardes en le lisant*. Je ne vois pas bien (reponit
„ *Simonius*) ce que nôtre Auteur veut conclure de tout ce long
„ discours. La creance de l'Eglise, comme on l'a déja remarqué,
„ n'est pas fondée sur quelques sentimens particuliers de St. *Augu-*
„ *stin*, ni sur quelques allegories qui se trouvent dans ses Ouvra-
„ ges, mais sur les preuves qu'il tire de l'Ecriture & de la Tra-
„ dition. S'il pousse quelquefois trop loin ses principes, & s'il fait
„ même paroître trop de subtilitè dans ses raisonnemens, cela ne
„ nuit rien au fonds de la doctrine, qui n'est pas appuïée sur les
„ subtilites d'un Auteur particulier, mais sur une certaine unifor-
„ mité de creance qu'on trouve dans les anciens Peres, quoique
„ chacun ait sa maniere de raisonner particuliere."

Tandem laudatus Criticus sic concludit: „ Mr. le *Clerc* se trom-
„ pe fort, quand il confond les sentimens particuliers de St. *Augu-*
„ *stin* avec ceux qu'ils lui étoient communs touchant la Grace
„ avec les autres Peres. L'Eglise qui est Catholique & universelle,
„ n'a jamais adopté les opinions d'aucun Auteur particulier. Si el-
„ le a approuvè la doctrine de St. *Augustin* sur le sujet de la Gra-
„ ce, ce n'a été que par rapport à l'hérésie de *Pélage*. En quoi
„ on ne peut pas dire que St. *Augustin* est le premier qui ait for-
„ mé le Systéme de la Grace, puisque ce Systéme de la Grace é-
„ toit établi au tems de St. *Augustin* dans toute l'Eglise. Saint
„ *Jerôme* qui n'étoit pas moins savant dans les Traditions de l'E-
„ glise Grecque que dans celles de l'Eglise Latine, s'opposa dans
„ ce même tems là à *Pélage* avec vigueur; & l'Orient condamna
„ l'hérésie de *Pélage*, aussi bien que l'Occident."

Reliqua vide sis apud ipsum *Simonium*. Ex his autem, in pri-
mis vero ex isto *Lamindi* Opere colligas velim, neminem forte *Cle-*
rico

rico iniquiorem in S. *Augustinum* exstitisse. Undenam porro, inquies, huic Remonstranti tantus furor? Nimirum ex pseudo-synodo Dordracena, cujus sanctionibus ex S. *Augustini* doctrina potissimum haustis, Arminianismum prostratum; Arminianismum, inquam, *Clerico* apprime carum. Hinc equidem lacrimae, hinc rixae, hinc irae furentes. Jam vero te non modo postulantem, sed & flagitantem audio, ut id tibi clarius edisseram. Quidni faciam carissime *Lugiate?* quin & lubens & ex animo faciam. Ecce tibi ex adverso ipsemet *Clericus* testis, cujus verba in tabulas relata ab Eminentissimo Cardinali *Quirino*, jam teneo. Accipe igitur illa ex hujus Purpurati Patris *Commentariis de rebus ad se pertinentibus* (a), quae sic se habent: „ Haud omittam narrare, *Clericum* inter alia a me interro„ gatum fuisse, quemnam ex veteribus Ecclesiae Patribus pluris fa„ ceret; nominatumque mihi statim ab ipso *Augustinum*. Falsa er„ go fama (subiunxi ego) in Italia vagatur, sub nomine *Pherepo*„ *ni* qui recens in Batavia curavit ejus Patris operum novam edi„ tionem, non alium delitescere nisi ipsummet *Johannem Clericum*; „ falsa, inquam, fama; nam *Phereponus* ille in Notis ad eam edi„ tionem appositis, nullam profecto omittit carpendi *Augustini* occa„ sionem. Aequi bonique tulit meum istum candorem *Clericus*, ac „ mihi aeque candide affirmavit, Notas se illas confecisse, non ex „ doctrinae Augustinianae contemtu; sed quod res omnino iniqua „ sibi videretur, Batavos Magistratus, ejusdem doctrinae auctorita„ tem obtendentes, fas sibi esse arbitrari, quosvis ad parendum Dor„ dracenae Synodi Decretis adigere: perinde ac si in ea Regione, „ post detrectatum Romanae Inquisitionis jugum, aliud & quodam„ modo durius, conscientiis incolarum imponi per ea Decreta, ae„ quo animo tolerare quis posset. " Hactenus Eminentissimus Scriptor. Ecquando, amabo te, eumdemmet *Clericum* putasti istiusmodi testimonium redditurum? Habes autem iis consona vel in ipsius *Phereponi* Animadversionibus pag. 476. ubi S. *Augustinum* acriter, ut assolet, perstringens haec effutiit: „ Platonismum nobis pro do„ ctrina Apostolorum propinat, aut argutias inanes magna verbo„ rum pompa nobis obtrudit. Quae non eo dico, quod eloquentiam „ & acumen, in rebus praesertim metaphysicis, *Augustino* detra„ ham, aut quod meritas laudes minus libenter tribuam: Sed quia „ video multos (*Gomaristas* innuit) ejus auctoritate abuti, & eos „ prae illo contemni (digitum intendit in *Arminianos* quibus ipse

(a) Eminent. *Quirin.* Commentar. de reb. ad se pertinent Part. I. cap. III. pag. 47.

„ adhaerebat) quibus nulla ratione conferri poteſt. " Jamque idem olſecerat *Muratorius;* qui poſtquam *Clerici* ſententiam retuliſſet, aſſerentis neminem cogendum ut Conciliorum placitis acquieſcat, ſtatim ſubdit (a): „ Qua in re ipſum (*Phereponum*) cum aliis Haere-
„ ticis, & Socinianis potiſſimum conſentire video; qui Conciliis nul-
„ lis, nulli Eccleſiae viſibili in rebus Fidei auctoritatem eſſe do-
„ cent: atque adeo tacite Dordracenam ille Synodum carpit, ubi
„ Majores ſuos Calvinianorum factione oppreſſos *Arminiani* quotidie
„ conqueruntur. " Hactenus de *Clerico:* jam vero ad *Muratorium* ejus Cenſorem redeat oratio.

Illudque in primis occurrit, Cl. *Pritanium* apud eruditos viros queſtum eſſe, in vulgus emiſſa Epiſtola Italice ſcripta, ſuum hocce Opus *De Ingeniorum moderatione* quum primum Pariſiis ederetur, alicubi fuiſſe interpolatum: cujus quidem rei lectorem infra (b) admonendum cenſui, fidem inſuper meam ipſi obſtringens, eamdem Epiſtolam huic Operi me annexurum: quod ut praeſtem, patere quaeſo, ut illam heic tibi ſubiiciam.

LETTERA
DI LAMINDO PRITANIO
Ad uno degli Autori del Giornale d' Italia.

„ DA V. S. Illuſtriſſima (già l'ho veduto) è ſtata fat-
„ ta nel Giornale XXI. fogl. 429. menzione del mio
„ Trattato *De Ingeniorum moderatione in Religionis ne-*
„ *gotio*, ſtampato in Parigi nell'antecedente anno 1714.
„ Le mie obbligazioni verſo di lei per queſto non ſon
„ poche; ma le ſarei reſtato anche maggiormente tenuto, e più mi
„ ſarei rallegrato meco ſteſſo, s'ella aveſſe poſto mente in tal con-
„ giuntura ad una certa particolarità, con informarne eziandio il
„ Pubblico tutto. Leggeſi ivi nel Lib. I. Cap. XI. facc. 85. *Certi*
„ *quoque Judices Catholicae doctrinae ſunt Romani Pontifices*, colla
„ giunta di queſte altre parole : *Quibus eadem conſentit Eccleſia.*
„ Pari-

(a) *De Ingen. moder.* Lib. I. Cap. XIV. pag. 117.
(b) Ibid. Lib. I. Cap. XI. pag. 89. Vid. *Catalog.* infra in *Epiſtolar.* recenſione num. V.

„ Parimente nel Lib. I. Cap. XVIII. facc. 151. si legge: *Romano Pontifi i aliquod decernenti Dogma* (quì è aggiunto: *cui assentitur Ecclesia universa*) *credendum est; divinaeque Fidei assensus huic Dogmati accommodandus*. Così in due o tre altri luoghi la medesima giunta comparisce. Ora non mi par già chiaro, qual veramente sia il significato, e quale la intenzione di sì fatte giunte, nè se tendano esse a limitare un pregio della Sede Appostolica. Ma comunque sia, è fuor di dubbio non esser mie le giunte suddette, e non aver io mai pensato a modificare la Infallibilità de' Sommi Pontefici pronunzianti dalla Cattedra in materia di Dogma. Solamente in Parigi sono state fabbricate esse parentesi, ed inserite, senza mia saputa e contra il mio volere, nel corpo dell'Opera mia. La sentenza della Infallibilità suddetta l'aveva io asserita puramente, e sempre la ho supposta in esso Libro senza modificazione, siccome può vedersi nel Lib. I. Cap. XVII. facc. 146. e in tutto il Capo susseguente. Anzi sarebbe riuscito inutile lo stesso intero Capo XVIII. qualora avessi avuto il sentimento, che forse si è voluto insinuare colle giunte sopraddette. Vero è, che inutile altresì può dirsi il voler io persuader questo a V. S. Illustrissima, da che ella stessa ed altre persone a lei ben note, ebbero in mano la medesima Opera mia scritta a penna, prima che passasse in Francia; e può ella facilmente ricordarsi, quanto io fossi lontano da insegnamenti tali. Aggiungasi, sapersi molto bene in Roma stessa, non che in Parigi, essere stata alterata, senza mia participazione, in que' siti la mente mia. Con tutto ciò, perch'io vorrei che la notizia del rispetto da me dovuto e professato alla Santa Sede, nostra sempre venerabil Madre e Maestra, non si ristringesse a pochi, ma si rendesse, se fosse possibile, palese a tutto il mondo: mi professerei molto obbligato all'amorevol bontà di V. S. Illustrissima, se tornandole un'altra volta in acconcio di ragionare d'esso mio Libro, comunicasse al Pubblico la dichiarazione di questi miei sentimenti, esposta a lei colla sincerità di cui ho sempre fatto e so professione. Con che ricordandole il mio indelebil' ossequio, mi confermo ".

„ Di V. S. Illustrissima

„ Modena 20. Febr. 1716.

„ *Divotiss. ed Obbligatiss. Serv.*
„ Lamindo Pritanio.

Quandoquidem autem illustris Auctor tum in hac Epistola, tum infra in istius Operis locis indicatis illud argumentum attingit, quod a Scriptoribus Gallis magna animi contentione agitatur; non ab re fuerit, neque tibi forte injucundum, *Lugiate* amantissime, verba subtexere, ex Itinerario Gallicano doctissimi Praesulis *Francisci Blanchini* concivis tui desumta, descriptaque ab Eminent. *Quirino* in suis *Commentariis* (a) modo laudatis; quibus nempe celebris Doctoris Sorbonici *Natalis Alexandri* nova sententia de Romani Pontificis infallibilitate in medium profertur. Ea vero sic se habent: „ Putat „ igitur P. *Alexander*, Sorbonicos conciliari posse cum mente Scri- „ ptorum Italicorum, Infallibilitatem Romani Pontificis tuentium. „ Omnes Catholici consentiunt, Pontificem Romanum ex Cathedra „ declarantem in Moribus aut Dogmatibus Fidei, errare non posse. „ Difficultas est in statuendo, quando censeatur docere ex Cathedra. „ Doctores *Romani* putant, solius Pontificis judicium, nullo assensu „ Ecclesiae explorato, esse doctrinam ex Cathedra. *Sorbonici* viden- „ tur assensum Episcoporum desiderare, praeter judicium Pontificis. „ Monet attamen P. *Alexander*, judicium Romani Pontificis ita „ continere Infallibilitatem, ut consensus Episcoporum non sit pars „ constituens substantiam Infallibilitatis, sed condirio declarans visi- „ bilem Cathedram ejus Capitis, quod una cum Membris constituit „ Corpus Ecclesiae, vocem sui Pastoris excipientis, & internoscen- „ tis, ne Caput a Membris avulsum uspiam appareat. Locum Epi- „ stolae S. *Leonis* PP. ad *Flavianum* (ni fallor), hanc ferme ex- „ pressionem ferentem attulit. Denique, quod caput est, Infallibili- „ tatem Pontifici tribuit docenti ex Cathedra: sed docentem ex Ca- „ thedra non agnoscit, nisi praesente Ecclesia, sui Pastoris vocem „ audiente, & adstipulante. Perinde evenire autumat, ac in Cano- „ ne sacrae Scripturae definiendo. Pontifex aut Ecclesia non affert „ assensu suo divinam auctoritatem sacrae Scripturae, quam ipsa jam „ obtinet ab auctore Deo. Ecclesia recipiens verbum divinum, & „ asseverans illud esse Dei verbum, efficit ut innotescat filiis, qua- „ lia sint verba a Deo prolata. Ita etiam censet in judiciis Fidei „ aut Morum, a summo Pontifice prolatis. Concedit illis nativam „ Infallibilitatem ex promissione Christi Domini facta Petro & Suc- „ cessoribus docentibus ex Cathedra: sed Cathedrae agnitionem ex „ Ecclesiae consensu consequi declarat." Hactenus ibi.

Agesis

(a) Emin. *Quirini* Comment. de reb. ad se pertinent. Part. I. lib. II. pag. 178.

Agesis nunc, quod reliquum est videamus. Magnum profecto veritatis amorem ac studium prae se tulit doctissimus *Pritanius*, hujusmodi Opus in lucem proferens; hinc nimirum ostendens, *quae jura* usurpanda; illinc autem *quae frena* iniicienda homini Christiano, inquirenti veritatem atque tradenti: eo namque tutum ac benignum iter stravit omnibus sacrae doctrinae studiosis, caute sollerterque illos admonens ne in salebras incidant, neve praestigiis deludi aut offuciis excaecari patiantur. Ceterum licet tractationem istam, quae permulta & lubrica sane & periculi plena complectitur, pro dignitate utque rei gravitas postulabat perfecisset noster *Lamindus:* attamen neque malevolorum hominum invidiam a se deprecari valuit, neque indoctorum sinistra judicia ex praeconceptis opinionibus orta penitus declinare. Vix itaque annus intercesserat a prima hujus Operis editione, quum *Pritanio* litem molestam intentavit *Justus Fontaninus*, vir cetera doctus, qui & de litteris bene fuisset meritus, nisi amore sui nimio abreptus, reliquos despicatui duxisset. Hic igitur, *Lamindi* Opus virga censoria notavit; ejusque *Observationes* ad *Muratorium* delatae: qui ubi primum eas vidit anno 1717. illico expendit, suique apologiam paravit, prelo utique committendam, simul ac *Fontanini* Observationes in vulgus emissas comperisset. Verum magnorum virorum cum dignitate tum doctrina praestantium auctoritas intercessit, quominus *Fontanini* Observationes in lucem prodirent; pertendentium, & jure quidem, extra *Melchiorem Canum* paucosque praeterea, neminem in tanto Scriptorum numero exstitisse, qui Opus *Muratoriano* solidius & fucci plenius litteris tradidisset. Hinc factum, & *Pritanium* dum in vivis ageret, scriptum suum apologeticum suppressisse; & nunc etiam Viros Clariss. idem supprimendum eo nomine autumasse, quod Observationibus *Fontaninianis* adhuc intra claustra retentis, supervacaneum videatur.

Quid autem memorem reliquos leviculos homines, qui deinceps scriptiunculis prorsus contemnendis irridendisque, doctissimum *Lamindum* sunt adorti? Neque enim te fugit, Amice eruditissime, abhinc annis duodecim nonnullos Coenobitas apud Juvavienses exstitisse, Cl. *Muratorii* nomini valde injurios, ejusque praecellenti Opere *De Ingeniorum moderatione* quam maxime infensos; quorum tamen ingenium petulans exsecratus vir doctissimus *Johannes Baptista Gasparius* Archiepiscopi Salisburgensis Historiographus, eorum arrogantiam cum incredibili inscitia conjunctam falsissime carpsit, edito Coloniae anno 1741. in 4. Opere tum argumenti dignitate tum nitore dictionis prae-

nis praestanti, cujus isthaec inscriptio: Αδεισιδαίμονος Φιλορομαίου *Vindiciae adversus Sycophantas Juvavienses*. Operta quae fuere, aperta sunt: patent praestigiae. *Plaut.* Capt. Act. III. Sc. III. (a).

Per idem fere tempus quo Salisburgenses *Muratorium* conviciis lacessebant, Siculi Scriptores, in primis vero Panormitani, turmatim in ipsum irruere, *Voti Sanguinarii* sententiam propugnaturi, ab eo penitus reprobatam (b). Primos quidem illorum impetus strenue fregit noster *Pritanius*, edito sub *Antonii Lampridii* nomine Opere *De Superstitione vitanda*. Verum in dies invalescentibus adversariis, imperterritus idem *Lampridius* iterum in arenam fortiter praeliaturus descendit, *Epistolas* ipsis obiiciens, sub nomine *Ferdinandi Valdesii* evulgatas: cujus quidem pugnae litterariae quum infra meminerim (c), de ea fusius apud te loqui supersedeo. Acriter sane hisce scriptis invehitur in Siculos *Muratorius:* at stili asperitas iis potius culpae vertenda, quam isti; qui profecto sancti *Hieronymi* exemplum secutus, isthaec ejus verba (d) usurpare potuisset: *Hoc obsecro, ut si mordacius quidpiam scripsero, non tam meae puteris austeritatis esse, quam morbi: putridae carnes ferro curantur & cauterio.*

Neque heic pugnae finis. Dum noster *Lampridius* Epistolas *Valdesii* edendas parabat, prodiit Panormi anno 1742. Opella pagg. 71. in 4. hoc titulo praenotata: *Ritratto della falsa Dottrina di Lamindo Pritanio esposto da Fulgosio di Monte Pelero Palermitano alla considerazione de' savj Cattolici più dotti e fedeli*. Quisquis vero hujusce libelluli sit auctor (e), iis plane accensendus qui carpunt, non corrigunt, siquid peccatum est, immo siquid non peccatum: ut scilicet suo nomine obscuri, alieno innotescant. Quandoquidem autem Libellator iste nostrum *Lamindum* jurgiis oppido impetit, praestansque ipsius Opus *De Ingeniorum moderatione* tanquam virulentum foetum traducit; age refer nunc animum sis ad aliquod Critici sane ingenii speciem, in hujus Panormitani Opusculo mihi observatum. Et primum quidem *Desiderium Erasmum* Roterodami natum & altum, Rothomagensem vocat (f); illum nempe Batavis ereptum, Gallis accensens. Deinde *Lamindi* nomen *Muratorio* assumtum, a

Lamiis

(a) Vide sis *Nova Acta Erudit. Lips.* An. 1742. pagg. 129. 135. & *Nov. Letter. di Firenze*, Tom. III. col. 302. 314. 334.
(b) *De Ingen. Moder.* Lib. II. cap. VI. pag. 268.
(c) In Catal. Opp. *Murat.* sub numm. XXXIII. XXXV.
(d) S. *Hieron.* lib. I. Apolog. contr. Ruf.
(e) Vid. Catal. Opp. *Murat.* sub num. XXI.
(f) Pag. 1.

Lamiis deducit (a); rurfumque *Lamiarum* etymon a *latendo* derivat: ut inde colligat *Muratorium* Lamiis comparandum, feu ftrigibus illis nocturnis, quae, fi Diis placet, labris infantium virofa ubera immulgent. Eugepae! Quin, quaefo, hac gemmula doctiffimas tuas *Obfervationes in Artem Magicam* cumulafti? Riden'? Atqui ferreus es, nifi rifu difrumperis. Pergamus porro. Etiamne amplius? inquis? Etiam. Nimirum fcripferat *Lamindus* (b) „ neceffe effe Judici Eccle-„ fiaftico ut *Peripateticam Scholam aliquantifper terat*, donec Sub-„ ftantiae, Specierum atque Accidentium nomina ac hiftoriam pro-„ be norit; ut recte cognofcat, utrum Transfubftantiationi adverfe-„ tur *Cartefius*, Corporis phyfici effentiam in Quantitate conftituens, „ neque Subftantiam ab ipfa Quantitate fecernens: ad ejus quippe „ Scholae fententiam Tridentini Patres de Transfubftantiatione lo-„ quentes refpexiffe videntur." Quid autem ad haec Grammaticus homo? Nempe hinc arguit, & quidem, ut ipfemet gloriatur, ineluctabiliter arguit (c), *Muratorium* iis verbis, *Neceffe effe Judici Ecclefiaftico ut Peripateticam Scholam aliquantifper terat*, id tantummodo contendiffe, ut Judex Ecclefiafticus laudatam *Cartefii* fententiam difcutiens, Scholam Peripateticam peffumdet, Philofophiae Ariftotelicae placita Patribus Tridentinis approbata contemnat, adeoque vel ipfum Spiritum veritatis (horret animus) *aliquantifper terat*, qui per Patres Tridenti congregatos locutus, Peripateticis vocibus dogmata enuntiavit fanxitque. Acutum hunc Magiftellum! Sed importunum , immo turpe jam eft , de hifce ineptiis me pluribus agere tecum.

Quando autem in Sycophantae hujus Panormitani mentionem incidi, temperare mihi vix poffum, quin & alterum memorem Lufitanum, *Dionyfium* nempe *Bernardes de Moraes*, qui anno 1748. Ulyffipone in lucem emifit fpiffum Opus, *Corufcationum dogmaticarum* titulo infcriptum (d). Hic autem Auctor impotenter nimis debacchatur (e) in *Muratorium* V. Cl. nonnullas ejus fententias ex Opere *De Ingeniorum moderatione* excerptas perftringens, eamque in primis qua Votum fanguinarium reprehendit. Equidem & otio & patientia tua abuterer, mi *Lugiate*, quin & ineptire fortaffe tibi viderer, fi unum alterumve locum illo ex Opere defumtum huc transferrem.

(*a*) Pag. 3.
(*b*) *De Ingen. Moder.* Lib. I. Cap. XXIV. pagg. 227. 228.
(*c*) Pagg. 23. 24.
(*d*) Vid. Catal. infra fub num. XI.
(*e*) Pagg. 329. 433.

sferrem. Vin' tamen dicam, quid fentio de homine ifthoc? Heus tu, tibi habeto, nemini dixeris. Ubique livorem fpirat, ubique infcientiam fuam prodit: adeo dicacitatis atque ignorantiae plena funt omnia. At ego in primis inverecundo huic homini quam maxime indignor, quod in venerandum *Muratorii* fapientiffimi fenis caput conviciorum plauftra impudentiffime jaciat. Peream, fi legi quidpiam nigriori ftilo exaratum. *Meus animus fuit*, inquit (a), *neminem offendere, folumque Muratorio parcere non ftudui*. Hominis os! Audiftin' improbum petulanfque confilium? Ecquis porro aequo animo ferat, ifta effutire audentem? Nimius fim, fi quod fentio, pluribus perfequi velim. Ergo faceffat a me iftiufmodi liber. Amariorem enim me lectio facit: ftomachor omnia. Alios autem nonnullos homines qui fcriptiunculis prorfus contemnendis magnum *Muratorium* funt aggreffi, popello fuaviter ridendos dimitto ratus ad illos refutandos fatis effe, in medium proferre praeclarum fane Elogium, quo *Anquetilus* Regius Cenfor Parifienfis praeftantiffimum iftud Opus *De Ingeniorum moderatione* mactandum jure duxit; Elogium, inquam, dignum plane quod praecedentibus Editionibus qua Germanicis qua Italicis praefigeretur, quodque reliquis in pofterum recudendis praemittatur. Illud autem fic fe habet: *Opus, meo quidem judicio, eximium ac multum utilitate multiplici commendandum; in quo fufpexerint aequi omnes rerum aeftimatores, litteratiffimi & candidiffimi Scriptoris fincerum veritatis ac religionis amorem; variam & fummam eruditionem cum modeftia fumma; gravem fermonis elegantiam; lucidum rerum tractandarum ordinem; meditatam in tradendis fcribendi, ut par eft & incumbit hominibus Chriftianis, legibus fapientiam; exquifitae & temperatae Criticae fpecimen & exemplum omnibus probandum; nervofae Cenfurae laudabilem aequitatem adverfus Cenforem iniquum, & Criticum non fatis temperantem; &c. Quapropter luce & laude publica digniffimum mihi videtur. Datum Parifiis die decimanona Junii* 1713.

Jam vero fupereft quod te moneam, jucundiffime *Lugiate*, quid novi porro huic editioni acceflerit; quod & paucis exfequar. Primum quidem exemplar, Auctoris manu expolitum auctumque alicubi, diligenter contuli cum editis ufque ad annum 1741. (b), illaque duos

(a) *Corufcat. Dogmat.* pag. 588.

(b) Eo enim anno 1741. Venetiis prodiit hujus Operis editio; exacta quidem ad exemplar a *Muratorio* recenfitum; cujus tamen contextum vetuit Cl. Auctor ullo figno diftingui, adeoque neque titulum prorfus immutari: eo fane confilio, ne aliquid incommodi iis accederet, quibus aliqua ex praecedentibus prae manibus effet.

duos intra semicirculos clausi atque asterisco signavi, quae ab eo recensita vel adjecta cognovi: quin & ab ipso suppressa nonnulla, subiicienda curavi; ut inde pateat, quaenam addiderit vel mutarit ipsemet Auctor secundis curis doctior factus. Deinde aliquot locis *Notas* appinxi, quibus & novitius Lector fieret instructior, & res proposita clarior: frequentiores uberioresque additurus, nisi nonnihil levitatis, ne dicam putidiusculi, id habere mihi visum esset. Num his vero curis aliquid praestiterim quod minus excultis prodesset, penes te, *Andrea* doctissime, sit judicium, quod utique magni facio. Quod si autem ita praestiti ut probes, id mihi sane jucundum: perjucundum porro si probas, & signo aliquo idipsum testaris, quod abeuntem me dirigat ne impediar. Neque enim ea sum confidentia ut mihi persuadeam, qualescumque Adnotationes meas tibi omnes esse probandas: quin & illas sic accipias velim, meae velut memoriae a multijuga lectione suggestas, dum Opus percurrerem retractaremque. Hinc autem factum, mihi nonnulla excidisse: in primis vero ad *Lib. III. Cap. X. pag.* 249. ubi *Raymundi Missorii* Disputationes Criticas in duas celeberrimas Epistolas SS. *Firmiliani* & *Cypriani* adversus Decretum S. *Stephani* Papae I. de non iterando Haereticorum Baptismo, recensens laudansque; aliud Opus praeterii, & quidem egregium, *Johannis Sbaraleae* Forolíviensis, Bononiae editum anno 1741. in 4. quo Vir Cl. paradoxa *Missorii* penitus subruit convellitque. Illud autem sic exstat inscriptum: *Germana S. Cypriani & Afrorum, necnon Firmiliani & Orientalium opinio de Haereticorum Baptismate, ad rectam criticarum Vindicis Cypr. dispu-tationum intelligentiam exposita*. Praeterea *Muratorianorum* Operum omnium, tam editorum quam ineditorum, *Catalogum* texui, nonnullis Observationibus illustratum. Denique praefigendum curavi Auctoris nostri *Elogium* a *Jacobo Facciolato* V. Cl. mihique longe amicissimo adornatum, editumque primum a *Johanne Fabricio* Helmstadiensi in *Historia Bibliotecae* suae (a), qui ab eo illud acceperat simul cum Auctoris nostri Operum Syllabo usque annum 1720. editorum. Novi equidem, plenius ejusdem *Muratorii* Elogium memoriae traditum a *Johanne Brukero* in *Decade II. Pinacothecae Scriptorum nostra aetate litteris illustrium*, edita Augustae anno 1741. fol. jamque illud recudendum statueram: at animum tandem e sententia dimovit duriusculus Germani Scriptoris stilus; qui majorem sane apud eruditos viros gratiam iniisset, si quemadmodum suam Pinaco-

(a) Part. IV. pagg. 365. 388.

thecam adornaturus, personati *Jani Nicii Erythraei* viri disertissimi exemplum fuit secutus, ipsum quoque blandissime loquentem imitatus fuisset.

Habes rem omnem, oculissime *Lugiate*. Fac igitur, amabo te, ut istiusmodi lucubratiunculam accipias velut mei erga te amoris, quin & meae in te observantiae testem. Id unum est quod me plurimum mulcere potest, quodque in votis maxime gero. Et quidem, quae tua est humanitas, spero abs te id factum iri quam liberaliter. Pergamus porro in amicitia coepta, & in iis unde illa orta, id est virtute litterisque, quibus nihil homini dulcius utiliusve. Hoc unum etiam atque etiam abs te peto, ut missis hisce studiis strigosioribus quam nostrae aetatis nitor postulat, ex quibus, ut nuper accidit, aemulos & obtrectatores tibi conquiras; in ea reverenda sacrae Antiquitatis te conferas penetralia, unde nihil nisi divinum promere licet, nullaque livoris vis atque simultas teipsum deturbare potest atque dejicere. Ut in eam cogitationem sedulo incumbas, id ego per ea quae tibi jucundissima sunt in vita, per fidem tuam, per hanc te denique dexteram oro atque obsecro: quod quidem pergratum mihi erit, perque jucundum. Hanc meam, quaeso, in te admonendo libertatem aequi bonique consule; quam quidem & amor erga te meus, & sacrae necessitudinis jura non tantum postulare, verum & flagitare mihi videntur. Ego enim te unum cogito, quem in oculis gesto, cujus oratio vultusque mihi qua legenti qua scribenti ante oculos dies noctesque obversatur, cujus denique desiderium impotentissime fero; ita sim salvus: nihilque proinde mihi optatius contingere unquam poterit, quam ut te amplectar & dissuavier, carissimum mihi caput, animae dimidium meae.

Antequam manum de tabula, quoniam adhuc te alloquor, id unum adiiciam, ut Illustrissimo Antistiti apud quem plurimum vales, cujusque virtutem, doctrinam, vigilantiam ac reliquas Episcopo dignas dotes suspicio & maximi facio, hominem tibi conjunctissimum ita commendes, ut facile intelligam, nullam commendationem tibi mea esse potiorem. Si id abs te impetravero, scias velim magnam te mehercule initurum a me gratiam. Nimis languide: proprium me tui fore mancipio & nexu. Sic sum. Utinam vero aliquando tantum virum teque apud illum coram videam: & videbo; ita vivam & valeam. Interim hoc stude unum, dulcissime *Lugiate*, ut te quam diligentissime serves, & me redames, qui te amo ex animo. Vale multum deliciae meae, cum tuis. Dabam Venetiis, e Museolo nostro, IV. Eid. Martias, Ann. CIↃ. IↃ. CC. LII.

ELOGIUM
LUDOVICI ANTONII MURATORII
A V. Cl.
JACOBO FACCIOLATO
ADORNATUM. (a)

„ LUDOVICUS ANTONIUS MURATORIUS Mutinenſis natus „ eſt (b) XII. Kal. Novembris, Anno Aerae Chriſtianae „ 1672. Litteras primo didicit a Patribus Societatis Je- „ ſu; tum in Scholis Univerſitatis Mutinenſis Philoſo- „ phiae, Jurisprudentiae ac Theologiae operam dedit. „ Adoleſcens eam ſibi & eruditionis & Linguarum peritia famam „ comparavit, ut Mediolanum accitus fuerit vix duos & viginti an- „ nos natus ab ampliſſimo viro *Carolo Comite Borromaeo* ad curam „ celeberrimae Bibliothecae Ambroſianae; ubi Codicum MSS. Li- „ brorumque excuſorum copia vires addente, brevi edere coepit do- „ ctrinae ac induſtriae ſuae monumenta (c). A Mediolanenſium ſi- „ nu, quos ipſe diligebat ab ipſis dilectus, divelli ſe fortaſſe num- „ quam ſiviſſet: verum ad Patriam revocatus a Sereniſſimo Duce „ Mutinae *Raynaldo* I. (d), ejus Bibliothecae atque Archivo praefe- „ ctus eſt (quod munus etiamnum gerit); eidem carus, ac ſubinde „ ab ipſo delectus, ut Sereniſſimo ejus filio primogenito *Franciſco* „ *Mariae* Principi Mutinae Philoſophiam morum explicaret. Interea „ novis in dies ingenii ſui foetibus Litterariam Rempublicam auge-

(a) Ex *Hiſtoria Bibliothecae Fabricianae*, Part. IV. pagg. 365. 367.
(b) Vineolae, illuſtri oppido Ducatus Mutinenſis.
(c) Anno ſcilicet 1697. *Anecdotorum Latinorum* volumen I. & anno inſequenti volumen II. publici juris fecit, dum adhuc Mediolani degeret. Haec prima ingenii *Muratoriani* ſpecimina.
(d) Anno 1700.

„ re non destitit. Atque inter cetera, quum gravia intercessissent „ dissidia inter Romanam Curiam & Augustissimum Imperatorem ob „ Comaclensis urbis ditionem, dudum Estensibus Imperii Vassallis „ ab armis Pontificiis ereptam, & a *Josepho* I. Caesare recuperatam; coactus est *Muratorius* in arenam descendere pro Principe „ atque hero suo Mutinensi Duce: qua occasione, accuratius quam „ antea, investigatum est, num veteres Augusti jura Supremi Dominii in Provincias olim Ecclesiae Romanae donatas retinuerint. „ Praeterea in aliis argumentis cum Litterarum humaniorum, tum „ Historiae, Theologiae, Critices atque Pietatis, modo sub suo, „ modo sub *Lamindi Pritanii* nomine se exercuit Vir solertissimus „ ea sui nominis celebritate, ut pleraeque *Italicae* Academiae ipsaque Regia Societas *Londinensis*, quae ejus Libros cum plausu exceperant, certatim eundem in suum Socium cooptarint, atque apud Eruditos Italicos simulque exteros illius commendatio late „ sonet. Sed & alia ex ingenio *Muratorii* exspectanda videntur, nisi valetudo, qua plerumque debili atque infirma utitur, ejus consilia turbet. Quum enim jussu Principis sui diversa per Italiam „ itinera susceperit (a), ut *Estensis* Familiae singularem antiquitatem „ certioribus, & non fabulosis monumentis illustraret, ipsamque invictis argumentis ostenderet eandem habere originem ac stipitem „ cum *Brunsvicensi*, quae nunc in Magna Britannia regnat: ex Archivis non facile penetrabilibus depromsit ipse non pauca venerandae vetustatis documenta, e quibus, si edantur, Italicae historiae „ affulgere lux major poterit. Et sane post *Antiquitates Estenses* „ jam evulgatas, sperare nos ille facit *Italicas:* quod ut perficiatur, „ optandum summopere est. A pueritia Clero addictus, Sacerdotio „ deinde auctus, ac demum *Pomposianae* Mutinensis Ecclesiae Praepositus (b), nunc temporis non suo tantum Principi, sed & Regi „ Regum Deo servire contendit."

Hactenus eleganter, ut assolet, disertissimus *Facciolatus*. Cui quidem eloquenti Elogio si reliquam Vitae *Muratorianae* historiam vellem adiicere, pretiosae sane vesti villosum pannum adsuerem.

VIRO

(a) Anno 1714. & seq.
(b) Anno 1716.

VIRO ILLUSTRISSIMO D. D.

JOANNI PAULO BIGNON

ABBATI SANCTI QUINTINI

REGALIS ET COLLEGIATAE S. GERMANI ANTISSIODORENSIS

D E C A N O

COMITI CONSISTORIANO

Utriusque Academiae Inscriptionum & Scientiarum Praesidi &c.

P R A E F A T I O.

Nte aliquot annos ad umbilicum mihi perductus est meus iste de Ingeniorum Moderatione *Liber. Cur is tandiu apud me dormierit, & tam sero in lucem prodeat, non optimum Horatianum consilium in causa fuit, sed exemplaris diu vagi, ac tandem deperditi, nonnullorumque aliorum eventuum series, in quibus explicandis non est cur ego Lectores molesta & fortassis inutili narratione detineam. Illud quidem, & alta voce, mihi prodendum, nempe tua unius humanitate, ILLUSTRISSIME & CLARISSIME VIR, denique factum, ne Liber iste adhuc dormiat, atque delitescat. Felices temporibus nostris Litterae, quae LUDOVICUM MAGNUM Galliarum Regem habuere Patronum, ejusque liberalitatem adeo sensere, ejusque auspiciis tantum crevere, ut nulla unquam aetas oblitura sit magnanimam curam consiliumque optimi Regis. Sed non minus felices, quod Te idem Princeps, eximius ingeniorum aestimator, constituerit Regiae Scientiarum & Artium Academiae Praefectum, quo in munere nulli labori, nulli diligentiae pepercisti, ut in integrum Regnum, immo extra ipsius Regni fines propagaretur Disciplinarum omnium utilitas, & curaretur incrementum. Propterea & me, licet longe positum, tua beneficia invenerunt, quorum postremum non est, mea haec, qualiacumque sint, e tenebris tandem*

dem erepta emergere in publicum diem. Nulli igitur aequius quam Tibi meum hujusmodi foetum dicatum velim, quo si non eruditionis, certe mei erga Te grati animi monumentum aliquod apud posteros exstet. Sed priusquam Te ac Lectores deducam in argumentum mihi susceptum, juvat nonnulla praefari, originem & scopum Libri ipsius aperitura.

Jam fluxere aliquot anni, ex quo coepti sunt in Officinis Batavis proelo iterum committi, vulgarique per totam fere Europam praeclarissimorum virorum Libri, quorum exemplaria rarissima aut frustra conquirere, aut magno redimere necesse jam erat. Et magnopere quidem, fateor, mihi suum consilium ille probaverat, qui non eam tantum Typographis Amstelodamensibus injecerat mentem, sed & suam conferebat operam, ut si non omnibus purgata mendis, elegantissime saltem omnia formis aeneis rursus describerentur. Nam cur hujusmodi beneficium, in aliquod bonarum Artium commodum, & in Eruditorum utilitatem cedens, non amem & laudem a Batavis profectum, laudaturus & amaturus in nostris? Verum non heic stetit ejusmodi cura; quippe nonnullis optimis Libris appositae quaedam laciniae fuere, seu Notae Censoriae, non parum quandoque fellis & veneni continentes, dum lucis praeferendae alienis tenebris, aut errorum tollendorum unica praetexitur caussa. Qua in re quum modica interdum modestiae ratio fuerit habita, ipsaque Religionis sacraria impetita fuerint: utique dicendum, pro beneficio levi Scriptoribus nuper editis injuriam gravem esse illatam; & quod est ad Catholicae saltem Professionis viros, male de iis meritum fuisse Censorem hujusmodi.

Omnium autem vice memorandae mihi sunt Animadversiones, *quas ille sub ementito* Joannis Phereponi *nomine* in S. Augustini Opera, *anno 1703. Antuerpiae, sive Amstelodami evulgavit. Quanta, & quam justa huc usque nomini, & ingenio & pietati sanctissimi hujus viri existimatio & veneratio accesserit, tot saeculorum auctoritate, & tot Scriptorum non Orthodoxae solum, sed & Heterodoxae Familiae consensu firmata, nemo est nescius. Augustini doctrinae assurgebant, assurgunt adhuc fere omnes, contendentibus hinc nobis, inde Protestantibus, suffragio tanti Magistri postras tueri sententias. Quando alicui placuit & satius visum est ab Augustini mente recedere, id certe ita factum, ut nequaquam ejus famae ac scientiae in reliquis sententiis officeretur. Qui vero exuto pudore omni dejicere Augustinum de acquisiti splendoris & dignitatis culmine conati sunt, nihil minus quam temerarii hucusque habiti. At nulla res Pherepomum deterrere*

potuit,

potuit, quominus Augustino diem diceret, atque in illum impune debaccharetur contumeliis & flagris. Non illius dicta quaedam, non aliquae tantum sententiae per ipsum improbatae, sed generale Augustini gloriae indictum est bellum, nihilque praetermissum, quo cum illius ingenium, si Superis placet, sophisticum, & captiosum, & imbecillum, tum ejus animus a malis etiam artibus quodammodo non abhorrens, atque in Religionis perniciem paene conjuratus incautis Lectoribus exhiberetur.

Atque hinc Proborum atque Eruditorum querelae adversus Phereponum, sanctissimo Episcopo adeo infensum, simulque flocci facientem in uno Augustini contemtu tot hominum judicia Augustino faventia. Et quamquam persuadere sibi aut aliis fortasse is possit, se veritatis unius amore, quae omnibus praeferenda est, in Augustinum irruisse; vix tamen erit, ut persuadeat, se non excessisse in eo agone modum ac moderationem honestae Censurae. Et minime id mirum multis visum est. Nempe famam aucupanti nulla occurrat ratio facilior, quam Censorem agere, & potissimum in Scriptores diuturni temporis, ut ita dicam, auctoritate sacratos. Quod enim est ad Criticos non paucos, ubi errores in magnis viris deprehendisse sibi visi sunt, tum sibi tacite gratulantur, quasi ingenio aut judicio praestantiori polleant ipsi, & aliqua saltem ex parte vincant tot ingeniorum victores. Vicissim vero, ut Tacitus ait Lib. 5. *Ann.* Obtrectatio & livor pronis auribus excipiuntur, *& a Lectoribus plerisque amantur chartae dentatae, & summorum virorum ludibria. Nam interdum quidem Censura aliena judicio nostro prodest, semper autem nostrae ambitioni blanditur, quippe depressis proceris arboribus, vel ipsa virgulta sibi crescere confestim videntur. Quid, si cum celebratissimi Auctoris Operibus Censura ipsa conjungatur? Tum profecto certissimus ad famam captandam Censori est gradus; velint enim, nolint, si Libros illos comparare sibi Eruditi in animum inducant, auctarium quoque emant oportet, & hominem noscant inclarescentem ex inimicitiis magnorum virorum.*

Quod est ad me, ut primum in manus meas Phereponi Opus pervenit, illudque legi; non potui, fateor, quin improbarem, simulque dolerem consilium ac laborem Scriptoris adeo confidentis. Neque sane is ego sum, qui in Artem Criticam *odio ullo ferar. Immo ipsam tanquam necessarium eruditi hominis ornamentum plurimi facio, ejusque scientiam, rectumque usum in aliis suspicere, mihi vero optare non desino. Loquor de Arte illa, cujus ope ac regulis in re Litteraria vera a falsis, recta a pravis dijudicamus, & quae omnium fere*

Artium

Artium atque Scientiarum ita comes esse debet, ut sine illa ad perfectionem vix assurgere valeant; non quae cum satyra atque obtrectatione confusa, nostris temporibus molesto nomine traduci solet apud ignarum vulgus. Id etiam prae oculis mihi positum, Religionis diversitatem causam esse non debere, ut nobis Censura quaevis continuo displiceat. Solent autem nonnulli sine discrimine fastidire ac improbare, quidquid ab alienae Religionis homine scribitur, atque illis perinde est Librum aversari, ac nomen Auctoris Acatholici novisse. At mihi impia quidem Haereticorum dogmata perpetuo displiceant; sed nunquam displiceat Veritas vel in Haereticorum ore. Numquid enim quaecumque ab Heterodoxis dicuntur, ea omnia continuo pro falsis ac impiis habenda? Praeterea ne eo quidem nomine Pherepono succensendum, quod is male sanctum Augustinum habuerit, virum nempe illum, cujus fama neque laudibus crescere nostris, neque alieno livore imminui jam queat. Quamquam enim Augustinum supra quamplurimos Ecclesiae Catholicae Patres veneremur, supra illum tamen Veritatem esse colendam constat. Nimirum sancti Patres, sigillatim sumti, potius testes quam Magistri Veritatis sunt appellandi; & si quidem Magistros appellare placet, nunquam tamen eos falli nescios reputabimus. Quare si stet a Censore Veritas, cur illi irascamur, nos, & Augustinum meliora docenti? Unum ergo fuit, quod Pherepomianum Opus ingratum mihi fecit, nempe Veritas, ut mihi videbatur, atque videtur, ab ipso interdum oppugnata, interdum etiam exagitata & onerata conviciis. Cum vero injuriae Veritati uni illatae palam, ad omnes pertineant Veritatis amantes; & obsistendum sit morbis pejora minantibus: hinc mihi natum consilium texendae Apologiae, qua consulerem tum Augustini famae, tum Veritati lacessitae.

Sed ne heic quidem consistendum mihi arbitratus, in ampliorem agonem sensim pertractus sum, cujus rationes significatum nunc pergo. Uti nemo non videt, atque ab experientia edocemur esse potest, immo saepe est, Criticae, *alioqui laudabilis atque utilissimae Artis, perversus usus; & quemadmodum Medicina, Eloquentia, Dialectica, atque aliae Artes Dei immortalis munere hominibus datae, nocere interdum solent, non sua, sed abutentis culpa; ita hominum vitio Veritati nonnunquam officit Critica, quanquam in ipsius praecipue Veritatis praesidium excogitata. Et sane dum Litterarum studiosus laxatis habenis ad inquisitionem Veri se confert, nullumque ambitioso ingenio limitem praescribit: quid mirum, quod tot ac tam pertinaces Haereses atque errores sobolescant, latiusque serpant in dies? Qua de re tandem dolendum*

lendum magis est nobis, solicitique esse debemus, quam de Augustini fortuna. Neque contumeliose agam in tot populos ab Ecclesia Catholica eorum matre per teterrimum Schisma huc usque divisos, si dixero, nullam aut antiquitus excogitatam fuisse, aut excogitari nunc posse Opinionem perversam atque impiam, cujus non sit, aut fuerit apud illos Patronus aliquis, ac superbissimus Praeco. Non id quidem, inquient ipsi, vertendum est vitio Reipublicae. Verum, quando sentire quae velis de Fidei dogmatis, & Veritatem inquirere, nullis adhibitis salutaribus frenis, aut licet, aut impune apud eos licet, aut saltem ex eorumdem sententia licuit suarum Sectarum Conditoribus; & quum ex iis nunc nemo sibi minus, quam olim Luthero & Calvino, licere credat, ac velit: cur tantae licentiae, tantorumque malorum non postulemus ipsam quoque Protestantium Rempublicam?

Integram tamen hanc pessimam gloriam non occuparunt Acatholici. Numerare & nos possumus naufragia in pelago nostro. Ut enim quisque ingenii viribus supra vulgus pollere se sentit, tum cupidine laudis abreptus consentire opinionibus cum Eruditorum vulgo vile ducit, moleste fert atque recusat, omnemque spem gloriae collocat in sola novitate doctrinae. Ac etiamsi id genus hominum eo usque non prolabatur plerumque, ut ab arce Fidei & Ecclesiae Catholicae deficiat: plurimae tamen turbae eorum audaciam consequi solent, a quibus abstinere viro prudenti expediat, & probo sit necessarium. Quae quum ita sint, nullo negotio intelligimus, quale onus & cura amatoribus verae Sapientiae incumbat: nimirum non tam Scientia quaerenda, quam Scientiae modus ac terminus. Si enim hos negligimus, veram quidem Scientiam semper investigabimus, raro inveniemus. Et quoniam in Religionis negotio nostra potissimum versatur oratio, quippe in eo sita est Christianae Vitae summa, eoque tendere debet Disciplinarum omnium postrema linea heic insistendum est, heic erudiendus est animus, atque in primis intelligendum, quae sint inquirendae Veritatis confinia, & quae adhibenda sit in tanta re Ingeniorum Moderatio. *Quare impetrare tandem a me non potui, quin ad recolendas eas regulas me conferrem, quas a Phereponó contemtas potius quam ignoratas doleo, & quas perpetuo ante oculos sibi sistant ceteri Eruditi necesse est, si volunt in officio continere intemperantia ingenia, & ad Veritatis sacraria tutissime, ac sine periculo famae aut animae, contendere. Has autem leges dari, & si dentur, omnino discendas ac servandas nemo neget. Qualem enim secundum exitum exspectemus a studiis nostris, & ab omnia inquisitione Veritatis, nisi ante omnia sit explo-*

exploratum, quousque meditationis nostrae conatus progredi debeat, & ubi consistendum sit ingeniis plerumque ambitiosis? Tolle istas leges, aut flocci pende: senties Artem Criticam *non minus perniciosam quam gladios, morborum quidem curatores in Medici prudentis manu, at in furiosi hominis funerum auctores. Igitur hujusmodi consideratio in caussa fuit, cur susceperim* de Ingeniorum Moderatione in Religionis negotio *utilissimam, quantum mihi videtur, disputationem; quam utinam pro merito suo, & apposite ad nonnullorum indigentiam pertractare possem.*

Sed ne tanto quidem spatio meus animus contentus esse aut potuit, aut debuit. Irascerentur mihi non pauci, quasi compedes novos excogitarem, novaque vincula ingeniis injicerem, quando jam tot injecta videntur, ut de veteribus potius minuendis, quam de novis adjiciendis cogitandum foret. Quorsum enim (insusurrarent mihi in aurem Catholici quidam) tu inter nos commendare, diligenterque suadere Moderationem Ingeniorum, *non solum legibus bene multis in Ecclesia Catholica constitutam, sed etiam (& fortasse ultra quam vellemus) diversis rigidisque poenis procuratam? Si quid apud nos peccatur, nihil minus peccatur, quam sentiendi & scribendi licentia. Contra vero quum ingenia interdum erumpere prae metu non audeant, & ab amplificando Regno Eruditionis & Veritatis nimium cohiberi videantur: cur non potius* de Ingeniorum Libertate *instituitur sermo? Cur memorantur frena, quibus calcaribus est opus? Atque haec quidem e Catholicorum parte audire mihi videor. Tum longe gravioribus querelis ac dicteriis nobis insultaret Protestantium Chorus. Nam quid, rogo, illis tam familiare est, quam aut dolere, aut ridere Catholicorum sortem in Litteris excolendis, & in sententiis de Religione proferendis, plane, ut ii arbitrantur, abjectam atque infelicem? Nos e filiis evasisse vilia mancipia passim clamant; supremos vero Ecclesiae Pastores tyrannidem usurpasse in ingenia, in conscientias; neque ferendam inertiam nostram, uti neque eorum crudelitatem. Plura ante paucos annos efferebat in hanc rem Joannes Alphonsus Turretinus Academiae Genevensis Rector Oratione edita. Postquam multis ille contendit, ne umbram quidem apud nos esse Libertatis, haec addebat.* Et unde fieri existimatis, ut tot tantaeque Europae gentes, quibus tamen nec caelum inclemens, neque noverca est natura, nihil fere bonae frugis ad Litterarum augmentum proferant, nisi quod immane illud Inquisitionis Tribunal, vel Inquisitionis aemulae Leges, omnem plane vim, omnem industriae conatum frangant? Contra,

unde

unde fit, ut non alibi plura ingenii monumenta exſtent, quam in Borealibus quibuſdam Regionibus, niſi quod ibi majori tum corpora, tum ingenia libertate utantur? Etenim quis Litteras promoveat, quis veritati querendae incumbat, quis inventam publicare auſit, dum pro laudibus convicia, pro commendatione dedecus, pro mercede poenas ac ſupplicia ſuis laboribus parata videt, ſi vel tantillum a calcato tramite recedere ſuſtinuerit? Et quis erit, qui ſuadeat (ut ſcite Darius apud Curtium lib. 3.) ſi ſuaſiſſe periculum erit?

Ita ille, ita reliqui ejuſdem gregis. Quorum quidem querelas, ſi in hoc Opere diſſimulare velimus, & eorum confirmabitur ſiniſtra de nobis opinio, & ipſam Veritatem ingenti beneficio fraudabimus. Sunt ſua non Veritati *minus, quam* Ingeniis *jura inter homines, quae bene noſſe ac tueri ad neminem magis pertinet, quam ad Catholicos viros. Jus autem inquirendi Veri, & palam enuntiandi a natura nobis inſitum, omniumque Majorum exemplo atque auctoritate commendatum, latiſſime patet, neque a nobis ſine injuria negligi poteſt. Quamvis enim ab immoderata inquiſitione Veri, multa in Eccleſiam Dei manarint incommoda, quibus praecipue occurrendum eſt hac noſtra lucubratione; ea tamen viciſſim, atque adeo evidentia bona ſunt, quae quotidie importat moderata, vereque Chriſtiana inquirendi Veri libertas, ut non ſegnius ad hanc laudandam, & populis ſuadendam, quam ad illam incuſandam, atque e medio tollendam, ſit incumbendum. Et mea quidem ſententia, ſi bonarum Litterarum augmentum, ſi Chriſtianae Philoſophiae, atque Eccleſiae dignitatem amamus, continuo intelligere poſſumus, quanti noſtra interſit; cum nos & reliquos omnes incitare ad cultum ſcientiamque cujuſcumque honeſtae Veritatis, tum etiam probe noſcere, quouſque, & quomodo, & quando, aut liceat, aut expediat, aut etiam neceſſe ſit Veritatem inveſtigare, atque proferre. Quamobrem, quanquam facilius ſit animo concipere utilitatem hujuſce argumenti, quam rem ipſam deinde perficere: attamen dabo operam, ut quantum ego meditatione aſſequi potero, jura & fines inquirendi Veri explicentur. Scilicet pro virili parte efficiam, ut honeſta ineatur naturali* Ingeniorum Libertati *cum* Chriſtiana Moderatione *concordia, ne, dum nimis priorem conſtringimus, animi generoſi, & ad Artes ac Veritatem illuſtrandam proni langueſcant; aut dum alteram contemnimus, effraenata mentium libido ſuſque deque vertat beatiſſimum* Veritatis *regnum &* Eccleſiam Dei vivi, *quae* columna eſt, & firmamentum veritatis.

Augu-

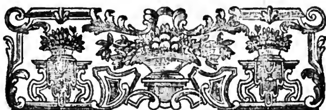
*Augustino autem, qui primus meae menti obversabatur, meque in has cogitationes impulit, suus identidem ac praecipue in Lib. III. locus erit, ubi illius defensionem suscipiam contra Phereponum; sed ita ut in me recipere nolim respondere singulis Pherepontanae Censurae Capitibus. Sunt ibi minuta quaedam, quae si refellere velim, sim temporis prodigus. Sunt etiam alia quaedam pauca, in quibus me non livoris quidem communione, sed amore veritatis, Censori ipsi tacitus adjungam. Quotus enim quisque est, qui non aliquando fallatur, nisi divino peculiari afflatu mentem manumque scribentis regat Veritatis magister Deus? Erat Augustinus ad miraculum usque acutissimo ingenio instructus: at homo erat. Cum eximia Litterarum peritia conjunxerat ille praecipuum Pietatis studium: at homo erat. Quare non est cur miremur, si aut interdum dormitanti, aut etiam vigilanti exciderit aliquid quod libentius excuses, quam probes. Verum quae in illo notanda videantur, ejusmodi non sunt, ut vel tantillum gloriam incomparabilis viri minuant; multoque minus Catholicae Veritati obsint. In reliquis autem majoris momenti quaestionibus, ubi ad dicendam causam, & ad ferulam subeundam Augustinum Phereponus trahit, vires mihi opto, & porro illas a Deo optimo maximo enixe peto, quibus quum Augustinum, tum Ecclesiam ac Veritatem a Pherepono vindicem. Qua in re illud mihi in votis est, ne qua in Phereponum ipsum ira, ne qua in Augustinum assentatio, me ab officio deducat honesti ac sinceri Scriptoris. Quod si forte contingat, ut videar interdum asperius quam velim excepisse Phereponum, non hominis odio id factum fuerit, sed ardore protegendi Veri, quod ab eo laesum non paucis in locis demonstraturum me esse confido. Nam etsi illius consilium in rigide insectando, contemnendoque Augustino minime probem, & ejus sententias, in quibus a Catholica Religione dissentit, vehementer exhorream; ejus tamen eruditionem & ingenium aliunde etiam mibi nota non aspernor, (*a*) eaque) & ego, si res posceret, laudaturus essem candidissimo judicio.*

Atque haec sunt, BIGNONI PRAECLARISSIME, quae in hunc Librum jam tuum, quia tuo nomine inscriptum, praefari opportunum duxi. Nunc restat, ut ejus Auctorem Tui obsequentissimum, Tibique fausta omnia e Caelo precantem, perpetuo ames, ut facis, tuoque patrocinio dignari pergas. Vale.

Dabam Mutinae IV. Kalend. Novembr. M. DCCXII.

DE

(*a*) Al. *cujus specimina.*

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Veri & Boni praestantissima natura. Nullum Verum est, quod quaerere suapte natura non liceat, & discere non sit honestum. Quae sententia ab objectionibus liberatur, & sancti Augustini auctoritate firmatur. Veritatum duplex genus: alterum scientiam, alterum persuasionem parit. Ordo quidam inter Veritates. Quae potissimum ad Religionem spectant, investigandae.

DE Vero ac Veritate locuturis in hoc opere, nulla nobis erit quaestio de Veritate illa, quae inter morum Virtutes connumerata, Justitiae in hominum commercio retinendae plurimum conducit: Veracitatem peculiari & commodiori nomine appellamus; eaque sita est in concordia enunciationis externae cum interno judicio nostro, nempe quum lingua menti respondet, & fallere nolumus alios, quamvis fortasse nos inscii vel judicando, vel loquendo fallamur. Aliorum sit de hujusmodi Virtute disputare. Nos illius usum retinentes, de Vero agimus, sive de Veritate, quae re-

bus ipsis inest, & Philosophiae, Theologiae, Eruditionis, aliarumque Scientiarum & Artium est scopus. Atque de isto Vero, cujus ditio latissime patet, ita heic agendum est nobis, ut omissis supervacaneis utiliora solum ac necessaria tractentur. Erit igitur nobis ista divisio. Primo investigabimus, quae futura sint jura & frena quaerentibus Verum; tum quae tradentibus, sive alios Veritatem docentibus.

Quaerere autem Verum alicujus rei, nihil aliud est ex Eruditorum sententia, quam utrum, & qualis aliqua res sit, investigare. Verum invenire, nihil itidem aliud est, quam utrum, & qualis sit aliqua res, deprehendere. Quorum quidem primum nobis ratione utentibus unice consentaneum est, alterum vero plane jucundum. Immo tota ratio beatae vitae ac felicitatis, ad quam a natura instituti, volentes nolentesque contendimus, & per solam Christianam Fidem demum pervenire possumus, in cognitione Veri, atque amore Boni consistit. Bonum enim & Verum in Deo veluti in suo centro existunt, sive ut congruentius loquamur, Deus est ipsa Veritas ac Bonitas, quippe de se ipso ait: *Ego sum via, veritas, & vita.* Joann. XIV. 6. Quum autem aeterna Dei clementia mundum condere voluerit, hominemque constituere tam admirabilis operae spectatorem, Verum quoque & Bonum effudit in cunctas creaturas, ut quidquid esset, verum esset; & quidquid verum esset, saltem quatenus est verum, bonum etiam esset. Deinde humanos animos stimulis ingenitis ad quaerendum Verum & Bonum incitavit; ac proinde quemadmodum in illud motu perpetuo intellectus fertur, ita & in istud humana voluntas. Hinc Tullius lib. 1. Tuscul. Quaest. *Inest*, inquit, *mentibus nostris insatiabilis quaedam cupiditas veri videndi;* & lib. 1. Offic. *In primis est hominis propria veri inquisitio atque investigatio*. Quod quum invenire nobis contingit secundum regulas a Christiana Fide praescriptas, tunc in terris felicitatem illam nobis inchoamus, quae summa, perfecta, atque aeternum duratura aliquando speratur in caelis.

Inquirendum igitur esse Verum, & natura suadet, & ratio docet. Nullum autem Verum esse arbitror in tanta varietate humanarum divinarumque rerum, quod generatim loquendo, quaerere nobis non liceat, & invenire non sit honestum. Paradoxum id prima fronte nonnullis forte videatur animo volventibus, quae & quanta mala passim fluant e notitia quarumdam Veritatum. Sed non secus statuendum ostendit veritatis ipsius natura. Nam quodcumque verum est, si mente percipiatur, intelligentiam vel scientiam parit in nobis, ani-

animumque nostrum, luce sua modo parum, modo multum; sed semper aliquantulum, illustrat: quod certe homini semper est optimum. Et quis amabo neget, ignorantiam inter mala perniciosa referendam? At istud malum, cujus nemo est expers, ab una intelligentia ac scientia depellitur, hoc est a veri cognitione. Proinde necesse est, Veritas ejusque possessio, bona sint maxime expetenda. Et sane quando nobis contingunt, ad Sapientiam instruunt animum, propioresque nos faciunt (quantum licet post tantam primi parentis ruinam) illi beatissimae conditioni & mentis vivacitati, quam & nos consecuturi fuissemus, nisi unus ille peccasset. Quod etiam evidentius elucet ex eorum beatitate, quos caelo Deus donavit. Quidquid enim mortalium genus intellectu consequi frustra cupit, immortalibus iis spiritibus apertum est in Deo, beatamque illorum sortem mirum in modum auget ac perficit. Neque miserae, ut est apud nos, ignorantiae, ullus esse aut excogitari locus potest in tranquillissimo illo scientiae & veritatis Regno.

Non defuturos tamen puto, qui hac in re haesitent, nobisque occurrant his fortasse rationibus. Bona quoque sunt omnia quae sunt; & boni amor non Deo solum naturalis, sed etiam homini ipsi est insitus, nostramque potissimum in aeterna vita felicitatem constituet: Nihilominus multa sunt delectabilia atque utilia bona, quae amare homini in terris sit nefas, & fugere atque exsecrari honestissimum. Vicissim igitur Veritates occurrere possunt, immo etiam occurrunt, rectis probeque instructis mentibus omnino evitandae, utpote quae nihil aliud, si percipiantur, adferre possint, quam perniciem animis ad sublimiora tendentibus. Et cui, quaeso, tam parum cordi sit pudor, ut honestum censeat, tot vera facta, ac probra discere, quae unquam peregit ingeniosissima in vitiis hominum quorumdam Luxuria? Male procul dubio secum ageret, qui facultate oblata noscendi, quaecumque in secessu Capreensi abs Tiberio Caesare perpetrata fuerant, menti suae committere vellet, neque aversaretur noscere *sellaria sedem arcanarum libidinum*, ut Suetonii verbis utar, & *monstrosos concubitus a Spintriis* excogitatos, & omne genus libidinis, in quod se effudit impurissimus ille Princeps. Non esset hoc illustrare, sed foedare legentis intellectum, & quisque bonus nefandae hujus veritatis potius ignorantiam quam scientiam sibi optet. Ad haec, multa quidem mendacia, & fallaciae innumerae, sed aliquae tamen fortassis veritates in Magica Arte veneficiorum cantionumque magistra habentur. Eas vero discere, immo vel attingere, justissimis legibus

vetantur homines: quod & de aliis hujusmodi rebus dicendum succurrit. Itaque nihil minus verum videatur, quam quod nulla sit veritas, ad cujus inquisitionem convertere animum, ad cujus inventionem laetari nobis non liceat.

Sed heic distinguamus oportet jura Veri & Boni, & quantum spectat ad humanam naturam, & ad honestae felicitatis consecutionem. Veri commercium cum solo Intellectu nostro esse potest; Boni vero cum voluntate, ut cum Peripateticis loquar. Ejus natura poscit, ut intelligatur; istius, ut ametur. Et quanquam intelligamus ipsum bonum, tunc etiam non aliud quam verum intelligimus, hoc est animo percipimus veritatem alicujus rei, prout vere est aut honesta, aut utilis, aut delectabilis. Rursus amamus Verum, sed illud amamus sub specie boni, & prout bonum est. Quum igitur naturale sit homini verum intelligere, & bonum appetere, seu amare, nullum est Verum, quod noscere; nullum est Bonum, quod amare ex natura sua nobis non liceat. Sed postquam in calamitatem maximam, quam nemo non sentit, conjecta est hominis natura, tum factum est, ut duo turbarent, perverterentque saepissime nobilem cursum Intellectus & Voluntatis nostrae. Ista duo sunt, Falsum & Malum, quorum uno Intellectus, ut ita dicam, corrumpitur ac laeditur, altero Voluntas. E Falso in intellectum error manat, quum nempe vera pro falsis, falsa pro veris accipimus & credimus. E Malo in voluntatem profluit peccatum, quum videlicet bonum tanquam malum fugimus, malum vero tanquam bonum amplectimur & amamus. At sicuti affirmare cogimur, cum notitia veri nunquam mentis adesse errorem, ita nihil dubitandum est, quin & inde abesse possit voluntatis peccatum. Nam quando alicujus malae ac inhonestae rei veritatem discimus, non continuo malum eligimus, sive diligimus; sed illius rei veritatem, ejusque veritatis cognitionem amare in nobis possumus, simulque rei malitiam, deformitatem, ac vitiositatem voluntate aversari & odisse in aliis. Quare non ex natura sua Verum nocere potest, sed ex pravitate tantum hominis bono abutentis; atque ea ratione, & nos concedimus, esse posse quasdam circumstantias, quibus positis, nefas sit homini quasdam Veritates perquirere; quum videlicet istae in pravum finem perquiruntur, aut verisimile periculum subest, ne infirmitatem animi discentis percepta Veritas ad malum trahat, aut etiam solicitet. Ita & bona sunt, quae, positis quibusdam circumstantiis, male ab homine eliguntur, & recte a Ratione vetantur. At id non accidit, quod Verum & Bo-

num

num mala unquam sint ex natura sua, sed quod Concupiscentia nostra iisdem abuti possit, aut abutatur contra ordinem a Deo constitutum, & a ratione, legibus nobis significatum.

Nihil est ergo, quod libidinosae voluptatis flagitia in medium advocemus, ut ex eorum foedissimo aspectu Veritatem interdum sordere ostendamus. Certe ista curiose rimari aut periculum, aut crimen erit. At ne in istis quidem mala dicenda est spectata in se Veritas, quae semper honesta, semperque utilis esse potest, sive sit, & cognoscatur in vitiis, ut ab iis fugiamus, sive in rectis operibus, ut ad ea imitanda festinemus. Quippe in his, uti & in cognitione cujusque alius rei nefariae flagitiosaeque, duo attendenda sunt, Verum & Malum. Istud, quia voluntati perniciosum, perpetuo abhorrendum, nobisque evitandum: illud, quia erudiendo intellectum scientiam parit, nunquam, si spectetur in se, improbandum. Quanquam igitur nemini auctor sim, ut sine discrimine & moderatione in cujuscumque Veri inquisitionem incumbat, attamen affirmandum reor, quidquid mali nonnunquam importat cognita Veritas, non Veri naturae optimae tribuendum esse, sed corruptioni humanae naturae, quae sibi parum cavens medicinas in venena convertit. Idque exemplis etiam constat. Nam si libidinis, quam ((a) nobis) opposuimus, arcana cognoscere nefas esset, ratioque interdiceret, pessime profecto de nobis mererentur, gravemque honestis legibus inferrent injuriam, qui disciplinam morum prosequuti, Latinis litteris tot experimenta luxuriae consignarunt, omniumque vitiorum, ut ita dicam, latebras excussere. Deinde sibi male prospicerent quicunque Catholico in Clero aures quotidie commodant poenitenti populo sua crimina accusanti. Ingenti demum periculo obnoxium foret eorum munus, qui Magicis artibus, aliisque criminibus evertendis praesunt; neque enim fieri potest, quin plurium scelerum veritatem discant, dum damnant. Sunt quidem, quibus non satis probatur institutum & zelus Theologorum quorumdam proferentium in lucem tot probra luxuriae, quum in eorum Libris non improbi minus ad malum, quam probi erudiantur ad bonum. Sed ad propositum nostrum scire hoc sufficit, alia utique esse discendi veri, alia tradendi jura. At certe Sacerdotes & Magistratus in Ecclesia Dei constitutos ad audiendas piorum Christianorum confessiones, & ad eliminandas Magicas Artes, aliaque populorum flagitia, nemo sanae mentis insimulet eo nomine, quod veritates

(a) Praecedentes editiones constanter, *de nobis*. In postrema tantum deleta praepositio. Cur autem superioribus addita, viderint Lectores.

tates quaidam edifcant, quas ignorare praeftet, quam fcire. Difcunt ii Medicorum more vulnera & vitia, quae in aliis fanent, in fe non admittant; & dum alienae profunt voluntati, non metuunt fuae.

Quae hactenus deduximus ad commendandam Veritatis indolem, femper in fe honeftam, & noftro folum vitio interdum perniciofam, multorum auctoritate confirmari poffunt. Unus tamen inftar omnium erit mihi S. Auguftinus. Quaerit ille Cap. 1. lib. 1. de libero Arbit. num quid mali effe poffit difciplina, feu difcere, quod difcipulorum eft, uti Magiftrorum doctrina, five docere. *Quis audeat*, refpondet Evodius, *dicere malam effe difciplinam? Mihi bonum videtur*. Cui Auguftinus: *Bene fane, fiquidem fcientia per illam datur, aut excitatur; nec quifdam nifi per difciplinam aliquid difcit*. Ubi vero addidit, fe arbitrari, nulla mala, immo nihil nifi bonum, per difciplinam percipi, fruftra querendum ait, *a quo male facere difcamus;* fiquidem *non difcuntur mala; aut fi difcuntur, vitanda, non facienda difcuntur*. Quum tamen Evodius dubitare videretur, aliam effe difciplinam, per quam bene facere, aliam per quam male facere difcamus: *Saltem*, inquit Auguftinus, *intelligentiam nonnifi bonum putas*. *Iftam plane*, reponit Evodius, *ita bonam puto, ut non videam, quid in homine poffit effe praeftantius, nec ullo modo dixerim aliquam intelligentiam malam effe poffe*. Hinc Auguftinus dicere pergit: *Si ergo omnis intelligentia bona eft, nec quifquam qui non intelligit, difcit: omnis qui difcit, bene facit; omnis enim qui difcit, intelligit; & omnis qui intelligit, bene facit*. Dum autem intelligentiam quamlibet Auguftinus laudat, utique intelligentiam, difciplinamque Veri fignificat; neque enim Falfum difci intelligive proprie dicitur. Itaque perfpecta inftitutione naturae ambigendum non eft, quin generaliter loquendo liceat homini Verum quodvis indagare, fibique etiam de illius inventione gratulari, dummodo alte in animis noftris haereat femper effatum iftud: *Bonum quidem effe omnia fcire, fed non omnibus uti;* & Veritatum earum non effe nobis curiofe comparandam notitiam, quae illuftrare quidem intellectum poffint, fed voluntati perverfae faces fimul miniftrare ad flagitia.

Nunc progrediamur. Ampliffima Boni & Veri familia in quamplurimas claffes dividitur. Nos ceteris divifionibus dimiffis, & de folo Vero loquentes, Veritatem nunc dividimus in duas acies. Siquidem altera eft Veritas, quae fcitur; altera, quae creditur. Priorem in nos immittit accuratus ufus externorum fenfuum, ubi ad eorum fidem accedat examen, atque confenfus rationis, aut quando illam

ipfa

ipsa ratio detegit, adhibitis in consilium & praesidium artibus, omnibusque Logices, & Scientiarum documentis. Alterius Veritatis, quae creditur, compotes nos faciunt probabiles & verisimiles rationes, aliena auctoritas, seu famae traditio non temeraria, ad nos transiens per Historias germanas, per majores & aequales nostros fide dignos, perque alia humani commercii subsidia. Ut autem posterioris hujus Veritatis notitia solet appellari Persuasio, cujus tamen interdum ejusmodi est vis ac pondus, ut firmitatem, assensumque in intellectu non minorem, quam altera obtineat & exigat; ita prioris Veritatis cognitio strictiore vocabulo Scientia nuncupatur. Nihil enim moramur, quid Arcesilas, quid Carneades, & Pyrrho cum toto Scepticorum Academicorumque grege obloquantur, qui quum ceterorum Philosophorum cautissimi esse vellent, aut videri affectarent, omnium ineptissimi evaserunt, pejora deliria amplexi; nam sublata proterve omni Scientia, ne hoc quidem, quod certe par erat, fateri cum Socrate amarunt, se hoc unum scire, quod nihil scirent. Horum sententiam & tempus exarmavit, & ratio recta dudum confecit, nostrisque praecipue temporibus ridendam exhibent tot Artes, disciplinaeque late regnantes. Et sane, ut cum Lactantio loquar lib. 3. cap. 6. div. Inst. *Nos omnia scire non possumus, quod est Dei: at neque omnia nescire, quod pecudis. Est aliquid medium, quod est hominis, idest scientia cum ignoratione conjuncta & temperata.* Illud quidem, sed non sine dolore, fatendum est, in comparatione ignorantiae perquam curtam fuisse, semperque fore, hominibus supellectilem Scientiae. Quemadmodum enim honesta bona, quae amanda sunt nobis, facile noscuntur, difficile amantur; ita & Verum, quod noscendum sciendumque nobis esset, facile ab omnibus appetitur ac amatur, at difficile invenitur & noscitur. Nihilominus multas Veritates heic intelligi & sciri, nemo nisi inverecundae frontis neget, nisi mentis infirmae non sentiat. Latius longiusque etiam patet earum Veritatum campus, quas, non scimus quidem sed credimus, Opinione scilicet, non Scientia ducti. Medium vero inter Persuasionem & Scientiam, tenere locum, & cum utraque participare videtur Fides, quae Religionis verae firma persuasio est. Accedit ista ad prioris naturam, robore vero vel ipsam superat Scientiam, quippe e caelo delapsa, divinaque auctoritate nixa, animos hominum beatissime allicit & vincit, ibique tali insidere vi solet, qualem nulla hominum violentia, nullus mortis terror vincere aut infirmare deinceps possit. Uti vero in dilectione bonorum, ita etiam inter tam diversas Veritates hic

ordo

ordo constitutus est, ut infimum pretium & locum obtineant, quae ad Corpus pertinent infra nos positum; medium, quae ad rationalem Animam; supremum vero, quae ad beatam immortalitatem animae, corporisque olim resurrecturi spectant. Et quum nihil sine ordine aut pulchrum, aut perfectum esse possit, tum praeceptis suis Deus conditor, tum ratio magistra, & natura nutrix interna pulsatione nos ad hunc ordinem in Veritatis investigatione servandum quotidie impellunt, atque hortantur. Nempe ante omnia, ut in Evangelio praecipitur, *quaerendum est Regnum Dei*, ad quod studium refertur in primis Veritatum illarum inquisitio & cognitio, quibus ad regnandum cum Deo aptissimi efficimur. Deinde Eruditio animi, Scientiarum splendor, atque humana Sapientia prae ceteris deligenda atque aestimanda sunt, ne qui ratione bestias superamus, miserabili ignorantia nos ad illarum conditionem demittamus. Postremo comparandae Veritates, per quas corporeae vitae creari possit incolumitas, ornamentum, atque honesta voluptas. Sed quota pars hominum est, queis eximius iste ordo servetur? Eorum plerique toti sunt in inquirendis infirmis veritatibus, nihilque soliciti de illustrando beneque informando per Sapientiam animo, totam felicitatis rationem collocasse videntur in scientia & usu voluptatis corporeae, commodisque terrenae vitae. Alii vero ita se quibusdam Scientiis, disciplinisque liberalibus tradunt, atque ita in iis habitant, ut, si non contemnere, at oblivisci certe videantur potissimum humanae vitae negotium. Si Graecarum, Romanarumve Antiquitatum peritos, si humani Juris, aut Physicae, aut Geometriae se scientissimos, si in mitioribus Litteris se ingeniosos, & in disputationibus acutos efficere & prodere possunt: tum sibi mirifice plaudunt, facileque seponunt omne studium Veritatum illarum, quarum scientia & meditatio probos in hac vita, beatissimos in altera homines facit. Ab utrisque igitur peccatur, non propterea quod infimis aut mediis Veritatibus dent operam, (verum enim discere ex sua natura malum non esse jam constituimus) sed quod in summis quoque addiscendis & contemplandis, parem, sive majorem non ponunt operam, ordinemque divinitus constitutum aut tanta socordia posthabent, aut tanta ambitione evertunt. Hinc Augustinus in lib. de util. credendi, cap. 11. *Intelligere*, inquit, *semper sine vitio est. Intelligere magna, & honesta, vel etiam divina, beatissimum est. Intelligere autem superflua, nihil nocet, sed fortasse discere nocuit, quum tempus necessariorum occuparent.*

In

In tanta ergo Veritatum copia distinguendae praesertim sunt delectabiles a necessariis. Nam delectabilium quidem Veritatum ignorantia laude saepe careat, nunquam culpa censeatur; ignorare vero necessarias Veritates, non tantum culpae datur, sed etiam in maximas miserias hominem devolvere solet. Quare a nemine prudente vituperabitur, qui canendi, pingendive, ciborumque Apiciana industria parandorum scientiam negligat, tametsi multa inde corpori obvenire possit delectatio; contra vero desipere dicatur quodammodo, qui quid corpori noceat, quid valetudini sit necessarium, quaeve pericula immineant, plane ignoret, & discere nolit. Quis non sentit, quantopere corporis nostri curam nobis natura commendet? Ejus profecto societatem odisse, & sine gravi consilio, aut sine verae Fidei Virtutisque conservandae caussa, nos ab ipso liberare, infirmi nimium & aberrantis animi est, legibusque adversatur a Deo, atque a natura positis. Simili ratione vitio nobis nequaquam vertatur, si a Mathematicis Disciplinis, si ab Artibus liberalibus, si ab Historiae profanae Physicaeque studio abstineamus, quamvis ingenti cum delectatione hisce adminiculis excolatur animus & amplificetur rationis regnum. Et contra nemo nos excusatos habeat, ubi ignoremus & cognoscere nolimus, quae officia, quae virtutes, qui mores exigantur a legibus, tum ad prudenter honesteque vivendum, tum ad continendam societatem humanam. Ex quo enim nos natura fecit, non bruta, sed ratione utentia animalia, neque solitarios esse voluit, sed propinquis, amicis, civibus, ceterisque mortalibus per domos, per urbes, per diversa jura & commercia conjunxit; tunc imposita nobis necessitas ea noscendi atque intelligendi, quae honestatem vitae alant, quae prudentiam adferant, quae nos in omni officiorum genere peritos expeditosque efficiant.

Nihil autem hominibus magis futurum est cordi, quam ea perspecta habere, quibus erudimur in veri Dei Religione. Ad beatam aeternitatem nos perducere potest una Religio, nimirum credere, quae de Deo credenda sunt, & Deum colere ac amare eo cultu & amore, quem ipse nobis praescripsit. Itaque quum Religio vera, tum singulae istius Religionis veritates prae omnibus inquirendae sunt nobis, inter quas tamen aliae necessariae, aliae utiles tantum & delectabiles. In comparatione istius Veritatis quidquid splendoris, quidquid utilitatis in humanarum Disciplinarum curriculo habetur, inane est, & flocci faciendum, ut non injuria insipientissimos omnium & infelicissimos appelles tot veteres Philosophos ac Sapientes, quos ae-

terna quidem fama nobis commendavit, ignorata autem ſive contemta Religio vera abjectiſſimos in oculis Dei conſtituit. Quod ſi tantum eſt Religionis negotium, ut cetera prae illo negligenda, & poſthabenda videantur; dubium non eſt, quin omnem ad illius veritatem aſſequendam convertere debeamus cogitationem & curam, atque adeo ſit enitendum, ut ne quum totam litteris & veritatis inquiſitioni vitam dederimus, id unum adhuc nobis reſtet ediſcendum, quod unice ſcire juvat, & probe tenere neceſſe eſt. Atque hoc quidem nobis de Veritate ſcribere volentibus in primis ante oculos erit. Nam Religionem veram, aut quod illam ſatis non inquirant, atque ideo ex inertia, ignorare ſolent homines innumeri: aut quod nimium inquirant, & ingenii ambitione in tranſverſum agantur, perdere interdum poſſunt. Quid itaque juris habeat, & quos fines habitura heic ſit humanorum Ingeniorum meditatio, in poſterum differetur; & ſi quid proditum fuerit, quo non ſolum ad neceſſarias Religionis veritates credendas, ſed etiam ad reliquas ejuſdem utiles & delectabiles veritates erudite pertractandas, tutior ac planior via demoſtretur: neque nos ſuſcepti laboris, neque alios lectionis adhibitae fortaſſe poenitebit.

CAPUT SECUNDUM.

Ut Religio vera noſcatur, an a dubitatione ſit inſtituendum iter. Dubitandi neceſſitas, ut error evitetur; & pericula, ne Veritas ammittatur. Prudens dubitatio commendata, & temeraria vero repudianda.

PERUIMUS ampliſſimum campum humanis Ingeniis, quum nullum eſſe Verum diximus, quod honeſtum ex ſui natura non ſit inveſtigare & cognoſcere; ſimulque poſuimus, Verum, quod ad Religionem pertinet, non honeſte ſolum poſſe quaeri, ſed neceſſario quaerendum, ſciendumque eſſe. Quod ſi quaerere veram Religionem oportet, conſequens eſt etiam, ut adhibere liceat ac oporteat rationem quaerendi omnium aptiſſimam, per quam quaeſita inveniantur. Jamque nonnulli accedunt, quibus nulla fortaſſe opportunior occurrat ratio, quam a dubitatione inſtituere inquiſitionis iter. Quo enim mo-

do ve-

do veram Religionem quaerere, & assequi possint homines, nisi primum dubitare incipiant, utrum Religioni verae nomen jam dederint, an in errore versentur, & dubitando investigent, inter tam varias a populis usurpatas Religiones quaenam sit falsa, quaenam sit vera Religio? Et ista sane inquirendae Veritatis ratio, qua mens humana omnibus anteceptis opinionibus valedicens, nulli rei, nisi perspicuis argumentis probatae assentitur, a Socrate manavit, & ab Academicis, aliisque Philosophis summopere laudata, proximeque praeterito seculo a Cartesio potissimum instaurata, ac temperata, nunc utramque recentium Philosophorum paginam implet, quippe quae ad verum inveniendum, aut saltem ad errorem evitandum, non parum conducat. Ex horum ergo sententia consequi videretur, nefas non esse Religionem suam in dubium revocatam expendere. At aliis secus videbitur; nam ubi de Religione omnibus relinquatur dubitandi facultas, mirum est, quot Religioni verae excidia creari possint, & quot erroribus janua aperiatur. Qui dubitare incipit, animoque statuit, nonnisi evidentibus & perspicuis rebus assensum dare, & ubique ne fallatur timet; aut aeternum de omnibus dubitaturus est, quod Scepticorum filiis accidit; aut multum quidem falsi, sed una cum eo multum etiam veri exscindet ac repudiabit: quod ambitiosis ingeniis non sine ingenti infelicitate plerumque contingit. Praeterea quicumque in Religione vera titubare coepit, & de sua fide incertus esse, jam infidelis est, & certo bono renunciat, ut incertum exquirat. Quae quum ita sint, & quum unicuique persuasum sit, veram esse Religionem suam, ceteras autem falsas: nemo proinde sibi licitum arbitrabitur, fidem suam in dubium revocare, bellumque erroribus indicere, quos tamen convellere non possit, si religioni sibi ducat, incipere de ipsa Religione dubitare.

Itaque in ipso argumenti suscepti vestibulo jam nobis gravissima impedimenta occurrunt, a quibus nisi nos expediamus, omnis progrediendi spes sublata videatur. Id autem praestitum facilius ibimus, postquam nonnulla praemiserimus utilissimae quaestionis dirimendae perquam necessaria. Primo igitur ex omnium consensu liquet, naturale ac universale hominibus desiderium esse, & jus evitandi erroris, aut expellendi, quum illum incaute induerint. Etenim errare, & falsum credere, ex ipsa naturae institutione contrarium est homini, eumque in maximas, atque etiam aeternas calamitates protrudere potest. Secundum dicimus, ex hoc jure alterum effluere, nempe licere cuicumque iis uti subsidiis, quae tum ratio, ac natura, tum

 hone-

honeſtae artes a ſapientibus doctiſque viris excultae tradiderunt, ut per illa vitari, deponive poſſit error. Immo Scientiae Arteſque ipſae nihil aliud fere ſunt, quam hujuſmodi ſubſidia. Ipſae tamen Artes ac Scientiae aliis indigent peculiaribus ſubſidiis, quibus ſe ſuoſque cultores arctius regant. Si ſecus fecerint, interdum erroris, non veritatis, magiſtrae evadunt, & infida ad verum dignoſcendum, erroremque auferendum, ſubſidia fiunt. Criteria veritatis nuncupamus hujuſmodi peculiaria ſubſidia, eorumque ſcientiam appellare Criticam poſſumus, ſi hoc nomen latius, quam ſoleat, uſurpare placet. Excurrunt autem criteria per quamlibet Scientiam, & Artem, eorumque ope quid certum, quid probabile, quid dubium, quid fictum ac falſum ſit, ubique rimamur, & non raro cognoſcimus. Nimirum iis praeeuntibus, ſolicitoque examine ſingula penſantibus, & ſecernentibus, ſaepe diſcimus, quos errores invexerit & invehat, aut perverſa ratiocinatio, aut vis praejudicatae opinionis, & imperium affectuum in nobis regnantium, aut nimium erga antiquitatem obſequium, nimiuſve recentiorum temporum amor, aut immodica fides habita noſtris ſenſibus, Praeceptoribus, Majoribus, Hiſtoriis, aliiſque humanae vitae fallacibus documentis. Dicam uno verbo: faciunt hujuſmodi praeſidia, ne temere credamus, ne falſa aut dubia pro veris aut certis, certa & vera pro dubiis & falſis habeamus. Quocirca quum & ratio prodiderit, & ſapientiſſimi viri paſſim commendent, ac adhibeant horum ſubſidiorum apparatum in inſectatione erroris, & inquiſitione veritatis: nequit dubitari, quin rectus illorum uſus cum maxime honeſtus ac utilis, tum etiam interdum neceſſarius ſit omnibus, errorem fugere, & verum aſſequi cupientibus.

Tertio, inutilia plane forent iſta ad errorem evitandum ejiciendumque ſubſidia, ſi de rebus ac ſententiis, in quibus Verum exquirimus, dubitare prius nequaquam liceret. Immo nullus errandi finis, nulla veritatis hauriendae ſpes erit, ubi nefas ſit in dubium vocare & expendere tot Opiniones, rerumque notiones, per cogitationem, aut per ſenſus corporeos in phantaſiam, animumque noſtrum immiſſas; quarum tamen complures vel falſae, vel parum firmae deprehenderentur, quoties de iis dubitare, eaſque ad criteria opportuna exigere vellemus, atque poſſemus. Igitur ad ipſius naturae, errorem ubique refugientis, principia & jura pertinet, poſſe de propoſitis, aut animo jam perceptis ſine praevia conſideratione rebus, primum ſibi dubitationem aliquam movere, tum laudata adhibere ſubſidia, ne fallamur, neve in antiquo errore diutius perſtemus.

Quarto,

Quarto, praeter haec insita homini jura, insitae etiam sunt quaedam leges, quas nemo sciens sine culpa levi aut gravi; nemo inscius sine magna aut aliqua saltem infelicitate violare potest. Nam sicuti institutioni rectae rationis convenit, ut quisque contendat ab errore ac falsitate sibi cavere, ita & eidem rationi repugnat, ut homo veritati renunciet, noceat, atque obsistat. Quapropter qui unice de fugiendo errore solicitus est, tantumque hujusmodi studio insistit, ut veritati ipsi fidem adjungere neget, aut illam sibi insectandam sumat, ubique fallaciam sibi metuens: alia quidem via impingit, sed tamen impingit in errorem. Dubitare autem possumus, utri miseriores sint, an qui errorem contrahunt ob cautionis defectum, an qui veritatem repudiant ob ejusdem cautionis excessum. Id certe experientia constat, illis ignorantiam venia alias dignam, istis intolerandam superbiam hujusmodi mala plerumque creare.

Quinto, si igitur a recta ratione jubemur, veritatem non impugnare neque perdere, sed ejus praestantissimum recipere & custodire lumen, necesse quoque erit eam adhibere curam, eisque uti subsidiis, quae nos a laedendi & respuendi veri periculo avertant; & contra singulis, quantum per nos licet, renunciare impedimentis, quae remorentur in regione veri progressum nostrum. Neque ista lex juribus dubitandi supra constitutis opponitur, sed cum iis consentit, modo intra aequos limites, ratione praeeunte, contineatur illorum usus. Tam enim peccant, aut miseri sunt, qui nimium dubitationi se tradunt, quam qui nimis facile credunt, utrique nimio aut erroris fugiendi desiderio, aut veritatis improbandae timore abrepti. Ipsamet subsidia, & criteria veri, per quae diximus errores ab humanis mentibus arceri, nisi utentibus adsit prudentia cum humilitate conjuncta, non minus ad errores evertendos, quam ad ipsum verum rejiciendum, inservire possunt. Quare opus est, ut dubitandi jura, in effrenem audaciam interdum assurgentia, perpetuo temperet alia comes dubitatio ac timor, ne scilicet una cum erroribus veritatem ipsam incaute exscindamus. Quae autem sint impedimenta, ne verum perspiciatur, quae subsidia, ut percipiatur, nos infra, quantum ad rem nostram pertinet, ostendere conabimur.

Interim ex his legibus sequitur, commendari a recta Ratione prudentem dubitationem, improbari vero temerariam. Neque enim propterea quod nobis natura dubitandi jus dederit, ut falsum declinemus, verumque assequamur, ideo sine discrimine cuicumque, & de quibuscumque rebus, dubitare fas est. Certis quibusdam terminis

omnia

omnia naturae jura coercentur, ultra quos excedere peccare est in ipsum naturae Conditorem. Sic humanorum Affectuum innata jura suos habent fines, modumque suum. Nihil etiam efficacius natura nobis commendat, quam amorem usumque Virtutum, sed ejusdem naturae documentis prohibemur laedere ordinem limitesque Virtutibus positos. Una prudentia tum Affectuum tum Virtutum omnium dux & moderatrix futura est. Ejusdem consilio & imperio indigent reliqua omnia, sed potissimum dubitationis jura, ut rectus, non pravus, fiat inter homines illius usus.

Quanquam vero nihil difficilius occurrat, quam constituere, quando, & cui, & quibus de rebus prudenter dubitare liceat; (nam Prudentia, ut ajunt Philosophi, circa particularia, quae innumera sunt, versatur) attamen monere juvat, quasdam etiam universales haberi leges, quibus fere semper singularia reguntur. Has inter eminet illa: *De primis principiis per se notis, & de rebus certa experientia, aut omnium hominum omniumque temporum consensu probatis, aut evidentissimis, ne imprudenter dubitato*. Tum altera: *De veritate rerum, aut sententiarum, quas doctissimi viri tradunt ac probant, rudes atque omnino imperiti ne litem movento*. Certe quicumque vel acutissimi viri ne de primis principiis quidem se certos prodidere, saepe temeritatis, raro prudentiae famam sibi compararunt. Quis autem rationis compos prudenter dubitet, an vivat, an cogitet, an edat, an loquatur, & scribat, quum evidentissime haec singula sentiat? Quis dubitationem sibi prudens moveat, num aridum lignum combustibile flammis injectum comburi possit, num corpus grave, impedimentis sublatis ex alto in imum sit ruiturum? Deinde quam prudenter ille agat, qui tot rebus, quas aut Scientiae atque Artes liberales tradunt, aut Historiae a doctis viris commendatae concorditer referunt, ipse omnium ignarus atque imperitus adjungere fidem neget, earumque veritatem pro libidine sua, & sine ulla ratione, revocare velit in dubium?

In primis vero animadvertendum est heic, duplicem esse dubitationem, alteram quidem multum, alteram parum consentaneam rationi. Utriusque differentia in fine, & causa dubitandi se prodit. Quidam enim de rebus vel evidentissimis dubitant, non quod sibi earum rerum veritas dubia sit atque suspecta, sed ut veritatem ipsam dubitando ac disputando in meliori collocent lumine, atque ut aliis, non sibi, dubitationem eximant. Nemo sane hujuscemodi dubitationis genus improbet, immo non laudet; non enim proprie id du-

id dubitare eſt, ſed dubitantis duntaxat perſonam induere. Quapropter praeſtantiſſimis viris nunquam non licuit dubitantis ſpecie inquirere, *utrum ſit Deus*, *utrum vera ſit Chriſtiana Religio*, *&* *num certa*, *recteque plurium ſeculorum & hominum conſenſu ſtabilita ſint tot prima principia*. Quod rudibus utique licet, illud eſt, ut a ſapientioribus referant lumen, quo & ipſi alacriores fiant in credendis altiſſimis abditiſque rebus. Contra vero rationi adverſatur illorum confidentia, qui non alium dubitando ſibi finem ſtatuunt, quam acutiſſimi ſui ingenii periculum facere; & tum ſibi videntur cordati ſapientesque viri, quum unius ſuae mentis vocem ac judicium audiunt, aliorum contemnunt; & ad deſtruendum quam aedificandum aptiores, aut nihil probant, aut id ſolum probant, quod animi ſui appetitibus blanditur, & quod ſuae tantum meditationis aciei perſpicuum firmiſſimumque apparuit.

CAPUT TERTIUM.

Non omnibus dubitandum de veritate ſuae Religionis. Ratio & Auctoritas in Religionis negotio, earumque pondus. Quae quaerenda ſint, ut conſtet, an vera ſit aliqua Religio. Prudenter poſſunt immo debent de veritate ſuae Religionis dubitare Ethnici, Judaei, Muhammedani. Juſtae apud eos dubitandi cauſae.

ACILE nos in vaſtam planitiem argumentum perduceret, ſi animus foret ſingula nunc differere ad dubitationis fines modumque ſpectantia. Sed per brevem hanc orationis excurſionem praecipua fundamenta detexiſſe contenti, quibus innititur aequa dubitandi ratio, jam ad caſtra regrediamur. Noſtra ante omnia refert, quae ſemita in itinere ad Religionem veram ſervanda ſit, diligenter inquirere. Atque in primis, quum errore capi ac detineri in re tanta homo poſſit, immo quum ſatis conſtet, innumerabilem hominum copiam erraſſe, ac errare in amplectenda Religione, quam plerumque non ulla ratio primum perſuadet, ſed educatio, & parentum, populorumque exempla tenellis mentibus inſpirant: dubitari non poteſt, quin generatim loquendo, non honeſtum duntaxat, ſed & neceſſarium ſit de ſuae Religionis veritate ſibi aliquam dubitationem movere. Et ſane quei umquam

quam fiat, ut Muhammedanus, ut Ethnicus, ut Judaeus, aliaque hujusmodi Sectarum genera, quas Religioni falsae, aut a caelo improbatae addictas esse non tam credimus, quam dolemus, se revocare, aut per alios revocari possint a perversa opinione, inolitoque errore, si prudentis dubitationis jure uti unusquisque renuat, & piaculum arbitretur?

Prudentem autem dubitationem ideo commendamus & suademus, ne a legibus aequissimis discedatur, quibus constringuntur, ut diximus, ipsa dubitationis jura. Sed ita me Deus amet, paucos invenias, qui eadem uti aut sciant, aut velint. Ut enim quisque Religioni alicui ab ineunte aetate nomen dedit, reliquas contemnere, & fallacibus ac falsis accensere, earumque cultores imprudentes ducere; unam vero suam cum ratione & veritate consentire, seque nonnisi imprudenter facturum putare, si opinionem suam in periculum dubitando adducat. Restat igitur, ut ad inquirendum nostra festinet oratio, quinam in tanta Religionum diversitate prudenter de sua dubitare debeant, & qui minime debeant. Heic rei maximae cardo vertitur; heic si sapere incipiamus, meliora quaeque speranda sunt nobis, tum ad firmandos homines in veritate stantes, tum ad excitandos in errore stertentes. Quum autem Religionis nomen tot gentium sectarumque Superstitioni tribuimus, hoc quidem καταχρηστικῶς, sive abusive, facimus; una quippe, non multiplex esse potest vera Religio; sed non sine divinarum Scripturarum exemplo facimus, apud quam falsa quoque numina sub Deorum appellatione saepe memorantur, intacta nihilominus semper unius Dei fulgentissima veritate.

Dicimus ergo, a dubitatione illi esse temperandum, qui suam Religionem facile perspicit certissimis principiis, & fundamentis innixam. Duo autem sunt hujusmodi fundamenta, *Ratio*, & *Auctoritas*. Rationis nomine hoc loco intelligimus vim & lumen intellectus ad dignoscendum verum & falsum, bonum & malum, simulque eam vim, per quam rationalis anima e certis sibique notis praemissis certum aliquid argumentando deducens, sibi illud aut aliis persuadet. Auctoritatis vocabulo vim illam significamus, quam habet ad aliquid persuadendum alterius narratio, verbis aut scriptis menti nostrae communicata. Quo firmiora sunt haec fundamenta, eo fortius Veritas stat illis innixa, & clarius effulget, & facilius homini persuadetur. Utraque autem ad persuadendam Religionem veram collatis signis, quanquam diverso pondere, conspirant.

Vix

Vix autem negare possumus, quin humana Ratio semina quaedam contineat Veri & Boni insita ab ipsa natura; nam & nullo docente pueri sua se sentire mala facta pudore testantur, & dolent se fuisse deceptos. In primis autem hujusmodi semina deprehenduntur, dilucideque nobis apparent, quum attenta meditatio excutit penetralia Rationis, & quum optimorum Librorum, eorumve hominum consuetudine utimur, qui istas veri bonique ideas, jam sibi perspectas, aut in nobis excitant latentes, aut, si ita dicere amamus, in nos immittunt peregrinas & novas. Excitatis in homine istis boni & veri seminibus ac ideis, progredi multum potest, quamvis pluribus morbis laborans, humana Ratio ad naturam qualitatesque non visibilium tantummodo, sed & invisibilium rerum intelligendam. Cujus progressus tot sunt exempla, quot veterum Philosophorum meditamenta sunt litteris consignata. Nimirum solo Rationis lumine ducti illi in plurima penetrarunt, quae certissima esse lux melior subinde nobis patefecit.

Quantum etiam ponderis habeat Auctoritas in usu vitae atque in aliquibus disciplinis, & in Historia potissimum, nemo non sentit. Si nihil aliud credere, quam quod Ratio in se invenit, animum induceremus, magna non solum humanae scientiae sive eruditionis portio periret, sed etiam infinita homini, atque hominum regimini impenderent incommoda. Aliorum ergo narrationibus, & fidei, fidem habeamus oportet, nisi inter somnia computare velimus, quidquid habent Libri & Fama de praeteritis saeculis, immo & de praesenti aevo: quod profecto non faciat, nisi verus somniator & amens. Duplex autem Auctoritatis est genus. Altera a Deo est, altera ab hominibus; illa nunquam, ista saepe ac saepius fallax. Inter prima Rationis evidentissima praecepta illud omnium consensu praecipue probatur, *certum esse*, *verum & inconcussum*, *quidquid revelat*, *ac narrat prima Veritas Deus*. Etenim, ut ajebat Salvianus lib. 3. *Dei sermo ipse sibi testis est*, *quia necesse est*, *quidquid incorrupta Veritas loquitur*, *incorruptum sit testimonium Veritatis*. Ut autem hominum est falli & fallere, decipi & decipere, ita eorum Auctoritati non continuo fidendum. Sola Ratio, sive Prudentia, advocatis experientiae, & Critices, & aliarum Artium in suam opem documentis, feliciter ostendere potest ac solet, quando neganda, quando habenda sit fides hominum dictis. Ad ipsam quoque rationem pertinet expendere, an fallantur, aut fallant homines, quum voce aut scriptis aliquid referunt ac nunciant tanquam a Deo revelatum

& proditum; tunc enim non in Deum, qui aeternum eſt verax, ſed in hominem, qui facile vel propter ignorantiam, vel propter improbitatem, eſt fallax, prudens dubitatio noſtra atque ſuſpicio convertitur. Quamobrem ſapientiſſime Joannes Apoſtolus in Epiſt. 1. 4. ſuis diſcipulis injungebat, ne cuicunque crederent divina dogmata ſe afferre dicenti: *Nolite*, inquit, *omni ſpiritui credere; ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint; quoniam multi pſeudoprophetae exierunt in mundum*. Praeterea quum falli ac fallere poſſint homines in intelligenda, exponenda, interpretanda Auctoritate, quam alioqui divinam merito credant: hinc eſt, quod iterum conſulenda eſt Ratio, ut percipiatur, an heic homines errent. Statuendus itaque videtur hic ordo. Primo quaerendum, an rectae Rationi adverſetur Religio, quam quiſque amplexus eſt. Si adverſatur, plane de ipſius veritate non ſolum dubitandum eſt, ſed in ipſam protinus dicenda ſententia. Si nequaquam repugnat, quaerendum ſecundo eſt, num a Deo proceſſerit, an vero ab hominibus tantum, hoc eſt utrum divina, an humana auctoritate inducta ſit illa Religio. Si homines ſolos auctores habuit, de ipſius veritate dubitandum eſt; ſi Deum, nulla dubitatio occurrere poteſt, quin vera ſit; ſiquidem divina Auctoritas ſupra ipſam Rationem valet, atque ab omni fallaciae ſuſpicione immunis eſt. Adhuc tamen inquirendum reſtat, & tertio dubitandum, an quae Deum tradidiſſe credimus, recte a nobis intelligantur & exponantur: quod ubi praeſtiterimus, vel Ratione duce, vel regulis tutioribus, ſi quae ſunt, a Deo praeſcriptis, tum prudentis erit conquieſcere, ne inconſulta dubitatione nobis majoris periculi ſimus auctores.

His praemiſſis, dicimus, Ethnicos tum veteres, tum recentiores potuiſſe ac poſſe prudenter, immo etiam debuiſſe & debere de veritate ſuae Religionis movere ſibi dubitationem. Vix enim ſecum ſincero animo reputare poſſunt, quibus principiis nitatur inſpirata ſibi a teneris unguiculis opinio, quin illam evidenter nutare ſtatim deprehendant. Non prima Rationis edicta, non divina Auctoritas, quae unice firma ac certa eſt, iis occurrere, mentemque ab ulteriori haeſitatione & inquiſitione retrahere poſſunt; ſed hinc recta Ratio pluribus modis laeſam ſe exhibet, & inde ſola fallax hominum Auctoritas ſe prodit, cui non cito, neque inconſulte, habendam eſſe fidem, Ratio ipſa efficaciſſime clamat. Et quid quaeſo Rationi evidentius adverſatur, quam plures credere Deos, atque inter ſe diſcordes; quam debitum uni Deo cultum, in homines, in ſidera, in elementa, atque in vilia aut naturae, aut hominum opera transferre;

quam

quam ineluctabili fato humanas voluntates subjectas opinari; quam rationali Animae, ut quidam censuerunt, ac censent, nullam ultra corporis mortem tribuere vitam; quam ignorantiam, libidinem, impotentiam, atque alios aut defectus, aut ipsis hominibus indigna facinora in Deo excogitare? Haec atque alia complura in oculos meditantium facile incurrunt, ne de reliquis in disciplina morum vitiis loquamur, quibus Ethnicorum Religio aut consentit, aut etiam laudem & praemia pollicetur. Accedit, quod eorum opinionem non divina Auctoritas, seu prima Veritas Deus, invexit, sed aut Poetae argutis mendaciis ludentes, aut incerta, inconstans & fallax hominum, immo & anicularum, rudisque popelli traditio, cui certe sine ratione, sine praevio examine adjungere fidem, desipientiam potius, quam insipientiam appelles. Jure itaque dubitare possunt ac debent Gentes de suae Religionis veritate: quod si praestent, eamque cum Christiana demum componant, nisi rationis & prudentiae legibus renuncietur, intelligent, hanc unam esse veram ac perfectam; reliquas vero Idolorum cultui addictas, in crassissimis atque intolerandis erroribus versari. Vel ante Christum natum id perspexere non pauci Philosophi, solum Rationis lumen sectati. At nunquam id melius patuit, quam ubi Christianae doctrinae majestas & veritas longe lateque effulgens totum terrarum orbem permeavit, ejusque cultores, per tormenta, per ignes invicti, fortitudine sua suaserunt, quod Ratio sola persuadere poterat. Tunc enim non vi tormentorum adhibita, non armorum terrore ac metu compulsi Ethnici, sed vi veritatis devicti, se se Christo adjunxere, atque ipsi potissimum populi, qui ingenio & literarum cultura ceteris praecellebant.

Quod est ad Judaeos, nihil in eorum Religione occurrit, quod recta Ratio improbet. Traditam vero eorum legem ab ipso Deo fuisse, tot ac tanta argumenta ostendunt, consentientibus hinc Muhammedanis, inde Christianis ipsis, ut imprudenter sane illud in controversiam adducas. Quae sint hujusmodi argumenta, a luculentis aliorum libris praestat petere, quam heic leviter attingere. Verum ne his quidem contenta esse jure potest Hebraeorum natio. Ulterius etiam progrediendum Prudentia & Ratio monent. Scilicet illi dubitandum est, num recte intelligat, atque interpretetur divinarum Scripturarum oracula; in hoc enim contingere potest, ut imbecilla Ratio fallatur. Eo autem magis Judaeo suboriri haec suspicio debet, quod audiat, tot nobilissimas nationes, ingenio, judicio, & litterarum omnium scientia illustres, doctioresque sine comparatione, quam

Judaica gens, & aeque saltem ac Judaei de Religionis verae negotio solicitas, neque minorem quam Judaei venerationem ac honorem habentes divinis Judaeorum libris, concordi voce clamare, certumque habere, nostris temporibus in interpretandis atque assequendis eorum Librorum sensibus, quemlibet Judaeum turpissime caecutire. Quid, quod nihil in sacris Litteris tam aperte repetitur, quam venturum Messiam, idque fatentur Judaei? Nonne prudentia poscit, ut serio inquirant, an forte venerit, qui a tot populis non ex fama temeraria, sed ingenti rationum ac miraculorum pondere, jam venisse perhibetur? Justam dubitandi causam augere debet praesentis sortis & conditionis consideratio. Omnium abjectissima gens, Prophetis, Sacerdotibus, Templo destituta, neque a paucis annis, sed ferme a septemdecim saeculis, invisa hominibus ac Deo, vix alia de caussa ad tantam infelicitatem excogitari potest adducta, nisi quod Messia contemto & legibus perperam intellectis desierit esse Dei viventis populus. Fac autem, sincero docilique animo Judaeus de suae Legis intellectu dubitet, & Christianae Religionis originem, documenta, rationesque sedulo expendat: Si adhuc priori in sententia perstet, neque videat tot Prophetarum oracula in Christo ejusque Religione evidentissime completa, miserae caecitatis aut pervicaciae notam apud cordatos prudentesque viros haudquaquam effugiet.

De Muhammedi Sectatoribus multa dicenda forent. Sed rem paucis expediemus. Difficile a Muhammedanis impetrare possis, ut dubitent, an aliquid in suis legibus occurrat rectae Rationi contrarium. Neque nos molesti percontatores esse nunc volumus. At quum Auctoritatem divinam suae Religioni ubique praetendant, praecipueque huic argumento inhaereant: Prima prudentiae & rectae Rationis principia prorsus exigunt, ut non temere credant cuicumque se esse Messiam dicenti, & delapsa e caelo dogmata, sive scripta jactanti. Ne ipsi quidem negent, ab impostoribus cavendum esse; & saltem nullus inter eos habeatur, modo sit prudentiae legibus imbutus, qui ad novam ab homine promulgatam Religionem continuo se conferat, tametsi nihil rectae Rationi iste legislator repugnet, immo pietatem multam redoleat, & quarto quoque verbo exclamet, se nuncium veritatis e caelo demissum, nisi etiam dogmata, fidemque suam probet veris miraculis, sanctissimis moribus, oraculis praecedentibus, optima doctrina, aliisque divinae legationis testibus signis. Gravior quoque subest dubitandi causa de Muhammedo. Ex ejus enim apertissima confessione cum veteris, tum novi Testamenti Scripturae divini-

divinitus traditae fuerunt, Religionemque veram attulerant Moyſes & Chriſtus, atque iſtius lex & doctrina ſub finem uſque ſeculi Aerae Chriſtianae ſexti (quo tempore ipſe Muhammedus vivere coepit) germana veritatis magiſtra fuit. Qua igitur prudentia fidem habeas ſtatim & ſine dubitatione homini abroganti, immo poſtea damnanti Religionem ſua confeſſione prius optimam atque a Deo traditam, niſi evidenter ſe id facere ex ipſius Dei imperio probet, ſignisque certiſſimis ſe verum eſſe Prophetam caelique nuncium oſtendat? Certe non eſt, cur diuturnius regnum ſibi polliceantur Alcorani ipſius dogmata, ubi tam facile credere liceat novam e caelo Religionem ſe advehere ſolum teſtanti.

Quod ſi convenit in Muhammedi finem ſuſpicio, & Ratione monente in examen eſt advocanda Auctoritas, quam ille divinam dictitabat: nullo tunc negotio, quantum quidem arbitror, de ſua opinione dejicietur Muhammedanus, & ſingulari cum utilitate ſua vincetur, dum vinci velit. Tum, inquam, facile patebit, nullum ab impoſtore Muhammedo certum ſignum divinae ſuae legationis productum, nullum ab ipſo miraculum fuiſſe patratum, quo novae doctrinae fides conciliaretur; obſtat enim nonnullorum famae ac traditioni de miraculis per Muhammedum factis evidens Alcorani, ſeu ipſius Pſeudoprophetae, & ſapientiorum Moslemorum contraria confeſſio. Lectis autem ſacris Judaeorum & Chriſtianorum Scripturis, palam continuo fiet, nihil minus eſſe verum, quam quod affirmabat Muhammedus, ſe nempe, ſuamque doctrinam in iis Libris ſaepiſſime fuiſſe praedicta, ſeque nil aliud in Alcorano docere, quam quod Moyſes & Chriſtus tradiderant. Itidem intelligent, fieri omnino non potuiſſe (quod commentus eſt ille Impoſtor) ut a Judaeis & Chriſtianis divinae Litterae per totum terrarum orbem vulgatae, & in plures linguas translatae ex induſtria & ex concordi at ſecretiſſima tot populorum conſpiratione corruptae & depravatae fuerint, ne ea loca apparerent, quibus praenunciabatur illius adventus atque doctrina, & quae tamen ipſe ignoraſſe convincitur, dum ea non recitat, recitaturus certe in ſuae cauſae beneficium, ſi illa noviſſet. Conſtabit etiam, quantum infra ſanctitatem & perfectionem Chriſtianae legis, ſit Alcorani doctrina, & diſciplina moralis, quum illa Spiritum ubique, & iſta ubique Carnem ſapiat; illa pacem, iſta bellum ſuadeat; illa ad veram animorum beatitatem, haec ad corporeas vileſque delicias totam ferme referat doctrinam ſuam. Quare nulla excogitari poteſt ratio, cur Deus immutatam voluerit, uti Muhamme-

dus

dus contendit, perfectam Christi Religionem in minus perfectam; immo in admodum imperfectam, & vitiis non paucis scatentem, tum in disciplina morum, tum in dogmatibus tradendis a divina sacrarum Scripturarum revelatione penitus alienis; quae non ratione, sed gladio nititur; quae vi armorum, non suasione veritatis invecta & propagata est, atque etiam per vim amplificanda traditur, interdicta omni disputatione de Religionis negotio, ne qua sit via detegendae fraudis, ne qua spes deponendi erroris. Tandem luce meridiana clarius apparebit, non alia de caussa Muhammedum tanta fuisse commentum, nisi ut suae libidini atque ambitioni consuleret; Librumque illum, quem ex praeconcepta opinione Muhammedani divinissimum censent, innumeris iisque putidis fabulis, mendaciis, & superstitione ita abundare, ut neque Deum auctorem habuisse, neque ullam hominum fidem mereri facile cognoscatur, dummodo adhibeatur in consilium Ratio recta, aut cum Alcorani tenebris conferatur lux Evangelii.

CAPUT QUARTUM.

An Christiano homini dubitandum de suae Religionis veritate. Aequum id videtur, sed gravibus periculis obnoxium. Dubitatio & heic licita, & quando, & quomodo, ne Fidei donum perdatur. Ratio & Auctoritas statuunt veritatem Christianae Religionis. Cur Christianorum vulgus acquiescere prudenter possit in Religione sua, sitque ab onere dubitandi exemtum. In Ecclesiae Catholicae Pastoribus potissimum scientia Religionis experita.

AD Christianos demum accedamus, scrutaturi, an & ipsi prudenter de veritate suae Religionis dubitare possint, immo etiam debeant. Equidem praesentio, quorumdam animos adeo delicatos esse, ut horrorem concipiant vel ex hoc solum, quod dubitem, an de re tam nobis certa sit dubitandum. Sed quaeso ne patiantur se inanibus umbris & solis nominibus terreri. Omnes imprudentem dubitationem refugimus, omnes prudentem amplectimur, nam ut a prima sibi nolle cavere, temerarii est atque irreligiosi, ita alteram quocumque pacto rejicere atque improbare est insipientis. Quodcumque autem de

pro-

proposita quaestione statuatur, negari non potest, quin multis incommodis obnoxium appareat. Si enim Christiano viro fas esse dicamus in dubitationem adducere suae Religionis veritatem: quomodo stabit illius fides? Frustra illum tam eximio dono dignatus fuerit Deus, ut sine ulla dubitatione veram crederet esse Christianam Religionem. Et certe jam Fidem perdidisse videtur, qui dubitare coepit, num falsa credat an vera; atque idcircò, ut in cap. 1. *de Haereticis* habetur, *dubius in fide, Infidelis est*. Periculosae insuper plenum opus est aleae de re tanta dubitare. Quanquam enim nulla sit Religio, quae rectae Rationi praestantia, & sanctitate, & veritate se tantum commendet, quantum Christiana Religio: infirmitate tamen humanae mentis contingere potest, ut qui de illa dubitare coepit, dubitare in posterum non desinat, aut etiam judicio deceptus & cupiditate in transversum actus, ad alterius Religionis castra deficiat: quod quidem aliud non est, quam de certo bono in certum malum inconsulta curiositate velle se praecipitem dare.

Contra vero si de suae Religionis veritate nequaquam esse Christiano homini ambigendum pronunciemus, quam aequo jure actum erit cum Ethnicis, Judaeis, & Muhammedanis? Exigent & illi a nobis, quod nos merito ab ipsis exegimus. Si recusabimus eo nomine, quod veritatem a nobis, ab illis errorem stare, certo cognoscimus: iisdem verbis se a nobis expedient, quoties iis esse de sua Religione dubitandum indicimus. Aut etiam reponent: certi equidem esse potestis, omnes vos Christiani, de Fide illa, hoc est persuasione, qua veram esse Riligionem vestram creditis; at certi esse non potestis omnes, Religionem istam vere esse, qualem vos creditis, nisi prius illam cum reliquis Religionibus composueritis, vobisque constet, eam a Ratione minime abhorrere, atque insuper Auctoritate divina fuisse constitutam. Et cur tantum vobis a dubitatione timetis, si tam firma est ac aperta Religionis vestrae veritas? Illi paveant, qui in errore versantur, eoque stultitiae devenerunt, ut grave ducant, se ab erroris servitute liberari, & ad regnum Veritatis perduci.

Ut isti controversiae fiat satis, simulque investigandi Veri jura serventur, atque avertantur perdendi pericula, memoria repetendum est, quod praecedenti Capite disseruimus; nempe rudes atque ignaros dubitare non debere de veritate rerum, quas doctissimi & sapientissimi viri semper tradiderunt ac tradunt. Secundo posse quemlibet honesto fine sibi dubitationem creare vel de evidentissimis rebus, non

quod

quod earum veritatem suspectam habuit, sed ut earum caussas & rationes & veritatem clarius perspiciat. Hoc autem non doctis solum & ingeniosis hominibus, sed & imperitis ac rudibus facere licet, modo primi ingenium contineant intra limites concordi prudentum consilio statutos, reliqui vero ad fideles sapientesque Magistros dubitationem suam conferant, seque illis erudiendos tradant. Licitum, inquam, est aliquo modo dubitare, seu perscrutari quam firme Rationis atque Auctoritatis principiis innitatur sua Lex, dummodo id homines praestent, intellectus sui illustrandi gratia, atque dum id praestant, a se certitudinem illam nondum rejiciant, quam de Legis ipsius veritate ante conceperant, & dummodo instrumenta ad recte judicandum necessaria in id opus adhibeant. Ita fiet, ut nobilissimum Fidei donum, quo a Deo per sacrum Baptisma donantur Christiani, vel in ipsa dubitationis specie servetur intactum, & Christianae Religionis veritas magis eluceat, & fortius confirmetur in hominum mentibus.

Neque dicant Ethnici, aut Judaei, aut Muhammedani, levia nos a nostris petere, postquam gravia ab ipsis petierimus. Volumus aequis rationibus cum illis agere: non alium in finem, non aliis conditionibus eos de sua Religione dubitare volumus, quam dubitaturi sint Christiani. Nam vel ex hujusmodi cauta dubitandi forma, certum nobis est, consecuturos esse contrarios quidem, sed optimos effectus utrimque, quando sinceris animis examen habeatur, & media stet Ratio liberum prolatura judicium. Scilicet Christianus quilibet tunc arctius in sua Religione firmabitur, atque ad eam contra inimicos tuendam aptior validiorque efficietur: quod sane omnibus Christianis suadet sanctus Petrus in Epist. I. 3. ita scribens: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, spe.* Reliqui vero hucusque a Christo alieni, aut mentem victam ad Evangelii leges convertent, aut tacite ostendent, se ab una pervicacia, seu terrena cupiditate, aliisve parum honestis caussis, detineri, ne sanctae Christianorum Religioni suum dent nomen & animum.

Atque hoc profecto est peculiare istius Legis decus ac praerogativa, ut ipsa sit, non dicam credibilis supra ceteras, sed una sit evidenter credibilis, & consentanea aequitati Naturae atque Rationis. Quamobrem inquirantur, ut lubet, ejus fundamenta ac principia. Nullum plane ibi Dogma occurrat, quod rectae Rationis suffragio non comprobetur, atque laudetur. Nonnulla quidem Mysteria ibi tra-

traduntur de Natura ac Voluntate divina, quae aut captum humani intellectus excedunt, aut perfecte intelligi, dilucideque exponi non possunt. Verum haec ipsa non contra rationem, sed supra rationem esse, omnes intelligent. Neque mirum, quod finita potentia in infiniti Dei capienda atque explicanda Natura aliquantum deficiat. Illud praeterea omnino exploratum est, nos ista credere, eo quod ab ipso Deo de se testimonium ferente revelata sunt, & novimus a Deo revelata fuisse; & quandoquidem Rationi minime ista repugnant, propterea quoque a Ratione recta incunctanter probantur.

Quod est ad Auctoritatem divinam, tantus signorum rationumque concentus in Christianam Religionem confluit, ut illam nisi impudenter negare nequeas a Deo constitutam. Etenim ejus fundator Christus compluribus Prophetarum oraculis praedictus antea fuerat, eaque prostant in libris, quos Judaei, inimica Christianarum natio, a tot saeculis venerantur. Accedunt plane caelestis vita, ac mores Christi, & manifesta atque innumerabilia Miracula, quibus tum ille, tum ejus sectatores virtute ab ipso accepta istius Religionis veritatem confirmarunt. Ad haec puritas & sanctitas dogmatum, legumque ad mores spectantium rectitudo, quibus nulla alia Religio, aeque ac Christiana, homines ad cuncta virtutum officia impellit, atque a terrenis ad caelestia & spiritualia perducit, docetque non solum credere digna de Deo, sed etiam digne colere Deum optimum maximum. Praeterea non ad instituentium commodum, aut emolumentum & gloriam proposita fuit; non vi propagata per totum ferme terrarum orbem; sed ab idiotis viris primum depraedicata, tum immenso rationum pondere, tormentorumque incredibili tolerantia a doctissimis viris, fortissimisque Martyribus propugnata fuit: quibus tametsi ardua quaedam Rationi humanae proponentibus, & voluntati non sensuum oblectamenta, voluptatesque, sed legem Crucis, excidiumque cupiditatum indicentibus, nihilominus tandem cessit non paucorum Judaeorum pertinacia, & immanis aliorum populorum numerus. Haec atque alia complura signa, seu Motiva Credibilitatis, ut vocant, latissime ab iis pertractata, qui de Christianae Religionis veritate agunt, nisi illam a Deo esse, illique prudenter esse credendum, evidenter probant, fortiterque persuadent: quid aliud exspectes? Certe nulla alia Religio tanto signorum consensu Deum sibi vendicet auctorem: & siquidem habenda est aliqua Religio (uti procul dubio habenda est) certe Christianam, cujus *testimonia credibilia facta sunt nimis*, longe esse reliquis praeferendam, qui non videt, nihil videt.

Quum vero a tot saeculis floruerint, ac floreant apud nos accurata omnium doctrinarum, & praecipue divini cultus, veraeque Religionis studia, & quum quidquid unquam Theologia & recta Ratio docuit cum ad veteris novique Testamenti interpretationem, & confirmationem, tum ad morum disciplinam, atque intellectus voluntatisque humanae perfectum regimen, totum id non minori pietate quam eruditione ac ingenio ab eximiis Christianis pertractatum, litterisque etiam consignatum fuerit, & etiamnum ex instituto pertractetur, ac disputetur in eorum Scholis atque Ecclesiis: hinc est, quod rude Christianorum vulgus eximatur a praecepto, quod prudentia unicuique injungit altius inquirendae Veritatis in potissimo Religionis negotio, hoc est perpendendi prima illius fundamenta & principia. Imprudenter sane & crudeliter exigas, ut quilibet e populo Theologiae, Linguis variis, atque aliis compluribus Disciplinis det operam, quae necessariae sunt ad explicandas divini Instrumenti Scripturas, & ad instituendum exquisitum de Religione examen. Fecerunt id studiosissime & quotidie faciunt innumerabiles Ecclesiae Pastores, atque Doctores. Igitur dum tot, ac tales antesignanos (ut alia omittam nobis, non aliis faventia) Christiana plebs sequitur, imprudens sit, qui illam imprudentiae accuset.

Sed non idcirco omnes Christianos ab hujusmodi onere eximimus. Arbitramur enim, sacros Ecclesiarum Minostros, & omnes, quibus erudienda creditur plebs Christi, debere diligenter inquirere & noscere Christianae Legis fundamenta ac principia, neque hujus tantum veritatem, sed & reliquarum falsitatem habere perspectam. Tum etiam magis id necessarium ducimus, quum Christianus populus in Gentilium, aliarumque sectarum vicinia constitutus est, & aut occasio fert, aut Caritas suadet, pugnandum saepenumero esse non minus contra superstitionem, quam pro Religione legitima. Quando enim, ut diximus, populo Christiano fas est conquiescere in sapientia, fide, pietate tot Majorum suorum, doctrinam a Deo revelatam, rationisque suffragio probatam tradentium, si forte populo eidem dubitationes injiciantur, sive occurrant, aut si ab hostibus impugnetur Christianae Legis veritas: quis haereditatem sanctam in tuto collocabit? Est id Pastorum procul dubio, quibus cura gregis demandata fuit. At quei periculum a grege avertent, ubi prae ignorantia ne se quidem expedire possint ab instantibus lupis? Quocirca quum non in alium finem magistri & duces dati sint populo Dei, nisi ut illum doctrina sana imbuant, & in veritate confirment, & ab

ab erroribus arceant: vires etiam sibi parent necesse est, quibus muneri institutoque suo respondeant. Manifestum autem est in hanc rem Apostoli praeceptum. *Oportet enim*, inquit ad Tit. c. I. *ut Episcopus potens sit exhortari in doctrina sana*, *& eos qui contradicunt*, *arguere*. In II. vero ad Tim. c. 4. *Praedica*, inquit, *verbum*, *insta opportune*, *importune*, *argue*, *obsecra*, *increpa in omni patientia & doctrina &c.* In eandem sententiam loquuntur sancti Patres, & Concilia. Quam certe legem si ad omnes cujuscumque gradus Pastores in Christiana Republica extendemus, nimis severi non erimus. Singulorum enim est gregem pascere ac tueri. Quod quidem praestari etiam posse per subsidiarios & mercenarios non negaverim. Sed tum demum laudabiliter praestabitur, quum Pastores deligendis optimis mercenariis sint apti, ac intenti; & ipsi quoque ad curam gregis conferant diligentiam suam, doctrinam, sapientiam, atque pietatem, ne si solo Pastoris nomine & honore contenti sint, ex ignorantia & desidia mentem frustrentur summi omnium Pastoris Christi.

CAPUT QUINTUM.

An ad ineundam Religionem veram Auctoritas praecedere Rationem debeat. Manichaeorum jactantia exploditur. Sancto Augustino sententia hac de re absurda a Pherepono affICta. Rationes extrinsecae, seu Motiva Credibilitatis adhibenda ante Fidem, nec exigendae Rationes Dogmatum demonstrativae. Usus Catholicae Ecclesiae heic laudatus, a qua nemo sine ratione credere jubetur. Scire, & credere quantum differant. Miracula, extrinsecae Rationes. Alia Phereponi somnia putantis, Catholicos olim sine rationibus exegisse Fidem.

EX hactenus dictis consequitur, Rationem atque Auctoritatem consulendas esse, easque confluere, ut quisque prudenter aut susceptam servet, aut amplectatur Religionem veram. Quod quum plerique non animadvertant, aut negligant, & ab una hominum fallaci auctoritate se duci sinant; hinc fit, ut tot Provinciae in antiquis erroribus persient, & ad verum Dei cultum nunquam convertantur. Omnium autem maxime Christiana Religio auctoritate & Ratione se niti profitetur; ce-

teris vero aut unum ex istis fundamentis, aut utraque deesse invictis argumentis contendit. Apostoli, eorumque successores, & Sancti Patres, & reliqui Christianae Reipublicae Doctores, Legem hanc non aliis artibus in toto fere terrarum orbe propagarunt, quam ostendendo divinitus revelatam, & rationi conformem, idque rationibus probando, quibus humana prudentia prorsus acquiescat, nisi carnem audire malit, quam spiritum. Proinde prima fronte videatur non injusta censura a Joanne Pherepono argui Sanctus Augustinus, quippe qui in Libro *de Utilitate credendi* persuadere nititur, Christianam Religionem sine ratione prius veram esse credendam, ut illius veritas ratione postea percipiatur. *Vera religio*, inquit ibi Augustinus Cap. 9. *nisi credantur ea, quae quisque postea, si se bene gesserit, dignusque fuerit, assequatur atque percipiat, omnino sine quodam gravi auctoritatis imperio iniri recte nullo pacto potest*. Augustini sententiam Phereponus in animadversione ad eundem Librum pag. 596. his verbis insectatur: *Quo argumento probare poteras, prius esse quaedam sine ratione (nam hoc debet intelligi) credenda, quae postea perciperentur? Quis mendaciorum & fabularum Propola non potuit similia exigere: & postea dicere, si quis commenta ejus rejecisset, eum fuisse indignum, qui ea adsequeretur? An non Judaei & Ethnici Christianis, contra se ratiocinantibus, talia reponere poterant, esse credendum, non ratiocinandum?* Tum ostendere pergit, non injuria petere posse homines ad Christi Fidem convertendos, ut hujus Fidei veritas rationibus ante vera probetur, quam vera credatur. Aliter praepostere agi; nullamque superstitionem esse, ad quam pertrahi non possint homines, si obtineat opinio Augustini.

Verum enim vero Phereponus ineptam Augustino sententiam affinxit, eique contigit, quod reliquis, qui quum in hoste quaerant quod criminentur, errores & culpas deprehendunt, quas tamen non hostis saepe admisit, sed Censoris livor incaute somniavit, atque creavit. Nos aequiore animo Augustini mentem investigantes palam faciemus, nihil aequius ab Augustino suaderi atque exigi potuisse, quam quod ipse a Manichaeis exigebat; & simul quodnam sit Rationis pondus, & quei Ratio procedere debeat in Religionis negotio, ostendemus. Uti diximus, Religio vera ab Auctoritate, sive Revelatione divina, descendere debet. Quum Deus nolit singulos per se alloqui homines, eisque Religionem veram mirandum in modum communicare: necesse est, ut isti ad Rationis consilium, & ad Auctoritatem quoque humanam confugiant, per quae subsidia de di-

vinae

vinae Revelationis veritate certi efficiantur. Ipsa humana Auctoritas, quanquam multum polleat, ad Rationis tribunal & examen trahenda est, nosque e Rationis consensu, sive dissensu, illius vim, aut infirmitatem dignoscimus. Rursus Ratio duplici via nos ad cognoscendam veritatem divinae Revelationis perducere potest; vel per demonstrationem, & argumenta intrinseca, vel per credulitatem, & persuasionem prudentem, hoc est per extrinseca argumenta.

Manichaei magnificis verbis homines ad Religionem invitabant, polliciti se omnia illius Mysteria & Dogmata demonstraturos esse evidenter cum veritate concordia, priusquam ab aliquo fidem exigerent. Scilicet, si pollicitationem sequebatur effectus, poterant homines primo per rationem, sive per intrinsecas rationes, intelligere, veram esse illam Religionem, quam subinde per Fidem credituri erant, ita ut Fidei fundamentum foret ipsa Ratio. Contra Catholici contendebant, prius esse credendum per Fidem, ut postea per Rationem, & per intrinseca argumenta, intelligi ardua quaedam Religionis mysteria & dogmata possent. Quam quidem rationem pertrahendae gentis ad veram sapientiam ambitiosissime deridebant Haereticorum omnium stultissimi Manichaei, non aliter ad tantam rem procedendum rati, quam nihil credendo, nisi rationi prius intrinsece constaret veritas per explicationem omnimodam, atque evidentem demonstrationem omnium Dogmatum, atque Mysteriorum.

Totus est Augustinus, ut ostendat, quam injusta flagitarent Manichaei, quam justa Catholici. Primo, quia ne ipsi quidem haeretici promissa praestabant. *Plus enim*, ut ait cap. 1. Lib. de Utilit. cred. *in refellendis aliis diserti & copiosi erant, quam in suis probandis firmi & certi*. Et cap. 6. affirmat, eorum Auditores *falsa pollicitatione rationis inaudita millia fabularum credere & colere fuisse coactos*. Ipsos item Magistros ineptissimos fuisse in reddenda ratione, fuisque doctrinis confirmandis, tradit lib. contra Epist. Manichaei cap. 5. & cap. 14. Immo id ostendit in reliquis suis adversus eos Haereticos lucubrationibus. Secundo, quia & ipsi Manichaei ante omnia hortabantur auditores suos, ut Christo crederent, atque in hoc sequerentur auctoritatem Ecclesiae Catholicae. Quo facto, pollicebantur se exposituros, verumque esse demonstraturos quidquid dixerat Christus, & in Scripturis habebatur Manichaeo calculo probatis. Tertio, quum divina quaedam Mysteria & Dogmata vim & captum intellectus humani excedant, & sint non quidem contra rationem, sed supra rationem: ideo Catholici ajebant, per Fidem sternendam

nendam esse viam Rationi, ut haec in alta atque obscura, impetrato per Fidei obedientiam caelesti auxilio, postea penetraret. Quarto, ostendebant Catholici, etiamsi Mysteria divina, & Sacrae Scripturae, humanis viribus intelligi possent, paucorum hominum esse rationes intrinsecas capere, quibus mens ad certam cognitionem rerum omnium divinarum perducatur. Num ergo ceteris hominibus, qui tam felici ingenio, tam vivido intellectu, praediti non sunt, idcirco neganda aut differenda Religio, neque per Fidem ad verum credendum sunt ii pertrahendi? Si hoc statuamus, tunc rudes & crassa minerva afflati, arbitrantes non sine rationibus & demonstrationibus esse credendum, nunquam ad veram Religionem pervenient, quia nunquam obscura & ardua quaedam Riligionis arcana satis sint intellecturi. Tandem, ut alia praeteream Augustini argumenta, Christus ipse non alia ratione homines ad se pertraxit, nihil prius, nihil fortius exigens, quam ut sibi crederent, quum tamen illi nondum essent idonei ad divina percipienda secreta. Neque secus ad nostra usque tempora actum fuit in Ecclesia Catholica; & porro secus agere periculosum est, aut certe exiguum afferet fructum. *Haec est*, inquit August. cap. 10. de Util. cred. *providentia vera Religionis. Hoc jussum divinitus. Hoc a beatis majoribus traditum. Hoc ad nos usque servatum. Hoc perturbare velle atque pervertere, nihil est aliud, quam ad veram Religionem sacrilegam viam quaerere. Quod qui faciunt, nec si eis concedatur quod volunt, possunt quo intendunt pervenire. Cujusmodi enim libet excellant ingenio, nisi Deus adsit, humi repunt. Tunc autem adest, si societatis humanae in Deum tendentibus cura sit. Quo gradu nihil firmius in caelum reperiri potest.*

Sed hactenus deducta dubitationi lectoribus eximendae satis non sunt. Nondum argumenta Phereponi dejecta, nondum ejus error detectus. Quum audiunt lectores, veterem Christianorum Rempublicam, & Augustinum poscere, ut ad veram Religionem accedentes primum sine ratione credant, facturi sibi gradum etiam ad intelligenda Religionis Mysteria, non continuo opinentur, iis imperatam esse Fidem sine ulla omnino ratione. Exigebatur, ut veram crederent Christi Legem; sed simul credendi rationes exponebantur, quibus ducti homines prudentissime veram crederent. Rationes autem istae erant, quae nunc in Scholis signa, seu Motiva Credibilitatis, appellantur, extrinsecae quidem rationes, sed proposito fortissime probando omnium consensu idoneae. Nos aliqua ex his argumentis supra attigimus. Proponebantur Infideli una cum divinis utriusque Te-

stamen-

ſtamenti Libris Myſteria & Dogmata Chriſti, atque etiam explicabantur. At parcebatur intrinſecis rationibus, quae difficiles plerumque ſunt, ac intelligi nequeunt, niſi poſt longum ſtudium, & peculiari auxilio Dei; quod per Fidem divinitus infuſam, & per Baptiſmatis gratiam ſperare deinde fas eſt. *Ego*, ait Auguſtinus cap. 14. *credere ante rationem, quum percipiendae rationi non ſis idoneus, & ipſa Fide animum excolere excipiendis ſeminibus veritatis, non ſolum ſaluberrimum judico, ſed tale omnino, ſine quo aegris animis ſalus redire non poſſit*. Sacerdotibus Chriſti Fidem praedicantibus inter Infideles, non Teologiae Baccalaureos, ut barbaro utar vocabulo, ſed Chriſtianos facere animus erat. Praeviis igitur Argumentis efficacibus Credibilitatis movebantur Infideles ad credendum, veram eſſe Chriſti Religionem. Quo fundamento poſito, cognitaque veritate Revelationis divinae, quidquid poſtea ab iſta caeleſti Religione propoſitum erat atque explicatum, etſi non intelligeretur, etſi intrinſecae cauſae & rationes non afferrentur, aut ſatis non caperentur, verum credebatur, & credendum erat, quippe a Deo mentiendi impotente in ea vera Religione traditum. Ita extrinſecae rationes animum inſtruebant ad Fidem; miſericordia autem Dei animum ita inſtructum ad Baptiſmum, & ad caeleſte Fidei ſalutaris donum perducere ſolebat. Animus tandem divina gratia imbutus, ad obſcura & abdita Myſteria & Dogmata intelligenda, quantum creatae menti licet, efficiebatur aptiſſimus.

Quod itaque in Catholicis criminabantur Manichaei, nihil aliud erat, quam iſtud praecipere Fidem ſine praevia demonſtratione, ſine rationibus intrinſecis, evidentique dogmatum omnium atque Myſteriorum probatione. Id importune a Manichaeis exigi, quin etiam parum pie, atque imprudenter exigi, Auguſtino praeeunte, didicimus. Satius enim erat, ac tutius & expeditius, ad Religionem adducere homines per Motiva Credibilitatis, hoc eſt, per extrinſecas rationes. Ad haec animum Phereponus non advertens, ubi audiit, Manichaeos rationem petere ante Fidem, Auguſtinum vero in contraria eſſe ſententia, tum cenſuit ſine ullis rationibus praeviis impoſitum ab Eccleſia Catholica credendi jugum futuris fidelibus. At amabo, quid aliud Auguſtinus in Manichaeis damnat, quam quod ante Fidem *rationem ſe de obſcuriſſimis rebus polliceantur reddituros*, uti Cap. 9. ait? Secundo, quod *credendum negent, niſi indubitata ratio reddita fuerit &c. Et niſi apertiſſimam rationem ſtultis de Deo protulerint, nihil credendum eſſe contendant?* Nihil ergo aliud probare

Augu-

Augustinus contendit, quam prudenter credi posse ac debere, vel antequam ratione, & certa cognitione, divina quaedam secreta & ardua quaedam ac obscura Mysteria intelligantur. Nonne ad rite prudenterque veram Religionem ineundam, satis est, si externis argumentis, quae multa atque efficacissima habet sola Christi Religio, ad credendum ducaris? Ubi enim tibi constitit, veram esse aliquam Religionem, tibi etiam constat, nonnisi vera in ea contineri, tametsi per demonstrationem veritas singulorum tibi nondum perspecta fuerit, Augustinus ipse, quibus rationibus permotus fuerit, & quibus reliqui permoverentur ad amplectendam Christi legem, prodit in ipso Libro de Utilitate credendi Cap. 14. dum significat, se Christi moram in terris credidisse *populorum atque gentium confirmatae opinioni, ac famae admodum celeberrimae. Famae*, inquam, *celebritate, consensione, vetustate roboratae*. Deinde cap. 16. partim admirandis Christianae Religionis prodigiis, quae nemo nisi impudens neget, partim credentium multitudine, quae Augustini tempore se latissime per ingentia terrarum spatia effundebat, moveri nos ad credendum ait: *Homini non valenti verum intueri, ut ad id fiat idoneus, purgarique se sinat, Auctoritas praesto est, quam partim miraculis, partim multitudine valere, nemo ambigit*. Sequenti autem Capite pleraque Credibilitatis Motiva enumerat, quibus Infideles adducti prudenter credere jubebantur, nostrisque etiam jubentur temporibus. *Hoc factum est*, inquit, *divina providentia per Prophetarum Vaticinia; per humanitatem doctrinamque Christi; per Apostolorum itinera; per Martyrum contumelias, cruces, sanguinem, mortes; per Sanctorum praedicabilem vitam; atque in his universis, digna rebus tantis, atque virtutibus, pro temporum opportunitate Miracula*. En argumenta, en rationes, quae ab Infidelibus Fidem impetrabant, priusquam certa & interna demonstratione, sive cognitione, intelligerentur omnia divinae Legis documenta atque Mysteria. Hinc Augustinus dicere pergit: *Quum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesiae condere gremio, quae usque ad confessionem generis humani ab Apostolica Sede per successiones Episcoporum, frustra Haereticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam Miraculorum majestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit?* Alia hujusmodi argumenta extrinseca, quae Augustinum in Ecclesiae Cathalicae gremio tenerent, luculentius ab ipso recensentur in lib. contra Epist. Manichaei Cap. 4.

Nunc

Nunc ergo accedat Phereponus, & dicat pag. 596. Animadv. *Quis mendaciorum & fabularum Propola non potuit similia exigere? An non Judaei & Ethnici Christianis contra se ratiocinantibus, talia reponere poterant: esse credendum, non ratiocinandum?* At quis mendaciorum Propola, quis Ethnicus, aut Judaeus, tot ac tanta Motiva Credibilitatis afferre poterat, aut possit, quibus probet suam Religionem divinitus institutam, aut a Deo semper in pristinis legibus & ritibus conservatam, quot & quanta producere potuit, & potest Christi Religio? Non ergo sibi timere debebat Augustinus, immo Catholica Ecclesia, si credendum prius esse monebat quam intime evidenter omnia intelligerentur; nam reliquae Religiones tanta vi, tanto numero & concentu argumentorum carent, quibus fidem exigant ante rationem. Propterea extra oleas Phereponus fertur, quum in reliquis animadversionibus suis Augustino minatur, & flagra intentat, quasi hic nulla ratione prolata, Christo, ejusque Religioni, & sacerdotibus, credendum esse moneat. *Qui credit* (sunt Pherep̄oni verba pag. 597.) *veram aliquam esse Religionem, seu Deum coli velle ab hominibus, sine ulla omnino ratione, aut insanit, aut ita hebes est, ut ab insanis non multum distet. Qui fidem habuit tibi sine ratione, idem etiam sine ratione, eum videbitur, tibi fidem detrahet, adsentieturque aeque facile Arianis, si rerum potiantur, aut etiam, quod deterius est, Muhammedanis, quod revera fecerunt Afri post Augustini tempora.* Non vacat inquirere, cur in Muhammedanam superstitionem concesserit una cum Asia & Graecia, ipsa quoque Africa. Hoc unum dicam, temere pronunciari, Afros sine ratione olim credidisse, Christo, & ejus Religionem sine ratione didicisse, & per aliquot etiam saecula sine ratione servasse. Neque in animo est perpendere, quot exceptionibus subsit, & quot explicationibus indigeat regula illa: *Qui tibi fidem sine ratione habet, facile etiam sine ratione tibi fidem detrahet.* Siquidem & Judaeorum, & Moslemorum filii sine ratione plerumque credunt parentibus, & majoribus suis, Religionem propriam tradentibus; neque tamen facile de sua se fide atque opinione dejici patiuntur. Quod si id illis contingit, quanto magis id Christianis continget, & porro contingere debeat? Qui enim vel sine ratione Christo credit, & per Baptismatis lavacrum Religioni verae conjungitur, dum id ex animo faciat, & non ficte credat, ea caelesti virtute profecto donatur, quae illum vel sine ratione in Fide constantissimum continere possit.

Haec, inquam, missa faciamus, & certa sit undequaque Phereponi sententia, immo non aliud sit quam quod habetur Cap. *19.* Ecclesiastici: *Qui cito credit, levis corde est*. At quid rei haec habent cum Ecclesiae Catholicae disciplina, quae a Christo ad nostram usque aetatem sanctissimam Religionem propagavit, tot rationibus, caussisque propositis, cur Sacerdotibus suis, & Christo credendum foret? Bardos plane stupidosque necesse est, faciat existimetque Phereponus tot populos ingenii fama alioqui celebres, qui sese ad Christum hucusque adjunxerunt, si aliter eos censet Christianae Religioni consensisse, neque iis, antequam crederent, fortissime persuasum putat, jure fuisse credendum. At, inquit Phereponus, non rationi, sed Sacerdotibus fidem exigentibus credendum esse Augustinus monet. Id juris si sibi arrogent Sacerdotes Ethnici, & eadem, quae Augustinus habet de Utilitate credendi, Christiano occinant, quid responsi dabimus? Intoleranda ab iis peti, Christianus exclamabit. *Ne ergo*, subdit Censor, *bona ratiocinantio habeatur in Africa Christiana, quae Paralogismus fuisset ad ortum Euphratis*. Si sine ullis omnino rationibus Christiani Antistites sibi adhibendam fidem dixissent: ferri utcumque posset ista Phereponi percontatio. Verum, ut vidimus, aliter sese res habuit. Praeter animum non fictum adferebant Christiani Sacerdotes rationum pondus, quibus evidenter credibilem esse Religionem suam probarent, vel non intellectis evidenter singulis ejus dogmatibus atque mysteriis. Manichaei vero ita obfirmatis animis pugnabant, ut neque Sacerdotibus Catholicis, quamlibet sincere agentibus, neque extrinsecis argumentis, quamlibet fortissimis, eorum ex parte productis, adjungere fidem vellent, & adjungendam praefracte negarent, nisi certa cognitione atque intrinsecis rationibus prius intelligerent & vera esse evidenter cognoscerent omnia divinae legis mysteria atque documenta. Itaque sponte evanescit inter Christianos atque Ethnicos Sacerdotes instituta comparatio.

Quum vero Augustinus Cap. 12. lib. de Util. cred. quaesiisset; *Quomodo, si quod nescitur, credendum non est, serviant parentibus liberi, eosque mutua pietate diligant, quos parentes suos esse non credant?* Phereponus insurgit, & haec plane dissimilia esse pronunciat. *Nam parentes*, ita scribit, *& alii scire possunt, & revera sciunt, quinam sint sui, & certorum hominum liberi; nec ulla utilitate ducuntur, saltem plerumque, ad supponendos sibi alienos liberos. Sed Sacerdotes, qui volunt sibi credi de Religione, ejus veritatis non sunt magis conscii,*

quam

quam alii homines, si rationibus sunt destituti; & plerumque non sine magna utilitate sua suum gregem augebant. At hoc ipsum exemplum dilucide ostendit, quod hactenus de quaestione ista non perspexit Phereponus, qui tametsi Criticae Artis magister moneri se patiatur, ut quando ad aliorum censuram fertur, diligentius eorum opera legat, mentemque scrutetur. Tria esse dixerat Augustinus Cap. II. *Intelligere*, *credere*, *opinari*. *Intelligere* idem esse ac *scire*, seu *aliquid mentis certa ratione tenere* statuit. Tum haec addit: *Quod intelligimus debemus rationi; quod credimus, Auctoritati; quod opinamur, errori*. Ut autem ostendat, falli Manichaeos, qui dicunt, *nihil esse credendum, nisi quod scimus*, liberorum exemplum adducit, qui procul dubio mentis certa ratione, & per demonstrationem scire ac intelligere nequeunt, suos esse parentes, quos ut tales diligunt & colunt, & tamen pie prudenterque tales esse credunt, quia auctoritate, hoc est, argumentis & rationibus extrinsecis ad ita credendum atque agendum moventur. *Credimus*, inquit, *& sine ulla dubitatione credimus, quod scire non posse confitemur*.

Quid nunc rei tam certae objicit Phereponus? *Parentes* ait, *& alii scire possunt, & revera sciunt, quinam sint sui liberi*. At ut praetercam, ne ipsos quidem parentes id *scire* interdum posse per *scientiam certamque mentis cognitionem*, quo sensu Augustinus heic *scire* accipit: nunquid liberi per rationes intrinsecas, & per scientiam noscunt parentes suos? Non hercle. *Non enim ratione* (ut ipsis Augustini verbis utar) *ullo pacto sciri potest, sed interposita matris auctoritate de patre creditur; de ipsa vero matre plerumque nec matri, sed obstetricibus, nutricibus, famulis. Nam cui furari filius potest, aliusque supponi, nonne potest, decepta decipere?* Sed, inquit Phereponus, hoc exemplo probare vult Augustinus, credendum quoque esse Christiano Sacerdoti sine ratione, quum tamen haec sint plane dissimilia. At quandonam somniavit quisquam, liberos sine ulla omnino ratione credere, hunc aut illum esse parentem suum? Illud ergo exemplum in eum tantummodo finem Augustinus adfert, *ut ostendatur, nihil omnino humanae societatis incolume remanere, si nihil credere statuerimus, quod non possumus tenere perceptum:* hoc est cujus certa non habeatur scientia. Nimirum inter Augustinum & Manichaeos vertebatur ista quaestio, utrum scilicet credi quaedam prudenter possent atque deberent per sola Credibilitatis Argumenta, an vero necesse foret earum rerum Scientiam prius habere, ut prudenter deinde crederentur. Nemo neget, quin liberi verisi-

millimis rationibus ducti prudenter credant, & credere debeant parentes suos. Nemo etiam negare audeat, quin Infideles auditis duntaxat Motivis, ut ajunt, Credibilitatis, credere prudenter possint ac debeant Sacerdoti Christiano, quamvis internas quorumdam divinorum dogmatum rationes nequaquam proponenti. Dissimilia autem sunt hujusmodi exempla, sed contraria atque alia ratione, quam Phereponus censet. Liberi enim facile in credendis parentibus suis, ut liquet, falli possunt; Infidelis vero in credendo Sacerdoti tot credibilitatis argumenta adferenti, si rationem consulat, sentit se falli non posse, etiamsi Sacerdos ille ad utilitatem quoque propriam eo in negotio respiceret: quod tamen quam modeste, quam vere, a Pherepono Christianis Sacerdotibus affingatur, ipse viderit. Tanta quippe est eorum argumentorum vis, quibus credenda ostenditur Christiana Religio, ut eam non solum prudenter, & sine difficultate credere quisque possit, sed etiam difficillimum sit homini iis auditis temperare a credendo. At Phereponus sibi temere persuadet, sine ullis omnino rationibus olim Sacerdotes fidem praecepisse, dum nequaquam intelligit, quid *scire* hoc loco sit Augustino. Poterat tamen ipse ex iis, quae retulimus, abunde perspicere, & partim etiam perspexit in eodem Cap. 14. Sed qui extra orbitam cucurrerat, se in viam revocare non valuit.

Disciplinam Ecclesiasticam de exigenda fide ante rationes intrinsecas exemplo Christi confirmabat Augustinus, inquiens eum nihil prius, neque fortius, quam credi sibi voluisse. *Fide*, ait, *ille stultos ducebat; vos ratione ducitis. Laudabat credentes ille; vos objurgatis &c.* Heic Phereponus suas obtrudit notas, ostensurus egregia morum Praecepta & Miracula duas graves fuisse rationes, quibus divinus ille Magister sibi conciliabat fidem, quamvis Judaei non intelligerent, quaecumque dicebat. At rogo quid novi adfert eruditus Censor? Nonne & Augustinus ibidem haec habet: *Quid enim aliud agunt tanta & tam multa Miracula, ipso etiam dicente, illa fieri non ob aliud, nisi ut sibi crederent?* Quare ergo non intellexit aliquando Phereponus, satis esse posse ad prudenter credendum Religioni Christianae Argumenta Credibilitatis, eaque argumenta antiquis Christianis in credendo, & in praedicando Infidelibus Evangelio familiaria fuisse? Ipse Christus caussas & rationes intrinsecas altissimorum quorundam dogmatum non attulit; & tamen ut sibi crederetur, instabat. Sola Miracula, quae nemo alius fecerat, pro ratione erant, eorumque gratia prudenter assentiri Christo poterant,

immo

immo debebant Judaei. Miracula autem non intrinſecas eſſe, ſed extrinſecas rationes, ad probandam doctrinae veritatem, manifeſte conſtat. Praeterea Phereponus hinc diſcere debuit, excipiendum cum riſu fuiſſe exemplum Chriſti a Catholicis adhibitum, ſi iſti non ſolum ſine intrinſecis, ſed etiam ſine extrinſecis rationibus poſtulaſſent, ut ſibi crederetur, quando ipſe Dei Filius non aliter fidem praeceperit, quam praemiſſis ingentibus prodigiis, hoc eſt graviſſimis rationibus extrinſecis, quibus tuto deducerentur Judaei ad credenda illa etiam, quae ſatis non intelligerent. Videat igitur Cenſor, quam recte in haec verba concludat: *Itaque non potuit Auguſtinus exemplo Chriſti uti, ut probaret Eccleſiam Catholicam jure ſibi ſine ratione credi poſtulare.*

Itidem ex aliis quoque Auguſtini Libris, quae Catholicorum atque ipſius Auguſtini mens & conſuetudo foret, colligere Phereponus poterat, niſi figmentum ſuum nimis amaſſet, ex quo exercendi ingenii cenſorii tam bella occaſio ſuboriebatur. Inquit autem Auguſtinus in Lib. de vera Religione cap. 34. *Ipſa quoque animae medicina, quae divina providentia & ineffabili beneficentia geritur, gradatim diſtincteque pulcherrima eſt. Diſtribuitur enim in Auctoritatem atque rationem. Auctoritas* (videlicet argumenta credibilitatis) *fidem flagitat, & rationi praeparat hominem. Ratio ad intellectum cognitionemque perducit. Quanquam neque Auctoritatem Ratio penitus deſerit, quum conſideratur, cui ſit credendum; & certe ſumma eſt ipſius jam cognitae atque perſpicuae Veritatis auctoritas.* In Epiſtol. 120. cap. 1. alias 22. apertius exprimit, quae ſententia foret Eccleſiae Catholicae. *Abſit* (ſunt ejus verba) *ut ideo credamus, ne rationem accipiamus, ſive quaeramus; quum etiam credere non poſſemus, niſi rationales animas haberemus. Ut ergo in quibuſdam rebus ad doctrinam ſalutarem pertinentibus, quas ratione nondum percipere valemus, ſed aliquando valebimus, fides praecedat rationem, qua cor mundetur, ut magna rationis capiat & perferat lucem: hoc utique rationis eſt.* Quae verba Phereponus veritatem prorſus conſentientem habere & ipſe adnotavit, atque affirmavit; quamvis poſtea fateatur, ſe non intelligere, quomodo haec in concordiam redigi poſſint cum iis, quae alibi de Auctoritate ab Auguſtino traduntur. At nihil homini facilius erat, quando ad ejus Libros acceſſiſſet amantis potius quam inimici animo, & non inſectandi, ſed illuſtrandi tanti viri cauſa in eum commentarios ſibi conſcribendos ſuſcepiſſet.

Cete-

Ceterum lepidus mihi videtur Phereponus, quum veras divinare vult caufas, cur Auguftini tempore Fides, ut ille fomniat, fine ratione exigeretur. Prima eft, quod Chriftiani *non fatis erant in Philofophia Criticaque exercitati, ut Scripturam contra objectiones Manichaeorum, aliorumque defendere commode poffent. Altera, quod revera fibi confcii effent, non pauca a fe dici plane contraria rectae rationi, qualia erant tam multa, quae de Gratia & Praedeftinatione, aliifque dogmatibus iis adnexis, quafi capita Fidei credenda ab Auguftino proponebantur. Denique is fermo fuit partium jam vires fuas fentientium, & multitudine fua fretarum; quam faepe jactat heic Auguftinus, contemta paucitate aliter fentientium*, en quot criminum poftulet Ecclefiam Catholicam fuis hifce divinationibus Phereponus nofter. Sed ad primam caufam quod attinet ab eo excogitatam, negamus, ita Critices & Philofophiae fcientia deftitutos fuiffe veteres Chriftianos & potiffimum Auguftini tempore, ut commode interpretari tuerique non poffent Scripturas facras. Proftant eorum Libri, quibus vindicarunt ab Ethnicorum, Manichaeorum, aliorumque hoftium cenfuris veritatem, & fanctitatem divinorum codicum. Multi e Manichaeis, plures ex aliis Sectis, innumeri e Paganorum fuperftitione ad veram Chrifti Religionem perducti (nifi omnes illos inter pecora ftipitefque referre volumus) argumento funt, non infeliciter neque fegniter verfatos effe veteres Ecclefiae Catholicae Praefules & Paftores in facris voluminibus protegendis & recte explicandis. Secundo dicimus, peculiarem illam Criticam & Philofophiam, quam expetit Phereponus, ne neceffariam quidem olim fuiffe, neque adhuc effe, ut quis jure ad Chriftianam & Catholicam Religionem advocetur, atque impellatur. Satis fuperque funt Argumenta, quibus prudenter credibilis, immo evidenter credibilis, oftenditur Chrifti Religio. Non aliis ufus eft ipfemet Chriftus; non aliis fere femper in praedicatione Evangelii ufi funt ejus Apoftoli, atque Apoftolorum Succeffores, ceterique Ecclefiae Catholicae Doctores. Non aliis utendum contendit Origenes lib. 1. contra Celfum, hominem nempe, qui Pherepono in hujufmodi accufatione praeiverat. Curae tot agricolarum, quanquam Philofophiae & Critice, fi Phereponum aufcultamus, imperitorum, quanta meffis refponderit, ac refpondeat, nulla non loquitur Hiftoria. An multos ad Chriftum adducere poffit, atque adducat praefcripta a Pherepono via, tantumque ab eo commendata Ars Critica, videant alii. Illud quidem affirmari poffe reor, fi homines induxiffent, aut inducant in

animum,

animum, tum solum credendum esse Christo, quum sublatae evidenter fuerint omnes in divinis Scripturis dogmatibusque occurrentes difficultates, eos aut serius quam par est, aut nunquam futuros fuisse, & fore Christianos. Rationi feroci, atque admodum curiosae, sive etiam infirmae, nunquam satis est; neque est ulla gens tam discordiarum ferax, quam quae enixam dat operam Criticae, & de omnibus dubitat, nihilque credendum ducit, nisi quod est evidenter probatum. Unusquisque in suo sensu abundat, unusquisque supra alium se sapere arbitratur, & uni sibi credere novit. Quamobrem tutior, & laudabilior semper fuerit ratio praedicandi & persuadendi Evangelii, quam Christus, quam nostri Majores hucusque servarunt, & quam fortasse non impugnasset ipse Phereponus, si Augustini consilium sententiamque hac de re (quod facile fuit) melius percepisset. Sed alibi de Critices usu, abusu & necessitate, & de scientia Patrum quaedam commentabimur.

Quod est ad alteram causam, nempe ideo a rationibus reddendis se abstinuisse veteres Christianos, & Catholicos, *quod revera sibi conscii essent, non pauca a se dici contraria rectae rationi:* a veritate omnino abhorret. Nonnulla quidem diximus in Catholica Religione tradi, quae supra humanam rationem sunt, qualia sunt a Christo revelata de Dei natura. At aliqua ibidem tradi, quae sint, si Superis placet, plane contra rectam rationem, & id non ignorari a nobis, nullus unquam Catholicus, nisi errans, sibi persuasit: nullus nisi stultus, somniavit. Et queis, rogo, Auctoribus tam deformem sententiam Ecclesiae Catholicae imponit Phereponus? Haereticos forsitan cum antiquos tum recentes, quibuscum & ipse sentit & facit, sui dicti daturus est testes. Verum quonam ex Canone Critico didicit ille, credendum esse hostibus nostris affirmantibus, quod nos constantissime negamus? Quandoquidem tamen Augustinus ipse accersitur in hanc eandem caussam, ostendat quaeso Phereponus, eum sibi conscium fuisse, adversari rectae rationi, quae *de Gratia & Praedestinatione* a se proponebantur. Mihi nullum dubium est, quin Augustinus hac de re interrogatus non solum se tam absurdae opinionis conscium negasset, sed etiam invictis rationibus ostendisset, sententiam suam cum recta ratione penitus consentire, aut saltem ab illa non abhorrere. Pro ipso luculenter respondere adhuc possunt editi ejus Libri, in quibus unice probat, nullam aliam, quam suam, & Ecclesiae Catholicae, de Gratia & Praedestinatione sententiam habere consensum Scripturae atque Rationis. Si ille (fingamus rem

a vero

a vero longe alienam) in ea fuit opinione, quam Calvini Sectatores eidem tribuunt, non inficiamur, quin contra ipsum recta ratio pugnaret. Sed, hoc etiam posito, certissimum est, non advertisse Augustinum, quantopere hujusmodi sententia adversaretur rectae rationi. Nam & ipsi Calviniani, qui revera in hisce quaestionibus contraria rationi docent, induci non possunt ut credant, se rationi contraria tradere, atque in tam misero errore versari. Deinde prodit ipse Liber de Utilitate credendi, qualia Augustinus sentiret. *Credere*, inquit is Cap. 11. *tunc est culpandum*, *quum vel de Deo indignum aliquid creditur*, *vel de homine facile creditur*. Utique fatemur, nihil indignius excogitari de Deo posse, quam quod Augustino Calvinus adscribit; nempe a Deo creari homines, qui antecedenti necessitate non secus ac fato compellantur ad bonum & malum, & subinde ab ipso Deo propter delicta puniantur, quae illi non coacti quidem patrarunt, sed electione & resistendi facultate sine sua culpa destituti evitare nullo pacto potuerunt. Talia Deum prorsus dedecent, nimiumque rationi adversantur. Si verum foret, eam fuisse Augustini sententiam in Gratiae & Praedestinationis negotio, quam tradidisse ab haereticis recentioribus dicitur, & conscius ille sibi fuisset, in quot a ratione absona atque indigna Deo, se sua opinio conjiceret: adeone mentis inops fuisset, ut tunc esse culpandum hominem diceret, *quum de Deo indignum aliquid creditur?* Sed Augustinus a Calvino perverse explicatus, neque indigna Deo tradidit, multoque minus sibi conscius fuit, se aliquid credere contrarium rectae rationi.

Denique idem ille est Augustinus, qui Epist. 143. olim 7. haec scribit non ignorata Pherepono, immo aurea jure ac merito ab ipso appellata. *Si Ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur*, *quamlibet acuta sit*, *fallit verisimilitudine*, *nam vera esse non potest*. *Rursus si manifestissimae certaeque Rationi velut Scripturarum sanctarum objicitur auctoritas*, *non intelligit*, *qui hoc facit*; *& non Scripturarum illarum sensum*, *ad quem penetrare non potuit*, *sed suum potius objicit veritati*; *nec quod in eis*, *sed quod in seipso velut pro eis invenit*, *opponit*. Idem etiam Lib. 4. de Trin. Cap. 6. praeclarissime inquit: *Contra rationem nemo sobrius*, *contra Scripturas nemo Christianus*, *contra Ecclesiam nemo pacificus senserit*. Similia habet aliis in locis. Nunc ergo a Pherepono petimus, qua fronte affirmare possit. revera sibi conscium fuisse Augustinum a se tradi contraria rectae Rationi in quaestionibus *de Praedestinatione &*

Gratia

Gratia, nisi censeat Augustinum, virum ingenio & memoria ad invidiam praestantissimum, supine admodum delirasse, aut virum summe pium impostorem fuisse mendacissimum, qui aut ignoraret, quae in animo certa & statuta habebat, aut quaedam intimo corde crederet, contraria vero alios decepturus, depraedicaret? Haec, inquam, nisi devorare velit Phereponus, fateri tandem cogatur, Augustinum, qui contra rectam rationem sentiendum esse negat, sibi conscium non fuisse, a se proponi quaedam, quae ipsam rectam rationem inimicam haberent; sive, si ita Pherepono placet, errasse quidem Augustinum contra ipsam rationem, sed ipsum se errare non cognovisse.

Facile vero nobis foret ostendere, ne errasse quidem Augustinum, neque a ratione absona prodidisse in controversiis de Praedestinatione & Gratia. Sed occupata jam fuit ista provincia a doctissimis inter Catholicos viris, quorum etiam cura atque eruditione palam factum est, quantum Augustini dogmata a Calvinianis distent. Illud in praesentia adnotasse sufficiat, ab Augustino adhuc Presbytero conscriptum fuisse Librum de *Utilitate credendi*. Eo autem tempore, quum inter ipsum & Pelagianos, quippe nondum ab ovo eductos, nullae quaestiones da Gratia intercessissent: inepte dicitur Augustinus aliena a recta ratione in Gratiae & Praedestinationis argumento proposuisse. Immo tantum abest, ut id contigerit, ut nihil prius neque antiquius tum Augustino esset, quam Liberum hominis Arbitrium a Manichaeis defendere, quod postea in reliquis contra Pelagium scriptis ab ipso laesum nonnulli perperam opinantur. Testis etiam est ipsemet Augustinus, se tum temporis incaute adhaesisse opinioni de initiis Fidei merito hominis, non Gratiae Dei, tribuendis, quam postea adoptarunt Semipelagiani. Quamobrem quum liquido constet, eo saltem tempore, quo Librum illum scribebat Augustinus, ab ipso proposita non fuisse aliena a recta ratione in argumento divinae Gratiae: constabit etiam, nihil magis abs re produci a Pherepono potuisse, quam quod Catholici ideo Fidem ante rationem exigerent, quia conscii sibi erant, tradi a se quaedam plane contraria rectae rationi. Idem quod de dogmatibus ad Gratiam spectantibus dictum est, dici & de aliis potest, quae in Catholica Religione rationi rectae repugnare Phereponus credit, & quae libenter, ut opinor, heic quoque memorasset, nisi fortasse conterraneis suis non omnes illius sententias, non ejus ubique licentiam, aequo animo ferentibus, parcere consultius duxisset.

Tertia causa, quare postulabant Catholici, ut rationi anteverteret fides, Pherepono divinante, ea fuit, quod ii suas jam vires sentirent, suaque multitudine freti, aliter sentientium paucitatem contemnerent. *Ejusmodi partes*, inquit is, *ac ingenia pati non possunt sibi obloqui pauciores, sed volunt fidem loquentibus continuo haberi*. Nescio, an heic Dordracenam Synodum tacite carpat ingeniosus Censor. Hoc quidem novi, ipsum, quamquam minime falsa de Catholicis heic narret, multitudinem suam Manichaeorum gregi objicientibus, non minus tamen quam antea in nos contumeliose agere. Amplissima quippe Catholicorum Respublica sibi fidem ab Ethnicis habendam esse contendebat, non quod tantummodo loqueretur, sed quod, ut vidimus, evidenter credibilia vel sine rationibus intrinsecis, loqueretur. Nunquam huc respicere Phereponus didicit. Ubi autem in Haereticos disputatur, multitudo quoque ipsa validum praebuit semper argumentum dignoscendae Religionis verae. Quum enim quaeritur, quae inter tot Sectas, quarum unaquaeque sibi veram Christi Religionem tribuit, Orthodoxa sit, & germana Religio: praeter alia *Credibilitatis argumenta*, quae unis Catholicis favent, illud quoque favet, quod isti re & nomine Catholici sint, semperque fuerint ab Apostolorum aetate. Hoc est, quod per universum terrarum orbem diffusa sit, & adhuc ex divino munere latissime pateat una Catholicorum Religio: quod hucusque Haeresi nulli contigit, neque continget ante ultimi judicii dies, & quando etiam contingere posset (quod non concedo) nihil Religionis, quae hucusque Catholica fuit, veritati officeret, ut nemo non intelligit. Haec etiam tessera ad reliquas accedit, quibus in unum collectis vera Christi Ecclesia a falsis atque Haereticis distinguitur; eamque sapientissime in sacris Symbolis, in aecumenicis Conciliis, in Patrum scriptis constitutam habemus, & ab Haereticorum oppugnatoribus efficacissime semper adhibitam scimus. Sed commodius hac de re in sequentibus Capitibus habebitur sermo.

Praesenti finem faciemus, simul ac monuerimus Lectorem, non heic tantum, sed & aliis in locis Phereponum Augustino loquenti de *Utilitate credendi* bellum indixisse. Attamen quum tam imparatus ad accusandum venerit, ut quod maxime opus erat, ne statum quidem quaestionis intellexerit; nullo negotio patebit, quam imbellia sint in ista contentione illius tela, & quam incaute pugnet, si memoria repetantur, quae hactenus conscripsimus. Quapropter nulla mihi amplius cura refellendi ejus animadversiones in cap. 7. Libri de

de quantitate animae, & in cap. 2. Lib. 1. de moribus Ecclesiae Catholicae, & in cap. 2. Lib. 1. de libero Arbitrio. Unum tamen omittendum non est, quod ille habet in hunc postremum locum. Culpat nimirum, aut potius deridet Augustinum, quod ex Isaiae cap. 7. haec verba citarit. *Nisi credideritis, non intelligetis*, iisque probare contendat, prius esse credendum, quam intelligendum. At ista Prophetae verba nihil ad rem facere novus Censor exclamat, quippe ab Hieronymo aliisque recte translata, diversum reddunt sensum, nempe *Nisi credideritis, non permanebitis*, ita ut Prophetici sermonis series ab Augustini mente longissime abscedat. Pro sententia Prophetae, inquit Phereponus, *laudat bonus vir figmentum Graecorum Interpretum &c. Credidit enim hunc esse sensum Scripturae, antequam sciret, an* LXX. *Interpretibus per omnia fidere liceret, aut hunc locum bene esse ab iis versum constaret.* Lectorem nolo diu detinere disputando, an sustineri aliqua ratione possit LXX. Interpretum versio, cujus sensum in his verbis usurparunt alii doctissimi Patres, & Hieronymus ipse non improbat. Quaecumque sit germana eorum verborum sententia, certum est, Augustinum rem veram, ut vidimus, per ea probare voluisse. Verum autem dogma, etsi inutilia ad illud confirmandum congerantur, verum certumque esse non desinit. Immo regula est, quando ex diversis interpretationibus diversi sacrae Scripturae sensus emanant, iis licere nobis uti, non ad fundandum quidem, sed ad illustrandum aliquod dogma; nihil enim periculi subest, ut ille sensus, quanquam alioqui non prosit, dogmati noceat, quod veritati congruere ex aliis Scripturarum locis evidentioribus ostendi potest. Augustinum autem non exspectasse, ut a Pherepono de diversa illius versione certior fieret, constat e Lib. 2. Cap. 12. de Doctrina Christiana, quem ab ipso conscriptum novimus duos annos post Libros de Libero Arbitrio.

CAPUT SEXTUM.

Infirmitas humanae mentis, atque rationis, & errandi in homine facilitas. Ejus caussae, fuga disciplinae, socordia in inquisitione veri; corpus male compactum, & pessime affectum; penuria atque abusus subsidiorum ad inveniendam Veritatem; memoriae exilitas; phantasiae impotentia, & praecipue dum affectus in animo regnant; Voluntatis perversa indoles; mentis ipsius angustia, ignorantia, oblivio, & prava electio principiorum, quibus ad recte judicandum uti necesse est.

HACTENUS dictum est, quousque in inquisitione Veri, quantum ad Religionem ineundam spectat, humano Ingenio sit procedendum; hominique prudenter agenti sufficere, immo necessarium esse diximus, ut Argumentis Credibilitatis contentus fidem suam Religioni verae prius accomodet, quam omnia illius dogmata atque mysteria per evidentem rationis intuitum perspicere atque intelligere velit. Sed non desunt, qui Manichaeorum pervicaciam imitentur adhuc, suaeque mentis ambitione fascinati rerum omnium veritatem assequi se posse suis viribus temere confidant, & Rationis humanae vires ultra aequum exaggerent. Ut perniciosa haec opinio funditus concutiatur, invadendum nunc est in arcem errorum omnium, hoc est aperienda sunt homini, quam brevissime poterimus, tum infirmitas, tum stultitia creatarum mentium. Hinc leges, hinc praecepta moderandi Ingenii petamus oportet. Nos noscere ante omnia nosmetipsos, ab ipsis quoque Seculi Sapientibus jubemur. Neque sane ullus ad veri Dei cognitionem atque amorem sperandus est progressus, nisi prius praecesserit imbecillitatis nostrae cognitio, & nisi humilitas ab ipso Deo in nos descendens nos ad ipsum convertat, animumque superbientem castigans, efficiat idoneum ad majora e caelo dona aut excipienda aut impetranda.

Quum dicimus, infirmam esse atque imbecillem hominis mentem atque rationem, significare volumus, hominem licet ratione praeditum, suis tamen viribus difficile ad Verum inveniendum, recteque judicandum pervenire, facile vero in errorem rapi, atque in

errore jacere. Duplici e caussa manare videtur hujusmodi infirmitas atque impotentia. Prima est, quod homo Veritatem quaerere non vult, & adhibere subsidia ad Veritatem inveniendam idonea. Altera, quod etiamsi Verum quaerat, invenire saepe non potest ex ipsius difficultate Veritatis, aut ex inepto rationis usu. Has causas sigillatim explicabimus, ut sua humanae rationi vulnera evidentius constent, & ingenia nostra tandem pudeat suae ambitionis atque protervıae.

Sentiunt omnes, nemo negat, rationale animal ab utero matris crassissimam secum afferre ignorantiam omnium rerum. Mox ista ignorantia paulatim depelli solet, ubi sensibus, & meditatione pollere, iisque uti homo coepit. Ideae rerum an nobis ingenitae sint, vel adveniant peregrinae in mentem nostram, Philosophi disputant; nos in medio reliquimus. Illud constat, necessarium esse meditationis & sensuum usum, quo aut in animo domesticae excitentur, aut in animum novae importentur rerum ideae. Hinc Seneca in Ep. 95. *Omnium*, inquit, *honestarum rerum semina animi nostri gerunt*, *quae admonitione excitantur*, *non aliter quam scintilla flatu levi adjuta ignem suum explicat*. Meditari autem dicimus, quum anima vegeto corpore, & ut ita dicam, ipsa vigilans aciem suam in res, & earum essentiam, caussas, effectus, & qualitates acute intendit. Usus sensuum, experientia, parentum & aequalium consuetudo, atque alia humanae vitae instrumenta, rudem intellectum, velit nolit sensim informant, & aliquam Veri notitiam in ejus penetralia inferunt. Sed quota pars haec Veri immensi dici potest? Quot etiam erroribus & falsis opinionibus permixta non est, atque infecta? Sola plerumque rerum vulgarium, & sensibus obviarum notitia hinc fluit; immo sola ipsarum superficies cognoscitur. Quare nisi ulterius homo procedat, & quaerere velit immanem reliquarum Veritatum copiam, atque intime perpendere, quae jam didicit: interdum bipes a quadrupede, nisi ex habitu corporis externo, dissimilis non videatur. Quidam igitur socordia atque odio laboris, & affectibus pravis impediti; quidam nimio ardore incitati erga humanae vitae negotia, & vilia quaeque commoda, quibus unice inhiant; alii, quod invenire scientiam desperent; alii, quod se opinentur scire quod nesciunt (& si quae sunt aliae caussae), Verum quaerere nolunt, negliguntque subsidia homini ad inveniendum Verum necessaria atque opportuna. Quot autem erroribus id hominum genus serviat, & pateat, nemo nescit. Infantes plane appareant, quum de re-

de rebus agitur, quae vulgarem humani commercii usum aliquantulum excedunt, eorumque mens in angusto sensibilium quarundam rerum gyro constricta, latius explicare volatum non solet, erratura, si faciat. Vigente igitur in istis primaeva adhuc ignorantia, quam expellere fortasse potuerunt, at certe noluerunt: nil mirum, si imbecillima est eorum ratio; si stultis falsisque opinionibus se abripi quotidie sinunt, si vetera deliria nunquam abjiciunt, & se impares sentiunt ad abdita rerum noscenda, ad arduas & invias quaestiones dirimendas, ad rite meditandum, Falsumque in casibus innumeris a Vero distinguendum.

Longe gravior altera infelicitas est, quod nempe homines, etiamsi Verum, & Scientiam, & semitas ad utrumque perducentes quaerant, reperire tamen saepe nequeunt. Hujusmodi impotentiae triplex in medium adferri caussa potest, Corpus videlicet, instrumenta sciendi, & animae ipsius facultates internae. Et quod est ad Corpus, praeter organa male Animorum indoli respondentia, quae nullo neque studio, neque voto emendare valemus in nobis, innumeri morbi bellum corpori quotidie indicunt, atque ideo confligantur cum Animo ipso. Sui carceris dolores atque incommoda non sentire Animus nequit, ac proinde nemo non sentire cogitur, quantum imbecillitatis e Corpore imbecilli, infirmo, & male affecto inferatur in Mentem, quantumque tenebrarum tenebrosa haec massa Corporis lucidissimae Rationi creet. Certe hac de caussa hominum plerique in pristina ignorantia perdurant, & ad nobiliores disciplinas, quamquam velint, conscendere nequeunt; neque fas est obtusis crassisque ingeniis & nulla memoriae tenacitate praeditis se immiscere parum obviis atque reconditis Veritatibus, suumque interponere judicium in arduis non vulgarium rerum quaestionibus,

Ad impotentiam humanae Rationis veniamus, quae nobis obvenit ex inopia & fallacia instrumentorum, per quae Verum colligitur, Falsum evitatur. Et heic suos patitur manes mortalium conditio. Multis desunt ejusmodi adminicula, atque instrumenta sciendi. Quot adhuc populi sunt, quibus liberales Disciplinae tradantur, quibus sint praesto doctores? Utique pauci. Apud complures ne minima quidem earum Artium vestigia offenduntur, per quas ad Verum conscenditur, & eruditus atque excultus animus cavere sibi aliquo pacto ab immensa errorum colluvione potest. Respice Africam, Asiam, Americam, & quaecumque sunt in ipsamet Europa nimium *Hyperboreo septem subjecta Trioni*. Immo hanc ipsam omnium beatissimam

tissimam terrarum Europam intuere. Quotae hominum parti tam bene vult natura, ut doctoribus affluant, & disciplinis? Quotae, etiamsi adsint, iis operam navare solent, aut cupiunt? Quibus profecto perinde est carere optimis Artibus, earumque Magistris, ac ab iis addiscendis propter impedimenta & negotia vitae perpetuo removeri. Nemini autem dubium est, quin tanta barbaries, tanta doctrinae Linguarumque inopia, naturalem inscitiam foveat, innumerisque etiam erroribus januam aperiat.

Deinde ipsa haec sciendi adminicula, saepe veritatis, at non raro etiam erroris instrumenta fiunt. Ut est hominum genus prae improbitate ad mentiendum ac ad fallendos alios proclive, prae mentis vero infirmitate falli ac decipi facillime potest: ita necesse est, ex aliorum hominum consuetudine, ipsorumque doctorum commercio ad errandum pertrahamur. Hinc parentes, hinc nutrices, inde majores, & inde aequales, nos ab ipsa ineunte aetate fabulis imbuere, perversisque judiciis teneram occupare mentem, quam deinde, novis illatis errorum tenebris, ita docti eruditique suis interdum scriptis ac voce deformant, ut longe priore ignorantia deteriorem rerum scientiam sive intelligentiam habeamus.

Attamen gravioribus etiam caussis humanae mentes a Vero percipiendo avertuntur, aut impediuntur. Quod facile patet, ubi consideremus interiores animorum recessus, atque impedimenta Veri, quae ipsi animo sunt aut propiora aut etiam intrinseca. Prima errorum caussa tribui potest hominum Phantasiae, & Memoriae. Nam simul ac aliqua rerum vivacissima imago in Phantasiam irruit, atque in ea fortiter inscribitur, tum difficile Anima se se abstinere potest ab ea imagine contemplanda, quam sive vel nolenti passim ingerit, atque objicit potentissima illa facultas. Dum autem tanta vi ante oculos animae internos obversantur hujusmodi alte impressa phantasmata, ita liberos animae motus usurpant ac impediunt, ut ipsa impar eo tempore fiat contemplandis recipiendisve aliis phantasmatibus, quorum tamen ad recte judicandum necessaria meditatio foret. Ad haec anima occupata a nimium praesente aut urgente imagine aliqua, satis auscultare neque solet, neque interdum valet rationes aliarum rerum, & placido consilio Verum a Falso dirimere, Bonum, & non Malum, eligere. Atque adeo quo fortior est Phantasiae vis, quo frequentius, aut ferocius in ipsam imago aliqua illabitur, eo debilior efficitur Animae virtus in inquisitione atque inventione Veri. Ita fit, ut quae facultas a natura instituta fuit

fuit in auxilium dominaturae Rationis, eamdem Rationem non raro servam efficiat, atque impotenter in homine regnet.

Sed Phantasia ac Memoria tum maxime Rationis consilio nocent, quum una cum animi perturbationibus, sive Affectibus, in nos penetrant imagines rerum tam sensibilium quam intelligibilium. Non solent istae in penetralia hominis ingenti cum impetu deferri, ibique alte insigi, atque internum animae intuitum in se pertinaciter convertere, quotiescumque ea, quae a sensibus nuntiantur, aut ab intellectu excogitantur sive percipiuntur, nullum aut etiam levem creant in Anima Affectum, sive perturbationem. Multa quotidie aspicimus, multa audimus, quae perinde quasi assiduitate viluerint, ad Phantasiam quidem perveniunt, ibique habitant, sed sine ullo, aut summum sine aliquo gravi Animae ipsius motu. Contra quae excogitata, seu sensibus accepta, Amorem, Odium, Metum, Spem, Stuporem, Dolorem, aliasque hujusmodi affectiones in animo excitant, concitatius Phantasiam aggrediuntur, profundiusque in ipsa consignantur. Hinc fit, ut quoties phantasmata ita conformata mens contemplatur (quod saepe ultro facit, immo saepe facere paene cogitur), toties Animae objicitur non solum ipsum phantasma, sed ipsa etiam conjunctae affectionis notio. Nunquam fere alicujus hostis imago exhibetur animae, quin & odii vestigia renoventur in anima. Nunquam latronum Avarus meminit, quin timeat. Nunquam amantis animo obversatur conquisitae pulchritudinis species, quin amoris etiam flammae excitentur. Porro si animi affectus cohibere atque ad normam rectae rationis redigere, arduum opus est; si nihil verius est, quam paucorum esse, insidias omnes, cuniculos, & abdita machinamenta suorum Affectuum detegere, atque eludere, si certum est, importune a conjuncta Phantasia Animam vel recusantem rapi ad intuendas & contemplandas imagines rerum, quas alicujus ferventis affectus notio continuo sequitur: quis non intelligat, cum Phantasiam ac Memoriam, tum animi perturbationes non solum ad Veritatem percipiendam saepe impedimenta esse, verum etiam complurium errorum fontes esse dicendas? Quod malum quum frequens sit in humanae vitae negotiis, frequentissimum tamen est in Litterarum studiis, & in eruditorum Republica. Nam, ut alia omittam, ubi alicujus phantasiam occupavit imago, puta Platonis, aut Epicuri, aut Aristotelis, eorumque opiniones & sententiae ad Animae nostrae notitiam pervenere, si admiratio, si amor, si reverentia imaginem hujusmodi consectata sunt, ita exinde

pulsatur atque agitatur animus ab ista imagine, & ab istis affectibus, ut sola Platonis, Epicuri, atque Aristotelis dicta magni aestimet, reliquorum contemnat. Contrarium accidit, si pro amore odium, pro admiratione contemtus erga Scriptorem aliquamve sententiam concipiantur. Tandiu autem erroribus obnoxia est anima, quandiu in Phantasia ac Memoria impotenter dominantur adeo vivida phantasmata, & pergunt sine freno interius regnare priores affectus, quos sola recta Ratio diligenter excutiens, eorumque pensitans justam injustamve originem, in ordinem cogere & moderari potest.

Voluntatis etiam perversitate fit, ut saepe ac saepius erretur. Omnium hominum est, se velle esse beatos. Ex hoc naturali appetitu varia affectuum familia Voluntati nascitur. Nihil enim aliud sunt animi affectiones, quam Voluntatis motus, vel in bonum acquirendum, aut acquisitum, vel pro bono acquisito, vel propter bonum deperditum, aut nondum acquisitum. Amamus, dum uniri bono, aut in ejus unione permanere volumus. Dum bonum quaerimus, desideramus. Dum non longe a consequendo sumus, speramus. Consecuti, gaudemus. Soliciti ne amittamus, metuimus. In rapientem aut rapere volentem, odio & ira movemur. Propter amissum bonum, dolemus. Idem de reliquis affectibus dicendum. Ceterum si erga unum verum Bonum perpetuo moveretur Voluntas, semperque prudentiam adhiberet suorum motuum ducem, nihil Voluntati succensere, nihil inde sibi timere Intellectus posset. At quum corrupta hominum Voluntas plerumque feratur in apparentia bona, quae mala profecto sunt, quotiescumque animum a vero Bono avocant, & arcent: hinc ipsemet Intellectus in servitutem, miserrimamque conditionem devolvitur, & erroribus innumeris subest. Ruit Voluntas in corporeas voluptates, in divitias, in fluxos honores, terrenae hominis parti, cui arctissimo vinculo & amore conjuncta est, beatitatem, ut sibi persuadet, paritura. Illam occupat aut Gloriae appetitus, ejusque soboles novitatis ardor, aut dominandi libido, aut aliae cupiditates hujusmodi, quae uno Concupiscentiae nomine designantur in sacris Scripturis. Ita imperio delirantis & in varios affectus dissipatae Voluntatis abreptus Intellectus, delirare & ipse cogitur. Neque enim, dum tam male se habet Voluntas, & dum Corpori nimium servit, menti vacat veritatem perscrutari, atque errores detegere; quippe quae tum unice studet rationibus, quibus Voluntati comparentur illa apparentia bona. Et siquidem vacat, in irritum saepe cedit mentis conatus, non sinente male sano affectu, ut sincere mens judicet,

judicet, & aperte aut ſubdole agente Voluntate, ut ſuae cupiditati faveat & conſentiat Intellectus infirmus.

Tandem ad rite ac tuto judicandum duo impedimenta ſuperſunt. Primum in eo ſitum eſt, quod creatae mortalium mentes, quanquam latiſſime excurrere poſſe ſibi videantur, admodum tamen anguſtis concludantur limitibus & ſpatiis, ſi cum Angelicis mentibus conferantur, ne Deum huc advocem, cujus comparationem humanae mentes nullo pacto ſuſtinere poſſunt. Sunt quamplurima, ad quae circumſcripta vis Intellectus noſtri, donec in iſto mortali corpore verſatur, penetrare nequit, quantacumque demum adhibeatur meditationis intentio & ingenii ſolertia. Multa ex his habet Phyſica, plura habet Aſtronomia, Medicina, ut de aliis Artibus taceam: Eo redit mentis conatus, ut probabilia tantum, & veriſimilia de his percipiat atque excogitet, non autem certa atque intrinſecus evidentia humanae rationi. In eundem cenſum fere veniunt, quaecumque credi, non cognoſci, dicuntur, qualia ſunt tam multa, quae ſolam Hiſtoriam, & Famam habent teſtem. Quum creatae hominum mentes omnibus temporibus, omnibuſque locis non adfuerint, neque adeſſe potuerint, aut poſſint, quod ſolius eſt Dei, ſi tamen cupido ſubit ea noſcendi, quae praeteritis temporibus, & non praeſentibus locis, non neceſſario contigerunt, atque fuerunt, aut etiam non neceſſario ſunt, atque contingunt: fruſtra cogitationis aciem illuc intendimus, quo per ſenſus noſtros pervenire non licuit, ſive non licet. Quamobrem in iis percipiendis dubiae & fallaci aliorum hominum Librorumque fidei neceſſe eſt intellectus omnino fidat. Quamvis autem ſaepe iſta quoque ratione Veritas attingatur, non ea tamen certitudine & ſecuritate pedem figere ratio ſolet, ut omnis prorſus tollatur errandi ſuſpicio. Idem incommodum manifeſtius recurrit, quoties internas aliorum hominum cogitationes perſcrutari lubet, & arcana cordium noſcere cupimus. Ab externis quidem ſignis interna conjicias; ſed ſe noviſſe, quid in animis alienis interius agatur, quis certo plerumque ſciat?

Verum quae ſit anguſtia humanae mentis, nunquam melius intelligas, quam ubi devenitur ad alicujus rei contemplationem, quae aut infinita ſit, aut aliquid infiniti praeſeferat. Tum videas vacillare aciem Intellectus, tum occurrere tenebras & ingens chaos, tum deficientes oculos mentis fateri impotentiam temeritatemque ſuam. Fruſtra velit finita potentia rem infinitam metiri, atque complecti. Terrarum orbis menſuram ineas vel uno cubito, atque ulna quan-

tum

tum satis est repetita, quia suos terra habet fines. At quum ad infinitum accedimus, quaecumque mensura finita ad illud adhibeatur, nihil proficit, neque tantum unquam dimetiendo progrediamur, quin semper longe major, immo ut melius dicam, quin infinita pars adhuc dimetienda supersit. In Physicis ac Geometricis id genus quaedam occurrunt, quorum quidem ideam aliquam ratiocinando nobis comparamus, sed quae nunquam rerum interminatae amplitudini respondere possit. Aliis tamen omissis, unum est revera omni ex parte infinitum, Deus optimus maximus, & quidquid in Deo est, videlicet illius Potentia, Sapientia, Providentia, Bonitas, Justitia, & reliquae dotes, sive ut appellari solent, attributa infiniti Numinis. Nihil simplici hac veritate certius, nihil evidentius habet pars hominum sanior. Atqui si divinam Naturam, si divinas dotes intime perspicere, suoque pede metiri velit humana Ratio, duplex illam exitus manet. Aut enim imbecillitate sua confestim deprehensa, venerabunda, & immenso lumine victa subsistet, aut in mille absurdas opiniones ineptiasque temerario cursu rapietur.

Alterum impedimentum, a quo sese expedire mens in judicando difficile potest ac solet, proficiscitur ex ignorantia, oblivione, aut prava electione principiorum, quibus uti in judicando necessum est. Sunt quaedam rerum Ideae, quaedam Rationis principia, quaedam primae Veritates, vel a natura, vel a divinis humanisve legibus, vel a mutuo hominum consensu tanta vi constitutae, ut iis nemo plerumque assensum obsequiumve neget, aut negare possit, ac velit. Secundum ista principia, rerumque ideas, ac veritates ab hominibus judicatur. Nihil autem aliud est judicare, quam ad haec principia, ad has veritates ac ideas universales, veluti ad regulam certamque ad amussim exigere singularia & particularia quaeque. Si proportio, aequalitas, similitudo comperitur inter has regulas, atque inter collatas seu comparatas cum his regulis res particulares: tum dicimus istas bene se habere, & veritati aut rectitudini consentire. Sin secus, falsas aut perversas pronuntiamus: *Omnis homo est animal*. En principium, en regula. Varios homines ad hanc regulam admovemus & aequamus, puta Petrum & Joannem, statimque dignoscimus illos qui sunt homines, recte vereque animalia dici. Quod si alicujus primi principii, seu ideae rectitudo & veritas in dubium vocatur, exploranda est ista adhibitis aliis certioribus magisque generalibus principiis & ideis; e quorum collatione istorum minus generalium, minusque certorum principiorum Veritas aut etiam Falsitas deinde colliguntur.

Facile sibi multorum hominum superbia blandiatur existimantium, perspecta sibi esse quaelibet principia, quaslibet primas veritates atque ideas rerum, nihilque obstare, quominus tuto pede ad judicandum properent. Qui tamen tantum sibi tribuunt, primum illud certissimum principium ignorare videntur, quod non a sacris tantum divinitusque traditis Libris, sed & ab ipsis inter Ethnicos Philosophis, atque a ratione edocti sumus: plura nempe semper esse, quae homini cuicumque nesciantur, quam quae sciantur. Id quod homini meditanti, & quotidie aliquid discere cupienti, seque cum aliis viris eruditione claris componenti, experientia ipsa suadere luculentius potest. Periculum igitur non raro subest, ne hominem alicujus principii, alicujus primae veritatis atque ideae, hoc est alicujus regulae ignoratio in judicia perversa deducat. Hac certe de caussa saltem rude vulgus saepe ac saepius in judicando delirat. Demus tamen liberaliter, acutos eruditosque viros nihil eorum ignorare, quae futura sunt fundamenta rectis judiciis. Ipsi omnia axiomata, principia, certasque regulas didicerunt, quibus judicatur: non idcirco tamen illorum mens omnem semper sustulit errandi caussam. Nam quandoque non omnium quum fert occasio recordamur, quandoque unum principium pro altero male eligimus, & regulam non suam aptamus propositae rei. Et profecto, quum de re quapiam rite judicare volumus, opus est ex omni latere, intus, & exterius, rem propositam excutere, in ejus caussas, effectus, qualitates, relationes, aliasque diversas rerum modificationes & formas intendere aciem Intellectus, tum circumspicere, ad quam regulam, ad quod rationis principium (quae millia occurrere possunt, & millia consulere oportet) ea res tum sit exigenda atque applicanda. Atqui non raro accidit, ut neque singulas rerum circumstantias, modificationes, relationes, & caussas perspiciamus; neque Phantasia, Memoria, & Voluntas, seu deficientes, seu ad agendum tardae, Intellectui tum reposcenti offerant, quaecumque principia & axiomata necessaria ad illam occasionem forent. Quod si offerunt, mens infirma & incauta, non raro alterum pro altero eligit, secundum quod judicans, cavere sibi ab errore non potest. Unaquaeque res quid simile habet cum multis principiis, atque ideis; sed occasionibus datis cum uno tantum omnimodam integramque similitudinem, proportionem, & aequalitatem habet. Quare si pro isto rationis principio, cujus mensura unice adhibenda nunc est, alterum ex iis adsciscas minime ad istam rem opportunis, similitudine recti & veri deceptus, pravum

falsum-

falſumque judicium pronuntiabis. Judicio, inquam, deficies, non quod male ſibi conſtet principium illud, ſed quod ea in re illud, aut unum illud duntaxat principium, ante oculos habuiſti, inconſultis aliis rationis rectae documentis tunc longe aptioribus.

Monet me rei dignitas, ut uno aut altero exemplo heic utar. Politicarum legum, ratione minime diſſentiente, axioma eſt, *Poena capitis plectendum eſſe hominis injuſtum interfectorem*. Cum hocce generalis praecepto componens Judex alicujus ſicarii facinus, integram ſibi videtur deprehendere ſimilitudinem ac proportionem inter iſtud principium, ſeu inter hanc legem & rem propoſitam; quamobrem in interfectorem ultimo ſupplicio animadvertit. Nihilo tamen ſecius errat Judex, ſi iſtius vitam ſervari tunc exigat publicum bonum, aut ejus mortem ingentia Reipublicae damna ſint conſecutura. Tunc altera lex, ſive alterum principium priore opportunius reſpiciendum eſt, nempe: *Ob privatum delictum homini non eſſe tunc mortem afferendam, quum illum vivere plurimum Reipublicae intereſt*. Itidem, *Reverentiam eſſe debitam locis Deo ſacris*, Axioma eſt inter Catholicos probatiſſimum, & Religioni omnino conforme. Hoc reſpicientes non ſolum Epiſcopi, ſed & ipſi Reges, ſtatuerunt, in iis locis immunitatem hominibus levium quorumdam criminum reis; quam deinde in Provinciis nonnullis extenderunt ad omnia propemodum ſcelera, arbitrati ſe rem gratam Deo praeſtituros, ſi quibuslibet locis Deo ſacratis hoc etiam privilegium accederet. Verum aliis viſum, tantam aſylorum amplitudinem non eſſe ferendam; ad aliud quippe axioma rem retulerunt, nempe: *Deo magis gratam eſſe debere ſcelerum poenam publicaeque tranquillitatis ac juſtitiae conſervationem, quam immunitatem Templorum;* immo in ipſorum Templorum dedecus recidere, quod ſcelerum omnium receptacula, & latronum ſpeluncae fiant, impediantque innocentium ſecuritatem, & inanem efficiant juſtitiam, quam Deus Principibus praecipit. Quamobrem ad hanc potius regulam, quam ad ſuperiorem, referendam eſſe Eccleſiaſtici aſyli diſciplinam contendunt. Haec autem conſideratio cum in Politicis, tum in Moralibus, & Phyſicis, & Theologicis rebus dijudicandis locum habet, atque adeo in reliquis humanae vitae conſiliis & Scientiarum meditationibus, in quibus Ratio tanquam magiſtra & moderatrix adhibenda eſt. Non enim tantummodo fallimur, quum falſis dubiiſque principiis, quae tamen vera & certa nobis eſſe videntur, ſingularia componimus, & a regula vitioſa

rectam petimus rei alicujus dimensionem; sed etiam quum certum & verum principium, sed inopportunum, & abs re, tanquam opportunum usurpamus, de singulari quapiam re judicaturi.

CAPUT SEPTIMUM.

Rationis humanae imbecillitas experientia teste. Ad ipsius medicinam; ut Religio vera noscatur, necessaria est Humilitas, & exposcendae a Deo vires atque Sapientia. Quid scientia, quid persuasio, sive credulitas prudens. Prima principia, quibus Ratio & Prudentia reguntur in inquisitione Religionis verae, qualis est unica Christi Religio, Ratione & Auctoritate in ipsius probationem confluentibus.

UANTA a recte judicando arcere possint humanam Rationem, ex istis, ni fallor, constare potest, quae innuimus potius, quam explicuimus. Postremae dementiae fuerit, nolle in homine aut agnoscere aut fateri multas errandi caussas; ambitionis, nullam unquam in se velle credere aut suspicari. Accedat & ipsa experientia. Nulli provinciae Religio umquam defuit, aut deest, sed compluribus aut defuit, aut deest Religio vera. Excogitari autem non potest delirium ullum, quod populus aliquis non adoptaverit, atque in suam Religionem invexerit. A recensendis tot monstris abstineo. At unde tanta errorum silva excrevit, totumque fere mundum pervasit? Quae caussae tam miserandi excidii, nisi quas hactenus oratione nostra complexi sumus?

Et ne quis arbitretur uni hominum socordiae atque ignorantiae, non autem infirmitati mentis humanae tribuendas esse tot populorum tenebras ac deliramenta, perinde quasi in investiganda Veritate ii nullam unquam collocaverint curam, ingenitasque Rationis vires aut stulte non senserint, aut ignominiose neglexerint: praeterita tempora expendantur. Suos olim Brachmanes & Gymnosophistas Indi habuere, suos Magos Persae, suos Druidas Galli, litteris artibusque nobilioribus excultos, Aegyptii, Chaldaei, ac praecipue Phoenices scientiarum gloria floruerunt. Quantum autem in disciplinis olim Sinenses processerint, nostra etiam tempora testantur. Ne

Ne exceptis quidem Scythis, qui admirabilem virum Anacharsim dedere nobis, pauci aut nulli populi in vastissimo Asiae sinu possunt numerari, apud quos antiquitus non habitaverint scientiae. Immo ex iis ipsis barbaris, ut late ostendit Clemens Alexandrinus Lib. I. Stromatum, in Europam fluxit quidquid Scientiarum in Graecis & Latinis postea demiratus est orbis. Jam quid in litteris praestiterint Graeci, & Latini veteres paucis ignotum. Divina ingenia, praestantissimos Philosophos, omnium disciplinarum ad miraculum peritos, eo numero, eo pondere antiqua aetas tulit, ut parem proventum nesciverit reliqua posteritas ad finem usque saeculi a Christo nato decimi quincti. Diceres, tum proditum, quid natura possit, & quousque humana Ingenia contendere valeant.

Non igitur stipites, non infantes, non homines rationis nescios, aut incuriosos ante Christum reperimus, sed viros omni Scientiarum laude insignes atque admirabiles, & una saltem in re nobis praeferendos, quod ii Scientias & Artes potius fecerint, quam acceperint, nostramque aetatem suo ingenio etiamnum illustrent, non futuram adeo in litteris eminentem, nisi eorum lux praecessisset. Sed ut talium Ingeniorum felicitas nota est nobis, ita & eorum infelicitas in assequenda omnium nobilissima Veritate. Religionis Veritatem intelligo, tametsi aeque constet, ex antiquorum perpetuis in re litteraria dissidiis, multam veritatis partem eos fugisse cum in Physicis, tum in Moralibus, Astronomicis, Geographicis, Historicis, aliisque ejusmodi studiis. Enixe quidem perscrutati sunt divinam Naturam, providentiam, ac potentiam, & investigarunt, quei colendus foret Deus, & quae ipsi debeat mortalium natura, quidque homo homini debeat. Sed bone Deus! in quot absurdas atque impias opiniones prolapsi non sunt? Nunquam magis revelata est humanae rationis imbecillitas. Nam aut indigna Deo senserunt, aut indigna homine, & omnium una Religio fuit Idolorum cultus. Qui sibi omnium acutissimi videbantur, ii aut ipsum Deum sustulere, aut Animae immortalitatem, in teterrimum propterea scelus miseriamque devoluti. Alii vero suae Religionis falsitatem recte argumentando noverunt. Sed nota Ciceronis vox est: *Utinam tam facile vera invenire possem, quam, falsa convincere*. Quare ne sic quidem factum est, ut assequuti sint Religionem veram. *Impugnatae sunt*, ajebat Lactantius Lib. 2. cap. 3. divin. Institutionum, *a prudentioribus falsae Religiones, quia sentiebant esse falsas; sed non est inducta vera, quia qualis, aut ubi esset, ignorabant. Itaque*

sic ha-

fic habuerunt, tanquam nulla effet omnino, qui veram non poterant invenire; eodem modo inciderunt in errorem multo majorem, quam illi qui falfa tenebant. Veterum autem Philofophorum errores, atque infipientiam, ita Apoftolus delineabat Cap. I. 21. ad Romanos fcribens: *Quum cognoviffent Deum, non ficut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; fed evanuerunt in cogitationibus fuis, & obfcuratum eft infipiens cor eorum; dicentes enim fe effe fapientes, ftulti facti funt. Et mutavit gloriam incorruptibilis Dei in fimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, &c.* Similia fcribit ad Eph. Cap. IV. 17.

Sed quorfum haec difputatio, & cur tot rationibus & exemplis confirmare pergimus humanarum mentium calamitatem in inveftigatione Veri? Ecquid amplius reftat, nifi ut cum Academicis & Scepticis amicitia inita, nihil effe certi, nihil veri fub Sole credamus? Abfit a nobis tantae infaniae periculum; fiquidem non infani minus ii funt ac deplorandi, qui omnia vi fuae Rationis affequi poffe fibi videntur, quam qui nihil. Eo argumenta noftra attentum Lectorem non deducunt, neque porro deducere poffunt. Non extinctum, fed infirmum effe in homine Rationis vigorem, & Verum difficile poffe ac folere inveniri diximus; non autem ejus inveniendi fpem omnem fuftulimus. Illud enim, quod noftri Intellectus aciem & capacitatem fuperat, dum Animam mortale Corpus alligat, & premit, fi intelligere plane velimus, aut apte intelligi poffe opinemur, rifum veris fapientibus moveamus. Itaque non ingenium, non rationem excludimus a perquirenda Religione vera, fed eorum fuademus moderationem, omnibus utique in tanto negotio, fi quidquam fapiunt, apprime neceffariam. In quo autem fita fit haec moderatio, deinceps explicabitur.

Primo nofcenda eft homini fuae Mentis Rationifque imbecillitas, quo nihil facilius, dum fecum in animo verfet, qualia & quanta cognitionem Veritatis impediant, & in errorem adducant. Sibi ante oculos fiftat exempla tot excellentium Virorum, quorum ingenio & eruditioni imparem fe forfitan fentiat, aut faltem, nifi ambitiofiffime fecum agat, fe non reputet fuperiorem. Quum iftis non contigerit, ut acie fui intellectus Religionem veram aut detexerint, aut fatis intellexerint, aut intellectam fufceperint; immo etiam pateat, in errores multos opinionefque ridendas ipfos conceffiffe: quid e viribus propriis fperandum fit, tandem agnofcat. Praeterea auctor eidem futura eft ipfamet Ratio, ne nimium fibi arroget, ne nimium fidat.

fidat. Nam quei tantum fibi polliceatur ac tribuat, ut arbitretur, fe optimo ingenio atque admirabili judicio pollere, quibus nihil pervium non fit? fe nullis detineri falfis praejudiciis? fibi omnia difciplinarum fubfidia, atque inftrumenta fciendi adeffe, feque iis rite femper uti? nihil menti fuae atque judicio officere inordinatos corporis motus & Voluntatem fuam, quae ab univerfis pravis cupiditatibus, atque ab impotentia & fraude quorumcumque Affectuum libera fit oportet, ut recte judicetur? fibi denique perfpecta effe, neque folum perfpecta, fed & praefentia quaelibet principia, primafque Veritates atque Ideas omnes, quibus judicia recta niti neceffe eft, atque ex his principiis quod opportunum & congruum pro rei propofitae dimenfione fit, non vero alterum, atque inopportunum, fuiffe in judicando femper electum? Qui tam magnifice de femetipfo fentiat, ne ipfe quidem in interno fuae mentis tribunali, ubi fincere fecum ineat rationes, fe ab arrogantiae ac temeritatis culpa abfolvat.

Secundo, poft fuperbiam in fe deprehenfam atque profligatam, ratio pofcit, ut Humilitas & animi depreffio fubfequatur; hanc autem confoletur auxilii, fi quod eft, defiderium & fpes. Et quoniam a nobis utpote infirmis hanc opem fperare non licet, neque tuto femper ab aliis mortalibus, qui falli aut fallere poffunt: reliquum eft ut ad Deum omnium parentem, omnifque boni auctorem, fefe convertat mens humilis, & fapientiam atque intelligentiam ab ipfo depofcat. Id quod Jacobus Apoftolus praedicabat in Epiftola fua Cap. I. 5. his verbis: *Si quis autem veftrum indiget fapientia, poftulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.* His pofitis principiis, ad Religionem inveftigandam fe alacrius conferat humana Ratio, ubicumque fpes eft eam inveniri poffe. Saepe etiam non quaerentibus offeret divina clementia per pios Libros, aut praecones veritatis fuae. Negari autem non poteft, quin facilis & tutus ad Religionem veram aditus foret, fi illam Deus ipfe homini immediate revelaret. Quid enim amplius titubet humana Ratio fub tanto praeceptore, hoc eft ipfa prima Veritate docente? Sed temere poftules, multo etiam magis temere fperes, Deum ufitatis naturae legibus a fe ftabilitis tui cauffa renuntiaturum, quo te ipfe per aliquod prodigium ad Veritatem adducat. Illud potius fperandum, clementiffimum Numen alicui ex hominibus vere piis, fuifque Prophetis, tradidiffe, quae de fe ipfo credenda fint, & qui cultus fit fibi ipfi adhibendus. *Scit enim Dominus cogitationes hominum, quoniam vanae funt*, ut ait Sanctus David in Pfal. 93. 11. Quum in

eum praecipue finem homines creasse censendus sit, ut ab his amaretur, & glorificaretur; merito quoque existimare juvat, aliquam ab ipso revelatam fuisse Religionem, per quam docerentur homines verum amorem veramque gloriam suo reddere Creatori. Id praestare illius Sapientiam & Clementiam decuit, id subsidii habere nostrae imbecillitati necessarium fuit. Neque in loco tam abdito veritatem suae Religionis constrinxisse credendus est Deus, ut nullus ad ipsam humanae unquam Rationi sit aditus. Sed potius ita constituisse censendus, ut si recte uti velimus illius auxilio, & naturalibus Rationis humanae viribus, ad eamdem Veritatem pervenire tuto liceat. Ille ad se advocat homines ratione praeditos, & per gratiam quidem suam, sed non sine ratione vult ad se veniri. Sint licet oppido tenues humanae mentis vires, dum adsit divinus favor, multum valent, atque per eas cognosci revelatio Religionis verae, & a falsis atque confictis distingui potest. Igitur inter nimiam abjectionem sui, nimiamque ambitionem ingenia continenda sunt; utrumque enim periculum subest, ut aut nulli aut falsae Revelationi adhibeatur fides. Quae autem heic sint Rationis humanae vires, & qui rectus earum usus, nos ipsa Ratio docebit.

Nos Verum duobus modis attingi diximus, vel Scientia, vel Persuasione, sive credulitate prudenti. Primum contingit, quum per demonstrationem & syllogismos, ex certis praemissis constantes, aliquid, quod necessario sit, aut fuerit, aut esse debeat, sive debuerit, intelligimus. Id per rationem intrinsecam nos scire tum dicimur. Alterum fit, quum aliis hominibus aliquid non necessarium, sed contingens narrantibus, fidem habemus, & verum ab ipsis narrari credimus, quum ipsamet Ratio per argumenta non quidem demonstrativa, sed verisimillima, atque evidentia extrinsece nobis persuadet, eos neque falli in ea narratione posse, neque fallere velle. Id nos per Prudentiam credere tum dicimur. Sunt autem regulae quaedam, per quas ad sciendum, aut prudenter credendum in hac vita perduci possumus ac solemus. Permulta ex his aut naturae lumine, aut consensu hominum tum doctorum, tum indoctorum per omnes terras ita sunt pervulgata ac probata, ut nemo sanae mentis aut ignoret, aut neget, aut auditis consentire nolit. Nam, ut Tullius ait Lib. I. de Natura Deorum, *de quo omnium natura consentit*, *id verum esse necesse est*.

Nemo exempli caussa non cognoscat, aut si forte nondum animadvertit, edoctus non statim intelligat, quam vera sint & necessaria

ria principia ista, videlicet: *Debere esse primam aliquam omnium rerum & caussarum caussam; hanc esse ab homine colendam atque amandam; homines ex se ipsis, & sine Dei amicitia, esse non posse beatos; lumini naturae adversari, plures esse Deos; nefas esse indigna ac nefanda tribuere Deo; & creaturas ipsius Dei loco habere; & arbitrari, fato ac praecedenti necessitate hominum voluntates trahi ad bonum, & malum*. Contra vero nemo non fateatur, *honestum esse & bonum, nemini contumeliam inferre, suum cuique tribuere, alteri non facere quod sibi quisque nolit fieri;* aliaque sexcenta ejusmodi. Suis itidem legibus Prudentia regitur, quas unusquisque probat, quales sunt: *Credendum est, vere contigisse, aut fuisse, aut esse aliquid, quum id ab hominibus narratur, qui recti judices ea in re esse potuerunt, & quos nulla verisimilis ratio aut errasse aut imponere voluisse persuadet;* cujusmodi est, aliquam Urbem, aut montem, aut fluvium esse, vel fuisse, aliquod praelium commissum, apparuisse aliquem Cometam, & olim Regem, aut alium virum vixisse, & quaedam egisse. Item negandum non est, quin sit alicui Auctori Liber tribuendus, cujus nomen praefert adhuc, & cujus foetum ab origine sua constat fuisse habitum, fidem hujus rei facientibus aliis aequalibus Scriptoribus, aut nemine contradicente, aut nulla alia ratione verisimili in contrarium pugnante. Praeterea sine rationibus admodum urgentibus adjungenda cito non est fides aliquid narranti, quod usitatas naturae leges superet, atque in commodum narrantis aperte vergat. Nunquam vero fides adjungenda est novum aliquid tanquam a Deo sibi revelatum adserenti, & caelestem legationem jactanti, si ab honestate ac pietate abhorreant illius dogmata ac mores, & quando etiam non abhorreant, nisi ipse evidentibus signis doctrinae suae veritatem firmet. Haec aliaque hujusmodi principia quicumque ratione utitur, improbare nolit, ac nequeat.

Dum ergo Religionis veritatem quaerit humana mens, aut eidem proponitur amplectenda Religio, duo occurrunt; nempe, an revera a Deo revelata fuerit illa Religio, tum quid illa Revelatio contineat exhibeatque sciendum, sive credendum. Ad cognoscendum autem, revelata ne fuerit, necne, Religio proposita, vel sola Prudentia Deo adstante perducit, & perducere potest. Nam omnibus hominibus, dummodo non pueris, neque fatuis, Prudentia sufficit communes illas regulas & leges, quarum subsidio unicuique intelligere fas est, num sit credenda, an rejicienda illa Revelatio; & rursus adeo evidentia & multa sunt argumenta, quibus una Religio

Chriſtiana ad Judaicae complementum a Deo revelata probatur, & reliquae confictae ab hominibus, ſive depravatae oſtenduntur, ut nemo futurus ſit, qui a credendo abſtineat. Subſequitur eorum inquiſitio, quae in Chriſtiana Religione Deus revelaverit. Multa heic ſunt humanae Rationis viribus pervia. Sunt alia, quae non rudibus tantum, ſed etiam acutis ingeniis impervia videntur; cujuſmodi ſunt, Deum unum eſſe & trinum; Verbum divinum humanam carnem induiſſe; homines in poſtremo judicio iterum ſuo corpori eſſe reſtituendos, atque id genus alia. Igitur heic modum habere debet inquiſitio, ſuaeque infirmitatis monenda eſt humana Ratio. Quae per ſyllogiſmos certos vera intelligi poſſunt, intelligantur; quae vero non poſſunt, credantur. Hic eſt rectus humanarum virium uſus, in quo neſcias, utrum plus obſequii Deo revelanti praebeas, an prudentius imbecillitati tuae conſulas. Secus facere, ambitioſi, temerarii, atque inſani ingenii fuerit. Etenim conſtat, divina eſſe ſupra humanae rationis captum; ideoque mortalium menti cum veneratione haec eſſe accipienda, non autem ambitioſe noſtro ſubjicienda judicio. Praeterea quid abſurdius excogitari poteſt, quam nihil aliud credere velle de Natura & Voluntate divina, quam quod tu intelligere poſſis? Debuit ne igitur infinitus Deus talis eſſe tantummodo, qualis finitae menti videri poteſt, eaque duntaxat velle, quorum tibi perſpicuae forent cauſſae, effectus, & ordo? Non effugiat miſerae amentiae notam idiota, ſi falſa affirmare velit, aut vera credere nolit, quae Philoſophis atque acutis viris certiſſima apparent, non alia ductus ratione, quam quod ea capere ipſe non valeat. Multo autem major illorum eſt dementia, qui a Deo Veritatis fonte revelata, vera & certa reputare nolint, quod ſui intellectus acumen excedant.

At iſti continuo inquient, ſibi nullam de veritate Dei revelantis occurrere dubitationem; ſolum ſe ſuſpicari, num fallantur aut fallant, qui Deum haec revelaſſe tradunt: Non facile credendum eſſe hominibus ex opinione quoque noſtra: Auctoritati autem divinae humanam quidem Rationem ſubmittere faſces debere, vel ſine ratione accepta; ſed quum ſine rationibus vult Auctoritas humana fidem facere divinae Revelationis, auſcultandam ſtatim non eſſe; quippe non raro fallacem. Si ergo iſtis credimus, etiamſi quaedam a Deo revelarentur, quae intelligere humana Ratio non valeret, adhuc tamen ab ipſis vera crederentur, dummodo certi ſibi forent, eadem a Deo revelata fuiſſe. Nos autem diximus, adeo evidenter

probari

probari per homines, *Credibilitatis Motiva* adferentes, Christianam Religionem a Deo revelatam fuisse, ut homini prudenti integrum non sit eidem negare assensum. Quid ergo amplius exspectant, ut vera itidem credant, quae per tam evidenter credibilem Religionem proponuntur certissime tradita a Deo? Quod si nonnulla occurrunt in relatione Christianae Legis, quae menti humanae impervia videantur: haec tamen ea sunt, ut non sine ratione sint credibilia. Ratio enim docet, vera esse quaecumque a Deo revelantur; nihilque ideo esse falsum, quod captum superet humani intellectus, & divina esse supra rationem humanam; eaque solum reputanda esse sine dubitatione falsissima, quae sunt aperte contraria rectae Rationi. Dogmata autem Religionis verae, qualem nos dicimus esse unam Catholicam, nihil habere, quod Rationi rectae adversetur, jam luculentissime demonstratum est a viris doctissimis; & sentiet ac fatebitur quilibet aequus judex, vel Christianorum sacris nondum initiatus. Siquidem patet, contradictoria, sive contraria non esse, quae de Unitate, ac Trinitate in Deo praedicantur, quum illud essentiam, & substantiam, istud personas respiciat; & hoc ipsum personarum nomen neutiquam accipiatur, quemadmodum in humanis, sed inventum sit atque usurpatum in divinis, loquendi & disputandi necessitate de ineffabilibus rebus. Cetera dogmata, si recte conferantur cum omnipotentia, justitia, clementia, providentia, aliisque summi Dei infinitis attributis, quanquam excedere vim intellectus creati atque finiti interdum sentiantur, manifeste tamen cognoscuntur non adversantia rectae Rationi. Atque hactenus vidimus, quae Ingenii moderatio hominem deceat nondum veram Religionem assequutum. Nunc restat videndum, quei itidem se regere debeant hominum Ingenia, ubi jam Christianae Religioni dedere nomen. Quippe non minus periculosa est, immo etiam magis periculosa est nonnumquam Ingeniorum libido in homine veram Religionem amplexo, quam amplexuro. Saltem nihil differt medio in mari naufragium facere, & medio in portu, quando naufragum certa mors utrobique maneat.

CA-

CAPUT OCTAVUM.

Quei noscenda vera Christi Religio inter tot ejus sectas. Scriptura sacra primum Veritatis promptuarium. Sed viribus nostris difficile intelligenda vera doctrina. Aliquem Veritatis visibilem interpretem suae Religioni Deus dederit oportet. Ecclesia vera, verax, & ab errore immunis; atque haec una est Catholicorum Ecclesia.

UPLEX eorum genus est, qui Christianam Religionem a Deo fuisse revelatam sentiunt & credunt. In alteros a teneris annis beata haec & sanctissima persuasio irrepsit. Alteros jam adultos praeveniens Gratia Dei pertraxit per argumenta credibilitatis ad perspiciendam cum falsitatem reliquarum Religionum, tum veritatem unius Christianae Legis. Sed ne sic quidem istorum ingenia conquiescere aut possunt, aut solent, quoties occurrit haec ipsamet Religio in tot Sectas divisa, & prope comminuta, quarum quaelibet sibi veram Christi hereditatem tribuit, ceteris improbatis, & falsi postulatis. Hinc est Catholica, quae in singulis orbis partibus, & praesertim in Europa, Ecclesias ostendit. Illinc praeter Schismaticos Graecos habet Oriens Nestorianos, Eutichianos, Monothelitas, aliosque complures vel antiquos, vel recentes Haereticos. Numerat Occidens Lutheri, Calvini, Socini, Anabaptistarum, Bohemorum, Anglorum filios & sectatores, & mille alias vel sine nomine Christianorum sectas, quibus & ipsa Africa in Abissinorum imperio abundat. Apud singulas hasce gentes Evangelium regnat, & Christi nomen cum veneratione sonat; ceterum in doctrina Christi explicanda mirum est, quanta opinionum varietate & dissensione inter se digladientur. Quid heic faciat? quo se vertat humana Ratio de invenienda Veritate, vitandoque errore solicita? Nam quum jam posuerimus, a Deo profectam esse Religionem istam, Deus autem discordia, & contraria revelare nequiverit: sicuti fieri non potest, ut omnes istae opiniones sint falsae, ita certum est, nisi unam esse posse veram. Sive igitur quis alicui Christianorum sectae sese adjungere velit, sive jam sese adjunxerit, necesse est anceps animi diu pendeat, donec intelligat,

quae

quae sit lucis & veritatis, quae tenebrarum & erroris regio. Heic autem suus quoque Rationi esse debet locus, dummodo & heic suae memor imbecillitatis intumescere nolit, seque regi patiatur quibusdam salutaribus regulis, quae tutissime ad Veritatem perducunt. Age vero, quaenam sint istae regulae dispiciamus.

E tam variis Christianorum sectis nulla ferme est, quae divinas utriusque foederis Scripturas non amplectatur. Eas esse primum Veritatis canonem, ibique contineri fundamenta & praecipua saltem ac necessaria revelatae Religionis dogmata, quidque credendum, quidve agendum, ut quis vere Christi sectator dicatur, & sit, una omnium vox est. Quare hinc iter instituendum videtur; nam quei melius speres, te assurrecturum ad veritatem, & in errores non declinaturum, si Scripturis sacris, hoc est divina voce & lumine, regaris? Et profecto maximum sacrae Litterae sunt Rationis humanae subsidium, simul & frenum. Per illas intellectus mirum in modum proficere potest, dum certa illic se habere intelligit, & credere revelatis illic jubetur, & vanas cogitationes substernere certissimae Dei revelantis veritati. Proinde suboritur prima haec regula: *Firmissime credenda sunt, quaecumque vere & evidenter sacris iis in Libris habentur; & nihil credendum, quod iis vere & evidenter adversetur.*

Progreditur itaque Ratio, & quid reipsa divinis in Litteris tradatur, & quid iisdem repugnet, inquirit. Sed heic titubare incipit infirma potentia, rhodum & saltum videns. Nisi homo caeca temeritate agatur, & monita prudentiae flocci pendat, heic subsistat necesse est. Nam primo quei certo sciat, quae sint Scripturae divinitus traditae; quum de legitima quarundam origine dubitari & disputari intelligat? Quei deinde sibi polliceatur, se in legitimos omnes sacrorum Librorum sensus ingressurum, quando Linguas perfecte non calleat, quibus in origine sua descriptum fuit ex imperio divino Testamentum utrumque? quando nulla adsit Versio, cui tuto fidendum cognoscat? quando tot obscura, & in speciem contraria occurrant, in quibus aut facile falli potest, aut judicium saltem suspendere cogitur? Testis autem Sanctus Petrus in Epist. 2. in interpretandis Pauli Epistolis multos errasse, eo quod in iis *sunt quaedam difficilia intellectu, quae indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Et in haec quidem & alia impedimenta evidenter impingat omnium rudium atque indoctorum hominum ratio. Quod est ad perspicaces eruditosque viros, ne ii quidem multum heic habent, quod suis e viribus sperent, quamvis

Orien-

Orientalium Linguarum peritia, & Critices, aliarumque Artium & Scientiarum subsidiis instructi. Si enim vere docti sunt & humiles, nusquam evidentius quam illic perspiciant, quae sit humani Intellectus aegritudo, & ardua quaestionum copia atque sublimitas. Sin ambitiosi accedunt, nullus controversiarum & difficultatum est modus; unusquisque enim facile in suo sensu abundat, & opinionibus anteceptis in transversum rapitur, & aut novitati aut suis cupiditatibus studet, sive etiam totam operam in suo coetu potius, quam in ipsa veritate tuenda incautus impendit. Neque mentiri nos sinit experientia ipsa. Meridiano Sole clarius est, ab ipsis Religionis Christianae incunabulis ad nostra usque tempora viros eruditione & ingenii acumine praestantissimos in interpretandis sacris Litteris, atque in statuendis earum ope gravissimis Christianae Fidei dogmatis, toto inter se caelo dissensisse, & adhuc dissentire; nullamque esse tam impiam Haereticorum sententiam, quam non ipsi sibi videantur e divinis Litteris depromere, atque inde confirmare. Quare idem periculi sibi imminere sentiant reliqua Ingenia, licet pari litterarum cognitione exculta, & acumine simili praedita. Quis igitur nisi superbus aut imperitus illud non videat: *Difficillimum*, nempe, *esse humanae Rationi viribus assequi propriis*, *quaecumque dogmata vere habeantur in Scripturis divinitus traditis*, *quaeve ipsis repugnent?* Atque haec altera esto regula, quam Ratio considerans necesse est non solum ut ne nimium sibi fidat, sed ut etiam aliam, si qua est, commodiorem tutioremque eligat viam ad intelligentiam divinorum voluminum.

Hanc autem viam in terris haberi tum divinae clementiae consentaneum, tum humanae imbecillitati necessarium est. Si enim tantopere atque a tot saeculis, tot acutissimi, ac solertissimi viri dissentiunt in constituendo, non solum quae sit vera sacrorum Librorum doctrina, sed etiam qui Libri sint in Canonem Hagiographorum referendi: quid rudibus & infirmis facias, quibus non idem est mentis vigor, & eruditionis copia? Quid isti sperent, immo quid sperent omnes, ubi expendere prius velint tot ardua loca, unumque cum altero conferre, & Interpretes diversos perscrutari: ad quae praestanda non solum temporis multum, sed immanis subsidiorum apparatus exigitur; iisque etiam praestitis ipsimet Eruditi aut dubitare, aut in oppositas abire sententias hucusque perrexerunt? Igitur aut sero, aut nunquam, aut semper cum dubitatione aliqua, sibi persuadebunt homines, germana Scripturarum sacrarum dogmata, iisque contrarios

errores

errores se recte intellexisse. Misera plane Veritas Christianae Religionis, ubi cognosci non possit inter tot & tam varias Christianorum sectas, nisi per hoc arduum, incertum atque etiam quandoque periculosum Scripturarum examen. Fierine vero potest, ut quum *omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire* velit, omnibusque Evangelium praedicari mandaverit Deus, ita ab eo constituta fuerit Religio Christiana, ut quae vera sit inter tot falsas illius sectas, dignosci facilius non queat?

Restat igitur, ut optimus & clementissimus Deus commodiore ac breviore via consuluerit hac in re mortalium generi. Ea autem via esse alia non potest, quam quae superius homini praescripta est, ut facile ac tuto Christianae Religionis veritatem a non Christianarum falsitate distinguat. *Extrinseca argumenta credibilitatis* heic etiam praesto sunt, ut evidenter comperiatur, quae vera & germana sit inter tot Christianorum sectas hereditas & Ecclesia Christi. Et sicuti cognita sanctitate Religionis Christianae, haec una prudenter amplectenda est, ceterae ejurandae; idque credi prudentissime potest, & necesse est credere quod ab ipsa proponitur, etiamsi aut intrinsecae rationes non adferantur, aut superare captum humanae mentis credenda deprehendantur: ita ubi evidenter patuit, quae sit vera Christi Ecclesia, in hujus unius sinum, ceteris Christianorum falsis Ecclesiis repudiatis, prudenter confugere possumus, ac porro debemus; & quaecunque ab ipsa traduntur, quanquam ab Haereticis in controversiam vocata, firmissime credere. Duo itaque cognoscenda sunt humanae Rationi (& haec facile cognosci posse pronuntiamus) ut rite prudenterque suum cursum in hoc negotio peragat. Alterum est, quae sit haec vera Christi Ecclesia; alterum, cur istius Ecclesiae dogmatis acquiescere prudenter possimus, ac debeamus, vel nondum excussis tot obscuris divinorum Codicum locis, & nondum perpensis tot quaestionibus inter Christianorum Sectas vigentibus. A postremo incipiamus.

Vera a Christo constituta Ecclesia idem nobis sonat ac hominum Congregatio, ejusdem Christianae Fidei, ejusdem verae Doctrinae professione, eorumdem Sacramentorum communione, & vinculo Caritatis sub uno capite Christo unita, in qua legitimus sit ordo, ac regimen Pastorum. Ecclesiam istam usque ad finem saeculi duraturam nullus Christianorum negat, & sacri Libri, unaque cum eis ipsa Ratio, evidenter persuadent. Veritas autem ne ab ipso quidem Deo mutari destruive potest. Quare quae ipse Deus verissima reve-

 lavit,

lavit, aeterna sint oportet. Itidem quae ipsemet eventura esse pollicitus est, eadem necessario fient; non enim est fallax Deus, neque ex impotentia a praestandis promissis unquam impediri potest. At ille Religionem suam, atque Ecclesiam, & verissima dogmata per Moysen, per Prophetas, & postremo per Christum revelavit. Hanc etiam Religionem, & Ecclesiam suam promisit perpetuo regnaturam in terris, quippe institutam, ut ejus ductu homines Verum salutare cognoscant & credant, & recta peragere discant. Neque mortalium scelera eo usque crevere unquam, aut crescere possunt, ut aut divinam transcendant clementiam, aut ejus voluntatem & promissa fraudent, sanctam illius Religionem & Ecclesiam evertendo penitus, & abjiciendo. *Super hanc petram*, inquit Christus Matth. XVI. 18. *aedificabo Ecclesiam meam, & portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Et Matth. ult. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Si igitur aeternum duratura est Ecclesia, quae sanctissimae istius Religionis sit custos, necesse est etiam, ut ibi aeternum Veritas duret, & vera, non falsa Dogmata tradantur. Nam si Ecclesia errorem in Dogmate rebusque Fidei credat, erroremque alios doceat, jam vera Christi veracis desinat esse Ecclesia: quod tamen fieri non posse nobis constat.

Deinde si semel errorem in Doctrinam Ecclesia invehere, invectumve probare possit, non erit, cui in posterum tuto fidat populus indoctus, immo & ipsa doctorum Respublica. Nemo veram se tradere inquiat Religionem, suumque coetum vere Orthodoxum appellet, quando dubium suboriri perpetuo potest, an is coetus errori obnoxius, errorem hauserit, errorem deceat. Nemo sibi arroget germanam Scripturarum sanctarum interpretationem; nemo sibi persuadeat, se divina verba recte intelligere, ubi Ecclesia ipsa (cui Spiritum suum Jo. XIV. 16. Christus tradidit) deficere, erroresque adoptare possit. Quod si ad humanam Rationem spectare ais, postremo cognoscere, an Ecclesia errarit, & num recte, an secus, interpretata sit Scripturas a Deo nobis datas: utique ad infirmissimum, ut vidimus, aut saltem non satis fidum tribunal me rapis. Praeterea si rationem a se stare unusquisque contendat, quis litigandi finis erit? Certe hanc sibi militare quaelibet Christianorum secta arbitratur. Restat igitur, ut alia tutiori via hominum necessitati Deus consuluerit, certumque aliud visibile tribunal constituerit, a quo fideliter divinarum Scripturarum mysteria explicentur, Fideique Christianae atque Orthodoxae veritas perpetuo custodiatur. Hoc autem tribunal

nullum

nullum aliud esse potest, quam Ecclesia ipsa perpetuo duratura, *in qua*, ut ait S. Paulus Ephes. *posuit Deus Doctores*, *Pastores*, *Prophetas*, *& Apostolos ad consummationem sanctorum in opus ministerii*, *in aedificationem corporis Christi*, *donec occurramus omnes in unitatem fidei*, *& agnitionis Filii Dei*, *in virum perfectum*, *in mensuram aetatis plenitudinis Christi*. Immo evidentissime significat idem Apostolus I. ad Tim. III. 15. Ecclesiae verae nos edocenti acquiescendum esse, quum ipsa sit *columna & firmamentum veritatis*.

Itaque prima & certa non errandi ratio sita est in veracitate revelantis Dei, sacrorumque Librorum aeterna veritate. Deinde accedit praesidium aliud visibile a Deo positum, quo certi fiamus, utrum quae nobis credenda proponuntur, a Deo revelata vere fuerint, & an recta sit divini verbi interpretatio: & hoc in veracitate ac stabilitate proponentis Ecclesiae situm est. His autem positis fundamentis, unum postremo humanae Rationi investigandum superest, nempe quaenam sit haec vera Christi Ecclesia. At homini ingenuo, & veritatis unius amanti, non est id cognitu difficile. Sunt enim quaedam notae ac signa, quibus Ecclesia vera a falsis ac fallacibus ita dinstinguitur, ut non ingenio magno sit opus ad eadem perspicienda, atque ad Ecclesiam veram ex iis dignoscendam. Unitas Doctrinae, Fidei, Caritatis, & Mysteriorum; sanctitas & efficacia Dogmatum; probitas morum; gloria Miraculorum; antiquitas; amplitudo; origo ab Apostolis, & continuata successio Episcoporum in Ecclesiis, ac praecipue in Apostolica Sede omnium magistra; aliaque hujusmodi, quae cum apud veteres Patres, tum apud recentiores Theologos congeruntur: ea sunt, quae nos de vera Christi Ecclesia certissimos faciunt. Et quum aut horum nihil, aut nonnulla quidem, sed non singula & omnia in nullo Christianorum ordine coeant, & verificentur, praeterquam in Catholica Romana Ecclesia, facile etiam intelligimus, hanc unam, & nullam aliam praeter hanc esse germanam Christi Ecclesiam. Quod si haec vera Christi Ecclesia est: ergo verum fuit semper, quod illa docuit; verum est, & erit, quod illa docet ac docebit; neque titubare, neque contraire, nisi temeritate intolerabili, potest hominum Ratio, sed jure conquiescere debet, quum Ecclesia ista munere divino verax, visibilis, aeternumque duratura, quid sit in sanctissima Religione credendum proponit.

CAPUT NONUM.

Ecclesiae Catholicae perperam negata ab Haereticis immunitas ab errore. Protestantium Methodus in inquisitione verae Doctrinae quam temeraria, & quot Haeresum origo. Catholicorum Methodus quam laudanda. Non Ingenio privati cujusque hominis dimittenda sacrarum Litterarum interpretatio in Dogmate. Vox Ecclesiae verae heic audienda, Deo id praecipiente.

E QUIDEM puto, non posse non probari ab hominibus ingenio pollentibus & aequitatis ac veritatis cultoribus traditum hactenus Rationis iter in inquisitione verae Religionis. Sed quid non exspectes ab immoderatis Ingeniis, ubi *plus sapere* velint *quam oporteat sapere;* ubi plus sibi tribuant quam hominis infirmitatem deceat; ubi turbidis ac effrenatis animi affectibus se rapi sinant? Primo nonnulli visi sibi sunt in Ecclesiae Dogmatibus errores deprehendere. Processerunt itaque ad negandam Ecclesiae immunitatem ab erroribus. Deinde quum ea Dogmata, quae ipsorum ingenio a veritate abhorrere videbantur, in Ecclesia Romana Catholica eorum matre aut traderentur, aut tradi putarentur: reliquum fuit, ut Ecclesiam istam a Religionis verae custodia ac professione excidisse censerent. Denique unam statuerunt *Veritatis Christianae regulam divinas Scripturas*, in quibus contineri omnia manifeste ajunt Christiano populo credenda; nihilque porro credendum, quod istarum suffragio manifeste non probetur. Libentissime exceperunt has voces complura alia Ingenia, partim novitatis cupida, partim spe veritatis tutius assequendae excitata; quodque facile fieri solet, ignaris quoque populis persuaserunt. Et altas adeo radices in eorum animis egit ista persuasio cum lacte hausta, ut aequas amplius audiendae veritati non praebeant aures, sed ex istis praejudicatis opinionibus singula dimetiantur.

Non heic repetenda, quae a doctissimis inter Catholicos, iisque plurimis viris hucusque scripta, apertissime produnt, quam male confuta sit, & quam facile evanescat hujusmodi fabula. Neque enim ullius erroris insimulari potest Ecclesia, uti patet ex istorum Libris: & ne cogitandum quidem est, eam in errores prolapsam, nisi Christum

ſtum falſa promiſiſſe, ejuſque Apoſtolos falſa tradidiſſe concedamus: quod ſane dementis eſt vel ſuſpicari inter Chriſtianos. Tum ex iis Dogmatis, quae Eccleſiae Catholicae a Proteſtantibus tribuuntur, nonnulla eidem falſo tribuuntur, reliqua vero ab errore longe abſunt. Noſtrum eſt tantummodo inveſtigare, num tutum ad veritatem iter arripuerint Proteſtantium Ingenia; non arripuiſſe autem cum certum eſt Catholicis omnibus, tum reliquis certum eſſe deberet, ſi in conſiderationem veritatis oculos ſinceros ſolicitoſque intenderent.

Haec eſt Proteſtantium Methodus. Ex unis divinis utriuſque Teſtamenti Libris veritas ſperanda eſt & Chriſtianae Religionis Dogmata haurienda. Tunc Eccleſiae decretis ſtandum non eſt, quum ea minime conſentiunt cum divinis Litteris. Ita illi. At quiſnam certo perſpicere poſſit, quis ſit germanus divinorum verborum ſenſus? quiſnam certo decernere, quando Eccleſia cum Scripturis conſentiat, aut ab iis (ſi ſuperis placet) etiam diſſentiat? Una humana Ratio, neceſſe eſt reſpondeant. Nonnulli quidem inter eos, Calviniſtae ſcilicet & Quakeri, caeleſtem quemdam afflatum excogitarunt, quo ducti ſinguli Chriſtiani germanam percipiant Scripturarum mentem. At poſtremam hanc inſanam opinionem jamdiu exſibilarunt prudentes rerum judices. Inde enim prodiit non una aliorum Fanaticorum familia. Caeleſtem autem hunc afflatum temere confingi patet in tanta Sectarum diverſitate, in tanto opinionum bello: quod certe abeſſet, ſi in ſingulos homines iſta vis intelligendae divinae Scripturae e caelo deſcenderet. Et quis inter errorem veritatemque dijudicet, quando unuſquiſque ſuas a Deo cogitationes accepiſſe ſe dicat? Deum potius ipſum irriſioni exponamus, ubi contraria ab ipſo ſuggeri arbitremur. Igitur eo confugere coacti ſunt inter Proteſtantes minus incauti, ut humanae Rationi ſupremum ſive poſtremum tribuant decernendi jus in controverſiis & quaeſtionibus Chriſtianae Religionis. Ne vero ultra humanae Rationis vires excedere videretur hujuſmodi facultas, adeo manifeſta eſſe ac per ſe dilucida divinorum Librorum verba & ſenſa ſibi perſuaſerunt, ut caecutire niſi volens ibi non poſſit Ratio.

Sed duo ſunt, quae hanc Methodum mirae temeritatis & imprudentiae arguant. Nempe hinc humanae Rationis explorata infirmitas, inde minime aperta omnium oculis ſacrorum voluminum ſenſa & verba. Et quod eſt ad hominis Rationem, jam ſupra vidimus, quam debilis ſit illus vigor, quam periculoſa ſit illius fides, niſi

nisi caelesti lumine, praecipuisque a Deo viribus juvetur. Et quod est ad sacras Scripturas, nemo est qui non sentiat, plura ibi esse & ardua, & obscura, & in speciem contraria, quae justissimas haerendi caussas, vel acutissimis viris ingerant, & quorum sensum ac mentem difficillimum sit decernere. Et sane evidenti consilio suae bonitatis videtur voluisse Deus illorum ipsemet confutare opinionem, qui tantam Scripturis sacris lucem & sensuum claritatem, Rationi vero tantas vires inesse jactitant. Eos enim permisit inter se omnino discordes esse, & perpetuis certare litibus & odiis in statuendis tot Religionis Christianae Dogmatibus. Eorum quilibet utriusque foederis Libros intonat; Rationem quoque sibi esse magistram nemo ex iis non credit. Nihilominus aliter hic, aliter ille sentit, immo contraria sentiunt ac docent aut de attributis & dotibus Dei, aut de ipso Deo uno ac trino, aut de Filii ac Spiritus sancti Divinitate, aut de Gratia & libero Arbitro, de necessitate Baptismi, de Sacramento Altaris, aliisque id genus. Praeterea mirum est, quam saepe una eademque Secta sententiam mutaverit, & diversa de uno eodemque Dogmate tradiderit. Itaque temere vividum Rationis lumen, & aperta Scripturarum sensa jactantur, adeo ut non indocta solum plebs, sed ne ipsi quidem doctissimi viri habere pro certo possint, se ad veritatem perventuros, hac adhibita Methodo, quae ad errorem aeque perducit.

Contra Catholicorum Methodus pedem certo figit, & homines cum doctos, tum indoctos errare non sinit. Nam ubi ex aperto Scripturarum testimonio evidenter cognoveris, Ecclesiam a Christo fundatam fuisse, & nunquam Inferorum machinas contra eam esse vim habituras, ipsamque esse *columnam & firmamentum veritatis*, & sanctum Spiritum eidem perpetuo affuturum: si Christo fidem habere est animus, continuo hinc sequi intelligis, te eo tutius ad veritatem accessurum, quo arctius hujus Ecclesiae sententias amplectaris. Neque ulla Rationi rectae infertur injuria; omnium enim potentissima est ratio ista, videlicet: *Eidem tuto ac sine dubitatione credendum esse, qui neque falli possit, neque fallere velit, cujusmodi esse constat veram Christi Ecclesiam, quum de Christianae veritatis doctrina fidem facit*. Quare nihil est, quod nos veluti mancipia arbitrentur, usumque Rationis abjecisse dictitent Protestantes. Nam praeter innumeras rationes praecipuas, quibus vel seposita auctoritate Ecclesiae, singula Catholicorum Dogmata confirmantur, utpote quae sacrarum Scripturarum, aut antiquissimae Traditionis testimonio fulciuntur,

ciuntur, nos ipsa Ratio docet, nunquam magis pollere mentem nostram, & ratione uti in judicando vero, quam quando se judiciis Ecclesiae accomodat, quae a Deo habet, ne unquam in Dogmate fallatur, aut fallat. Catholici itaque non secus ac Protestantes, divinis Scripturis & rationibus in Fidei doctrina stabilienda, sive credenda, utuntur. Sed haec inter utrosque differentia intercedit. Protestantes divini Verbi sensum, & Religionis dogmata metiuntur e privato cujusque ingenio, uti Ratio in consilium adhibita unicuique persuaserit. Scilicet in re tanti momenti judicem & consiliarium sibi adsciscunt infidelem, atque infirmum, uti quotidiana experientia docet, satisque testantur ferventes adhuc inter ipsosmet controversiae. Catholici vero cum Ingenium suum, tum Ecclesiae vocem auscultant in exquirendo & statuendo Litterarum sacrarum sensu. Ingenium autem suum, si forte ab Ecclesiae voce dissentiat, silere malunt, quam loqui. Consilio utique saluberrimo, quippe non fallacem consiliarium, sed certissimum judicem a Christo ad dirimendas Fidei controversias constitutum sibi petunt. Nemo prudens inter Protestantes Spiritum Dei sibi certo adesse jactet, per quem ab errore se prorsus immunem polliceatur. Et ne ullus quidem inter privatos Catholicos tantum sibi e caelo munus tribuat. Verum ubi nos Ecclesiam audimus & sequimur, cui Spiritum suum, Spiritum Veritatis, ut Joannes Apostolus testatur cap. XIV. 10. usque ad consummationem saeculi nunquam defuturum, Christus spopondit; quis non videat, nos tutissimam non errandi viam inire? Itidem unusquisque intelligat, ceteros ab Ecclesia Dei discordes ex eorum sententia incertos saltem in Fidei controversiis esse debere; ex nostra vero sententia, ubi a nobis dissentiunt, eos certissime errare.

Sed quum hac ex parte se victos sentiunt Protestantes, alio se convertunt, redeuntque ad ingenium suum. Quod animo olim perceperunt, Catholicam videlicet Ecclesiam eorum parentem pravis abundare opinionibus, & sacrilegiis operam dare, id ante illorum oculos iterum iterumque recurrit. Hinc ex effectibus argumentantur ad caussam, contendentes, quandoquidem Ecclesia erravit, nullam eidem ab errore immunitatem a Deo concessam. Equidem heic appellare juvat eorum fidem, & rogare, ut depositis praejudiciis & affectibus anteceptis Rationem diligentius auscultent, quam judicem sacrarum Scripturarum ipsi statuerunt; & nos non solum non abhorremus, sed heic ultro & enixe caussam dicere volumus. Quid est, quod eos certos facit de Catholicae Ecclesiae erroribus? Scriptura divina,

divina, inquient. At Scripturam ipſam Catholici proferunt, & non tantum eandem a ſe ſtare credunt, & demonſtrant, ſed unam obſtare pertinaciam cenſent, ne id Proteſtantes quoque videant. Utra ex his partibus rectius interpretetur divinos Codices, incertum ſit. Quis litem dirimet, quis feret ſententiam? Recta, inquient, Ratio, adhibito Diſciplinarum omnium, & Criticae, Linguarumque praeſidio. At Catholicis quoque Scientiarum, Criticae, Linguarumque praeſidium adeſt, adeſt & enixum veritatis ac aeternae vitae deſiderium, & rectam in iis Rationem deſiderari, nullus inter Proteſtantes, ut credere juvat, ſibi perſuadebit. Quem ergo ulterius judicem appellabimus, quaeſtionem adhuc vigentem poſtremo voto deciſurum? Nullum alium puto, quam Deum, cujus tamen ſententiam nobis, niſi poſt exactos mortalis hujus vitae dies, audire licebit. Interim vero, quum ſaltem incertum Proteſtantibus aequis remanere debeat, num Catholica Eccleſia errorem fuerit amplexa, quei ex his incertis criminibus evertere volunt certam de minime fallaci Eccleſia ſententiam in Scripturis ſacris evidenter fundatam, & rectae Rationis ſuffragio fortiſſime comprobatam? Cur certa iis quoque eſſe non incipit iſta ſententia, quando ne certam crederent, una obſtabat antecepta perſuaſio, Eccleſiam nempe in quoſdam errores jam fuiſſe prolapſam? Ratio profecto monet, propter id, quod incertum dubiumque eſt, ea non eſſe rejicienda, quae certa ſunt. Rurſus ipſamet Ratio Catholicos bono eſſe animo jubet, & veritatis poſſeſſores decernit. Evidentiſſime quippe promiſſum in Scripturis ſacris legunt, Eccleſiam Dei nunquam a veritate defecturam, ſemperque Veritatis futuram eſſe magiſtram; deinde evidenter cognoſcunt, Eccleſiam nihil tradere, quod Scripturis a Deo traditis repugnet, aut per ipſas dilucide non probetur. Quare ſentiunt ſe falli non poſſe, dum auctoritate Eccleſiae Catholicae nituntur, quae auctoritas praeſidium ſimul eſt, & frenum Rationis. Praeſidium, ut Rationi media pateat via, in qua verum ſedet; frenum, ne ad extrema Ratio declinet.

Porro ex effectibus diximus intelligi, quanti ſit aeſtimanda Proteſtantium Methodus, & num Deo probari poſſit, qui unam ſemper & concordem vult eſſe Religionem ſuam; & num Rationi arrideat tantopere ab erroribus abhorrenti. Lutherus (ut veteres omittam Haereticos) irarum plenus in Eccleſiam Catholicam parentem ſuam, adulterii arceſſitam, inſurrexit. Quae Ingenio ſuo, aut, ſi mavis, Rationi ſuae viſa ſunt divinis conformia Scripturis, probavit, quae deformia, rejecit, damnavit. Non exemplo ſuo tantum, ſed grandi

etiam

etiam voce docuit, contemnendam esse Ecclesiae vocem, uniceque respiciendam esse Scripturam. Quod necessario consequebatur, fortasse tacuit; videlicet, pro Ecclesiae voce Rationis vocem auscultandam esse, & Rationem divini verbi judicem adsciscendam; quasi Ratione Ecclesia ipsa non uteretur. Fallacissima haec methodus continuo Zuinglios, Oecolampadios, Carolstadios, Anabaptistas, & innumeros alios Religionis doctores peperit, quibus nihil antiquius fuit, si ipsis fides, quam divinis haerere Libris, hoc est Scripturas sacras ex ingenio suo, suaeque privatae Rationis consilio interpretari, & Catholicam interim Ecclesiam collatis viribus oppugnare. Verum hinc mille monstra sententiarum, mille Sectarii prodiere, contrariis opinionibus non minus inter se, quam contra Catholicam Ecclesiam pugnantes. Tulit eadem aetas Calvinum, alteram Europae facem, & Anglos invasit male sanus idem ardor, qui reliquum Septentrionem in tot opiniones discerpserat. Successere Sociniani; tum eorum, paene dixi, gregales Arminiani, Syncretistae, Quakeri, aliique Fanatici, Independentes, Praeadamitae, & ut brevius dicam, non facile numeranda aliarum Sectarum frusta. Singulos ex istis contraria ac diversa tradentibus interroga. In eorum, dicant, castris divina Scriptura, Veritas, & Ratio militant; in reliquorum error & falsitas. Et tamen ne uni quidem e tot Christianorum sectis a Catholica Religione avulsis adsunt Credibilitatis Argumenta, qualia sunt Antiquitas, Unitas doctrinae, Episcoporum successio ab Apostolis, Miraculorum virtus, atque alia hujusmodi.

Quae igitur incommoda e Protestantium methodo fluant, nullo negotio colligas. Primo, ne doctis quidem & acutis hominibus facile erit in tanta opinionum diversitate cognoscere, quae ad Veritatem certo accedat, quum utrimque Scriptura sacra, & rationum pondus jactetur, & aeque una pars ac altera se praevalere lumine rationis, seu rationum vigore, enixe contendat & credat. Secundo, multo minus id populis imperitis licebit, tum quod eorum non sit, recte de tantis litibus inter Protestantes agitatis judicare, tum quod nulla suppetant potentissima Credibilitatis Argumenta, quae in hanc potius, quam in alteram partem, inclinent indoctorum mentem. Tertio, novi in dies emergent Sectarum auctores, novae sententiae, nova deliria, dum quisque sibi sumit divinos Codices pro suo interpretari ingenio, nullumque frenum suae Rationi statuit. Neque temeritatis argui a ceteris Haereticorum sectis quisquam poterit, quippe non aliter hic se regat, ac se rexerit Lutheri, Calvini, aliorum-

divina, inquient. At Scripturam ipsam Catholici proferunt, & non tantum eandem a se stare credunt, & demonstrant, sed unam obstare pertinaciam censent, ne id Protestantes quoque videant. Utra ex his partibus rectius interpretetur divinos Codices, incertum sit. Quis litem dirimet, quis feret sententiam? Recta, inquient, Ratio, adhibito Disciplinarum omnium, & Criticae, Linguarumque praesidio. At Catholicis quoque Scientiarum, Criticae, Linguarumque praesidium adest, adest & enixum veritatis ac aeternae vitae desiderium, & rectam in iis Rationem desiderari, nullus inter Protestantes, ut credere juvat, sibi persuadebit. Quem ergo ulterius judicem appellabimus, quaestionem adhuc vigentem postremo voto decisurum? Nullum alium puto, quam Deum, cujus tamen sententiam nobis, nisi post exactos mortalis hujus vitae dies, audire licebit. Interim vero, quum saltem incertum Protestantibus aequis remanere debeat, num Catholica Ecclesia errorem fuerit amplexa, quei ex his incertis criminibus evertere volunt certam de minime fallaci Ecclesia sententiam in Scripturis sacris evidenter fundatam, & rectae Rationis suffragio fortissime comprobatam? Cur certa iis quoque esse non incipit ista sententia, quando ne certam crederent, una obstabat antecepta persuasio, Ecclesiam nempe in quosdam errores jam fuisse prolapsam? Ratio profecto monet, propter id, quod incertum dubiumque est, ea non esse rejicienda, quae certa sunt. Rursus ipsamet Ratio Catholicos bono esse animo jubet, & veritatis possessores decernit. Evidentissime quippe promissum in Scripturis sacris legunt, Ecclesiam Dei nunquam a veritate defecturam, semperque Veritatis futuram esse magistram; deinde evidenter cognoscunt, Ecclesiam nihil tradere, quod Scripturis a Deo traditis repugnet, aut per ipsas dilucide non probetur. Quare sentiunt se falli non posse, dum auctoritate Ecclesiae Catholicae nituntur, quae auctoritas praesidium simul est, & frenum Rationis. Praesidium, ut Rationi media pateat via, in qua verum sedet; frenum, ne ad extrema Ratio declinet.

Porro ex effectibus diximus intelligi, quanti sit aestimanda Protestantium Methodus, & num Deo probari possit, qui unam semper & concordem vult esse Religionem suam; & num Rationi arrideat tantopere ab erroribus abhorrenti. Lutherus (ut veteres omittam Haereticos) irarum plenus in Ecclesiam Catholicam parentem suam, adulterii arcessitam, insurrexit. Quae Ingenio suo, aut, si mavis, Rationi suae visa sunt divinis conformia Scripturis, probavit, quae deformia, rejecit, damnavit. Non exemplo suo tantum, sed grandi

etiam

etiam voce docuit, contemnendam esse Ecclesiae vocem, uniceque respiciendam esse Scripturam. Quod necessario consequebatur, fortasse tacuit; videlicet, pro Ecclesiae voce Rationis vocem auscultandam esse, & Rationem divini verbi judicem adsciscendam; quasi Ratione Ecclesia ipsa non uteretur. Fallacissima haec methodus continuo Zuinglios, Oecolampadios, Carolstadios, Anabaptistas, & innumeros alios Religionis doctores peperit, quibus nihil antiquius fuit, si ipsis fides, quam divinis haerere Libris, hoc est Scripturas sacras ex ingenio suo, suaeque privatae Rationis consilio interpretari, & Catholicam interim Ecclesiam collatis viribus oppugnare. Verum hinc mille monstra sententiarum, mille Sectarii prodiere, contrariis opinionibus non minus inter se, quam contra Catholicam Ecclesiam pugnantes. Tulit eadem aetas Calvinum, alteram Europae facem, & Anglos invasit male sanus idem ardor, qui reliquum Septentrionem in tot opiniones discerpserat. Successere Sociniani, tum eorum, paene dixi, gregales Arminiani, Syncretistae, Quakeri, aliique Fanatici, Independentes, Praeadamitae, & ut brevius dicam, non facile numeranda aliarum Sectarum frusta. Singulos ex istis contraria ac diversa tradentibus interroga. In eorum, dicant, castris divina Scriptura, Veritas, & Ratio militant; in reliquorum error & falsitas. Et tamen ne uni quidem e tot Christianorum sectis a Catholica Religione avulsis adsunt Credibilitatis Argumenta, qualia sunt Antiquitas, Unitas doctrinae, Episcoporum successio ab Apostolis, Miraculorum virtus, atque alia hujusmodi.

Quae igitur incommoda e Protestantium methodo fluant, nullo negotio colligas. Primo, ne doctis quidem & acutis hominibus facile erit in tanta opinionum diversitate cognoscere, quae ad Veritatem certo accedat, quum utrimque Scriptura sacra, & rationum pondus jactetur, & aeque una pars ac altera se praevalere lumine rationis, seu rationum vigore, enixe contendat & credat. Secundo, multo minus id populis imperitis licebit, tum quod eorum non sit, recte de tantis litibus inter Protestantes agitatis judicare, tum quod nulla suppetant potentissima Credibilitatis Argumenta, quae in hanc potius, quam in alteram partem, inclinent indoctorum mentem. Tertio, novi in dies emergent Sectarum auctores, novae sententiae, nova deliria, dum quisque sibi sumit divinos Codices pro suo interpretari ingenio, nullumque frenum suae Rationi statuit. Neque temeritatis argui a ceteris Haereticorum sectis quisquam poterit, quippe non aliter hic se regat, ac se rexerit Lutheri, Calvini, aliorum-

 que

que Protestantium chorus, & ipse sibi idemmet jus, eandemque tribuat libertatem, quam sibi sumendam reliqui Novatores putarunt. Ita fiet, ut nulla sit insania, nulla perversa opinio, quam veluti Christi doctrinam invehere non audeant ac possint hominum ingenia. Continget etiam, ut nulla supersit ratio avocandae ab errore, & convincendae hujusmodi gentis, ubi ingenio, quod est difficillimum, haec cedere aliis nolit. Et jam vidit Christianus orbis, in quas opiniones teterrimas depraedicatum hoc Rationis lumen trahere facile possit. In Religione Christiana Dogma nullum est, quod ab aliquo homine, aut aliqua Secta negatum, impugnatumque non fuerit. In Atheismum, aut Scepticismum tandem ista opinandi licentia commodissime defert. Denique Lutheranis Calvinistas evertere nondum licuit; Remonstrantes nihili duxere minus, & Synodos Calvinianas; & inter tot Sectas internecinum odium, aut aeque abominandum Syncretismum vigere adhuc cernimus.

Heic rogandi sinceri veritatis investigatores & recti amantes, quid eorum Ratio suggerat, quum haec & alia plura, quae hanc in rem adferri possunt, serio & affectibus tacentibus expendunt. Omnibus utique illa respondere deberet, fieri non posse, ut per hanc periculosam methodum ad Veritatem sine dubitatione perveniatur. Fieri itidem non posse, ut Christus, qui veritatem suae doctrinae non solum apud homines aeternum durare, sed etiam in omnem terram effundi, & facile ab hominibus cognosci posse voluit, hanc unam tradiderit adeo fallacem regulam, qua vera Scripturarum suarum mens innotescere possit. Nisi aliter ille consuluisset Religioni suae, ac infirmae rationi, qualis in hac misera natura deprehenditur, voti sui (dicere bona fide liceat) nunquam factus fuisset, fieretque compos. Immo hinc consequitur, Religionem Christianam, ejusque auctorem Deum, deridendum Infidelibus exhiberi ab iis, qui nullum aliud praeter Rationem humanam institutum a Deo tribunal arbitrantur, cujus sit finem imponere controversiis quotidie in sacrarum Litterarum interpretatione exsurgentibus, & cujus sit tum certo proponere, quae aut credenda aut neganda sint, tum frenum temerariis Ingeniis injicere. Tandem nullam a Lutheri, puta, & Calvini sectatoribus adferri posse rationem contra ipsis aeque ac nobis detestandum Socinum, quae in ipsorum caput non recidat & tunc ipsos vinci ab Ecclesia Catholica, meritoque damnari, quum Socinum ipsi vincere & damnare contendunt. Et certe Socinianae pestis, aliorumque hujusmodi monstrorum ortum permisisse Deus videtur, ut Lutherani &

Calviniſtae hinc etiam diſcant, quam temere ab Eccleſia Catholica ipſi prius defecerint, quando ipſiſſima eorum methodus Socinum, Spinoſam, & mille alias Haereticorum ſectas peperit, & armavit, novaſque in dies ſingulos parere & armare poteſt, exarmare autem aut expugnare non poteſt.

CAPUT DECIMUM.

Auctoritas Eccleſiae Catholicae in Fidei doctrina a Phereponi objectionibus vindicata. Ei non ſine ratione credimus. Fallaci auctoritati Proteſtantes addicti, & incerta apud eos Veritatis conſequutio. Antiquitas doctrinae in Chriſti ſchola, & credentium multitudo, robuſta Veritatis argumenta. Novitas & paucitas, erroris indicium extra Catholicam Eccleſiam. Phereponi in hanc rem animadverſiones confutatae.

INVICTAE ſunt omnes Haereticorum ſectae, ubi una in alteram inſurgit, ſed facile vincendae ab Eccleſia Catholica, quoties ipſae tum ſuam, tum Catholicorum methodum, ambarumque longe diverſa conſectaria placidiſſimis mentibus ſimul conferant. Quum ergo demonſtratum fuerit, quam ſit fallax, periculoſa, & a mente Dei aliena illorum methodus, qui in una vi Rationis ſeu Ingenii ſui, ſtatuunt veram divinarum Litterarum & Chriſtianae doctrinae interpretationem: reliquum eſt, ut nulli privato homini infallibilitatem tribuamus; ſed Eccleſiae verae, hoc eſt univerſali, in qua Spiritum ſanctum veracem ſacrorum Codicum interpretem ſemper adfuturum Chriſtus pollicitus eſt. Neceſſariam autem eſſe, atque a Deo propterea Catholicae Eccleſiae datam iſtam auctoritatem, Ratio cognoſcit, ut tot abſurda evitentur hactenus commemorata. Immo, ut vidimus, ſacrae id teſtantur Scripturae manifeſtis verbis, & Sancti Patres, & antiquiſſima Traditio, & uſus tot ſaeculorum apertiſſime probant.

Statuta autem hujuſmodi auctoritate, cum docti, tum indocti, praetermiſſo etiam examine controverſiarum, conquieſcere merito poſſunt, utpote certi ſe ab errore abſfuturos, quoties id credunt, quod Eccleſia Catholica Spiritu Dei erudita credendum proponit. Atque hoc ipſum illud eſt, quod S. Auguſtinus cap. 7. de Quant. Animae

 ajebat,

ajebat, nempe, *Auctoritati credere magnum compendium esse, & nullum laborem, & animis tardioribus ac imperitioribus utilissimum esse excellentissimae Auctoritati credere, & secundum hoc agere vitam.* Quae tamen verba ita Phereponus in animadversionibus vellicabat: *Sed prius ipsa illa Auctoritas expendenda est, quam ei fidem babeamus; ita ut ei per omnia credamus, quia nobis indubitatis argumentis constat, eam nec falli, nec fallere. Alioqui stultum esse ei credulitatem suam addicere, a qua verum dici nulla ratione constaret. Sin minus, barbari omnes populi, qui Sacerdotibus, aut Majoribus suis tam multa temere credunt, recte facere dicendi essent. Compendiaria via etiam progrediuntur, sed ut ad omnis generis errores perveniant, ex quibus numquam se expediunt.* Haec quidem bene habent, modo is persuadere nolit, Catholicam Ecclesiam falli ac fallere posse, & Augustinum in ea fuisse opinione, ut Catholicorum Sacerdotum auctoritati sine consilio, sine ulla ratione, fidem adjungendam esse censeret. Augustini hac de re sententia aliis in locis, ut vidimus, expressa est. Sed quae heic Censor dicere pergit, non sunt facile dimittenda. *Itaque*, ait, *omnes cavere oportet, quibus cordi est Christiana Religio, ne idem ei fundamentum ponant, quo maximi & turpissimi quique errores nituntur.*

Si Catholicae Ecclesiae sententiam & usum heic ille carpit, sicuti suspicari cogimur, nae Phereponus male collocavit optimum documentum. Nam, ut hactenus ostendimus, ideo Catholici Ecclesiae auctoritati credunt, quia indubitatis argumentis ducti eam vident neque falli, neque fallere posse; & cuicumque poscenti auctoritatis hujus rationes parati sunt illas dare, priusquam exigant, ut Catholicae doctrinae fides habeatur. Tantum autem abest, ut posito hujusmodi fundamento Catholicis errandi periculum immineat, ut sine isto fundamento nemo de veritate sit certus, nemo errandi periculum effugiat. Quod si Pherepono animus fuit his verbis erudire suam gentem: laudandus est profecto illius zelus, commendanda prudentia. Ejusmodi enim consilio nemo plus indiget, quam Lutheri Calvinique familia. Ex his plerique omnes, etiamsi reliquorum hominum, suorumque etiam Pastorum auctoritati in Religionis negotio prorsus renuntiandum, & uni Scripturae credendum verbis affirment: re tamen & usu nihil magis sequuntur, quam sui institutoris, suorumve Pastorum Auctoritatem, sive confidentiam. Siquidem quis e minuto rudique popello, quis (ne graviora dicam) ex semieruditis, id studii, id Linguarum Orientalium, id Critices & erudi-

eruditionis secum attulit, ac affert, quod apprime necessarium est, ut exhauriantur controversiae omnes inter ipsos & Catholicos, & rursus inter ipsos aliosque Haereticos vigentes? Si non attulerunt (quod arbitror sincerus quisque fatebitur), ergo certa minime est eorum Ratio, se veritatem ebibisse, erroresque vitasse. Et quidem quando apud ipsos valere non debet Auctoritas, ratio poscit, ut unusquisque singula dogmata in quaestionem adducta perpendat, & rationes utrimque allatas sedulo examinet: ad quod praestandum incredibile dictu est, quot praesidia, quot anni, & quanta vis mentis exigatur. Catholicos a tanto labore eximit facile cognita suae Ecclesiae veritas ac veracitas, cum qua sciunt se errare non posse. Quum igitur e Christianis non Catholicis plerique Auctoritatis contemtores, & Rationis unius praecones, in Religionis tamen negotio se inconsulto duci sinant auctoritate suorum Pastorum, divinas Scripturas pro suo ingenio interpretantium: prudenter iis auctor est Pherepon us, ne tali fundamento fidant, quod ex eorum sententia dubium est, ac errori aeque inservit, immo ex nostra quoque sententia fallacissimum est, nisi quum Ecclesiae Catholicae auctoritati creditur, cui divinum Spiritum adesse, semperque adfuturum ostendimus.

Et sane Pherepono liceat hisce consiliis erudire populos sui similes, hoc est Ecclesiae Catholicae rebelles, liceatque illi Remonstrantes ab auctoritate Dordracenae Calvinianae Synodi eximere. Praedicet ille Rationis jura, & pericula explicet iis imminentia, qui Auctoritati fallaci suam addicunt credulitatem. Sed vicissim patiatur, ut sibimet ipsi Rationem tantopere commendanti, paucis mutatis sua verba reddantur. Ita Ratio, ejusque vigor prius expendendus est, quam ei fidem habeamus in rebus Fidei, ut ei per omnia deinde credamus, quia nobis indubitatis argumentis constat, Rationem nostram falli non posse. Alioqui stultum esset, eam arbitrari certam veritatis Magistram, quam talem esse minime constaret, & quam saepe falli, & in errores turpissimos labi exploratum foret. Atqui Christianae omnes Sectae, a Catholica Religione abhorrentes, Rationem suam privatam constituunt sacrarum Litterarum certissimam interpretem, eaque via tuto se progredi singulae opinantur, sed ut ad omnis generis errores perveniant, ex quibus nunquam se expediunt. Ergo cavere omnes oportet, quibus cordi est Christiana Religio, ne privatum consilium Rationis, hoc est, idem Religioni fundamentum ponant, quo maximi & turpissimi quique errores,

errores, & tot Haereticorum deliria nituntur, & ne abjiciant Catholicam Petram, in cujus unius ſtabilitate humana Ratio fixa ſperare poteſt, ſe a lapſu immunem ſemper eſſe futuram. Quod eſt ad Catholicos, ii luculentiſſime ſuis in Libris oſtenderunt, & oſtendere iterum poſſunt, ad Auctoritatem minime fallacem Eccleſiae Catholicae nihil pertinere Phereponi cenſuram. Neque enim nos Auctoritati ſine ratione credimus, neque Rationem excludimus, ſed cum Auctoritate conjunctam volumus: quae concordia tum demum Rationem robuſtiſſimam facit, tutoque ad veritatem perducit. Verum quod eſt ad Proteſtantes, tunc oſtendet Phereponus, eoſdem nequaquam abuti Rationis lumine, quum palam fecerit, tot tamque varias ac oppoſitas Haereticorum ſectas, tot errores, tot monſtra opinionum, ex iſta Rationis humanae ſuperbia, tanquam ex equo Trojano, nequaquam prodiiſſe.

Multo autem magis Catholicorum Ratio in cognitionem veritatis, quam amplexa eſt, confirmabitur, ubi tot notas contemplatur, quae nos docent, omnium Haereticorum nunc vigentium Sectas carere nomine verae ac veracis Eccleſiae. Nempe non originis ſolum, ſed etiam doctrinae novitatem, turbas, & humanas artes, per quas invecta plerumque fuerit haec nova doctrina: nulla miracula, nulla ſigna earum auctoribus fuiſſe, quanquam neceſſaria, ut veritatem ſuae novitiae doctrinae teſtarentur e caelo venire, oſtenderentque, Catholicam Eccleſiam ejuſque auctoritatem eſſe repudiandam. Iis auctoribus (quippe neque a Deo, neque a legitimis Paſtoribus ad praedicandum miſſis) defuiſſe legitimam vocationem, legitimamque docendi auctoritatem, quam tamen Apoſtoli, recta politia, & Ratio in Eccleſia Dei aperte exigunt, ne cuicumque liceat errores ſub ſpecie veritatis diſſeminare, & idemtidem novas condere Religiones, eaſque incautis eo obtrudere titulo, quod vetus Religio e ſuo jure & e veritate exciderit. ((a) Denique nihil ſimile habere cum vera Chriſti Religione inconſtantiam Doctrinae, quam inter Proteſtantes facile eſt deprehendere.) Juvat etiam addere, quod Catholicis ſolatio ſit, & reliquis incitamento, ut unam amplectantur Catholicam Religionem. Quocumque odio in iſtam Eccleſiam rapiantur praecipui ex recentioribus Haereticis, fateri tamen

non

(a) In praecedentibus editionibus: *Deinde nihil ſimile habere* ..... & cetera uſque ad verbum *deprehendere*; poſt quod verbum, delevit Auctor ſequentia: *Tandem ab Eccleſia vera abhorrere quaecumque intoleranda abſurda ſequuntur, quando vera eſſet excogitata ab Haereticis Eccleſiae Catholicae in errores defectio; atque admittenda foret illa methodus, quam tantopere praedicant & ſequuntur Heterodoxi. Juvat etiam &c.*

non dubitarunt, neque dubitant, quin istius quoque sectatores, modo ad Evangelii normam & mandata suos mores componant, aeternam salutem adipisci possint. Id in Libris Lutheranorum, Calvinianorum, Syncretistarum, & Socinianorum legere est. Quum ergo ex consensu vel inimicorum certum sit, veritatem & salutem in Ecclesia Catholica haberi posse: contra vero, quum e Catholicorum sententia, cui Apostolorum, sanctorumque Patrum, & totius Antiquitatis voces consentiunt, certum sit, inter Haereticos, sive Luthero, sive Calvino, sive Socino, sive aliis addictos, aeternam salutem obtineri non posse: Ratio manifestissima suadet, Auctoritati Ecclesiae Catholicae standum, & non immorandum in Haereticorum coetu, sed in illius sinum esse volandum, a cujus unius communione speranda est communi suffragio salus. Tanti namque momenti salus aeterna est, ut certo periculo (si vera est Catholicorum sententia) exponenda non sit in Haereticorum castris, quando periculum omne in Catholica Schola vitare fas est.

Sed nos ad Phereponum regredientes exquiramus, quid sibi alio in loco is velit. Sanctus Augustinus in Lib. de Util. credendi cap. 16. haec de Christo pronuntiaverat: *Ergo ille afferens medicinam, quae corruptissimos mores sanatura esset, Miraculis conciliavit* (sibi) *Auctoritatem, Auctoritate meruit fidem* (His verbis liberaliter adsentitur Phereponus, at non sequentibus), *fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetustatem, vetustate roboravit Religionem*. Inquit enim Censor: *Quamvis Christus fide sibi facta apud multitudinem, Ecclesiam suam condiderit, atque conditam auxerit: attamen eo non spectavit, ut aliquando Religionem vetustate roboraret, quasi vetustas argumentum quandoque futurum esset veritatis. Non adsentimur iis, qui Christi dogmata sequuntur, quia antiqua est illorum fides, sed quia consentanea est veritati caelesti, cui fidem Christus miraculis suis fecit*. Strenue suam caussam heic agit Phereponus, argumentum a vetustate petitum expendens, utpote qui toties objici sibi non tantum a Catholicis, sed & ab ipsis Calvini asseclis, sententiarum Arminianarum novitatem meminit. Et revera vetustatem opinionum, (a) ut ut veneratione fere semper digna sit, non esse tamen certum argumentum veritatis, nihil verius est in opinionibus ad Physicam, ad Astronomiam, & ad nonnullas alias Artes spectantibus. Sed miror, Logicum, Criticumque virum aut animadvertere nolle, aut nolle fateri, quantum ponderis sit vetustati in Theologicis,

(a) Al. *ut ut veneratione fere semper dignam*.

cis, atque Historicis rebus. Primi generis sententias nulla antiquitas opinantium veras esse persuadere potest; nulli quippe ex antiquis magister aliquis fuit falli nescius, qui eos de veritate hujusmodi opinionum certissimos efficeret. Ingenium suum cuique pro magistro erat. Quum autem antiquis Philosophis interdum ingenio recentiores non cedant, immo isti illis nonnumquam antecellere possint, majore nempe studio, pluribusque quam antea adminiculis suffulti: quis non videt, aeque in recentiorum, quam in veterum placitis veritatem haberi posse, nihilque esse, quod supra nos Majores nostri sibi tribuere possint in hujusmodi veritatum inquisitione, nisi quod ante nos inquisierint, nobisque faciliorem straverint viam ad veritatem ipsam inveniendam?

At longe aliter se habent secundi generis sententiae. Si sit quaestio, utri ex duobus Historicis in re quapiam discordibus adhibenda sit fides, & par sit utriusque fidelitas, judicium, ac eruditio, & utrimque verisimilia narrentur: nemo inter Criticos futurus est, qui non judicet, antiquiori potius quam recenti credendum, multoque magis antiquissimo in comparatione admodum novitii scriptoris. Accidit id quoque in Theologicis rebus. Disputatur inter Christianos, quaenam sit vera Christi Ecclesia, & verane, an falsa sint Dogmata quaedam. Litem dirimere non licet, affirmantibus singulis, suam doctrinam, ideo veram esse, quod consentanea sit veritati caelesti, cui fidem Christus miraculis suis fecit. Potentissima ratio monet, secundum illos judicandum esse, qui vetustatem sententiae, & Ecclesiae suae, ad Apostolos usque & ad Christum perducunt; reliquos vero longe a veritate recedere, quibus cum Ecclesiae, tum dogmatum novitas exprobrari potest. Quis enim melius, quam Antiqui, & Apostolorum aequales, sive Discipuli audire, aut rescire potuerunt, quae Christi mens & doctrina fuerit, quidve credendum, agendumve ipse proposuerit, quum haec ea sint, quae non ex ingenio hominum, sed ex revelatione Dei & Christi pendeant?

Eoque magis valere id omnes intelligent, quum de aliquo Dogmate, sive Scripturarum sensu, lis est inter quosdam recentiores, quindecim aut sexdecim saeculis ab Apostolorum temporibus dissitos, & alios uno, duobus, aut tribus saeculis ab iisdem temporibus remotos; & potissimum si Ecclesia tota, & sanctorum Patrum consensus, & immemorabilis Traditio militet contra paucitatem & novitatem recentiorum. Enim vero heic non agitur de constituenda Religione secundum arbitrium nostrum, aut de intelligendis atque expli-

explicandis Chriſti dogmatis & Litteris ſacris, prout ingenio noſtro magis arridet: quod ne ipſum quidem Phereponum velle arbitror, quanquam ipſa ejus dicta & facta nihil aliud velle preſeferant. Sed agitur de retinenda Religione, quam Chriſtus, certiſſimus veritatis Magiſter, revelavit, & de intelligendis atque explicandis Codicibus ſacris, quemadmodum a Chriſto ejuſque Apoſtolis intellecti ſunt atque explicati. Nemo autem credendus eſt heic magis ſcire, quam qui aut Apoſtolos praedicantes, aut Apoſtolorum ſucceſſores audire, & quae falſa, quae vera forent, probe callere potuerunt atque debuerunt. Contra nemo in hujuſmodi controverſiis minus audiendus eſt, quam qui tot ſaeculis ab Apoſtolorum aetate remoti unum ſuum ingenium judicem faciunt in tanti momenti rebus, & ſibi nuperis potius credi poſtulant, quam Antiquis, quibuſcum Eccleſia Catholica conſentit, ſemperque conſenſit. Quapropter nihil certe ideo verum eſt, quia antiquum: Sed in controverſiis inter Chriſtianos agitatis robuſtum Veritatis argumentum, ſive ut melius dicam, indicium, Antiquitas eſt. Et ſi alia accedant Veritatis indicia, qualia habet una Catholica Eccleſia, certos homines efficere poteſt ac debet de veritate doctrinae. Indicium contra atque argumentum falſitatis eſt Novitas; atque ab iſta cavere quam maxime oportere, & hinc etiam diſcerni Haereſes & Pſeudoprophetas Apoſtoli monuerunt. Haec autem adeo certa ſunt, ut quicumque pejora etiam & falſiſſima Dogmata duobus proxime praeteritis ſaeculis commentus fuit, non nova ſe tradere, ſed antiqua, & Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus probata, perſuadere neceſſum duxerit. Qua in re quantum eos fallat ſua eruditio atque conatus, apertiſſime patet ex Catholicorum libris. Itaque non eſt, cur Phereponus in Theologicis inanem putet eſſe vim & auctoritatem Antiquitatis, non ſecus ac ſi de Philoſophicis ageretur. Telum hoc omnium conſenſu acutiſſimum eſt, ſed tantummodo in Catholicorum manibus vim ſuam exercet. Multo minus fuit, cur Phereponus Auguſtino non adſentiretur, pronuntianti, Chriſtum vetuſtate roboraſſe Religionem. Tuebatur Auguſtinus adverſus Haereticos veritatem ejuſdem doctrinae ejuſdemque Eccleſiae, quam & nos commendamus & pro viribus tuemur, hoc eſt, agebat contra illorum Chriſtianorum genus, qui novitatem cum originis, tum doctrinae, & Eccleſiae praeferentes, ab Antiquitate Catholicam Eccleſiam atque doctrinam roborante, vincuntur. Propterea de Chriſto, inquit: *Vetuſtate roboravit Religionem, quam non ſolum Haereticorum ineptiſſima novitas fraudibus agens, ſed nec*

gentium quidem veternosus error violenter adversans, aliqua ex parte convelleret.

Agnoscit hoc Phereponus, & tamen dicere pergit: *Sed Augustino commodum erat talibus argumentis uti in Haereticos ac Schismaticos, quibus passim novitatem, & paucitatem exprobrat, quas olim Christianis exprobraverant Ethnici.* Utrum a Vetustate petitum argumentum vim habeat in Haereticos ac Novatores, jam vidimus. At nescio cur heic producendos sibi putet Ethnicos, eorumque exemplum Augustino objiciat. Si par fuisset Gentilium, & Christianorum caussa, hoc est, si rationibus utrimque pugnatum aeque fuisset, & Christianis nullum succurrisset evidens Veritatis argumentum, excusatione dignum fuisset hominum judicium, si Christianae Religionis Ethnicam praetulissent, quam nimirum neque ulla gravior adversae partis ratio vinceret, & contra vetustas ac amplitudo evidentius commendarent, quam Christi Fidem. Sed hinc Miraculorum splendor, Prophetarum oracula evidentissime completa, & sanctitas Legis Christianae; inde vero vel ipsi Ethnico vulgo facile noscenda, atque eruditis fere omnibus certe nota Religionis Idolatricae impietas ac insania, tantum roboris addebant rationibus Christianorum, tantum detrahebant Religioni Gentilium, ut ipsa novitas & paucitas Christianae gentis minime obstare deberet, quin doctus quisque & indoctus ad castra Christianorum transiret. Quod autem est ad Catholicos & Haereticos, inter se pugnantes, utraque pars rationes & Scripturas pro sua sententia adferebat. Rationibus certe Catholici praestabant. Verum id negantibus adversariis, par videri multis potuisset caussa, & anceps istius contentionis exitus, nisi Catholicorum rationes evidenter juvisset sententiarum vetustas, & Ecclesiae amplitudo. Jure ergo ad Catholicos inclinare debuit victoria; nam ii mentem Christi, verumque sensum Scripturarum melius ac certius novisse credendi erant, qui propius ad ipsum, ejusque Apostolos, antiquitate accedebant. Quanquam quid Phereponus ait de novitate Christianae Religionis prae vetustate Ethnicae superstitionis? Ne hoc quidem habebant Gentiles, quo se Christianis in ea controversia praeferrent, immo heic etiam evidentissime vincebantur. Et profecto ignorare non potuit ipsemet Phereponus, quod cuivis eruditorum patet: nempe Christianam Religionem eandem cum Judaica esse, & propterea ad Adamum usque contingere, & Religionibus reliquis antiquitate praeire. Quid in hanc rem scripserint Clemens Alexandrinus, Eusebius Caesariensis, ipse Augustinus, aliique sancti Patres, & recentiores

res non pauci, prae omnium manibus est, & sat erit meminisse. Parum igitur opportune, parumque erudite Phereponus huc adfert Ethnicorum exemplum, ut jura vetustatis, hoc est, Catholicorum arma, retundat.

Ceterum non heic tantum, sed & alibi Augustinum Phereponus irridet objicientem paucitati Haereticorum Catholicae Ecclesiae amplitudinem. Non esse hoc Veritatis argumentum, ille monet; alioqui Ethnicorum multitudine considerata, Christiana Religio falsi convincetur. Et sane fatendum est, ab Ethnicorum multitudine victos olim fuisse Christianos, & adhuc vinci. At nos in Ethnicos aliis evidentibus argumentis pugnamus, facimusque, ut frustra suam nobis amplitudinem objiciant. Quum vero controversia est inter Catholicos & Haereticos, dicimus validissimum semper fuisse, ac fore indicium veritatis, credentium multitudinem, cum aliis indiciis & argumentis conjunctam. Ab ipso Religionis sanctissimae exordio ad nostra usque tempora insurrexere *lupi rapaces*, *& viri loquentes perversa*, ut Apostolus praedixerat. Schismata etiam, & Haereses invaluere. Quaesitum est utrum a Catholicis, an ab adversariis vera Christi Ecclesia & doctrina staret. Ea autem perpetuo sententia sedit, non alibi stare, quam apud illos, qui Ecclesiae & doctrinae antiquitatem atque constantiam, multitudine quoque, successione, & concordia credentium, probarent: quod de solis Catholicis dici olim potuit, & dici adhuc potest. Propterea in Concilio Nicaeno statutum est, ut ea haberetur Ecclesia Dei vera, cui praeter alia signa nomen *Catholicae*, seu *Universalis*, re conveniret. Quae appellatio non tunc nata, sed Ecclesiae verae jam indita est vel ab ipsis Apostolorum successoribus, quum τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας, *sanctae Catholicae Ecclesiae* mentionem fecerint Smyrnaei in Epistola de Martyrio Beati Polycarpi, & Ignatius Martyr in Epistola ad Smyrnaeos. Sed quid haec ad veritatem? iterum inquiat aliquis.

Primo sunt nonnulla cum veteris, tum novi Testamenti oracula, quibus palam fit, Christi Religionem praedicandam esse *in omnes gentes*, *incipiendo ab Hierosolyma*, *& in omnem terram exivisse Apostolorum sonum & in fines orbis terrae verba eorum*. Haec autem non de falsa, sed de nova Christi Religione praedicta sunt, & Prophetiam comprobavit effectus. Legitimum igitur verae Ecclesiae & Orthodoxae doctrinae indicium esse debuit amplitudo Catholicae Ecclesiae cum ejus antiquitate, concordia opinionum, & successione Episcoporum conjuncta. Hujusmodi praerogativam ipsi verae Ecclesiae,

veraeque doctrinae, & nequaquam Ecclesiis malignantium, & erroribus Haereticorum pollicitus est Christus. Secundo, quum longe lateque propagata fuerit germana Christi Religio, atque in singulis terrae partibus, dissitisque Provinciis fundatae fuerint innumerae Ecclesiae, quae ex Apostolorum praecepto noverant, nihil in Christi doctrina innovandum, & quod traditum fuerat tenacissime servandum: ista amplitudo non custodiendae solum, sed etiam indicandae verae doctrinae aptissima fuit. Etenim fieri quidem potuit, ut una, aut plures etiam Ecclesiae errarent, violarentque illata novitate documenta Christi; fieri autem non potuit, quin proximae, atque innumerae aliae Ecclesiae piaculum istud animadverterent; quo deprehenso excogitari non potest, omnes Christianorum Ecclesias, & praesertim Episcopos sui muneris, veraeque Religionis oblitos, silere omnes & connivere voluisse. Et certe nunquam siluisse in hujusmodi casibus ex Historiis Ecclesiasticis exploratissimum est. Quare postulat ratio, ut tantae credentium continuatae multitudini, & tot Ecclesiis sacri depositi custodibus, & antiquis, & concordibus, potius adhibeatur fides, quam uni Novatori, aut paucis ejus asseclis, heri & in angulo natis, & ex ingenio suo caelestem doctrinam interpretantibus, & nulla signa adferentibus, quibus probent, aut sese a Deo missos, aut Ecclesiam a recta opinione descivisse, aut novitiam Sectam suam paucitate quidem cedere, doctrinae vero sanitate Catholicis antestare. En ergo, quid faciat ad Veritatis demonstrationem multitudo Catholicorum, & amplitudo Catholicae Ecclesiae, quum inter illam, & Haereticorum Sectas, de Veritate controversia agitatur.

CA-

CAPUT UNDECIMUM.

Socinianorum pestifera Haeresis. Deo nos quaedam edocenti credendum, quamvis credenda superent captum humani intellectus. Ingenii temeritas quam heic impia. Loca Theologica, unde veritas Doctrinae Christianae petenda. Traditionis auctoritas, ac necessitas in Ecclesia Dei. Quibus principiis nitatur. Laus Theologiae Dogmaticae, & Petavii V. C. quem Phereponus pluris facere debuit.

MPLISSIMUM inquirendae Veritatis jus, & Mentis humanae libido, jam accepit confinia. Primum & summum Ingeniorum frenum divina Scriptura est. Alterum deinde Catholicae, seu verae Ecclesiae, vox & auctoritas. Heic ergo innitendum, si certi esse volumus de fide nostra, & in Religione fortes ac invicti stare. Si enim Ecclesiam veram, si minime fallacem habemus, & probamus, omnes Haereticorum pestes debellabimus. Sin minus, nobis perpetuum cum iisdem bellum erit, & nulla unquam utrimque victoria. Hos autem fines antiqui Haeretici, & proxime praeteritis saeculis Novatores supergressi sunt. Quare aditus est factus ad tot schismata, aut vulnera Ecclesiae, uno potissimum Luthero claustra frangente. Neque mirum, quod pejora quotidie videat Haereticorum tellus, quodque ad impiissima tandem Spinosistarum deliramenta deventum fuerit. Cujuscumque Rationi infirmae ac judicio temerario apud illos derelicta est Veritatis caussa, & a duobus saeculis gloriosum sibi quisque ducit nova procudere, & ducem, non sectatorem esse. Inter eos autem, qui Christiani adhuc appellari gaudent, nemo infelicius, nemo foedius, nemo audacius impegit, quam Sociniani. Deum isti, ejusque Religionem humanae penitus subdidere Rationi, ut nihil amplius apud eos credatur, credendumve putetur; quod humanae Rationis captum superet. Hoc enim qualecumque est, ipsi rectae Rationi adversari ajunt, quasi hanc illaesam ceteri Christianorum non amarent. An ambitioso huic hominum gregi sit accensendus Phereponus noster, uti suspicantur & putant non pauci; ipse videat. Illud exploratum est, nihil in ejus Libris sonare frequentius, quam ipsamet immodica Rationis encomia. Huic non raro conqueritur, Catholi-

tholicos, & ceteros Christianos valedicere, eamque opprimere, ut divina Revelatio extollatur. In sententiam vero Socinianorum sensim concedere Calvinianos, dolemus quidem, sed nequaquam miramur. Etenim fatendum est, Socini scholam, licet omnino detestandam, arctius & ingeniosius iisdem ipsius insistere & superaedificare principiis, quae reliqui Haeretici, & Calvinus potissimum, statuerunt, tanquam fundamenta suarum Sectarum, suaeque ab Ecclesia Catholica defectionis. Et quum Calvinianis, ceterisque Haereticis in oppugnando Socinianismo arma valida prorsus desint, unice a Catholicorum armamentario petenda; quumque nulla fortasse Haeresis dulcius quam ista blandiatur ambitioni Rationis humanae; quid mirum, si despecto Calvino tandem Socinus suscipitur?

Contra vero, qui ((a) ex Protestantibus) aeque ac nos Sociniana commenta exsecrantur, mirum est, si in eorum damnatione suam quoque non legunt. Mirum, si denique non intelligunt, quam necessaria, sit, & quam aequitati & Christi verbis consona Catholicae Ecclesiae stabilitas, infallibilitas, & auctoritas, & quam improbanda Lutheri & Calvini conspiratio fuerit, quibus non alia umbratica caussa fuit deficiendi a Catholicis, quam quae Socinum, Arminium, & tot alias sectarum sectas a Calvino, & Luthero distraxit. Quod est ad Socinianos, ubi temeraria ipsorum Methodus eligenda foret, brevi nullam Religionem haberemus. Nam quae monstra Ingenio humano non placeant? Quae revelata veritas nobis non displiceat, si quidquid inconstantibus, variis & oppositis hominum ingeniis placet, aut displicet, verum falsumve dicendum est? Et quis tandem certo statuat, ubi hominum Ratio erret, ubi sapiat, & quae sit recta, quae perversa Litterarum sacrarum interpretatio? Cur non potuerunt novae quotidie procudi sectae, quarum quaelibet sibi Rationem vendicet? Cur non explodi quaedam e Scripturis Canonicis? Deinde nihil intolerabilius est, quam nihil aliud velle Deo credere, quam quod ipsi intelligere possimus, Rationique seu Ingenio nostro, accommodatum sentiamus. Repetere autem heic juvat, sub rectae Rationis nomine obtrudi saepe ab Haereticis vim, & captum, & ideas peculiares Ingenii sui. At Religio vera ab hominis Ingenio pendere non debet. Non enim ipsi eam fecimus, sed Deus eam fecit, Deus eam revelavit. Liceat in Physicis sibi effingere systema aliquod. In Religione idem velle praestare, summae temeritatis est, immo insaniae.

Itaque

(a) Al. *qui aeque ac nos &c.*

Itaque ea in primis definit esse recta Ratio, quae in Religionis negotio, atque in divinorum Dogmatum interpretatione, nullis Ingenium frenis teneri patitur, & quae non intelligit, multa in Deo, & apud Deum esse; multa ab ipso potuisse & posse fieri; multa ipsum potuisse & posse velle, quae captum exsuperent humani intellectus corporeis tenebris obsiti. Hinc celeberrimus & acutissimus Philosophus Cartesius id apprime statuebat, *Deum ejusque opera non esse humano pede metienda*. Fallebantur, qui Antipodas olim negarunt, quod animo concipere non possent, homines pedibus suis in nostros obversis ambulantes. Stultus foret a nativitate caecus, qui ideo colores rerum & magnetem esse negaret, quod eorum naturam & aspectum mente assequi non posset. Pariterque sit demens, qui in Hominis, aut mundi opificio quaedam inveniens, quae Rationi suae aut superflua, aut incommoda, aut melius efformanda videantur, intelligere nesciat, & negare velit tantarum rerum effectricem divinam Sapientiam, & moderatricem Providentiam. Omnium porro dementissimus sit, qui Deo aliquid de se, vel de sua voluntate, ac potentia revelanti, adjungere fidem nolit, eo quia revelata vulgaribus humani Intellectus ideis non satis respondeant. Ista demissis oculis adoranda sunt, non impia temeritate abjicienda. Etenim Deus revelavit, Deus fecit, Deus veracissimus, omnipotentissimus, cujus judicia, cujus mysteria, cujus facta, etiamsi incomprehensibilia interdum sint nobis, minus tamen vera, minusve sapienter facta non sunt. Hinc Augustinus Lib. 9. Cap. 1. de Trinitate ajebat: *De credendis nulla infidelitate dubitemus: de intelligendis nulla temeritate affirmemus. In illis auctoritas tenenda est, in his veritas exquirenda*. Egregie quoque scribebat Cassianus Lib. 4. Cap. 6. de Incarn. *Rationem dicti quaeris? Non reddo. Interim Deus hoc dixit. De hoc loquutus est mihi. Verbum illius summa ratio est. Removeo argumenta, removeo disputationem. Sola mihi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mihi de fide dicti ambigere, non licet deliberare. Quid mihi quaerere, quomodo verum sit, quod Deus dixit, quum dubitare non debeam, quin verum sit, quod Deus dixit?* In eamdem sententiam loquuntur alii Patres, Scriptoresque Christiani, cum antiquissimi, tum recentes. Et sane Christianorum Fides secundum Apostolum nihil aliud est quam *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium; & videmus nunc per speculum in aenigmate, & per fidem ambulamus, non per speciem;* neque Fidei nostrae natura sine obscuritate constare potest. Quare, ut cum

eodem

eodem Apostolo loquamur, dejicienda est omnis altitudo extollens se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigendi sunt omnes intellectus in obsequium Christi. Jure autem stultos vocat idem Apostolus I. ad Cor. 1. Judaeos & Graecos, quorum sapientiae & Rationi minime consonare videbatur humilitas & mors Christi. *Placuit Deo* (sunt ejus verba) *per stultitiam praedicationis salvos facere credentes. Quoniam & Judaei signa petunt, & Graeci sapientiam quaerunt. Nos autem praedicamus Christum crucifixum, Judeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Tum pergit sapientiam hujus mundi irridere, in cujus conspectu stultitia videbatur, quidquid apud Deum sapientia est.

Quapropter illorum deploranda est audacia, qui eam reprobandi alicujus Christiani sive Catholici Dogmatis caussam adferunt, quod Rationis, hoc est Ingenii sui peculiaribus ideis non placeat. Eoque magis deploranda est, quod isti, ut trahant in sententiam suam divinas sententias, Scripturarum Canonicarum verba eludere, invertere, subvertere cogantur, reclamante eorundem verborum perspicuitate, & tot saeculorum consensu, & tot Christianorum Ratione; necesse enim est, quando eorum ingenium, & hypothesis conformari nescit sacris Litteris, sacras Litteras aliquo pacto accommodari ad illorum hypothesim, atque ingenium. Haec noverunt, qui in eorum scriptis versati sunt; simulque noverunt, antiquissimam Catholicae Ecclesiae sententiam & consuetudinem Socino adversari, ut ex Auctoribus vetustissimis patet, atque in primis ex antiquo Scriptore expositionis Fidei, quae Justino Martyri tribuitur, ubi inquit, divinarum rerum notitiam, summo studio indagandam esse: *quum autem eam prae imbecillitate minus assequi poterimus, venerari eam nos oportere, ut comprehensione majorem, ne evacuetur fides nostra.* Quod si eo redit quaestio, ut perspiciatur, revelatane fuerint, an secus, Ecclesiae Catholicae Dogmata, alioqui credenda, etiamsi humanae Rationis captum excedant: tu responde, id certo atque indubitanter perspici non posse per unum Ingenium nostrum, ut vidimus; & reliquum propterea esse, ut Ecclesiae Traditio, & Auctoritas in consilium adhibeantur, quibus tandem acquiescendum, non solum prudentia, sed etiam necessitas monet.

Nunc autem progrediendum est; adhuc enim Christianae Veritatis investigatori quaerere fas, immo necessum est, quae & qualia sint Ecclesiae verae Dogmata, & unde certo sint ediscenda. Qua in re multos ex antiquis atque etiam recentibus Haereticis sua fefellit opinio.

opinio. Minime dubitabant ii, quin Ecclesiae Traditio & Auctoritas suspicienda foret, eique in controversiis concedendum. Sed ipsam Traditionem sibi militare arbitrati, confidenter promebant, pertinaciter tuebantur doctrinam, quae tamen ipsius Ecclesiae Traditioni adversabatur. Inter ipsos Catholicos praeteritis temporibus fuere nonnulli (& utinam adhuc nemo esset, aut nemo in posterum esset futurus) qui sententias quasdam absurdas venditarunt, quod eas putarent cum Ecclesiae verae sententia consentire, aut saltem ab ipsa non esse alienas. Igitur tum ut veritas certo contingatur, tum ut errores evitentur, noscenda sunt loca, unde Catholica Dogmata haurire liceat, & quibus probare aut confirmare, adversaque refellere possimus; noscendi sunt quoque alii fines, ultra quos Ingenio humano vagari aut nefas, aut periculosum est. Praeter divinas Scripturas, & Traditionem, Concilia sacra, & praesertim Oecumenica, Romanorum Pontificum Epistolae & Decreta, Sanctorum Patrum Libri, probatae veterum Historiae, Theologorum, aliorumque Orthodoxorum scripta, sunt ii fontes, & loca, unde Ecclesiae Catholicae Doctrina est haurienda. Et istis quoque addere juvat Rationem humanam, & Auctoritatem Philosophorum, modo nemo sibi persuadeat, sine ratione consulenda esse, & sine ratione vim habere inter Catholicos priora loca. Verum tot fontes promiscue non sunt accipiendi; non enim par iis auctoritas est, neque eadem habenda est fides. Primo quod attinet ad sacra Catholicorum Concilia, ex institutione divina certam Orthodoxae doctrinae Fidem faciunt; Generalia quidem, modo legitima sint; Provincialia vero & Episcopalia, modo ab universa Ecclesia probatae fuerint eorum de fide definitiones. Secundo, certi quoque Judices Catholicae doctrinae sunt Romani Pontifices (a). Tertio, nulli revera ex iis, quos Sanctos Patres appellamus, ex institutione divina auctoritas est certo statuendae atque instar judicis proponendae Catholicae doctrinae. Communis autem Patrum consensus in exponendis sacrae Scripturae dogmatis certissimum nobis Veritatis argumentum praestat, eo quod Ecclesiae universae, quae errare a Deo non sinitur, sententiam nobis exhibeat.

(a) In prima editione Parisiensi anni 1714. fuit hic locus ab editore Gallo juxta illius Nationis placita interpolatus. Etenim post vocem *Pontifices*, inserta fuerunt haec verba: *Quibus eadem consentit Ecclesia*. Qua de re conquestus Auctor, ut a se invidiam depricaretur quam haec interpolatio apud Italos sibi conflare poterat, Epistolam misit ad unum ex Auctoribus Diarii Italici, sub die 20. Februarii anni 1716. Mutina datam; quam utpote ad hocce Opus spectantem, ad calcem hujus editionis positam heic primum damus.

beat. Reliqui itidem fontes probabilia quidem praeſtabunt, ſed non firma & inconcuſſa argumenta.

Atque haec certa ſunt apud Catholicos. Proteſtantes vero, eorumque filii magnam in his litigandi ſegetem inveniunt. Revelatam quidem & ſcriptam in ſacris Litteris doctrinam ſe ſuſcipere dicunt; at improbant Traditiones, ſive doctrinas a Chriſto atque Apoſtolis, ut nos contendimus, ſine ſcripto per praedicationem traditas. Eccleſiam, Romanos Pontifices, Sanctos Patres errori obnoxios, & infidos veritatis teſtes appellant. Sed quid in tanto diſſidio decernendum ſit, facile aequi judices animadvertent. Duae de Traditionibus inſtitui poſſunt quaeſtiones. Prima eſt, utrum Apoſtoli aliquid ad Religionem Chriſtianam pertinens viva tantum voce, & ſine ſcriptis, tradiderint; an vero omnia ſcriptis mandarint, quaecunque viva voce, exemplo, aut alia ratione praedicarunt. Altera eſt, utrum ſententiae illae, quae a Catholicis ſub Traditionis nomine cenſentur ab Apoſtolis emanaſſe, eandem vim atque auctoritatem habeant, ſi re ipſa traditae ſunt, quae Apoſtolorum ſcriptis debetur. Poſterior quaeſtio non a Chriſtiani modo, ſed etiam a cujuſcumque hominis ingenio penitus aliena eſt, & incredibilem contendendi pruriginem ſapit. Cur enim iiſdem Apoſtolis Chriſti nomine ſcribentibus credamus, loquentibus non credamus? Deinde quae ab Apoſtolis ſcripto mandata ſunt, eadem antea ab ipſis viva tantum voce tradita fuiſſe conſtat, & pari obſequio a Fidelibus accepta.

Priorem controverſiam nihilo plauſibilius pertractant Haeretici. Nemo eſt, qui neſciat illuſtrem locum ſecundae Epiſtol. ad Theſſal. 2. 14. ubi Paulus ait: *Tenete traditiones, quas accepiſtis per ſermonem, ſeu per Epiſtolam noſtram*. Celebris itidem eſt alter ex Epiſtola 2. ad Tim. 2. 2. deſumtus, ubi haec leguntur: *Quae audiſti a me per multos teſtes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere*. Hinc ſaltem evidenter colligitur, eadem veneratione Apoſtolorum doctrinam ab Eccleſia Dei ſuſcipiendam, colendam, & ſervandam eſſe, ſive ſcriptis, ſive verbis tantum eam tradiderint. Verum etſi eadem evidentia non colligeretur, quae Apoſtolus voce tantum praedicarat, ſcriptis poſtmodum vel ab ipſo, vel ab aliis Apoſtolis, non fuiſſe conſignata; ſiquidem ſaltem conſtat, poſt Pauli obitum Joannem Apoſtolum ſuos confeciſſe, aut evulgaſſe Libros: Attamen ſolo Eccleſiae teſtimonio id exploratum fieri poteſt, & per ejus ſententiam hujuſmodi controverſia dirimi. Nonne ex Eccleſiae unico teſtimonio, ac traditione, certiſſime noverunt ipſi

quoque

quoque Haeretici, quae scripta, ab Apostolis vel profecta, vel probata sint, & quinam legitimi, quinam adulterini sint foetus Apostolis adscripti? Cur ergo Ecclesiae de Apostolorum scriptis testanti credamus, de reliquis eorum documentis testanti non credamus? Ad haec inter ipsos Haereticos plerique sententias nonnullas, aut ritus aliquot probant, atque tuentur, quos tamen sola Ecclesiae Catholicae Traditio commendat. Istorum igitur confessione Traditionibus Ecclesiasticis veneratio, non contemtus, debetur; & ubi pateat, alia dogmata, aliosve ritus ex vetustissima Traditione descendere, & in Ecclesia Dei communi Christianorum consensu celebrata ac servata fuisse, pervicax & injustus fuerit, qui non alia de caussa repudiet, quam quod in Apostolorum scriptis nulla de iis mentio occurrat.

Jam vero quantum Scripturae divinae suffragio probetur, quamque Religioni Orthodoxae necessaria sit Ecclesiae Auctoritas, pluribus persequuti sumus. At hinc etiam Traditionis necessitas dignoscitur. Ubi sacras Litteras Ecclesia interpretatur, ubi dogmata explicat, & excitatas in Christiana Doctrina lites suo decreto componit: quid aliud illa praestat, quam interpretari, & exponere, quaecumque per Traditionem antea sibi innotuerant? aut ex iis consequentia & necessario connexa colligere, aut repugnantia aperire? Neque Ecclesia, neque sacra Concilia quidquam novi statuunt, aut condunt in suis de dogmate Canonibus. Quod accepit a Majoribus Ecclesia, scilicet quod ab Apostolis eorumque successoribus ad nos usque permeavit, eorumque traditioni consentaneum est, hoc duntaxat in suis sententiis Ecclesia profert, ac profitetur. Quapropter quum de Paschatis celebrandi tempore disputatum est, Nicaeni Patres scripsere, ut habet Sanctus Athanasius de Synodis Arimini & Seleuciae, Tom. I. fere initio Epist. *Visum est nobis, & Spiritui sancto*. Quum vero actum de Fidei doctrina, pronunciarunt in hunc modum: *Credit Ecclesia Catholica:* ut pateret, non sua ab eis decreta, sed Apostolorum documenta promulgata fuisse. Proinde semper fuit Ecclesiae consuetudo, ut subortis in doctrina Christi quaestionibus Scripturas sacras, veterumque Christianorum, & Sanctorum Praesulum ac Patrum concordem Traditionem consuleret. Haec ad manum statim erat opponenda novitati Dogmatum, quam inferre conabantur Haeretici. Rationibus isti contendebant, & loca etiam proferebant e sacris Codicibus in speciem suae novitati faventia. At Ecclesia Catholica primo rationibus in sui tutelam agebat, tum suae sententiae & victoriae robur in eo collocabat, quod antiquissimam Traditionem a

se ſtare evidentiſſime ſentiebat, ſibique perſpectum erat, qui ſemper antea fuiſſet ſenſus verus Scripturarum ſanctarum ad illam controverſiam pertinens. Innititur autem hujuſmodi conſuetudo inconcuſſis quibuſdam principiis, quae multis probare facillimum foret, ſed indicare tantum contenti erimus.

Primum eſt, Chriſtum Apoſtolos viva voce docuiſſe, aut iis revelaſſe, quaecumque neceſſaria atque utilia in ſancta Religione credenda forent, & agenda ad ſalutem; tum Apoſtolos ad eadem ubique viva voce praedicanda miſſos eſſe a Chriſto, & nonnullos ex iis atque ex Diſcipulis vitam Chriſti & alia permulta ſcriptis conſignaſſe. Quumque Apoſtoli ex Chriſti praecepto haec aliis traderent, ipſos liquido, ac dilucide, & ſine ambiguitate propoſuiſſe doctrinam Chriſti; ita ut exempli cauſſa, quum Verbum ipſi appellabant Deum, quum Spiritum Sanctum nominabant, quum a Chriſto ajebant pronunciata ſuper pane quaedam verba: Auditores intelligerent, probeque perſpicerent, quid iis nominibus, illoque dogmate ſignificaretur.

Secundum eſt, hanc doctrinam non paucis tantum hominibus, ſed toti terrarum orbi, atque innumeris Eccleſiis per Apoſtolos & Diſcipulos Chriſti, eorumque Succeſſores innotuiſſe; & Fideles in omni verbo, & omni ſcientia ſalutari divites fuiſſe factos, ut Paulus teſtatur; & Eccleſias potiſſimum Apoſtolicas, ſcilicet ab ipſis Apoſtolis fundatas, & diu praeſentia Apoſtolorum cultas & inſtructas, hujuſmodi documenta uberius clariuſque, quam reliquas hauſiſſe.

Tertium eſt, Apoſtolos nihil ſaepius & enixius commendaſſe atque inculcaſſe, quam ut Fideles quod ab initio acceperant, conſtanter tenerent, & nemini vel homini vel Angelo fidem haberent, contraria aut alia ab iis nuntianti, quae jam ipſi nuntiarant.

Quartum eſt, Chriſti Fideles, & Eccleſias omnes, & praecipue Eccleſiarum Paſtores, perſpectum in primis habuiſſe, nihil per ipſos poſſe aut debere adjici, aut detrahi Doctrinae ab Apoſtolis traditae; id qui auderet, ſummi ſceleris reum eſſe habendum, & graviſſimis Eccleſiaſticis poenis mulctandum, niſi rite admonitus reſipiſceret; quum hoc ſit, Chriſtum aut Apoſtolos ignorantiae aut invidentiae accuſare, qui homines aliquid ad ſalutem neceſſarium, aut utile minime docuerint.

Quintum eſt, Epiſcopos, & Eccleſiarum Paſtores id ſibi muneris injunctum cognoviſſe, ut hujuſmodi mutationibus atque erroribus obſiſterent, vel damnando, vel confutando, perſecutiones pro veritate tolerando, vel etiam fugiendo errorum Auctores & patronos, neque

que dissimulare in his casibus licuisse aut pacis caussa, aut propter metum, aut propter debitum superioribus obsequium.

Sextum est, revera nullam in doctrina Christi novitatem & mutationem unquam disseminari coeptam fuisse, quin se aut Romani Pontifices, aliique Episcopi, aut Scriptores Ecclesiastici, aut Sancti Patres, aut etiam Populus fidelis, & denique, si necessitas postulabat, Ecclesia universa opposuerit Novatoribus, & contemtoribus antiquae Traditionis. Omnes vero Synodos, & Episcopos, Romanosque praesertim Pontifices, & Sanctos Patres, inter quos chorum ducunt sancti Ignatius, Polycarpus, & Irenaeus, a primis Christianae Fidei saeculis ad nostra usque tempora, nihil magis depraedicasse, quam Traditioni Majorum receptae, antiquae, & concordi esse standum, omnesque Haereses ab ipsis eo praecipue titulo fuisse damnatas, quod Novitatem saperent, & hujusmodi Traditioni repugnarent. Atque ideo sicuti a similitudine veri apertissime abhorret, tot ac tantos viros, tot ac tantas Ecclesias, novitati & mutationi in doctrina Christi infensissimas aliud tradidisse, ac proposuisse, quam quod antiqua Traditio habebat; ita certum est, nullum ex Haereticis defendere sententiam suam potuisse antiquitate Traditionis. Addam etiam, paucos ex antiquis Haereticis fuisse, qui Traditionis vim atque auctoritatem non fuerint confessi. Potius ipsam a se stare clamitabant. Et si quis flocci faciebat ipsam Traditionem, ille, primis etiam Ecclesiae saeculis, temeritatis ac insaniae notam subiit. Juvat heic referre, quae Sanctus Irenaeus habet Lib. 3. Cap. 2. de Gnosticis. *Unusquisque ipsorum omnimodo perversus, semetipsum, regulam veritatis depravans, praedicare non confunditur. Quum autem ad eam iterum Traditionem, quae per successiones Presbyterorum in Ecclesiis custoditur, provocamus eos, adversantur Traditioni, dicentes se non solum Presbyteris, sed etiam Apostolis existentes superiores, sinceram invenisse veritatem.*

En fundamenta, quibus innixa est Ecclesiae consuetudo in Haereticorum placitis hucusque damnandis. Satis ipsi semper fuit perspicere, immo hoc praecipue attendebatur, num proposita nuper Dogmata dissentirent a Traditione constanti Majorum, & ab antiquissimo Ecclesiae universae consensu. Dissentientibus nota statim inusta atque inurenda fuit ex Apostoli praecepto, qui nos monuit, ut a Novitate opinionum caveremus, & quod traditum est, diligenter servaremus. Vel nullis aliis redditis damnatoriae sententiae rationibus, ea erat potentissima & invictissima ratio, quod hujusmodi recens doctrina,

ctrina, sive novitia Scripturarum interpretatio, deprehendebatur contraria interpretationi, sive dogmati in tota Ecclesia Dei ab antiquissimis temporibus concorditer vigenti, ac propterea ex Apostolorum Traditione descendenti. Praeterquam quod falli in Dogmate universa Christi Ecclesia secundum ejus promissa non potest: errandi etiam suspicionem auferebat ista facile cognita saeculorum praecedentium, & totius antiquitatis sententia in propositis quaestionibus. Non enim nostrum est, Christi Doctrinam pro arbitratu nostro effingere, reformare, atque invertere, ut privatis & incertis Intellectus nostri ideis accomodetur; sed cum veneratione recipienda est, qualis a Christo Apostolis revelata, & ad nos derivata fuit per unanimem tot saeculorum Traditionem, per tot Ecclesiarum, Conciliorum, Episcoporum, ac Patrum testimonia. Hos omnes incredibile est, simul conspirasse, aut ignorantia, aut pravis artibus, aut formidine, aut silentio, ut sanctam Religionem perderent, sive illam corrumpendo per novitatem, sive corruptam tolerando. Sequitur ergo, apud omnes tum Criticos, tum cordatos homines, Traditionis fontes, hoc est Catholicorum Concilia, Romanorum Pontificum decreta, Sanctorumque Patrum concordia scripta, in iis, quae ad Doctrinam Fidei & morum spectant, certissimum praebere veritatis argumentum. Nihil autem fere a temerariis aut ignaris allatum est proxime praeteritis duobus saeculis, aut afferri jam potest, quod longe antea improbatum non fuerit ab Ecclesia, a Conciliis, a Patribus; aut quod improbandum esse non pateat, quoties novitate sua repugnare constet antiquae Catholicorum Traditioni, & Dogmatibus constitutis, & Scripturis a Catholica Ecclesia hucusque aliter explicatis.

Moneret me locus, ut in illius Theologiae laudes excurrerem, quae Dogmatica apud nos appellatur; sed facile intelligatur ejus pretium. Munus nempe illius est, Catholicae Ecclesiae Dogmata colligere ex Conciliorum Patrumque monumentis, & prodere, quae universae Ecclesiae probentur, quaeve improbentur. Ubi id pateat, Rationi, seu Ingeniis humanis nefas est, hujusmodi sententias tanquam errori adhuc obnoxias ad suam trutinam cogere. Quicumque Christianus esse amat, positisque hactenus principiis mentem adhibuit, hoc fateatur oportet. Quamobrem, quid ferat Catholici hominis indoles, parum se intelligere Phereponus prodidit, quum in quodam suo Libro Dionysium Petavium incomparabilem virum, & de Dogmatica Theologia supra omnes optime meritum, appellat accuratissimum quidem veterum opinionum collectorem, sed mancum atque

que infirmum, quando agitur de obſcuris illis Theologiae & Philoſophiae quaeſtionibus, in quibus jus dicere debet Ratio, & perſpicuitas exigitur. Hoc eſt, ſi Pherepono credimus, Petavius egregius fuit Hiſtoricus, non egregius Theologus. Sed quantum celebris ille vir ingenio, & judicio, non minus ac eruditione polleret, nemo eſt inter vere eruditos qui neſciat. Quantum etiam ratione valuerit, neminem luculentiorem teſtem dabo, quam ipſamet illius opera. Fac etiam, in Dogmatica Theologia a rationum uſu Petavius temperaſſet, ſeu, ut melius dicam, nullum argumentum, rationem nullam contuliſſet ad confirmanda Eccleſiae Dogmata; nihilominus integra ipſi ſtaret gloria. Nervos omnes rationis intendere debet Dogmaticus Theologus, ut detegat, quaenam fuerint & ſint Catholicorum Dogmata, & quid vere ſentiat, & ſenſerit in iis Eccleſia. Hic illi praecipuus ſcopus. Detexiſſe ſolum, & evidenter indicaſſe Eccleſiae verae & univerſae ſententiam, hoc ipſum eſt inveniſſe certiſſimum Dogma Chriſti ſaluberrimamque veritatem. Altera deinde ſe offert provincia, quam Scholaſticae potiſſimum, atque etiam Polemicae Theologiae cultores ſibi vindicant, nempe Fidei Dogmata rationibus etiam, atque argumentis a ratione quoque naturali, & a Philoſophia petitis probare, & adverſus Infideles aut Haereticos tueri. Qua in opera ineptire interdum ſolent homines incauti. Siquidem Rationi & Dialecticae ſuae nimium fidentes, aut de rebus altiſſimis, & de divinis Myſteriis intellectus noſtri aciem vincentibus, rationes & explicationes adferre contendunt, quae ſibi quidem videntur excelſae materiae pares, re autem vera nullius ſunt ponderis; aut certa ipſa Dogmata credere dediſcunt, quod iſta privatae ac temerariae Rationi ſuae non ſatis congruere videantur. At Dogmaticus Theologus, rite ſuo munere functus, tantum ab ineptiendo abeſt, quantum Eccleſia vera in ſuis Dogmatis a periculo errandi abeſt, quum vel ſine Philoſophicis aque intimis argumentationibus, ſive rationibus, certa ſit illius doctrina, quippe a certo Magiſtro Deo revelata, & per fidos canales ad nos uſque deducta.

CA-

CAPUT DUODECIMUM.

Ingeniorum libertas quam ab hominibus expetita. Doctrina ad Christianum pertinens triplex. Semper considerandum, revelatane, an secus, a Deo fuerit. Dogmatis existentia, significatio, & rationes distinguendae. Quid in his liceat, aut non liceat hominum Ingeniis.

TQUE hactenus de frenis salutaribus, & de necessaria Ingeniorum moderatione in Religionis negotio actum est. Alia in hanc rem dicenda supersunt. Verum de laudabili quoque Ingeniorum libertate aliquid prius innuendum duco. Quod argumentum, quum utile non minus sit, quam superius, illo tamen dulcius fortasse videatur legentibus. Quippe superba hominis mens, atque natura, cum in agendo, tum in sentiendo alienum imperium detrectat, suum tantummodo amat. Ac proinde nullum libentius, quam eorum cantum audimus, qui in libertatem agendi atque opinandi, quod volumus, mentem nostram se vindicaturos esse pollicentur: quod non semel suis in libris facere Phereponum post tot alios sui similes video. At sicuti homini ratione praedito ipsa recta Ratio effrenem in agendo libertatem negat; ita & hominem Christianum ipsa Christi Religio non patitur immodica opinionum libertate ferri, quocunque placet. Nos itaque humano Ingenio eam libertatem proponemus, quae hominem deceat Rationis rectae, Fideique Christianae legibus addictum, ita ut neque sentiat se coerceri finibus iniquis, & nimiis compedibus, neque ultra metas a Ratione & Fide sanctissima positas evagari sinatur. Nimia opinandi licentia Haereses parit, Fidem & Rationem temere laedit. Rursus nimia Ingeniorum servitus in Superstitionem deducit, malum profecto teterrimum, & aeque ac Haereses Religioni verae formidandum. Ab utraque cavendum esse, Ratio, & Catholica Ecclesia monet. Jamque vidimus periculum primum tolli, ubi in credenda divina Revelatione cum Ecclesia consentiamus. Operae pretium est, investigare quoque deinceps, quei evitetur & alterum.

Prius ergo noscendum est, quotuplex sit Doctrina, quae ad hominem pertinet, & pertinere potest, quatenus est Christianus. Dicimus

mus autem, triplicem esse. Prima complectitur quaecumque documenta revelata a Deo fuere, sive ad Disciplinam, sive ad Dogma referantur, sive necessaria, sive utilia, sive praecepta sint, sive consilia, ut homo Religionem veram intelligat, & quae in ipsa credenda sunt credat, Deum diligat, eique serviat, & beatam demum immortalitatem ab ipso obtineat. Secunda continet quaecumque non revelata a Deo, hoc est quae Historiam Ecclesiasticam respiciunt, & admodum conferunt eruditioni tum Ecclesiae, tum ejus filiorum, qua sunt Christiani. Tertia demum complectitur quaslibet profanas Artes ac Scientias, puta Physicam, Mathematicam, Historias profanas, & reliqua documenta opportuna ac utilia homini, terrenam sive corporis, sive animi, & rationis beatitatem quaerenti. Postrema quidem ista Doctrina nihil rei cum Religionis & hominis Christiani negotio habere videtur. Sed quum a praestantissimo ejusdem Religionis, ejusdemque Christiani hominis fine avertere nos, aut ad illum manu etiam ducere possit: necessum est ipsam quoque in hujusmodi causa subire judicium nostrum.

In hanc autem triplicem Doctrinam ea semper consideratio cadere potest, nempe sit ne a Deo revelata, necne; & num ad Ecclesiae Catholicae Auctoritatem pertineat, an secus, illam sancire tanquam a Deo revelatam, aut Rationi rectae, & aequo congruam. Quippe ex ista consideratione altera cognitio effluit, scilicet quibus in rebus, & quando aut honesta servitus, & moderatio, aut honesta libertas Christianis Ingeniis conveniat. Ubi divina Revelatio occurrit, ubi Ecclesia jus decernendi habuit, atque decrevit; tunc recta Ratio monet, repudiandas esse Ingenii nostri fallaces argutias, & audienda esse Dei & Ecclesiae fidissima edicta. Quum vero divina Revelatio desideratur, & aut Ecclesiae nullum sententiae ferendae jus fuit, aut nulla adhuc inde manavit sententia, liberum erit Ingenio nostro iis in rebus sentire, quod Veritati propius videbitur.

Hisce positis, primam Doctrinae speciem contemplemur, idest Dogma, ac Disciplinam. Illud nobis exhibet, quae credenda sunt vel de Natura, ac Voluntate divina, vel de Incarnatione Verbi, vel de aliis Mysteriis, & Documentis Christianae Religionis, & quae agenda sunt homini Christiano, hoc est morum, & officiorum leges ad salutem consequendam vel necessarias, vel utiles. Disciplina autem tradit cum ritus ad Sacramenta, ad cultum externum Dei, & ad reliqua Christianorum Mysteria conficienda, tum leges, quibus Ecclesiae ejusque Ministrorum, ac membrorum Hierarchia & regi-

 men

men constat, quae tamen & ipsa interdum referri aliqua ex parte possunt ad Dogma, ut alio in loco videbimus. In Dogmate potissimum sita est Christiani hominis eruditio. Quid enim aliud a nobis Religio expetit, quam ut credamus, quae credenda sunt, & ad Evangelii normam ducamus vitam inculpatam, Deique, & virtutum amore ferventem? Igitur est inspiciendum, istane praecepta morum, resque credendae, ad nos a Deo revelante veniant, an vero a rectae Rationis lumine, sive potius a privatorum ingeniorum argumentationibus. Si Deum ista auctorem habent, si rectam Rationem: eadem vera & recta esse continuo intelligimus; ac proinde Ingenio nostro tunc est subsidendum, neque temere tantis auctoribus repugnandum, tametsi aliquid a Deo proponatur, quod satis intelligere, & capere nequaquam possimus. Sin a privatis Ingeniis Dogmata prodeunt, hisce tum solum consentiendum erit, quum ad Rationis & Logicae leges ea exegerimus, & ab iis errorem evidenter abesse constiterit. Nam quid aliud habet Ingenium alienum, ut nostrum in suam sententiam jure trahat, nisi rationes? Si infirmas hasce deprehendimus, si nostras plus valere sentimus: cur illi homini potius quam nobis adjungenda est fides? Quum vero, quaenam Dogmata Deus revera per Filium suum, per Prophetas, per Apostolos revelarit, tum solum certo constare possit, ut vidimus, quum ad ista accesserit Ecclesiae verae testimonium: illa propterea nobis ob oculos semper versabitur regula: nempe, *Auctoritatem Ingenii nostri cedere debere, ubi Auctoritas Ecclesiae intercedit; & contra vigere posse, ubi non intercedit*. Multa enim sunt, quorum sanciendorum jus Ecclesia non habet; multa quoque sunt, quae illius Auctoritati subsunt, neque tamen hucusque sancita reperiuntur. In utrisque magna est Ingeniis libertas, & injuste plerumque agat, qui eam aut illubenter in aliis ferat, aut etiam adimere velit.

Quo tutius autem & ex ordine procedamus, tria prius consideranda sunt, quod attinet ad Dogma: videlicet, Existentia Dogmatis; Modus explicandi Dogmatis, sive interpretatio, & significatio doctrinae: & Rationes, quibus ipsum Dogma si rectum est, probatur; aut improbatur, si pravum. Haec inter se plane differunt, neque instar unius habenda. Sunt autem Dogmata complura, quae quod est ad existentiam, firmata jam sunt auctoritate, & decreto Catholicae Ecclesiae. Rursus eadem Dogmata variis explicari possunt modis. Quum vero fieri possit, ut hujusmodi explicationes nondum receperit, rejeceritve Ecclesia, idcirco non idem erit eisdem

inter-

interpretationibus robur, & eadem vis veritatis, ac est Existentiae Dogmatum jam stabilitae. Tandem ipsa Dogmata, quorum certa est existentia, & omnium consensu explorata significatio, sive explicatio, multis rationibus comprobari possunt. Attamen inconcussae, ac certae fortasse non erunt singulae istae rationes, quippe singulae aperto Ecclesiae suffragio nequaquam innitentur. Ergo secundum istam considerationem triplex suboriri quaestio poterit, nempe an Dogma existat; quid per illud Dogma seu per illius Dogmatis verba Deus & Ecclesia significare velint; & quomodo hujusmodi Dogma probandum sit.

Cognoscere Existentiam Dogmatis tum dicimur, quum certi sumus, Deum per os Christi, Prophetarum, & Apostolorum, Ecclesia definiente, illud revelasse & constituisse Dogma. Ipsum Deum sacrae Scripturae depraedicant omnipotentem, omniscium, aeternum. Ex eisdem edocemur, in fine saeculi judicandum a Christo universum genus humanum; justos in Regno Dei aeterna felicitate donandos; improbos in igne aeterno cum Diabolis immani infelicitate plectendos. Hujusmodi Dogmata in Christiana Religione existere, nullus Christianorum ignorat, aut negat. Ad haec, nomine Existentiae complectimur tum Dogmatum substantiam, tum eorum consectaria, & annexa, nam & singula ista saepe tanquam Dogmata considerantur, & de ipsis institui quaestio potest, an existant, hoc est an revelata necne fuerint, sive constituta per Ecclesiam. Multae autem inter Catholicos & Haereticos intercedunt controversiae, his negantibus, illis affirmantibus, Dogmata quaedam a Deo revelata fuisse, aut ex jam constitutis Dogmatis quaedam consequi, aut non consequi, necessario & ipsa credenda. Sed in hujusmodi quaestionibus pendere animi diu vel opinari illorum Ingeniis nefas est, quibus firmissimum illud principium alta mente fixum sedet, videlicet: *Ecclesiam in divinis Scripturis interpretandis, & in ipsis Dogmatibus definiendis, ab errore immunem semper fuisse, semperque futuram.* Etenim cum nullo negotio postea constet, Ecclesiam Catholicam de iis jam tulisse sententiam, & ipsam revera ita sentire compertum sit omnibus: statim etiam Catholico Ingenio occurrit, quae tum sit amplectenda opinio, & quibus in locis veritas certissime habitet.

Sunt autem inter Catholicos & Protestantes, immo inter ipsos quoque Catholicos aliae de rebus Theologicis disputationes, & in neutram partem hucusque declinavit Ecclesiae sententia. Libri Theologorum, qui Scholastici nuncupantur, abundant hisce quaestionibus.

Utrimque pugnatur, utrimque Scripturarum loca, rationesque proferuntur; interdum etiam aliqua, aut utraque pars sibi auctoritatem Patrum, & Ecclesiae vendicare contendit. Sed incertum adhuc, utri opinioni Litterae divinae, aut firma ratio, aut Ecclesia sine dubitatione faveant atque consentiant. Quid juris heic habeat Ingenium, nemo non intelligit. Fas ipsi est hujusmodi varias disputantium opiniones, rationesque excutere, easque confutare, aut iis demum suffragium suum adjungere, quae ad veritatem proprius accedere sibi videantur, & in alias abire sententias, quae sibi magis arrideant. Talia quippe in Dogmatum censum minime veniunt, & Opinionum nomen iis potius congruit. Sed quanquam liberum sit Ingeniis (modo periculum absit, ne Dogmata certa laedantur) vires heic suas exerere, atque exercere; attamen in hisce non tam vituperationem effugiet, quam commendatione majori dignus erit, qui tum ad normam Logicarum legum, Criticaeque melioris, tum etiam ad sacrarum Scripturarum, & Ecclesiae mentem, ingeniosius & acutius sua inventa componet. Atque haec est generalis regula, sive libertas. Qua nihilominus quum Ingenia non pauca abutantur, & abuti adhuc possint, ideo infra subjiciendae erunt necessariae quaedam leges, & exceptiones, ut in temerariis & supra modum curiosis mentibus nimia licentia coerceatur.

Ad haec, ubi Dogmata existentia deprehendantur, diximus institui posse quaestionem de illorum germano sensu, sive de mente Dei & Ecclesiae in iis Dogmatis proponendis. Multa sunt adeo manifestis verbis concepta, adeoque Rationis lumini, & reliquis Ecclesiae documentis consentanea, ut nemo inter Christianos de illorum sensu & modo explicandi audeat disceptare. Sunt alia, quorum significatio in controversiam adducitur, adducive merito potest. Quod tum fit, quum ista Dogmata sub oscuris, aut aequivocis verbis proposita sunt, aut cum certissimis aliis & evidentibus Religionis Catholicae Dogmatis non satis commode congruere posse videntur. Ipsae sacrae Litterae, ipsa Conciliorum decreta, ipsa Sanctorum Patrum dicta, diversis obnoxia sunt interpretationibus. Proinde ex isto fonte emerserunt pleraeque Haereses, plerique Haeretici. Dum enim quisque divinam Scripturam, & Concilia, & Patres explicare vult atque interpretari secundum privatas Ingenii sui vires atque ideas: humana ambitio & imbecillitas in varias distracta est opiniones, atque in errores perniciosissimos delapsa. Quidam Christum in sacris Litteris minorem Patre appellatum animadvertentes, ipsum aut hominem dunta-

duntaxat esse affirmarunt, aut ipsum negavere ejusdem naturae & substantiae cum Patre. Alii, quid verba significarent in postrema coena a Christo pronuntiata super pane, investigantes, quod ingenio suo magis accommodatum videbatur, intellexere. Aliis ea sententia sedit, confusas esse in Christo divinam humanamque Naturam. Nempe noverant ex universae Ecclesiae decreto, ambas hasce Naturas in uno Christo unitas.

At in complurium Dogmatum sensu inquirendo, modoque explicandi, non est quod nunc diu multumve fatigentur Ingenia. Hoc onere nos Ecclesia saepe levavit, quippe quae non sua solum decreta & verba, sed divinorum etiam Librorum sensum germanum lucidissime identidem explicavit. Id quum facile colligi possit, facile etiam caveantur errores. Quamobrem Ingeniis nostris heic ea tum restat libertas, ut quae Scripturarum loca, & verba, aut Conciliorum Patrumque opiniones in ancipiti adhuc esse videntur, expendamus, & interpretemur, prout melius suadebit recta Ratio, & Ecclesiae, ac earundem Scripturarum mens ex aliis clarissimis Dogmatis, & Traditione Patrum cognoscenda. Praeter hanc libertatem alia etiam patet. Quaedam enim Dogmata habentur, de quorum quidem sensu atque explicatione nulla occurrere inter Catholicos controversia potest, sed nondum constat Modus, quò fiant, aut facta sint, quae in iis Dogmatis proponuntur. Nos docet Fides, Inferno igne torqueri damnatos. Quei autem id fiat, nos illa non docet. Nulla in hisce casibus lege universali prohibemur sententiam nostram dicere, & verisimilia afferre; & in explicandis his modis, alter ab altero, & sine Ecclesiae injuria, dissidere potest. Ista tamen libertas nonnullis & ipsa indiget exceptionibus & frenis, de quibus infra sermo erit.

Tertio considerandae sunt Rationes, per quas Dogmata Catholicorum firmantur; Infidelium & Haereticorum improbantur. Istae desumuntur vel e divinis Litteris, vel e Traditione, & Auctoritate Ecclesiae. Ex ipsa quoque recta Ratione, & ex Philosophiae penetralibus argumenta deducuntur. In tanta Rationum copia certissimae quaedam & invictae se offerent, iisque nullum Dogma caret. Fieri tamen potest, ut aliquae etiam infirmae sint ac inutiles, quaedam etiam falsae, quanquam verissimum alioqui sit ipsum Dogma. Quapropter late patet ex hac parte Ingeniorum libertas. Non enim tantum fas est meliora novaque proferre argumenta, sed aliena quoque elumbia repudiare & evertere licet. Veritas ut stet, mendacio non indiget. Immo ipsa refugit adeo nutantibus fulcris innixa apparere,

suo

suo pondere jam stabilis, & aliis indubitatis principiis adhaerens. Hinc inter Scholae Theologos nemo sibi religioni vertit rationibus novis cum in errores Haereticorum, tum pro veris Fidei Dogmatis decertare, & ipsis etiam aliorum Catholicorum rationibus indicere bellum, si illae minus opportunae, aut indignae deprehendantur, quibus tutela veritatis commissa fuerit. Gregorius de Valentia Theologus celebris argumenta nonnulla, quibus Sanctus Thomas est usus ad existentiam Dei probandam, invalida esse ostendit; idemque alii quoque graves & pii Theologi fecerunt. Et haeic tamen sua sunt immoderatis Ingeniis pericula. Sunt & Rationes quaedam, quas evidenter voto suo jam supra censuram nostram Ecclesia collocavit. Propterea infra dabimus operam, ut propositis quibusdam legibus generalis ista libertas intra honestos fines contineatur.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Pericula imminentia scribentibus de Auctoritate. Insipiens Zelus quid pariat, & quam laudanda heic sit prudens moderatio. Ecclesia nunquam fallax in Dogmatibus sanciendis, duplici conditione posita. Dogmatum, quae alia in mera contemplatione versantur, alia actionem quoque exigunt, quae possint, aut non possint, quae etiam debeant, aut non debeant statui. Quid de quaestione, utrum Angeli corporei, an incorporei sint, credendum, & an eam Concilia sustulerint. Inter Rationes Dogmatum quaedam semper ad Fidem spectant, sed non omnes. Quid heic liceat Ingeniis.

NUSQUAM firmiorem esse, magisque venerandam Ecclesiae Auctoritatem, quam in Dogmatis sanciendis, diximus. Ita se rem habere, ea omnia suadent & persuadent, quibus Ecclesiam a Veritate deviare in salutis doctrina nunquam posse supra ostendimus. Id Religionis aeternum servandae necessitas postulat; id humanae Rationis imbecillitas exigit; id Christus pollicitus est: id ubique, & semper, & concorditer credidit Ecclesia Dei, statuerunt Concilia, tradiderunt Patres. Et ista Auctoritas ad tria illa, quae in Dogmate hactenus consideravimus, sese extendit; sed suis limitibus constringitur haec ipsa facultas, magnaque circumspectione heic opus est, uti jam explicatum

plicatum pergo. Quod priusquam aggredior, quaedam praefari juvat locum habitura tum heic, tum in ceteris de Auctoritate Ecclesiae & Ingeniorum libertate dicendis. Auctoritatem esse rem omnium delicatissimam, satis compertum est. Hinc illud fere semper accidit incommodi, ut qui ipsam pertractare volunt, non solum obtrectationibus contraria sentientium, sed etiam suspicionibus & odiis eorum sint obnoxii, de quorum Auctoritate est sermo. Innatum quippe est cunctis prope hominibus dominationis & praecellentiae desiderium, eoque concitatius in illud mens nostra fertur, quo manifestius sentimus aut credimus, istius Auctoritatis tutelam & amplificationem pertinere ad Reipublicae bonum. Nulla autem Auctoritas, hominibus a Deo data, Ecclesiasticae aequanda est. Reliquae humanarum rerum perfecto regimini conducunt, finemque sibi statutum habent, nobilem quidem, sed brevem, qualis est terrena mortalium felicitas. At Ecclesiae Auctoritas nobilissimam ac aeternam rem curat. Non enim solum ad beatam in terris vitam homines perducit, sed ad aeternam quoque in caelis beatitatem. Quocirca jure tolerari non solet, quicumque vel tantillum videatur imminuere de tam necessaria utilique Auctoritate, quam tollere, aut non satis venerari, idem certe est, ac Haeresibus & erroribus innumeris claustra reserare.

Verum nimia religione hujusmodi Auctoritas nonnumquam respicitur. Quae caussa est, ut immoderate a quibusdam extollatur, & quod gravius est, immoderate iis succenseatur, qui cum moderatione de ipsa loquuntur. Nimiam religionem appello Zelum sine ratione exuberantem, Zelum, ut Apostolus ait, non secundum scientiam, Zelum Superstitioni affinem. Enim vero non alio nomine designandus est eorum inconsultus ardor, qui nullis paene finibus Ecclesiae Auctoritatem teneri opinantur; & ubi aliquid in Conciliis, in Breviariis, in Romanorum Pontificum Diplomatis, in Sanctorum Patrum Libris descriptum comperiunt, pro ipso, tanquam pro aris & focis, pugnant, & pugnandum contendunt. Nempe id hominum genus sine ullo discrimine illa omnia non secus ac Fidei capita habenda esse censet; Ecclesiam quippe errare nusquam, & nunquam posse; & si quis contraria opinione ducatur, hunc procul dubio cum Haereticis facere, gravibusque poenis, & omnium odio mulctandum putat.

Fateor, laudanda est horum proba voluntas, sed non est dissimulanda aliqua in iis interdum scientiae & prudentiae inopia. Videlicet,

delicet, nimium suspiciosi & morosi sunt, & illic interdum timore trepidant, ubi non est timor. Atque utinam tantum Ecclesiae sanctae prodessent, quantum nocere possunt hujusmodi clamoribus, minis, atque tragoediis. Nam quum multa occurrant in Ecclesiastica eruditione aut verisimilia tantum, aut dubia, aut contraria, aut omnium vel Catholicorum consensu falsa: si unaquaeque veluti certa & vera indiscriminatim accipienda sunt, apud Haereticos & Infideles, immo & apud Catholicos, periclitabitur dignitas, sanctitas, & veritas praestantissimae Religionis. Deinde ad tyrannidem accedet, qui minime credenda credi jubeat, aut se prodet erroris magistrum, qui in censum veritatis fabulas quasque referat. At ab utriusque incommodi vel minima suspicione abesse debet, & certe abest Ecclesia Dei. Pios hosce assentatores ipsa tandem refugit; recteque intelligens, quousque sua Auctoritas pertingere debeat, ut deinceps constabit, non plus juris sibi tribui amat, quam quod Christus, publicae utilitatis ratio & omnium prudentum vota hucusque tribuerunt.

Cordati itaque viri, & praecipui Catholicorum Praesules, & quicumque veram Theologiam, & eruditionem Ecclesiasticam non a limine tantum salutarunt, ii omnes neque Ecclesiae Auctoritati quicquam detractum, neque ultra aequitatis leges ei quicquam adjectum volunt. Utrimque excedere facillimum est, & utrumque vitium est. Et quanquam opinione vulgi ii solum peccare videantur, soleantque ignominiosis nominibus traduci, qui Ecclesiae jura elevant ac pessumdant, & pii contra censeantur, qui in amplificanda vel supra modum ejusdem Ecclesiae Auctoritate nervos omnes intendunt: aeque tamen sapientum Catholicorum opinione peccant, & obsunt, qui nihil antiquius habent quam ubique Ecclesiae Auctoritatem importune exaggerare, contraria sentientibus ubique irasci, & eadem abuti Auctoritate in cujusque suae privatae opinionis affectionisque praesidium. Pietatem sapit horum facinus, sed perniciosam pietatem; etenim ii nullo negotio vincendam adversariis exhibent aliqua ex parte Catholicorum caussam. Quis non videat, si in uno, quod vere ad Ecclesiae judicium pertineat, deprehendantur Ecclesiastici judices aberrasse, necesse quoque esse, ut in reliquis omnibus errori obnoxiam confiteamur Ecclesiam? Summopere ergo conducit cum ipsi Ecclesiae, tum Theologis omnibus exquirere, perspectumque animo habere, quinam Auctoritati Ecclesiasticae limites praescripti sint, ne dum incerta & indebita jura sacris Pastoribus conce-

dimus,

dimus, certa & debita in periculum adducamus. Atque uti est modesti & non vulgaris animi, hominisque supra affectus suos regnantis, nil sibi arrogare, quam quod in publicae rei commodum, & in Justitiae & Veritatis tutelam redundet: ita pii simul & prudentis Theologi est, nihil Ecclesiae tribuere, quod tributum in ipsius Matris nostrae contumeliam, publicumque incommodum recidat. Ut eidem bene serviatur, & consulatur, non solus Zelus, non sola Pietas consulenda est, sed Scientiae quoque, & Logica perfecta, & Critica, & Eruditio antiquitatis, & omnium maxime Prudentia. Quod si dubium quandoque post accuratam disputationem jus Ecclesiae restet, tum certe commendabilius fuerit id ipsius Auctoritati pie concedere, quam pertinaciter negare. His autem praemissis, quibus si non meliores, certe infirmiores indigent, ne me adversus temeraria Ingenia dimicantem ejusdem criminis reum temere suspicentur, fidentius nunc in argumentum invado.

Quando quaeritur, quousque pateat Ecclesiae Catholicae Auctoritas in Dogmatis sanciendis, generalis regula futura est nobis: *Ecclesiam sine erroris suspicione decernere posse, quaecumque Dogmata scitu necessaria sint aut utilia fidelibus, quoties ista per rectam interpretationem, aut per rectam argumentationem deduci possint tanquam praeexistentia in revelatis per Scripturas sanctas, aut per concordem & antiquam Traditionem ad nos transmissa.* Duae autem conditiones exigi mihi videntur, ut Ecclesia Dei statuere Dogmata sine erroris periculo possit, nempe: Fidelium necessitas ac utilitas; & divinorum verborum, sive scripto, sive per Traditionem ad nos manantium, fundamentum. Harum altera caussam decidendi respicit; altera caussam non errandi. Utraque vero in judiciis Ecclesiae prae oculis semper esse debet ac solet. Et ad postremam quod attinet, celebris est sententia Vincentii Lirinensis, ita de Ecclesia scribentis: *Non nova Fidei Dogmata statuit, sed vetera eruit.* Doctrina enim a Christo tradita perfecta atque integra fuit, & sine impietate ad illam aliquid adjicere non possumus, ne veluti mancam & imperfectam temere aut incaute accusemus. *Scio*, mulier illa Samaritana ajebat, *quia Messias venit. Quum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.* Et ipse Christus omnia, quae audivit a Patre, nota fecit nobis, jussitque Apostolus docere Gentes omnia, quaecumque ipse mandaverat. Nova itaque Dogmata non procuduntur in Ecclesia, sed vetera repetuntur, obscura explicantur, defenduntur que eadem, quae Christus tradidit; & nihil propterea ab Ecclesia statui certissime

me potest divina Fide credendum, nisi quod Christi verbis, sive scriptis, sive non scriptis, nitatur, & inde per rectam interpretationem & argumentationem deducere liceat. Spiritus vero sanctus secundum promissa Christi semper adfuit, atque adfuturus est judiciis Ecclesiae, non ut novae Revelationes fiant, aut nova revelentur per ipsius Ecclesiae vocem Dogmata, sed ut dum sacrae Litterae & antiqua Traditio diligenter consuluntur, tunc interpretatio recta, rectaque argumentatio ab Ecclesia instituantur, nullusque error in easdem subrepat.

Singillatim nunc inspiciamus, quae appellentur necessaria & utilia Fidelibus, & ubinam certo interpretari atque argumentari Ecclesiae liceat. Alia sunt omnino, alia sunt ex parte, Fidelibus necessaria. Prima appellamus, quae qui jam adultus & mentis compos ignorat, a Regno Dei arcebitur. Fidelibus ex parte necessaria nuncupamus, quae ignorare quidem liceat, sed aut negare, aut in eis errare nefas sit. Utilia, quae homini Christiano conducunt, ut facilius Caelum consequatur, Infernasque poenas evitet. In duo autem genera dividuntur Dogmata. Alia in mera contemplatione versantur, & fidem tantummodo postulant. Alia praeter contemplationem & fidem, actionem quoque respiciunt, qualia sunt quae de Moribus in Religione traduntur. Et quidem populis *expectantibus beatam spem, & adventum gloriae magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi*, nihil magis necessarium est atque utile, quam scire, quae in Moribus actionibusque humanis Deo placeant, atque displiceant, *ut abnegantes impietatem & saecularia desideria sobrie, & juste & pie in hoc saeculo vivant*. Quum autem in sacris Litteris apertissime descripta sint praecepta vitae, & potissima saltem morum documenta, e quibus tanquam ex fontibus facile reliqua omnia singularia deduci possunt: hinc Ecclesiae facillimum & necessarium saepe est, certo decernere, quae liceant, quaeve non liceant; & illius sententiae nolle acquiescere grave crimen fuerit, gravius adversari. Eo etiam pertinent Christi verba Matth. XXIII. 2. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisaei. Omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate & facite*. Proinde nihil apud Catholicos certius est, quam ea sine dubio licere aut minime licere, quae suffragio suo comprobavit, aut improbavit Ecclesia.

Quod est ad Dogmata in sola contemplatione sita, quaedam sunt omnino necessaria scitu. Nisi quis sciat & credat, Deum esse, & remuneratorem esse, de ejus aeterna salute actum est, ut Apostolus

ſtolus monet. Unitatem quoque Dei & Trinitatem perſonarum in unitate naturae, Verbi Incarnationem, Chriſti mortem pro redemtione generis humani, ac reſurrectionem, Chriſtiano ignorare nefas. Alia ſunt, quae non opus quidem eſt omnibus ſcire ad ſalutem, ſed omnibus incumbit credere, quum illis annuntiantur. Etenim iſta etiamſi ignorare interdum ſinamur, nunquam tamen, ſi percipiantur, inficiari, aut in iis errare, liberum atque impune eſt nobis. Et propterea ipſa quoque Fidelibus quodammodo neceſſaria fiunt. Quippe ſi haec, ubi animo percepta ſunt, negentur, aut errando corrumpantur, tum homines a virtute avertuntur, ad vitia ſollicitantur, aut aliquid indignum de Deo, oppoſitumve ejus revelationi ſentitur. Exempli cauſſa, plurima habet Calviniana Haereſis, quibus poſitis homo, ſi probe argumentetur, ad vitia deflectere velit, virtutibuſque valedicere: & nihilominus aeternam vitam ſibi eripiendam ideo ille homo non credet. Tale eſt arbitrari, Juſtificationem & Gratiam ſanctificantem per nullum peccatum amitti poſſe, ita ut nemo in gratiam a Deo receptus, exinde quamquam graviter peccans, e gratia excidat. Juſtum quemvis firmiter credere debere, ſibi Regnum Dei ne a peccatis quidem gravibus eripiendum; & contra juſtis impoſſibile eſſe divina mandata implere. Bona Fidelium opera, peccata eſſe apud Deum, & alia hujuſmodi. Aliena pariter a dignitate ac natura Dei ſenſere cum antiqui, tum recentes quidam Haeretici, quum ab ipſo dixerunt praedeſtinari ad culpam non electos ad gloriam, aut aliis ſententiis temere incauteve ipſum conſtituerunt auctorem Peccati.

Itidem innumera ſunt, quae ex officina mentis humanae, quamvis lumine Evangelii illuſtrata, hucuſque prodierunt, & prodire quotidie poſſunt, Revelationi divinae contraria. Paucos quidem invenire eſt inter Chriſtianos, qui poſtquam ſacras Litteras divinitus conſcriptas arbitrati ſunt, aliquid ſubinde falſi in iis contineri affirment, aut ſuſpicentur. At non facile eorum numerus ineatur, qui pro non revelatis a Deo quaedam habuerunt ac habent, quae tamen revelata fuere; aut contra inter revelata retulerunt, quae revelatione carebant. Id ſingulas Haereſes perluſtranti continuo pateat. Quoties igitur accidit, ut ejuſmodi excitentur quaeſtiones, dubium nullum erit, quin utile ſit unicuique Chriſtiano, & ipſi Chriſtianorum Reipublicae neceſſarium, earum definitionem ab Eccleſia audire, ne quis errando aut Virtutibus, aut Naturae divinae, aut divinae Revelationi adverſetur. Atque heic interpretationis & argu-

mentationis jura exercere tuto poteſt ac debet Eccleſia, *ne ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinae*, ut ait Apoſtolus ad Eph. IV. 14. Primum jus exercet ipſa, quum explicat, quid revera Traditio ferat in doctrina Chriſti, & quid ſignificent Scripturarum verba aequivoca aut obſcura. Alterum, quum Dogmata probat aut improbat, quae e ſacris Litteris aliiſve certiſſimis Dogmatibus conſectaria ſunt, aut eſſe cenſentur. Verum Deum, ſimulque verum & perfectum hominem eſſe Chriſtum, Scripturis cum Traditione apertiſſime conſentientibus, Eccleſia Orthodoxa nunquam non credidit. Hinc rite deduxit, ipſum non in ſpeciem tantum, ſed vere humanam carnem induiſſe; & quatenus homo eſt, ex corpore animaque humana conſtare; & in ipſo duas eſſe Naturas minime confuſas, duaſque item Voluntates. Iſta Dogmata per rectam argumentationem, e Scripturis (ubi abdita atque involuta erant) derivata, & conſtanti Eccleſiarum Traditione firmata, Marcionis, Apollinaris, Eutychetis, & Monothelitarum commentis oppoſita, errorem in hac parte omnem ſuſtulerunt, certoque veritatem ſtatuerunt. Eadem ratione exploſa eſt Novatorum opinio negantium debitam, aut licitam Chriſti adorationem in Sacramento Altaris. Ibidem Chriſtum verum Deum peculiari modo praeſentem eſſe Eccleſia Catholica credit. Hoc poſito, neceſſario ſequitur, adorandum ibi eſſe Chriſtum. Nihilque a ratione magis abſonum videtur, quam Idololatriae crimen inferre Catholicis, adorantibus id, quod non adorare ſit crimen.

Ex his autem, quae hactenus commemorata ſunt, nonnulla deducuntur perquam neceſſaria documenta. Et primo, quum oporteat, Eccleſiae Catholicae judicia, ut certiſſimum veritatis argumentum praeſtent, Revelatione divina ſemper inniti, conſequens eſt, ubi impleri iſta conditio non poſſit, illic minime habere locum datam a Deo Eccleſiae auctoritatem. Secundo, non omnia quae ab Eccleſia, Conciliis & Patribus conſtituta aut probata, ſive etiam improbata & rejecta videntur, eodem obſequii venerationiſque genere ſuſcipienda eſſe. Quae enim per interpretationem, ac argumentationem in ſacris Litteris & Apoſtolica Traditione haberi, Eccleſia palam edixit, ea divinam Fidem a nobis poſtulant, Fideique Dogmata jure nuncupantur. At quae nullo alio fundamento conſiſtunt, quam humanis rationibus, humaniſve experimentis, humanam quidem exigere interdum fidem poſſunt, at nunquam divinam, neque Fidei Dogmatis accenſenda veniunt. Quare ſi quis ejuſcemodi po-

ſtremis

ſtremis rebus adjungere fidem nolit, ſtultus quidem interdum, interdum temerarius reputabitur: addam etiam, in eum quandoque Haereſis ſuſpicio conveniet, & quandoque gravi caſtigatione coercendus erit; ſed nunquam Haereticus merito dicetur, neque iiſdem prorſus ac Haeretici damnabitur poenis. Verum de his ſuo loco tractandum fuſius erit.

Tertio, ſunt & aliae quaeſtiones ad Dogma ſpectantes, quas abſque errandi periculo dirimere Eccleſia poteſt, ſed tamen ab iis dirimendis temperare prudenter debet. Non modica iſtarum copia, & praecipue apud Scholaſticos, occurrit, & enormem adhuc in numerum excreſcere poſſet. Dirimere autem Eccleſiae fas eſſe diximus, quia controverſiae hujuſmodi aliquatenus contingunt Revelationem divinam, & ex iſta earum deciſio peti deducique poteſt. Non ſolet ipſa dirimere, quia ſive in unum, ſive in alterum ſenſum, tametſi contrarium, inclinet Chriſtianorum ſententia, nihil officitur ſcientiae morum a Chriſto traditae, nemo a virtutibus idcirco revocatur, aut ad vitia tacite allicitur, & praecipuis, expreſſis, ac receptis Scripturarum Traditioniſque documentis, atque principiis, nulla vis infertur, nullaque ex parte repugnatur. Utique ſi Eccleſia in animum induceret quibuſcumque natis ac naſcituris quaeſtionibus finem irrevocabili ſuo decreto imponere, & ſibi ſupervacaneam incredibilemque crearet moleſtiam, & exiguum Ingeniis immoderate curioſis beneficium deferret. Ecquando enim tantum opus illa abſolveret? & quorſum tantos labores devorare, & in immenſum proferre decreta Fidei? Ambitionis, paene dixerim, aut ſaltem intemperantiae hoc eſſet, non neceſſitatis. Neque ſic deterreret ab excitandis novis quaeſtionibus gentem litibus & diſputationibus unice addictam, iiſque aeternum paſcendam. Ad haec non pauca ſunt tam levis momenti in diſputationem adducta; aliaque etiam tam difficile referri poſſunt aut ad apertam Scripturarum mentem, aut ad Traditionis antiquitatem, ut praeſtet veriſimilia relinquere, quam vera aut falſa decernere. Sed illud in primis attendendum eſt, uti dicebamus, nimirum an diſputantium ſententiae aut palam, & aperto bello, aut tacite ac per latus, in perniciem vergant alicujus jam ſtatuti Dogmatis, & expreſſae in utroque Teſtamento veritatis, quae ad hominum ſalutem, Fidemque ſaluberrimam ſpectet. Ubi vero, & quando, & quae cenſuram aut ſuffragium ſine mora poſtulent: quaeve permittere, aut negligere, aut damnare, Chriſtianae Reipublicae interſit, ad Eccleſiae, Maximorumque Pontificum prudentiam pertinet dignoſcere. Quan-

Quarto, in iis etiam, quae per Ecclesiam statui certissime possunt, non solum, ut diximus, multa occurrunt nondum ab ipsa in censum Dogmatum ad Fidem attinentium relata, sed aliqua etiam occurrere possunt, quae quanquam in Conciliis & Patrum scriptis inveniantur, postremo tamen calculo probata aut rejecta fuisse continuo censenda non sunt. Id autem evenit, quum Concilia & Patres non ex professo hujusmodi sententias pertractant, sed obiter aliudque deliberando commemorant. Ex aliis Traditionis monumentis constare aliquando poterit, certissima esse, quae in aliqua Synodo, & apud nonnullos Patres in transitu referuntur. Eaque tunc, etsi praeter propositum dicta, vim Dogmatis aut obtinebunt, aut retinebunt. Verum quae non aliunde firma ac rata apparent, non propterea quod ab ore aliud agentis exciderint, e vestigio naturam Dogmatis induunt. Immo gravissimis ex adverso militantibus rationibus diversae opinioni adhaerere flagitium non erit. Nemo inter Catholicos negat, quin ad decernendas Fidei quaestiones, & efformanda Fidei Dogmata, ipsis quoque Conciliis necesse sit, Scripturas, & Traditionem diligenter consulere. At quei liqueat, hujus conditionis rationem fuisse habitam, quando Patres obiter, atque alio intenti, hujusmodi sententias ingerunt?

In VII. Synodo Oecumenica Act. V. Tarasius Constantinopolitanus, unus e Concilii Praesidibus, Joannis Thessalonicensis verba referens, affirmat, Angelos corpora quaedam levia, aerea, vel ignea, sibi adjuncta habere. Ab hujusmodi opinione dissentire nequaquam videtur Synodus universa, & in eam, ne quid dissimulem, non pauci ex antiquis Patribus inclinarunt. Porro Innocentius III. in Concilio Lateranensi Angelos creaturas *spirituales* appellat, easque a corporeis manifeste distinguit. Visum est & aliis Patribus, Angelos plane esse materiae expertes. At expedita est hujusmodi Antilogiae conciliandae ratio. Neutra sententia a neutro Concilio definita revera fuit, aut Catholicae Fidei Dogmatis adscripta; obiter enim utrobique proposita est, quum de alia doctrina deliberatio foret. Nimirum Nicaena Synodus id solum tunc intendebat, ut Angelos, Sanctorumque animas pingi posse statueret. Animus autem non erat etiam statuere, utrum e corpore Angeli revera constent. Itidem in Concilio Lateranensi id unum agebatur, ut Manichaeorum Haeresis renata proscriberetur, cujus erat illud impium placitum, non omnia Deo auctore fuisse creata. Contrarium Dogma recte sanciunt Patres, Professionem Fidei probantes ab Innocentio III. Pont. Max. conscriptam.

Utrum

Utrum vero Angeli omnino materiae sint expertes, nulla tum quaestio vertebatur, nullumque statuendae hujus rei propositum Patribus fuit. Utraque igitur sententia, non Dogmatis Christiani, sed Opinionis nomine in utraque Synodo locum habuit.

Attamen unum heic praetereundum non videtur. Si qua in Conciliis Oecumenicis vel obiter proferuntur, neque ibidem repudiantur, quanquam non inde statim sequatur, iis documentis Dogmatum firmitatem accedere, semper tamen sequitur, aut illa esse praeter Fidem, aut non esse contra Fidem. Scilicet aut ad eam doctrinae partem referenda sunt, quam Ecclesia per sententiam certissimam sancire non potest, cujusmodi sunt nonnulla jam commemorata, & plura inferius indicanda. Aut si ad illam doctrinae partem spectant, quae judicio nunquam fallaci constitui possunt ab Ecclesia, tunc Synodi silentium argumento est, hujusmodi opiniones Fidei Dogmatis non repugnare. Eas ex professo & aperte non approbando, Ecclesia decretis Fidei nondum intulit. Et rursus non refellendo, tacite docuit, eas ab ipsa doctrina Fidei minime abhorrere. Dissimulare enim Conciliis licet, quae ad Fidem non pertinent: at Fidei repugnantia dissimulare non licet; Neque Ecclesiam fugere potest, quid doctrinae ab Apostolis & Patribus traditae adversetur; & ab Ecclesiae munere abhorreret, sinere hanc doctrinam, se audiente, & dissimulante, violari. *Error enim*, (ut habetur 83. Dist. c. Error) *cui non resistitur, approbatur;* nisi forte ejusmodi dissimulatio inde oriatur, quod ad maturius examen controversia ipsa reservetur.

Quapropter proposita de Angelis controversia aut in censum (ut nonnullis placet) illius doctrinae venit, quae neque ex Scripturis, neque ex Traditione componi potest, & proinde sentire fas est de illa, quod veri videtur similius: aut, si ad Ecclesiae judicium spectat, neutrius Concilii judicio sublata est. Silentio tamen suo effecere Concilia illa, ut neutra opinio dicenda sit Fidei doctrinae contraria. At quomodo, inquiat aliquis, verum simul sit, Angelos e materia corporea constare, & non constare? Respondendum, certe videri, eos omnino spirituales esse. Quum vero tenuissima corpora interdum induant, ut Angelicum munus eorum gratia exerceant, quibus se conspiciendos praebent: ideo corporei per accidens, ut dicitur, appellari, pingique possunt. Incertum autem est, an istam aetheream vestem illico deponant, an retineant, qua in quaestione prudentis est continere judicium. Denique praestat horum Conciliorum verbis non admodum inniti. In Synodo Nicaena Tarasius ex

Joannis

Joannis Thessalonicensis Oratione id unum arripuit (cui & reliqui Patres adsentiuntur), nempe circumscriptos esse Angelos ad differentiam Dei incircumscripti, ipsosque humana specie fuisse conspectos, atque ideo fas esse illos pingere. Tacuit de eorum corporibus. Immo ipsos Act. IV. incorporeos appellaverat. In Lateranensi Concilio, quum ab Innocentio III. Angeli dicuntur *spirituales*, ea vox omnem corporis societatem nequaquam excludit. Angelos incorporeos, & spirituales alii ex Patribus dixerunt, quod e crassa materia non constarent. Nihilominus iidem Patres constare ipsos censebant e subtilissima atque aetherea materia. Sed de his jam satis.

Nunc de Rationibus, quibus Dogmata probantur, agamus; ad earum quippe leges expendenda etiam venit proposita de Angelis controversia. Certe non alia de causa statuisse videntur Nicaeni Concilii Patres, licere Angelos pictura exprimere, quam quod Joannis Thessalonicensis Rationes gravissimae apparuerant. Et quidem si in Dogmatis sanciendis nulli errori obnoxia est Ecclesia Catholica, necesse est eam quoque praerogativam retineat in Dogmatum Rationibus inveniendis atque edicendis. Nonne Dogmatum fundamenta sunt Rationes? Istis nutantibus, quomodo imposita moles non dehiscat, atque labatur? Igitur argumenta rationesque adhibitae a Conciliis & Patribus ad Dogmata comprobanda, erroresve rejiciendos, pari veneratione & fide, perinde ac ipsa Dogmata, suscipiendae erunt.

Verum heic majori quam in reliquis cautela est opus. Etenim in Conciliorum Patrumque lectione plane sit hospes oportet, aut Logicae, Criticaeque oppido imperitus, qui eodem pede omnes ab iis adhibitas Rationes dimetiatur, & dimetiendas arbitretur. Quare primo dicimus, nullum hucusque ab Ecclesia constitutum fuisse Dogma, quod Ratione quapiam invicta non nitatur; & propterea aliquam semper esse Rationem Dogmatum, quae & ipsa ad Fidem non secus ac Dogma pertineat. Secundo addimus, non solum apud sanctos Patres, & in Scholis Theologorum, sed etiam in Conciliorum Actis quasdam occurrere posse Dogmatum Rationes, quibus obsequium quidem fere semper a modestis hominibus debeatur, sed nunquam divina Fides. Primam conclusionem negabunt fortassis Heterodoxi. At quae jus Ecclesiae probant, illiusque infallibilitatem in statuendis Dogmatis, ea quoque manifestissime produnt, nunquam sine aliqua Ratione ad Fidem spectante, & ex sacrarum Litterarum, Traditionisque documentis minime fallacibus deducta, Ecclesiam devenire ad sententiam ferendam. Istae autem appellari possunt fundamentales, & potissimae Dogmatum Rationes.

Altera conclusio, nempe ejusdem non esse ponderis omnes Rationes ad probanda Dogmata adhibitas, prima facie fortasse non arrideat imperitis jurium Ecclesiasticorum aestimatoribus. Inter peritos autem vereque doctos Theologos, non solum neminem contradictorem habeat, sed omnes habeat laudatores. Qui secus arbitretur, praeter experientiam sibi adversantem, rationes parum sibi faventes inveniet. Enimvero quid evidentius est, quam veritates cujuscumque generis sint, sive Theologicae, sive Philosophicae, sive Morales, probari posse per argumenta, ut ajunt, demonstrativa; pariterque per argumenta tantummodo probabilia, & verisimilia? Proinde quamquam plurima certa sunt, vel ex Revelatione divina, vel ex lumine Rationis, tamen ista non refugiunt societatem Rationum probabilium & verisimilium. Harum quidem ope non indiget veritas, ut sibi constet, sed earum fere semper subsidium amat, ut facilius persuadeatur. Deum esse, Mundum ab ipso conditum, Animas rationales non interire cum Corpore, atque ultra Corporis mortem esse Animarum poenas ac praemia: per lumen Rationis certissime cognoscimus, & Revelatione divina praeeunte, firmissime etiam credimus. Nihil vero prohibet, quin adeo perspicuas veritates probabilibus quoque Rationibus illustremus, ornemus, ac persuadeamus.

Id autem cum interdum in Conciliis, tum saepe apud Sanctos Patres locum habuit, & quotidie a praeclarissimis Theologis atque Scriptoribus usurpatur, in pertractandis reliquis Christianae Doctrinae capitibus. At argumenta verisimilia, rationesque duntaxat probabiles, divinam a populis Fidem exigere non possunt, quippe non evidenti veritate nixa. Immo quum quidquid verisimile tantum est, si intime, & severiori trutina expendatur, falsum quoque deprehendi possit: quid mirum, si quandoque Rationes, parum, immo nihil probantes, occurrant apud rerum divinarum interpretes, & apud praestantissima Ecclesiae lumina? Neque idcirco de firmitate Dogmatum quidquam deperit; neque minori quam antea mentis obsequio credenda sunt, ac suscipienda Ecclesiae decreta. Satis est eorum stabilitati fundamentalium Rationum virtus. Quibus quum nullum, ut diximus, Dogma careat, necesse est etiam populos Christianos ab iis victos adstipulari Dogmati proposito.

At quei distinguantur a fundamentalibus istae subsidiariae Rationes? Fateor, non id perinde facile omnibus erit, ac est piis simul & judiciosis hominibus. Et tamen plurimi interest, unumquemque Theologum in iis discernendis ab errando cavere. Etenim co-

gitandum non est, eum tantummodo nocere Ecclesiae, qui audeat in dubium vocare, aut rejicere fundamentales Rationes. Error etiam est, excusatione quidem dignus, sed tamen error, atque incommoda non pauca gignens, argumenta solum probabilia majori quam par est virtute donare, eaque non secus ac Fidei firmissima capita, sine dubitatione credenda proponere. Id ab Ecclesiae ipsius consilio abhorret, quae ideo verisimilibus interdum utitur, ut vera facilius persuadeat, ac roboret, non ut dubia ex his incertis certissima statuat. Sed adhuc interrogamur, quei a subsidiariis & probabilibus rationibus rationes distinguantur fundamentales. Ego non alia heic utendum regula censeo, quam quae discernere nos docet ab incertis certissima Dogmata. Illae igitur Rationes ad Fidem spectabunt, & fundamentales appellabuntur, quas aut sancti Patres ubique, & semper, & unanimiter pro certis atque evidentibus accepere, aut Generalia Concilia, Romanive Pontifices in suis Fidei formulis, decretis, & judiciis ab universa Ecclesia probatis concordi studio probarunt, & tanquam fundamenta Dogmatum posuere. Quare si quis ex sanctissimis Patribus, si quis etiam ex Episcopis in Actis Conciliorum Generalium suopte ingenio Rationes adferat, atque ad eas non accedat Ecclesiae totius, hoc est totius Oecumenicae Synodi, aut Romani Pontificis, aliorumve Patrum consensus: tum cohibere judicium nostrum licebit, neque iis adjungere statim fidem nostram cogeremur, incertum est enim, an per unum Episcopum, aut Scriptorem, Deus loquatur.

Deinde animadvertendum est, fundamentales Dogmatum Rationes esse debere verba ipsa Scripturarum sacrarum, aut ipsius Traditionis indubia monumenta. Humanae, & Philosophicae Rationes Ecclesiasticis sententiis ponderis quidem aliquid adferre possunt, at minime primum ac praecipuum fundamentum, nisi & illae divinis Libris & Traditione innitantur. Immo ipsa Scripturarum loca, quibus tum Concilia, tum Patres, ceterique Theologi utuntur in Dogmatum comprobationem, pro fundamentalibus semper certissimisque Rationibus minime omnia sunt accipienda. Allegorica quaedam occurrere possunt, quaedam etiam ex communi eruditorum voto obscurissima. Prudenter adjunguntur & ista clarissimis aliis divinorum Librorum, & Traditionis legitimae testimoniis, non futura quidem Dogmatibus constituendis fundamento, sed constitutis futura ornamento, atque praesidio. Quod ad Traditionem attinet, modo rite ex antiquitate concordi sit deducta, & secundum regulas a Theologis

gis praefcriptas adhibita, folidiffimum femper Ecclefiafticis decretis fundamentum praebet. Ipfamet facrarum Litterarum loca, Traditionis confenfione indigent, ut iis tuto incumbat Ecclefiae judicium. Catholicorum nempe Refpublica probe novit, ea fe teneri lege, ut nulla conftitui debeant, aut poffint Dogmata, quorum veritas ex Traditione, atque ex divinis Scripturarum oraculis, praeftantibus veras fundamentales Rationes, non effluat. Et quum fine iftis nullum reapfe Dogma Ecclefia umquam fanciverit, & fanciat, etiamfi regia, ut ita dicam, auctoritate interdum loquuta fuerit, aut loquatur, hoc eft, etiamfi Dogmata, rationibus minime propofitis, credenda proponat: compertum tamen eft, femper ipfius decretis Traditionem & Scripturas facras cauffam & rationem dediffe; iifque pofitis, non eft cur alias exigamus Rationes.

Celebre eft in hanc rem Stephani Romani Pontificis exemplum. Fervebat Africanam inter ceterafque orbis Ecclefias controverfia de Haereticorum Baptifmo. Cyprianus vir alioqui fanctiffimus pro iterando Sacramento pugnabat, ejufque novae opinioni, ut cum Vincentio Lirinenfi cap. 6. loquar, *tanta vis ingenii adfuit, tanta eloquentiae flumina, tantus affertorum numerus, tanta verifimilitudo, tanta divinae legis oracula, fed plane novo ac malo more intellecta, ut illa confpiratio nullo modo deftrui poffe videretur.* Attamen traditionem a fe ftantem contra Stephanus proferebat; atque his armis fretus, tota demum confentiente, & plaudente Ecclefia, caufam obtinuit. Longo poft intervallo fortiffimus Catholicorum pugil Auguftinus Stephani fententia ea rationum argumentorumque vi tutatus eft contra Donatiftas, ut nunc vel rudibus appareat, longe Cyprianum a veritate tunc abiiffe. De Rationibus igitur humano ingenio excogitatis, id tandem ftatuendum effe videtur; eas, videlicet, quantumlibet acutiffimas, quantumlibet ingeniofiffimas, nihil valere, & aliquo femper vitio laborare, quoties militant adverfus Dogmata Traditione, divinifque Scripturis ab Ecclefia Dei firmata. Quum vero pro iftis faciunt, non uno eodem pede omnes effe dimetiendas. Certiffimae quaedam, quaedam probabiles tantum, verifimilefque erunt, quaedam etiam nullius ponderis deprehendentur. Quocirca & judicio in iis feligendis locus erit, & in quibufdam rejiciendis libertas.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Jus Eccleſiae in Dogmatis ſtabiliendis a Phereponi objectionibus liberatum. Falſum eſt, ipſum a Sancto Auguſtino negari. Multitudo in Conciliis Catholicorum quae commoda pariat. Factionis nomen inique adſcriptum legitimis Conciliis Catholicae Eccleſiae. Non crimen, ſed laus ac neceſſitas ibi eſt judicare ex anticipatis opinionibus, hoc eſt ſecundum Traditionem. Vindicatum a nonnullorum dicteriis Concilium Tridentinum.

UAE ſint Eccleſiae Catholicae, Ingeniorumque jura in Doctrinae ſalutaris negotio, ſenſim cognovimus. At ii, quibus jugum excutere placuit, & unius Scripturae ſacrae vocem, quemadmodum ſibi fingunt, ſed uti res docet, unius Ingenii ſui vocem auſcultare conſtitutum eſt, ii, inquam, nullum non movent lapidem, ut caelo auctore ſtabilitam Auctoritatem Eccleſiae dejiciant, qua dejecta, proculdubio Ingeniorum creſcit auctoritas. Pherepunus igitur & ipſe in hoc idem argumentum ſaepe & lubentiſſime invaſit. Nunc opus eſt expendere, quid ille tandem huc adferat novi. In animadverſione ad Auſtuſtini Lib. 2. Cap. 3. de Bapt. adverſus Donatiſtas, haec habentur illius verba: *Ad inveſtigationem veri, in re praeſertim obſcura, undecumque ea obſcuritas oriatur, multitudinem nihil facere, ſed tantum peritiam eorum, qui congregantur, & candorem.* Tum dicere pergit, omnes omnino, exempli cauſſa, Africae Epiſcopos, utpote imperitiſſimos Hebraici Graecique ſermonis, fuiſſe ineptiores ad judicium ferendum de ſenſu loci veteris aut novi Teſtamenti, quam vir unus utriuſque Linguae peritus, cujuſmodi ſanctus Hieronymus fuit. Proinde Concilia, ſive plenaria ſint, ut Auguſtinus ait, ſive minus plena, ad ſpem inveniendae Veritatis, perinde nobis eſſe futura. Nec imperitae multitudini pro imperio aliquid definienti, & anathemata minitanti, nullaſque rationes, aut eas pravas, ſuae definitionis adferenti, magis credendum, quam pauculis, aut uni. *Immo vero*, inquit, *uni viro docto, argumenta firma proferenti, continuo adſentiar, quum ea intellexero, nec adverſarios ejus umquam numerabo. Numerus enim nihil ad veritatem facit, & ſaepe etiam quo*

plures

plures congregantur ad eam definiendam, *eo plures imperiti*, *eo plures factiosi colliguntur; qui neque sciunt*, *quid sit verum*, *neque quaerunt*, *sed tantum quid sibi expediat*, *aut expedire videatur*. Et quando quidem ex his, immo & ex Augustini auctoritate conficere sibi videtur, Concilia errori obnoxia esse, subinde infert, eorum decretis non esse sine praevio examine credendum. Addit etiam, Conventus Ecclesiasticos ad Civilium normam esse formatos. Sed jure in istis pauciora debere cedere pluribus suffragiis; in iis vero nequaquam debere. *Ubi enim caelestis Veritas agitur*, *quam nemo nisi studio & attentione adhibitis novit*, *quae nulli mutationi obnoxia est*, *cujus nemo est dominus & cujus definiendae majorem a Deo potestatem plures non acceperunt*, *quam pauciores: non sunt numeranda suffragia*, *sed singulis expendendae suffragiorum rationes*. Ita ille.

Sententia itaque Phereponi duo potissimum complectitur, nimirum, Ecclesiam & Concilia nihil amplius habere juris in Doctrina Christi stabilienda ac proponenda, quam privatum quemlibet hominem, cui rationes invictas adferenti credendum sit; abrogandam vero fidem, si sine rationibus, aut cum pravis rationibus loquatur. Deinde revera non esse Conciliis hucusque peractis obtemperandum, quippe ex gente saepe imperita, factiosa semper, conflatis, & in statuenda Christi Doctrina affectuum potius consilia quam veritatem spectantibus. Qua in re ipsum cum aliis Haereticis, & Socinianis potissimum consentire video, qui Conciliis nullis, nulli Ecclesiae visibili in rebus Fidei auctoritatem esse docent; atque adeo tacite Dordracenam ille Synodum carpit, ubi Majores suos Calvinianorum factione oppressos Arminiani quotidie conqueruntur. Sed Phereponus contra Calviniana Conciliabula his argumentis optime utitur; contra Ecclesiae Catholicae Concilia nihilum proficit, & splendide fallitur.

Antequam tamen id ostendo, considerare juvat, an Augustinum recte in sententiam suam Phereponus induxerit. Scribit sanctus Doctor Lib. 2. Cap. 3. de Bapt. contra Donatistas, singulorum Episcoporum Litteras a peritioribus licere reprehendi, si quid forte in iis a veritate deviatum fuerit. Tum addit: *Ipsa Concilia*, *quae per singulas Regiones vel Provincias fiunt*, *plenariorum Conciliorum auctoritati*, *quae fiunt ex universo orbe Christiano*, *sine ullis ambagibus cedere*, *ipsaque plenaria saepe priora posterioribus emendari*. Si quisquam contendat, heic Augustinum significare velle, Generalia Concilia, quanquam legitime habita, in Dogmatibus exponendis ab erroris periculo exemta non fuisse; eum ad Phereponi scholam conti-

nuo

nuo traham, ut Criticam Artem edoctus subinde haec Augustini verba sagacius expendat. Nullus autem dubito, quin ipsi aliqua heic interpolationis suspicio statim suboriatur. Ita scribit Augustinus: *Quis nesciat, ipsa Plenaria* (Concilia) *saepe priora posterioribus emendari?* Hic interrogandi modus tantae confidentiae plenus, rem significat vulgo notam, immo jam experientia claram atque testatam. Si quid innuere voluisset Augustinus, quod nunquam factum fuisset, & fieri tantummodo in posterum posset, nequaquam dixisset: *Quis nesciat ipsa Concilia emendari;* multoque minus *quis nesciat saepe emendari?* Et si rem, ut certe verba sonant, jam usu tritam significat: quandonam, quaeso, plenaria Concilia, eaque legitima, in Fidei Dogmatibus a posterioribus emendata fuere? Nicaenum I. Constantinopolitanum I. duo nempe tantum plenaria, seu Generalia Concilia ad Augustini usque aevum habita fuerant. Sardicense quoque iis addere per nos liceat, (quanquam Augustino non satis notum) & Arelatense I. ipsi notissimum, atque celebratissimum. Verum summa inter hasce Synodos in rebus Fidei atque in Dogmatibus concordia, nulla emendatio, nulla priorum correctio. Proferat, si quisquam potis est, hasce Dogmatum antilogias, hasce emendationes. Ne ipse quidem Augustinus, iis Conciliis propior quam nos, proferre potuisset. Restat igitur, ut aliqua lacinia iis Augustini verbis assuta fuerit, locumque istum depravatum habeamus, aut aliter illius mentem esse explicandam fateamur. Et sane quantum conjectura assequi licet, recensentur heic ab Augustino cum legitimis spuria quoque Concilia, qualia fuere nonnulla ab Arianis habita, & quae a posterioribus emendata fuisse nemo negat. Deinde potiori jure dico (& dissimulata quacumque interpolationis suspicione, ita dicendum contendo) Augustinum heic agere, non de Fidei Doctrina, sed de Judiciis ad personas & dissidia privata spectantibus, & de compluribus Disciplinae capitibus, aliisque factis, in quibus, ut infra patebit, Catholici consentiunt, emendari saepe numero posse ipsasmet universales atque legitimas Synodos, earumque decreta mutari. Isti conjecturae quam maximum robur accedit ex sequentibus Augustini verbis. Ait enim, tum ipsa *Plenaria emendari*, *quum aliquo experimento rerum aperitur*, *quod clausum erat:* quod sane de factis, non de Dogmatis verificari potest. Huc autem pertinent varia Augustini ejusdem loca, quibus prodit, quanta Oecumenicis Conciliis & totius Orthodoxae Ecclesiae consensioni veneratio debeatur. Ab istis quicumque dissentiunt in Doctrina Fidei, ipsius judicio, immo omnium,

qui

qui ante, & post ipsum in Christi Schola excelluere, Haeretici sunt; tales nequaquam futuri, nisi ab omni erroris periculo in sanciendis Dogmatibus abesse Ecclesiam una cum aliis Patribus consentiens arbitratus & ipse fuisset. Consulantur Lib. 1. cap. 18. de Bapt. & Lib. 2. cap. 1. 4. & 9. & Lib. 4. cap. 6. itemque Lib. 3. cap. 14. contra Maximinum, ut alia omittam. Quibus consideratis, facile quisque videat prioribus Augustini verbis male Pherepонum institisse, aut iis saltem insistendum non esse, ut legitima Ecclesiae Catholicae Concilia in rebus Fidei errori ostendantur obnoxia. Si quid aliud inde probare Pherepono est animus, quod est ad hanc particulam, concordiam non difficile inibimus.

Ceterum ad confutationem Pherepонianae sententiae adeo Conciliorum Generalium auctoritatem deprimentis, multa non sunt opus. Eadem ratio, eadem potentissima caussa, quae Scripturis divinis habendam fidem persuadet, eadem Ecclesiae credendum monet. Deo credimus, quia ipse ex natura sua falli ac fallere non potest: Ecclesiae, quia illam Deus non errandi praerogativa donavit. Fucum vero nobis facere nititur Pherepонus, quum ait, *ad investigationem veri multitudinem nihil facere, sed tantum peritiam;* & uni perito potius, quam imperitis innumeris credendum, quippe numerus nihil ad Veritatem facit, sed quidem rationum pondus. Optimam ille sententiam alieno accomodat loco. Utique magnum pondus rebus in Concilio definitis praebet omnium, aut mulrorum Patrum consensus, ac Praecipue Patriarcharum, Metropolitarum, atque Episcoporum. At probata inter Catholicos Concilia non eo tantum nomine fidem merentur, & veritatem assequuta creduntur, quod multorum suffragiis res illic peractae sint, sed quod Episcopi Litteras divinas, & germanam Traditionem ea, qua par est, diligentia, fide, ac sinceritate consuluerint, examinarint, & secundum eas sententiam ediderint. Sexcentis Episcopis Ariminense Concilium, trecentis Mediolanense, Seleuciense, aliaque Concilia ingenti Praesulum copia constitere, quae tamen inter Conciliabula fide atque obsequio indigna referuntur. Praeterea non minor Auctoritas Constantinopolitano primo, & secundo, in iis quae ad Fidem spectant, aut Ephesino primo, aut Tridentino, quam Nicaeno primo, & secundo, & Chalcedonensi, quanquam illa prae istis conflata fuerint ex longe minore Episcoporum numero. Immo, ne irrita sit spes nobis a Christo facta in medio duorum aut trium, qui in suo nomine congregati fuerint, semper esse futurum, eadem est vis atque auctoritas, quod

ad Dog-

ad Dogmata ſpectat, Provincialibus Conciliis, aut exiguo Epiſcoporum coetui, ac generalibus Conciliis, dummodo ad ea palam accedat reliquarum Eccleſiarum ſuffragium. Quae omnia manifeſte indicant, Eccleſiam Catholicam non tantum numerare vota, ſed etiam rationes expendere Epiſcoporum. Quod ſi pluris aeſtimantur ii Conventus Eccleſiaſtici, qui pluribus, quam qui paucioribus Epiſcopis conſtant, & demum Generalia Concilia Provincialibus praeponuntur; id ad Traditionem commodius tutiuſque colligendam, ad rationes concordi ac majore ſtudio penſandas, ad unionem animorum & doctrinae facilius oſtendendam ac retinendam conducit, non autem ut ſola multitudo ſit primum aut maximum veritatis aſſequendae argumentum.

At Phereponus verbis noſtris adhibere fidem tam facile, ut ſuſpicor, nolit, quippe qui ait, ſaepe in Eccleſiaſticis tum Catholicorum, tum aliorum Chriſtianorum Conventibus, imperitiam, & pravos affectus omnia moderari. Ab indoctis autem & factioſis hominibus quid veri ſperandum eſt, in rebus praeſertim obſcuris, & ſupra vulgarem ſcientiam poſitis? Et de factionibus quidem vetus eſt querela in Haereticorum caſtris. Sed omnium maxime hiſce proximis ſaeculis illam Proteſtantes ad ravim uſque repetierunt, quo legitimam Concilii Tridentini auctoritatem declinarent. Illic & ipſi non tantum rationes ſuae defectionis exponere, & diſputationes inire, quod liberum iis erat, ſed etiam judicem agere volebant, & jura partiri cum Eccleſiae verae Paſtoribus; iniquum reputantes, ſe a Catholicis tantum, hoc eſt ab adverſariorum, ut ipſi ajebant, factione judicari. Verum hanc futilem querelam, & minime aequam petitionem jamdudum exploſere Catholici, tanquam hominum tricas potius quam veritatem quaerentium, & judices legitimos nefario conſilio averſantium. Ad Eccleſiam veram ſpectat jus dirimendi controverſias in Religione excitatas. Hanc niſi quis audiat, ex Chriſti praecepto futurus eſt nobis velut Ethnicus & Publicanus. At quemadmodum in veteri Teſtamento Pontifices & Sacerdotes, & non ſinguli de populo, Synedria peragebant, liteſque in lege Dei exortas componebant: ita & in novo Teſtamento *Epiſcopos Spiritus ſanctus poſuit regere Eccleſiam Dei*, primumque inter eos dignitatis & auctoritatis gradum Romano Antiſtiti contulit. Iſtos *Paſtorum* etiam nomine donarunt Apoſtoli, eorumque munus, ut habetur Hierem. III. ſitum eſt in ovibus ſcientia & doctrina paſcendis. Quid eſt igitur, quod contra totius antiquitatis uſum, contra Apoſtolorum verba,

ba, mentemque Christi, nunc oves judicium legitimorum Pastorum aut detrectent, aut usurpare sibi velint, & ex aequo cum istis facere? Et profecto si honesta Protestantium & Phereponi petitio est: nulla unquam Haeresis damnabitur, nullus Haereticus ad meliorem frugem sese recipiet. Nam quid experientia manifestius est, quam homines perinde in erroribus ac in veritate tuenda pertinacissimos esse, & a veritate devios nullis saepe rationibus flecti posse? Certe constat, in tot publicis privatisve disputationibus inter Catholicos & Protestantes acri animorum contentione hucusque habitis, aut utramque partem Paeana cecinisse, aut neutram alteri herbam porrexisse. Quare videant perduelles Ecclesiae filii, quo jure litem intendant legitimae Catholicorum Praesulum auctoritati.

Et hinc etiam perspicimus, odiosum factionis nomen iniquissime Catholicis Conciliis ac Judicibus impositum in Lutheri, Calvini ceterorumque Novatorum Schola. Etenim, postquam statueris, uti statuendum est, Ecclesiam veram, ejusque Episcopos, & potissimum Petri successorem, Judices in Religionis controversiis esse a Christo institutos; simulque Ecclesiam universam, & Synodos ab Ecclesia probatas falli in judicando non posse: consequens etiam est, non factiosos homines, sed legitimos Judices esse appellandos Ecclesiae Catholicae Episcopos. Quum vero Dordracenum, & reliqua id genus Conciliabula, hisce careant fundamentis (neque enim immunitatem ab errore secundum suae sectae principia, ullae Protestantium Ecclesiae arrogare sibi possunt, nullaque Protestantium pars majorem a Christo tributam sibi quam alteri auctoritatem ostendere potest,) factionis nomen quibusque illorum Sectis & Pseudosynodis justissime convenit. Sed pravae artes, inquiat aliquis Phereponus, & turbidi affectus, atque anteceptae opiniones in coetibus tam Catholicorum quam Protestantium dominantur, & contemta ratione, ac veritate conculcata, jus illic pro arbitrio dicunt. Ultro concedimus & nos, atque affirmamus, posse Catholicos Episcopos in Conciliis suum oblivisci munus, & affectibus in transversum agi. Fatemur etiam, Christi opem, & Spiritus Sancti gratiam, quam Catholici Conciliis tribuunt, ut doctrinam Christi in suis definitionibus intactam servent, esse (ut Scholarum verbo utar) hypotheticam, hoc est e quibusdam conditionibus ac legibus pendere. Hae autem leges & conditiones in eo sitae sunt, ut summi Pontifices & Episcopi nulla vi, nullo metu, nullis illecebris, nulla factione studiove partium corrupti, Traditionem Ecclesiarum, quas repraesentant, fortiter tueantur, neque ab

ea volentes prudentesque recedant, eamque illa sinceritate, qua par est, & fide & diligentia ex divinis Libris, & ex probatis Traditionis Ecclesiasticae monumentis hauriant. Hujusmodi conditionibus, suoque muneri posse deesse Episcopos & Concilia nemo negat, & reipsa interdum defuisse ex Ariminensi, Mediolanensi, & Ephesia II. aliisque Pseudosynodis constat.

Haec, inquam, apud nos certa sunt. Sed aeque certum est, immobilitatem Ecclesiae in Christi doctrina, non hypotheticam, sed penitus absolutam esse, id est ex nullis conditionibus legibusve pendere; atque adeo ipsam Ecclesiam nunquam opiniones adoptaturam verae fidei ac Traditioni contrarias, & nullis Diaboli artibus, nulla suorum Praesulum incuria ac pravitate ipsam a germanis Christi Dogmatibus credendis & confitendis posse ullo unquam tempore deduci. Quapropter quandocumque rite peracta sunt Concilia Oecumenica: tum nulla dubitatio futura est, quin ibi Christus, & Veritas adfuerint, & Spiritus Sanctus ita humanam infirmitatem & caecos, si qui erant, affectus Episcoporum ibi compresserit, ut unius verae doctrinae habita fuerit ratio. Non siviffet divinum Ecclesiae caput, ut sua Sponsa exitialibus erroribus consentiret, quam puram, immobilem, & Veritatis Columnam ad consummationem usque saeculi esse voluit.

Inepte insuper crimini vertatur Conciliis, quod ex anticipatis opinionibus omnia aut pleraque illic peragantur. Nihil enim apud Christianos magis inculcatum est, quam esse antiquae Traditioni constanter inhaerendum; & qui secus fecerit, Apostolorum praecepta violare. Neque alia ratione Concilia initio legitima atque Orthodoxa in turpia Conciliabula evasere, quam quod aliter quam ex anticipata Majorum sententia fidem declararint, atque sustinuerint, contra Haereticos nova ferentes. Quod si Concilia quaedam a Catholicis recepta, suspicione improbarum artium asperguntur a nonnullis, quis sanus unius aut alterius affirmationem praeponat innumeris aliis contra affirmantibus, & aeque rerum consciis? Talia praeterea aut a tacitis aut ab apertis hostibus Catholicae Ecclesiae conficta & somniata, sparguntur in vulgus caeco consilio, audacia ingenti. Deinde considerandum est, nullum fere constitutum fuisse Concilium, licet Orthodoxum, in quo, ut in reliquis hominum conventibus, aliqua opinionum & affectuum diversitas non habuerit locum. In conficiendis formulis Decretorum, in ritibus, & factis, aliisque rebus ad Disciplinam pertinentibus, atque in ipso ordine sedendi, judicandi,

& dispu-

& disputandi, aliter hic, aliter ille sentit & cupit. Vix autem fieri potest, ut in tanta Judicum & Theologorum copia nemo sit, qui moleste non ferat, aliena potius quam sua probari consilia. Hinc unius aut alterius querelae, hinc toedia, hinc malesani clamores, quibus & reliqua Concilia non caruere, neque in posterum carebunt. Verum talibus in rebus diffidere posse Patres citra fidei jacturam, & intacta sanctitate Concilii, quis non videt?

Nihil, inquam, officit istud arci Religionis, hoc est Doctrinae, Dogmatibusque fidei. Concordes exempli causa in ipsius fidei professione fuisse Tridentinos Patres, & contra ipsam nihil peccatum, & ab ipsa praedicanda atque tuenda neminem absterritum, & neminem ad ipsam corrumpendam illectum fuisse, Catholici quilibet affirmant, credunt, & certum habent. Si secus contigisset, si malis artibus actum fuisset, revelandi onus incubuisset quibuscumque Tridentini Concilii Patribus ac Theologis. Nam illud in primis apud Catholicos liquet, & Episcopis potissimum exploratum est, sine teterrimo crimine violari non posse Doctrinam Christi; & si quis ((a) sibi conscius) Christianos populos in errorem vel praedicando, vel consentiendo, vel connivendo, induxerit, hunc sine publica confessione sui criminis decedentem vix aut nequidquam a Deo veniam sperare posse. Quis autem sibi persuadeat, tot Episcopos, ac Theologos in Tridentina Synodo conspirasse adversus doctrinam Christi, & neminem, quod sui muneris erat, ausum resistere corruptoribus; & nullum inter ipsos Episcopos tantae fraudi, tantoque sceleri personam tandem detraxisset, palam confessum, se minis aut artibus iniquis adactum ad veritatem Religionis insigni proditione labefactandam? De tot hostis, & probis, & doctis hominibus ex universa Ecclesia in unum collectis, id ne excogitari quidem potest. Neque Deus, Ecclesiae suae stabilis aeternum futurae custos, tantum flagitium latere permisisset, neque unquam permisit, ut ex Historiis Ecclesiasticis patet, utpote qui populo vere Christiano in necessariis non deest. Quare minime dubitandum, quin Tridentinis Patribus necessaria adfuerit libertas sentiendi & judicandi, quaecumque Catholicae Fidei magis consona tunc videbantur.

Sin autem consulto non errarunt legitima atque probata Concilia, eo minus incaute falli potuere. Episcopi enim, & Ecclesiae verae addicti, & Christi nomine in unum congregati, dummodo debitam fidelitatem adhibeant atque industriam in haurienda e Scri- Q 2 pturis

(a) Al. *prudens*.

pturis aliisque Christianae Traditionis monumentis, germana Ecclesiae Doctrina, ab omni erroris periculo, divino Spiritu opem ferente absunt, ut jam vidimus, atque ut constans dogma est in Ecclesia Dei. Quandoquidem tamen industria conjuncta postulat peritiam & scientiam; hanc autem peritiam Phereponus ait defuisse ac deesse quibusdam Conciliis, & ipsismet praestantissimis Ecclesiae Patribus, & nominatim Augustino: hanc utilissimam quaestionem infra discutiemus. Palam autem fiet, quaenam scientia ac peritia in Christianis Ecclesiae Judicibus exigatur, & quam praeter aequum & bonum agat Phereponus, qui ipsam Patribus antiquis, & Augustino, & Conciliis, abjudicat. Nunc incoepto itineri insistendum est rursus; & quoniam de Dogmatis fidei satis ad institutum nostrum hactenus egimus, ad Disciplinam Ecclesiasticam tandem est transeundum.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Disciplina Ecclesiastica quid complectatur. Quei differat a Dogmate. Quae in Disciplina mutare, aut non mutare, sequi aut non sequi liceat. Consonare in Dogmatibus omnino necessarium. Varietas in Disciplinae rebus modo laudanda, modo toleranda. Constantia Catholicorum in Haeresi Iconoclastica damnanda commendatur, a Calviniano quodam injuste subsannata. Quid Ecclesia egerit, eique sit agendum in dissidiis de Disciplina. Contra Phereponum ostenditur Auctoritas Ecclesiae in praecipiendis nonnullis ad Disciplinam spectantibus sub poena peccati.

DIXIMUS, Ecclesiasticam Disciplinam varia complecti. Ad illam spectat, quidquid aut a Christo, aut ab Apostolis, aut ab universa Ecclesia, sive ab Ecclesiis privatis institutum fuit, ad externum Dei, servorumque ejus cultum, ad ritus Sacramentorum, aliorumque Mysteriorum, ad Ministros Ecclesiae, & ad quaedam pietatis, aliarumque virtutum opera externa. Et propterea Disciplinae nomine quam latissime sumto designamus *scientiam illorum rituum earumque legum, ex quibus constat cum regimen membrorum Ecclesiae, tum exercitium externum Religionis atque virtutum.* Differt autem Disciplina a Dogmate, quod istud praescribat quaecumque credenda, aut non creden-

credenda sunt Fide supranaturali, & quidquid homini Christiano facere immutabiliter praecipitur, vel prohibetur; Disciplina vero tradit ritus & leges adhibendas, ut Ecclesia militans decenti ordine regatur, & ut palam, operibusque externis rite peragatur, quod per Dogma internus homo jam didicit.

Et plurimi quidem interest, bene perspectum habere, quid secernat Disciplinam a Dogmatibus; quia maxime necessarium est cognoscere, quid mutabile, quidque immutabile sit in Ecclesia Dei. Nam eorum, quae ad Disciplinam referuntur, multa mutari ex sui natura possunt; quae vero ad Dogma, eadem semper esse oportet, ac semel fuere. Ad haec interdum Dogma ac Disciplina simul conjuncta incedunt. Quum de aliquo novae legis Sacramento agimus, puta de Baptismo, dicimusque ipsum conferre gratiam, delere peccatum originis, ejusque vim & effectum a Ministrantis merito nequaquam pendere, & alia id genus: Dogmata haec esse nemo non intelligit. Quum vero dicimus, ad Baptismum adhiberi aspersionem, aut mersionem trinam, salem, & unum duosve sponsores e sacro fonte initiatum suscipientes: tum aliqua significari cognoscimus ad Disciplinam pertinentia. Quare una eademque res & ad Dogma, & ad Disciplinam sub diversa facie ac ratione referenda est. Sunt autem quaedam a Christo, ejusque Apostolis praescripta, quae in Disciplinae censum veniunt; sed quandoquidem ista immutabilia sunt inter Christianos, in Dogmatum quoque jura per Analogiam transierunt: quod in Sacramentis praesertim animadvertendum occurrit. Alia quoque sunt, quae ab Apostolorum Successoribus instituta fuere, & illius naturae fere omnia sunt, ut aliter institui possent, & recta nihilominus & aeque laudabilia forent, si alia ratione ac forma indicta fuissent. Alios, inquam, Ritus, alia tempora Jejuniorum, alias precum formulas, criminum poenas, atque id genus quam plurima, eorum loco, quae jam constituta habemus, poterat Ecclesia constituere.

En igitur quid inter Disciplinam, & Dogmata intersit. Dogmata ab ipso Deo omnia, & singula procedunt. Eadem omnia Deus jam Ecclesiae revelavit, istique Libro jam pridem concluso nihil novi de suo ingenio addere Ecclesia potest, neque novam Dogmatis alicujus inauditi revelationem a Deo sperare. Et porro nihil nobis deest ad plenam salutaris veritatis cognitionem. Quo argumento profligatae olim fuere novae Montani, Manetis, Muhammedi, aliorumque Revelationes: Aliqua autem Disciplinae praecepta nunquam immu-

immutanda Christus ipse reliquit. Aliqua etiam Ecclesiae suae jus dedit adjiciendi, eaque rursus mutandi pro locorum, pro temporum, pro hominum indole, ac necessitate; quemadmodum prudentiae, pietatis, & optimi regiminis ratio identidem postularet. Sancti etiam Spiritus suffragium hisce Ecclesiae decretis minime deesse, quum quidpiam statuitur aut immutatur, quod in Mysteriorum decorem, Populique Christiani utilitatem cedere possit, ex Hierosolymitano Apostolorum Concilio didicimus.

Quid itaque Ingeniis nostris agendum est in ista parte Ecclesiasticae doctrinae? Primo, honestum atque utile fuerit investigare, unde veniant Ritus & Leges, quae Disciplinam respiciunt. Si sacrarum Litterarum, aut Traditionis, aut Ecclesiae, aut Praesulum legitimorum auctoritate nequaquam innitantur, ea repudiare licet. Secundo, privatis hominibus nefas est, ea abdicare, aut immutare, aut vituperare, quae communi Episcoporum consensu stabilita fuere. Pessum enim iret ordo in Christiana Republica a Christo, ab Apostolis, a Majoribus sanctissime constitutus, & usurparentur ab ovibus non sine gravi scelere jura Pastorum. Tertio, tunc etiam Disciplinae praeceptis & ritibus legitime introductis obedientiam negare licebit, quum aut consuetudo Pastoribus tacite probata, aut novae leges eosdem abrogarint. Quarto, multae sunt Disciplinae leges, multique ritus, quos illa ratio, & antiquitas, & origo ab Apostolis usque arcessita commendat, is Patrum, totiusque Ecclesiae consensus tuetur, ut vix ulla suboriri possit legitima caussa, cur immutandi sint aut antiquandi. Et quaenam, rogo, honesta unquam caussa excogitari potest, propter quam tot vetustissimos ritus ad Eucharistiam, aliaque Mysteria conficienda institutos, aut Hierarchiae Ecclesiasticae partem a Majoribus nostris sapientissime definitam abolere conducat, aut quaelibet Monasticae vitae genera atque instituta funditus exterminare? Fecerunt id quidem posteriorum temporum Novatores, sed post conculcata Dogmata, post attritam, quantum sibi placuit, Ecclesiae verae faciem atque auctoritatem. Ceterum, dum stet Ecclesia Catholica (aeternum autem stabit) in his aliisque Disciplinae capitibus poterunt quidem esse abusus, quos evellere juvabit; non erit causa, cur res ipsae penitus & ubique sint evertendae. Quod si caussa cessabit, quae Ecclesiae antiquae, ipsisque etiam Apostolis occasionem praebuit, ut ritum quempiam instituerent, & mores alios interdicerent: recentiori Ecclesiae licebit diversa statuere, & priora abrogare. Certe sibi religioni Ecclesia minime duxit,

sangui-

sanguinis & suffocati usum concedere, quem tamen Apostoli prohibuerant, locis & temporibus servientes; neque enim nos recentiorum Graecorum rigidam adhuc in hujusmodi ritu praxim moramur. Alia omitto exempla. Nimitum ad ipsam Ecclesiam jus spectat agnoscendi, ac decernendi, utrum ad tempus an perpetua sit Apostolica institutio.

Ceterum alia caussa est, cur omnium maxime ingeniis nostris obversari semper debeat ea differentia, quae inter Fidei Dogmata, & Disciplinae documenta intercedit. Etenim in Disciplina aliter una Ecclesia, aliter altera sentire, atque agere interdum poterit, & contrariis etiam legibus regi; neque tamen culpanda ista varietas, immo interdum laudanda erit, & certe non exscindendus propterea nexus Christianae pacis atque unionis. Contra in Dogmate necesse est, singulas Ecclesias, omnesque Christianos idem sentire. Nemini heic licet, pacis & Caritatis intuitu cum eo communionem sacrorum, unionemque habere, qui ab Ecclesiae Catholicae sententia discedat, usque adeo ut supremos Ecclesiae Magistratus infimi possint ac debeant propter eam causam damnare, atque deferere. *Non possunt enim*, inquit sanctus Ambrosius, *esse inter eos jura pacis*, *inter quos est bellum Fidei*. Et sane unica, non multiplex, esse debet Religio vera. *Unus Dominus*, inquit Apostolus ad Ephes. IV. 5. *una fides*, *unum Baptisma*, *unus Deus & Pater omnium*. Deformis nempe ac ridenda foret Religionis Christianae facies, ubi sentire in substantialibus, quae vellemus, & Revelationem divinam oppositis pugnantibusque opinionibus exponere singulis liceret. Uni duntaxat sententiae favere Veritas potest. Necesse est oppositae sint falsae. At si coeant simul, pacemque observent tum Catholicorum, tum innumerabilium Haereticorum Scholae: quis non videat, jam de Veritate actum esse, quae in tanta errorum colluvie ipsam Veritatem simulantium non solum facile vitietur, sed nunquam certo deprehendatur? Et quare Apostolus ad Tit. III. 10. *Haereticum hominem post unam & secundam correptionem devitandum esse jubet?* Cur II. ad Tim. II. 17. fugiendos sermones ait *Hymenaei & Phileti*, *qui a veritate exciderunt*, *dicentes resurrectionem esse jam factam*, *& subverterunt quorumdam fidem?* Cur in I. ad Cor. 1. tam enixe obsecrat, *per nomen Domini Nostri Jesu Christi*, *ut idipsum dicamus omnes*, *& non sint in nobis schismata?* Hinc Apostoli ipsi, eorumque successores Episcopi, nullam unquam animadverterunt emergentem Opinionem novam, divinis Scripturis, & Traditioni Christi a-

perte

perte repugnantem, cui fefe acriter non oppofuerint, quam non profcripferint, diris non devoverint, ejus Auctore damnato, & ab Ecclefia abfciffo, nifi ab errore refipifceret. Alia paene innumera incommoda ex hujufmodi Syncretifmo confequerentur; eaque adeo mentem perculere femper vel ipforum Proteftantium, ut quanquam nihil vehementius ab iis optaretur, quam componere fua diffidia, & aliquod inire inter fe foedus, quo fortius Ecclefiae verae obfifterent: Lutheri tamen fequaces induci nunquam potuerint, ut a Calvinianis non femel oblatam pacem & concordiam, difcordibus adhuc fententiis, amplecterentur.

Contra diverfitas, & varietas in Difciplina interdum laudanda, interdum toleranda eft. In Myfteriis peragendis, in externis operibus pietatis, quod uni Ecclefiae, uni Regioni, ac Provinciae, fint quidam ritus, alteri vero alii, dummodo fanctitas, & gravitas, & prudentia in utriufque partis Ritibus legatur, tantum abeft ut deformitatem in Religione pariat, ut potius ejus pulchritudinem fpectabiliorem efficiat. Neque diverfis modis fe coli a gente fua indignatur Deus, quando interna Caritas ardens, & pura Fides, & Dogmatum concordia externi cultus honeftati refpondeat, atque is cultus Revelationi ac Traditioni minime repugnet. Hinc olim Orientis Ecclefiae ab Occidentalibus, & Occidentales ipfae inter fe differebant, & etiamnum differunt in Ritibus, quibus conficitur incruentum Sacrificium, in miniftrandis reliquis Sacramentis, in indicendis aut Jejunii temporibus, aut Poenitentiae gradibus, aut diebus Feftis, atque in aliis facrorum caeremoniis. Elegantiffima eft in hanc rem Auguftini Epiftola 86. num. 36. contra Urbicum quemdam, quem male habebat, quod Jejunium Sabbati Romae obfervatum aliae pleraeque Ecclefiae minime amplecterentur. Deinde quanquam aliqua Difciplinae praecepta eximia quapiam ratione vel auctoritate olim niterentur, aut in Provincialibus, immo in ipfis Generalibus Conciliis firmata fuiffent, omniumque Ecclefiarum, aut faltem plerarumque confenfu recepta, attamen faepe Caritatis & unitatis amore, tolerata eft eorum Canonum inobfervantia. Siquidem una ex praecipuis Catholicae Ecclefiae legibus ea eft, ut quam maxime fieri poteft, retineatur animorum pax, & Ecclefiarum concordia; licitumque effe, eandem procurare, aut retinere, quandiu ab ipfa quaerenda nos non avertant, aut ad ipfam infringendam nos non impellant virulenti errores, Fidei Doctrinae oppofiti. Et fane omnis fere Difciplinae Ecclefiafticae fupellex, fi demas revelata, ac praefcripta a

Chrifto,

Christo, e legibus & rebus constat ex sui natura haud quaquam necessariis. Praeterea humanae infirmitati saepe indulgendum; non raro etiam suboriuntur rationes, quae diversam Disciplinam poscunt, aut severitatem legum saltem silere, ut ita dicam, jubent; & quando nulla alia succurrat, certe necessitas avertendi, aut sanandi Schismatis, vitandique gravis alius in Ecclesia incommodi, opportuna & potentissima caussa semper visa est Disciplinae mitigandae, aut etiam solvendae. Qua in re etsi crimine plerumque non careant, qui conculcatis legibus justissima de caussa constitutis, eo Ecclesiam adigunt, ut de suo jure cedat; ipsa tamen Ecclesia cedens, non solum omni culpa semper careat, sed prudentiae quoque laude persaepe abundet.

Altero Ecclesiae saeculo Asiae minoris Episcopi suam de tempore celebrandi Paschatis disciplinam, uti a Joanne Apostolo acceptam, obfirmatis animis propugnabant. In diversa sententia erant reliqui Episcopi, & Romanus potissimum; suamque & isti tuebantur Disciplinam, Traditione ab Apostolorum Principibus deducta. Eam ob caussam minime scindendam pacem Sanctus Irenaeus, aliaeque Ecclesiae censuerunt, non repugnantibus ipsis demum summis Pontificibus, quanquam Victor severius aliquando agendum existimasset. Duos in una Sede Episcopos contra Disciplinae leges interdum etiam Ecclesia permisit; & celebris est Catholicorum Praesulum Caritas in Africa, qui ut Donatistarum pertinaciam evincerent, ejusmodi conditionem obtulere, ratamque habuere. Idem pacis amor, aliaeque rationes ad prudentiae normam exactae, in caussa fuere, cur Primatum Constantinopolitani Episcopi post Romanum Ecclesia toleraret, & novi Episcopatus instituerentur, & ab una Ecclesia Episcopi ad alteram transferrentur, etiamsi Disciplina secus exigeret. Ex iisdem fontibus ea ratio fluit, quare nonnullis Ecclesiis liberum fuerit, atque etiamnum sit, nolle interdum amplecti novos quosdam Canones ad Disciplinam pertinentes, licet in ipsis Conciliis Generalibus promulgatos. Dum in Dogmate consensus habeatur, concordia in reliquis rebus expetenda quidem, sed interdum non extorquenda. Idem videre est in nonnullis Disciplinae decretis a Florentino Concilio, & postremo Lateranensi confectis, quibus Galli obsequium adhuc negant. Immo ipsamet Tridentina Synodus non ita omnibus probavit aliquot suas de Disciplina sanctiones, ut Ecclesiae Gallica & Belgica ad eas recipiendas hucusque perductae fuerint. Interim quae in moribus, ritibus legibusque Disciplinae varietas, atque etiam discordia, inter hasce Ecclesias versatur, concordiam non tollit aut minuit in

praecipuo Fidei negotio. Nulla, inquam, eſt Eccleſia, cui cum Romano Pontifice & Eccleſia Catholica ſit Sacramentorum communio, cui quoque non ſit in Dogmate conſenſio. Atque hoc eſt, quod in citata Epiſtola 36. olim 86. ad Caſulanum commendabat Auguſtinus. *Sit una fides*, ajebat ille, *univerſae*, *quae ubique dilatatur*, *Eccleſiae tanquam intus in membris*, *etiamſi ipſa Fidei unitas quibuſdam diverſis obſervationibus celebretur*, *quibus nullo modo quod in Fide verum eſt impeditur*.

Ex his autem, quae hactenus diſſeruimus, habemus quid reſpondeamus declamatori cuidam Calviniano, irridenti Catholicorum ingenium, quod tot aerumnas olim ac mortes ſub Imperatoribus Iconoclaſtis perpeti maluerint, quam abjurare ſacrarum Imaginum cultum. Nempe is animadverterat, non diffiteri Catholicos, quia Imagines ex iis ſint rebus, quae in Eccleſia Dei cum indifferentes nuncupari, tum etiam removeri, ſalva Religione, poſſunt. Itaque rationem, aut ſaltem prudentiam deſideravit ille in tanto Catholicorum numero, quibus pro Imaginum tutela perire contigit; nam & unionis amor, & obſequium Principibus debitum, a tot turbis concitandis, a tot tormentis devorandis abſtinendum eſſe clamabant in re, quam repudiare nullum crimen Catholicis futurum fuiſſet, & omnem irae aut etiam crudelitatis cauſſam ab Imperatoribus potuiſſet auferre. Sed qui iſta objicit, cum Dogmate Diſciplinam confundit. Licitum eſſe venerari Imagines ſacras, ſimulque earum cultum ſi ad normam Chriſtianae Doctrinae exerceatur, ab Idolorum adoratione diſtare nimis: Dogma eſt, Ratione & Traditione confirmatum. Habere autem, aut non habere eaſdem Imagines, eaſque collocare in Templis, a Diſciplina pendet. At Iconomachi non id ſolum contendebant, ut e Templis deturbarentur Imagines, earumque uſus omnino aboleretur: quod tolerare profecto propter bonum pacis Diſciplina poterat; ſed in ipſum Dogma Iconoclaſtica rabies ferebatur. Imaginum uſum, omnemque earum cultum ſuperſtitioſum, impium, Deoque inviſum ducebant: quo ex errore ſubinde manavit illud in ipſas Imagines atque earum cultores furioſiſſimum bellum. Non igitur mentis inopes ea tempeſtate fuere Catholici, neque ſine conſilio & ratione profuſus eſt ſanguis. Nimirum pro Dogmate vita dabatur, ipſaque fortiter danda fuit, quando nulla alia ſuppetebat ratio, qua ſe incolumes, & Doctrinam Chriſtianae Fidei ſartam tectam ſervarent. Eadem cauſſa reliquos Martyres fecit, eadem rurſus factura eſt, quoties in diſcrimen adducitur Dog-

matum

matum persuasio, quorum uni renuntiasse, totam Fidem prodidisse est. Suos etiam Martyres habere interdum Disciplinae custodia potest, iisque Christi elogium conveniat: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam;* sed hos justa potius, quam necessaria caussa, illos justa aeque & necessaria ad perferendam mortem impellit.

Diximus, Ecclesiam tolerare potuisse, ut Imaginum usus proscriberetur, si de sola Disciplina controversia fuisset. Idque accurate animadvertendum est, quo possimus, quum necessitas postulabit, & prudentia suadebit, animosius consulere dissidiis & scissuris Christianae plebis. Tantopere enim amanda est pax & unitas inter membra Ecclesiae, ut pro ea servanda, sive restituenda, fas sit ipsius Disciplinae leges interdum abrumpere, & Rituum quorumdam abrogationem concedere. Quamobrem si nostrorum temporum Novatores in Dogmata Catholicae Ecclesiae consentire tandem velint, & ad Matrem redire, extra cujus sinum spes omnis aeternae salutis sublata est: nihil fortasse obstabit quominus concordia statuatur. Multum illi spondere sibi debent indulgentiam ab Ecclesia Catholica in iis, quae ad Disciplinam pertinent. Dummodo, inquam, in Doctrina consentiatur, & retineantur instituta quaedam Disciplinae a Christo ipso manantia: in reliquis, Ecclesia veniam faciente, prout suae prudentiae & caritati opportunum & necessarium videbitur, tolerabitur Disciplinae diversitas. *Regula quidem Fidei*, inquit Tertullianus in Lib. de velandis Virginibus, *una omnino est*, *sola immobilis*, *& irreformabilis*, *&c. Hac lege Fidei manente*, *cetera jam Disciplinae*, *& conversationis admittunt novitatem correctionis*, *operante scilicet*, *& proficiente usque in finem gratia Dei*. Quam in rem vide & Epistolam I. Leonis IX. Romani Pontificis. Et certe simul ac in Catholicorum sententiam concessere Graeci recentiores, redintegrata fuit in Florentino Concilio pristina Occidentalis & Orientalis Ecclesiae unio, neque Graecis Sacerdotibus (ut alia omittam) negata est retinendae uxoris facultas, neque interdicta iis populis communio Eucharistiae sub utraque specie. Quid etiam non egit Basileensis Synodus, ut Bohemici schismatis pertinaciam vinceret? Bohemi enixe poscebant divini Calicis usum. Luce digna sunt, & lucem per me aliquando videbunt (a), quae Aeneas Silvius in Oratione publice

 habita

(*a*) Mihi pro certo persuadeo, digitum intendere heic Auctorem nostrum ad *Aeneae Sylvii* Orationem *De Compactatis Bohemorum*, ab eo coram *Callisto* Papa III. habitam, quam anno 1713. edidit Tom. III. Anecdot. Latin. pag. 309. Licet enim Opus *De Ingeniorum Moderatione* anno insequenti 1714. Parisiis primum in lucem prodierit, adeoque

habita disseruit, hoc argumentum pertractans. Et voti quidem compotes facti fuere Bohemi, quanquam ne sic quidem eorum vulneribus inducta cicatrix. Similia quoque praestiturum fuisse Tridentinum Concilium, jure conjicimus, sed ea conditione adhibita, quam Basileense proposuerat, ut nempe Sacerdotes ita communicantibus inculcarent: *Debere eos firmiter credere, quod non sub specie panis Caro tantum, nec sub specie vini Sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer Christus totus*. Quae cautio adhibenda in aliis ejusmodi casibus.

Mirum etiam in modum nosse conducit, quid inter Dogma Disciplinamque intersit, ne fratres gravioribus interdum notis aut poenis oneremus, quam aequitas & disciplina ipsa ferat. Haeresis culpa in eos rite cadit, qui pertinaciter negant affirmantve Dogma aliquod contra sibi notam Ecclesiae Catholicae mentem. Disciplinae vero leges violare, & sacros piosque Ritus ab Ecclesia receptos contemnere, grave saepe flagitium, nunquam tamen Haereseos crimen proprie appelletur. Certe non video, quei Haereticus esse, dicive possit, nisi qui divinae Revelationi per Scripturas aut legitimam Traditionem propositae adversetur intellectu animoque refractario. Verum pleraque inventa, leges, & ritus Disciplinae Ecclesiasticae nequaquam proficiscuntur a Revelatione divina. Fieri etiam potest, ut ipsamet Disciplinae pars, quae a Christo non solum descendit, sed & ab ipso praecipitur, & potissimum consistit in Sacramentorum institutione & usu, violetur, intacta nihilo secius Dogmatum fide, uti accidat, si quis ipsis Sacramentis abutatur, quae tamen a Christo vere instituta & sancta credat. Quemadmodum enim a Christiana Fide non excidit alterum occidens, aut libidini, aut intemperantiae serviens, quum & ipse intelligat, sibi non licere, quae tamen perpetrare voluit: ita & peccare quispiam potest in ipsamet instituta Christi,

que forte quis objiciat, esse inverisimile, Cl. Muratorium anno 1714. se editurum promittere quae jam anno antecedenti ediderat: qui sic tamen arguit, pensitet, quaeso, ipsiusmet Auctoris verba, quibus Praefationem ad hocce Opus incoat: *Ante aliquot annos*, inquit, *ad umbilicum mihi perductus est meus iste* de Ingeniorum Moderatione *Liber*. Quae quum ita se habeant, ea igitur quae hoc loci scribit *Muratorius* de *Aeneae Sylvii* nonnullis Operibus edendis, scripsisse profecto ante annum 1713. quo laudatam Orationem publici juris fecit, dicendus est. Jamque ab anno 1698. illius editionem curandam in se receperat, ut videre est in Tomo II. *Anecdot. Latin.* pag. 186. ubi alia plura ejusdem *Sylvii* se aliquando in lucem editurum spem fecerat. Ceterum miror *Joanni-Alberto Fabricio*, alioqui diligentissimo, *Sylvianae* hujus Orationis mentionem prorsus excidisse in *Biblioth. med. inf. Latin.* Tom. I. pag. 71. quum tamen nonnulla ipsius Auctoris opuscula in *Anecdot. Latin.* Tom. II. a Muratorio vel edita, vel memorata recensuerit, aliorumque iterum meminerit in laudatae suae Bibliothecae Tom. V. pag. 881.

Christi, & nihilominus retinere Catholici Dogmatis fidem. Quod igitur e violata Ecclesiastica Disciplina consequi jure potest, illud est, ut interdum reus suspicionem quoque moveat Dogmatis violati, atque Haereticae opinionis; eique suspicioni tale quandoque pondus erit, ut aegre purgari possit. Nam qui sacras Imagines non insanus, neque ebrius, contumeliis & flagris afficiat; Eucharistiae Sacramento in publicum prodeunti adorationis signa neget; nunquam Sacrificio intersit, quum possit, aut nunquam ad ipsum Sacramentum communicaturus accedat, atque alia hujusmodi faciat: in eam facile opinionem nos rapit, ut videatur alicui ex istis Dogmatis, & auctoritati Ecclesiae non adjungere fidem. Propterea ab Ordinariis, aut in locis, ubi viget Inquisitionis tribunal, a publicis fidei Quaesitoribus dies non injuria dicitur ejusmodi hominibus, interrogandi causa, quid de Fide sentiant; & ut Ecclesiae, quae merito magis virulentum vulnus suspicata est, satisfiat.

Posceret locus, ut insuper explicarem, quomodo & quales Disciplinae leges Christianum populum ligent. Aliae enim, sed perquam paucae, quibuscumque Fidelibus legitime non impeditis, aliae tantummodo amplexis ex arbitratu suo quoddam peculiare vitae genus, aut opus aliquod suscepturis, sub poena peccati praecipiuntur. Aliae vero solum commendantur aut singulis, aut certis quibusdam Christianis, neque imperantur, quippe quae e consilio Majorum, non ex praecepto, descendunt. Per quasdam a vitiis & peccatis arcemur; per alias ad virtutem, & ad perfectius vitae institutum, & pietatis exercitationem solicitamur. Sunt & quae a singulis Episcopis constitui possunt, aut proscribi, sive immutari. Rursus aliae, quarum sanctio ad majores Ecclesias, aut ad Generalia Concilia, aut ad Romanam Sedem duntaxat pertinent. Ad haec differendum foret, qui & quando populorum & Episcoporum consensus exigatur, ut vim habeat, gentemque obliget lex aliqua ad Disciplinam spectans, ut ab uno Episcopo, aut a Concilio quopiam, aut a Romano Pontifice promulgata; & quando liceat, aut non liceat istum negare consensum. Ea enim, ut vidimus, semper Apostolicae Sedi, Conciliisve ipsis Generalibus mens est, ut Schismata ac turbae, quantum fieri potest, declinentur. Et nova Disciplinae decreta obligare nequaquam solent Ecclesias, non sine ratione ab iis recipiendis alienas, aut Provincias aliis legibus & moribus jam pridem addictas, & novarum legum impatientes. Neque Regum, Principumque jura, Regnorumque consuetudines, modo Legi divinae, & Religioni minime con-

contrariae sint, abrogare velle Episcopi censendi sunt. Atque heic praesertim habenda ratio illius partis Disciplinae, quae homines removet a vitiis, scandala avertit, aliaque opera in animorum ac Religionis perniciem tendentia vetat. Hujusmodi statuta vel a nolentibus Ecclesiis & populis obsequium exigunt, quando ab idoneis Auctoribus; Principibusque Ecclesiae indicuntur; si quidem nulla plerumque legitima caussa adferri potest, quare ab omnibus amplectenda non sint. Illa autem pars Disciplinae, quae servatur in politicis legibus & prospicit rerum temporalium regimini ac distributioni, saepe ut valeat, consensu indiget Principum, Populorum, aliorumque Episcoporum. Sed si complecti singula atque enucleare instituam, longius quam velim excurrat oratio. Quare juvabit ultimo loco ea duntaxat referre, quae Phereponus non tam contra Augustinum, quam contra Catholicam Ecclesiam in hujusmodi argumento habet, communia tamen & reliquis nostrorum temporum Novatoribus.

Dixerat Augustinus in Ep. 36. olim 86. ad Casulanum, de Jejunio Sabbati agens: *in his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum pro lege tenenda sunt*. Et haec sane Patrum & Catholicorum omnium sententia fuit a vetustissimis temporibus ad nostram usque aetatem. Sed Phereponus ita commentatur: *Recte: si modo Leges illae non imponantur, quasi necessariae ad salutem; quod si fiat, merito oppugnantur, quia solius est Christi jus claudendi caeli, ita ut nemo aperiat; & aperiendi, ita ut nemo claudat. Cujus legibus si aliae quasi necessariae addantur, tum novum Evangelium conflatur, quod ab omnibus discipulis suis rejici & Christus & Apostoli voluerunt*. Laudantur heic a Pherepono, ut statim patet, verba Apocal. Cap. III. 7. *Haec dicit sanctus & verus, qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit*. Alludere etiam potest ad Isaiae XXII. & ad Job. XII. Quae quidem Scripturae verba nihil obstare auctoritati Catholicae Ecclesiae, intellexisset ipse Phereponus, si ea recte exposuisset, & cum aliis contulisset Scripturae sacrae documentis. Certe apud nos nihil magis ratum est, atque testatum, quam solius Christi merito caelum electis patere, eisque claudi, qui meritorum Christi sua culpa nequaquam participes fiunt. *Non enim*, ut ait Petrus Act. IV. 12. *est in alio aliquo salus; nec enim aliud nomen est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*. Et ipsi Christo data est omnis potestas in Caelo & in Terra, ita ut nemo praedestinetur in adoptionem filiorum Dei, nisi per Jesum

ſum Chriſtum (quemadmodum teſtatur idem Apoſtolus), & nemo niſi per ejus gratiam ſalvus fiat. Quod ſi de poteſtate legum inter homines ferendarum agitur, quibus qui obtemperet, aeterno Regno ſit dignus; qui ſecus, inde excludatur: ne unus quidem inficiatur, quin abſoluta quoque poteſtas conſtituendi, quidquid ſibi libuerit, & ſumma in Eccleſiam, Caelorumque Regnum, auctoritas mediatori Dei & hominum Chriſto collata fuerit, Capiti aeterno Eccleſiae, & Legislatori ſupremo.

Verum non ita in ſe Chriſtus concluſit auctoritatem hujuſmodi atque poteſtatem, ut nulli alii communicaverit, ut integram ſolus (quae ſententia Phereponi eſt) ſibimet ipſi reſervarit. Petro, & Eccleſiae, & Apoſtolis ceteris, eorumque ſucceſſoribus Epiſcopis, ſuae poteſtatis atque auctoritatis partem Chriſtus commiſit: quod qui ignorat, aut Chriſtianus non eſt, aut nunquam legit divinae Scripturae Libros. *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in caelis; & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in caelis:* ita Chriſtus ad Petrum ajebat, Matth. XVI. 19. Et ne quis unquam ea ratione leges & imperium Petri effugeret, quod ſoli Chriſto ſint Caeli claves, ipſe divinus Praeceptor prius dixerat: *Et tibi dabo claves Regni Caelorum*. Ampla quoque auctoritas Apoſtolis reliquis confertur, Matth. XVIII. 18. ut alia loca praetermittam. Quibus ex rebus videat Pherepouus, quam idoneo argumento contra Leges Catholicae Eccleſiae ab Auguſtino laudatas ipſe pugnet. Et ſane concideret tota Diſciplinae ratio, totumque Regimen Eccleſiaſticum, ſi quibuſcumque Eccleſiae praeceptis negare obedientiam liceret, iiſque tantummodo parendum foret, quae a Chriſti unius ore deſcendiſſe conſtaret. Deinde ſi non eſt in Eccleſiae, ſacrorumque Paſtorum manu claudere Caelum, cur Apoſtolus ad Hebr. XIII. tantopere commendat, ut obediamus Praepoſitis noſtris, & ſubjaceamus illis, *ipſi enim pervigilant tanquam pro animabus noſtris rationem reddituri?* Ergo in divinam indignationem incurrant neceſſe eſt, qui Eccleſiaſticis Legibus obedire detrectant, ſibique caeli fores occludunt, quippe Chriſto ipſi adverſantes, dum Miniſtris ab ipſo conſtitutis, & imperandi poteſtate ab ipſo donatis nequaquam obtemperant.

Neque vero injuſtitiam in legibus a tota Eccleſia probatis excogitare poſſumus, quum nihil Legi divinae ac naturali repugnans facere ab Epiſcopis jubeamur. Nunquid enim Eccleſia & Epiſcopi, Phariſaeorum more, *alligant onera gravia & importabilia, & imponunt*

nunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere? Et hoc quidem falsissimum est; Ecclesiastica quippe praecepta, omnibus imposita (qualia fere sunt, quae respiciunt Jejuniorum, Festorum, & confitendi peccata, & Eucharistiae suscipiendae tempus) pauca numero sunt, & pondere levia; & quum justae subsunt causae, ad opus non obligant. Cetera vero praecepta quibusdam tantummodo operibus, & vitae institutis illigata sunt, a quibus quum abstinere nobis liceat, ab eorum etiam oneribus cavere liberum cuicumque est. Igitur haec pauca etiam & levia praecepta omnibus imposita, ea solum ratione suspicari possumus injusta, quia naturalem hominum libertatem in agendo imminuunt, & jure aeternae gloriae inobedientes privant. Verum inepte hoc dicatur, simul ac pateat, hac libertate naturali spoliari nos justissime potuisse ac posse a Christo, & ab iis, qui auctoritatem potestatemque sibi a Christo creditam exercent; si tamen spoliari libertate ille dici potest, qui libertate ipsa jubetur uti ad fugiendam gehennam, & ad comparandam sibi per opera salutaria aeternam in Caelis vitam. Non enim ita liberi sumus, ut desinamus esse servi justitiae, (quemadmodum ait Apostolus ad Rom. VI.) & subjecti Legibus, ac Pastoribus nostris. Neque porro jus ullum ad gloriam esse potest homini, qui obsequi neget Christi Ministris, non injusta, non gravia, ejusdem nomine ac auctoritate praecipientibus, prout poscit necessitas ac utilitas gregis, quum ut mala opera avertantur, tum ut bona peragantur.

Possunt, fateor, iniquae leges & ab ipsis prodire Pastoribus. Suos quippe habet limites eorum Auctoritas; neque importabilia onera sunt imponenda, neque sine utilitate, aut necessitate gregis, aut sine Traditionis & Majorum exemplo, aut interdum sine aliarum Ecclesiarum consensu, novae Disciplinae leges omnibus indicendae sunt, neque gravis peccati poena non observantibus injungenda. At dubitare de justitia Legum Ecclesiasticarum tum certe nullo pacto sinimur, quum per ipsas aliquid facere aut non facere peculiariter jubemur, quod generalibus legibus a Deo constitutis prius praescriptum fuit. In suis nempe edictis nihil aliud Ecclesia tunc praestat, quam certum constituere tempus, quo facienda sint quae generali edicto aut Deus, aut recta Ratio antea facienda constituerant. Jejunia, Poenitentiam, dies festos, aliaque ejusmodi in utroque Testamento, Eucharistiae perceptionem, aliaque in novo commendari & praecipi legimus. Hinc Apostoli, & Ecclesia tempus decrevere, quo peragenda haec forent, institutis sacris Deo diebus, indicta Quadragesima,

gesima, aliisque jejuniorum temporibus, & compulsis per edicta sua segnibus & oblitis sui hominibus ad Eucharistiam percipiendam, & ad purgandos animos per Confessionem criminum. Hunc autem usum Ecclesiasticae auctoritatis, atque haec omnia per ipsam Ecclesiam constituta consensus universae Antiquitatis, ac Traditio legitima, divinae mentis Interpres, & omnium Patrum chorus, & Ecclesiae omnes concordi studio probant, atque amplectuntur. Quid est ergo, quod nostris temporibus nonnulli declamare audeant in quaedam Ecclesiasticae Disciplinae praecepta? Quasi Christus conceptis verbis edixisset, ne Pastoribus a se datis pareremus, nisi quum ea mere praecipiunt, quae in Evangelio expressa jam habentur, & quasi ejus lex foret, Ecclesiae legibus, vel quum utilia aut necessaria ad animarum salutem praecipiuntur, non esse morem gerendum; & quasi Apostoli, & Apostolorum auditores, & proximi successores, nihil faciendum aut non faciendum scripsissent, & porro nihil ipsi faciendum decrevissent, nisi quod aperte ac nominatim a Christo constitutum antea fuerit. Qui tam temere de juribus & regimine Ecclesiae judicant, necesse est, ut tria etiam priora Ecclesiae saecula Evangelio Antichristiano usa fuisse, & a Fide vera defecisse pronuntient, quum leges fere omnes, quas adhuc observandas sub poena peccati contendimus, aliasque etiam modo obsoletas, tunc in usu fuisse, & magna cum religione observatas legamus. Quod si Phereponus moderationem tantum exposcit in hujusmodi legibus indicendis, Catholicos quoque (quod supra innuebam) concordes habebit; quippe, ut cum Thoma Aquinate loquar, 1. 2. Qu. 107. Art. 4. in hisce legibus etiam Augustinus Epist. 119. cap. 19. ait esse *Moderationem attendendam, ne conversatio Fidelium onerosa reddatur;* dicit enim ad inquisitiones Januarii de quibusdam: *Religionem nostram &c. servilibus premunt oneribus adeo, ut tolerabilior sit conditio Judaeorum, qui legalibus sarcinis, non humanis praesumtionibus, subjiciuntur.*

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

De Hiſtoria Religionis agitur. Ejus duplex genus, Hiſtoria Divina, & Hiſtoria Eccleſiaſtica. Illa divinam Fidem a Chriſtianis exigit. Quid juris illic ſit hominum Ingenio. Eccleſiaſticae Hiſtoriae documentis non debetur ſupranaturalis Fides. Rationes iſtius ſententiae. Eccleſia non immunis a periculo errandi in judicandis Perſonis, Auctoribus Librorum decernendis, in Sanctorum geſtis narrandis, & in aliis id genus factis.

DOGMATE ac Diſciplina, quorum jura quanta potui brevitate expedivi, ad res Hiſtoricas me confero. Non modicam partem ex his Religio ipſa ſibi adoptat; nam neque ipſa Dogmata, ipſamque Diſciplinam, ut ita loquar, aliunde ſcimus, quam ex Hiſtoria, quae ſcilicet nobis narrat, quaecumque Deus revelavit, quaeve Sacramenta atque Myſteria Chriſtus inſtituit. Tum ipſa complectitur res geſtas & Vitam Chriſti, ejuſque Diſcipulorum acta, ingentemque illam rerum hominumque ſeriem, quibus a ſui exordio ad noſtram uſque aetatem quum Judaica, tum Chriſtiana Eccleſia abundarunt, quantum pertinet ad Religionem veram. De ceteris enim rebus geſtis profanam Hiſtoriam conſtantibus nullus nunc nobis eſt ſermo. Quid autem juris heic habeant Ingenia noſtra, inveſtigandum eſt.

Duplicem in claſſem Hiſtoria Religionis dividitur. Exhibet prima claſſis, quaecumque Chriſtus per ſe, vel Spiritus Sanctus per ora Prophetarum & Apoſtolorum narravere, aut ſcribenda mandavere, facta ab ipſo Deo, & a Filio ejus unigenito, & ab hujus Diſcipulis, & populo, veraci Religioni addicto. Atque iſta appellari poteſt, Hiſtoria Divina, aut Hiſtoria Revelationis divinae. Altera claſſis verſatur in referendis iis, quae poſt Chriſtum & Apoſtolos in Eccleſia contigere ad noſtram uſque aetatem, Concilia, Haereſes, Patrum ſcripta, Epiſcoporum edicta, ſanctorum Hominum geſta, atque innumera alia, Religionis faciem, uſum, abuſum, eventus, & regimen exprimentia, non tamen a Deo revelata, neque Spiritus ſancti juſſu & afflatu litteris aut memoriae conſignata. Hiſtoriam Eccleſiaſticam peculiari appellatione iſtam nuncupare liceat.

Ad

Ad Historiam divinam quod attinet, diu fatigandum non est, ut intelligant ingenia nostra, quomodo erga ipsam gerere sese debeant. Ejusmodi facta parem cum Dogmatibus fidem & venerationem a nobis exigunt, quum non illa minus quam ista ad mortalium genus erudiendum nuntiata fuerint a Deo, sive a Scriptoribus divinitus inspiratis, & ex Dei munere falli nesciis. Heic autem locum habet, non secus ac in Dogmatibus, Traditio Ecclesiastica, quae si legitime deducta sit ab antiquitate, ab universitate, & consensu Majorum, hoc est, si a Christi & Apostolorum ore emanasse cognoscatur, hisce factis eamdem fidem conciliat, quam Apostolorum scripta conciliarunt. Unde enim, nisi ex Traditione, perspectum habemus, tot divinarum Scripturarum Libros esse Spiritu sancto jubente conscriptos, & germanos esse Prophetarum atque Apostolorum foetus? Deinde nihil manifestius est, quam Apostolos multa de se & de Christo in suis scriptis praetermisisse, quae tamen suis auditoribus voce identidem significare potuerunt. Quae ergo de iis rebus Apostoli, aut Auctores ab Apostolis probati, tradiderunt, divina auctoritate niti certum est, quum, ut illa docerent, Spiritum sanctum ipsis adfuturum, Christus ipse promiserit, & verbis divinis non minor vis insit, non minor veneratio debeatur scriptis, quam ore tantummodo traditis. Collocandi sunt in eodem gradu Judaeorum Libri, quorum auctoritatem Christus & Apostoli confirmarunt.

Subsidat igitur necesse est Ingeniorum nostrorum ambitio, ubi sese nobis offerunt ejusmodi facta. De illis suspicari quidquam falsi ipsum Deum mendacii accusare fuerit. Attamen & heic est aliquid juris Ingeniis nostris. Duo nimirum, aut cum laude, aut sine culpa, heic in quaestionem vocari interdum possunt. Primum est, utrum quaedam in Scripturis sacris enarrentur, tanquam vere contigerint, an tanquam Parabolae, atque Allegoriae. Is enim etiam mos fuit sacris Auctoribus, atque ipsi hominum Magistro Jesu, ut aliquam veritatem sive Historicam, sive Moralem, sub allegorico velo, & sub Parabolis, poeticisque figuris ingeniosa gravitate referrent, quo illa documenta & dulcius haurirentur, & firmius ab auditoribus retinerentur. Qua in re sese consuetudini & ingenio Orientalium Populorum accommodarunt, quibus majori, quam apud alios populos, in pretio fuere, immo sunt adhuc, talia eruditionis condimenta. Ita dubitare quis potest absque Dei revelantis injuria, ((a) vixerintne

 reipsa

(a) In prioribus editionibus: *Vixerintne reipsa Job, Lazarus, &c.* at in postrema *Job* nomen Auctor expunxit. Et recte quidem: nam *certa fide tenendum est*, ut statim subdet,

reipſa Lazarus mendicus,) & Filius prodigus in divinis libris memorati; an potius eorum vita & acta ſint Parabolis ſacris tantummodo accenſenda. (Nam (a) quod eſt ad Job, certa fide tenendum eſt, ipſum verum, non imaginarium hominum fuiſſe.)

Alterum eſt, licere inquirere modum, quo aliqua in utroque Teſtamento acciderint, & facta fuerint; quod ſalva Hiſtoriae fide praeſtari poteſt. Atque hinc magna quaeſtionum ſeges Interpretibus ſacris enata, dum quiſque modum iſtum congruentiorem menti divinae Scripturae excogitat. Sed utrobique cavendum, ne longius quam par eſt, excurrat ingeniorum libido. Traditio conſulenda eſt, & ſanctorum Patrum terenda veſtigia, & communis Eccleſiae expoſitio ante oculos perpetuo habenda, ſicuti ſapientiſſime ſtatutum eſt in Tridentina Synodo, & Majores noſtri ab ipſis Eccleſiae primordiis commendavere. Ea de cauſſa male accepti ſunt, non quicumque novas in expoſitione divinarum Litterarum opiniones adferunt, aut litteralem ſenſum Allegorico praeferunt, ſed qui jam receptas in Eccleſia Dei interpretationes tanquam certas & unice veras, contrariis & enormibus ſententiis propoſitis improbavere. An ab hujuſmodi ſemita aberrarint, qui (b) Tobiae geſta in Dramata, ac in Allegorias amandarunt, quaeri poſſet. Certe non bene inter noſtros audiere quondam Thomas de Vio Cardinalis Cajetanus, vir nihilominus aeterna laude dignus, & alii quidam, quod nimia libertate in Geneſi explicanda uſi ſunt, & a veteribus paulo nimium diſceſſere. In his omnibus non ſcientia tantum, & eruditione, & ingenio opus eſt, ſed etiam prudentia. Prudentiae autem leges vix longo ſermone expediri queunt, aut ſaltem heic non debent, quum ad alia ſit feſtinandum.

Hiſtoria Eccleſiaſtica, quae alteram claſſem rerum ac factorum complectitur, quorum memoriam ab Apoſtolorum voce aut ſcriptis non accepimus, alio fidere, aliis legibus regitur. Et ne diu evagemur, illud continue ſtatuendum eſt: *Nullum eſſe Factum, quod verum certumque divina & ſupranaturali, ut ajunt, Fide credendum ſit,*

det, *Job verum, non imaginarium, hominem fuiſſe.* Quod utique divinum teſtatur eloquium; tum Ezech. XIV. 14. *Et ſi fuerint tres viri in medio ejus,* (terrae) *Noe, Daniel, & Job &c.* tum *Tob.* II. 12. 15. *Hanc autem tentationem ideo permiſit Dominus evenire illi, ut poſteris daretur exemplum patientiae ejus, ſicut & Sancti Job ..... Nam ſicut beato Job inſultabant reges &c.* tum denique Jacobi V. 11. *Sufferentiam Job audiſtis &c.*

(a) Addita haec verba in poſtrema editione. Rationem habes in Nota modo allata.

(b) Et heic iterum ab Auctore vox *Job* deleta: hunc namque locum priores editiones ita afferebant: *qui Job & Tobiae geſta &c.*

sit, nisi quod a Christo revelatum fuerit, & Spiritu sancto jubente a Prophetis & Apostolis conscriptum, aut viva voce traditum posteris, & non fallaci sed Ecclesiae verae testimonio, uti tale nobis propositum. Hujusmodi sententiae veritatem partim ex iis, quae hactenus dicta sunt, partim ex aliis argumentis apertissime elicimus.

Sicuti sanctus Thomas, & reliqua Theologorum cohors affirmat, Articuli Fidei temporis successione, quod est ad substantiam, crescere non possunt, sed solum quod est ad explicationem. Nimirum quod olim Deus per Filium suum, Prophetas, & Apostolos revelavit, id unam Christianam Fidem constituit. Nihil addi, nihil inde detrahi potest. Explicare duntaxat sine erroris periculo, quae Deus revelavit, Ecclesiae licet, immo ad eam pertinet: quae certe explicatio non nova Dogmata invehit, sed vetera majori luce donat; aut a perversis & novitiis interpretationibus vindicat. Lectores diu detineam, si quae Apostolorum. & Patrum loca certissimae huic sententiae fundamentum praebuerunt, recensere velim. Illud tantum dicam, communi omnium consensu tradi: Doctrinam Christi omnino perfectam, nullisque additamenti, aut imminutionis indigam; & nefas esse, quidquam pro Fidei Dogmate habere, quod non ab ipso Deo sive per sacras Scripturas, sive per Traditionem, quasi per manus ad nos usque transierit. Novas Revelationes exspectandas aut suscipiendas non esse: & quamvis vel ab Apostolo, etiam Angelo quidquam novi, veluti revelatum nuper, & veluti Christianorum Dogma Fide supranaturali credendum, proponatur: sine haesitatione illud repudiandum esse. Novitatem inter signa erroris habendam, & ideo Haereticos damnandos, quod nova Dogmata, novas Revelationes in antiquam Christi doctrinam intrudere velint. Quocirca qui sibi facultatem arrogant proponendi nova de Fide Christi Dogmata, exiguntque a Fidelibus illum assensum, qui certis Dei Revelationibus unice debetur: id sibi licere putant, quod Romani Pontifices, Concilia Generalia, & Apostoli ipsi nequaquam licere conceptis verbis fatentur. In hanc rem legendi prae caeteris Tertullianus & Vincentius Lirinensis, & Caelestini ac Leonis Romanorum Pontificum Epistolae, ut alios Pontifices Maximos, Concilia, ac Patres omittam.

Quae quum ita sint, quis non intelligat, nulla haberi posse Facta, praeterquam enarrata in sacris Scripturis, aut per legitimam Traditionem vulgata, quibus adhibenda sit supranaturalis Fides? Si, inquam, ista facta ad Christi Revelationem, aut ad Apostolorum Traditionem per germana antiquitatis monumenta referri nequeant,

& post

& poſt aevum Apoſtolorum contigerint: certa quidem eſſe hominibus, & fide digniſſima poſſunt, at nequaquam efflagitare a Chriſtiano Populo divinam Fidem. Nam quei dicatur Chriſtus ea revelaſſe, Apoſtoli ea tradidiſſe, quae nondum acciderant, & occulta penitus Eccleſiae fuere ad eum uſque diem, quo in rerum univerſitatem emerſere? Praedicendo tantum poterat hujuſmodi facta Chriſtus revelare Apoſtolis. Sed ubinam iſtarum praedictionum vel unum veſtigium in ſacris Libris, in Traditione legitima?

Ab hiſce propterea Factis non revelatis Dogmata Fidei revelata longe differunt. Scilicet Dogmata ex natura ſua jam revelata a Deo fuerant, & jam dudum aut expreſſa, aut non admodum obſcure ſignificata Eccleſiae. Fortaſſe a multis ignorabatur, aut minime animadvertebatur, aut nequaquam credebatur ejuſmodi Revelatio; at Revelatio nihilominus firma per ſe conſtabat, tametſi varie de ipſa homines nonnulli ſentirent. Quando ergo Eccleſiae placuit de illa Revelatione certos facere Fideles, nihil illa novi, quo ad Doctrinam ipſam, propoſuit, ſed dumtaxat quo ad homines quoſdam ea de re antea aut incertos, aut ignaros. Ita Spiritum ſanctum a Patre Filioque procedere, Animas Sanctorum, ſtatim ut e corpore exierint, Dei viſione donari; omniumque animas, non ex traduce eſſe, ſed ſingulas in ſingulis corporis creari, olim Deus revelavit. Diu a nonnullis de iſtorum Revelatione dubitatum ac diſputatum eſt, & licuit diſputare, quum nondum Eccleſia Veritatis cuſtos ac interpres quaeſtionem omnem ſua ſententia ſuſtuliſſet. Eccleſiae autem ſententia id tantummodo ſtatuit, quod certiſſime a divino Spiritu Prophetis & Apoſtolis revelatum jampridem fuiſſe ſibi conſtabat, tum divinis Scripturis, tum Traditione conſulta. Verum eo pertinere nemo dicat Facta, de quibus quum certum eſt, nihil ab Apoſtolis ſcripto aut viva voce traditum, tum certiſſimum eſt, ipſa poſt Chriſtum & Apoſtolos accidiſſe. Aut novam heic excogitare, aut falſam obtrudere Revelationem Dei, neceſſum eſſet: quod & a Religionis verae, & ab Eccleſiae veracis natura atque inſtituto nimis abhorret. Non igitur iſta tanquam antiquitus a Deo revelata, Eccleſia definire poteſt, non igitur ſupranaturali Fide credenda ſunt certa.

Alterum argumentum nobis experientia ſuppeditabit. Omni periculo errandi Eccleſia caret, & nunquam reipſa erravit, quum de Dogmatis aut Factis definiendis agitur, quae ſibi divinitus revelata innotuere. In iis autem Factis, quae Apoſtolorum aetatem ſubſequuta

quuta sunt, aut per Traditionem a Christo atque Apostolis nunciata fuisse non constat, Ecclesia, & summi Pontifices falli possunt, & reipsa quandoque errarunt. Consequens ergo est, Ecclesiae & Successoribus Petri, non eam quoque a Christo adjunctam fuisse praerogativam, ut ejusmodi Facta decernere possent, non secus ac Fidei Dogmata, certissimo calculo. Quocirca solennis Apostolicae Sedis regula est, Patrum ac Theologorum consensu firmata, omnia, quae in Conciliis etiam Generalibus geruntur, exceptis Fidei causis, retractari posse. Et huc referenda sunt sancti Augustini verba Lib. 2. cap. 3. de Bapt. contra Donatistas a nobis superius expensa, quibus innuitur, ipsa Generalium Synodorum decreta saepe a sequentibus emendari, dum aut experientia, aut novis documentis aliquid innotescit, quod antea latuerat. Deinde licet hujus generis sententiae ac judicia mutationi obnoxia sint, atque emendationi: id tamen vitio, aut dedecori verti non posse Ecclesiae, sive Religioni, quum ea tantum firma ac immobilia fore Christus pollicitus fuerit, quae ad Doctrinam, & ad Facta a se, vel suo jussu, revelata spectant. Stetit hucusque in Ecclesia, & nunquam vacillabit hujusmodi Doctrina, & Factorum revelatio. Si in aliis a veritate declinabitur, erit hoc hominum infirmitati tribuendum, non Christo, qui sua promissa aeternum & fideliter implet.

Age ergo, nonnulla in hanc rem proferamus exempla, quum & plura, & illustria, & obvia sint passim. Primo in judicandis personis ita se Apostolica Sedes, & Concilia, & Catholici semper gessere, ut judicia sua non arbitrarentur, aut esse vellent paria auctoritati, atque immobilitati divini Verbi. Nam & ea ad incudem rursus revocari, atque emendari siverunt, & melioribus documentis allatis in diversas a prioribus abiere sententias. Paulus Samosatenus in primo Antiocheno Concilio absolutus, in altero damnatus est. Arius ipse & Ariani, post eorum damnationem a Nicaeno Concilio promulgatam, innocentes quodammodo declarati sunt, & in communionem restituti, id tolerante Ecclesia. Innocentiam Athanasii, & Marcelli Ancyrani, Julius Romanus Pontifex, & Sardicense Concilium statuerant; eorum tamen caussas iterum expendi, Patres, summique etiam Pontifices passi sunt. Marcellum reum esse atque haereticum illustres viri postea contenderunt, & in primis Basilius Magnus. Neque minus celebris fuit Caeciliani Carthaginiensis Episcopi caussa. Lis eidem contra accusatores Donatistas adjudicata fuerat in Romano Concilio, praesidente Melchiade. Obtinuerunt victae partis queri-

querimoniae, & accusationes, ut in amplissimo Arelatensi Concilio rursus audirentur, & quanquam pari successu pro Caeciliano pronuntiatum & ibi fuerit, adhuc tamen non recusarunt Affricani Patres, ut eadem caussa denuo Carthagine pertractaretur, damnaturi vel post mortem Caecilianum, si crimina opposita vera deprehenderentur. Cur non memorem Zosimi Romani Pontificis acta, qui a Pelagio Haeresiarcha circumventus, in ipsius auxilium, & pro illius innocentia, ad Africanos Episcopos rescripsit? Theodoretum, Ibam, Theodorum Mopsuestenum, Gothescalchum, aliosque celebres viros in quibusdam Conciliis damnatos, in aliis absolutos legimus, ut jam patere possit, Concilia & Ecclesiam in hujusmodi Factis definiendis neque imperare velle, neque exigere posse certissimum a nobis Fidei divinae assensum.

Secundo, immunia ab errore non sunt Concilia, licet Oecumenica, in Auctoribus Librorum dignoscendis, sive decernendis. Certe per multa saecula ne dubitatum quidem est, quin Dionysio Areopagitae Apostolorum aequali tribuendi essent Libri, qui sub ejus nomine circumferuntur. Nostra tamen ac patrum aetate usus Critices restauratus, si non omnibus Litterarum professoribus, saltem omnibus viris emunctae naris persuasit, eos quidem Libros plurimi faciendos, sed tantam antiquitatem non redolere, quanta hucusque vulgo tributa ipsis fuit. Illustriores etiam majorique in pretio apud Latinos fuere plurimae Clementis, aliorumque Romanorum Pontificum ad Siricium usque Epistolae. Sed ita rudium saeculorum persuasio proxime praeteritis temporibus profligata fuit, ut Isidorus Mercator, sive Peccator, nulli amplius imponat, & nemo sit cordatus, cui scripta illa supposititia non videantur. Idem dicendum de quamplurimis aliis Libris, aut suppositis, aut incaute tributis Ignatio, Athanasio, Augustino, Hieronymo, aliisque Patribus; & tamen hujusmodi Libros non Provincialia tantum, sed ipsa quoque Oecumenica Concilia, & Septimum praesertim habitum Niceae, Pontifices Maximi, & innumeri Scriptores tanquam legitima eorum Patrum monumenta olim adhibuere.

Tertio, in Sanctorum hominum gestis, Reliquiis, atque Miraculis recensendis, sive proponendis, plus quam humanam fidem Catholica Ecclesia exposcere non potest. Quae enim monstra, quaeso, non irrepsere in veterum Historias? Quae conficta non fuere aut ab improbis, aut a piis impostoribus, ut sanctis Martyribus, Confessoribus, aliisque Religionis Christianae illustribus Athletis major

venera-

veneratio & fama apud posteros quaereretur? Jnauditi etiam antea Caelites Ecclesiasticis Diptychis inscripti fuere. Simeonis Metaphrastis spissum opus legere juvat, fabulis uberrime refertum. Neque iis carent Gregorii Turonensis, Gregorii Magni, Vincentii Bellovacensis, Antonini, aliorumque Hagiographorum volumina. Nam quò magis ignorantia & litterarum oblivio obtinere inter Christianos coepit, aut eo securior facta est impostorum audacia, aut minus cauta aliorum credulitas. A quorum erroribus, quum satis sibi non caverint piissimi alioquin & celebres viri, factum est, ut in ipsa Templa, in ipsas ad populum conciones, in precum Libros, in Romanorum Pontificum Epistolas, penetrarint nonnunquam hujusmodi commenta. Et quidem a doctis viris, & a Baronio praecipue, multum operae collocatum est in purgandis Historiis, Martyrologiis, & Breviariis ab ista foece. Sed quae in immensum excreverat, nondum prorsus expugnari se passa est, & modo temeritas absit, modestusque Critices usus in consilium advocetur, nostris futurisque ingeniis erit heic in quo se utiliter adhuc exerceant.

Denique in ceteris capitibus Historiae Ecclesiasticae a Spiritu Sancto non revelatae, se ab erroris periculo divinitus immunem Ecclesia Catholica nondum censuit. Diutissime illa opinio inter Christianos invaluit, non sine divino prodigio a LXX. Interpretibus sacras Scripturas in Graecam Linguam fuisse conversas. Unus subinde Hieronymus omnium fere antiquorum Patrum hac de re sententiam ita infirmavit, ut ab illa jam plerique prorsus discesserint, aut saltem de hujusmodi facto dubitandum consentiant. Ad haec celeberrima olim fuere, & absque haesitatione ubique excipiebantur, quae de S. Jacobi in Hispaniam adventu, de sancti Dionysii Areopagitae Episcopatu in Galliis, de gestis Martialis Lemovicensis, aliorumque Apostolorum & Martyrum, qui primi varias gentes Christi doctrina imbuerant, confidentissime narrabantur. Nemo dubitabat de splendidis tot Ecclesiarum, aut Religiosorum Ordinum originibus; de Lepra, Baptismo, & Donatione Constantini; de Icunculis beato Lucae adscriptis; de tot sanctae Ursulae in martyrio sociabus; de Veronica; de Marcellini Romani Pontificis lapsu, & Sinuessano Concilio, aliisque id genus innumeris. At ista nunc falsi coarguuntur a doctissimis viris, aut saltem non ea esse exploratum est, quibus tam facile sit fides adjungenda, quum Historici praestantiores, & veneranda antiquitas, & temporum series iisdem sive aperte sive tacite adversentur.

Restat igitur, ut ex istis, tum rationibus, tum exemplis colligamus, immutabiles non esse, neque esse divina Fide certissimas de Factis non revelatis in Ecclesiastica Historia sententias. Neque hisce Factis eam, qua suapte natura carent, divinam auctoritatem, & inconcussam certitudinem communicare possunt vel Romani Antistites per sua diplomata, atque edicta, vel Synodi Oecumenicae per sua decreta, vel quisquam alius, quamvis doctrina, veracitate, ac pietate conspicuus. Quocirca non Haereticis illico accensendus, non infamia, non poenis justissime ab Ecclesia in illos constitutis, qui Fidei Dogmata negant, aut a Fide vera deficiunt, quisquam erit mulctandus, quod hujusmodi narrationibus, eamdem ipsam fidem praebere nescit, sive etiam recuset, quam praebet, & omnes novimus esse praebendam, narrationibus caelo auctore traditis.

CAPUT DECIMUMSEPTIMUM.

Ut aliquod Factum Fide supranaturali credendum statuatur, quae conditiones requirantur. Revelationes quarumdam Sanctarum mulierum ad Fidem non spectant. Neque Canonizatio Sanctorum. Traditio necessaria, ut aliquod Factum tanquam pertinens ad Fidem decernatur. An Immaculatam Deiparae Conceptionem statuere possit Ecclesia.

UT autem, quae sint Ecclesiae, quae Ingeniorum jura, quum de Factis Historicis agitur, manifestius innotescat, dicendum nobis videtur, duas conditiones plane exigi ad certam eorum definitionem. Sine istis neque a nobis efflagitare Ecclesia poterit, neque nos adhibere supranaturalem Fidem debebimus. Altera est, ut quae definienda sunt ab Ecclesia, sive jam definita videntur, Christus revelare potuerit, sive, ut melius dicam, voluerit, aut ab Apostolis, dum in vivis erant, tanquam a Christo & Spiritu Sancto accepta, potuerint tradi & nuntiari populis, ejusdem Spiritus sancti jussu. Altera est, ut liqueat, quae ita a Christo revelari, & ab Apostolis tradi potuere, reipsa revelata, aut ab Apostolis tradita fuisse: quod liquere non potest, nisi eorum legitima Traditio habeatur in Ecclesia Dei. Utraque conditio necessaria est. Nam si aliquod Factum a Deo non revelatum

velatum adjungere liceret Fidei Dogmatibus, jam Christianae Religionis doctrina novum quotidie incrementum acciperet, & novi in dies Fidei articuli creari possent, quod certe inter Catholicae Ecclesiae homines nemo licere arbitratur, & a verae Ecclesiae dogmate abhorrere omnes fatentur. Deinde, etiamsi a Christo atque ab Apostolis revelari facta potuerint, non continuo revelata fuisse constat. Ac proinde si desideretur eorum Traditio in Patrum monumentis; si ipsa Traditio Antiquitatis suffragio non comprobetur; immo si improbetur; aut si tempus certum assignari possit, quo ejusmodi Facta antea inaudita coepta sint venditari: quis ad auctores Apostolos talia referat? quis ipsis eamdem ac Evangeliis fidem habeat, habendamve putet? De Christi atque Apostolorum gestis praeter ea, quae in Canonicis Scripturis continentur, & ex antiquissima ac germana Traditione accepimus, quamplurima alia olim ferebantur. Evangelia quoque alia, & alii Apostolorum Actus emersere antiquitus. Quibus tamen, quippe constanti ac legitima Traditione carentibus, aut ademit, aut nunquam addidit fidem Ecclesia vera.

Quae quum ita sint: Primo, intelligimus, quascumque Revelationes de Salvatoris nostri, aut Deiparae Virginis, aut Apostolorum gestis, aut etiam de quibusdam Dogmatis, accidisse legimus, postquam vivere desierunt Apostoli, nunquam in censum divinae doctrinae referendas esse. Nonnullas quidem Revelationes, & Prophetias fidelibus interdum a Deo concedi potuisse post Apostolos, & adhuc posse, apud nos doctrina Fidei est, eoque referri possunt verba Joelis 2. 28. a sancto Petro laudata in Actis Apostolorum 2. 17. *Post haec effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiae vestrae; senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt.* Multas etiam ex his Revelationibus, visionibus, ac prophetiis, exacto jam Apostolorum aevo, contigisse narrant sancti ac probatissimi Patres, easque experientia non inanes, non confictas subinde testata fuit. Verum eas ad Facta duntaxat peculiaria, & ad singulorum fidelium utilitatem ac solatium, non autem ad generalem Ecclesiam, neque ad certam Dogmatum Fidem pertinere constat. Verae esse possunt: certae penitus, & Ecclesiae Dei necessariae esse non possunt. Idcirco, etsi Revelationes quarumdam sanctarum mulierum, Brigittae, (*seu Birgittae*) Catharinae Bononiensis, & Catharinae Senensis, Angelae Fulginatis, Hildegardis, Gertrudis, & aliarum, aut laudaverit, aut toleraverit Ecclesia: nemo tamen Theologiae melioris conscius hucusque fuit, qui certitudinem

 Fidei

Fidei Catholicae ipsis additam fuisse autumarit, immo non affirmarit, Concilia & Ecclesiam universam auctoritate carere similia decernendi tanquam indubitata & certissima Dogmata Christiano populo credenda. Neque alia de caussa damnati olim Cataphryges, & Montanistae, quam quod novas de tribus Quadragesimis celebrandis, de secundis Nuptiis abdicandis, de pace majorum criminum reis deneganda, aliisque de rebus Revelationes instar necessarii Dogmatis proponerent. Quare deinceps Cataphrygum nomine a sanctis Patribus ii notati fuere, qui novas, non de aliquo peculiari facto (hoc enim caelitus contingere posse, & quandoque contigisse, exploratum habemus) sed de aliquo Dogmate Revelationes inducerent. Quae vero visiones ac revelationes de Christi ac Deiparae gestis, dum in vivis essent, circumferuntur, ideo toleratae, quod nihil sacris Scripturis ac Traditioni antiquissimae contrarium per eas adferebatur. Ceterum ab iis in sacram doctrinam invehendis, atque adhibendis, perpetuo abstinuere sapientissimi Pontifices, ac sancti Patres, atque Scriptores eximii, qui etiam Revelationes veras a falsis difficile distingui posse ajunt, & longe ab ea opinione fuerunt, ut id genus facta sine dubitatione accipienda crederent. Eam in rem omnium praecipue legendus magnus Universitatis Parisiensis Cancellarius Joannes Gerson.

Secundo, ad Ecclesiam, ad Generalia Concilia, ad Apostolicam Sedem pertinet, in Sanctorum Canonem referre homines consummatae Sanctitatis gloria, dum viverent, illustres & post mortem miraculis claros. Disciplinae leges eorum cultum ita indicere possunt, & ad universam Ecclesiam extendere, ut non solum pium ac laudabile sit, hujusmodi Sanctos invocare, & sibi adsciscere patronos apud Deum, sed etiam impietatem sapiat eorum cultum improbare, atque contemnere. Quare a suspicione Haeresis ille non absit, atque intolerandam, & poenis dignam temeritatem ac impudentiam prae se ferat, qui rite Caelitum catalogo adscriptos explodat, & in iis, ut ajunt, canonizandis Ecclesiam reipsa, & Romanum Pontificem errasse dicat. Suspicionem Haeresis memoravi, non autem Haeresim formalem; quippe non video quei conciliari possit cum certissimis regulis hactenus traditis eorum sententia, qui firmissimo assensu, divinaque Fide credendum censent, Ecclesiam, aut Romanos Pontifices talia decernentes falli numquam posse. Videant ipsi, an non inde sequatur, novas Revelationes, nova de Factis dogmata in Ecclesiam induci: quod abhorrere a Catholica doctrina & ipsi non negant. Nam quae argumenta pro sua opinione producunt, aut nihil,

aut

aut nimium in ista quaestione probare, facile cognitu est. Sunt verba Christi (ajunt nonnulli) apud sanctum Joannem XVI. *Quum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Verum non omnem procul dubio veritatem a divino Spiritu nobis revelandam, ex omnium interpretatione perspectum est; sed omnem tantummodo veritatem, quae ad salutem hominum, & ad verae Fidei atque Ecclesiae Catholicae integritatem conservationemque necessaria sit. Quomodo vero dicamus, necessarium hominibus, Fidei, & Ecclesiae esse cultum novi alicujus Sancti, fidemque de illius beatitate caelesti? Utile est, non necessarium, ista habere, ista scire. Innumerae aliae veritates sunt, quas novisse in utilitatem Christianorum cederet; & illas tamen certo decernere, nunquam sibi tribuit, aut tribuere potest Ecclesia. Neque vero, etiamsi in re tanti ponderis ab errandi periculo immunes non credantur Synodi universales, & Romani Pontifices, ejusmodi inde consequuntur incommoda, ut oporteat inauditam antiquitus opinionem amplecti.

Attamen inquiunt aliqui, ludibrio exponeretur Ecclesia sancta Dei, atque a Spiritibus tartareis irrideretur, si quos perpetuo in inferis cruciandos, tanquam Sanctos in terris colendos proponeret. Ad haec absurdus error foret, eorum poscere patrocinium in coelis, qui Deum iratum experirentur in inferis. Quae tamen omnia illud solum suadent, Romanos Pontifices, & Ecclesiam, nulli diligentiae parcere debere, quo fiat, ut Beatorum albo tantummodo inscribantur homines absoluta pietate & sanctitate & miraculorum gratia vere conspicui, dimissis reliquis dubiae sanctitatis. Ceterum si in his contingeret error, (quem certe, modo rite peracta sit Canonizatio, contigisse nemo unquam ostendet, & contingere posse difficillimum putamus) nihil probri in Ecclesiam, aut in Romanum Pontificem recideret, quum sacrorum Pastorum caelestis praerogativa sita sit in immunitate non ab omnibus erroribus, sed ab erroribus in Doctrina Christi, & in Factis per Apostolorum calamum aut vocem traditis. Ecclesiam in aliis falli posse jam vidimus sine dedecore suo, sine Fidei detrimento. Quis autem nescit, tot Sanctorum Reliquias publico donari cultu, & Romanorum Pontificum, aliorumque Episcoporum, & interdum etiam antiquitatis diuturnae auctoritate probari: quas tamen qui certo Fidei divinae assensu credendas esse affirmet germana eorumdem Sanctorum Lipsana, plane a veritate absit. Praeterea neque privatae Ecclesiae, neque Ecclesia universa in tot Sanctis recipiendis, quorum nomina nunc in Martyrologiis occurrunt,

eam

eam adhibuere diligentiam, quae nunc Romae adhibetur, ut de eorum ſanctitate conſtet. Et tamen hi palam coluntur, neque inde ſuſpicamur grave malum in Eccleſiam effluere. Exempli cauſa licuit Ravennatibus, Mediolanenſibus, Pariſienſibus, Lugdunenſibus ſuos colere aut Epiſcopos, aut Cives ſanctos, quum tamen Eccleſia univerſa, aut Romanus Pontifex nondum de certa eorum beatitudine judicaſſet. Nunc etiam cuicumque licet numerum ingentem Sanctorum colere in Romano Martyrologio deſcriptorum, quanquam non praeceſſerit Canonizatio ſolemnis. Sanctam quoque feminam Veronicam, Virginum Sanctae Urſulae Sociarum undecim millia, alioſque hujuſmodi Sanctos Eccleſia olim toleravit, & adhuc tolerat, tametſi an unquam fuerint, nunc doctiſſimi viri non injuria dubitent, & de aliis nonnullis dubitare licitum putent. Similiter neque ad Fidem ſpectat, in ſingulis Hoſtiis, quas adorandas populo Sacerdotes exhibent, contineri vivum Chriſti Corpus, & Sanguinem. Errores igitur, & incommoda ex his potuerunt, & poſſunt adhuc accidere. At non ea ſunt, ut eorum cauſſa foedari, aut deficere Religio vera, aut rugas inde contrahere poſſit. Iſti ſunt, ut Scholarum vocabulo utar, errores materiales, cavendi quantum fieri poteſt, ſed nullum animabus periculum, nullam verae Eccleſiae infamiam creantes. Orationes autem noſtrae, cultuſque noſter, vel quum rogamus, atque veneramur quempiam quem caelitem putamus, ſemper ad ipſum Deum feruntur, in quo rogando, atque colendo fieri non poteſt ut fides aberret. Quamobrem, ſi & in Sanctorum Canonizationem ejuſmodi materiales errores illaberentur, nihil mirum foret. Sed tamen ritus iſte ab Apoſtolica Sede eo nunc peragitur accurato diligentique ſtudio, ut pie credendum ſit, nullum ea in re errori locum fuiſſe, aut deinceps futurum. Non neceſſario igitur, ſed tamen *pie credendum eſt*, ut inquit Sanctus Thomas, Quodlibet. Lib. 9. art. 16. *quod nec etiam in iis judicium Eccleſiae errare poſſit*. Haec nobis aequiſſima, haec pia videtur ſententia, & in hac ipſemet Sixtus IV. fuiſſe videtur, dum catalogo Sanctorum adſcripſit beatum Bonaventuram; inquit enim in Bulla: *Confidentes, quod in hac Canonizatione non permittat nos Deus errare*. Altera ſententia quibus firmis rationibus, quibus Scripturae & Patrum ſuffragiis fulciatur, nondum invenimus, & potiſſimum quod exſtet in antiquo Ceremoniali Romano Lib. 1. Sect. 6. Cap. 2. formula Canonizationis, in qua proteſtabatur olim ſummus Pontifex, ſe *per actum Canonizationis non intendere aliquid facere, quod ſit contra fidem, aut Eccleſiam Catholicam, ſive honorem Dei*.

Tertio verum quidem est, certo & minime fallaci Ecclesiae decreto sanciri posse nonnulla, quae ante Apostolorum mortem evenere, quum ista revelari a Christo, aut Spiritus Sancti jussu ab Apostolis tradi potuerint. Sed tum sine errore id fieri continget, si de Factis agatur, quae ad Historiam Christi & Religionis intime spectent, & ad Ecclesiae aedificationem conducant. Non enim veri videtur simile, Christum ejusque Discipulos inutilia revelasse, seu tradidisse posteris, & Spiritum Sanctum suae Sponsae adsuturum, ne in hisce supervacaneis erret. Deinde necessum est, ut ejusmodi Factis constans, antiqua & legitima Traditio adstipuletur. Id quoque exigitur in Dogmatis sanciendis, quanquam ista unum ex altero saepe necessario pendeant: quanto ergo magis id exigatur in Factis, quae contingere vel non contingere aeque potuerunt, & revera contigisse non aliunde haberi, quam ex Historia ac Traditione potest? Illa porro legitima satis, & germana antiquissimae rei Traditio minime appellanda est, quum post saecula multa a Christo nato res quaepiam narrari coepta est, tota antiquitate silente, Patribusque, & Historicis omnibus ante illud tempus nullam ejus rei mentionem, vel quum possent, ac deberent, facientibus. Augebit etiam falsi suspicionem, si primus ejus narrationis Auctor aut Graeculus fuerit, aut alius quisquam rudium temporum Historicus, aut ineptus aliquis Scriptor, a quo hominum genere, utpote omni Critices praesidio saepe destituto, tam facile plerumque fabulae & nugae, quam ipsa vera adoptantur.

Quare, etiamsi non pauca vulgo ferantur de Apostolorum peregrinationibus, & obitu, de parentibus Deiparae, de Marthae ac Mariae Magdalenae post Salvatoris mortem gestis, de multis pertinentibus ad tres Magos ad adorandum Christum infantem olim profectos, & alia hujusmodi, quae Apostolorum Traditione contineri poterant: quandoquidem tamen antiqua & probata non adferuntur hujus Traditionis monimenta, immo in ipsorum narratione fabularum vestigia sublucent: idonea Ecclesiae fundamenta non suppetunt, ut ista sine erroris periculo vera statuere possit. Multa etiam sunt, quae definire non debeat. Aque heic forte peti potest, an jus sit Ecclesiae decernendi tanquam Fidei Dogma, beatissimam Christi Matrem sine macula originali fuisse conceptam. Tale jus ipsi esse, absque haesitatione affirmandum est, si aut per legitimam argumentationem ea Virginis praerogativa e divinis Scripturis deduci, aut ex probatissima, & constanti, & antiqua Traditione Patrum comprobari

possit;

possit; neque enim quisquam in Theologia peritus firmissimum decretum inniti posse arbitretur privatis quibusdam Revelationibus, aut apocryphis Patrum scriptis, aut iis tantummodo argumentis, quae a congruitate appellantur. Ita rectissime ab Ecclesia contra Helvidium & Jovinianum quarto vulgaris Aerae saeculo constitutum est, pertinere ad Fidei Catholicae Dogmata perpetuam ejusdem Deiparae virginitatem, quam etsi divinae Scripturae aperte non affirmarent, vetustissima tamen totius Ecclesiae Traditio ab Apostolis usque derivata certam faciebat. Ubi ergo par Traditionis Apostolicae auctoritas adsit, & non potius stent contra plurimi Patrum: dubium nullum est, quin decreto divinitus certo stabiliri possit immaculata Virginis Conceptio, uti etiam quae nondum satis certa de ipsius morte sive Assumtione in caelum feruntur; quum utraque interim sit quidem pietatis, sed non necessitatis, credere vera.

Sed jam dicat aliquis; Si certa non sunt Ecclesiae de tot Factis judicia, & error intercedere potest: ergo liberum nobis erit iis, dum talia proponunt, vel addere, vel demere fidem, credere, & non credere, & omnia quae a Deo revelata fuisse non constat, in dubium revocare. Id si facere impune & jure possumus, quae Historiae Ecclesiasticae pars a temerariis ingeniis jam sibi non timeat? Immo quid non timeat ipsa Religio? Nam Facta quaedam ostendere est, quae quanquam a Deo revelata fuisse non appareat, attamen certa credenda sunt, atque creduntur, quorum unum praecipue est, *verum esse Petri Successorem Clementem XI.* qui tanta cum sui gloria, & Christiani gregis utilitate in Romana Cathedra nunc sedet. Id si negare fas est, quei etiam fas non erit negare, & tanquam dubia rejicere, quae ab ipso Pontifice in Fidei & morum doctrina sanciuntur? Fac etiam, certo non constare, quaenam Generalia Concilia legitima sint: eorum de Fide Constitutiones illico nutent oportebit, neque credendae erunt erroris prorsus expertes. Alia deinde incommoda consequentur, quae totam Christianae Religionis certitudinem, & Ecclesiae regimen brevi susque deque vertant. Et haec quidem maximi momenti obstacula sunt, in quibus removendis operae pretium est diligentem ponere curam. Ita siquidem omnium sententiarum, sed earum in primis, quae ad Religionem spectant, temperanda est tractatio, ut extrema utrimque posita sedulo evitentur. Hanc autem gravissimam simul & difficillimam Quaestionem Capiti sequenti reservatam volumus.

CA-

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

Immediate ne, an potius mediate ad Fidem referendum sit credere, hunc vel illum esse Romanum Pontificem. Etiamsi ponas, hoc, & alia hujusmodi Facta non esse credenda Fide supranaturali, haec tamen fides debetur decretis Conciliorum, & Apostolicae Sedis in materia Fidei & morum ab Ecclesia receptis. Evidentia Naturalis & Moralis in his casibus sufficit, & nos credere, ac obtemperare cogit. Quam temerarium, & poena dignum revocare in dubium ejus effata.

NON paucis annis recentiorum Theologorum ingenia exercet ea Quaestio, num ad Fidem spectet haec propositio: *Hic aut ille est verus Romanus Pontifex.* De illa altum silentium apud Patres, & antiquiores Theologos. Sunt qui immediate, sunt etiam qui tantummodo mediate Fidei divinae assensu credendam censeant. Neutram sententiam hucusque Ecclesia, aut Apostolica Sedes suo calculo firmavit. Quare fas erit nobis quaestionem adhuc incertam versare, quod tamen praestabimus ea animi reverentia, quae tam arduis & delicatis rebus debetur, ita ut Apostolicae Sedi non haec tantum, sed omnia nostra humili obsequio subjiciamus, nullam aliam tueri sententiam parati, quam quae illi placuerit, & ideo ausi argumentum istud pertractare liberiori stilo, quod Roma nondum suam heic aperuerit mentem; & alioquin eam Pontificibus maximis esse mentem sciamus, ut in omnibus Veritas vincat.

Dicimus igitur, multis recentiorum videri immediate pertinere ad Fidem effatum istud; *Hic aut ille homo* (verbi grati gratia Clemens XI.) *verus est Pontifex Romanus.* Eaque solet adferri potissima ratio: videlicet, enunciationem particularem contineri in universali; & quum universalem Deus revelarit, particularem quoque a Deo revelatam fuisse. Ut enim omnes in Adam peccavisse Fides nos docet, atque in hoc effato revelatum quoque exempli caussa fuit *Salomonem peccasse in Adam;* ita & in isto universali effato toti Ecclesiae revelato, *Omnis homo rite electus ab Ecclesia in successorem Petri, est verus Pontifex Romanus*, censendum est revelatum &

 illud

illud particulare: *Hic aut ille est verus Pontifex Romanus*. Qua in re nemo non videt, quantae curae sit omnibus ut hinc nova aliqua Dei revelatio excludatur; bene siquidem perspecta quilibet Catholicorum habet intoleranda incommoda, quae sequerentur, si quidquam ad vetus Doctrinae depositum adjungi aliquando posse credatur, quod non revelarit Deus, antequam utriusque Foederis Libri concluderentur morte Apostolorum.

Huic tamen sententiae, impedire quaedam possunt, ne assentiamur. Nam primo constare evidentius deberet, ad Fidem spectare, hoc est a Deo revelatum fuisse, integrum universale effatum: *Omnis homo rite electus ab Ecclesia in Successorem Petri, est verus Pontifex Romanus*. Quale certe heic legitur, extra controversiam esse non potest. Ecquando enim aut in Scripturis sacris, aut per Traditionem revelatum est, ab Ecclesia eligi, aut eligendos esse Petri successores? Immo Electores, & plerosque istius electionis ritus, ipsi Romani Pontifices pro sua prudentia ac arbitrio, & pro temporum opportunitate statuerunt, suo jure, sua auctoritate usi. Hisce ritibus non servatis, & desideratis conditionibus quibusdam a jure positivo praescriptis, electio interdum inanis evadit.

Secundo, constare evidentius deberet, quomodo in illo universali effato, quod revelasse Deus dicitur: *Omnis homo rite electus in Petri successorem, est verus Pontifex Romanus*, possit quoque dici revelatum particulare illud, *Hic aut ille est verus Pontifex Romanus*. Nam quum ista conclusio deduci firmissime nequeat, nisi ex alio etiam effato, quo plenus conficiatur syllogismus, nempe si dicatur: *Sed hic aut ille rite fuit electus*; quam propositionem ad Fidem pertinere nemo dicit: quomodo quod inde consequitur, pertinebit ad Fidem? Certe revelatum non fuit, hunc aut illum fuisse prius Baptismo sacro regeneratum, sacrisque Ordinibus rite initiatum, & sine vi, sine pretio, sine iniqua electorum conspiratione electum.

Tertio, ostendendum foret apertius, quomodo nova aliqua Dogmatum revelatio non admittatur, si credenda est tanquam a Deo revelata ista propositio: *Hic aut ille est verus Pontifex*. Etenim duplex tantum Revelatio excogitari potest; altera, quae respicit aeternas veritates, & facta Dei & hominum jam consummata, priusquam Apostoli decederent; altera respiciens facta quaedam in Ecclesia Dei consummanda, quae sine dubio praedici a Spiritu Sancto potuere. Ad priorem Revelationis speciem nullatenus referatur illud effatum. Si ad alteram, oportet ut Spiritus Sanctus praedixerit, &

revela-

revelaverit, hunc virum potius quam alterum a sacris Electoribus, rite, & sine errore, sine vitio aliquo esse eligendum; & tunc ex Revelatione constabit, hunc, & non alium virum, esse verum Pontificem Romanum. Quum autem constet, Spiritum Sanctum neque revelasse olim prophetice, neque nunc revelatione peculiari aperire, hunc potius, quam alium in successorem Petri fuisse electum, aut eligendum: idcirco neque immediate revelata videtur enunciatio illa (*Hic homo est verus Pontifex Romanus*), neque ut certa per Fidei divinae assensum immediate credenda. Ad haec si ideo ad Fidem immediate spectat istud effatum, quia revelatum fuit in universali effato: in immensum abibit eorum numerus, quae in posterum immediate pertinere ad Fidem credenda erunt. Cur enim non revelatum quoque dicendum erit, hunc illumve Sanctum virum Canoni Beatorum adscriptum, revera in caelis regnare? cur non & Archiepiscopum Parisiensem esse verum Episcopum? cur non & singulas Hostias populorum adorationi propositas continere verum Christi Corpus? cur non & huic vel illi Regi legitime lecto parendum a subjectis populis? Et innumera alia. Certe hujusmodi effata aliquo universali effato, quod Deus revelavit, & facto moraliter evidenti innituntur, sicuti nullo negotio quisque intelligat. Certe & ex his multa credenda sunt populis, ne debita officia negent, & ne graviter peccent. Attamen quis haec & alia ejusmodi immediate per Fidem credenda pronuntiet, quamvis universali effato, quo innituntur, sit immediate supranaturalis assensus adjungendus? Haec igitur quum necessario consequantur & pendeant a facto, cujus veritatem a caelo nequaquam edocemur, ne ipsa quidem tam certa reputanda videntur, quam certa nobis futura sunt Evangelica Dogmata.

Praeterea celebre est facinus Stephani VI. Romani Pontificis, qui Formosum legitimum Romanae Ecclesiae Praesulem, ab universa Ecclesia susceptum, (ejus cadavere ignominia & flagris affecto) e catalogo Romanorum Antistitum expunxit; iterumque Ordinibus sacris, ut initiarentur ab eodem initiati, praecepit: eaque omnia solemnibus Romanae Synodi votis firmavit. Nemo autem est, qui heic non legat, falsi arcessitam, & inanem pronuntiatam a Stephano propositionem illam: *Formosus est, aut fuit verus Romanus Pontifex*. Ergo Stephanus aut a Fide excidit, & Haeresim e Cathedra proposuit: aut ad Fidem immediate illa enunciatio non pertinebat. Primum nemo veritatis amans, & Pontificiae dignitatis studiosus dixerit; etenim Stephanus nefario quidem & inaudito sacrilegio Petri

 Sedem

Sedem deturpavit, ſed *in quaeſtione Facti, non Juris, & malo exemplo, non falſa doctrina*, erravit, ſicuti ait magnus Cardinalis Bellarminus. Reſtat igitur, ut a Fidei Dogmatis illud effatum excludatur, & excludendum quoque ſit in poſterum. Utcumque tamen capiatur Stephani exemplum, illud certum eſt, ab aliis Romanis Pontificibus, & ab ipſa Eccleſia, neminem hucuſque tanquam Haereticum fuiſſe damnatum hac una de cauſſa, quod credere nollet, aut negare auderet verum Romanum Pontificem hominem quempiam in Succeſſorem Petri electum. Id cernere eſt in tot Schiſmatum Hiſtoria, quibus afflicta fuit Eccleſia & Cathedra Romana. Quae autem, quaeſo, eſſe cauſſa potuit, cur nunquam ad Fidem pertinere hujuſmodi crimen, ſive errorem, nemo ſtatuerit, & nemo Haereticis idcirco ob hoc unum fuerit accenſitus, quum tamen ea controverſia tot motus animorum exciverit, & toties verſata ſit in ore & judiciis, tum univerſae Eccleſiae, tum Romanorum Pontificum; & qui negat aliquem rite electum in Succeſſorem Petri, ipſum quoque neget eſſe verum Romanum Pontificem? Non alia utique videtur ratio fuiſſe, quam quod iſta quaeſtio ad Factum pertinere crederetur, non autem ad Dogma, & immediate ad Fidem referri non poſſe.

Si dicas, ab hac cenſura ideo ſolum temperatum, quod rite electus nondum ab Eccleſia univerſa ut talis receptus fuiſſet: nobis perſuadere non facile id poſſis, qui novimus tot aliis diris exceptos, tot poenis damnatos a Pontificibus Maximis Canonice electis, negantes impugnanteſve legitimam eorum electionem. Ut autem aliis & rationibus & exemplis hac in re parcam, ſufficere videtur Pauli IV. Pontificis Maximi ſententia. *Si ullo unquam tempore apparuerit,* (edicit ille Bulla XIX. in Bullar. Rom. & haec priora verba accurate notanda) *aliquem ante ejus in Romanum Pontificem aſſumptionem a Fide Catholica deviaſſe, aut in aliquam Haereſim incidiſſe, &c. Promotio ſeu aſſumptio de eo etiam in concordia & de unanimi omnium Cardinalium aſſenſu facta, nulla, irrita, & inanis exiſtat, nec per ipſius Romani Pontificis inthronizationem, aut adorationem, ſeu ei praeſtitam ab omnibus obedientiam, & cujuſvis temporis in praemiſſis curſum, convaluiſſe dici, aut convaleſcere poſſit.* Igitur fieri poteſt, ut quiſpiam non eſſe verus Pontifex aliquando appareat, licet Petri Sedem impleverit, ſibique omnes habuerit obedientes, dum olim Haereſi addictus fuiſſe deprehendatur. Igitur ſupranaturalis Fidei aſſenſus exigi non poteſt, quo aliquis credatur verus Romanus Pontifex, etiamſi ab Eccleſia univerſa receptus fuerit, quando Eccleſiam

clesiam ipsam ab omni errore immunem in hoc negotio nequaquam arbitratur ipsemet Paulus IV. Atque in ista eadem sententia fuere antiquiores Theologi, quanquam obiter in ea versati. Progrediamur.

Sed quei certa per Fidem credenda erunt Romanorum Pontificum decreta ad Dogma pertinentia? quei non liceat eorum sententias contemnere, eorum electionem pro lubito revocare in dubium? quei evitari poterunt sexcenta alia incommoda, si certum aliquem hominem verum Petri Successorem credere nunquam jubeamur? Et haec quidem, fateor, in caussa fuere, cur proxime praeterito saeculo Scholastici quidem Theologi efflagitare coeperint immediatum divinae Fidei assensum in ista quaestione, repudiata opinione minus recentium. Nisi ita crederetur, visa est ipsis nutare Ecclesia, & doctrina Catholica, quod tamen antiquiores non extimescebant. Verum nihil fortasse hinc sibi atque Ecclesiae timere debuerunt ingenia pusilla, nihilque hinc sibi ingenia temeraria blandiri. Quanquam enim immediate ad Fidem ista referenda non sint, ea tamen credenda esse dicimus vera ac certa, & stare nihilominus potest Dogmatum & decretorum robur, & nihil in legitimos Pontifices audere licet.

Quod ut liqueat, statuimus primo tanquam evidens, Deum revelasse olim, praeter Facta & Dogmata quaedam particularia, universales etiam quasdam Regulas atque Sententias, quibus Ecclesia, & singuli homines in posterum regerentur, tum ut credenda crederent, tum ut facienda facerent, & non facienda vitarent. Universales autem illae Regulae atque Sententiae a Deo revelatae, ut usu valeant, applicandae sunt Factis quibusdam particularibus non revelatis, idque fit aut a Romanis Pontificibus, aut a Conciliis, aut ab hominibus singulis. Applicationem faciendam tum novimus, quum Evidentia aut naturalis aut moralis nos movet; istaque Evidentia sufficiens caussa est, ut merito aliquid agamus sive credamus; immo ita credere, aut agere saepe cogit, ut secus facientes non terrenis tantummodo poenis, sed etiam aeternis sint castigandi. Fides docet ac jubet, colendos esse parentes ac Reges legitimos; at simul non docet, hunc vel illum hominem esse certum parentem, & legitimum Regem nostrum. Attamen quia ex Evidentia morali cognoscimus, qui sint isti parentes & Reges, hujusmodi particulari facto applicare cogimur universale Fidei decretum, & hunc illumve hominem colere. Non colentes, cum in terris, tum post mortem, justa poena manebit. Ad Fidem ergo immediate pertinere non potest

haec.

haec enuntiatio: *Iste, vel ille mihi colendus est ut pater, ut Rex.* Sed num obsequium iis negare idcirco liceat? Apage. Evidentia moralis ita me de peculiari hoc facto certiorem facit, ut sine gravi culpa atque ignominia debitam illi subtrahere reverentiam non possim, etiamsi revelatio divina de hujusmodi Facto desideretur.

Ita & Episcopis nostris, & praecipue Successoribus Petri, secundum divina mandata a Christiano grege parendum est; iisque, & potissimum congregatis in aliquo legitimo Universali Concilio, aut Romano Pontifici aliquod decernenti Dogma (a), credendum est, divinaeque Fidei assensus huic Dogmati accommodandus, prout sanctissimae Legis instituta praecipiunt. Nam & si revelatum a Deo mihi non fuerit, hunc vel illum esse legitime electum, verumque esse Pastorem, aut omnes in hoc illove Concilio congregatos, veros esse Pastores: negare tamen non possum, praeeunte Evidentia morali, & fidem de ista Evidentia nobis faciente suo assensu ipsamet Ecclesia, & populi multitudine, quin ii sint legitimi Pastores Ecclesiae Catholicae, & quin mihi aliquid credendum in Religionis doctrina proponant. Noluit Deus tot particularia facta praedicere, aut identidem sua revelatione aperire. Rationi, & conscientiae nostrae usum dimisit universalium ab ipso revelatorum, quae, quum Evidentia poscit, applicaremus particularibus factis. Itaque ista facta conscientiae nostrae satis per Evidentiam nota certaque fiunt, ut nulla sit excusatio peccati, si propterea obsequi & credere nolimus Pastoribus nostris. Alioqui, si divinam revelationem ubique necessariam putamus; & quum desideratur, fas est negare fidem salutari doctrinae, obedientiam praeceptis, obsequium Majoribus: jam non Ecclesia solum, sed universae mundi Respublicae evertentur; immo nihil credere cogemur, & pejores quam Academici & Sceptici erimus. Nihil enim est, quod ab aliquo facto minime revelato aliqua ex parte non pendeat, eique conjunctum non sit: idque etiam in Religionis Catholicae oeconomia animadverti potest. At propterea a credendo, atque agendo non excusantur homines.

Exempli caussa neque revelatio, neque Ecclesia certos nos faciunt, tot sacrarum Scripturarum editiones typis procuratas per Episcopos singulares, aut Doctores orthodoxos, purum putum continere verbum Dei, & omnibus carere mendis: quae tamen menda: efficere dubium, & immutare etiam divinorum Librorum sensum possunt.

(a) In Parisiensi editione, ut supra notavimus ad Cap. IX. heic additum, *cui assentitur Ecclesia universa*. Consule ibidem laudatam Epistolam.

sunt. Num idcirco nobis licebit fidem negare documentis inibi propositis? Nequaquam. Documenta ipsa divinae Scripturae immediate nobis non solent proponi a Deo, aut a Conciliis universalibus, hoc est aut a Veritate ipsa, aut a veritatis custodibus falli nescìis, quos nunquam auribus nostris audivimus, sed quidem a singulis Episcopis, Parochis, aliisque hominibus errori obnoxiis. Num satis id fuerit, ut assensum Fidei supranaturalis quisquam neget doctrinae, per hoc hominum genus propositae, quum ipsam doctrinam immediate audire non possimus a Deo, aut a Conciliis Pastorum non errandi praerogativa donatis? Minime sane. Neque certum est divina certitudine, hunc illumve Librum esse foetus, sive sanctorum Patrum, sive Episcoporum, non confictos, non interpolatos: idque Ecclesia ipsa ita statuere nequit, ut ad Fidem pertineat. Quum tamen ex his fontibus Traditionem Christianae Doctrinae educi contingat, quis factum hoc uti minime certum caussari audeat, ne Traditioni ipsi, quae inde derivatur, toto intellectus obsequio adsentiatur? Certe qui rem accurate examinet, inveniat, non Traditionem tantum, ejusque monumenta, sed Codices etiam divinae Scripturae, quos nunc habemus, certissimique sumus germanos esse Prophetarum & Apostolorum Libros, a serie factorum quorumdam pendere, quae nobis per divinam Fidem certa non sunt. Praeterea nunquam ad Fidem spectare poterit, Episcopos, e quibus generale Concilium conflatum fuit, sacro Baptismate, sacris Ordinibus rite fuisse initiatos, & corde haeresim non consovisse. Quis nihilominus eum ferat, qui Nicaeni aut Tridentini Concilii decretis morem gerere, & supranaturalem Fidem eorum Canonibus accommodare nolit, adeo levi in medium excusatione prolata? Alia id genus persequi non lubet.

Si ergo ista Facta non revelata minime impediunt, aut impedire possunt, quominus Christianae Doctrinae Conciliis, & Traditioni firmissimum Fidei assensum demus: cur necesse putabimus ad Fidem referre enuntiationem illam, *hic aut ille est verus Romanus Pontifex*, quasi liceat obedientiam Romanis Pontificibus, & obsequium negare definitionibus de Dogmate ab Ecclesia universa receptis, si ad Fidem immediate non spectet ejusmodi effatum? At, inquiunt ii, qui aliter sentiunt, quomodo divinitus certissima sint, ut fere omnium Catholicorum sententia habet, decreta Romani Pontificis, nisi divinitus quoque pro certissimo credendum sit, hunc illumve esse verum Romanum Pontificem? Quomodo (nos quoque reponere possumus) per divinam Fidem credendum est, hunc aut

illum

illum esse verum Pontificem Maximum, nisi per eandem fidem credatur, hunc aut illum fuisse rite electum in successorem Petri, & Baptismate, & sacris Ordinibus rite olim donatum, & nunquam cum Haereticis sensisse, aut etiam post maximum munus adeptum in Haeresim non declinasse, quod fieri posse similiter plerique affirmant? Sed his praetermissis, hoc sibi responsum habeant. Necesse est, Dogmata Fidei certissima credere, atque obtemperare Maximis Pontificibus, quanquam eodem assensu non sit necesse eos credere veros Pontifices Maximos, & certa credere tot alia facta, de quibus nuper egimus. Ut enim Dogmata per Fidem amplectamur, certaque credamus, sufficit, ut facta illa, & legitima electio Romani Pontificis, nobis per moralem evidentiam innotescant. Conficitur autem argumentum istud. *Quidquid a Deo revelatum est, verum certumque est; & quidquid per evidentiam nobis constat, ab Ecclesia, aut a Romano Pontifice receptum aut statutum fuisse tanquam revelatum a Deo, certum quoque nobis per Fidem divinam futurum est. Sed per Evidentiam nobis constat, Ecclesiam, aut Romanum Pontificem, hoc vel illud dogma recepisse, sive statuisse tanquam revelatum a Deo: Ergo id certum nobis esse debet per divinam Fidem.* Et revera quum jubeamur a Deo credere Christianam Doctrinam, quae ab ipso revelata, & ab Ecclesia, aut a Romanis Pontificibus asserta fuit: cur post tantam assertionis hujusmodi Evidentiam ea Dogmata credere nolimus? cur adhuc dubitare velimus? cur salutem nostram in periculum adducere non credendo? Sibi neget, si potest, conscientia nostra, Ecclesiam, aut Romanum Pontificem ista recepisse, aut decrevisse. Neget, hunc esse verum Pontificem Romanum, rite electum, rite ablutum baptismatis lavacro, nunquam haeresi addictum; hos vel illos Libros esse germanos sanctorum Patrum foetus; hoc illudve Concilium ex Catholicis Episcopis legitime coactum. Haec adeo evidenter constant, (quamvis per revelationem divinam non constent) ut jure nemo negare velit ac possit. Et qui ista negare, aut in dubium revocare licitum sibi putat, non est cur negare etiam non possit ac velit pleraque alia certissima & evidentia in hoc hominum rerumque temporario statu: quod tamen quantum a recta Ratione, Legibusque divinis atque humanis abhorreat, non est meum ostendere hominibus ratione utentibus. Regitur hominum vita variis Evidentiae generibus. Qui eis adversatur, aut demens est, aut temerarius, & poena dignus, si in re caecutiat, quae in publicum malum, aut in Religionis, suaeve privatae salutis perniciem vergat.

Hinc

Hinc abjiciendae cavillationes, & diverticula, dolo malo, & fine ratione quaesita. Credendum, faciendum, fugiendum est, quod Deus per Ecclesiam nos credere, facere, ac fugere docet, si nobis cordi est aeterna vita & conscientiae quies.

Evidentia autem, ut dixi, alia est Naturalis, alia Moralis. Utrique interdum id roboris est, ut si aliquod effatum negemus, quod non ex Revelatione divina, sed ex Evidentia solum constet, negemus simul aliquod effatum & dogma a Deo revelatum. Posteaquam, exempli gratia, Evidentia Naturalis me certum fecit, hunc aut illum esse hominem: si inficiari velim, ipsum illum peccasse in Adam, non possum, quin simul negem effatum ad fidem pertinens, hoc est omnes homines in Adam peccasse. Aut ergo me delirum, aut impium prodam si hoc affirmare, illud negare pergam. Hoc patere potest in aliis sexcentis exemplis, tum quod est ad licite agendum, tum quod est ad necessario credendum. Igitur qui has evidentes enunciationes negare audeat, etiamsi non immediate, mediate tamen Fidei Dogmata laedit; ac illud praesertim, quod Christus peculiari providentia suam regit Ecclesiam, eique non deest in necessariis.

Quod saltem esse extra omnem dubitationis aleam mecum omnes censeant, illud est: Si quis Romanum Pontificem pacifice electum, pacifice regnantem, & ab universa Ecclesia receptum, non credat verum Romanum Pontificem, eique idcirco obsequi & obtemperare nolit justa praecipienti, hac una excusatione fretus, quod non sit certum, ut ajunt, de Fide, illum esse verum Romanae Ecclesiae Antistitem: homo tam temerarius, utpote gravi crimine obstrictus, merito coercendus erit severissimis poenis, & communione Ecclesiastica privandus. Eadem dicas de legitime habito Concilio. Etenim, quamvis fidei assensu immediate credere legitimum hoc esse Concilium, nullo Ecclesiae decreto cogamur: cogimur tamen propter manifestas Fidei regulas Concilio generali ab Ecclesia recepto morem gerere, & Fide divina credere Dogmata ab eo definita, quum Evidentia simul ita agendum praescribat, & satis conscientiam nostram ab errore tueatur, & ad credendum impellat. Hinc justis castigationibus repressi olim Theologastri quidam fuere, qui, quum ab Apostolica Sede damnatum iri praesentirent nonnullas suas absonas a Doctrina Christi sententias, sperarunt aut Romano Pontifici terrorem se incussuros, aut frustraturos damnationem, si hanc Thesim evulgarent ac propugnarent. *Non est certum de fide, hunc numero Papam esse verum Pontificem Romanum.* Ridendum plane, &

 per-

perquam temerarium consilium, quo Schismati praeludatur, & omnia Ecclesiae tribunalia eludantur; quasi aliunde evidenter non constet, qui sint veri Pontifices Romani, & quasi fatendum ipsis quoque non fuisset, hanc unam sufficere Evidentiam, ut Romani Pontificis, & Conciliorum decretis atque auctoritati parere deberent, si Catholici esse ac dici vellent.

Alia sunt facta, quae in Ecclesia Dei constituta fuere tanquam certa, & constitui adhuc possunt, quibus etsi adjungendus non est supranaturalis Fidei assensus (non enim illa referre inter Dogmata licet) nefas tamen sit non amplecti, & non credere vera; & qui credere sive amplecti recuset, Haeretici cordis suspicionem non levem contra se excitabit, aut saltem severitate legum ad meliorem sententiam pertrahendus erit. Hujusmodi sunt ea omnia, ex quibus Dogmatum unitas, & conservatio pendere videtur. Exempli caussa, nunquam Ecclesia constituere poterit, tanquam Fidei Dogma, hos illosve Libros Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, aliisque Patribus esse adscribendos. Id nos tamen novimus & credimus Evidentia edocti, quae & Aristoteli, & Ciceroni, & Virgilio, aliisque, Libros tribuendos esse edicit. Sublata hac Evidentia, nefas non est de germanis hujusmodi Librorum Auctoribus dubitare. At qui contra Evidentiam fidemque antiquitatis Libros a Patribus conscriptos suscipere & deosculari nollet, compellendus foret, poenis etiam gravibus, ad opinionem hanc exuendam. Ii siquidem Libri Divinae atque Ecclesiasticae Traditionis promtuaria sunt, eorumque veritas & conservatio mirum in modum conducit Evangelicae doctrinae conservandae atque explicandae.

Similiter nunquam certissimum de Fide, ut ajunt, erit privato cuicumque homini, se absque omni prorsus erroris periculo intelligere verba Librosque Conciliorum & Sanctorum Patrum. Attamen, ubi is evidenter cognoscat, se eorum sensa intellexisse, quousque aliter ab Ecclesia non edoceatur, certam credere debebit doctrinam, quam in iis verbis & Libris communi & constanti calculo assertam contineri cognovit. Tandem inter Fidei Dogmata nunquam referre licebit, hunc illumve hominem Haereticum esse aut fuisse, puta Arium, Lutherum, Calvinum. Nemo tamen inter Catholicos ita insanit, ut id genus homines, Libris suis, & Ecclesiae totius consensione damnatos, negare velit, aut credere nolit a Fide vera devios, quod sibi per divinam Revelationem non constet, eos Catholicae Doctrinae revera fuisse adversatos. Id aliunde apertissime con-

ftat, hoc eft ex ipfa rerum Evidentia. Hujufmodi autem facta ad judicium fpectant Ecclefiae, Maximorumque Pontificum, & aliorum etiam Epifcoporum; nullumque dubium eft, quin iis judicantibus reverentia maxima debeatur. Reverentia, inquam, maxima, & affenfus humilis, non autem divina Fides. Nam & ifta judicia nihil aliud refpiciunt, quam facta a Deo minime revelata; quare neque per fe immutabilia funt, neque ab omni prorfus erroris periculo immunia.

CAPUT DECIMUMNONUM.

In Judiciis Ecclefiafticis tria confideranda, nempe Doctrina, Perfona, feu intentio docentis, & Voces, feu phrafes, quibus doctrina exprimitur. In Doctrina damnanda five probanda, eft ab errore immunis Ecclefia; non autem in judiciis de Perfona. An judicia Ecclefiaftica de Vocibus & fenfibus fupranaturalem Fidem poftulent. Tum folum poftulare videntur, quum ad Fidei doctrinam aut ftatuendam aut defendendam neceffarius eft in Ecclefia Spiritus Sancti afflatus, & quum de Traditione colligenda ex Patribus, & de fenfibus Canonum, & de verfionibus facrae Scripturae agitur.

NE tamen in judiciis Ecclefiafticis, de quibus nuper facta eft mentio, fufcipiendis atque penfandis fallamur, utiliffimum puto animadvertere, diftinguenda ibi femper tria effe, nempe *Doctrinam*, *Perfonam docentis*, & *Voces feu verba, quibus doctrina exprimitur*. Sub nomine Doctrinae venit id, quod fignificatur quibufdam vocibus, verbis ac phrafibus, iftaque doctrina judicari poteft fana aut perverfa ab Ecclefiafticis Judicibus. Quod quum Ecclefia facit, certum eft, errorem intercedere non poffe, tum quia fieri non poteft, ut Ecclefia Dei in Dogmate fallatur, & Chrifti promiffa irrita efficiat; tum quia fententiam de re profert, quam a Deo ipfo didicit five in facris Litteris, five per antiquiffimam Traditionem. Ideo immutabilia funt ex inftitutione Chrifti, & ex natura fui, quod eft ad hanc partem, Ecclefiae judicia, meritoque a Catholico grege fupranaturalis Fidei affenfum exigunt.

Persona docentis tum judicari dicitur, quum judicium fertur de mente animove illius, qui doctrinam quampiam tradidit. Sacrorum Judicum & heic habent locum jura, non ita tamen ut eorum sententia (quod est ad hanc partem) nulli mutationi, nulli errori obnoxia sit. Humano more, humanis legibus atque successu ista peraguntur. Ut enim vetus habet regula, *Ecclesia non judicat de internis*. E solis autem externis, quantum fieri potest, interna judicantur. Fieri igitur potest, ut qui prava scripsit, aut pronuntiavit, recte animo senserit; nam & qui recte sentiunt, non recte semper loquuntur, aut disputant, & cor interdum aliud credit, quum os ex simulatione aliud pronuntiat; sicuti & qui a veritate aberrant, saepe errorem suum verborum ambiguitate obtegere solent. Praeterea multi ex infirmitate intellectus in errores labuntur, non ex pertinacia voluntatis; & cum eodem errore suo conjunctam habent debitam erga Ecclesiae judicia reverentiam, promti abjurare quidquid noverint ab Ecclesia damnatum, & amplecti quidquid illa constituat. Hi sane inter certissimos Haereticos non sunt computandi, quanquam eos uti Haereticos Ecclesia de externis judicans rite damnaverit. Quae autem plena firmitas esse in hoc genere potest Ecclesiasticis judiciis, dum occultam feriunt mutabilemque hominum voluntatem ac mentem, & dum interdum e vivis sublatos, anathemate & diris feriunt, nullam suae mentis rationem reddituros? Neque vero quidquam probri aut periculi in Ecclesiam venit, si heic erretur. Ad Doctrinam Christi, in qua certe statuenda errare nequit Ecclesia, non spectant hujusmodi facta, hoc est, hunc aut illum Auctorem privatum ejus erroris esse reum, de quo accusatur, aut recte scripsisse, quum secus animo sentiret. Sive hoc ille senserit, quod illi Ecclesia tribuit, sive non senserit, stat semper Catholica doctrina, erroresque in illo homine confixi nunquam desinunt esse errores, quanquam ab iis fortasse abfuerit ille, quem Ecclesia damnavit.

Nil igitur mirum, si uti quibusdam exemplis supra ostendimus, hujusmodi judicia iterum institui, & retractari, & mutari Ecclesia patiatur. Immo cuicumque modeste curanti, ut Auctorem quempiam damnatum ab erroribus purget, succensere Ecclesia minime consuevit; quum suae esse pietatis ducat, omnibus filiis suis quocunque tempore locum vindicandae innocentiae relinquere, dummodo scandala evitentur, & qui patroni munere funguntur, non sententias Auctoribus tributas, & ab Ecclesia proscriptas tueri, sed Auctores tantummodo ab erroribus, quibus inquinati credebantur, liberare contendant.

tendant. Sic Origenem, Theodoretum Abellardum, Gothefcalchum, Abbatem Joachimum, aliofque, in ipfis etiam generalibus Conciliis damnatos, facrilegium non fuit pro viribus tueri. Atque utinam nullum vere Haereticum unquam habuiffemus. Quofdam contra aut abfolutos, aut innocentes proclamatos, re melius comperta, novis percutere cenfuris in more fuit. Illuftria funt, & huc revocari jure poffunt Innocentii III. verba in Cap. *A nobis*, de fententia Excommunic. *Judicium Dei veritati, quae non fallit, nec fallitur, femper innititur; judicium autem Ecclefiae nonnumquam opinionem fequitur*, (in definitionibus nempe factorum; nam quae ad Dogma & Fidem fpectant, veritate divina jam revelata innituntur) *quam & fallere faepe contingit & falli. Propter quod contingit interdum, ut qui ligatus eft apud Deum, apud Ecclefiam fit folutus: & qui liber eft apud Deum, Ecclefiaftica fit fententia innodatus.* Attamen quandiu error manifefte in fententiis judicum non appareat, & quandiu non conftet, judices fuiffe deceptos: Ratio pofcit, ut inviolata fint & veneranda vel hujufmodi judicia. Quifquis levi de cauffa & futili aliqua fufpicione ductus ea amplecti nolit, Ecclefiae, Romanorumque Pontificum auctoritati fanctiffimae obfiftit, & gravi ac jufta caftigatione plectendum fe praebet. Sunt & ex his definitionibus, quae immutabiles certaeque evaferunt, non quidem proprie ex Ecclefiae auctoritate, fed ob nimiam rerum evidentiam, publicamque Haereticorum pertinaciam, qualem qui in Joanne Hus, Hieronymo Pragenfi, Luthero, Calvino, aliifque ejufmodi Ecclefiae Catholicae hoftibus non videt, mente oculifque caecutiat neceffe eft.

Ad Voces venio verba, phrafes, formafque dicendi, quibus uti folent homines ad explicandam doctrinam fuam, eamque transferendam de fua in aliorum mentem. Et iftas omnino neceffarium videtur a Doctrina diftinguere; nam aut pravo confilio aut ex ignorantia poffunt homines fub orthodoxis loquutionibus perverfas celare fententententias, & rurfus orthodoxas haereticis vocibus conveftire. Cognofcere autem, & judicare, quid fonent Voces, phrafes, formaeque, dicendi, eft cognofcere, quis earum fit fignificatus, & fenfus: qui itidem fenfus, quum fententiam doctrinamve continere & fignificare poffit aut orthodoxam aut haereticam, pius propterea & fanus, aut impius & pravus fit, appareatque ipfe quoque, neceffe eft, nihil confiderata Scriptoris mente. Quaerimus igitur, an Ecclefia decernens, qualis fit, & utrum Catholicus, an Haereticus alicujus Libri non divini, five alicujus dicti, ac propofitionis fenfus, falli umquam poffit, & fitne illius judicio heic adjungenda fupranaturalis fides.

Et quidem graviſſimae rationes occurrunt, quae heic etiam divinae Chriſti Sponſae immunitatem ab errore errorisve periculo tribuendam eſſe admoneant. Illud enim primo conſtat, Eccleſiae Paſtores, non ex arbitratu cerebroque ſuo, neque divinando (quod in Phyſicis ac profanis Hiſtoriis fieri interdum ſolet), ſed ex Traditione majorum de Scripturarum ſenſu judicare debere, & Chriſti doctrinam exponere, atque adeo controverſias in Dogmate eſſe dirimendas ſecundum ea, quae jam a Pontificibus Maximis, Conciliis, & ſanctis Patribus hucuſque accepimus. Quae res quanquam confirmatione non egeat, nobis tamen eſt Vincentii Lirinenſis viri graviſſimi auctoritate confirmanda: *Catholicorum hoc proprium*, inquit ille, *depoſita Sanctorum Patrum & commiſſa ſervare, damnareque profanas novitates. Ita enim in Concilio Epheſino omnium Patrum una fuit vox, ut quod erat antiquitus traditum, teneretur, quod adinventum nuper, exploderetur.* Superius vero Apoſtoli vocem interpretans, dixerat: *Depoſitum, id eſt, quod tibi creditum eſt, non quod a te inventum; quod accepiſti, non quod excogitaſti; rem non ingenii, ſed doctrinae; non privatae uſurpationis, ſed traditionis publicae; rem ad te perductam, non a te perlatam; in qua non auctor eſſe debes, ſed cuſtos; non inſtitutor, ſed ſectator; non ducens, ſed ſequens, &c.* Unde autem colligi poteſt vetus iſta neque novitia divinarum Scripturarum interpretatio, & Chriſtianae Doctrinae explicatio, niſi e Conciliorum, Romanorum Pontificum, ſanctorumque Patrum monumentis ac Libris? Et rurſus quei ſine errore colligi poterunt hujuſmodi interpretationes? quei novis Canonibus priſca ſtabiliri doctrina, ſi falli Eccleſia poteſt in aſſequendo ſenſu Canonum antiquorum, Librorumque a Patribus lucubratorum? quei certa erit doctrina, ſi ſenſum verborum, ſub quibus doctrina latet, ſine errandi periculo Eccleſia nequit educere? Immo neceſſe videtur, non ſolum Librorum & Canonum ſenſum, ſed mentem quoque & internum ſanctorum Patrum conſilium in iis vocibus ac phraſibus uſurpandis, Eccleſia cognoſcat atque intelligat. Nam etſi ab errore abeſſent Eccleſiaſtici judices in intelligendo ſenſu verborum, adhuc dubitandum reſtaret, num revera id ſancti Patres exprimere voluerint, quod eorum voces ac verba ſonant, quum fieri poſſit, ut quae homines animo ſentiunt, & per verba apta prodidiſſe ſibi videntur, aliter ſonent, ac ipſi velint, aut aliter a lectoribus intelligantur. Ad haec, niſi certiſſimum ſit Eccleſiae judicium, dum de verborum ſenſu judicat, quomodo profanas vocum novitates tuto declinabit? Neque

firmo

firmo decreto comprobare ipsa potuisset Vulgatam, seu Latinam, exempli gratia, sacrarum Scripturarum Thanslationem, & palam edicere, nihil inibi contineri, quod verbo Dei adversetur, nihil quod Graeco aut Hebraeo Archetypo non respondeat. Alia incommoda omitto, aut nunquam, aut vix evitanda, ubi dicamus, intercedere posse errorem in Ecclesiasticis judiciis de sensu Librorum, vocum, & phrasium.

Verum suis quoque iisque molestissimis difficultatibus ejusmodi sententia laborat, affirmans, nulli errori obnoxiam Ecclesiam, de alienorum Librorum sensibus judicantem. Nam hujusmodi judicia feruntur in facta quaedam non revelata, in quibus nulla ab errore immunitas Ecclesiae Dei promissa fuit. Et ipsam quidem Ecclesiam novimus divinarum Scripturarum Interpretem, falli nesciam, a Deo constitutam; reliquorum autem Librorum interpretem pariter certissimam non novimus. Neque porro ipsamet consuevit divinum assensum hujusmodi judiciis vindicare. Quanquam Honorii I. Romani Pontificis Litterae in Oecumenica Synodo VI. tanquam haereticis sententiis scatentes proscriptae fuerint, non defuere tamen Catholici subinde viri, qui Litteras illas ab hujusmodi nota liberare, & Orthodoxas ostendere non dubitarunt. Ista de caussa nemo hucusque succensuit, aut diem dixit praestantissimis Scriptoribus Baronio & Bellarmino Honorii Patronis. Nostris autem temporibus quanquam tot animorum seditiones excitarit quinque Propositionum damnatio *in sensu a Jansenio intento*, & postrema hanc in rem habeamus Clementis XI. Pontificis Maximi oracula, nondum tamen sancitum aperte fuit, spectare ad Fidem (quod est ad Jansenii sensum) Romanae Sedis seu Ecclesiae totius alioqui venerandam sententiam.

Equidem in hoc arduo negotio, uti & in aliis ejusmodi illud in primis cavendum reor, ne Miracula sine necessitate multiplicentur, hoc est, ut tum solum in Ecclesia mirabilem divinumque afflatum, & supranaturalem opem admittamus, quum vera necessitas id poscit ad tutelam Catholicae Doctrinae, & ad avertendam Religionis perniciem in proponendis Dogmatis, & profligandis erroribus. Si ea necessitas absit, non video, cur sponte velimus excogitare Miracula in iis casibus, in quibus se extraordinario auxilio adfuturum esse non est pollicitus divinus Spiritus. Deinde cavendum, ne defensione nostra Ecclesiae ex se fortissimae noceamus: quod tum fieri posset, si illa ei privilegia tanquam necessaria tribueremus, quae postea casus aliquis ei defuisse ostenderet: qua opinione nostra Eccle-

siam

ſiam ipſam ludibrio ac telis inimicorum improvide atque incaute exponeremus. Quamobrem videndum eſt, an revera neceſſum ſit, ut Eccleſia Dei, ſicuti in Dogmatibus proponendis, & in ſacris Scripturis interpretandis, ita & in Librorum non Hagiographorum ſenſu aſſequendo ſit ab omni errandi periculo divinitus ſecura. Quid in hac re mihi probabile videatur, afferam, humillimum ſemper erga ſententiam meliorem obſequium praefatus.

Et primo, Eccleſiam, interpretantem verba & ſenſum Canonum, Librorumque a ſanctis Patribus conſcriptorum, ut ſanam inde Chriſti doctrinam hauriat, diſtinguere juvat ab eadem Eccleſia interpretante ſenſa & verba privatorum hominum, ut ea vel abſolvat, vel damnet. Secundo, duae conditiones conſiderandae ſunt in Oeconomia Chriſtianae Doctrinae, quarum altera ad Eccleſiae Proceres pertinet, altera ad Chriſti fideles; utraque neceſſaria; illa, ut Paſtores recte proponant: iſta, ut populi recte credant, & credere debeant dogmata propoſita. Prima conditio eſt, ut tunc ſolum ſe ſervandos ab omni erroris periculo immunes Eccleſiae Paſtores in proponenda caeleſti doctrina ſperare & credere poſſint, quum debitam fidem & diligentiam ipſi adhibebunt in colligenda ipſa doctrina e ſacris Scripturis, Conciliis, Patribus, aliiſque Traditionis Eccleſiaſticae monumentis. Quae Concilia huic muneri ac debito defuere, quanquam initio congregata fuerint optimis auſpiciis, Conciliabula evaſere, ut de Synodis Ariminenſi, Epheſina Latrocinii, aliiſque exploratum habemus. Quapropter tum Epiſcopi in Conciliis, tum Pontifices Maximi judicaturi, quum lis eſt de Dogmate, non pro ſuo quique ingenio, ſuiſve affectibus, ſententiam ferre debent, ſed qualem Traditio diligenter explorata ſuppeditat. Tum vero diligenter explorata Traditio dicitur, quum ex Patrum, Theologorum, & Conciliorum documentis, Epiſcopi evidenter intelligunt, num doctrina quaepiam tradita, an potius improbata a Majoribus noſtris fuerit. Qua in re Evidentia moralis & requiritur, & ſufficit, qualem prudentes viri in aliis humanae vitae graviſſimis negotiis ſequuntur, ut aliquid prudentiſſime credant, aut non credant. Ubi praeceſſit iſthaec Evidentia, neque vis, aut pravi affectus interceſſere: ad ſententiam Eccleſiaſticam certus eſt greſſus, eaque doctrina, quae tum proponitur, divino aſſenſu a ſingulis Chriſti Fidelibus credenda eſt vera, atque germana caeli doctrina. Impleta enim conditione, quae ex parte Paſtorum exigebatur, ſua quoque promiſſa Chriſtus implet, & adminicula eſt Petri Succeſſoribus, Conciliiſque Generalibus, ne a ſalutari veritate aberrent.

Altera conditio, Christi Fideles respiciens, ea est, ut unusquisque statim ac sibi perspicuum atque evidens sit, ejusmodi definitionem a legitime habitis Conciliis, summisve Pontificibus e Cathedra pronuntiantibus, vel olim, vel recenter, prodiisse, iis fidem adjungere debeat supranaturalem. Evidentia moralis & heic locum habet, credendique necessitatem imponit. Nam quoties aliquid a Deo revelatum fuit, idque per Ecclesiam minime fallacem constat revera fuisse a Deo revelatum: cur diutius suspendere velimus fidem nostram? Perspectum habemus, credenda esse quaecumque Dogmata habet vera Christi Religio. Si cordi nobis est aeterna salus, & grave scelus effugere animus est, iis habenda est plena fides, simul ac evidenter innotescit, eadem pro Dogmatibus ab Ecclesia proponi, tergiversatione omni, cavillationibusque submotis. Eodem modo, uti diximus, etiamsi ex Revelatione divina notum nobis non sit Romanos Pontifices, aut singulos Conciliorum Patres legitime electos, baptismate sacro ablutos, ab omni haeresi alienos fuisse; aut privatos homines, Parochos, & Episcopos, a quibus ἀμέσως ea dogmata Plebi Christianae tradi solent, aut falli aut fallere non potuisse, atque alia id genus: ab iis tamen Dogmatibus credendis abstinere non licet ubi moraliter evidens sit, a legitimis Pastoribus legitime propositam fuisse Christi doctrinam. In reliquis humanis negotiis & credimus, & agimus; & nisi agamus, merito interdum punimur, sola Evidentia morali praeeunte, mentemque nostram movente: cur in omnium maximo negotio aeternum increduli esse, & moras ad credendum nectere velimus? Num omnia suo ore singulis nobis e caelo revelare debet Deus? num omnem quaestionem per miracula evidentia dirimere? Praecepit ille, ut Ecclesiam audiremus; & qui Apostolos, eorumque Successores Episcopos audit, Christum audit, ut ipsemet ait Lucae X. 16. Igitur, ubi conscientiae nostrae patuit, quid de Christiano Dogmate legitima Romanorum Pontificum, & Conciliorum, & Patrum auctoritas decrevit, id fortiter credendum; & nolle credere, aut insani, aut haeretici hominis erit.

His positis, si petatur, an Ecclesia falli possit in intelligendis sensibus & verbis sacrorum Canonum, & sanctorum Patrum, respondemus, ipsam falli non posse, postquam in iis expendendis curam debitam, & sinceritatem adhibuit, & Evidentiam moralem secuta est. Quam tamen immunitatem ab omni errore tum solum tribuimus, quum de colligenda Traditione caelestium Dogmatum agitur, non autem in aliis rebus & factis neutiquam revelatis. Id e Christi

 pro-

promiſſis neceſſario fluit. Nam ſi Chriſtus Eccleſiam ſuam a ſalutari veritate Dogmatum nunquam receſſuram pollicitus eſt, uti aperte ſcimus pollicitum fuiſſe; & inſuper ſi Dogmatum & Scripturarum vera interpretatio atque definitio haurienda eſt e ſanctorum Patrum, Conciliorumque praecedentium documentis, uti hauriendam eſſe conſtat: neceſſe eſt, ut Eccleſiaſtici Judices hujuſmodi monumenta eorumque ſenſus intelligere ſine errore poſſint, quoties conditionibus ſibi impoſitis rite defuncti fuere. Nam quei doctrinam ſanam ac veritatem in Eccleſia ſua Chriſtus ſervet, & quo pacto Paſtores tuto ipſam conſtituant, & ab haereticis deliramentis tueantur, ſi errandi periculum ſubſit, vel poſt diligens Patrum examen, & Evidentiam compertam, & proſcriptos ſaeculi affectus?

Peculiare igitur ſancti Spiritus auxilium neceſſario adeſſe dicimus Eccleſiae, dum ejus Paſtores monumenta Traditionis fideliter & ſedulo conſulunt. At illud adeſſe, aut neceſſarium eſſe, nequaquam dicere audemus in ſingulorum Patrum Libris & ſenſibus examinandis, atque interpretandis, vel quum Traditio inde hauritur. Spiritus ſancti ope, inquam, indigent & donantur Eccleſiae Magiſtri, quum collective e ſanctorum Patrum Libris Dogmata petunt; non autem id certum, quum ſingillatim de unoquoque Patre judicant, ejuſque ſenſa exponunt. Paradoxum id videatur: nam poſtquam dedimus Conciliis & Eccleſiae, tanquam neceſſariam immunitatem ab errore in interpretandis omnibus aut pleriſque Patribus collective ſumtis, ſi rurſus in intelligendis ſingulis falli ii poſſunt, errori quoque obnoxia ſit eorum auctoritas oportet in interpretandis omnibus, aut pleriſque Patribus; univerſalia enim e ſingularibus conſtant, & ſingularium infirmitas in univerſalia quoque tranſit.

Attamen mirari deſinent, quicumque ſecum animo volvant certiſſimum illud Catholicae Eccleſiae effatum: nempe ſingulos ſanctos Patres, & ſingulos privatos Praeſules in doctrina Chriſti explicanda & tradenda, firmum veritatis argumentum praeſtare non poſſe; & contra omnes, aut pleroſque in aliquo Dogmate & in ſacrarum Litterarum expoſitione concordes, quod eſt ad fidem & mores, ſolidiſſimum atque divinitus certum ſuppeditare veritatis argumentum. Nempe ſinguli, quanquam ſumma veneratione digni, errare tamen potuerunt, quum peculiari Spiritus ſancti inſpiratione quiſque ſingillatim ſumtus caruerit in ſuis conſcribendis Libris, & quibuſdam phraſibus ac verbis adhibendis. At omnes ſimul ſumti errare nequaquam potuerunt; Eccleſiam quippe ipſi illi ſimul ſumti referunt, quam

nunquam

nunquam in errores lapſuram pollicitus eſt Chriſtus. Deinde non quod aliquis vir Sanctus hoc illudve ſenſerit, ejus ſententia ſufficit ad ſtabiliendum aliquod Chriſti Dogma, neque uno illius dicto niti Conciliorum judicia debent; ſed opus eſt ſtatuere & credere, quod omnes, aut plerique Patres, & rationes, & alia Traditionis legitimae documenta ad ita credendum impellunt. Quapropter, quamvis in quibuſdam Oecumenicis Conciliis, & plerumque a Dogmaticis & Polemicis Theologis, loca ſanctorum Patrum afferuntur in confirmationem ſacrorum Dogmatum, & Eccleſiaſticarum ſanctionum; eorum tamen ſingillatim ſumtorum ſenſus ad fidem non pertinet; neque divino aſſenſu credendum eſt, ſingula ea verba & phraſes eum continere ſenſum, quem Epiſcopi & Theologi intelligunt. Sed interdum ea, qua par eſt reverentia, aliter aliqua interpretari licet, intacta ſemper veritate doctrinae. Id inter Theologos eruditione non minus, quam ſinceritate conſpicuos fieri ſinit Eccleſia. Et in Oecumenica Synodo VII. ut alias Synodos praetermittam, occurrere ex his nonnulla poſſunt, uti, exempli gratia, minus apte adhibitus eſt ad firmandum Imaginum cultum S. Baſilii locus, ubi ille de Filio Deo loquitur, perfecta & integra Dei Patris imagine. Nam quod de rationibus jam diximus, de effatis quoque Sanctorum Patrum dicendum eſt, quibus Dogmata ſtabiliuntur atque probantur. Plurimas tum rationes, tum ſacrarum Litterarum & Patrum ſententias, Concilia, & Romani Pontifices ſemper habent, & congerunt, quum Dogma quodpiam rite decernunt. Sunt autem inter iſtas multae invictae, & ab impiis tantum aut dementibus in controverſiam adducendae; ſunt & aliae probabiles tantum, & veriſimiles, quae tamen invicem robur ſibi dant, & accipiunt; & aliae quoque interdum poſſunt animadverti, quae nihil ad rem propoſitam faciant.

Iſta vero omnia ſimul conjuncta eam Dogmatis ac Traditionis moralem Evidentiam praeſtant, quae neceſſaria eſt, ut Eccleſiaſtici Judices prudenter & tuto de Doctrina credenda ſententiam ferant. Qua in re patet, nihil novi a Deo tunc revelari, nullumque novum factum divinitus ſtatui; ſed divinam opem tantummodo adeſſe, ut quod jam ante revelatum fuerat, tunc a judicibus ſine errore deprehendatur, atque ut ab examine religioſe ac ſapienter inſtituto, & ab Evidentia morali, omnis umbra humanae fallaciae avertatur, etiamſi ad fidem ſingula ea facta, ſingulae Patrum Interpretationes minime ſpectent. Et profecto Dei providentiae ejuſque promiſſis, pro Eccleſiae Catholicae & Doctrinae verae incolumitate jam factis, tribuen-

buendum necessario est hujusmodi patrocinium, non autem in omnibus etiam singularibus. Eodem etiam modo ad peculiarem Dei providentiam pertinet, ne omnia sacrarum Scripturarum exemplaria, aut omnes sanctorum Patrum Libri in mundo pereant, ne omnes Episcopi in Synodis, ne omnes sancti Patres in Dogmatis exponendis errent; non autem pertinet, ut singula etiam Scripturarum, ac Patrum exemplaria serventur, atque ut singuli Episcopi, singuli sancti Patres nunquam in Doctrina fidei hallucinentur.

Ex alia autem regula, quam antea statuimus, certum est, unumquemque Fidelium, simul ac evidenter cognovit, Dogma aliquod ab omnibus, aut plerisque Patribus tradi, consentire statim, illudque amplecti debere, etiamsi nulla Ecclesiae definitio praecesserit. Si contra conscientiam & intelligentiam suam heic ille agat, & contraria tueri velit, ac & venditare incipiat, facile se praebebit, aut puniendum aut coercendum tanquam temerarium. Et nullum quidem solenniter constitutum est Ecclesiae Catholicae Dogma, quod evidenter antea non apparuerit in Patrum scriptis, atque in aliis Traditionis Ecclesiasticae praecedentibus monumentis memoriae mandatum. Id cernere est in Conciliis Ephesino, Chalcedonensi, Constantinopolitano II. III. & IV. in Lateranensi sub Martino, in Florentino, & ceteris fere omnibus, ubi e Traditione Patrum omnia sanciuntur. Id in Epistolis Maximorum Pontificum, Caelestini, Leonis, Gelasii, Hormisdae, Vigilii, Gregorii, Agathonis, & aliorum deinceps. Pelagianam pestem Julianus tuebatur, quibusdam pessime intellectis Patrum locis. At Augustinus a se stare, hoc est, cum Ecclesia Catholica sentire antiquos Patres in lib. 1. & 2. contra ipsum Julianum accuratissime demonstrat, & Irenaeum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, Gregorium Nazianzenum, Basilium, Chrysostomum, Hieronymum suae sententiae faventes adfert. Saeculis autem proxime praeteritis, quibus Socinus, ejusque gregales, Mysteria vel omnium augustissima in dubium revocarunt, Arminianis subinde a tanta temeritate parum abludentibus, lis intentata est Nicaeno Concilio, illiusque decretis de vera divinitate Verbi credenda, quasi haec vetustioribus Patribus (si Superis placet) aut ignota, aut etiam improbata fuerit. Verum ab hujusmodi calumniis ita nunc liberata est Nicaeni Concilii fides cura hominum eruditorum, ac praecipue Georgii Bulli, cui licet a Catholicorum communione alieno multum tamen laudis debetur, ut jam nemo non videat trium priorum saeculorum Patres atque Scriptores cum

Nicae-

Nicaenae Synodi Patribus in ea ſententia aperte conſenſiſſe. Hanc itaque Evidentiam cum omnibus receptis Eccleſiae Catholicae Dogmatis atque definitionibus perpetuo conjunctam, hanc, inquam, Patrum Traditionem atque concordiam facile unuſquiſque per ſe deprehendat, ſi fideliter ac accurate veterum monumenta perpendat, idque ſatis eſſe poteſt, ut ſine alio Eccleſiae decreto iis Dogmatis Chriſtiani adjungere aut tuto poſſint aut debeant fidem. Sed iſtam Traditionem evidentiorem, & divinitus certam Eccleſia deinde facit, dum Dogmata ipſa ſtatuit. Neque dubitare amplius licet, quin Patrum chorum Eccleſia probe intellexerit, & ſine errore ſenſa illorum interpretata fuerit, quando certum eſt, illi divinum Spiritum non deeſſe, dum Traditio ſincere colligitur, & doctrina a Majoribus tradita definitur.

Ad judicia ergo de ſenſu Canonum quod attinet, ſi agatur de generalibus Conciliis, aut etiam de particularibus ab Eccleſia tota probatis: videre neſcio, quei admittenda non ſit (vel quando ſingularium Canonum interpretationes fiant) in legitimis Eccleſiaſticae Doctrinae Judicibus eo ab errore immunitas, quae illis certe eſt, dum ſenſus ſingulares Bibliorum, & collective ſanctorum Patrum ſenſus exponunt in fidei & morum doctrina. Quum ſingularia haec monumenta certiſſimas contineant Evangelicae veritatis ſanctiones, neceſſe eſt, ut ad earum ſenſus intelligendos opem conferat Deus, ne promiſſa Chriſti fruſtrentur, & ne in neceſſariis Eccleſia deficiat. Reliquorum Conciliorum Canones ſingulares, quos Eccleſia rite nondum probavit, etſi auctoritate & pondere praeſtare ſoleant ſingulorum Patrum ſcriptis, attamen non alia lege eorum ſenſa intelliguntur, atque explicantur, quam qua ſingulorum Patrum Libri. Utrobique ſimiles rationes atque argumenta militant.

In intelligendis & comprobandis Verſionibus ſacrarum Scripturarum neceſſe itidem eſt, ab errandi periculo libera ſit Eccleſia. Ideoque Vulgatam Latinam, quam Tridentina Synodus authenticam renuntiavit, non venerari, non divinae veritatis fidam interpretem cenſere, piaculum foret, non quod ſingulorum verborum ac phraſium uſus in ea Verſione probanda divinitus Eccleſiae revelatus fuerit; ſed quod eam Verſionem poſt tot ſaeculorum, & Eccleſiarum, & Eruditorum conſenſum atque conſilium, evidenter Oecumenica Synodus deprehenderit iis abundare dotibus, quae ipſam perſuadeant & reliquis Latinis Verſionibus praeſtare, & fideliter reddere divinum verbum, erudiendis in doctrina ſana fidelibus neceſſarium.

Decreto

Decreto post tantam evidentiam prudenter concepto quin adfuerit ope sua divinum Numen, dubitare nos vetat non una consideratio: Et necesse sane est, ut Latinae Ecclesiae sit aliqua Versio, unde Pastores & populi petere veram sacrarum Litterarum doctrinam possint. Nam Graece & Hebraice plerique nesciunt, & porro scire nequeunt. Quaenam ergo erit unquam haec authentica, & fida, & sine fraude ac depravatione facta Versio, si eam ne post accuratissimum quidem examen Ecclesia sine periculo errandi statuere potest? Praeterea divini Verbi interpres legitima a Deo constituta fuit Ecclesia, & tot hucusque ex ipsa habemus decreta Vulgatae Versionis sensibus innixa, ad erudiendos in vera fide Catholicos. Porro ista Ecclesiae auctoritas, atque ejus decreta suspicione erroris laborabunt, quando certum non sit, eam a Deo regi, ita ut in assequendis Versionis alicujus sensibus minime decipiatur. Divina autem providentia quum sapientissima & potentissima sit, ubi finem aliquem voluit, opus est, ut media quoque necessaria ad eum finem consequendum suppeditarit. Parco aliis intolerandis incommodis quae sequerentur, si Versionum, ac praesertim Vulgatae, sensus certo intelligere non posse Ecclesia dicatur.

Ceterum, uti dicebamus, non ita statuendum est, ut singula Vulgatae Versionis verba, immo omnia ejusdem puncta, & commata, existimanda sint divino calculo confirmata, quod generali constitutione ipsam Versionem Synodus Tridentina probarit; quam nonnullorum opinionem piam potius, quam prudentem & veram putamus. Nam nulla vitia in ea Versione deprehendi posse, nihilque illic haberi, quod aut Graecis aut Hebraicis Codicibus penitus non respondeat, qui affirmare velit, aut in hujusmodi eruditione plane sit hospes oportet, aut nimio zelo rapiatur. Hos errores, si ita appellare placet, haec menda, & hasce qualescumque discordias a Graecis aut Hebraicis Libris, immo inter ipsa exemplaria Latina, saepe notarunt viri Litterarum scientia praestantes, Theologi, & Catholici, & in ipsa arce Religionis Roma; neque ignorarunt ipsi Tridentini Patres. Itaque authentica in iis solum proclamata Vulgata Versio, quae ad fidei & morum doctrinam faciunt, in quibus dignoscendis & constituendis inconcussa sunt legitima judicia Ecclesiae & Apostolicae Sedis. Reliqua dissimulata sunt, & Eruditorum arenae relicta, utpote non necessaria; neque enim in sensibus, rebusque minime necessariis statuendis divinam opem sibi tribuit Ecclesia. Proinde ea tantum mens Tridentinis Patribus fuisse videtur, ut Vulgata Versio

Versio sine erroribus & fidelis esse credatur in Doctrina ad fidem & mores pertinente; & sapientissime decretum est, eam in disputationibus, & concionibus publicis, & sacris Mysteriis adhibendam esse, tutoque adhiberi posse reliquis Versionibus posthabitis, in quibus tales praerogativas non agnoscit Ecclesia. Verum ne alias quidem improbavit Versiones, quae bona fide concinnatae fuerint, & quantum fieri potest, veritatem orignalis textus & Traditionem doctrinae verae exprimant; multoque minus Hebraicos codices, & LXX. Interpretum Versionem explosit. In hanc rem praeter Sixtum Senensem, Andream Vegam, Melchiorem Canum, Genebrardum, Marianam, Serarium, Bonfrerium & alios, consulendus est doctissimus Cardinalis Pallavicinus libro 6. Cap. 17. Hist. Conc. Trid.

CAPUT VICESIMUM.

Ecclesiastica judicia de privatorum hominum Libris, Verbis, & Sensibus, ad fidem pertinere minime videntur. Et tamen doctrina in iis aut probata, aut damnata, Fide supranaturali credenda. Ipsa illa judicia quandonam certa quoque credenda sint, quanquam non assensu divinae fidei. Quid heic Disciplina praecipiat. In Jansenii caussa quid praestandum.

Atque hactenus de Ecclesia interpretante verba, phrases, & sensum tum Canonum, tum Librorum, quos conscripsere sancti Patres, quum de Traditione colligenda, & salutaribus Dogmatis sanciendis agitur. Restat, ut & de sensibus Librorum aut dictorum agatur, quorum Auctores fuerint privati homines, aut Haeretici, aut alii ab Ecclesia proscribendi. In his utique judiciis quantalibet evidentia & cura peractis, quantumlibet suspiciendis ac venerandis, eandem ipsam peculiarem divini Spiritus opem adesse non arbitror, quam in sanciendis Dogmatis Ecclesiae tribuendam esse credo. Potissima hujus asserti ratio est, quia non omnibus suae Sponsae judiciis se praesto futurum Christus pollicitus est, sed iis tantummodo, quibus constituenda est, explicanda, ac proponenda salutaris doctrinae veritas, & eliminandi errores. Hujusmodi vero judicia de privatorum hominum verbis ac phrasibus non doctrinam respiciunt, sive sa-

ve ſanam, ſive haereticam, ſed ſolos verborum ſenſus ſuapte natura mutabiles, aut intelligibiles ſecundum arbitrium atque opinionem mortalium. Mutabiles quidem ſunt, & aequivoci interdum, tum in Patrum, tum in Conciliorum monumentis verborum ſenſus. At quum neceſſe ſit illinc petere Traditionem, veramque doctrinam, neceſſe quoque eſt, ut Deus Eccleſiae adſit ſenſus illos interpretanti, eamque ab errore tueatur, quando ipſam conſtituit columnam & cuſtodem Veritatis. A verbis autem, & phraſibus Scriptoris alicujus, hominiſve privati, neque cognitio, neque conſervatio Catholicorum Dogmatum pendet. Jam aliunde ſancita ſunt, aut ſanciri debent Dogmata, & ſecundum illa expendendi ſunt eorum Librorum ſenſus, non autem ſecundum ſenſus eorum Librorum ſunt expendenda Dogmata. Hoc eſt: quia ope divina certo Eccleſia cognoſcit, quid Canonum & Patrum verba ſonent, doctrinam Fidei ad eorum ſenſuum normam conſtituit. At contra ideo de Librorum privatorum ſenſibus Eccleſia judicat, quia ipſos jam conſtitutae doctrinae aut adverſantes aut conſonos animadvertit. Igitur, etiamſi Eccleſia in hujuſmodi Librorum ſenſibus intelligendis falleretur (quod tamen accidiſſe, niſi evidenter contrarium pateat, nunquam à piis fidelibus putandum eſt), non ideo periclitaretur doctrinae veritas, non ideo Eccleſiae praerogativa in Dogmatis ſtatuendis quidquam laederetur.

Ubi ergo conſtat (conſtare autem facile poteſt) quam doctrinam probare aut damnare velit Eccleſia, dum effatum quodpiam privati alicujus hominis probat, aut damnat: neceſſe eſt, ut integro animi & cordis aſſenſu eam cum Eccleſia amplectamur aut abominemur doctrinam. Nulla deinde eſt neceſſitas, ut eodem etiam aſſenſu fidei credamus effati illius verba revera ſonare & ſignificare id, quod Eccleſia probat aut damnat, noſque cum illa probamus ſive damnamus. Certe non apparet, cur dicendum ſit ſpectare ad fidem peculiare hoc factum. Non illud olim revelavit Deus ne nunc quidem Eccleſiaſticis Judicibus opus eſt ut revelet, aut ſaltem ut extraordinarium conferat auxilium, ne in aſſequendo eorum verborum ſenſu erretur, quando ſive ea Auctoris verba id ſignificent, ſive non ſignificent, ratum certumque ſtat de Doctrina Eccleſiaſticum judicium, & Chriſtiano gregi evidenter conſtare poteſt, de qua doctrina judicium tunc fuerit pronuntiatum. Id ex obvio verborum ſenſu facile agnoſcitur. Si dubius & aequivocus eſt ille ſenſus, ipſum per alia verba explicare & determinare ſolent Eccleſiaſtici Judices, uti pluribus exemplis confirmari poteſt, donec fidelibus evidenter innote-

notescat, quam doctrinam aut configere, aut commendare tum velit Ecclesia. Ita in Jansenii negotio dum Romana Cathedra, aut Ecclesia congregata explicet, si opus est (communi tamen sententia non est opus) atque statuat, quem sensum, & quam doctrinam ipsa damnavit damnatamque velit in V. Propositionibus Jansenio tributis: Dogma Fidei tunc in tuto erit, atque errori praecludentur viae; neque ulla necessitas amplius erit, credendi supranaturali assensu, eandem illam damnatam doctrinam in Jansenii verbis atque intentione fuisse, quum id scire, aut credere, nescire, aut negare, merum tantummodo factum respiciat, a quo doctrina fidei nequaquam pendet.

Sed alia quoque suppetit ratio, quare ad fidem pertinere non possint Ecclesiastica de privatorum hominum Libris, verbis, ac sensibus judicia. Hominum verba aequivoca, ut diximus, plerumque sunt tum ex institutione populorum, tum ex usu Scriptorum, metaphoris aliisque tropis utentium. Non unus itaque, sed diversus plerumque iis sensus subest. Neque impedire Ecclesia potest, quominus aliena dicta aequivocationibus scateant, & aequivocos sensus pariant. Neque hoc impedire miraculorum ope Deus voluit, aut vult, quum satis ipsi sit facere, ne in interpretandis explicandisque divinis Libris, & colligenda Traditione, & proponenda vera doctrina, errare possint legitimi Ecclesiae Catholicae Judices. Hinc est, quod Ecclesia ita statuere non potest, unum quempiam sensum verbis alicujus Libri, sive propositionis inesse, ut alius sensus subesse non potuerit, ac possit, quanquam simul ac statuit, quodnam dogma sub iis verbis ac sensibus claudi ipsa arbitretur, ipsumque damnat, dubitandum amplius non sit, quin recte & sine errore damnatum illud dogma fuerit. Experientia ipsa his suffragatur. Certe Ecclesia enunciationes easdem secundum varios sensus acceptas, nunc adprobavit, nunc improbavit, & eadem omnino verba modo aversata est, modo amplexa, prout ipsi visa sunt signare aut pravam aut rectam doctrinam. Ita celebris illa thesis: *Christus est unus e Trinitate*, sive *unus de Trinitate passus est*, ab Hormisda Romano Pontifice aliisque Catholicis rejecta primo fuit, quod ejus sensus ad Eutychianam Haeresim accedere crederetur, & ab ipsa significari, divinam naturam humanis doloribus ac infirmitatibus fuisse obnoxiam. At subinde eandem thesim uti Catholicam recepere Joannes II. & Vigilius Romani Pontifices, atque Oecumica Synodus V. quum nempe in Catholico sensu accepta fuit & credita veram Ecclesiae Catholicae sententiam sonare, atque exprimere. In Synodo Antiochena vocem *Homou-*

fion Epifcopi complures profcripfere, in fenfu Pauli Samofateni acceptam. Nicaeni vero Patres in fenfu Catholico confecrarunt. Ita & tempus fuit, quo variae circa Incarnationem fententiae fecundum varias illarum intelligentias male aut bene fonabant. Quum Pelagii Litterae, ac Coeleftii Libellus de gratia Dei coram Zofimo & Romana Synodo lectus fuiffet, *Libellus ille Catholicus dictus eft*, uti fcribit S. Auguftinus Lib. 2. ad Bonifacium Papam Cap. 7. ita ut Zofimus, pro fama utriufque Haeretici folicitus, non fine aliqua indignatione ipfos purgarit apud Africanos Patres, inquiens Ep. 4. *Eft ne ullus locus, in quo Dei gratia, vel adjutorium praetermiffum fit?* Verum Pelagius nomine Gratiae non peculiare Dei donum animae infufum, fed legem, doctrinam, exempla Chrifti, aliaque externa adminicula intelligebat. De hoc fenfu monitus Zofimus ab Africanis Patribus, adprobatos ante Libros eorumque Auctores anathemate feriit, ab Ecclefia ejecit. Multus fim, fi alia in hanc rem exempla congerere velim, quibus videas, in affequendis privatorum Librorum, verborumque fenfibus tam certa non effe Ecclefiae judicia, ut divinam fidem exigant, quum tamen eifdem femper fit divinitus certiffimum de doctrina judicium.

At inquiat aliquis: Ergo, fi erroribus obnoxia eft Ecclefia in damnandis privatorum Librorum fenfibus, nullam hujufmodi judiciis fidem habere debebimus. Ergo liberum erit unicuique, aliter eofdem Libros, & privatorum hominum dicta ac verba, non fecundum Ecclefiae interpretationem, fed pro intelligentia fua, explicare, adeo ut fuperflua quoque dici poffint hujufmodi decreta. Ergo fruftra tot ictibus Apoftolica Sedes percufferit reluctantes adhuc Janfenianorum reliquias; immo parum aeque praeceperit, ut V. Janfenii Propofitiones in fenfu ab eodem Janfenio intento profcriptae, non ore folum, fed corde etiam a fidelibus ejurentur. Ita argutentur quidam, fplendida in fpeciem, fed fallaci plane ac temeraria confecutione. Dicimus igitur, non exigi certe, ut divinae fidei affenfu credamus, hominem quempiam ab Ecclefia, five ab Apoftolica Sede, tanquam Haereticum damnatum, reipfa talem quoque effe in confpectu Domini Dei, cujus unius eft hominum corda fcrutari; aut revera alicujus Libri five Auctoris verba id fonare, quod damnatum ab Ecclefia fuit; eumque habere fenfum, quem Ecclefia ipfis tribuere videtur. Fieri poteft, ut ex aliis monumentis poft judicium primum detectis, & ex diligentiori locorum verborumque collatione, ille qui antea prave fentire putabatur, in recta fententia fuiffe poftea deprehen-

prehendatur, ejusque verba commodius & accuratius explicata, ab impietate liberentur. Quod quoties secundum germanas Criticae regulas, & sincero patrocinio praestetur, neque ab Ecclesia, neque ab Eruditis moleste ferendum est. Major enim cura Veritatis, & Christianae Caritatis habenda, quam proprii judicii, quando ejus naturae judicium non est, ut necessario veritas cum ipso conjuncta incedat: quod in Ecclesiasticis de Doctrina, seu Dogmate, judiciis rite peractis semper fieri, est apud nos exploratum. Ex adverso etiam contingere potest, ut re melius explorata atque discussa, qui Auctor, qui Liber ante ab Ecclesia aut probatus aut absolutus fuerat, male sensisse, & haeretica dogmata continere postea noscatur, & aequissime tandem damnetur. Ex hac regula Ibae Epistolam, atque Theodoreti Capitula, quae in Concilio Chalcedonensi censuram Patrum effugerant, eorum Auctoribus Catholicae communioni redditis, deinde Oecumenica Synodus V. exsecrata est, impiisque sententiis atque erroribus scatere deprehensa justissimo anathemate perculit. Rursus Honorium Romanum Pontificem Oecumenica Synodus VI. Haereticis accensuit, ejusque Epistola ad Sergium tanquam impia proscripta. At veritati & aequitati suus perpetuo futurus est locus. Utique post tantum antiquitatis consensum ego negare non ausim (parcant Baronius, & alii) quin anathema dictum Honorio fuerit; sed cum Baronio, Bellarmino, & aliis contendere & nos possumus, Honorium male revera non sensisse de Christi Voluntatibus, neque Haereticum plane fuisse. Restat adhuc illius Epistola. Nihil ibi doctissimis viris occurrit, quod considerata temporum & rerum conditione, verum referat Monothelismum, hominemque faciat impia tradentem. Quare damnatam in Honorio doctrinam nos quidem exsecramur; at Concilii sententiam de Persona & Scriptis Honorii certe suscipiendam, sed non omnino certam censemus, quod & quamplurimi ante nos censuere, scriptisque prodidere, plaudentibus Eruditis, & Ecclesia atque Apostolica Sede post tot annos nequaquam improbante illorum consilium. Video, in magnis ambagibus versari, qui Epistolam illam merito fuisse damnatam evincere conantur, & Baronium atque Bellarminum cum sua sententia componere volunt.

Ceterum, quotiescumque Ecclesia, aliquem aut Auctorem aut Librum post plenam causae cognitionem damnavit, & illius mentem, istius sensum, quantum fieri potest in humanis, accuratissime investigavit, & conceptis verbis de adhibita diligentia, & de sensu proscripto monuit fideles, confirmata sententia priore, & improbato

illius Auctoris sive Libri patrocinio; tantum roboris Ecclesiasticis judiciis accedit, ut iis non acquiescere, & adhuc adversari, non temeritas tantum, sed scelus sit, idque non leve. Veneranda semper sunt Apostolicae Sedis, & Ecclesiae, vel de his rebus judicia. At tamen tolerare interdum Ecclesia solet ac potest, ut damnatis Auctoribus, Librisque proscriptis modesta & humilis defensio praestetur. Melius ipsa amat suos habere innocentes, quam reos. Et quanquam prius rite judicaverit secundum allegata & probata: nihilominus aequi deinde bonique facit hujusmodi etiam patrocinia, utpote quae interdum veritati prospicere, semper Caritate abundare possunt. Verum, postquam Ecclesia nulli diligentiae pepercit, & patronos nihil solidi afferentes, immo cavillationibus tantum causam agentes, silere jussit novis decretis, humillime parendum est. Et non divina quidem, sed pia fides, & non oris tantum, sed & animi reverentia est his adhibenda judiciis.

Ad leges Disciplinae, quae interdum tutelam suscipi reorum sinit, pertinet etiam nostrae sententiae aequitas. Tum Ecclesiae interest aperire, tum fidelium cognoscere, qui sint Haeretici, hoc est homines Catholicae Fidei vel voce vel scriptis adversi, & qui sint Libri sensibus perversis, & errorem spirantibus contaminati, ut vera Christi Doctrina incolumis in congregatione fidelium servetur, & omnis errandi caussa auferatur. Utramque pestem vitandam esse scimus e Christi ejusque Apostolorum imperio, ne, ut ait Apostolus 2. ad Tim. III. 13. *Mali homines, & seductores, & errantes, in errorem nos mittant*. Porro ex institutione divina, Pastorum est, scilicet Episcoporum, ac potissimum Apostolicae Sedis, lupos hujusmodi detegere, & venenata pascua removere. Ipsorum est judicare, quid ovibus fugiendum sit, quidve sequendum. Igitur sine crimine, sine temeritate negari obsequium, & pia fides non potest hujusmodi judiciis, ubi diligentissimo examine legitimi Judices causam versavere; ubi statutum est, nullius ponderis esse adhibitas in patrocinium personarum atque Librorum, rationes. Cur enim temerarium non sit, privatam suam opinionem solemni Ecclesiae & Apostolicae Sedis, hoc est, Judicum a Deo constitutorum, sententiae praeponere in re tanti momenti? Nisi his decretis humiliter & ex animi sententia obtemperandum, atque acquiescendum est, sique retractari ista judicia possunt, quanquam adeo exquisite peracta: quandonam constabit, qui sint Haeretici nobis ejurandi, quae sint verba male sonantia, qui sensus impiam doctrinam referentes? Quotidie non acquiescendi, non obtem-

obtemperandi caussas nectemus atque interea Haeretici frustra damnati bacchari pergent, eorumque Libri sensibus perversis infecti doctrinam perversam animis pervicacibus aut incautis legentium instillare non cessabunt. Quem quaeso judicaturum de sensibus verborum, de mente Scriptorum amplius appellabimus, quando Ecclesiam, Concilia, & Christi Vicarios auscultare nolimus, a quibus tam solemni judicio haec etiam causae pars & controversia diremta est? Utique non sunt e caelo exspectandi Angeli, ut his quaestionibus finem faciant. Nunquamne parendum est?

At, inquiunt, nos Doctrinam ab Apostolica Sede, & ab Ecclesia damnatam damnamus; non enim illic errori obnoxia est Ecclesia Christi Sponsa. Hanc autem Doctrinam verbis & phrasibus illius Libri contineri, eamque illius hominis menti revera insedisse, neque divinitus cognoscit Ecclesia, neque jure nos ad credendum cogere potest. Silentium prae reverentia adhibebimus. Majora praestare necessum non est. Nam quei certos nos Ecclesia de re illa faciat, quam ipsa certo non cognoscit, & in qua judicanda errare potest? Verum argutiis talibus Ecclesiae mandata eludere nefas est; & qui iis utitur, Fidei quidem leges se habere perspectas prodit, Disciplinae autem prorsus ignorat. Nimirum Disciplina praecipit, ut his etiam judiciis rite peractis animum pie fideliterque submittamus. Cordi nobis futura est prae omnibus Catholica Doctrina: ergo abominandi, qui illam corrumpunt voce, scriptis; ergo damnanda scripta & sensa, quibus ex Ecclesiae sententia continetur male sana doctrina. Cujusnam vero est, nisi Episcoporum, & praecipue Romani Pontificis, juridice decernere, qui sint isti Auctores nobis exsecrandi, quive Libri, Verba, & Phrases veneno infecta? Recta igitur ratio docet, hos prae aliis Auctores, Librosque esse a nobis damnandos, quos Ecclesia per juridicam & solemnem sententiam damnavit, & damnandos mandavit. Itaque huic damnationi quisque fidelis corde & ore subjicere se debet, & inanem, ne erret in obsequendo, timorem deponere. Ferendi ergo non sunt ii Jansenii Episcopi olim Iprensis affeclae, qui post celebre ac repetitum ab Apostolica Sede, & ab Ecclesia universa receptum Jansenianae causae judicium cedere nolunt & obsequi, & quorum nonnulli sub specie tuendi Jansenii & vindicandi a nota haereseos impacta, non quidem ejus personae, ut constat hujus controversiae peritis, sed ipsius doctrinae errores damnatos defendere & tradere non dubitarunt, Summis Pontificibus, Episcopis, omnique Ecclesiastica ac saeculari auctoritate contemtis.

Sibi

Sibi igitur irascantur, si Disciplinae severitatem in se experiuntur, qui Disciplinae Legibus adeo temere adversantur? Fieri non potest, ut gravem Haeretici cordis suspicionem non ingerant, dum tanto molimine deploratam Jansenii causam tuentur. Nam quod est ad novissimum Clementis XI. Pontificis Maximi decretum, nihil equius efformari potuit, quam quum statuitur, *non ore solum, sed & corde rejici ac damnari ab omnibus Christi fidelibus debere damnatum in V. Propositionibus Janseniani Libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, nec alia mente, animo, aut credulitate formulae Jansenianae condemnationis subscribi licite posse.* Jure (uti diximus) exigere a Fidelibus Ecclesia potest, ut Libros, hominesve a se damnatos damnent. Quis autem mentis compos, & verae Theologiae gnarus, sibi persuadeat, licere aliquid ore damnare, illudque ipsum interea corde amplecti? Ista linguae & animi dissensio ullisne potest ratiunculis dealbari, atque excusari?

Quod autem Apostolica Sedes in Jansenii causa nunc exigit, non nudius tertius exigi coeptum est, sed ab ipsis Ecclesiae incunabulis invaluit. Ubi quempiam Haeresis Ecclesia damnavit, tum continuo praeceptum est, ut illum omnes pro Haeretico haberent, atque ut saltem Ecclesiae Ministri ipsum disertis verbis exsecrarentur. Formulae etiam, sive fidei Professiones fuere constitutae, quibus scribendum erat, uti post Jansenianam controversiam actum pariter fuit. Qui hosce Haereticos, eorumque scripta ejurare noluerunt, tum de Haeresi suspecti, tum Haeretici (si evidentia maxima suberat) & ipsi proclamati sunt. Unius Theodoreti exemplum memorasse sufficiat. In Chalcedonensi Concilio Act. 8. tergiversabatur ille, nolebatque Nestorio statim anathema dicere. Post varias interpellationes, minitati sunt Patres se pro Haeretico ipsum habituros, nisi in Haereticum Nestorium anathema aperte pronuntiaret. Tum ille amplius non cunctatus, paruit, & orthodoxe sentire ex hac professione creditus fuit. Ceterum sequenti saeculo iterum in scenam Theodoretus rediit una cum Iba Edesseno, ac Theodoro Mopsuesteno in celebri trium Capitulorum causa. Scripta istorum, tanquam a recta fide abhorrentia damnavit Synodus V. Oecumenica, reluctantibus plerisque Africae & Istriae Episcopis, Chalcedonensis Concilii incolumitati tunc immerito paventibus, qui & inde perniciosum Schisma conflarunt, quum alioquin omnes in doctrina fidei consentirent. Sed ejus Concilii judicium, cui primum reluctatus fuerat Vigilius, ratum tandem ipse habuit, aliique deinceps Romani Pontifices, ac successu

tempo-

temporis immutabile ſtetit. Tum vero inexcuſabiles habiti, qui eidem judicio ſubſcribere noluerunt, & poenis ac cenſuris compulſi ſunt ad ſubſcribendum. Quamvis enim, uti vidimus, ad Fidei Dogmata non pertineat Perſonarum, Librorumque damnatio, attamen ad Diſciplinae leges ſpectat facere, & exigere, ut & hujuſmodi judiciis reverenti & humili animo aſſentiantur fideles, eoſque, niſi obſequantur, temeritatis, ſcandalique crimine merito poſſe damnari, quum diſciplinae contemtum, & perverſae doctrinae ſuſpicionem a ſe depellere iſti non poſſint, ſi Libros & Auctores ſolemniter iterumque damnatos damnare recuſent. Ad ejuſdem Diſciplinae auctoritatem referendum eſt, compellere poſſe fideles ad pie credendum & fideliter obſequendum in tot aliis factis a Deo quidem minime revelatis, ſed moraliter evidentibus, & ut talibus ab Eccleſia rite judicatis, e quibus Doctrinae Catholicae ſtabilitas, & morum regimen quodammodo pendet. Talia habeto, qui ſint legitimi Succeſſores Petri, legitimi Epiſcopi, ac Reges; quae ſint Oecumenica aut probata Concilia; quae Decreta indubia Romanorum Pontificum; quae germana Patrum ſcripta; & quid interdum revera ſentiat aliquis ex Patribus; & quis Caelitum albo ſit adſcriptus, & alia ejuſmodi, in quibus modo majorem, modo minorem reverentiam poſtulare poterit Eccleſia pro majore aut minore rerum certitudine atque evidentia, pro graviori aut leviori neceſſitate ad ſervandam unitatem atque doctrinam, & ad avertendos errores. Uno verbo, hujuſmodi factis, a Deo quidem non revelatis, ſed tamen cum Dogmate connexis, ſi Evidentiam praeferant, demens ſit, & nonnumquam reputetur Haereticus, qui credere & obtemperare nolit: ſin ambigua & dubia apparent; adhuc praeſtat Eccleſiae ſententiam ferenti, utpote judici divinitus ad nos regendos conſtituto, quam infirmo noſtro ingenio, piam adjungere fidem, ne ob timorem incerti & minime periculoſi erroris in crimen certum incurramus: quale profecto eſt in tanto diſcrimine aut corrumpendae doctrinae, aut ſcindendae unitatis, obedientiam Praepoſitis noſtris, rationem pro nobis Deo reddituris, pervicaciter denegare. Atque hactenus de judiciis Eccleſiae in Factis ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam pertinentibus, atque a Deo minime revelatis.

CA-

CAPUT VICESIMUMPRIMUM.

In profanis Artibus, Scientiis, ac Historiis magna Ingeniorum libertas. Sed & haec ab Ecclesia tunc coercenda, quum per eas sententias aliqua ex parte laeditur Fidei Doctrina, aut sacrosanctae Literae erroris sive mendacii suspicione asperguntur. Sublato hujusmodi periculo, liberum est in his sentire, quae velis. Regulae nonnullae in hanc rem Sacrarum Literarum scopus. Quandonam sit, aut non sit, evidens Scripturae mens in rebus ad salutem minime spectantibus.

NUNC mihi dicendum restat, quei regenda sint hominum Ingenia, quaeve tum illorum tum Ecclesiae sint jura in profanis Artibus, Scientiis, atque Historiis pertractandis. Lex illa omnium prima: *Licere ingeniis nostris heic sentire, quod & magis lubeat, & verum aut veri videatur similius.* Si Mathematicas Artes excipias, & praecipuam partem Philosophiae morum, reliquae Artes ex opinione hominum non parum pendent, tenebris innumeris involutae, in quibus certum difficile offendas, hallucineris facile: id quod potissimum in Physicis, Medicis, Astrologicis, Geographicis, Chronologicis, Historicis rebus animadvertere est. Caliginem istam superare Ingenia nituntur. Si res bene cedat, secundos eorum conatus humana tantum gloria manet, non autem caeleste praemium. Sin aliter accidat, nihil est quod sibi timeant a divina Justitia; non enim in postremo Orbis judicio cuiquam vitio vertetur, quod aut has Artes ignorarit, aut in earum cognitione aberraverit. Huc spectant Ephremii Antiocheni verba apud Photium Cod. 228. Ημὲν γὰρ περί πιστεως ἔρευνα &c. *Inquisitio illa, quae de rebus Fidei suscipitur, si aberret a veritate, ingens animae naufragium affert. Quare vel minimam, quae quidem eo pertineat, excutere syllabam oportet. At vero disputatio illa, quae de quaestionibus habetur ad fidem minime spectantibus, recte quidem res habeat, si optatum finem veritatis assequatur. Sin autem ab eo excidat, id quidem non bene successerit, non tamen in exitium animae vergit.* Unum igitur hinc redundare potest

poteſt incommodum, terrena videlicet gloria carere, ſi haec neſcias; aut ſeſe hominum cachinnis & contumeliis exponere, ſi in his turpiter erres.

Quum autem has Eruditionis partes non minus Eccleſiae, ſanctis Patribus, & Chriſtiani gregis Paſtoribus, quam cuicumque homini privato, obſcuras & ambiguas reliquerit Deus, & quum eorum tenuiſſimam portionem ipſemet revelarit, neque porro neceſſarium foret, ut ea revelarentur; non enim ad beatam in caelis immortalitatem ſuapte natura Animam perducunt, quod res Mundi uno potius quam altero modo eſſe, aut non eſſe, accidiſſe, aut non accidiſſe putentur: quis non intelligat, hujuſmodi opiniones extra ditionem Eccleſiae plerumque eſſe, ingentemque Ingeniis patere libertatem, ut heic ſeſe pro viribus, opinando, concertando, ſomniando etiam, ac delirando, exerceant? Nova hoc in regno excogitare licet, vetera aſpernari, ſuſque deque etiam vertere. Et quoties de meris profanis rebus, ſive cognitionibus agitur, a Religionis negotio omnino disjunctis, non alio loco habendi vel ipſi ſancti Patres, quam quo ſinguli privati Auctores. Veneranda profecto ſemper eſt Conciliorum, ſanctorumque Patrum auctoritas; ſed quae in Dogmatis eſt certiſſima magiſtra veritatis, talem ſe praeſtare nequit in his etiam, quae ſunt ultra fines ſanctiſſimae Religionis, Doctrinaeque Chriſtinae. Quare neſcio, quo plauſu excipiendi ſint illi, qui in Phyſicis, in Hiſtoriis profanis, & hujuſmodi argumentis Auguſtinum, Thomam, Bonaventuram, (a) alioſque ſanctitate ſimul & eruditione celebres viros producunt; rati ſe iſtorum auctoritate firmiſſimum ſuis ſententiis comparaſſe praeſidium, & ad iſta certe magna nomina incutiendum eſſe mirum ſuis adverſariis timorem. At ſancti Patres in hiſce Artibus humanis ac Scientiis, non Chriſtum, ſed Platonem, ſed Ariſtotelem, ſed Avicennam, homines videlicet impios, aut caecos habuere Magiſtros, aut ſuum intellectum fallacem; aut alios homines erroribus obnoxios, ſequuti ſunt. Quid ergo heic certi a ſanctis Patribus polliceri tibi poſſis? Tantum ſane eorum dicta valebunt apud cordatos viros, quantum rationibus, & robuſtiſſimis, neque fallacibus argumentis nitentur. Praeterea non hoc ſuae Eccleſiae, non Conciliis, non Patribus dedit Chriſtus, ut Populum fidelem Aſtronomum facerent, Phyſiceſve, Chronologiae, Hiſtoriae profanae, rerumque ſimilium ſine ullo errore peritum. In Crucifixi Schola ſatis eſt docere, ſatis ediſcere, quae vere de Religione credenda, quae

 pie

(*a*) Praecedentes editiones, poſt *Bonaventuram*, addunt *Antonium*.

pie facienda, ut ametur Deus, Caelorumque Regnum vi beatiſſima tandem rapiatur. Sed haec manifeſtiora ſunt, quam ut pluribus argumentis indigeant.

Ipſae tamen profanae Artes & Scientiae quibuſdam evidentibus Chriſtianae Doctrinae, ſacrarumque Literarum monumentis poſſunt interdum opponi. Igitur altera Lex erit: *Nefas Ingeniis noſtris eſſe, in cunctis Artibus, ſive Diſciplinis, aliter ſentire, quam veritatis oracula clament;* & Eccleſiae paſtoribus jus eſſe a Deo datum heic quoque coercendi temerarias hominum mentes. Non heic de iis profanae Scholae opinionibus loquimur, quae recta feriunt Chriſti & Eccleſiae Scholam; nam hae ſtatim damnandae cognoſcuntur, quales de Moribus, Virtutibus, & Vitiis, de Natura divina, de Providentia, Creatione mundi, Anima rationali aliiſque rebus bene multae occurrunt in Platonis, Ariſtotelis, Zenonis, Democriti & Epicuri Sectis. Loquimur de iis opinionibus, ſive effatis, quae ſuapte natura nihil pertinere ad Fidem, nihil officere, nihil adverſari videntur ſalutari Doctrinae Chriſtianae Religionis. Etiamſi aperta facie iſta non militent, militare tamen clanculum, atque indirecte, poſſunt contra certiſſimam aliquam Religionis veritatem. Eſt Dogma Fidei, Prophetis ac Apoſtolis divinum adfuiſſe Spiritum, ne quid falſi memoriae mandaretur in ſacris Scripturis. Multa autem in utriuſque Teſtamenti Libris habentur, quae referri poſſunt ad Phyſicam, ad Aſtronomiam, ad Hiſtoriam profanam, ad Chronologiam. Turpiter erret, qui in ejus generis notionibus revera hallucinatos Prophetas arbitretur, & documentis eorum habere fidem nolit, aut falſi litem intendat; cauſſatus tantummodo, non eam Deo fuiſſe mentem, ut nos eruditione profana imbueret, atque inutilem rerum ſcientiam per ſuas Scripturas revelaret. Certe non iſta ad ſalutem neceſſaria, & in ſe conſiderata, minime pertinent ad Fidem. Sed quia a Scriptoribus falli neſciis, & divino Spiritu afflatis, conſignata literis fuere, atque errorem in Prophetis ſive fallaciam ſuſpicari nefas eſt: idcirco hujuſmodi etiam documenta certiſſima credenda ſunt, & relationis cauſſa procul dubio ſpectant ad Fidem. Neque ſane ferendi Arminius & Epiſcopius Remonſtrantium primipili, affirmare auſi, Scriptores ſacros in rebus levibus, & nihil ad ſalutem pertinentibus, memoria, aut ignorantia labi potuiſſe, & revera fuiſſe lapſos. Abſit, ut hac temeraria medicina apparentibus quibuſdam ſacrorum Librorum contradictionibus atque difficultatibus conſulamus, quando tot aliae rationes aeque commodae & innocuae occurrunt, quibus

quibus divinarum Literarum veritas & auctoritas a suspicione falsi & erroris liberetur. Idem dicendum de aliis Physicis atque Historicis opinionibus, quae si verae credantur consequenter infirmant, & falsitatis arguunt divina quaedam Mysteria & Dogmata, in Ecclesia Dei firmissime stabilita. In his igitur dubitandum non est, quin Ingeniis nostris Ecclesia imponere frenum possit, ac debeat; neque enim committendum est, ut Spiritu Sancto inspirati homines lapsi putentur vel in levibus rebus quum non quae sua erant, sed ea duntaxat, quae Deus omniscius revelaverat, memoriae mandarint, & populo credenda exhibuerint.

Atque hae quidem regulae generales, & leges praecipuae ad judicandum de hisce quaestionibus. Sed judicio subacto, & circumspecta aequitate opus plane est in earum usu. Nam una ex propositis legibus illam Ingeniis licentiam tribuit, quae in Ecclesiae & Veritatis perniciem declinare interdum possit: altera opinandi libertatem ita adimere nonnunquam potest, ut Ingeniorum jura laedantur. Et profecto quum praeteritis temporibus, tum nostris potissimum, non defuere, nec desunt homines, quibus familiare est profanas disciplinas, atque sententias saeculi, quasi verbis divinis infestas atque contrarias, infectari, & proscindere internecino odio, perpetuis clamoribus. Si quid novi Physica, aut Astrorum Scientia, aut Ars Medica, aut Eruditio profana affert: istud hominum genus mille pericula continuo timet sanctissimae Religioni, & certis Fidei decretis. Solicitii ergo nullum non movent lapidem, quo Auctores novarum opinionum, licet nihil rei cum sancta Religione habentium, infament, eorumque Libros dilacerent, proscribant, & supremis Ecclesiae Tribunalibus configendos exhibeant. Et eorum zelus utique laudandus, modo tamen sit secundum scientiam, & cautis gressibus procedat. Deplorandum enim est, si errores, ubi non erant, somniet; si illic pericula confingat, unde nihil mali effluere potest, & injustos neque necessarios compedes injicere velit naturali humanarum mentium libertati. Et revera non animadvertunt interdum docti pariter piique viri, se unius Aristotelis causam agere, quum Religionis causam tueri videntur. Peripatetica Philosophia capti atque distenti, quidquid ab ista abhorret, continuo falsum ducunt. Tantum nempe amoris ac venerationis huic uni Scriptori, aliisque antiquis Auctoribus, praejudicata opinio comparavit, ut eorum adversarios, & contraria quaeque, non odisse eorum amasii nequeant, usque adeo ut quando nulla alia ratio succurrit nova inventa deji-

ciendi, facile & crebro ad auctoritatem Principum, Academiarum, & Religionis confugiatur, quasi de Regnis, de Veritate, de Fide actum sit, si nova haec recipiantur in Scholis. At ista sinceriori judicio, & sine affectibus, pertractare, atque insectari, aut defendere debet unus amor Veritatis. Unum hunc igitur nos consulentes, necessarium putamus quaedam heic statuere, quibus Ingenia nostra insistere jubentur, si rite fungi suo jure ac munere velint, neque in Religionis sacraria quicquam peccare.

Et primo dicimus, tum posse ac debere Ecclesiam sententiam ferre, certumque illius fore judicium de Quaestionibus Physicis, Medicis, Astronomicis, Geographicis, Historicis, aliisque hujusmodi, quum constabit, uno potius quam altero modo opinari, contrarium esse evidenti Scripturarum sanctarum, & Dogmatum veritati. Secundo, evidens erit, & constabit sacrarum Litterarum, Christianaeque doctrinae sententia, quando Prophetarum, Apostolorum, & Ecclesiae verba ac documenta nullam aliam interpretationem commodam sustinent, quam quae iis opinionibus omnino repugnat. Tunc enim variae ab hominibus excogitatae opiniones, quamvis ad salutem non necessariae, & ex sui institutione indifferentes ut aut credantur, aut non credantur, erroris, impietatis, & falsitatis justa de caussa damnabuntur. Tertio, si commode cum hisce hominum privatorum opinionibus conciliari poterunt divinae Literae, neque vis in Scripturarum explicatione sacris verbis inferatur, tunc neque impia, neque falsa appellare licebit hujusmodi, ut ita dicam, indifferentia Scientiarum & Artium placita. Quarto, erit ea interdum in hujusmodi sententiis indifferentibus rationum & experimentorum gravitas atque evidentia, ut non laudabile solum, sed & necessarium futurum sit, cum *istis* conciliare sacrorum Librorum sententias: quod commode saepe fieri poterit, si rectae Critices usus adminiculum pie & sedule quaerentibus ferat.

Quae sint autem harum legum fundamenta, breviter exponemus. Veritas una est. Innumerabiles ejus particulae non pugnant invicem, non discordant, sed amice conspirant: quod de Erroribus non accidit, quorum alter alterum insequitur nonnumquam, ac destruit, omni spe foederis utrimque sublata. Fac aliquid sit verum in Theologia, & in sacris Literis: necesse est ut idem quoque affirmetur in Physica, & in profanis Historiis. Rursus si quidquam verum certumque sit in Philosophia & in Historiis non sacris, aliter sensisse nequit divina Scriptura, & Christianorum Theologia. Unicum

cum tamen haec inter discrimen. Semper Ratio, semper Philosophia, aliarumque Artium documenta cedere Fidei, sacrisque Literis debent, aliquid evidenter tradentibus; non autem sacrae Literae ac Theologia, aliquid evidenter narrantes, submittendae sunt Rationi ac Philosophiae, quanquam & istae evidentiam jactent a suis partibus quam maximam. Et aequissime id ab ipsa Ratione exigitur; cum sacris enim Literis, & cum Fide, ac Revelatione divina, perpetuo & necessario conjuncta est Veritas. Aliquid revelante ac tradente Deo omniscio, & veracissimo, illic errorem aut mendacium excogitare, omnium perniciosissimum delirium est. Contra cum Ratione humana, cum Philosophia, Historia profana, aliisque Artibus necessario Veritas non habitat, & saepe error locum habet. Igitur falsum sit necesse est, quod a perspicua Fidei eruditione dissentit; neque enim alia esse potest Theologorum veritas, alia Philosophorum; alia Dei, alia hominum; ac proinde cedat oportet Ratio Fidei, non Fides Rationi, sicuti aequum est, ut homines Deo, non Deus hominibus cedat. Et gravissime profecto ac sanctissime pronuntiatum anathema in Lateranensi Concilio sub Leone X. Sess. 8. contra quosdam Peripateticos Philosophos, inter quos fuisse fertur Petrus Pomponatius, quod secundum Philosophicam doctrinam mortales esse hominum Animos dicerent, licet secundum Christianam Fidem immortales eos affirmarent. Rationem damnationis invictissimam his verbis conclusere Patres. *Quum verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatae Fidei contrariam, omnino falsam definimus.*

At saepe etiam in humanis Scientiis & Artibus, immo in toto Rationis humanae regno, tanta esse potest Veritatis evidentia & perspicuitas, ut secundum ipsam Rationem, secundum istas Artes, non solum liceat, sed necessarium plane sit explicare non aeque perspicuam Scripturarum sanctarum mentem, ac verba. Id accidit, quum talem sensum divinae Literae prae se ferunt, qui si verus & germanus censeatur, intoleranda post se absurda & incommoda trahat. Hoc est, ubi sententiam aliquam tribuas aliquibus verbis divinae Scripturae, contradictiones nunquam sedandae emergent inter haec & alia aut Scripturae loca, aut Fidei Dogmata, atque de Numine, ejusque Natura, ac voluntate, indignum aliquid sentietur; & recte Rationis principia, & Virtutum ac Morum clarissima praecepta, & receptissima apud omnes Christianos Artium placita, evertentur. Tunc ergo res monet, prioribus illis Scripturae verbis, utpote minus quam haec

alia

alia documenta perſpicuis, non eum qui putabatur tribuendum eſſe ſenſum. Tunc non obvia ac literalis ſententia, ſed figurata accipienda fortaſſis erit; neque proprius, ſed translatus ſenſus; eiſque verbis aliquid aliud ſignificare voluiſſe divinus Spiritus cenſendus erit; quod quale ſit, facile ex aliorum locorum collatione liquebit. Hinc illud celebre & ſummopere laudandum Auguſtini axioma in Ep. 143. olim 7. *Si Ratio contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta ſit, fallit veriſimilitudine; vera eſſe non poteſt. Rurſus ſi manifeſtiſſimae certaeque Rationi velut Scripturarum ſanctarum objicitur auctoritas: non intelligit, qui hoc facit; & non Scripturarum illarum ſenſum, ad quem penetrare non potuit, ſed ſuum potius objicit veritati; nec quod in eis, ſed quod in ſe ipſo velut pro eis invenit, opponit.* Unde autem Anthropomorphitarum Haereſis erupit, niſi e perverſa eorum locorum interpretatione, in quibus ſacrae Literae Deo oculos, manus, pedes, aliaque membra, & corpus & affectus hominum tribuere videntur? *Oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum: Manus Domini fecit haec. Et quum audiſſent Adam & Heva vocem Domini Dei deambulantis in Paradiſo ad auram.* Et alia id genus innumera. Haec, ut litera ſonat, accipienda non eſſe, ſed ſine dubio cenſenda tropice & figurate dicta, quo per ſenſibiles imagines inviſibilia intelligantur, quis quaeſo nos docuit, niſi evidentiſſima lux Rationis, ac Theologiae naturalis, quae Deum plane incorporeum & ſpiritalem eſſe ſtatuit? Ne contradicam ideae perfectiſſimae, quam & Natura & Scientiae mihi de vero & ſummo Deo indiderunt, a literali proprio ſenſu eorum verborum diſcedere cogor, & loca illa conciliare cum hujus ideae veritate manifeſtiſſima. Quando autem myſticus, aut figuratus ſenſus literali proprio ſit praeponendus, & ab iſto recedere non ſolum deceat, ſed oporteat, doctiſſimi viri luculentiſſime tradidere. Sed unius Eccleſiae eſt decernere ſine errore, quae interpretatio conſonet aut repugnet Veritati, in ſacris Literis, atque in ſingulis earum verbis certiſſime regnanti.

Si quidquam igitur literalis proprius ſenſus Scripturarum habeat, quod cum Artium, & Scientiarum, & Hiſtoriae evidentibus principiis & documentis pugnet, & commodam non recuſet interpretationem, iſta profecto adhibenda erit, aut ſaltem illam adhibere nemo ſibi religioni ducat. Tantoque magis id praeſtare licebit, quanto certius eſt, majorem ſine comparatione libertatem heic eſſe humanis Ingeniis, & nullam neceſſitatem credendi, ſive diſcendi.

Certum

Certum enim eſt, in iſtis rebus Deum exquiſite erudire noluiſſe hominum genus, quum ſacrarum Literarum verus ſit ſcopus atque conſilium nos ad Amorem Dei & proximi tantummodo informare, in quo univerſa Lex poſita eſt, & Prophetarum doctrina. Quod quum fieri nequeat, niſi etiam cognoſcatur, verus Deus, & verus Dei & hominum Mediator Chriſtus Jeſus, & niſi recta morum praecepta habeantur perſpecta: haec etiam in Scripturis ſacris revelare & inculcare hominibus Deo placuit. Reliqua ad humanas Artes pertinentia, quae illic narrantur, eatenus ſpectanda ſunt, quatenus ad illam Scripturarum ſanctarum mentem referuntur. Eo ſaltem fine conſideranda non ſunt, ut Phyſicam, Geographiam, Chronologiam, terrenarum rerum Hiſtoriam, Aſtronomiam, Medicinam, Militarem Artem, & alia id genus, non ſecus ac ipſa Dogmata, diſcamus.

Quocirca quam diligenter Apoſtoli, & Eccleſiae Patres mandant, ut ad illuſtrandam, confirmandam, propugnandam Dei, Chriſtique, & verae pietatis cognitionem, Scripturarum ſcientia adhibeatur; tam caute etiam vetant, ne in alias inutiles, & curioſitati potius quam eruditioni ſalutari inſervientes quaeſtiones nimium divertant Chriſtianorum ingenia, neve ad eas dirimendas in medium afferantur oracula divina, quaſi divini conſilii fuerit, & noſtra & Creatoris noſtri interſit, nos in his inanibus argumentis doctos eſſe aut ignaros, & ſapere, ſive deſipere. Altiora, diviniora, & noſtram ſalutem aeternam, non noſtram temporalem eruditionem, ſacri illi Codices reſpiciunt. Audiatur heic Gentium Doctor. In Ep. I. ad Tim. Cap. 1. illa prohibet, quae quaeſtiones praeſtant magis quam aedificationem Dei, quae eſt ex fide. *Finis autem praecepti eſt Caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta.* Et Cap. V. 3. *Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ei, quae ſecundum pietatem eſt, doctrinae: ſuperbus eſt, nihil ſciens: ſed languens circa quaeſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, &c.* Poſtquam in Epiſtola ad Titum multa de clementia Dei, de Mediatore, aliiſque divinis beneficiis proloquutus eſt: *Haec*, inquit, *ſunt bona & utilia hominibus. Stultas autem quaeſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita; ſunt enim inutiles & vanae.* Ubinam ergo ſunt, qui in divinis Scripturis quaerunt naturalium rerum, Aſtrorum, temporum, & locorum ſcientiam? Earum auctoritatem, niſi manifeſtiſſima ſit, in his nimium inculcare, neque temeritate, neque periculo interdum caret: certe ab ipſarum conſilio abhorret. Pro-

Propterea idem Apoſtolus Cap. I. 9. Epiſtolae ad Titum poſtulat Chriſtianum Epiſcopum ita Scripturarum ſcientia inſtructum, *ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere*. In doctrina, inquam, ſana, & Pietatis, & Fidei, non in Phyſica, aut Chronologia, aut rebus profanis. Neque alio nomine ſe Doctorem, ſervum Dei, & Apoſtolum Jeſu Chriſti in exordio hujus ipſius Epiſtolae profitetur, quam *ſecundum fidem Electorum Dei, & agnitionem veritatis, quae ſecundum pietatem eſt*. Quid autem refert ad pietatem, ſcire, cujus figurae, verbi gratia, Terra ſit, quei ſupra Caelos ſint aquae: an Caeli ex quinta ſubſtantia ſint, & an ex ſe corruptioni obnoxii; num Ignis inter elementa computandus; quis Eſtheris conjux, videlicet utrum Xerſes, an Artaxerſes fuerit, & alia ejuſmodi? Haec idcirco prae oculis habens ſanctus Baſilius in Examer. Hom. 9. Moyſen laudat, quod ea praetermiſerit, quae Philoſophorum animos inani ſtudio torquent. Scripturam autem ait ſuo honore, ſua gloria ſpoliari per eos, qui ejus dicta ad inutiles quaeſtiones inflectunt. Similia habet Sanctus Hieronymus in Cap. 3. Ep. ad Titum, eique concinunt, quicumque pietate & judicio in explicandis ſacris Literis excelluere. Quibus ex rebus ſequitur, prudentiſſime agere Eccleſiam, quae ab hujuſmodi quaeſtionibus dirimendis, & opinionibus probandis ſive improbandis abſtinet. Eas ipſa aut non curat, aut etiam contemnit: & ſiquidem vellet interdum ſe iſtis immiſcere controverſiis, neceſſaria ad rectum certumque judicium ferendum praeſidia ipſam deficere interdum poſſent. Nimirum Traditio ſacra, antiqua, & continuata nonnumquam deeſſe, ſine qua teſtatur Eccleſia ſe firmas proferre heic non poſſe ſententias. Nam cur Deus incorruptam per tot ſaecula hiſce de rebus ſcientiam, & Traditionem in Eccleſia ſua ſervet, quando earum ignorantia nullum ſuis fidelibus, nullum ſuae Religioni periculum creat, atque ipſe earum ſcientiam neque a nobis expetit, neque nobis revera reliquit, immo contra ab earum inquiſitione per ſuos Apoſtolos nos non ſemel deterruit?

Reſtat igitur, ut una de cauſſa nonnumquam Eccleſia compeſcere & damnare poſſit has etiam indifferentes hominum opiniones, quum videlicet agitur de liberandis ab erroris aut mendacii ſuſpicione utriuſque foederis Libris. Tum certe ad Eccleſiam ſpectat, falſa proclamare & irrevocabili ictu proſternere, quae aliter vera eſſe nequeunt, niſi falſi arguatur ſacratiſſimum illud veritatis penus. Huc autem pertinent, quae ſanctus Thomas habet 2. 2. Qu. II. Art. 2.

ubi

ubi ait, quaedam ſpectare ad Fidem poſſe dupliciter; *uno modo directe & principaliter, ſicut articuli Fidei; alio modo indirecte, & ſecundario, ſicut ea, ex quibus ſequitur corruptio unius articuli.* Sed omnino appareat, neque appareat tantum, ſed revera adſit oportet neceſſitas damnandi hujuſmodi opiniones indirecte oppoſitas ſacrarum Scripturarum veritati. Evidenter, inquam, conſtare prius debet, non alium ſenſum commode, & legitime, & ſecundum Criticae regulas, tribui poſſe Literarum ſacrarum verbis, quam qui adverſetur Phyſicis iſtis, Geographicis, Hiſtoricis, & aliis ejuſdem naturae ſententiis. Nam ſi per germanam aliquam, & non violentam interpretationem alius ſenſus a literali & obvio, convenire poſſit Scripturae divinae verbis, & componi cum Artium & Scientiarum effatis Prophetarum dicta valeant: non eſt cur ab ea interpretatione adhibenda nos jure ac merito impedire quiſquam velit. Tunc in tuto ſunt omnia. Tunc divinorum Codicum dignitati conſultum ſatis eſt, & Ingeniorum juribus, & legibus optimi Judicii, verique Scripturarum interpretis. Neque temeritas amplius eſt, neque crimen perniciofum, id affirmare, quod a ſacris Auctoribus negari non conſtat, aut id negare, quod ab iiſdem affirmari manifeſte non liquet. Sufficit autem in his rebus, uti diximus, a divinis iis Scriptoribus arcere aut mentiendi voluntatem, aut memoriae lapſus, aut rerum, quas narrant, ignorationem quamcumque; non enim iſta excogitare aut ſuſpicari vel leviter licet in hominibus, quorum calamum regebat divinus veritatis Magiſter. Hoc periculo declinato, quae ad veritatem propius accedere, aut veri videbuntur ſimiliora, ſentire fas erit, in quaeſtionibus videlicet, quae ſive in unam ſive in alteram partem verſentur, ad aeternam hominum vitam, eruditionemque ſalutarem nihil faciunt.

Interdum autem tantam eſſe poſſe diximus divinae mentis evidentiam in verbis ſacrorum Codicum, ut abjicienda ſit quaecumque alia diverſa opinio rerum vel indifferentium. Atque id potiſſimum elucet in Hiſtoricis documentis, quorum ſenſum obvium ſaepiſſime accipiendum eſſe, manifeſta ratio docet, atque adeo omnis inde excluditur figuratae dictionis ſuſpicio. Quod Jacob ex utero materno prodiens, plantam fratris teneret, aut non teneret manu, nihil ad hominum ſalutem, & neceſſariam eruditionem ſpectabat; nullum enim continet aut innuit Fidei Dogma, ſive praeceptum vitae. Sed quando hujus rei mentionem nobis relinquere ad aliquam ſemper utilitatem noſtram divino conſilio placuit; & Jacobum apprehenſa fratris

planta, in lucem revera egressum fuisse, Genes. XXV. 25. ita narratur, ut nonnisi violenta interpretatio adhiberi possit Scripturae verbis: ejus rei Historia habenda est sine ulla dubitatione a Deo revelata, atque certissima. Similiter nullus esse potest dubitandi locus, quin sub Augusto Caesare facta fuerit descriptio illa, quam Lucas in Evangelio memorat II. 2. & quin Syriae aliquo modo praefuerit Cyrinus, sive Quirinus. Itidem certum nobis ac ratum est, Tobiae canem suo Domino praecurrisse, & quasi nuntius ad ejus parentes adveniret, blandimento caudae suum expressisse gaudium, Tob. XI. 9. Atque alia id genus certissima sunto; nam si aliter explices, quam litera sonat, manifestam vim infers narrationi divinae. Propter eandem rationem, quum ex evidenti Scripturarum testimonio, & perpetua Ecclesiae Traditione constet, Deum omnipotentissimum posse ex nihilo aliquid facere; & posse alicujus rei substantiam in alteram convertere, ita ut prioris sustantiae accidentia, sive species, non destruantur, fiatque in hominum sensibus eadem sensatio, quam substantia sublata sive commutata prius producebat; & posse facere, ut humanum Corpus induta incorruptione glorificatum in Caelis, angustissimo spatio contineatur, & per corpora spississima liberum habeat aditum; quum, inquam, haec evidenter certissima sint nobis per Revelationem: statim consequitur, a veritate abhorrere, quidquid acuti, quidquid speciosi Physica excogitare & afferre contra possit.

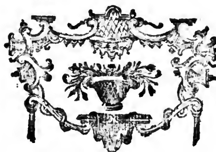
Rursus eas rationes, eamque evidentiam secum ducere interdum Physica, Historia profana, atque aliae Artes possunt, ut prae illis non aeque evidentia, immo dubia sint Scripturae sacrae verba. Quod si contingat (saepe autem contingit) tum certe non licet solum, sed oportet, sacras Literas non repugnantes interpretatione aliqua explicare, quod semper commode fiet, consultis prius non temerariae Criticae regulis. Sive Metaphora quaepiam, sive Synecdoche, sive Metonymia, sive alius quispiam Tropus & Figura in divinis verbis apparebit, quo non obvius, sed alius verissimus sensus illic significetur cum profanis opinionibus concors, ut nihil dicam de Orientalium populorum Dialectis, in queis manifestum nimis est diversos plane a nostris saepe exhiberi dicendi modos. Unde autem novimus, tot Scripturae sensus aliter quam litera sonat significare, nisi quia rerum experientia, & humanae Artes ita accipiendos monent? Anima rationali carere bruta, anima quacumque carere simplicia corpora, jam notum est nobis. Ergo ubicumque iis Animam, aut etiam Animam rationalem, tribuere Scriptura videtur, illic Tro-

pum

pum & Figuram aliquam haberi statim intelligimus, aut Animae vocabulum aliter apud Hebraeos accipiendum, quam apud Latinos. Eodem modo, hominem, cujus *cor & ossa tanquam cremium aruerint*, *quique ut foenum percussus fuerit*, vivere diutius non posse, tam certum est quam quod certissimum. Ergo Davidis verba haec narrantis in Psalmo CI. 4. 5. de se ipso, aut de paupere quopiam adhuc vivente, non ad literam, sed figurate exponenda sunt. Idemque de versiculo sequente dicendum, ubi sanctus Rex ait: *A voce gemitus mei adhaesit os meum carni meae*. Quodnam enim est angustiae & miseriae signum, ossa habere carni suae adhaerentia? Nonne & hoc in recte se habentibus conspicitur? Et nihilominus haec David memorat, infelicem alicujus statum descripturus. Ergo dicendum, carnem heic pro cute hominis accipiendam esse; cutis enim est pars quasi homogenea carnis. Ossa autem cuti adhaesisse dicuntur, ut macies hominis extrema significetur, qua dicendi formula & ipsum vulgus nunc utitur, & Comicus olim dixit: *Ossa atque cutis sum miser*. Accedit etiam locus Jobi XIX. 20. *Pelli meae*, *consumtis carnibus*, *adhaesit os meum*. Seu, ut habent Hebraici Codices: *Pelli meae*, *& carni meae*, *adhaesit os meum*.

Tandem loca Scripturarum quamplurima occurrunt de rebus ad salutem non necessariis, quae dubium sensum, dubiam significationem praeseferunt, variasque facile admittunt, easque verisimiles, interpretationes. In his, non immoderata quidem, sed magna tamen Ingeniis licentia conceditur interpretandi, & disputandi, modo omnis Ingeniorum linea illo tendat, ut inter ceteras, quae verisimillima sententia videtur, Scripturis sacris tribuatur. Experimenta rerum, Linguarum peritia, Historia profana, omnesque Artes, & humanae Scientiae heic in consilium adhibentur; & quo graviores rationes & probabiliora argumenta unam potius quam alteram sententiam commendant, eo tutius & laudabilius in eam Ingenia concedunt. Hinc tot in sacris Scripturis exponendis quaestiones. Hinc tot unius loci interpretationes, totque novi Eruditorum conatus, ut dilucidius, verisimilius, & aptius quam antea explicentur Scripturarum loca. Neque hujusmodi interpretationes, quia novae, unquam improbari possunt, sed quia insulsae, ineptae, & a ratione absonae, & ab aliis Scripturae locis fortasse discordes. Nam in iis quidem, quae ad praecepta vitae, & ad Fidei Dogmata pertinent, jure interdicta est illa opinionum novitas, quae sanctorum Patrum consensui repugnet. At in istis indifferentibus rebus opinari, & nova proferre, nequa-

quam prohibemur; ſive enim heic uno potius quam altero modo ſentias, nihil hoc Fidei, nihil hoc Dogmatibus, & ſcientiae morum officit, ubi a ſingulis interpretibus in tanta interpretationum varietate ſatis conſulatur dignitati & veritati ſacrorum Codicum. Sic Eruditis hucuſque licuit diſputare, num Quirinus, memoratus, ut vidimus, in Evangelio Lucae, ordinarius Syriae Praeſes fuerit, an extra ordinem, cenſus cauſſa illuc miſſus; aut an deſcriptio univerſi orbis Romani, ante indicta & completa fuerit, quam idem Quirinus Syriae praeeſſet. Id ex innumeris aliis exemplis liquere poteſt. Neque vero urgere quemquam poſſumus diſputantem de his rebus ſcitu non neceſſariis, ut opinionem ſuam mutet, multoque minus ipſum tanquam Haereſis, & perverſae doctrinae reum inſectari, dum tamen hic rite & commode interpretari, ſuaeque opinioni minime contraria Scripturarum loca, ſi qua opponuntur, oſtendere valeat. Ille tantum Haereticus eſt, qui pertinaci animo Dogma aliquod ab Eccleſia receptum, a Scripturis ſacris, aut a Traditione commendatum, contemnit, rejicit, negat; aut Scripturae loca ad fidei & morum doctrinam ſpectantia contra mentem Eccleſiae, & conſenſum Patrum pervicaciter interpretatur. In reliquis ipſos Patres quidem venerari, aut religioſe & κατὰ πόδα ſequi non cogimur: alioqui tot haberemus Haereticos, aut ſaltem temerarios, quot habemus Scripturarum Interpretes.

CA-

CAPUT VICESIMUMSECUNDUM.

An Scripturis ſanctis repugnet Aſtronomorum ſententia de Telluris motu diurno. Sacrae Litterae phraſibus vulgi ac figuris uſae, ut verum quodpiam ſingnificarent. Exempla in eam rem. Quid totus Orbis in Scripturis, extremitates Caelorum, Solem incaleſcere, aliaque ad Caelos, Stellas, ac Solem ſpectantia. Quando proprium litteralem ſenſum in Scripturis ſacris retinere cogamur; & quando ſit locus aliis interpretationibus.

EXIGERE itaque juvat, quum res poſcit, ad hoſce Canones inventa nonnulla, opinioneſque varias Philoſophorum, Phyſicorum, Hiſtoricorum, & quidquid in Mathematicis, Aſtronomicis, & Geographicis ſtudiis aut novi aut antiqui traditur. Fac autem, exempli gratia, in Aſtronomia nobis occurrat quorumdam ſyſtema de diurno circa Solem immobilem Telluris motu, cui complura loca e divinis Scripturis petita opponi videntur. Tum prudentis Theologi erit inveſtigare, an ita perſpicua ſint atque evidentia ſacrarum Litterarum loca, ut omnino peccetur contra melioris Criticae, ipſiuſque rationis leges, & contra germanae interpretationis regulas, ſi illa trahere velimus ad opinionem eorum Aſtronomorum. Multa autem ab ejus ſententiae tutoribus pro ſe adferri poſſunt. Quanquam enim neque in Phyſica, neque in Aſtronomia quidquam certi habeamus de Telluris motu attamen eam ſententiam nondum Eccleſia, aut Apoſtolica Sedes damnavit, neque pro Haereticis reapſe habet tot eruditos viros aut clam, aut aperte eam amplexos, ſive olim, ſive duobus proxime praeteritis ſaeculis. Copernicana quippe Hypoteſis, ut obiter id dicam, non plane nova eſt, uti ex Ariſtotele, Cicerone, & Plutarcho apparet, eamque octoginta annis ante Copernicum aſſeruerat celeberrimus vir Nicolaus Cuſanus Cardinalis in Libro de docta Ignorantia; ſed illam Copernicus in multis perfecit, ejuſque veſtigia ſequuti videntur Calendarii Juliani in Correctione Gregoriana emendatores. Contra vero his Scripturae ſanctae locis immobilitas Telluris, & Solis mobilitas ſuadentur. Gen. XIX. *Sol egreſſus eſt ſuper terram*. Et cap. XXXII. *Ortuſque eſt ei ſtatim Sol*. Eccleſiaſtici verba

verba ſunt Cap. 1. *Generatio praeterit, & generatio advenit; Terra autem in aeternum ſtat. Oritur Sol, & occidit, & ad locum ſuum revertitur, ibique renaſcens gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Ad imperium autem Joſue praecipientis, ne Sol ac Luna moverentur, *ſteterunt Sol & Luna, donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Stetit itaque Sol in medio Caeli, & non feſtinavit occumbere ſpatio unius diei.* Ita Joſue X. 12. 13. Alia loca praetermitto jam nota, jam uſu doctorum hominum trita, quibus Terrae quies, & motus Solis aperte memorari videntur in ſacris Codicibus. At quod eſt ad ea Scripturae verba, quae Tellurem immobilem ſignificare videntur, fatendum eſt, parvo negotio conciliari poſſe cum Aſtronomorum ſententia; etenim ibi potius affirmatur, Tellurem permanere, ſemperque eſſe, neque a ſuis cardinibus unquam dimoveri: quae ſane conſiſtentia, perduratio, ac firmitas localem motum in ea excogitatum nequaquam excludit. Ita quoque Firmamentum, Caeli appellantur; Aethera etiam ſeu Caelos divina Sapientia firmavit ſurſum, ut habetur Prov. VIII. 28. Et tamen a Caelorum firmitate motus nequaquam abhorret, ut in Ptolemaei Syſtemate traditur.

Longe clariora ſunt pro Solis mobilitate ſacrorum Librorum documenta. Verum animadverti debet, ſolere divinas Scripturas ad opinionem vulgi ſeſe interdum accommodare, & retinere communem loquendi conſuetudinem, ut ad rudis populi ſenſum & captum ſeſe attemperent. Facilius enim ignarum vulgus ea concipit & percipit, quae uſitatis dicendi formulis proponuntur, quam quae inuſitatis, licet accuratioribus. Quod potiſſimum elucet in iis tradendis, quae ad ſalutarem Fidei & Morum veritatem non pertinent; nam, uti diximus, Deo per ſuas Scripturas loquenti non is ſcopus fuit, ut inanem erga res, ſcitu non neceſſarias, erga mundi elementa & corpora, hominum curioſitatem paſceret, ſed ut vere utilia ad aeternam beatitatem conſequendam traderet. Neque in doctis humanae ſapientiae verbis ipſe loquitur, ſed ſeſe demittit ad earum locutionum uſum, quae quanquam minus accuratae, & ad humanae ſapientiae trutinam impropriae dignoſcuntur, rudi tamen populo veritatem quampiam utilem ac ſalutarem commodius exponunt. Quod ſi Deo corpus, & membra, & animi perturbationes, & operationes humanas tribuere non dubitarunt divinitus inſpirati viri, quo ſignificarent veros divinae operationis effectus: quanto aequius hujuſmodi minus accurato loquendi genere uti potuerunt, dum de Phyſicis & huma-

nis

nis rebus quidpiam enarrabant? Eſt hoc figurate loqui, eſt hoc in uſu apud omnes populos, immo & apud ipſos doctos, & praecipue Poetas, atque Orientales, neque enim veritas inde laeditur, ſed per eas etiam figuras eleganter traditur, quod vere tradere in animo fuit. Eruditorum autem hominum eſt in his non neceſſariis rebus, Eccleſiaſticorum vero Judicum in rebus ad Fidem & eruditionem Chriſtianam ſpectantibus, decernere, quid proprie, & quid figurate ſit accipiendum.

Fuiſſe divinis Scriptoribus eum morem, ut ſecundum vulgi ſententiam interdum loquerentur, luculentiſſimis exemplis demonſtrari poteſt. Quum dicimus *Terrarum Orbem*, multoque magis quum *Univerſi* titulum addimus, nemo eſt qui neſciat, ſignificari Populos omnes, & univerſas Provincias ac terras, quae terraquei globi ſpatio quaquaverſum continentur. Sed alia interdum fuit, & adhuc eſt vulgi opinio, dicendique conſuetudo. Nimirum totius Orbis vocabulo ſignificantur Provinciae & Populi antea cogniti, & magna Terrae pars, aut vaſtiſſimum quoddam Imperium, quale olim Aſſyriis, & Alexandro Magno, & Romanae Reipublicae contigit. Inquit autem ſanctus Lucas II. 1. *Exiit edictum a Caeſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis*, *ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην*. En ut vulgari opinione dicendique forma utitur ſanctus Evangeliſta. Magnifice de ſuo Imperio ſentiebant Romani. Nihil minus, quam totum Terrarum Orbem ſua ditione ſe tenere aut arbitrabantur, aut dictitabant. In hanc rem celeberrima praeſertim ſunt Petronii verba in ſpecimine Belli Civilis.

Orbem jam totum victor Romanus habebat,
Qua mare, qua terrae, qua ſidus currit utrumque.

Et Hegeſippus Lib. 2. Antiqu. Cap. 9. *Orbis terrarum, qui Romano Imperio clauditur ac definitur*. Attamen nemo in Hiſtoria aliquantulum verſatus eſt, qui neſciat, longe abſuiſſe Romanos ab imperio totius Orbis, cujus amplam quidem partem armis victricibus occuparant, ſed revera opinione minorem, ſi cum tot aliis Provinciis adhuc indomitis conferebatur. Quum igitur in quibuſdam Scripturae locis mentio fit de Terra, de toto Orbe, *περὶ τῆς οἰκουμένης*, non continuo accipienda ſunt ea vocabula de omnibus Telluris gentibus atque Provinciis. Interdum per illa ſignificatur Judaea tota cum Judaeorum tribubus late diffuſis, interdum Romanum Imperium, interdum etiam ea Terrae pars, quae antiquis iis temporibus

cognita

cognita erat, hominumque Judaeorum commercio patebat. Quam interpretationem admittet locus ille Pauli ad Rom. X. 18. ubi ad Evangelii praedicationem accommodat Psalmi XVIII. versiculum quintum: *Sed dico, numquid non audierunt? Et quidem in omnem Terram exivit sonus eorum, & in fines Orbis Terrae verba eorum*. Non enim verisimile est, tum temporis in extremas usque Scythiae seu Tartariae inhospitae provincias, & in vastissimas Americae regiones, atque in tot alias barbaras gentes sub utroque Polo sitas, Evangelium & Apostolos penetrasse; quum novissime tantum, hoc est tribus proxime praeteritis Saeculis, magna earum regionum pars innotuerit, & amplissima adhuc Regna tum circa Arcticum, tum circa Antarcticum Polum, diligentiam & navigationem hucusque fugerint recentium Europaeorum, qui tamen sine comparatione anteferendi sunt veteribus nautis, & antiquis lustratoribus orbis. Et certum quidem videtur, ante saeculorum consummationem nullo termino constringendam esse Ecclesiae Catholicae fideique verae ditionem, omnesque prorsus gentes in hereditatem Christi cessuras. Verum Tertulliani, Hieronymi, Augustini, aliorumque Patrum aevo id nondum contigerat, quanquam ex ipsorum sententia Ecclesia Catholica *Mundum repleret, totum Terrarum Orbem incenderet; in toto orbe divideretur; impleret universam Terram; toto Orbe diffusa esset*. Maximam totius Orbis portionem ea nomina sonabant, illamque praecipue, in quam aditus erat Judaeis, Romanis, & Graecis. Haec vulgo erat terra nota, haec Patribus erat totus Terrarum Orbis. Divinae vero Scripturae illam vulgi opinionem, & loquendi consuetudinem usurparunt, revera significaturae eam Terrae partem, quam vulgus noverat; non enim divinum consilium eo etiam pertinebat, ut fideles hinc discerent, alias easque amplissimas Terrae partes haberi ultra cognitum orbem. Id quoque animadvertas, ubi Daniel praedicit, Alexandrum universae Terrae imperaturum. Lege etiam Cap. II. 5. Act. Apost. *Erant*, inquit sanctus Lucas, *in Hierusalem habitantes Judaei, viri religiosi ex omni natione, quae sub caelo est*. ((a) Ita vulgo videntur cogitationes & velle ac nolle in *Corde* nasci; quum tamen certum sit, tum Mentis, tum Voluntatis sedem veram esse Cerebrum & Caput hominis. Innumera sunt loca divinorum Scriptorum ad istam vulgi Opinionem composita.)

Ad

(*a*) Ex secundis curis comparatio istiusmodi addita, nam praecedentes editiones desinunt in haec verba: *quae sub caelo est*.

Ad hunc eundem morem facit alius Actorum locus XXVII. 27. *Circa medium noctis suspicabantur nautae apparere sibi aliquam regionem*. Graeci Codices, non *apparere*, sed *appropinquare* habent, quum utantur verbo προσάγειν. Ubi videmus cum vulgo loqui sanctum Lucam, ipsumque externam speciem oculorum sequutum; nam navigantibus litora moveri, & loca remotiora accedere aut recedere videntur.

Provehimur portu, terraeque, urbesque recedunt,

Est versus perquam notus Virgilii 3. Aen. cui similes bene multos facile attexas. Quum autem Apostolus in I. ad Cor. Cap. I. 21. ait: *Placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes:* cur eo vocabulo praedicationem Veritatis & Evangelii designat, nisi quia sapientibus hujus mundi, & humanae rationi stultitia videbatur Christiana Fides atque Doctrina? Idem Apostolus in 2. ad Cor. Cap. IV. 4. *Deum hujus Saeculi* Diabolum appellat, non quia talis ille sit, sed quia pro Deo ab Idololatris habetur, & colitur, & ipse Deum sese venditat, uti innuitur Matth. IV. 9. & Luc. IV. 6. 7. Ab aliis ejusmodi exemplis abstineo, iis lubentius usurus, quae ad propositum argumentum propius accedunt.

Nusquam certe manifestius oculorum judicia, & vulgi opiniones consectatur divina Scriptura, quam quum de Caelis, corporibusque caelestibus loquitur. Isaias XIII. 4. 5. *Dominus exercituum*, inquit, *praecepit militiae belli, venientibus de terra procul, a summitate Caeli*. Hebraei Codices habent: *Venientes de terra procul, ab extremo Caeli*. Gentes de longinqua terra, & *ab extremitatibus Caelorum* venturae, nihil aliud significant, quam populos ab extremis terrae partibus ac finibus in Babyloniorum imperium ruituros. Desumta autem ex opinione populari ea phrasis fuit. Vulgo enim videtur Caelum esse, non sphaericum, sed hemisphaericum, & in extremis terrae deficere, atque illic terminari. Eadem phrasis occurrit Deuter. IV. 32. & XXX. 4. & lib. 2. Esdrae I. 9. & Matth. XXIV. 31. Eo pertinet, quod in iisdem sacris Libris *Montes* appellantur *fundamenta Caelorum*. Ita 2. Reg. XXII. 8. de Deo canit sanctus Rex David: *Commota est, & contremuit terra: fundamenta montium concussa sunt, & conquassata. Pro fundamento montium* legitur in Hebraeis Codicibus *fundamenta caelorum contremuerunt* מוסדות השמים ירגזו, *Mosedoth hasciamaim irgazu*. Nimirum, si fidem oculorum, & judicium vulgi consulamus, Caelum e longinquo videtur in montes desi-

desinere, eos contingere, ipsisque quasi fundamentis inniti. Columnae itidem Caeli appellantur Montes, Job. XXVI. 11. quia montes tanquam columnae, ut oculo apparet, Caelum innixum sustinere videntur. Familiaris fuit omnium populorum Poetis haec eadem dicendi forma; & inde Atlas, Olympus, aliique montes Caelum sustinere dicti, quasi ipsis incumberet Caelum. Neque aliunde *finitoris seu horizontis* nomen venit, nisi quia Caelum suo hemisphaerio contingere illam regionem videtur, quam terminat.

Non minus apertam in eo figuratae dictionis genere phrasim invenio Exod. XVI. 21. *Colligebant autem mane singuli* (manna), *quantum sufficere poterat ad vescendum: quumque incaluisset Sol, liquefiebat*. Quid est, quod Sol incalescere dicatur? Num identidem frigescit, num de suo ardore atque calore Sol interdum quidquam remittit, ut subinde recuperet? Nequaquam profecto. Cum vulgo loquuntur sacrae Litterae. Matutino tempore, quum adhuc nocturnum frigus aerem occupet, Solisque radii nondum suam vim repetitis ictibus in oppositum atmosphaerae crassiorem aerem exercuerint, Solis calor remissus, debilisque omnino videtur. Ipsum itaque Planetam sensim incalescere arbitrantur mortales, quo altius ab horizonte procedit, quasi in ipso, & non potius in aere, seu in hominibus ad Solem expositis cresceret aut decresceret calor. Occurrit eadem phrasis 1. Reg. XI. 9. ac utrobique in Hebraicis Libris adhibetur verbum חמם *chamam*, quod proprie significat *calere*, *incalescere*, & passive accipitur. His adde Isaiam dicentem Cap. XIII. 10. *Obtenebratum fuisse Solem in ortu suo*. En res tantummodo apparens in divinis Litteris delineata. Quum nubibus obducitur Caelum, aut inter Solem ac Terram Luna interponitur, Sol ipse obtenebrari videtur: videtur, inquam, oculis mortalium; non enim ipsius globum revera tenebrae capiunt, neque ejus lumen deliquium patitur. Hinc Ezechiel XXXII. 7. sensum Isaiae aliter expressit, inquiens: *Solem nube tegam*. Quando vero in sacris Scripturis Stellae de Caelo aut casurae, aut decidisse dicuntur, tunc ad ea, quae apparent, alludere videntur Prophetae: quippe non in Terram cadere plures Stellae possunt, quum earum singulae Terram sua magnitudine superent. Fortassis etiam in Epistola sancti Judae Cap. I. 13. quae ibi *Stellae erraticae* appellantur, revera Stellae non sunt sed meteora, & aeris inflammationes in longum ductae, cadentibus Stellis persimiles, quae vulgo Stellae creduntur.

Quid?

Quid? quod in iisdem etiam Scripturarum locis, quae pro Solis diurno motu contra opinionem Astronomorum proferuntur, sacri Auctores popularibus locutionibus uti maluere, quam exquisitis, & ad verae Astronomiae Physicaeque amussim exactis. In Ps. XVIII. 6. de Dei gloria, quae in Sole, praesertim apparet, loquens Propheta: *In Sole*, inquit, *posuit tabernaculum suum*. *Et ipse* (hoc est Sol) *tanquam sponsus procedens de thalamo suo*, *exultavit ut gigas ad currendam viam*. *A summo Caelo egressio ejus*. *Et occursus ejus usque ad summum ejus*. *Nec est*, *qui se abscondat a calore ejus*. Heic Sol exoriens comparatur Sponso procedenti de thalamo suo; quibus verbis ad populi opinionem alluditur, putantis, Solem quiescere atque dormire, quandiu a nostro hemisphaerio abest, & cum aurora e cubiculo quasi post somnum egredi, atque interruptum cursum resumere. Sequentia verba parum apte exponit celebris quidam inter Astronomos, Almagesti novi Scriptor: ait enim, illic *Astronomico more initium finemque diei a summo*, *& in summo caeli*, *idest a Meridiani culmine*, *ac summa altitudine Solis peti*. *Summum Caeli*, quod heic memoratur, unde Sol egreditur, & aliud *summum*, quo pervenit, nihil aliud sunt, quam extremae Caeli partes, quae supra horizontem nostris oculis sese offerunt, scilicet Oriens & Occidens. Supra vidimus, in Isaiae Cap. XIII. a Vulgata memorari *summitatem Caeli*. Itidem *a summo Caelo usque ad summum ejus*, legitur Deuter. IV. 32. & XXX. 4. ejusdem Libri. *Pro summo Caeli* Vulgata legit heic *Cardines Caeli*. Haec autem omnia idem significant, videlicet *extrema Caeli* (quae etiam vox occurrit 2. Esdrae I. 9. apud vulgatum Interpretem), & in Hebraicis ubique exprimuntur per vocabulum קצה *Katseh*, significans *finem*, *extremum*, *extremitatem* alicujus rei. Itaque in supra laudatis verbis Psalmi XVIII. quae Hebraice ita sonant; *Ab extremo caelorum egressio ejus*, *& revolutio ejus super extrema eorum*, divina Scriptura loquitur secundum opinionem vulgi. Rotunditatem Caeli minime aspiciens, neque concipiens vulgus, duas ipsius *extremitates* sibi fingit, oculis etiam hanc opinionem confirmantibus: alteram nempe, unde Sol oritur, alteram, quo se quasi fessum a cursu vespere adveniente recipit. In eadem quoque opinione vulgi fuisse traduntur nonnulli e Patribus, Caelum arbitrati hemisphaericum. Reliqua verba, ubi dicitur, *nihil sese abscondere a calore Solis*, hoc est, ejus fervorem omnia contingere, & in omnia penetrare: ad aliquam etiam vulgi opinionem fortasse respiciunt, sed iis immorari nolumus.

Potius afferam, quae in ſupra laudato Eccleſiaſtis loco de Sole narrantur in Hebraicis Codicibus. Ibi enim ſcriptum eſt שואפ ואל מקומו *veel me Komo ſcioeph* hoc eſt, *& ad locum ſuum anhelus it*, ſeu *anhelat*. Ubi videmus, Scripturam ſacram figurate loqui, non proprie, quaſi Sol vivat, moveatur, & e curſu anhelans ad locum quempiam properet ſibi conſtitutum, tanquam ad metam. Eadem de cauſſa ad illa verba *Oritur Sol & occidit*, Lyranus adnotat: *ut apparet ad ſenſum*. Celeberrimum autem ad preces Joſue factum in Sole prodigium aliqua pariter nobis exhibet, quae Spiritus ſanctus, non qualia revera ſunt, ſed qualia oculis noſtris apparent, in ea narratione uſurpavit. Cap. X. 12. Joſue, referuntur ejuſdem ducis verba: *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon*. Seu, ut alii vertunt, *ſuper Gabaon, & ſuper vallem Ajalon*; ſeu ſecundum Hebraeos, *in Gabaon, & in valle Ajalon*. Quum Tellus in comparatione Solis ſit exigua moles, & Gabaon, ac vallis Ajalon in eodem terreo globo ſint minutiſſimum punctum; quomodo Soli praecipitur, ne moveatur, ſive ut ſileat (ita Codices Haebraei), ac ſtet ſupra Gabaon, & ſupra vallem Ajalon? Nunquid huic puncto reſpondere poteſt (a) immanis Solis globus, qui ab egregiis Aſtronomis decies centies millies ſuperare magnitudinem Terrae univerſae creditur? Ad vulgare igitur oculorum judicium alludere videtur Joſue; noſtris enim oculis Sol apparet tanquam diſcus duobus palmis dimetiendus, & ſuper exiguum unum Caeli ſpatium moveri. Infra additur: *Stetit itaque Sol in medio Caeli*. At caeleſtes orbes, ſi exacte loqui velimus, carent medio, atque extremitatibus; nam in corpore ſphaerico, in ſemita aut linea circulari, quae extremitas, quod medium revera excogitari poteſt? Ergo iſtud etiam interpretari juvat ad ſenſum vulgi. Nempe oculis ille medius eſſe videtur Caelorum locus, qui ab Oriente atque Occidente aequaliter diſtat. Concluditur tandem narratio his verbis: *Non fuit antea, nec poſtea, tam longa dies*. Ridendum ſe praeberet, qui ad litteram haec verba accipiens, contenderet, nullam in toto terrarum orbe longiorem illa diem fuiſſe. Peragrantibus regiones ſub utroque Polo ſitas exploratum eſt, Solem diutius lucere, ibique longiores ſine comparatione contingere dies. Verum Scriptura ad intellectum & ſcientiam Judaici populi ſeſe accomodabat. Rudi illi populo Solis effectus ſub regionibus Polaribus ignoti erant: neque porro divinus Spiritus revelare volebat, ad utilia nimirum intentus, & a paſcenda inani hominum curioſitate alienus.

(*a*) Al. ingens Solis &c.

Quae quum ita sint, & tot exemplis jam pateat, non raro Scripturam sacram, & praesertim dum de corporibus caelestibus agit, humano more, & ex vulgi usu solere loqui: uti etiam sanctus Augustinus Lib. I. Cap. 39. *Quaest. super Gen.* & ceteri Patres animadverterunt: illud consequitur, neque temere, neque imperite agere, qui loca ejusdem Scripturae, mobilitatem Solis prae se ferentia, figurate accipiunt, explicantque per Metonymiam; ita ut Scriptura, non quae sint, sed quae appareant, illic enuntiet, & vera facta referat per improprias vulgi phrases. Et non violentam, neque insolitam, neque absurdam interpretationem illic adhiberi, tot rationes suadent, quot exempla produximus. Quod si per ejusmodi aequam interpretationem error omnis, & mendacii suspicio a sactis Litteris excluditur atque arcetur, divinaeque Historiae dignitas & fides in tuto posita est: equidem non video, cur iis incertis & commode exponendis documentis urgere velimus Astronomorum opinionem, eoque minus, queis ipsam impietatis arcessere. Non est illa quidem certa, non demonstrativis rationibus probata, & per Tychonicum Systema suppleri forsitan potest; sed verisimilis tantum est, motibusque caelestibus explicandis, & superfluis compluribus removendis omnium consensu perquam idonea. At ne certissima quidem, neque evidentia esse videntur Scripturarum interpretamenta, quae adversus ipsam pugnare dicuntur, ut illorum patentissima veritas nutantem istius verisimilitudinem suo pondere aperte prosternat. Nam quod in hanc rem aliqui ajunt, *omnem sacrae Scripturae propositionem accipiendam esse in sensu litterali & proprio, quotiescumque in tali sensu non est repugnantia cum aliis propositionibus ejusdem Scripturae aequae, aut magis certis aut cum definitione summi Pontificis, aut cum propositione aliqua naturali lumine certa & evidenti;* hoc, inquam, tam latum ac generale axioma nescio quam opportune inculcetur. Certe quantum fieri potest, retinere & consectari debemus Litteralem proprium Scripturae sensum. Verum prope innumera ibi sunt de rebus ad salutem non necessariis seu dicta, seu phrases, seu verba, quibus neque Fidei, neque Ecclesiae placita, neque naturalis luminis lux palam repugnat, & tamen in sensu litterali ac proprio a Sanctis Patribus, aliisque Catholicis Interpretibus non accipiuntur. Ut aliter ista explicentur, atque accipiantur, quam prima facie accipienda videantur, sufficit, ut id probabilior aliqua ac verisimilior ratio suadeat, petita e Liberalibus Disciplinis, e profanis Historiis, e populorum moribus, aliisque etiam minus certis fontibus,

& sit

& fit non violenta, fed naturalis, atque in aliis fimilibus locis ufitata & probata interpretandi ratio.

Sed, ut clarius loquamur, meminiffe debent viri Theologi, Litteralem Scripturae fenfum, quatenus a Myftico diftinguitur, vel proprium effe, vel figuratum. Eft autem Auguftini, & complurium fententia, interdum plures Litterales fenfus uni Scripturae loco feu teftimonio congruere, quum contra alii arbitrentur, unum folum convenire poffe. Utrique recte fentire, eorumque opiniones facile conciliari poffe videntur. Unicum tantummodo fenfum litteralem (non exclufo Myftico) aut propriis aut figuratis verbis expreffum, in quolibet facrarum Litterarum teftimonio divinus Spiritus revera voluiffe concludere cenfendus eft. At quum Scripturae verba, quod eft ad fenfum Litteralem, fint obfcura interdum, variifque interpretationibus obnoxia, incertumque non raro fit, utrum proprie an figurate fint accipienda: diverfas propterea Litterales Interpretationes ad eundem locum adhibere licet. Harum quaelibet, modo contorta non fit ac violenta, modo non aliis Scripturae, Traditionis, & Rationis luminibus adverfetur, convenire, & laudari, ac tolerari poteft. Quandiu non conftet, quae fit eo loco mens divini Spiritus, neque evidenter appareat unicus ille fenfus, quem Deus fignificare voluit: quid vetat pluribus modis eamdem explicare loquutionem, dum id religiofe fiat? Loca autem illa Scripturarum, quae ad Fidei ac Morum doctrinam fpectant, uno duntaxat modo effe explicanda, neque plures pati poffe Litterales fenfus, dicimus; quia germanum eorum fenfum a Deo unice expetitum jam Ecclefia ab ipfo Deo didicit, & per Traditionem, atque unanimem Patrum confenfum ad nos ufque tranfmifit. Quare in iis locis interpretandis ab Ecclefia, a Traditione, a Patribus recedere nefas eft. Verum in aliis Scripturae locis, quibus doctrina falutis minime continetur, ubi fenfus non aliunde jam certus fit, immo ubi ifte fit obfcurus, & diverfam Litteralem Interpretationem commode patiatur: locum utique habet Auguftini aliorumque fententia, plures videlicet fenfus Litterales convenire uni loco poffe ac tolerari debere. Heic valent fanioris Critices leges. Quamvis obvius fenfus minime tum incurrat in Fidei & Caritatis dogmata, neque rectam Rationem pulfet: fi tamen non bene confentire deprehendatur cum Experientiae, Phyficae, Geographiae, Aftronomiae, Hiftoriae, Logicae, aliarumque Difciplinarum verifimilibus fententiis, & contra conciliari cum iftis non abfurde, non violenter poffit, vel figuram aliquam illic oftendendo,

dendo, vel praetermissa supplendo, vel obscura explicando: probabiles fiunt, verisimiles atque tolerabiles alii etiam sensus Litterales.

Retinere igitur proprium Litteralem sensum Scripturae non cogimur, eique licet praeferre Figuratum Litteralem, sive quum verisimilis ratio hunc potius quam illum eligendum suadet, simulque in aliis ejusdem generis locis ita explicari Scriptura amat, sive quum hujusmodi explicatio a Patribus non impugnatur, non dissentit ab aliis Scripturae clarioribus locis, non ab Articulis Fidei, non a recta Ratione. Hoc enim est, non in Allegorias Historicum Litteralem sensum deflectere, sed eum Historicum ac litteralem sensum Scripturis tribuere, qui rei, & narrationi, & consuetudini Prophetarum aptius conveniat. Unicum exemplum dabo. De Hierosolymae excidio haec praedicebat divinus Magister, Lucae XIX. 44. *Et non relinquent in te lapidem super lapidem*. Uti nemo non intelligit, obvius Litteralis, ac proprius horum verborum sensus est, ita minutatim Urbis illius moenia, ac domos disjicienda ac subvertenda fore, ut unus lapis relinquendus non sit cum altero coagmentatus. Nihil prohibet, quin ita revera evenisse dicamus in celebri expeditione & victoria Titi. Adversus alia Scripturae loca, adversus Traditionem Patrum, aut Romanorum Pontificum, Conciliorumve decreta non pugnat hic sensus. Neque naturali lumini adversatur; poterant enim Romani id nullo negotio praestare, si animus fuisset, Historia etiam & Patres ita vastatam Hierosolymam ajunt, & solo aequatam, ut ne ullum quidem signum habitatae Urbis relictum fuerit. Praedixerat etiam Christus nullum Hierosolymitani Templi *lapidem super lapidem relinquendum, qui non destruatur*, Matth. XXIV. 2. & Marci XIII. 2. Plene Prophetiam hanc impletam fuisse, Historia fidem facit. Ingentes immensae illius molis lapides victor exercitus omnino contrivit, atque dissolvit, ferrum ac plumbum, quo connexi fuerant, rapturus. Et ne vestigia quidem celeberrimi Templi reliqua fuere; ipsius enim fundamenta ((a) quanquam id minime veri videatur simile) Turnus Rufus aratro evertit, adeo ut nihil integrum remanserit, nullusque lapis lapidi impositus. Parem igitur eversionem toti quoque Civitati contigisse, non solum non abhorret a vero, sed veri omnino simile videtur; & si audire velimus legem a quibusdam, uti supra diximus, nobis praescriptam, necesse erit id sine dubitatione credere factum.

Ex

(a) Haec parenthesis recens addita.

Ex alia tamen parte vix credi potest, tantum otii fuisse Romanis, ut tam minute amplissimam Urbem, ejusque omnia fundamenta conscinderent. Ad haec Auctor Josephus est Lib. 7. Cap. 18. de Bell. Jud. a vastitate Urbis immunes fuisse Turres, quae praeter alias eminebant, partemque muri ad Occidentem non fuisse dejectam. Quocirca, relicto obvio proprioque sensu, alter sensus aeque Litteralis & Historicus, sed priore verisimilior, tribui potest iis Servatoris nostri verbis. Is nempe vulgarem consuetudinem loquendi imitatus, *nullum lapidem super lapidem relinquendum* hyperbolice praedixit, quo significaret, Urbem funditus diruendam, ejusque eversionem ingentem, insuetam, & horrendam supra modum esse futuram: quam sane praedictionem nemo dubitat quin plene eventus complerit. Igitur videndum est, quare non & Astronomis liceat diversum ab obvio sensum quibusdam Scripturae locis tribuere, quum praecipue similis Interpretatio in aliis Scripturae locis simillimus non solum non vituperetur, sed etiam laudetur: & verisimiliores rationes, ut vulgo Astronomi fatentur, Copernicanae, quam vulgari sententiae, faveant; & hae rationes verisimiliores praeferendam etiam, aut saltem ferendam esse suadeant adhibitam ab ipsis Interpretationem Scripturae. Hoc, inquam, videndum; quum ceteroqui pateat, Litteralem sensum in iis Scripturae locis intactum custodiri, & aeque per eam explicationem statui Miraculum, quod Josue contigit. Sed quomodocumque tandem ista quaestio versetur, illud certum est, in his ad doctrinam Fidei nequaquam spectantibus rebus, nihil aliud Ecclesiam ab Interprete exigere, nisi ut a sacris Scripturis omnis suspicio falsitatis ac erroris avertatur, idque praestetur per commodas ac verisimiles Interpretationes; & verisimilior Interpretatio minus verisimili anteponatur, quanquam ne ipsae quidem minus verisimiles idcirco sint repudiandae. Haec autem omnia praestitisse Copernicani sibi videntur. Quod an vere contigerit, prudentum eruditorum erit judicare, donec Ecclesia hanc rite controversiam decernat, si tamen id facere, aut utile sit, aut necessarium sanctissimae Religioni.

Neque est, cur aliquis dicat: Diurnus Telluris motus minime demonstrative ostenditur verus. Ergo rejiciendus. Ergo vetus & communis sententia de Solis motu retinenda. Nam non ideo omnes Scripturae Interpretationes reijciendae, quia demonstratione caret ratio ita interpretandi. Alioqui de commentariis sanctorum Patrum, aliorumque Interpretum actum esset, eandem interdum sententiam

varie

varie atque opposite in hujusmodi locis exponentium. Deinde prudenter quidem, & religiose Ptolomaei, seu Tychonis sententia retineatur, sed ita ut ad Fidem pertinere nondum dicatur, neque Haeresis postuletur contraria sententia. Copernicani enim Systematis rationes, etsi nequaquam demonstrativae sint, eae tamen sunt, quae dubium faciunt Scripturae sensum in locis supra laudatis, ipsumque verisimili ac probabili Interpretatione a se non dissentire ostendunt. Quid si aliquando haec demonstratio a solertibus Astronomis & Philosophis adinveniretur? Nonne tum certum foret, Interpretationem propositam non solum tolerabilem & aequam, sed etiam necessariam esse? At quis non videat, periculosissimum, atque a Religionis Ecclesiaeque institutione alienum esse, velle id nunc pertinere ad Fidem, quod cras pertinere non possit? Fides atque stabilitas credendorum in Ecclesia Christi, absit ut ab humanis experimentis pendeat. Alibi autem vidimus, Concilia ipsa Generalia ex Augustini sententia certissime definire non posse, quae e novis experimentis aliter se habere deprehendi possunt. At inquias: nulla unquam Opinionis Copernicanae demonstratio invenietur. Consentiam, si vis, & ego; verum prae difficultate rei semper fortasse desiderabitur hujusmodi demonstratio, non quod aperta Revelatio divina jam spem omnem illius inveniendae sustulerit. Ne Ptolemaici quidem, aut Tychonici Systematis demonstratio hucusque inventa; immo haec majoribus quam Copernicanum difficultatibus laborare videntur. Interim ergo prudentis est suspendere judicium, neque tam acriter urgere divinas Litteras, ut oppositam sententiam haeresis & impietatis insimules. Id enim est contra Ecclesiae ipsius mentem, cujus in hisce quaestionibus moderationem omnia monumenta antiquitatis testantur, & nos dilucidius expositori sumus.

CAPUT VICESIMUMTERTIUM.

Traditio, & Evidentia exiguntur, ut in his ad salutem minime spectantibus documentis statuatur, aliquid certo esse credendum. Concilii Tridentini laudandum de ratione interpretandi praeceptum. Evidentia in his non raro desiderata. Quid de Antipodum existentia olim creditum, & quam prudenter ab ea quaestione dirimenda abstinuerit Ecclesia. Scripturae non detorquendae ad profanorum dogmatum tutelam. Petavii & Sancti Thomae sententia de stylo Mosis.

UTI satis significasse mihi videor, ab Ecclesiae foro atque censura eximere sese non possunt quaestiones opinionesque eruditorum hominum hac una de caussa, quod nihil in Fidei & Caritatis doctrinam directe & suapte natura influant, sive uno, sive altero potius modo definiantur, quotiescumque per eas Christianae Doctrinae divinitus certae pars aliqua laeditur, aut per latus confoditur, & erroris sive mendacii suspicione, nedum nota patenti, aspergitur divina Scriptura: tunc enim in eas gladium aequissime & sanctissime arripit Ecclesia, easque prosternit, atque e fidelium scholis & cordibus eliminat. Duplici autem modo suum hoc jus Ecclesia exercere potest, aut ipsas opiniones revera damnando, tanquam Fidei & sacrarum Litterarum doctrinae contrarias, aut solum vetando, ne publice tradantur, neve per Libros disseminentur in vulgus, prudentissime prospiciens incautis, ignaris, & novitatum amatoribus, quorum saluti aeternae aut jam coepit, aut in posterum potest nocere ejusmodi quaestionum atque opinionum agitatio. Verum ista medicina raro, illa etiam rarius Ecclesia utitur, & neutra sane, nisi praecesserit accuratissima caussae rerumque cognitio. Et primo sententias quasdam ad salutis fideique eruditionem per se non pertinentes damnatura, rem tantam peragere se non posse, neque debere, probe intelligit, nisi explorata Traditio, & Evidentia rei prius moneat, ejusmodi sententias sacrarum Litterarum, Fideique firmissimis documentis opponi. Nam si in judicandis rebus Fidei, quae proprie sui sunt juris, & quas Theologorum est scire, haec eadem fundamenta exiguntur in Eccle-

Ecclesiasticis Praesulibus: quanto magis eadem exigenda sunt, quum de aliis rebus judicandum est, quas ad Religionem non tam proprie pertinere diximus, immo nos ignorare sine crimine possumus?

Saepe autem Traditio desideretur, saepe etiam Evidentia. Nam raro contingit, ut de inanibus saecularis eruditionis quaestionibus Traditio vera attribui possit Ecclesiae Dei. Hujusmodi quaestiones vel tanquam inutiles neglexerunt, vel tanquam perniciosas, humanaeque curiositatis nutritias fugerunt sancti Patres. Quod si eas pertractarunt, aut obiter, aut etiam ex professo, nihilominus tanti eorum dicta valere noluit Ecclesia, ut ipsorum auctoritati fasces necessario submitterent omnia posterorum ingenia, & legitima inde Traditionis Ecclesiasticae forma petenda foret. Hanc Patribus venerationem profecto debemus, quum de Christi, & Ecclesiae, & morum doctrina loquuntur, eamque doctrinam in sacris Litteris unanimi consensu exponunt. In reliquis profanae Litteraturae partibus, immo in ipsis Scripturis interpretandis, ubicumque non agitur de salutari illa Fidei & Caritatis doctrina, nunquam ita premimur auctoritate, aut sanctitate, aut eruditione Majorum, ut si quid melius, verius, aut saltem verisimilius ac probabilius nobis occurrat, proferre, atque etiam adoptare non liceat, dum Scripturae sanctae veracitas, dignitasque ubique intacta servetur. Hac libertate hucusque sunt usi, atque adhuc utuntur recentiores Scripturarum Interpretes, omnesque eruditi Catholicae communionis, quoties in id genus controversias incidunt, neque religioni sibi ducunt dissentire a Patribus in iis quae quocumque modo explicentur, ac dirimantur, nullam divinis Litteris, nullam Fidei doctrinae, nullam Ecclesiae sanctae injuriam inferunt, & veritatem quam proxime possunt accurate consectantur. Esset igitur inquirendum, num venerandum Traditionis nomen recte ac legitime in Copernicanam aliasque ejusmodi caussas a nonnullis proferatur: scilicet num sancti Patres Telluris motum revera damnarint, sacrisque Litteris contrarium appellarint, quum certe non a Copernico originem duxerit ea opinio, sed quibusdam ex antiquis Philosophis, uti diximus, in mentem venerit, & litteris mandata, fortasse ab ipsis Patribus ignorata non fuerit.

Interim nobis plane commemorandum est, & summe commendandum Tridentini Concilii decretum Sess. IV. evulgatum, quo nihil in hanc rem opportunius reperias. *Ad coercenda petulantia ingenia decernit sancta Synodus, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus Fidei & morum ad aedificationem Doctrinae Christianae pertinentium,*

 sacram

ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta Mater Eccleſia, aut etiam contra unanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat. Mirari tamen, neque injuria, liceat, quei hanc regulam ſapientiſſime conceptam intorquere nonnulli velint adverſus Copernicani Syſtematis patronos, quaſi in omnibus quaeſtionibus unanimem Sanctorum Patrum conſenſum neceſſario ſequendum Eccleſia pronuntiet. Non inquit ſancta Synodus, piaculum eſſe a Patribus diſcedere in Quaeſtionibus Hiſtoricis, Philoſophicis, Mathematicis, Phyſicis, Aſtronomicis, Geographicis, aliiſque hujuſmodi rebus, quibus ſacrae Litterae materiam vaſtam ſuppeditant. Conceptis verbis petit illa, ut ſenſum Eccleſiae, ac eoſdem Patres humiliter audiamus, fideliter ſectemur, quum agitur *de rebus Fidei & morum ad aedificationem Doctrinae Chriſtianae pertinentium*. Quibus ſane verbis non tam aperte coercet petulantium Ingeniorum temeritatem in pertractandis rebus utilibus, ſive neceſſariis ad Fidem, ac mores, quam tacite monet quorundam aliorum exuberantem zelum, ne ſententiam & auctoritatem Patrum importune objiciant, & neceſſario praeferendam putent in reliquis etiam aut minime neceſſariis, aut inutilibus quaeſtionibus, & in exponendis iis Scripturae locis, quae ad Fidem, & mores, atque aedificationem Doctrinae Chriſtianae non pertinent. Si & hoc poſcere Tridentinis Patribus animus fuiſſet, nihil erat, quod ſua verba ad ſalutares tantummodo quaeſtiones e Scripturis emanantes ſpectare affirmarent; & ſaltem aliis dicendi formulis latius patere mentem ſuam indicaſſent. Sed iis perſpectum erat, fruſtra ad Fidem trahi de his rebus ſcitu non neceſſariis, immo ad aeternam vitam inutilibus, qualemcumque ſententiam.

Itaque ſapientiſſime in eam illi ivere ſententiam, quae & unitati Fidei conſulit, & Ingeniorum libertatem non minuit, optime intelligentes, quando Scripturae veracitas, Fideique verae doctrina ſine vi collocentur in tuto, non eſſe litem intendendam diverſis Interpretum ſententiis de rebus ad Fidem, & Mores, & Chriſtianae Doctrinae aedificationem nequaquam pertinentibus. Prae oculis autem Tridentinorum Patrum, ut arbitror, tunc erant Apoſtoli verba in Ep. 2. ad Tim. III. 16. *Omnis Scriptura divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* Ad quid utilis ſit divina Scriptura, en quam aperte Apoſtolus ſignificat. Nimirum Juſtitiam tradere illius eſt ſcopus, quo nomine Virtutes

tutes omnes complecti Scriptura solet, & ad Caritatem, & ad omne opus bonum Fideles incitare atque instruere. Non, inquit, ad Mathematicas, Astronomicas, Physicas, atque alias id genus controversias dirimendas, doctrinasque saeculares explicandas, non ad erudiendum in Historia naturali: quae verba nescio, quibus Codicibus fretus Almagesti novi architectus Apostolo affingit, ut Copernicanis invidiam creet. Ista quoque (non inficiamur) innuuntur, & obiter memorantur sacris in Litteris; sed ut eadem aliquo pacto & pro conditione sua nos ad Fidem, Pietatem, & Caritatem erudiant, & a nobis in eum finem considerentur, non ut reapse disputationibus nostris, & nostrae curiositati finem faciant. In hanc rem praecipue consulendus sanctus Augustinus Lib. 1. Cap. 35. & 36. de Doctrin. Christ. ubi Scripturae totius summam & scopum statuit in commendanda nobis Dilectione Dei, & Proximi.

Ceterum ex his etiam intelligere possumus, Evidentiam non raro deesse, necessariam prorsus, ut ab ipsis Ecclesiasticis Judicibus certa feratur de his quaestionibus ad salutem non pertinentibus sententia. Partim id contingere ex rerum difficultate, atque obscuritate, partim ex ambiguo Scripturarum sensu potest. Aut turgidus, nimiusque sui aestimator, aut caecus aliorum venerator sit necesse est, qui tot Aristotelis, Epicuri, Cartesii, Galeni sententias, in Physicis potissimum, sine ullo discrimine certas esse contendat. Pleraeque (ut noverunt, & dissimulare nequeunt sinceri Philosophi) intra unius verisimilitudinis pomoeria continentur. Quo quaeque deprehenditur, aut apparet verisimilior, eo dignior fit plausu & consensu eruditorum. Hinc tot sonorae lites, & verborum rationumque pugnae, non prius modum finemque habiturae, quam in terris habitare & litteras colere desinat mortalium genus. Has autem, ut ita dicam, ingenitas rerum tenebras ne ipse quidem divinus Spiritus in Libris suis discutere voluisse putandus est. Immo ipse testatur, se in hujusmodi rebus tradidisse Mundum disputationi hominum, seque Deum esse docentem utilia, & tradentem unam scientiam revera lucidam, & facilem, qualis (postquam loquutus est ipse, & postquam quid ipse locutus sit, ab Ecclesia Catholica illius Interprete edocti sumus) est Fidei Catholicae, & Caritatis doctrina, non autem Physicae, Astronomiae, & horum similium. Id autem in sacris Codicibus evidenter traditum non dicitur, quod plures commodas & germanas patitur interpretationes, e quibus nulla certissimis aliis Traditionis, & Rationis, & Scripturae documentis opponitur.

Multo-

Multoque minus ille Scripturae sensus evidens appellandus, cui verisimiliores rationes, & experimenta sive jam facta, sive peractu non impossibilia, diversum alium sensum, immo oppositum, esse praeferendum monent, in iis nempe rebus, quarum, uti ex generali regula statutum est, certam nobis cognitionem Deus relinquere voluisse nequaquam videtur, & quas contineri Traditione Patrum difficile demonstretur, & quae nihil Religionis intersit, quod uno potius quam altero modo ab hominibus credantur.

En ergo caussae, cur ab hisce quaestionibus dirimendis Ecclesia Catholica, & Patres, & Romani Pontifices plerumque abstinent. Tum solum in hoc etiam stadio currunt, suaque non fallaci auctoritate utuntur, quum necessitas cogit. Tum vero cogit necessitas, quum evidenter adeo de hujusmodi quoque indifferentibus rebus Scriptura loquitur, ut unum tantummodo sensum ejus verba admittant, & reliqui sensus, reliquae interpretationes ab usu Scripturae ipsius, aut ab aliis manifestissimis ejusdem locis, aut a Fide, Traditione, Ratione recta aperte abhorrent. Sublatis hujusmodi periculis & incommodis, & Scripturae sanctae veracitate ac dignitate servata, placide has controversias Ecclesia intuetur, ac tolerat, aut certe eorum decisionem suspendit. Et cur in hisce minutis, & suapte natura non utilibus, neque necessariis quaestionibus dirimendis sese Ecclesia occupet, quae tot alias controversias inter Theologos & sacrarum Litterarum Interpretes regnare sinit, ipsasque dijudicare supersedet? Majoris momenti sunt istae, quam illae, & propius sine dubio ad Christianam Doctrinam accedunt, immo de ipsa Christi doctrina, de Fide, ac Moribus plerumque agunt. Pro istis etiam, & contra istas, afferuntur divinae Scripturae verba, quibus unusquisque sensum tribuit verisimilem, interpretatione praeposita, quae suis cum opinionibus conveniat. Attamen Ecclesia sustinet pacifice tantam quaestionum segetem, & interpretationum varietatem; & nisi absurda tradantur, & contraria receptis Dogmatibus, a judicando temperat. Ipsis etiam disceptatoribus sese invicem Haeresis & impietatis postulantibus, sapientissime mandat interdum, ut his contumeliis parcant, neque sibi judicium usurpent Apostolicae Sedi, & Conciliis reservatum. Ergo multo cautius & prudentius Romani Pontifices, & Concilia, aut despiciunt, aut ferunt ista de rebus indifferentibus, & a Scripturae scopo alienis, litigia, dum sine Scripturae ipsius injuria ac dedecore exerceantur.

Non

Non solum autem a judicio, quantum fieri potest, in his Ecclesia abstinet, sed aegro nonnumquam fert animo, sacras Litteras in patrocinium Physicarum, aliarumque ejusmodi sententiarum, ita advocari, ut quisquis secus senserit, statim venditetur violatae Fidei reus. Neque solum sinit, ut arma e divinis Libris petita per verisimilem aliquam explicationem declinentur; sed ne impedit quidem, quominus apertas his de rebus sententias Patrum deseramus, ubi verisimiliora argumenta, robustiores rationes, multoque magis experimenta manifesta pro aliis iisque contrariis sententiis pugnant. Vulgata est veterum quorundam opinio, quae Antipodas ab Orbe terrarum excludebat, eamque heic memorasse non abs re erit. Post aliquot profanos Auctores ita sensisse videntur Lactantius, Augustinus, Isidorus Hispalensis. Nazianzeno ea quoque sententia placuisse fertur, neque ab ea absuisse censendi Chrysostomus, Procopius, Diodorus Tarsensis, Acacius, Theodoretus, Theophylactus, Severianus, Euthymius, Joannes Damascenus, & alii, quibus Caelum non Sphaericum, sed Hemisphaericum putabatur. Utramque istorum opinionem, ne dicam puerilem, certe absurdam, uti nunc omnes fatentur, Astronomicae, Physicae, & Mathematicae rationes dejicere olim poterant, & demum Experientia profligavit. Antequam tamen Columbus felici ausu ignotum orbem pervium nobis fecisset, fingere nobis liceat, Antipodas a quoquam assertos fuisse, & hujus opinionem sibi exagitandam delicatulos quosdam suscipere voluisse. Philosophia simul, & Experientia nonnullas verisimiles rationes suffecissent, quibus Antipodes negandi, Tellus non rotunda, Caelum vero hemisphaericum esse probarentur. Tum auctoritas Scriptorum, ac praecipue Patrum in aciem educta fuisset. Demum divina Scriptura proelium absolvere poterat. Uti supra vidimus, Caeli ac Terrae extremitates illic memorantur; totus terrarum Orbis sub Augusto descriptus, ab Apostolis aliisque Discipulis Christi peragratus, & per omnes gentes atque per universum terrarum Orbem Ecclesia jam diffusa temporibus Patrum occurrebant. Ergo nulli Antipodes statuendi erant, quos Populi & Patres tunc ignorabant, immo negabant.

Quid heic fecissent, qui Scripturam sacram de his etiam indifferentibus rebus loquentem in sensu Litterali proprio, neque figurato, ubique & semper accipiendam esse contendunt, quoties hic sensus *non repugnat cum aliis Scripturae locis, aeque, aut magis certis, aut cum Ecclesiae definitionibus, aut cum propositione aliqua naturali lumine certa & evidenti?* Non erant Scripturae loca, quibus adver-

saretur

faretur opinio, Antipodas Terraeque rotunditatem negans. Immo Severianus Isaiae verbis XL. 22. secundum versionem Septuaginta opinionem suam tuebatur; ibi quippe legitur: *Qui statuit Caelum tanquam fornicem*, καμάραν Chrysostomus proferebat Epistolam ad Heb. VIII. 2. Procopius illis verbis Psal. 18. utebatur, *a summo Caelo egressio ejus*. Ad haec erat dogma, quocum conciliari non posse contraria sententia putabatur. Nullus hominum non ab Adamo propaginem ducit. Si homines excogitabantur immenso interjecti Oceani spatio a nobis dissiti, nulla ad eas terras navigatione cognita, & ne possibili quidem, uti olim arbitrabantur: aegre persuaderi, & credi, & sustineri posse videbatur certa de unius hominis propagatione sententia. Neque cum ulla Ecclesiae definitione proprius ille Scripturae sensus pugnabat. Immo proferri contra poterant verba Zachariae Romani Pontificis ex Epist. 10. ad Bonifacium Moguntinum. Virgilium quemdam affirmantem, *quod alius Mundus & alii homines sub terra sint*, damnat ibi Pontifex, & Sacerdotii honore privandum ait, ejusque *doctrinam perversam*, pugnantemque *contra Dominum & animam suam*, aperte vocat. Num denique in proprio sensu ea Scripturae verba accipientibus *aliqua naturali lumine certa & evidens propositio* opponi poterat? Immo qui Antipodas statuebant, naturali lumini renuntiare credebantur. Nam quei excogitare gentem, quae adversa nobis vestigia figat, neque in Caelum irruat? Id monstri simile videbatur; id eruditi ipsi, nedum rude vulgus, concoquere minime poterant. Tam parum, inquam, apparebat a recta ratione absona Antipodum negatio, ut illam cum Philosophi, tum Historici, & eruditorum fere omnium chorus sine comparatione magis, quam alteram opinionem, consentaneam rationi, & experientiae censerent. Si istos ergo homines auscultasset Ecclesia, certe conclamatum fuisset in Antipodas, in Caeli Terraeque rotunditatem. Et quid si eam sententiam Ecclesia tulisset, quam falsam & irridendam experimenta subinde monstrassent? Quantum quidem arbitror, eo tandem confugere necesse erat, ut diceretur, nihil mirum, quod in illo judicio Ecclesia defecisset, quae se quaestionibus immiscere voluerit, ad salutis scientiam minime pertinentibus. Id autem nihil officere promissae ipsi ab erroribus immunitati, quae Dogmata duntaxat respicit, hoc est Fidei & Morum salutarem doctrinam. Nos nequaquam negare, quin falli & ipsa possit in factis & rebus a Fidei & Caritatis scientia alienis.

Verum

Verum & a nostrae defensionis necessitate, & ab errandi periculo solicite sibi cavit Ecclesia. Nunquam ipsa damnavit Antipodum vindices; numquam iis Scripturas sacras opposuit; nunquam ut opponerentur amavit. Neque vero arbitror, Zachariam Pontificem in Virgilium ideo tantum anathema dixisse, quod is Antipodas poneret. Adiaphoram hanc opinionem inficiebat ille erroribus aliis. Nam & Solem alium a nostro, aliamque Lunam incolis iis tribuebat, & pejora fortasse delirabat. Ceterum quo revera collinearet Virgilii opinio, & Zachariae censura, vix dicas. Totum illud negotium multa caligine obvolutum est, sicuti eruditi viri negare non possunt (a). Ab hujusmodi autem censura non alia profecto ratione Ecclesia abstinuit, quam quod videret commodam probabilemve Interpretationem divinae Scripturae ab iis etiam adhiberi, quibus Antipodes, & Caeli ac Telluris rotunditas affirmabantur. Quando caelestibus Libris & Fidei Morumque doctrinae consultum erat, quid Ecclesiae intererat, quod hanc unus, illam alter opinionem, quanquam insulsam, sectaretur? quae auferendae litis necessitas? Non jam amplius de tuenda Scriptura agebatur, sed de Astronomicis, sive Physicis rebus ac dissidiis, quae ad Ecclesiam non pertinent. Quare auctoritas Scriptu-

(*a*) Praestat heic observare, Zachariae Summo Pontifici maculam ignorantiae nuper ab homine heterodoxo fuisse imperite, ne dicam malitiose inustam. Is est nimirum *Johannes Alphonsus Turrettinus*, qui in suo *Historiae Ecclesiasticae Compendio*, paucis ab hinc annis Genevae edito, anno scilicet 1734. hac de re verba faciens pag. 80. ista ore invido ignoranter effutiit: *Ignorantiae hujus aevi haec e multis specimina sunto.... quod Vergilius quidam, Presbyter Germanus, ob creditos Antipodas damnatus fuerit.* Verum ad hanc diluendam calumniam satis est in medium proferre Zachariae verba ex ejus Epistola x. ad S. Bonifacium Archiepiscopum Moguntinum, descripta ex Tomo VIII. Conciliorum editionis Veneto-Labbeanae pag. 256. quae sic se habent: *De perversa autem doctrina quam contra Dominum & animam suam locutus est* (Virgilius), *quod scilicet alius mundus & alii homines sub terra sint, aliusque Sol & Luna; si convictus fuerit ita confiteri, hunc accito Concilio, ab Ecclesia pelle Sacerdotii honore privatum.* Ad quem locum hanc notam margini adlevit magnus *Baronius* ad an. 748. n. xt. *Dubitasse de Antipodis non est haeresis: Sed plures statuisse mundos, divinae repugnat Scripturae, ac proinde haeresis esse convincitur.* En cur Virgilius damnatus fuerit; non *ob creditos Antipodas*, ut homo Calvinista calumniose contendit: sed quod *alium mundum, alium Solem aliamque Lunam* somniabat.

Heic autem de persona Virgilii observare non erit fortasse otiosum, eruditissimos viros existimasse illum eumdem esse cum Virgilio, qui postea Episcopus Saltzburgensis fuit consecratus, & exinde solemnibus ritibus inter Sanctos a Gregorio IX. relatus. Ita Ecclesiasticorum Annalium parens ad an. 748. n. II. aliique permulti eum secuti. At *Pagius* ad an. 746. n. VII. & ad an. 748. n. II. hunc Virgilium ab Episcopo Saltzburgensi esse distinguendum autumat. Verum rationes ab eo allatae mihi videntur tantum ponderis non habere, ut Baronianam sententiam destruant; quam quidem sequi malim, eo vel maxime quod videam illam nuperrime probari a doctissimis Monachis Mauro-Benedictinis in *Histoire Litteraire de la France*, Tom. IV. pag. 19. & 26. in nota: nec illam in discrimen vocari a *Christiano Schoettgenio* in Fabriciana Bibliotheca Latina med. & inf. Latin. vol. VI. pag. 838.

rae, nisi quum evidentia loca sese offerebant, nemini contorquenda erat in suae causae praesidium, ne risui exponeretur, si falsa tandem deprehenderetur opinio, quam ipsae Litterae sacrae antea tueri videbantur. Origenes tutatus sententiam Platonis, Aristotelis, Ciceronis, aliorumque Philosophorum de Anima Caelorum, Solis, Lunae, ac Siderum omnium, Ecclesiae fulmina in se pertraxit, tum quod aliis commentis onerasset hanc ipsam opinionem, tum quod e Scripturae verbis in litterali sensu acceptis sibi patrocinium quaereret. Contra laudandus Theologorum Scholasticorum princeps Thomas non tam divino ingenio, quam prudentia & modestia ubique spectabilis. Is Opusculo X. seu XXXI. Art. 16. quaerens, an Angelus circulari motu movere Tellurem possit, ait, ordini certe rerum id minime repugnare; sed tamen sibi videri, *quod naturaliter terra quiescat*. Id autem probaturus, non Scripturarum loca, non Patrum verba promit, sed Lectores ad unius Aristotelis argumenta dimittit.

Proinde erit hominis parum acuti, ac verum Scripturae institutum, & Ecclesiae mentem minime assequuti, incerta inculcare sacrarum Litterarum verba, quo certam esse persuadeat Philosophicam aliquam opinionem suam, aut falsitatis ac haeresis contrariam convincat. Incerta autem, sive non evidentia esse diximus Scripturae loca de indifferentibus hisce rebus, quum plures loco eidem convenire possunt verisimiles Interpretationes, eaeque Literales. Quae duo tela ex elephanti ore prominent, & deorsum retorquentur, idemque sunt ac ebur, *dentes* appellantur ex omnium fere Scriptorum, ipsiusque vulgi sententia. Sunt qui contendant, *cornua* potius esse appellanda, quam dentes. Varro de Lingua Latina de his agens: *Quos dentes*, ait, *multi dicunt*, *cornua sunt*. *Ex temporibus enim enascuntur*, *& ex superiori mandibula per os resupinata sese efferunt*, *& decimo quoque anno ea elephanti abiiciunt & defodiunt*, *sicut cervi quotannis*, *& quoties amiserint*, *reponunt*. Praeter Varronem, Juba, Plinius, Aelianus, Oppianus, Pausanias ita sensere. Experientia quoque testis adducitur, quum ebur igne emolliatur ad quaslibet recipiendas formas, quod dentibus animalium non contingit. Et haec quidem mihi videtur quaestio de nomine. Attamen argutulus quisquam accedat, & in postremam hanc opinionem exerat arma e Literis sacris. Ibi *dentes elephantorum* commemorantur 3. Reg. X. 22. *&* *dentes eburnei* Ezech. XXVII. 15. Alibi etiam in Hebraeis Codicibus ebur שן *seen*, hoc est *dens*, appellatur. Nunc ergo rem definitam clamet ille sciolus, & pertinaciter amantem appellare *cor-*

nua

nua potius quam *dentes*, tanquam erroris & impietatis reum, ad Ecclesiae tribunal deferat. Iste profecto delirabit; risum vix sustinebunt gravissimi Ecclesiae proceres. Quum toties a vulgo loquendi formas divina Scriptura mutuetur, & ad populi opinionem sese accommodet: cur non idem heic quoque contigerit? Incerta igitur sunt ista loca, & ad hujusmodi litem inepta; certumque potius est, hominem istum, si quis est, sacris Litteris abuti, easque invitas in disputationem Philosophicam trahi.

Illi eadem nomina convenirent, qui *Lucem* esse *Ignem*, & *Lucem* proprie *calefacere* contendens, Graeca verba Marci XIV. 54. proferret, ubi Petrus dicitur θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς, *& calefaciebat se ad lumen*, sive *ad lucem*. At nihil necesse est, proprium Litteralem ac obvium sensum hujus loci retinere. Vulgarem dicendi consuetudinem sequutus est Evangelista. Usurpabatur autem vulgo φῶς, seu *lux* pro igne, quod nempe Ignis cum calore lucem praebeat. Ita Euripides in Rheso: οὔπω πρὶν ἧψαν πολέμιοι τόσονδε φῶς; *Nondum antea hostes succenderunt tantam lucem*, hoc est tantum Ignem. Neque minus inepte in Peripateticos velitaretur, qui Ignem ipsum inter elementa computari non ferret, perinde quasi ipsum ab elementis Sanctus Petrus excludat, dum ait Epist. 2. Cap. III. 12. *Et elementa ignis ardore tabescent*. Idem plausus iis deberetur, qui adversus Cartesianam Scholam Qualitates rerum sensibiles non in corporibus, sed in hominum sensibus locantem, ea Scripturae loca adferret, quibus corpus aliquod amarum, dulce, candidum, nigrum, frigidum, calidum appellatur. Quod si valere, & commendari debet talis divinae Scripturae abusus, argutari etiam posset Copernicanus quispiam, verba afferens Lib. 1. Reg. Cap. II. 8. uti apud Latinum Interpretem habentur: *Domini enim sunt cardines terrae, & posuit super eos orbem*. Commemorantur etiam Prov. VIII. 26. *cardines orbis terrae*. At *cardines*, quos πόλους Graeci appellant, sunt nomen relativum, & rem versatilem ac mobilem, sibi impositam, simul significant. Quandoquidem ergo in sensu obvio, proprio, ac litterali omnia Scripturae verba non repugnantia Fidei ac Rationi accipienda sunt, uti a quibusdam contenditur adversus Copernicum: Tellus versatilis, ac mobilis ex origine sua dicenda esset. Verum facessant ista ludibria. Non illa est Scripturarum indoles, ut secreta Physices atque Astronomiae aperire mortalibus velint. Sancti Prophetae atque Apostoli ad sublimiora intenti, & ad captum usumque vulgi sese componentes, familiares usurpabant loquendi formulas. Hoc toties

inculcavimus; sed heic adjungere juvat Cl. V. Dionysii Petavii verba, cujus quae sit inter eruditos auctoritas, ii tantum ignorant, qui nullas, paene dixi, novere disciplinas. In Praefat. ad Libros de Opificio sex Dier. antequam aggrediatur explicandam rerum Creationem, sibi duplicem cautionem ac regulam ille praescribit. *Altera est*, inquit, *rerum olim reipsa vereque gestarum Historiam in Mosis enarratione contineri; non Allegoriis adumbratos & involutos nescio quos sensus spiritualium rerum corporeque carentium. Altera in illis ipsis naturalibus & corporeis exponendis rebus Moysem rudis hebetisque populi ad captum & ingenium temperasse stylum.* Infra idem repetit. *Haec mea perpetuo sententia fuit, omnia fere, quae heic Moses attigit, popularem ad usum esse loquendi intelligendique demissa.* Libro autem 1. Cap. 10. quaedam istius consuetudinis exempla affert. *Scriptura hoc ipsum, quod Caelum & Firmamentum vocatur, aerem esse non raro significat. Velut quum ait Psal.* 146. Qui operit caelum nubibus. *Et Matth.* 16. Triste & rubicundum caelum. *Sunt & ista vulgata*, volucres caeli, *& alia similia. Etenim Moses, quod jam monui, & non semel dicere est opus, communibus & popularibus quum verbis tum verborum notionibus est usus. Vulgo autem caelum ita sumitur. Quare plebejo paene sermonis usu sic etiam Moses & Caeli & Firmamenti vocabula sumsit. Ut quum* Volatile *dicit* volare super faciem Firmamenti, *ut Hebraea referunt; id est, super firmamenti partem illam, & in illa, quam aerem dicit. Nimirum quod aves, dum altius ab oculis nimis volant, Caelo propinquare dicuntur ἰδιωτικῶς, adeoque juxta extimam caelestis orbis superficiem, & sub ea ferri.* Petavio praeiverat sanctus Thomas in 1. parte Summae qu. 70. Art. 1. ad 3. de motu Luminarium atque Sphaerarum agens: *Moyses*, inquit, *rudi populo condescendens, sequutus est, quod sensibiliter apparet.* Si igitur Moysi viro divinitus afflato ita res enarrare in more fuit, eique cum vulgo potius, quam cum saeculi Sapientibus, loqui placuit; idemque procul dubio fecere & alii Prophetae atque Apostoli, quum tamen suis hisce vulgaribus loquendi formis ac notionibus e rudi populo petitis res veras & sensum Historicum clauderent: quis tandem non intelligat, non esse per hujusmodi ambigua Scripturae sacrae verba dirimendas Quaestiones Physicas, Astronomicas, & alias id genus; neque hisce disputationibus sine magna rerum evidentia immiscendas esse Prophetarum sententias, multoque minus Haeresis ac impietatis postulandos, qui aliter sentiunt, quam Scriptura in speciem de his rebus indifferenti-
bus

bus ſentire videatur? Certe nemo non perſpiciat, his haudquaquam inſiſtendum, haec minime urgenda, ſi commoda ac veriſimili Interpretatione litteralis Scripturae ſenſus aliter explicari poſſit; & ubi in hiſce conflictationibus ſine vi proſpectum fuerit veracitati ſacrarum Litterarum, non eſſe de reliquo tam anxie ſoliciteque curandum. Deſinit enim eſſe cauſa Fidei, quae non amplius ad rerum divinarum ſcientiam, ſed ad Liberales Artes, incertamque mundi eruditionem pertinet. Deſinit eſſe opinio ad Fidem referenda, quae non contra, ſed praeter Scripturam deprehenditur eſſe.

CAPUT VICESIMUMQUARTUM.

Sancti Auguſtini conſilia, quum de interpretandis ſacris Scripturis agitur in rebus Phyſicis, Aſtronomicis, & aliis id genus. Quid ſanctus Thomas heic ſentiat. Quam Litteris ſacris nonnulli abutantur ad ſuas privatas opiniones tuendas. Judicum Eccleſiaſticorum munus in hiſce controverſiis, & quae Eruditio in ipſis exigatur. Carteſii de natura Corporis doctrina an Fidei dogmatibus adverſetur.

NUNC adjungenda eſt ad animadverſiones noſtras Sancti Auguſtini doctrina, hactenus reſervata, cujus unius auctoritas pro multorum eſſe poteſt. Ejus autem verba hoc in argumento adeo dilucida eſſe mihi videntur, ut mirari ſubeat, quei homines alioquin eruditi, & minime infantes, quanquam ea probe noverint, in aliam tamen a noſtra ſententiam abierint. Lib. I. Cap. 18. de Gen. ad Litteram, *In rebus obſcuris*, inquit ille, *atque a noſtris oculis remotiſſimis, ſi qua inde Scripta, etiam divina, legerimus, quae poſſint, ſalva Fide qua imbuimur, aliis atque aliis parere ſententiis, in nullam earum nos praecipiti affirmatione ita projiciamus, ut ſi forte diligentius diſcuſſa veritas eam recte labefactaverit, corruamus; non pro ſententia divinarum Scripturarum, ſed pro noſtra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum eſſe quae noſtra eſt, quum potius eam, quae Scripturarum eſt, noſtram eſſe velle debeamus.* Nomine *rerum obſcurarum, atque a noſtris oculis remotiſſimarum*, nihil aliud Auguſtinus ſignificat, quam Phyſicas, Aſtronomicas, Geographicas, Chronologicas,

gicas, atque hujusmodi alias, quae plerumque magna in nocte sedent. Ipsemet Augustinus paulo infra, quibus de rebus loquatur, satis significat, nempe *de Terra, de Caelo, de ceteris hujus mundi elementis, de motu, & conversione, vel etiam magnitudine & intervallis siderum, de certis defectibus Solis & Lunae, de circuitibus annorum & temporum, de naturis animalium, fruticum, lapidum, atque hujusmodi ceteris*, quae videlicet ad Fidei & pietatis eruditionem, & ad rerum divinarum scientiam minime spectant. Dum haec igitur disquiruntur atque explicantur, occurrere *Scriptorum etiam divinorum* documenta possunt. Tum videndum, an ista, *salva fide qua imbuimur, aliis atque aliis*, hoc est pluribus ac diversis sint obnoxia Interpretationibus, quarum *nulla* stabilitis Catholicae Fidei Dogmatis adversetur. Quotiescumque id accidat, auctor est sanctus Doctor, judicium & affirmationem esse suspendenda, atque cohibenda. Quum enim fieri possit, ut re per humanas disciplinas diligentius discussa, & experimentorum ope in primis adhibita, verior sententia appareat, si quam nos jam elegerimus, eamque sacris Litteris unice tribuendam pervicaciter contenderimus, quae falsa demum, aut a verisimilitudine abhorrens dignoscatur, tum & nos deridendos propinabimus, & divinae Scripturae veracitatem in discrimen existimationis (quantum quidem in nobis est) adducemus.

Libro sequenti Cap. 9. haec alia habet sanctus Augustinus: *Quaeri etiam solet, quae forma & figura Caeli esse credenda sit secundum Scripturas nostras. Multi enim multum disputant de iis rebus, quas majore prudentia nostri Auctores omiserunt, ad beatam vitam non profuturas discentibus, & occupantes, quod pejus est, multum pretiosa, & rebus salubribus impendenda temporum spatia. Quid enim ad me pertinet, utrum Caelum sicut sphaera undique concludat Terram in media mundi mole libratam, an eam ex una parte desuper velut discus operiat?* En illam ipsam quaestionem, quam supra commemoravimus, de Caeli Terraeque sphaericitate. Hanc ipsam nihil ad salutem, ad fidem, ad beatam vitam pertinere ait, quocumque modo solvatur: porro prudentis esse Theologi ab his abstinere, & in salubriora studia conferre tempus & operam. Attamen quia non de ista solum quaestione, sed de aliis etiam ejusdem generis quaedam occurrunt in divinis Codicibus, & propterea defendenda venit eodem tempore caussa Scripturarum, haec addit Augustinus: *Sed quia de fide agitur Scripturarum &c. ne quisquam* (Christianus) *eloquia divina non intelligens, quum de his rebus tale aliquid vel invenerit*

venerit in Libris nostris, vel ex illis (hoc est Gentilibus ac Philosophis) *audierit, quod perceptis assertionibus* (sive, ut in nova editione, *a se rationibus*) *adversari videatur, nullo modo eis* (eloquiis divinis) *cetera utilia monentibus vel narrantibus, vel praenuntiantibus, credat: breviter dicendum est, de figura Caeli hoc scisse Auctores nostros, quod veritas habet: sed Spiritum Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista docere homines, nullius saluti profutura.* Apposite Augustinus ad ea, quae de Scripturae sanctae scopo atque instituto supra differuimus. Nihil igitur ignorarunt Prophetae; sed Spiritus Dei docere nos ista noluit, quae curiositati solum blandiuntur, & ad pietatem & caritatem nulla ex parte pertingunt. Quapropter, etiamsi ad istam controversiam referantur aliqua Scripturae divinae verba, nisi haec ita aperta & circumscripta sint, ut unum tantummodo litteralem sensum admittant, omnisque alia Interpretatio violenta sit ac inverisimilis, aut etiam exemplis careat, aut Fidei Rationique repugnet, non est omnino contendendum, unum potius quam alterum Scripturae sensum ad Fidem spectare. Juvat in his continere judicium, & neutram adoptare sententiam, & ab aliena damnanda potissimum temperare, dum haec ea sit, quae Scripturam non invitam sibi concordare, aut saltem a se non dissonare ostendat. Quod si alicui sententiae de his rebus indifferentibus aut experimenta, aut potentes rationes adstipulentur, tantum abest, ut ea sit damnanda, quod Scripturis contraria videatur, ut contra necesse sit Scripturam ipsam per commodam aliquam Interpretationem ostendere ab eadem sententia minime discordem, dum tamen Scripturae sensus ita evidens non deprehendatur, ut falsitatis arguenda sit illa, quantumlibet verisimilis, contraria tamen opinio.

Huc pertinent, quae idem sanctus Augustinus adjicit. *Sed ait aliquis, quomodo non est contrarium iis, qui figuram sphaerae Caelo tribuunt, quod scriptum est in Litteris nostris: Qui extendit Caelum sicut pellem?* (*Ps.* 103.) *Sit sane contrarium, si falsum est, quod illi dicunt. Hoc enim verum est, quod divina dicit auctoritas, potius quam illud, quod humana infirmitas conjicit. Sed si forte illud talibus illi documentis probare potuerint, ut dubitari inde non debeat: demonstrandum est hoc, quod apud nos de pelle dictum est, veris illis rationibus non esse contrarium. Alioquin contrarium erit etiam ipsis in alio loco Scripturis nostris, ubi Caelum dicitur velut camera esse suspensum.* Tum pergit ostendere vir doctissimus, verisimiliter, & non inconcinne posse ista Scripturarum loca conciliari cum utraque illo-

rum

rum sententia, qui aut Caelum minime sphaericum, aut sphaericum revera statuunt. Quo facto non ille solicitus est, quid potius hac de re Philosophi atque Astronomi sentiant. Fide Scripturarum in tuto posita, placide spectari potest eorum conflictus atque dissensio, & unius etiam partis victoria. Cap. X. ejusdem Lib. 2. alia Augustinus habet, quae a causa Copernici penitus aliena esse nonnulli affirmant, de quorum judicio eruditi viri, nullo partium studio capti, judicabunt. *De motu etiam Caeli*, ait ille, *nonnulli fratres quaestionem movent, utrum stet, an moveatur: quia si movetur, inquiunt, quomodo Firmamentum est? Si autem stat, quomodo sidera, quae in illo fixa creduntur, ab Oriente usque ad Occidentem circumeunt &c.?* Quid ad haec Augustinus? Neutram ille Philosophantium opinionem rejicit, neutram affirmat temerariam; sed potius contemnit, earumque rationes ne ullo quidem examine dignatur, tanquam controversias ad Fidem & Ecclesiam inutiles, & minime necessarias. At Scriptura de his loquitur. Augustino sat est ostendere, divina verba ejusmodi esse, quae neutri opinioni contradicant. *Respondeo* subdit ipse, *multum subtilibus & laboriosis rationibus ista perquiri, ut vere percipiatur, utrum ita, an non ita sit: quibus ineundis atque tractandis, nec mihi jam tempus est, nec illis esse debet, quos ad salutem suam & sanctae Ecclesiae necessariam utilitatem cupimus informari. Hoc sane noverint, nec nomen Firmamenti cogere, ut stare Caelum putemus, &c.* Affinia sunt Augustini verbis ea, quae sanctus Thomas Opusc. X. seu XXXI. habet. Interrogatus de quibusdam articulis, prius monet, *plures horum ad Fidei doctrinam non pertinere, sed magis ad Philosophorum dogmata. Multum autem nocent talia, quae ad Pietatis doctrinam, non spectant, vel asserere, vel negare, quasi pertinentia ad sacram doctrinam.* Tum ita suam praefationem concludit: *Unde mihi videtur tutius, haec quae Philosophi communiter senserunt, & nostrae Fidei non repugnant, neque sic esse asserenda, ut Dogmata Fidei, neque sic esse neganda, tanquam Fidei contraria, ne sapientibus hujus mundi contemnendi doctrinam Fidei occasio praebeatur.* Quae verba miratur quidam, a Copernicanis in suae sententiae tutelam advocari, quum isti doceant, non quae Philosophi communiter senserunt, sed quae contra communem Philosophiam omnino confligantur. Frustra hujus loci vim eruditus ille vir infringere conatur per illam vocem *communiter*. Et nos ejus responsionem eludere possemus legendo, non *Philosophi communiter*, sed, uti in aliis editionibus habetur, *Philosophi communes*. Verum quando res

do res tenetur, superfluum est litigare de vocibus. Non ideo aliquid verum, & ab errore immune est, quod communiter a Philosophis traditum fuerit; nam & eorum dicta non sunt Fidei dogmata; & novae opiniones, antiquis contrariae, invehi possunt, & communiter accipi; & ipsum Copernici Systema se tueri jam posset, quum ab Astronomis fere omnibus verisimillimum prae ceteris censeatur; & Astronomis in Arte sua id juris concedendum videtur, quod Philosophis in sua. Ratio sancti Tomae, cur aliquid neque affirmare liceat tanquam dogma Fidei, neque negare tanquam Fidei contrarium, (sive *communiter*, sive non *communiter* a Philosophis tradatur) illa est, quia *Fidei non repugnat, & ad pietatis doctrinam non spectat.* Talia siquidem habere non secus ac dogmata Fidei, & humanis opinionibus pondus dare quo carent; est incerta hominum cogitata certissimis Fidei revelationibus temere aequare, & cum doctrina pietatis confundere curiositatis atque opinionis inventa ac somnia. Inter eas autem opiniones, quae neque Fidei adversantur, neque doctrinam pietatis contingunt, an sanctus Thomas habiturus Copernicanam fuisset, non levi conjectura assequi possumus; in hoc enim eodem Opusculo Art. 16. uti supra vidimus, Telluris mobilitatem negat, suamque tamen sententiam non sacrarum Litterarum testimonio, sed Aristotelicis duntaxat argumentis probat. Quod si ita est, videant, qui Systemata Astronomica ad Fidei doctrinam pertrahere conantur, ne sancti Thomae gravissimum consilium conculcent, & importune caussam Fidei esse velint, quae, post adhibitam Interpretationem verisimilem, Philosophorum tantummodo atque Astronomorum esse videtur.

Atque hactenus oratio nostra, & tanta verborum moles, non ut Copernici patrocinium suscipiamus, cujus opinionem numquam nobis animus fuit adoptare, aut plusquam verisimilem arbitrari, sed ut quosdam avertamus a pertrahenda nimis facile, immo contorquenda in istud quaestionum genus auctoritate Scripturae. Nesciunt ii, saepius hunc esse divinorum Librorum abusum, quam usum, & heic etiam superstitionem, temeritatem atque stultitiam habere posse locum, qua de re conqueritur Augustinus in Libris nuper laudatis. Deinde palam facere voluimus, cur tam caute ac raro ad configendas opiniones a doctrina Fidei ac Pietatis suapte natura dissitas, Ecclesia Catholica & Romani Pontifices procedant. Si quando igitur Ecclesiastici Judices utile sive necessarium putabunt ad severius examen poscere tot nuperas, in Physica praesertim, Medicina, & Astronomia, sententias, quibus tempora nostra adeo abundant: dubitan-

dum non eſt, quin eorum judicium praeceſſura ſit omnis cautio, diligentia, & cauſae cognitio. Et ſolicite ſane cavere ſolent ſapientiſſimi Judices, ne quis ſub ſpecie tuendae Fidei, ſervandaeque ſalutaris doctrinae curet, ut ſuae peculiares opiniones conſecrentur, & ab Eccleſia recipiantur. Sunt qui, non pravo certe conſilio, ſed incauto ſui ſuarumque anticipatarum Opinionum amore, in hanc fallaciam dilabantur. Quicquid animo prius imbiberunt, & vetuſtatem olere ſentiunt, ſacrum ipſis eſt, & ſacrum reliquis etiam, quantum quidem in ipſis eſt, eſſe volunt. Si quis igitur contra ſentit, & nova profert, vix fieri poteſt, quin continuo in eorum odium offenſionemque incurrat. Nam quis fere tam ſui dominus, animoque tam probe compoſito eſſe ſolet, ut quae non tam ſibi, quam aliis, veluti certiſſima tandiu perſuaſit, repudiare tam ſero velit? Quis lubenter fateri ſenex, ſe primo deceptum, tum alios decepiſſe, & ſibi erranti ſe alios adjunxiſſe pariter errantes? Ambitioſiſſima animalia ſumus, nobiſque cordi magis eſt (quamquam aliter nobis ipſis videatur) exiſtimationis propriae, quam Veritatis cauſa. Facillime etiam nobis amor noſtri perſuadet, tunc nos pro una Veritate confligere, quum magis ipſam infectamur: non enim pro illa, ſed pro Opinionibus noſtris nobis eſt pugna, quas veriſſimas eſſe olim ſtatuimus, falſaſque deinde demonſtrari poſſe impoſſibile ducimus. Et quidem occinere poſſis veteris Scholae amatoribus, nova haec ad Fidei doctrinam minime pertinere. Nihil refert. Antiquae ſententiae & heic obtinere debent, quamquam interdum pueriles; novae exagitandae, quanquam interdum veriſimiliores. Omnis porro lapis movendus, quo ſuadeatur, Novatores iſtos aliqua ex parte in Religionis dogmata, atque in ſacras Litteras aut imprudenter, aut conſulto peccaſſe.

Non pravus tamen ſaepe zelus, immo utilis plerumque diligentia illorum eſt, qui in has novitias Opiniones primi aciem movent. Si non aliud commodum per eos praeſtatur, ſaltem deterretur impietas atque audacia a venditandis ſuis mercibus, quandoquidem ne ipſis quidem innoxiis opinionibus ſine rigido examine conceſſus eſt aditus. Interdum etiam latentia quaedam venena hac ratione deteguntur, ac removentur. Quae vero ſana ſunt, vegetiora poſt exhauſtam pugnam exſurgunt. Accuſationes igitur, & conſilia iſtorum non contemnit, ſed amat Eccleſia. Ita tamen amat, ut ea interim accurate expendere velit, ſaluberrime cavens, ne plus aliquorum affectus valeant, quam Veritatis jura. Exploratum ſiquidem eſt, quod

ſupra

ſupra Sanctus Auguſtinus ajebat, nos interdum *non pro ſententia divinarum Scripturarum*, *ſed pro noſtra ita dimicare*, *ut eam velimus Scripturarum eſſe*, quae noſtra eſt. Neque minus certum eſt, novitatem ac vetuſtatem ſententiarum in hujuſmodi incertis diſciplinis inanes plerumque titulos eſſe, quippe quae nullum per ſe certum aut veritatis aut falſitatis indicium ſecum trahant. Id tantummodo verum eſt, quod ſolidis veriſque rationibus nititur, neque a certa Fidei doctrina diſcrepat. Illud falſum, quod cum Ratione recta, & Fidei dogmatis, aliiſque certis monumentis aperte confligit. In Chriſti ſolum Schola antiquitas doctrinae quo major eſt, eo fortius veritatis argumentum praeſtat adverſus novitatem. Extra iſtam Scholam veriora novitas, quam antiquitas, tradere interdum, aut ſaepe poteſt. Quocirca inter accuſationes, defenſioneſque, medii ſtant oculo cautiſſimo Eccleſiaſtici Judices, & nunquam committunt, ut ſibi alterutra pars illudat, fucumque faciat declamationibus vanis, nominibuſque falſis. Quod ut facilius accidat, ſinceriſſimos tantum veritatis amatores ſinceriſſimi & ipſi in conſilium adhibent. Neque contenti quum a ſe ipſis, tum a ſuis conſiliariis arcere ſtudia partium, congruam ſibi vel per ſe, vel per eoſdem comparant cognitionem cauſſae (a). Quam in rem animadvertendum eſt, eſſe quoſdam, qui in Judicibus Eccleſiaſticis, quum de Phyſicis, Aſtronomicis, & hujuſmodi rebus judicandum eſt, abſolutam iſtarum diſciplinarum ſcientiam poſtulant. Nam quid ſolidi exſpectes, ajunt, immo quid non exſpectes infirmi ab iis, qui de incognitis, ſive non ſat perſpectis negotiis, judicium ferunt? Contra ſunt, qui Praeſules Eccleſiae, atque Theologos ab hujuſmodi labore ampliſſime liberant, ſat eſſe arbitrati, ſi nudam ſententiam ſive Phyſicam, ſive Aſtronomicam ſibi oblatam conferant cum Scripturae ſacrae, Catholi-

(a) Illuſtre hujuſce rei exemplum in promtu eſt, quod & ipſi Cl. Auctori non fuiſſe incompertum exiſtimo. Extat illud in *Itinere Italico* pag. 142. a doctiſſimo *Joanne Mabillonio* memoriae traditum his verbis *Anno* 1686. *die* XXIX. *Januarii*, *poſt meridiem habita eſt Sacra Indicis Congregatio in Vaticano*.... *Ex ſchedula ego quoque monitus ſum illi Congregationi intereſſe ad promendum qualecumque ſuffragium meum ſuper quibuſdam libris Voſſianis de diluvio non univerſali. De eodem argumento antea dixerunt tres alii. Is enim in illa Congregatione mos obtinet, ut Conſultores deputati duo vel tres pro rei gravitate ſententiam ſuam de propoſito libro pronuntient, ſcriptoque conſignent. Hoc ſcriptum mox ſecretario Congregationis traditur in manus, qui rationes votorum in compendium redactas ad Cardinales denuo refert, ex qua relatione Cardinales ſtatuunt quod ſibi conſultius videtur.* Hactenus *Mabillonius*, cujus ipſum *Votum de quibuſdam Iſaaci Voſſi Opuſculis* comparet inter ejuſdem *Opera poſthuma a D. Vincentio Thuillier* edita Pariſiis 1724. Tom. 2. pag. 59. 64. Nempe tunc examinanda occurrebant *Voſſii* Opuſcula, *De Septuaginta Interpretum Chronologia*, & *Diſſertatio de aetate mundi:* ſuper quibus iſtiuſmodi judicium tulit Cl. Mabillonius, *nullum videri periculum in toleranda Voſſii opinione*, *atque adeo ab ejus cenſura poſſe temperari.*

caeque Theologiae documentis, & deinde ftatuant, num his veritatibus ea opinio repugnet, an cum ipfis amice confentiant.

Verum illi fortaffe nimia, ifti certe nimis pauca a Theologis, & Ecclefiafticis Judicibus exigunt. Epifcoporum non eft, ut verum fatear, confiderare, atque decernere, fintne verae an falfae in Philofophia, Aftronomia, ceterifque Artibus profanis propofitae opiniones. Pertinet ea cura ad Philofophos, earumque Artium peritos, non autem ad Theologos. Atque adeo hafce opiniones Ecclefiafticus Judex contemplari folum debet tanquam confonas fcientiae divinarum rerum, atque revelationi, aut ab ea diffonas. Ad quod opus fufficit, ut illam fibi earum fententiarum notitiam paret, qualis a viro prudente exigitur, adeo ut fibi confcius fit, fe quaeftionis ftatum, remque ipfam fine errore intelligere. Hoc praeftare etiam poteft, qui non fit numeris omnibus perfectus Aftronomus, & Phyficam omnium Scholarum exquifitiffime prius didicerit. Notitia, inquam, & cognitio congrua Opinionum profanarum neceffaria quoque eft Ecclefiaftico Judici, quamquam quoufque fe protendere debeat, quantaque futura fit, ne imprudenter Theologica trutina de iis judicet, vereor ut unquam definiri apte poffit. Sunt enim, quae communem tantum hominum intelligentiam expofcunt; funt quae ab exquifitis atque abditis Scientiarum ac Artium principiis arctiffime pendent, vixque teneri poffunt, nifi prius ipfa principia intellectu probe complexus fueris. Quid heic faciat Judex prudens? A praecipiti judicio abftinebit, arbitror, donec in rei penetralia tuto pede fefe ingefferit. Illud porro certiffimum eft, oportere femper, ut antea quam pronuntietur, an facrorum Codicum & Orthodoxae Theologiae documentis opinio quaepiam confonet, five repugnet, perfpectiffimae fint Ecclefiafticis Judicibus tum negantium tum affirmantium rationes, non folum quatenus Theologiam refpiciunt, fed quatenus etiam ad fingularem aliquam difciplinam fpectant. Quae res neceffario expofcit, ut ea faltem difciplinae pars cognofcatur, unde rationum cognitio pendet. Si, exempli gratia, quaeratur, an Fidei doctrinae adverfetur Cartefius, quum effentiam Corporis Phyfici ftatuit in extenfione Quantitatis, neque Subftantiam ab ipfa Quantitate fecernit: erunt profecto complures, quibus conciliari non poffe videbitur hujufmodi placitum cum Ecclefiae fententia de auguftiffimo Altaris Sacramento. Heic profecto neceffe eft, ut de ifta controverfia judicaturus Peripateticam Scholam aliquantifper terat, donec Subftantiae, Specierum, atque Accidentium nomina ac hifto-

riam

riam probe norit; ad ejus quippe ſcholae ſententiam reſpexiſſe videntur Tridentini Patres de Tranſubſtantiatione loquentes. Tum delatam ad Eccleſiaſticum tribunal Carteſii opinionem ſi ſerio, ſi recte expendere velit, hujus quoque Philoſophi theoremata de natura Corporis perſcrutetur oportet, rationeſque perpendat, quibus ille ſuam ſententiam ingenioſe munivit.

Id plurimum intereſt. Nam, ut alibi diximus, verum vero adverſari nequit; atque uti cum veritatibus Theologicis Philoſophicae, ita cum Philoſophicis Theologicae revera pugnare non poſſunt. Quamobrem tam ex his illae, quam ex illis iſtae lucem mutuo accipiunt, & certa incertis dant legem, ut ſi exempli cauſſa aliquid in Phyſica certum ſit, inde incerta ſacrarum Scripturarum verba ſint explicanda; & contra certis divinorum Librorum ſententiis incerta Phyſicae documenta ſe conformare debeant. In hac autem controverſia ſtatim occurrit, jam ſpectare ad Fidem, certiſſimumque eſſe debere inter Catholicos, Subſtantiam panis & vini in Sacramento Altaris converti in Subſtantiam Corporis & Sanguinis Chriſti, permanentibus tamen ac perdurantibus in Sacramento priſtinis Speciebus panis ac vini, ita ut externis ſenſibus nulla illic appareat facta Subſtantiae mutatio, atque non amplius ſit, neque appellari proprie poſſit panis & vinum, quod ante conſecrationem panis & vinum proprie fuerat. Quum ergo veriſſimum, certiſſimumque hoc ſit in Fidei Theologia, id quoque in Philoſophia verum certumque ſit neceſſe eſt; & fallacia laborabunt quaecumque veriſimiles, ingenioſaeque rationes a Philoſopho excogitentur contra firmiſſimum hoc Fidei documentum. Propterea ſe rem non inficiari, ſe rem credere, Carteſiani Catholici ubique ajunt. Modum tantummodo, quo hujuſmodi prodigium fiat, & quomodo pereat, intactis Speciebus, panis ac vini Subſtantia, ab Eccleſia minime fuiſſe conſtitutum, affirmare ſe poſſe arbitrantur ſine injuria Theologiae. Tum nervis omnibus contendunt, ut oſtendant, nihil dogmati Fidei repugnare naturam ac eſſentiam Corporum, quam tradunt, ſuamque opinionem conciliari poſſe cum Eccleſiae decretis. Utrum iſti vera, an ſomnia nobis narrent, qui judicare prudenter cupiat, neceſſe eſt in primis, ut ſolicite veſtiget, intelligat, & expendat Carteſianae ſententiae rationes; tum perſpiciat, an uti rem, ita modum Eccleſia quoque ſtatuerit. Si enim vera & certa deprehenditur Carteſii de natura Corporum opinio, neque modum phyſicum Sacramenti definivit Eccleſia, neque reipſa Ariſtotelicum placitum conſecrare illi animus fuit:

fuit: jam non est, cur Cartesianam sententiam explodamus; quum praecipue in ea fuisse sanctus Augustinus videatur; immo tunc non aliud, quam quod Cartesius, sensisse Ecclesiam, excogitare licebit. A Cartesianis autem putatur, minime Tridentinis Patribus fuisse consilium consecrandae Peripateticae de natura Corporum sententiae (ab his enim quaestionibus dirimendis Ecclesia abstinere solet) & consulto ipsos Patres vocabulo *Specierum* fuisse usos, quum *Accidentia* nominare potuerint, ut ea voce solum, significarent sensationes illas quae sublata panis ac vini in Sacramento substantia, adhuc in sensibus nostris fiunt, & fieri non negant quum Peripatetici, tum Cartesiani. Contendunt insuper, Ecclesiam nequaquam statuisse, quei Species in Sacramento sine substantia panis ac vini permaneant. Quibus diligenter ab Ecclesiastico Judice examinatis tum constare poterit, num absurda, num falsa sit, illa Cartesii opinio (qualis certe erit, ubi cum certo & vero dogmate Ecclesiae consentire non posse dignoscatur), an potius toleranda sit, sive etiam laudanda.

Hoc ergo exemplo patere potest, eas esse interdum quaestiones, quae a mero Theologo prudenter absolvi nequeant, nisi in disciplinas illas ((a) excurrat), unde pendent argumenta quaestionum. Constat etiam, prudentis judicii leges exposcere, ut non accurate minus in his controversiis investigentur, intelligantur, & expendantur accusatorum, quam reorum rationes. Cavere autem prae omnibus Ecclesiasticos Proceres debere, ne quis eorum auctoritate & gratia abutatur, profanas nimirum & Philosophicas opiniones ad sacri Juris tribunalia deferens, & impietatis postulans, & damnationem suadens & urgens, quasi de Christianae Fidei magno negotio agatur; quum tamen anticipata aliqua Opinio, & Aristotelis, exempli gratia, amor, & odium alienae sententiae potius, quam sanae Fidei tutela, tantos conatus exciverit. Facile appareat, quid Judici Ecclesiastico accidere possit, si hujusmodi accusatoribus, Religionis caussam prae se ferentibus, facile credat, & praecipue si ipsosmet in consilium adhibeat, & unico eorum filo se in judicandis controversiis regat. Quod & dictum velim, dum de meris Theologicis, immo de quocumque alio negotio lis excitatur. Maximi ponderis res agitur, quum de Fidei doctrina, quum de Opinione probanda, sive improbanda, & de aliena fama configenda, hominibusque damnandis agitur. Jacta alea revocari amplius non potest. Si post accuratum examen tenebris adhuc obsita manet controversia, praestat judicio

(a) Al. *excurratur*.

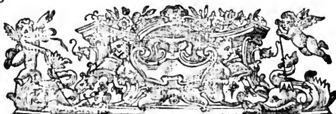
dicio parcere, quam errandi diſcrimen ſubire. Interdum etiam Eccleſia re in medio relicta, accuſatoribus ſilentium indicit, donec accuratiori trutina iterum cauſſa penſitetur, prohibetque ne pendente judicio nota Haereſeos aut impietatis impingatur opinionibus exagitatis. Interdum denique ſententias aliquas, licet nondum poſtremo calculo damnatas, tradi tanquam certas & veras, Eccleſiaſtici Judices prudentiſſime vetant. Etſi enim eas falſas & Fidei doctrinae oppoſitas non judicarunt, periculi tamen plenas, & errori proximas intelligunt. At de his in ſequenti Libro fuſius nobis agendum eſt, ubi inveſtigabimus, quandonam, & ubi, & quibus liceat, ſive non liceat, Veritatem ((a) efferre) literiſque conſignare, & quae ſint jura Eccleſiae, ut nos aliquando ab Opinionibus, quas nos putamus veras, ſcriptis aut ore praedicandis avertat.

FINIS LIBRI PRIMI.

DE

(a) Al. *prodere.*

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Amplum jus Ingeniis in prodenda, ac annuntianda Veritate: ſed ita ut Juſtitia, Caritas, & Prudentia numquam ab iſto jure laedantur. Haeretici in ſuae Religionis doctrina annuntianda, quippe de illius Veritate non ſatis certi, & ſine miſſione legitima Evangelium praedicantes, Juſtitiae deſunt.

UMMO ac praeſtanti ingenio viri, quos deſidia nunquam invadere, nunquam turbulenti rerum terrenarum affectus occupare diu poſſunt, ſolent, abjectis omnibus curis, ſe totos ad inquiſitionem Veritatis conferre, atque in ejus contemplatione tanquam in beatiſſimis Elyſiis conſiſtere, ac ſeſe abdere. Quod minime mirum; nam quum humana felicitas, vel ipſis Ethnicis Philoſophis teſtibus, ſita ſit in Sapientia Virtutibuſque animi: quaenam vera Sapientia homini contingere póteſt, niſi in ſacratiſſimum adytum Veritatis prius fuerit pene-

tra-

tratum? Inter tot autem Veritates, quibus si recte utamur, ad bene beateque vivendum quasi manu perducimur, illa certe omnium princeps, & sola propemodum necessaria, Veritas Christianae Religionis, unde tot sanctorum dogmatum eruditio fluit. Qui vero heic profecere, vix imperare sibi deinde potuerunt, quominus alios quoque homines continuo adsciscerent in suae felicitatis communionem. Itaque aut in libris, aut in disputationibus, aut etiam in publicis scholis & rostris, veritates a se compertas, magna contentione animi atque ingenii, vulgarunt, illustrarunt, suaserunt. Quod alterum studium si priore etiam longe laudabilius, neque tamen minus utile dixerimus, luculentissimae rationes facile occurrent, quibus sententia nostra firmetur. Quum itaque versata sit hactenus oratio nostra in iis persequendis, quae spectant ad investigandas & consequendas sine errore saluberrimas Christianae Fidei, Catholicaeque Ecclesiae veritates; restat ut in posterum explicemus, quemadmodum etiam, & quatenus, annuntianda sit atque aliis communicanda hujusmodi eruditio. Et heic enim, non secus ac in superiore navigatione, scopuli, & sirtes, & pericula varia offenduntur; a quibus nisi mature opportuneque caveamus, verendum est, ne jactura fiat non solum existimationis & nominis, sed etiam terrenae quietis, & caelestis demum beatitatis.

Illud ergo ex omnium sapientium consensu exploratum in primis est, uti in quaerenda ac discenda Veritate, ita & in proferenda atque prodenda, amplissimum jus patere Ingeniis humanis. Inter honestissima simul, utilia, & delectabilia bona proximum a Deo locum Veritas, immo, ut melius dicamus, eundem cum ipso locum obtinet; Deus enim summa, & ipsa Veritas est, cujus particulae variae ac innumerae se in hominum mentes infundunt, & per omnia creata excurrunt. Quamobrem cui contigit Veritatem, hoc est, eximium istud bonum, consequi, nullum dubium est, quin & liceat, & laudi singulari vertendum sit, reliquis etiam partiri tam nobile divinumque patrimonium. Christiani hominis est alios efficere meliores & sapientiores, quum possit, & lucem quam sibi comparavit, communem aliis velle. Neque vero, ut in terrenis opibus distribuendis atque elargiendis usuvenit, quisquam sit minus quam antea dives, communicata reliquis hominibus Veritate. Nihil propterea decrescit privato hominis aerario, & animus ditior inde potius evadit, quum ad priora ornamenta accedat liberalitatis laus, & caritatis fructus. Interdum vero non licet solum, sed etiam necesse est Veritatem annuntiare, & prodere atque tueri: quod onus Episcopis, &

universis Pastoribus Catholici gregis incumbit, quum ad populos doctrina sana informandos, tum ad errores subinde nascentes eliminandos. Interdum non necessitate quidem, sed optimo summeque pio consilio Veritas disseminatur, quum nempe ad populos barbaros atque infideles Evangelii lumen defertur, quod sanctissimum opus per tot saecula una Ecclesia Catholica sibi vindicare & peragere consuevit, & adhuc peragit, Apostolicae Fidei non minus, quam zeli Apostolici heres.

Verum haec non sunt hujus loci, neque ampliorem sermonem postulant; adeo apertum est, atque homini a natura insitum, honestissimam, sanctissimam, & eximiis laudibus dignam esse Veritatis propagationem, & illius praecipue, quae ad aeternam vitam perducere potest. Satius ergo est statim aggredi limites, quibus constringitur vastum jus Ingeniorum in Veritate annuntianda. Quod ut paucis complectamur, illud mature statuimus, recta esse non posse hominum opera, nisi a Justitia vera procedant, & Caritatem Christianam ducem, Prudentiam vero comitem habeant. Has ergo virtutes prae oculis habeat necesse est, qui recte proferre, aliosque docere velit Veritates ad orthodoxam Religionem & eruditionem Christianam spectantes. Primum autem Justitiae munus est interdicere, ne quis in negotio Religionis Veritatem evulget ac tradat, quam ipse certo prius non noverit revera talem esse. Non, inquam, homini licet, tanquam vera Fidei dogmata proferre incertas opiniones suas, aut certi erroris insimulare atque damnare, quae sibi falsa & damnanda esse prius non constet. Quis enim non intelligat, quantum ab aequo & ratione abhorreat, tanquam medicinas propinare, quae venena esse dubitare possis? Et id quidem temere fiat in curandis humanis corporibus. Quanto autem minus tolerandum est in animarum curatione, quum de hominum aeterna aut salute, aut damnatione agitur, non de temporaria corporum vita? Nefas ergo est, & Justitiae legibus adversatur, in tanti mali discrimen populos adducere, & tanquam Veritates Theologicas venditare, quae forte perniciosissimi errores esse deprehendantur.

Equidem fateor, non tam facile invenias homines in hanc Justitiae partem oculis apertis, animoque sui criminis aut periculi conscio incurrentes. At innumeros profecto offendas ex ignorantia, & caecitate mentis, & ambitione peccantes. Rari, inquam, sunt, qui dum populum erudiunt, dubitent de Veritate suae Legis. Se recta certaque tradere constanter arbitrantur, vel dum aperte errant at-

que

que delirant; ipſique omnium peſtilentiſſimi Haereſiarchae non aliter (quantum quidem conjicere juvat) de ſua doctrina plerumque judicabant. Verum neque ipſi Haereſum conditores, neque Haereticorum gregarii idcirco ab eorum numero eximi poſſunt, qui Veritatem & Juſtitiam ex temeritate ſaltem & caecitate laedunt, dum pro veritate errores incaute diſſeminant, & Chriſti gregem quamquam nolentes, inficiunt. Si minus occupati forent opinionibus anticipatis, ſi plus humilitatis ac ſinceritatis eis eſſet, tum intelligere poſſent, ac fateri fortaſſe vellent crimen ſuum atque infortunium. Ipſos toties Catholici provocarunt ad rationem reddendam, quare Fidem veram, & Juſtitiam non conculcarint, quum ab Eccleſia Catholica diſceſſerunt, & Schiſma adhuc conſlent, & diverſas a Catholicis ſententias tradant, & aliqua Catholicorum dogmata erroris ac impietatis accuſent. Oblata eſt ipſis germana & unica methodus, qua ſe rite purgarent, & in tanto negotio ſe minime hallucinari oſtenderent. Legitimas cauſſas nondum attulit gens illa, propoſiti tamen ſui tenaciſſima, & nunquam allaturam eſſe, certum eſt nobis. Nam quei a ſe Veritatem ſtare illi oſtendant, quum certam methodum fugiant, ut rem tantam pro dignitate Fidei, & ſuae ſalutis neceſſitate, convenienter aſſequantur? Quei ſe in ſuo ſchiſmate atque doctrina nullo crimine, aut errore teneri evidenter oſtendant, poſtquam Traditionis vim, Eccleſiae verae & Conciliorum auctoritatem, ſanctorumque Patrum conſenſum flocci faciunt, & Eccleſiam ipſam non ſolum turpiſſimis in dogmate erroribus obnoxiam, ſed etiam in ipſos errores jam foede prolapſam, & per tot ſaecula Babylonem & Meretricem egiſſe, affirmare non dubitant? His fundamentis everſis, quae tamen tantopere a divinis Scripturis commendantur, & excogitato admiſſoque tam horrendo Eccleſiae Catholicae adulterio, a quo tamen abſfuturam ſemper Eccleſiam veram Scripturae ipſae pollicentur: quid jam certi ſupereſt, ut quis ſibi aliiſque ſine haeſitatione perſuadeat, ſe in Chriſtiano dogmate nunquam erraſſe, aut errare, ſuamque Eccleſiam legitimam eſſe Chriſti ſponſam? Videndum igitur, an oculorum mentiſque uſum iis eripuerit, aut eripiat ambitio. Exponendum eſt, vireſne majores apud illos ſuum, an totius Eccleſiae Catholicae judicium ſit habiturum, & an totius antiquitatis conſenſio ſit diſſonantibus Novatorum conſiliis in tanto negotio praeferenda. Fortaſſe mentibus tam male affectis certiſſima ſtatim non appareant quaedam Catholicorum dogmata: ſed profecto neque certa Novatorum videbuntur documenta,

si accurate aliquantulum res pensitare, & caute judicium ferre velint. Quod si dubia ac incerta sint, quibus Novatores a Catholicis dissentiunt: quo jure nutantes sententias populo ii venditant, ingentique errandi periculo credulam gentem exponunt?

Altera Justitiae lex est, ut Evangelii Veritas nonnisi ab iis annuntietur, qui aut aperte, aut tacite ab Ecclesia, legitimisque Ecclesiae Pastoribus ad annuntiandum mittantur. Hanc legem Apostolus statuit, & ratio ipsa confirmat. Erroribus obnoxii sunt singuli homines; sub ovina pelle delitescere possunt lupi, & fallere gregem; Haeretici identidem prodeunt, morbosam doctrinam disseminantes; & innumerae Sectae veritatem, & verum Dei cultum, longe lateque sonant. His infici corrumpique facile potest ovile Christi; non enim indoctae plebis est, sophismata omnia ac deliramenta ad falsi originem revocare, sibique a tam bene comtis mendaciis cavere. Ipsi acuti ac eruditi homines non raro inter ista fluctuant, & ducuntur contrariis opinionibus. Ergo poscit ratio, ut iis tantum liceat erudire populos, qui legitimam docendi auctoritatem ab Ecclesia vera acceperint. Neque itidem populis licet alios audire ac habere doctores, quam quos Ecclesia vera ad id muneris rite elegerit, aut in eo munere versari ipsa apertis oculis patitur. Quum in una Ecclesia Dei veritas Religionis, & sana doctrina habitet, quicumque ista Ecclesia probante, aut saltem, quum conscia sit, non improbante, doctorem agit, jure agit, & jure censendus est ab errore abesse, & vera tradere: Contra ille Justitiam laedit, qui non vocatus, non missus, non saltem tacite probatus, sumit sibi honorem, & docendi ministerium usurpat.

Mirum est, quam anxios efficiat, & verbis rationibusque exarmet hic locus sinceros veritatis amantes, quorum non pauci adhuc sunt inter nostri temporis Novatores. Et ipsi intelligunt hujus legis aequitatem; norunt hac de re Apostoli praecepta; statuerunt & ipsi, nemini licere sine praevia legitima vocatione atque missione, verbi Dei praeconem fieri. Primi autem praetensae, quemadmodum vocant, Reformationis Auctores, Lutherus, Zuinglius, Calvinus, Socinus, & alii, quo titulo, quaeso, quo nomine Christianum orbem docendum sibi sumsere, & antiquissimas Catholicae Religionis quum sententias tum consuetudines immutandas, ridendasve suscepere? Nulla ipsis extraordinaria, ut ajunt, & immediata a Deo vocatio fuit. Si fuisset, signis & prodigiis, quae veraces ac viros Dei Prophetas perpetuo comitantur, divinitus acceptam docendi auctoritatem con-

firmas-

firmassent. Defuit & ordinaria vocatio. Non ipsis sacrum docendae plebis munus, & Scripturas interpretandi, & ritus veteres proscribendi facultatem demandarant aut Romani Pontifices, aut Episcopi legitimi, aut Concilia Orthodoxa. Immo Episcoporum omnium, & Ecclesiae totius voce atque consensu id munus ipsis interdictum fuit ac ereptum, eorumque audacia damnata. Ipsi praeterea sese, vel tacentibus Episcopis, jam reos prodiderant atque damnarant. Etenim nonnulli ne Sacerdotum quidem albo adscripti fuerant, & tamen Sacramenta ministrare sunt ausi. Rerum divinarum imperiti quidam fuere; & tamen Scripturas sacras suo marte explicare, & eo in studio a sanctis Patribus discedere non dubitarunt. Deinde quandonam Dei Ecclesia lubenti animo ferat, & probet, & auctoritate donet homines, qui se ipsam evertant, & Altare contra Altare erigant, & schismata faciant? Dubium ergo nullum esse potest, quin primi isti Haeresum auctores Justitiae inflixerint magnum vulnus, dum Veritatem, quam deperditam aut vitiatam sibi confingebant, restituere conabantur. Nemo autem ex iis justum se putet, qui tam injustos potius duces, quam ipsam Christi Ecclesiam, pertinacissime sequuntur. Nam quod ajunt, annunciandae Veritatis, & refellendi Erroris, Christianam omnibus esse libertatem, eamque ita singulis inesse, ut eripi nobis a nemine possit ac debeat: splendide profecto falluntur. *Cur quosdam posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Doctores, in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi?* Cur Hierarchicum Ordinem instituit? Non igitur omnium est Sacerdotem Doctoremque legis agere, sed eorum tantummodo, quos Ecclesia publice decernit, aut non invita patitur. Accedit, quod tum certe vim habitura non est hujusmodi libertas, quum annuntianda est Veritas incerta, dubiique sunt errores, quos exagitandos suscipimus; multoque minus, quum nuncianda sunt pro veris falsa, prava pro rectis, & quum ab errore longissime illa absunt, quae judicantur damnanda. Porro sana esse, quae ab Haereticis in Ecclesia Catholica repudiantur; corrupta, quae ab Haereticis in suis conventibus ac Libris proponuntur: potior Christianorum pars hucusque contendit. Quare si petas ab eruditis viris, num jure non adimi possit Ingeniis hisce novaturientibus docendi in Ecclesia libertas: nemo negabit. At inquiant Haeretici: Certi nos sumus, nos nihil tradere, quam quod Christus & Apostoli tradiderunt, nos nihil damnare, nisi quod Christi & Apostolorum doctrinae adversatur. Ita porro arbitrentur; sed quidnam aliud occine-

occinerunt antiqui Haeresiarchae, eorumque filii, quos tamen & ipsi Novatores, non secus atque Catholici impietatis arguunt? Non idcirco iis pestibus grassari libere licuit, & veneno populos afflare, reclamante nequidquam Ecclesia? Quod si quis e Novatorum gremio exsurgat (quod identidem fieri consuevit), & falsi postulare dominantem Religionem, aliamque invehere una cum aliis doctrinis velit, Evangelii nuntiandi, ac erroris confodiendi jure amplissimo sese tuens: nemo inter ipsos Novatores hominem, ejusque audaciam non abhorreat, non damnet, & ad silentium compellat. Nemo ab eo audiendo suum non avertat gregem. Nolint ergo suos patres alio a nobis dimetiri pede, quam quo suos ipsi filios dimetirentur, in parentem Ecclesiam armatos. Et discant, laesam ab eorum patribus Justitiam, & ab unoquoque in posterum quoque laedendam, quoties sine aperto aut tacito Ecclesiae verae consensu, docendi munus arripiant, licet nonnisi vera & recta se praedicare arbitrarentur.

CAPUT SECUNDUM.

Caritas quando obstet, ne Veritas evulgetur. Ejus leges. An, & quando, & quomodo evulgandi errores Procerum Ecclesiasticorum. An aliorum errores, & vitia, & quando id liceat, aut necesse sit. Abusus, & excessus in hisce. An mordacitas styli ferenda.

VERITATIS praeconibus non sola Justitia praecipit, ut cautissime prius & solicite caveant, ne falsa pro veris venditent, ne pro recta perversam doctrinam obtrudant. Id etiam Caritas & Prudentia arctissime praescribunt & imperant. Quale enim amoris genus illud est, quo Proximum nostrum prosequimur; quale Prudentiae facinus, quum ipsum vitiosis aut agendi, aut credendi documentis imbuentes, a verae Fidei ac Pietatis semita stolide avocamus? Dubitatio ipsa, ne venenum propinemus, a medicina exhibenda absterrere nos debet. Hostis enim potius, quam amantis est, in aeternae mortis discrimen illos adducere, quos certus non sis te ad aeternae vitae spem erudire posse. Verum non heic solum stat Caritatis & Prudentiae disciplina. Etiamsi vera ac certa sint, quae tradere animus est, quaedam tamen sunt, quae silere ac tegere, interdum Pru-

dentia,

dentia, interdum Caritas nos jubet. Justitiam fortasse laesuri non sumus, vera narrantes; at certe Caritatem, certe Prudentiam quandoque vulnerabimus, quae non omnia vera, ac certa, neque semper, in publicum efferri patiuntur. Quid igitur Caritas & Prudentia heic velint, & quaenam sint earum consilia & leges, differendum restat.

Prima lex ista a nobis ponitur: *Ita dicendum, aut silendum est Verum, ita errores aut refellendi, aut dissimulandi sunt, ut Caritatis ordo servetur.* Id ni fiat, ipsa Caritas desiderabitur. Videlicet praeponendus est ex institutione Caritatis amor Dei, & Fidei, & Ecclesiae ceteris amoribus. Post hunc, amorem valere plus debet Reipublicae, Regis, & Patriae, quam privatorum dilectio. Primam istam legem Religio & Philosophia summopere commendant. Ex iis enim Virtutibus est Caritas, quae ordinem exigunt, & sine ordine pereunt. Recta autem ratio docet, majorem iis rebus amorem deberi, quibus est majus pretium ac dignitas, & quibus nos majora debemus. Proinde oblatis duobus, quorum alterutri, prodendo, sive occultando verum, displicere, aut placere oporteat, nullum est dubium, quin illi sit inserviendum, quod apud nos amore sit dignius, atque praestantius, praeferendumque sit privato publicum, temporario aeternum, corporeo spiritale bonum. Altera Caritatis lex est: *In profligandis erroribus, & in praedicatione utilis aut necessariae Veritatis, ita se gerere homo debet, ut moderationis quantum fieri potest recordetur, atque ut id solum curet, quod sanare alios, melioresque efficere, non autem vulnerare pejoresque facere possit.* Proinde nullam Caritatis rationem habere dicamur, si una cum erroribus homines persequimur, si eorum mores, (a) atque existimationem pessundare nitimur, si nomen potius nobis, quam proximo nostro salutem conquirimus, prodita inhoneste illius imbecillitate atque ignominia. Duas itidem leges Prudentia nobis ob oculos ponit. Earum prima est: *Circumspiciendum esse Veritatem praedicaturis, ne dum unum bonum ex una parte quaerunt, gravius ex alia malum incaute excitent, qualia sunt schismata, scandala, funesta dissidia, atque horum similia.* Altera est: *In praedicando Vero, & alienis erroribus insectandis, perpendendum esse tempus, locum, & personam cum corrigentis, tum corrigendi, & qualitates cum dicendis, tum dicendorum.*

Non

(a) Heic notare videtur Auctor suum *Pherepanum*, id est *Joannem Clericum*, qui petulanter nimis antiquos Ecclesiae Patres insectatur in *Epistola Critica* IV. ubi *Joannis Dallaei* Librum *de usu Patrum* propugnat. Ibi namque omni pudore posthabito, plura congerit quibus valeat veterum Patrum auctoritatem labefactare.

Non enim cuicumque licet quemcumque corripere, & omnia prodere, aut ubique, aut quovis tempore.

His legibus positis, atque alte animo infixis, tam difficile non erit agnoscere, quando necesse sit, aut expediat, aut deceat, Veritatem prodere, & litteris consignare, quave ratione praestandum id sit, aut ipsam occultare, atque silentio tegere. Fingamus ergo, Auctorem aliquem, aut Episcopum, aut etiam Primatem Ecclesiae virum, in doctrina Christi revera falli, erroresque suos aut scriptis, aut voce in vulgus spargere. Ejus vulnera dissimulare piaculum fuerit. Nam quamvis ipsius accusatio, & inde emanans ignominia, a Caritate quam ipsi debemus, recedere videatur, Caritatis tamen ordo poscit, ut Ecclesiam & Rempublicam magis amemus; neque committendum est, ut universitas periclitetur, dum unius existimationi servandae studemus. Veritatem itaque revelare, ac super tecta praedicare, falsaque dogmata quantis poterit viribus impugnare, heic non solum unicuique Christiano licebit, sed necesse erit sacris Ecclesiae custodibus. Immo, istis prae timore, negligentia, ignorantia, aut conspiratione tacentibus, privato cuicumque homini id oneris incumbet, ut in lupum exsurgat dormientesque Pastores suis clamoribus excitet. Ne ipsos quidem sanctissimos Patres, nobis alioqui summa veneratione spectandos, habere aliter in hac parte decet. Homines & ipsi fuerunt. Incaute interdum loquuti, pessime sensisse videntur. Nonnulla etiam Ecclesiae decreto nondum stabilita tradidere, quae qui nunc pervicaciter tueretur, Haeretici notam nequaquam effugeret. Hujusmodi ergo naevos arguere, ac prodere liberum est nobis, non quod male doctissimis iis & venerandis capitibus velimus, sed quod Ecclesiae toti, ac Fidei sanctissimae velle melius debeamus, quam singulis ipsis Patribus. Juvat autem, & Reipublicae plurimum interest, nosse quibus in locis non satis recta tradiderint Majores nostri, ne quis tantorum nominum auctoritate, ubi non debet, fretus, in transversum agatur, ipsamque Ecclesiae universae Fidem inde oppugnet. Est & hoc aliquod Caritatis genus in ipsos sanctissimos Patres, atque in alios errantes. Illi, si viverent, Libros suos lubentissime emendarent. Quum id amplius ipsi non possint, amant tamen sibi a posteris eam medicinam adhiberi, quae si non purgare penitus Libros suos, at certe a suis Lectoribus arcere morbum qualemcumque valeat. Reliqui vero, dum vivunt, *erroris* moniti, sicuti honestatis & veritatis amantes putandi *sunt*, *ita* gaudere credendi, quod tum se, tum Lectores Auditoresque suos ope

nostra

nostra ab errore sentiant revocatos. Atque haec de erroribus, qui in Fidei Christianae, & Ecclesiae Catholicae perniciem recta contendunt.

Alii sunt errores extra Fidei doctrinam, tamen non extra Religionis pomoeria. Ejusmodi sunt singulorum hominum abusus in ministrandis Sacramentis, in sacris Ordinibus conferendis, in veneratione tum Sanctorum, sacrarumque Imaginum, tum etiam Reliquiarum, & in ipso externo Dei cultu, atque Mysteriis, aliisque similibus rebus. Pastorum profecto proprium est munus, hanc ab Ecclesia Dei pestem avertere tum praedicatione, tum scriptis, atque decretis. Sed ipsis nihil proficientibus, gloriosum semper fuerit, Deoque gratissimum, si nostras jungamus copias, sique privatorum etiam telis hujusmodi monstra conficiantur. Quod si eo usque malum creverit, ut diutius remedia differre periculosum sit, neque Ecclesiae Praesules gliscenti malo, quod eorum munus poscit, occurrant: frustra audaciae accusabitur privati hominis consilium, (a) qui hosce petulantes abusus ad Tribunal Ecclesiae deferat, ac in eos exserat vocem & calamum. Dummodo veram iste doctrinam adferat, publicosque errores, & crimina non somniata exagitet (quod accuratissime prius curandum), nihil in Caritatem peccabit, immo secundum ipsam faciet: atque adeo nos omnes in hisce casibus zelari zelum domus Dei jubemur, & Veritatis ac Religionis jura publice tueri, in quae perversi hujusmodi Christiani suis vitiis conspirasse videntur. Idem dicendum de alio errorum genere, quo Ecclesiastica Historia deturpari, & rudium populorum traditio infici potest. Confictae Martyrum, & Confessorum, seu Vitae seu Reliquiae, seu opera miranda; suppositi sanctis Patribus, & praeclaris Ecclesiae viris Libri; origines Ecclesiarum, & Monasticorum Ordinum, aliaeque innumerae ad Episcopos, ad Concilia, ad Ecclesiam pertinentes res gestae, mendacio infuscatae, aut e levissima tantum popelli narratione depromtae; & confidenter ad memoriam posterorum literis traditae: haec omnia procul dubio Veritatis inimica sunt, & Ecclesiae. Ubi ea confingere, aut adoptare, aut dissimulare turpissimum est, ita revelare, & palam exsibilare, justissimum, atque honestissimum. De vindicanda Veritate agitur, de liberanda Ecclesia ab hisce inquinamentis & fucis non modica ex parte perniciosis. Quis heic laesam Caritatem cla-

(a) Quis non videat ad hunc locum respexisse nostrum *Pritanium*, quum Opus illud excogitavit ediditque Italice scriptum, cui titulus: *Della regolata Divozion de' Christiani*? in eo enim plures abusus perstringit erroresque, qui licet sint extra Fidei doctrinam, non sunt tamen extra Religionis pomoeria, ut ipse loqui amat.

clamet? Primum locum obtinere debet Veritatis, & Ecclesiae, & Reipublicae amor. Et quando restitui tam utilis Veritas, aut ab Ecclesia & populo error eliminari non potest sine alicujus offensione: utique praestat, unum aut paucos dolere, quam multos. Quanquam & illi injuria dolebunt, quum beneficium non tam Ecclesiae matri conferatur, quam ipsis.

Quod in his tamen casibus homini Caritas enixe commendat, illud est, ut quantum fieri potest, parcatur personis, dum errori ac vitio non parcitur. Si simul stare queunt Reipublicae utilitas, & necessaria medicina, ac privatae quietis atque existimationis conservatio, ambo utique sunt procuranda. Tum solum sinit Caritas, nos privatorum commodis & honori nocere, quando aliter publica res restitui sanarique non potest. Quum igitur in doctrina Fidei quisquam incaute delirat, neque in vulgus sua commenta dispergit, sibi tantum canens, huic adhibere decet salutarem Christianae correctionis helleborum, ubi legibus Ecclesiasticis aliter cautum non sit; hoc est clam & amice ita monendus, atque docendus, ut si animo sit docili, vulnera sua se cognovisse gaudeat, neque erubescat. Sin iste deliria sua pertinaciter tueri pergat, & benevolum monitorem semel iterumque contemnat, & mutandae sententiae spem nullam relinquat: nihil, Caritate etiam suadente, tunc utilius praestari potest, quam si ejus contumacia (uti Christus ipse mandavit) ad Ecclesiam deferatur, cujus auctoritate tum ipse in officio contineatur ac sanetur, tum ab ejus afflatu liberetur Respublica. Hujusmodi autem homines non palam errantes, non erroris sui praecones, cur ego palam & nominatim, aut scriptis aut voce persequar, ac in triviis ridendos propinem, & exosos omnibus puniendosque faciam? Clam peccavere, corripi clam possunt, & corrigi clam amabunt. Quid punis in errante nomen, & famam, quae errore adhuc latente, & emendationem fortassis non refugiente, nullam adhuc poenam commeritae sunt?

Illud vero constat, licere atque decere publicis scriptis ac tubis in illos ferri, qui errori conjunxere proterviam, & insaniam suam erumpere in publicum sinunt. Non est quod ego eorum morbum ac nomen occultare debeam, quum ipsimet evulgare non dubitarint. Publicum Ecclesiae hostem publice oppugnabo, publice, si vires suppetent, evertam; ut si non ipsum ab errore revocem, reliquos saltem pugnae spectatores, atque adeo Rempublicam ipsam in veritatis acie confirmem. Sed in hoc hominum genere insectando suus

quoque

quoque Caritati locus esse potest. Inter ipsos sanctos Patres sunt, qui Haereticos, & eorum affeclas, atque patronos aculeatis exagitant Libris, multumque etiam Plautino sale perfricant. Primas inter ipsos Hieronymus tenet. Sunt & Scriptores, qui sibi temperare nesciunt, quin adversus Ecclesiae hostes quidquid ad manum venit, intorqueant. Contumeliis nullis parcunt, quarum etiam non paucae veritatis fundamento carent. Mille vituperiorum plaustra in ipsos congerunt; uno verbo nihil non movent, quo communem prosternant Religionis verae adversarium. Quod est ad nonnullos e sanctis Patribus, non iis vitio vertimus, quod acribus interdum pro veritate scriptis pugnaverint. Christianum zelum ne hic quidem stylus dedecet; hos ignes ipsa bona causa, ac defensio cognitae Veritatis, ultro suggerit, non facile sane culpandos, nisi quum ad calumnias concitata oratio dilabitur. Sibi ergo imputent, si tam aspere accipiantur, quicumque a recta Christi doctrina defecisse minime contenti, positos quoque a Deo Judices, hoc est, Ecclesiam ipsam, non spernere solum, sed etiam dilaniare atque infamare minime verentur. Habeant illi & hanc suae contumaciae poenam, & populus eosdem abominare atque abhorrere eo facilius discat, quo libentius fertur ad legendam in piperatis disputationibus illorum damnationem. Attamen, si nobis optio detur, placidam, quam iracundam in refellendo errore facundiam sequi mallemus. Placuit haec aliis Patribus, & Augustino praesertim, qui quum aliis nominibus maxime sit commendandus, hoc ipso in primis apud posteros spectabilem se fecit, quod certando cum Haereticis vel procacissimis, nunquam mansuetudinem suam, atque verborum lenitatem, quamvis lacessitus maledictis, abjecerit. Et certe vix est ut hominem animal omnium ambitiosissimum, conviciis & acerrima reprehensione de sententia atque errore deducas. Mordacissima oratione exasperatus ille vindictam potius, quam emendationem cogitabit. Contra gravis simulque mitis confutatio, animum adversarii ab auscultanda Veritate nequaquam avertens, plus quam altera potest, quum & ejus errorem vincere, & ipsum errantem sanitati restituere possit. Quae cura Christiano Scriptore, quam altera, profecto dignior. Nostrum enim esse debet, non ignominia onerare, sed ad meliorem frugem, quantum in nobis est, fratrem nostrum convertere, fratrem lucrari. Mirum autem est, quantum & peccantes ad poenitentiam, & errantes ad palinodiam alliciat gravis illa mansuetudo corripientis, sive refutantis.

CAPUT TERTIUM.

Calumniae numquam adhibendae. Conviciis temperandum. Non imputandi errores, nisi bene perspecti. Placide quantum fieri potest pugnandum; & quando secus deceat. In confutandis erroribus ad Religionem minime spectantibus quae libertas Ingeniis. Caritati ac Moderationi & heic suus esse debet locus. Quando vitia morum adversariis objicere liceat.

PORRO, si adhuc stat animo tua scripta contra Catholicae Veritatis & Ecclesiae inimicos aculeato, iratoque etiam stylo armare: non impedio scribentem. Sed ira modum habeat; honestatem non obliviscatur oratio; pro Ecclesiae & Fidei Apologia non inveniant Lectores virulentissimam Satyram. Alioqui non Aequitas solum, & Caritas, sed & Justitia ac Prudentia illic desiderabitur. Nescio enim, quo pacto justi ac prudentis nomen retinere possit, qui ita in hostem irruit, ut se quoque incaute laedat; adversarii culpas tam effuse persequitur, ut se maledicum fieri minime sentiat; atque ita in aliis reparare vult Veritatis jacturam, ut ipse interim ad calumnias & convicia descendens, moderationem virilem atque Christianam in se ipso perdat. Difficile est, fateor, ignitis ingeniis pacate heic agere, zelò potissimum sacrae Fidei flammas augente. Pugnae ipsius ardor ita ictus omnes temperare non sinit, & ut errorem tantummodo alienum, non & personas aliquando feriamus. Vel cautissimis & mansuetissimis pugnatoribus jacula interdum elabuntur, quae animum ferientis occulte fallunt. Verum circumspiciendum est nobis, quid in certamine ad tam facile lubenterque mordendum ingenia nostra stimulet atque impellat. Interdum unus amor nostri tantum pulverem excitat. Amamus famam religiosi zeli, quem quo plus in censura irascimur, etiamsi excedimus, eo commodius suasuros nos esse speramus. Quaerimus Lectorem plurimum, eumque novimus ad Plautinas mensas, & scommata lubentius confluentem; quare per Satyram nostris Libris curamus, ut accedat commendatio major. Credimus etiam in hoc loquendi genere evidentius apparere bonae causae conscientiam. Verum heic non raro noster nos fallit affectus;

& prae omnibus spectanda est Veritas, quae certe ab erroribus liberari, defendi, suaderi potest, sine tanto felle, tantaque petulantia orationis. Denique ab ingeniose acuto quam maxime differt amarus atque maledicus stylus. Illo sapiens quoque libentissime utatur; ab isto temperet. Nam dum rationibus & argumentis dimicetur, jam in tuto est Veritatis causa; neque interim adversario, quantum in nostra manu est, de nobis querendi ulla relinquitur justa ratio.

Jubet, nos ergo Caritas placide vel in pertinaces Haereticos agere, (a) ut non tantum illorum errori prosternendo studeamus, sed & saluti prospiciamus. Quanto autem magis ipsa nos moneat, ne ipsis errores & crimina imputemus, falsa, sive conficta? Ejusmodi hominum insaniam, atque impudentiam, supra modum exaggerare plerumque solet mendax fama, aut adversariorum ira. Proinde aequum est, & Caritatis lege sancitum, ut in hoc etiam communium hostium genere, eorumque Libris nihil vituperemus, nihil fidenter damnemus, quod prius non constet ipsorum sententia affirmari atque probari. Qua in re nullus dubito, quin Catholici quidam minus cauti, & caeco zelo abrepti, interdum se quoque praebuerint arguendos. Per nonnullos e primis Lutheri & Calvini oppugnatoribus non stetit, quominus in longam seriem excrescerent istorum errores. Supra centum Calvini blasphemias numerabat Fevardentius, Scriptor stylo quoque parum in ipsos Haereticos moderato usus. Tam multa, ac tam graviter, non delirasse Calvinum ejusque sectarios, cum ipsi postea palam facere, tum nostri sensim deprehenderunt, simul ac remissus est primus ille certaminis impetus. Minus, inquam, Lutherani, & Calviniani, quam videbatur, olim a veritate Catholica aberant; minus etiam nostra tempestate absunt, quum a suis parentibus jam in aliquibus discesserint nimis aperte impiis falsisve sententiis; discessuri, uti sperandum est, a reliquis etiam, ubi Catholicorum Doctrinam, vitiatam a declamatoribus suis, audire desinent, puram vero a Conciliis & Catechismis nostris publice probatis haurire incipient. Et revera istud, hoc dicam familiare est, sed in consuetudinem & quamdam quasi legem apud ipsos transiit, ut Catholicorum Doctrina atque Ecclesia in eorum scriptis atque concionibus ita discerpatur, ac deformetur, ut nativam suam faciem ac purita- tem

(a) Saeculo praeterito vertente, egregie prae aliis id praestitit in celeberrimis suis Operibus dogmaticis Gallice editis, Cl. V. *Jacobus-Benignus Bossuetus* Meldensis Episcopus; quem hac in re tanquam excellens exemplar imitandum proponit noster *Lamindus* in aureo illo Opusculo, *Riflessioni sopra il Buon Gusto nelle Scienze e nell' Arti Parte II. Cap. X. pag. 171. Hujus vero Editionis nostrae Tom. VIII. pag. 284.*

tem prorsus amittat. Quotidiani sui muneris esse quilibet Ministellus putat, in mores, opinionesque nostras qua maledictis, qua declamationibus invehi; fictitiis criminibus ac erroribus dogmata nostra onerare; ipsas nostrorum virtutes, ritusque pios, fuscis exprimere coloribus; omnia denique dissimulare, quae nobis militant, quaeque aut prodere confestim possent incautam obtrectationem eorum, aut nostram tueri optimam causam. Sic alitur in populis jam annosus error, & deplorandum schisma. Plebs autem a teneris, ut ajunt, unguiculis educata atque infercita hujusmodi naeniis & calumniosis concionibus, nihil vehementius horret, quam Catholicorum Fidem & Sacramenta. Quid? quod non auribus tantum, sed & oculis imperitorum sua spectacula ministrantur. Conclavia & Libri maledicis picturis abundant, quibus somniata Babylon lepidissime, ut sibi persuadent, sed insulse omnino, descripta exhibetur, & innumera Antichristi jam in eorum phantasia nati, sive Monachorum, sive Episcoporum, gesta subsannantur atque deturpantur. Hac autem in parte ii praesertim excellere solent, quibus & crassiorem aerem, & frigidiorem patriam, & minus elegans ingenium natura dedit.

Equidem si qui sunt inter Catholicos, quibus adhuc hujusmodi genus pugnandi placeat, non solum nullas a me laudes expectent, sed multam potius vituperationem. Viros liberaliter eruditos, nedum Christianos, ista non decent. Et nostros moneo, potissimum vero monendos reor alienae communionis Scriptores atque Oratores, utpote saepius & foedius in hujusmodi studio peccantes, ut dum Religionis Veritatem sermone Librisve pertractant atque tuentur, a conviciis & maledicentia abstineant, & quantum fieri potest Caritatis consilia auscultent. Prius adversariorum sententia atque argumenta probe teneantur, neque a privato quopiam ineptove Scriptore dogmata Ecclesiae Catholicae, aut diversarum Sectarum hauriantur, sed a publicis Fidei professionibus, publiceque receptis Libris. Longe alia sunt in Protestantium ore, ac in Catholicorum Conciliis bene multa, quae profecto ignorare confutaturis non licet, ac ignorata damnare temeritatis est, ne dicam dementiae. Id non diffitentur, qui inter Protestantes temporibus nostris sinceritate praestant & diligentia, & perperam culpata fuisse, atque culpari multa Catholicorum sentiunt. Tum adversus bene perspectas sententias exserendae, si quae sunt, solidae rationes, certis innixae principiis, ac inde rite deductae. Quid his, non jam clanculum, sed aperte sese immiscet impudens & vilis contumeliarum atque sannarum familia? Cur calumniis

aliis caute non occluditur aditus? Quid barbarico more ictus vibrantur? Est hoc vulnerare atque exasperare, non autem sanare adversarium: quod tamen postremum Caritas a nobis unice postularet. Vincat ergo Veritas pondere argumentorum, non opprimat ira mordacitate & furore dictorum.

Hic autem suavi Caritatis edicto contraire ille dicendus non est, qui furiosos, calumniosos, & maledicos Scriptores non aliter refellere potest, quam eorum vitiis excussis, & palam confossis. Quid agat iste Censor, quanquam placidus atque modestus? Si Veritatem vindicare vult ab alienis telis, non potest quin malam adversarii fidem mansuete quidem accuset, & prodat, sed tamen accuset. Adulteratos ab ipso codices, truncatas sententias, dissimulata consulto argumenta, consectaria, captiosas & sophisticas rationes, declamatorias phaleras atque hyperboles, conficta exempla, & alia hujusmodi, satyricus & immitis non est, qui arguit, & spectanda omnibus praebet: sed ille temerarius, & indoctus, & parum pius, & parum mentis compos, aut suae existimationis prodigus, qui talia in veritatis ludibrium palam est ausus. Heic, ut dici solet, causa causae respondet. Attamen heic etiam habere potest, quo se prudentem & humanum, & vitiorum, non hominum, insectatorem sed probet Scriptor. Scilicet, quantum materia sinit, non exaggeret, sed minuat culpas; & errata inimici aut nude tantum describat, atque ita demum describat, ut benevolum adhuc se illius objurgatorem & correctorem ostendat. Haec, fateor, facilius suadere aliis, & in aliis observata laudare, quam a nobis impetrare possumus; nam & qui prius animo statuunt, se non secus cum Haeretico atque inimico agere velle, quam cum fratre atque amico, vix fidem sibi praestare possunt factis. Sed optima nobis proponenda, ut eo si non pervenire datur, accedere saltem, quisque contendat. Vix enim excogitari potest, quantum conduceret ad ineundam pacem atque concordiam inter tot Ecclesiae Christianae aut veros aut perduelles filios, tanta opinionum diversitate sejunctos, adeoque miserabili schismate tandiu distractos, si pacifico stylo, placidisque disputationibus utrinque ageretur, oculis in unam Veritatem semper intentis. Atque ad hoc in primis utinam ii sedulo mentem converterent, qui refutant errores ab uno quidem Scriptore sparsos in vulgus, sed alicui sectae communes. Tum in uno multi feriuntur; mitiusque propterea dimicandum, ut non unum tantummodo, sed plures amica confutatione lucreris, & Ecclesiae restituas.

De

De rebus ad Religionem & Ecclesiam nihil spectantibus interdum lis erit. Multas Physica suppeditat; multas Jurisprudentia ac Historia, multas Rethorica, & Poetica, atque ipsa etiam Grammatica. In his excogitandis, referendis, atque explicandis humanum ingenium, atque eruditio saepe deficiunt. Hinc viris criticis, numquam non in similes errores intentis, negotium grande, neque minus Typographis. Si quosdam audire volumus, ab omni Librorum censura temperandum. Aut enim vera & recta docent: & in Censoris caput recidet censura si fiat: aut falsa & inepta continent: & inani idcirco refelluntur labore, quum suapte natura sint casuri, & ad blattas tineasque damnandi. Petitur etiam, quo jure in Auctorem tibi non injurium, immo tui nescium, censoriam auctoritatem exercere velis. Sed qui ista petunt ac monent, adhuc ignorare videntur, quam facile error in homines irrepat, atque ab iis adoptetur, quantumque humanae Reipublicae intersit, Verum ac Bonum a Falso & Malo distinguere atque tueri. Ut de Veritate potissimum loquar, publicum illa & universale bonum est, divino munere adhuc in terris relictum. Ita totum est omnium, ut totum sit etiam singulorum, nullique licet me decipere, atque in errorem trahere, & cogere, ut falsa pro veris, vera pro falsis amplectar. Quum tantum ac tam nobile patrimonium aliqua ex parte quisquam laedit, mendacio indulgens, aut falsa incaute venditans, res mea laeditur, & pro bono malum, hoc est, error mihi obtruditur. Meum ergo est mea tueri, mihique ab errore cavere, & contra Veritatis inimicum, qualiscumque sit, dimicare. Quod si palam Veritati bellum indicitur, (id quod in Libris falsa ferentibus, & publica luce donatis, usuvenit) jam fas mihi est, bonum non jam amplius tantummodo meum, sed publicum, ab injuria publice vindicare, & a Republica errorem removere, Reipublicae ipsi perniciosum. Quis me jure accuset, immo quis jure non laudet, quod non sinam decipi gentem meam, & regnare Veritatem velim? At error est in Historia, in Physica, in Poetica, in Grammatica, & in aliis, ut ita dicam, ludicris aut inanibus studiis, non in gravi Religionis, aut legum, & morum scientia. Esto. Anne propterea ferendus, neque eliminandus est error? Et ista mihi & Reipublicae nocent, quantum possunt; malum quippe est falli tam in magnis, quam in parvis; & omnium interest, ne in Poetica quidem, & Grammatica, nedum in Physica, & Historica eruditione, falsa aut prava disseminari & credi. Uti vero nulla ratio hominem excusat, quod in Libros optimos, & optima

ma tradentes, censoriam virgam adhibeat; ita rationes multae cum eo faciunt, qui Libros malos, & falsi aut vitii magistros, refellendos corrigendosve suscipit. Magnam partem ex indoctis constat hominum genus. Inter ipsos Literarum cultores rarum judicium est, & crebra hallucinatio. Ita vero interdum conditur, & celatur, & colore veritatis, error ac falsitas incrustantur, ut vel peritis imponant. Non est ergo illius vituperandum consilium, qui ab errandi periculo atque ab imitatione pravorum, Rempublicam aut statim, aut tandem eripiat. Sed potius ille laudandus, quod censura sua cautam faciat reliquam gentem, & labore suo ceteros a labore exquisiti examinis liberet. Ineptissimos tantum Libros, & nemini officere valentes, anxie in trutina suspendere & refutare velle, est hominis cum inepto ineptire cupientis. Ceterum qui & hoc sibi negotii sumat, quo saltem ab imitatione similium arceat alios Literis operam dantes, non ut suo adversus Auctorem odio obtemperet, in Prudentiam fortasse peccabit, nequaquam vero in Justitiam.

Tractantibus autem & hujusmodi, quanquam interdum levis momenti, quaestiones, inculcanda est iterum moderationis & humanitatis mentio. Quando aliter fieri non potest, ad ravim usque contendatur pro quacumque Veritate, in quemcumque errorem, ac malum Librum. Sed non lacerentur in contraria, licet absurda, sententia positi. Nimia dicacitate non corrumpatur, non infametur bona causa. Rationibus tantum, non conviciis & maledictis, servata est palma. Praeterea quid, amabo, ferventi censurae tuae, aut Apologiae, cujus argumentum est error intellectus, mores quoque & personam adversarii interseris? Indignatur Veritas, se talibus armis defendi, quum haec illam nihil revera defendant, & in unius utentis probrum convertantur. Et tamen Censori suo, quem natura monoculum, gibbosum, claudum fecit, aut ingenti naso armavit, quinam tanta animi moderatione olim respondebant, ut haec illius vitia non memorarent atque riderent? Quinam ita sibi imperare poterant, ut adversarii luxuriam, ambitionem, artesque pravas in literariam pugnam non inferrent? Inventi sunt; parum dixi; inveniuntur, qui paupertatem & ignobilem originem Censori suarum opinionum objiciant, quasi in istius ore Veritas quoque & argumenta Veritatis, obscuram & miseram dicentis conditionem, ejusque sinistram fortunam combiberint. Statuunt alii potiorem suae defensionis vim in recriminando adversario. Quod quidem quum nihil utilitatis saepe inferat causae, qua de agitur, id unum potest, ut ad

inhoneſtam vilemque vindiċtam inſerviat, quando ad juſtam tutelam non poteſt. Parum certe videntur acuti, qui hac arte quidquam pro ſe profeċturos ſe eſſe ſperant. Vulnera quidem inimico, ſed ſibi ſalutem non creabunt, ab eo non diſſimiles, qui ſe non avarum, & non dementem probaturus, id tantummodo oſtendendum ſumit, ſe inter avaros atque dementes ſolum non eſſe.

Fieri tamen poteſt, ut non liceat ſolum, ſed etiam quandoque expediat, in adverſariorum mores, & crimina inquirere, moderationis tamen ac Veritatis cura nunquam ſepoſita. Quum nempe ad veritatis & innocentiae praeſidium facit eadem ipſa morum & criminum revelatio. Hujuſmodi telo nonnumquam calumniatores feliciter repelluntur; & in forenſi palaeſtra, ac in orationibus judiciariis multus eſſe poteſt illius uſus. Praeterea aequum ſimul & laudabile fuit, moribus eorum, qui recentiores Haereſes condidere, litem intendere. Nempe ne hoc quidem poſtremum erat argumentum peſſimae illorum cauſae, neque parum conducebat ad veritatem Catholicae Eccleſiae firmandam. Ut Eccleſiam iſtam a vera Fide jam prolapſam, & a multis ſaeculis inviſibilem, Idolis & Antichriſto ſervientem, reſtituerent, divinitus conſtitutos Lutherum, Zuinglium, Calvinum, atque alios id genus homines, diċtitarunt eorum ſeċtatores. Hos extraordinarios viros, extraordinaria & caeleſti vocatione ad Eccleſiam reformandam miſſos, appellabant. Verum quum novos hoſce Prophetas nos oſtendamus, non ſolum omnibus Prophetarum donis caruiſſe, ſed etiam multis abundaſſe vitiis, neque meliores evaſiſſe, qui in eorum diſciplinam & dogmata conceſſere, ſicuti praeter multos alios locupletiſſimus teſtis Deſiderius Eraſmus affirmat: cuinam perſuadere in poſterum ſe poſſe putant nonnulli populi, nuperos iſtos Catones e caelo cecidiſſe, caeloque conſentiente, immo impellente, tot in Eccleſia Dei excitaſſe ſchiſmata atque tragoedias? Uti vero adverſus ipſos legitime ejuſmodi argumento utimur, ita ipſi inepte adverſus Catholicam Eccleſiam argumento a moribus eduċto utuntur, utcumque corrupti Catholicorum Sacerdotum, Monachorum, & populi mores tunc fuerint, quum ſigna in matrem ſuam Lutherus movit: diſceſſionem idcirco facere non licuit ab iſtorum ſocietate, & communione. In mores enim, non in dogmata vitium fluxerat; & iniquum plane eſt, ſanċtitatem & reċtitudinem Religionis dimetiri & damnare ex perverſis hominum moribus, quum contra damnandi ſint pravi hominum mores e ſanċtitate & reċtitudine legum, quas ipſa Religio proponit.

CA-

CAPUT QUARTUM.

Errores in Sanctorum Patrum scriptis non dissimulandi; sed modeste agendum, & excusandi errantes. Prudentiae in proferenda Veritate, & erroribus insectandis habenda ratio. Quot modis in hanc virtutem peccetur. Scandalis ac seditionibus non aperiendus aditus.

UUM de Fidei doctrina agitur, diximus, Veritatis causam poscere, ut vel ipsis sanctis Patribus non ignoscatur. Id repeto: dissimulandi non sunt errores, qui in nonnullorum Patrum Libris interdum occurrunt, ne iis quisquam abutatur in Ecclesiae perniciem, quae contra sensit, & sentit. Verum quandoquidem Christiana moderatio tanti facienda est, vel quum in Haereticos scribitur, quanto magis eadem servanda est virtus, quum detegendi sunt naevi sanctorum Patrum? Heic itaque duo observanda in primis. Primum est, ut quantum fieri potest, non errorem solum, sed etiam erroris suspicionem a magnis illis viris amoliamur. Quod contingit interdum, quum ex plurium locorum collatione deprehenditur, aliam fuisse eorum sententiam, quam quae in uno quopiam Libro, seu Libri loco, sonare videatur. Tum si commodum aliquem sensum eorum verba patiuntur, hunc ipsis tribuere fas est; nihil enim verisimilius est, quam tales tantosque viros, cum Ecclesia & ceteris Patribus omnia plerumque concordes, ne in ea quidem opinione ab iisdem Patribus atque ab Ecclesia dissensisse. Prolatis etiam quandoque Codicibus notae melioris, parum sanis Libris succurritur, unde fluere videbatur parum sana doctrina. Et multa quidem sunt, in quibus cum veteres tum recentiores Haeretici putant pro se habere sanctorum Patrum consensum, & loca non pauca producunt, suis in speciem opinionibus accommodata. Sed illud constat, nullum esse Dogma, in quo ostendere possint Haeretici, non dicam omnes, sed ne magnam quidem partem Sanctorum Patrum secum facere. Ubique aut omnes, aut plerosque Catholica pro se habet Ecclesia. Si qui favere Heterodoxis videntur; adhuc adhibitis explicationibus non violentis, & hi non raro ab ejusmodi nota liberantur. Qua tamen in re,

uti ſaepe diximus, tam caeca eſſe Caritas recuſat, ut aliqua ex parte Veritatem peſſundet. Ne ii quidem in noſtram cauſam ſunt inviti trahendi. Quanquam enim aliquis Patrum paria cum Haereticis quapiam in re nonnumquam ſcribat, inde ſibi Catholica Eccleſia nihil timendum habet, quae non ſingulorum Patrum auctoritate nititur, ſed conjunctorum; & praeſtantiorem aut uberiorem iſtorum partem paucioribus opponere poteſt.

Ad haec, ubi honeſta nulla & commoda ratio ſuccurrit, qua ab erroris ſpecie liberentur quorumdam Patrum dicta, ita Veritatis amans hujuſmodi naevos prodit, ut Caritas ſimul vindicet eorumdem auctores a crimine. Videlicet, culpam Haereſis non omnis contrahit, qui haereticam aut perverſam profert ſententiam. Oportet errori conjunxiſſe pertinaciam. Opus etiam eſt, ut prius ejuſmodi ſententiae inter errores ab Eccleſia numeratae fuerint, aut eae ſint, quae vel ſine Eccleſiae decreto cognoſci non difficile poſſint tanquam a vera Eccleſiae doctrina alienae. Nullum autem e Patribus indicare eſt in aliqua opinione tuenda pervicacem adverſus Catholicam Eccleſiam. Alioqui, non ſanctorum Patrum albo, ſed Haereticorum ille jam fuiſſet inſcriptus. Praeterea ſi quis eorum in parum ſana ſententeutia conſtantem ſe prodidit, utique ea fuit ſententia, quae ſine crimine, atque intacta Fide Catholica animo indui defendique adhuc poterat, quippe nondum ſatis explorata, & Eccleſiae calculo nondum improbata, ſive damnata. His animadverſis, Caritati ſimul & Veritati factum erit ſatis; neque religioni ſibi poſtea ducet eruditus Scriptor ea in ſanctis Patribus modeſte arguere, quae forte abſint a regula totius Eccleſiae. Et quidem nonniſi laudandus, qui hujuſmodi Caritatis Chriſtianae artes exerceat pro vindicandis ab haereſi & a crimine (dum fieri abſque Veritatis jactura poſſit) reliquis hominibus, atque Scriptoribus. Sed hoc beneficium potiore jure a nobis exſpectant, quos vulgo Patres dicimus, viri nempe doctrina, ſanctitate, & ſacro miniſterio plerumque inſignes, & ab ipſa Eccleſia laudati. Quamobrem Chriſtianus pudor in iis deſideratur, qui acribus cenſuris tam veneranda capita interdum exagitant. Neutiquam vero tum ferendi Cenſores, quum non ſolum veros immodeſte iis errores objiciunt, ſed falſos etiam effingunt, atque in eorum Libris reprehendunt germana Eccleſiae Catholicae dogmata. Verum de his iterum erit agendi locus, ubi a cenſura Joannis Phereponi ſanctum Auguſtinum vindicabimus.

De-

Demum in veritate exserenda, erroribusque palam insectandis, maxima Prudentiae habenda est ratio, sine cujus ductu vel ipsae virtutes, ad actionem deductae, in vitia degenerant. Ad istam nimirum pertinet, significare, quando, & quomodo, & quibus in locis, & per quos aut dissimulanda, aut praedicanda sit Veritas. Primum igitur Prudentiae praeceptum est: *Non expedire, immo nefas interdum esse, veritates quasdam proferre, atque inculcare, e quibus pessima enascantur scandala.* Heic certe cum Prudentia Justitia consentit. Aequitas non jubet ea silere ac dissimulare, quae nihil publicae rei prosint, & multum privatae noceant. Propterea que privatis adversariorum moribus in literario certamine censura parcere debet. Nihil enim aut utile, aut certe necessarium est populo rescire, quibus vitiis adversarii nostri corpus natura signaverit, aut quibus perversis affectibus animus illius abundet. Solus hominum livor ex hisce spectaculis oblectationem capit. Contra vero adversariorum existimationi & nomini officitur, eorum vitiis revelatis, publiceque irrisis; quum tamen hujusmodi censurae genus neque ad literariam litem dirimendam, neque ad animum inimici meliorem efficiendum, adhibeatur. Iterum: *Aequitas praecipit, ne ita prodesse Reipublicae velimus, ut ipso tempore ipsoque beneficio gravius eidem noceamus.* Ita omnium vituperationem incurrat Medicus ille, qui ut ab aegroto morbum levem depellat, alium ipsi, atque priore graviorem, suo pharmaco creat.

Quum itaque errores & vitia inter homines obtinent, in eorum castigationem Caritas exardescet, Justitia armabitur; unaquaeque pro tuenda veritate, ac errore eliminando. Verum ambas in aciem circumspecte ducet Prudentia, neque agere sinet, nisi opportuno tempore, loco, & ardore. Interdum etiam silentium indicet, & a pugna retrahet, majoresque aut minores animos pro rei qualitate inspirabit. Nullum tam grande malum est inter Christianos, quod Christianae doctrinae corruptioni aequari possit. Nunquam ergo silendum, numquam occultandam veritatem Prudentia nobis auctor erit, quum quis tanquam Christi doctrinam venditare incipit errores, & sententias verbo Dei sive scripto, sive non scripto, contrarias. Rursus quum istam Fidem, divinamque doctrinam in me perdere quisquam hostis Christi nititur, me vel minis, vel donis, vel aliis artibus ad eam ejurandam compellens, sive alliciens: dum vox & vita suppetent, committendum mihi non erit, ut confessio Veritatis, ejusque firmissima persuasio, mihi eripiantur. Ceterum in aliis casibus, ita poscente Prudentia, non erit interdum erroribus eorum, qui sunt

extra

extra Ecclesiam, (exempli gratia, Ethnicorum aut Mahumetanorum superstitioni) apertissimum ac enorme indicendum bellum. Tria prima Ecclesiae saecula, Terris frustra & Inferis contra pugnantibus, Religionem Christianam stupuere triumphantem, Crudelissimos Tyrannos in Christi nomen conjuratos fatigavit & vicit innumerabilium Christianorum fortissima patientia. Attamen dissimulandum non est: inter ipsos Martyres fuere nonnulli, quos in flagrantissimo veritatis & Religionis zelo Prudentia defecit. Non contenti sanctissimam Religionem rationum robore defendisse, & superstitionem Ethnicam scriptis & voce fugiendam denuntiasse (quod veritatis cultores revera decebat), Gentilium quoque Idola comminuere, fana, & cultum profanum palam irridere, ipsosque Ethnicos Magistratus ultro irritare non dubitarunt. Hinc auctae interdum persequutiones; & multorum fides aut vita in discrimen adducta. Theodosii quoque junioris temporibus immanis procella excitata est adversus Christianos in Perside. Ex istis sublata sunt milia quam plurima, ibique paene funditus excisa Christi Ecclesia. Tot autem mortibus & incommodis causam dedit unius culpa. Audas nempe Episcopus, vir ceteris virtutibus illustris, sed Prudentia non satis instructus, quod Pyreum, sive Templum Gentilium, evertisset, tum in se, tum in reliquos fratres, atque in cuncta Christianorum Templa concitavit iram Persici Regis. Utique Martyria feliciter ac fortiter dimicantibus utilitati sunt & gloriae. Sed accersenda sine necessitate non sunt, ne tentetur Deus, ne constantia nostra mediis in cruciatibus periclitetur, aut saltem ne in fratres, atque in Ecclesiam, miserandae calamitates & postrema incommoda per imprudentiam nostram deriventur. Vide Concilii Illiberitani Canonem LX. atque in eum Mendozae & Aguirrii commentarios.

Ad haec, Veritatis praedicatores, & insectatores errorum, Prudentia circumstare debet, atque indicare, quae scandala, qui tumultus, quaeve alia incommoda consequi possint Veritatem aut eo tempore, aut eo loco, aut ea ratione depraedicatam. Si errores in doctrinam Christi minime pugnant, nonnunquam minus malum fuerit tolerare paulisper, & proderit differre censuram. Animi Regum, exempli causa, exasperandi ita non sunt propter hujusmodi causas, ut eos ira atque ambitio ad schisma trahat, atque ad Ecclesiam veramque Religionem ejurandam. Teterrimum malum Schisma est. Vae sine ratione constantibus. Sed vae iis etiam, qui imprudenter solicitant alios ad tam detestandum facinus. Sunt qui abusus, & vitia,

tia, & errores publice configere nesciunt, nisi etiam classico inflato juribus aliis incaute officiant. Nam sicuti dum regnorum aerumnas nonnulli deplorant, earumque auctores lacerant, populos imprudenti declamatione ad seditiones movent, atque ad auferendam legitimis Regibus debitam obedientiam: ita Praesulum & Sacerdotum, & Monachorum non somniata vitia argumentum aliis invectivarum fiunt, qui tamen interim hadquaquam cernunt, se ita agere, ut plebs reverentiam exuat erga optimos etiam Episcopos, & universo Ordini Sacerdotali obsequium neget. Abusus in Sacramentis ministrandis, in usu pietatis, in Imaginum sacrarum Sanctorumque veneratione, atque in Indulgentiis promulgandis deprehensos, descripserunt alii, damnaruntque acerrime. Causam, consilium, zelum laudo. Verum ipsis cavendum accurate fuerat, ne dum vituperanda vituperabant, & abusus configebant, ipsas quoque res sacras, & semper venerandas, aut Haereticorum ludibrio exponerent, aut etiam in contemtionem adducerent Catholicae plebis. In Miracula conficta invehuntur alii, aut nimis laxas nonnullorum Theologorum opiniones ferre non possunt; pro utrisque conscribunt alii Apologias. Qui veritatem isto in certamine tuentur, rem justitiae gratam praestant, iisque immerito irascamur. Sed quum illi suspicione falsi vera etiam miracula a se aspergi non animadvertant; aut integrum aliquem Ordinem ex paucorum culpa in invidiam incaute trahant; isti vero Miraculis etiam falsis aut opinionibus parum probabilibus eodem tempore, quanquam praeter suum propositum, auctoritatem & licentiam concilient: indignandum profecto est, quod isti Prudentiam prius non consuluerint, eamque suorum scriptorum non praefecerint ductricem atque magistram.

Quid itaque curae futurum sit hujus virtutis amanti, dum praedicanda Veritas, erroresque sunt palam increpandi, facile hinc intelligere possumus. Interdum vir prudens errores populi, aut vitia, atque scandala Sacerdotum, Ordinisque Monastici, deferenda potius censet ad Episcopos, & potissimum ad Apostolicam Sedem, quam publicis vexanda clamoribus. Certam ille mavult ab Ecclesiae Principibus exspectare medicinam, quam dubiam & periculosam a privata censura. Et sane quidquid a Romanis Pontificibus, & ab Episcopis, atque Conciliis in disciplina corrigitur, atque interdicitur, quamvis multa se antiquitate, & populorum usu tueatur: turbas & seditiones movere non solet & nequit. Satis persuasum est Christianae plebi, nihil ab iis auferri, improbari, aut immutari, nisi quod a ve-

a vera pietate abhorreat; facileque auctoritati legitimae ac venerandae obedientes acquiescunt. Non id aeque sibi persuadeat populus de privatorum censuris, & maxime tacentibus Pastoribus, quorum silentium aut inertiam pro suffragio & consensu oves errantes interpretantur, vel quando agitur de non levibus superstitionum scintillis. Hinc aut nullus censurae privatae fructus, aut si quisquam, is certe rarus, & periculosus, & a Pastoribus dormientibus interdum avertit animos gregis. Itaque prudentis est, Petri Successores, & Ecclesiae Antistites, potius, quam populum ipsum, ad horum emendationem concitare supplici voce, mitibusque etiam querelis.

Sed pergunt altum stertere, aut connivere Episcopi. Nolo causam Veritatis, & zelum domus Dei, & errantium curam idcirco abjiciat Christianus. Fas est ipsi publicis scriptis revelare cognita vulnera, fas est confodere pertinacem errorem. Ita tamen se gerat, ut eodem opere, atque instituto reverentiam suadeat atque confirmet erga supremos Ecclesiae Magistratus. Abusus, & scandala, & falsam pietatem, & populares errores, configat obelo; sed simul Sacramenta, & germanum Religionis cultum, & solidam Pietatem, & sanas sententias, & unitatem Fidei maxime commendet. De Virginitatis laudibus agens, Conjugio suam non detrahat laudem: quod satis non cavisse sanctum Hieronymum olim suspicati sunt quidam. Si divinae Gratiae vim & necessitatem tuetur, Arbitrii libertas in ejus scriptis aeque commendetur. Et vicissim Arbitrii virtus atque libertas tantopere non extollatur, ut deprimatur dignitas & necessitas Gratiae. Dum vero corruptos vel ipsorum Praesulum mores, nullo tamen aperte designato, carpit, tantum absit, ut aut contemtum Romanae Sedis, & Episcoporum, & Religiosorum Ordinum inducere possit ac velit, aut aliqua ex parte juvet ambitiosam & impiam reformationem, quam jactitant nostri temporis Novatores, ut ipsorum Episcoporum, & praecipue Maximorum Pontificum decretis atque Conciliis utatur ad haec omnia confutanda atque proscribenda, pariterque prodat, quantum in hujusmodi emendatione excesserint Haeretici recentiores. Quaenam enim emergere vitia, abusus, & superstitionum deliria paene jam possunt, quae Patres, Episcopi, & Romani praesertim, suis aut scriptis aut Synodis antea non ejurarint, monuerintque esse fugienda? Praeterea prudenti viro nunquam certe nimia Opinionum laxitas probatur, sed ne nimia quidem austeritas. Quanquam si in alterutram partem peccandum sit, severitate malit, ne jam pronae hominum naturae ad sese emancipandam

in vi-

in vitia, ipse calcaria addat exuberanti indulgentia. Non minus ergo anxie cogitat, quantum scriptis atque oratione sua prodesse Ecclesiae & populo possit, quam caute circumspicit, ne qua ex parte noceat. Atque hujusmodi ratione Veritatis jura intrepidus exercet, simulque, numeros omnes implet judiciosae sagacitatis, atque Prudentiae. Pertinet & ad istam virtutem inspicere, liceatne, an non, aut saltem num expediat an non, in Moralis Theologiae Libris tot luxuriae secreta prodere, quae Sacerdotes quidem Confessionibus excipiendis destinatos ad bonum erudire, sed simul etiam multos eorum criminum antea ignaros instruere, ne dicam juvare, possunt ad malum. Quam quaestionem nos in medio relinquimus, & solum innuere necessarium putavimus.

CAPUT QUINTUM.

Quando, & quibus de caussis, damnare & configere Libros, Pastoribus Ecclesiae liceat, aut sit opus. Et heic a Censoribus Ecclesiasticis in Justitiam peccari potest, in Caritatem, & in Prudentiam. Qui abusus & excessus in salutari ista auctoritate exercenda fugiendi sint.

POSTQUAM vidimus, in annuncianda Veritate, erroribusque & vitiis palam corripiendis, convenire debere atque conjungi tres virtutes, Justitiam nempe, Caritatem, atque Prudentiam: statim apparebit; quo jure, & quando, Ecclesiae Pastores damnare possint ac debeant Libros vel olim editos, vel quotidie erumpentes in lucem. Exploratum est, nihil magis futurum esse cordi pascentibus gregem Christi, quam removere & avertere ab ovili suo quaecumque venena, quoscumque lupos. Quei ergo ferant, perniciosos Libros passim grassari, & suo gregi impune nocere? Perniciosi autem, minimeque ferendi sunt ii omnes Libri, in quibus aut corrumpitur doctrina verae Religionis, aut Justitia desideratur, aut Caritas, aut Prudentia. Scilicet illic aut falsa pro veris produntur, aut vera pro falsis: quo laeditur Religio atque Justitia. Aut maledicentia veritatis caussae sese immiscet: quo Caritas vulneratur. Aut majora Ecclesiae, sive Reipublicae incommoda, quam commoda, afferuntur: quod Prudentiae

adversatur. In his autem omnibus locum habere debet Ecclesiasticorum Judicum, & Apostolicae praesertim Sedis, atque Conciliorum auctoritas, ut quantum fieri potest eorum cura, nihil officiatur neque Veritati, neque privatis officiis, neque publicae tranquillitati. Non quod Veritatem prodi aegre ferant, sed quod ferre non debeant, illam cum aliena injuria sine necessitate prodi, ejusque praedicationem inopportune imprudenterque peractam in publicam perniciem verti; hujusmodi enim benefacta aequius appellanda sunt malefacta. Audiendi porro non sunt Haeretici, qui Ecclesiasticis Pastoribus irascuntur, & male quotidie dicunt, propter usum istiusmodi juris. Parum sane aequi, dum Ecclesiae ac Deo negant, quod ipsi in suis Urbibus propter temporaria commoda faciendum putant, nullum videlicet ferentes Librum, quo Regum jura laedantur, & publicae leges improbentur, & publica tranquillitas aliqua ex parte in discrimen adducatur. Quis vero Anglos exempli caussa commendet, quod Spinosae Libros ita hodie manibus omnium permittant, ((a) ut quisque sceleribus suis ibi quae rere praesidium possit;) quum certe ne unum quidem publice tolerare soleant Librum, a quo Regni, sive Reipublicae suae jus & concordia convellatur.

Restaret, ut exemplis rem confirmarem, excurreremque per aliquot Libros, a Catholicis & probis etiam viris conscriptos, sed a Romanis, aliisve legitimis Magistratibus confixos, quo palam fieret, unum ex tribus iis defectibus justissimam damnationi caussam praebuisse. Verum & otio meo, & aliena patientia facile abuterer in re nimirum, quam nemo non possit ingenio suo experiri, certamque saepissime animadvertere in tanta exemplorum copia. Juvat potius orationem convertere ad aliud argumentum minus fortasse exploratum, hoc est, ad leges ac limites, quibus Ecclesia, & Romana Sedes, & recta in primis Ratio, circumstrictam vult auctoritatem ipsam Ecclesiasticorum Censorum. Nemo quippe ignorat, quanta, & quam justa facultas sit sacris Judicibus in Libris malis interdicendis, atque configendis; ast interdum ignorari a nonnullis, quam caute ac moderate hujusmodi facultate utendum sit. Ut igitur huic quoque parti faciam satis animadverto, eos, qui Censoris munus obire velint, non secus ac ipsos Scriptores, triplici de caussa muneri suo deesse posse. Ipsis quippe aeque, atque Librorum Auctoribus,

necess-

(a) Priores editiones: *ut vel ipsa faex infima plebis sceleribus suis ibi quaerat praesidium &c.*

necessario circumspiciendae sunt tres illae virtutes, Justitia videlicet, Caritas, atque Prudentia.

Nam quod est ad Justiam, quis dubitare potest, quin & ipsi Censores de Fidei Dogmatis agentes, ab illa discedere quandoque possint, quum homines sint, erroribusque reliquorum more obnoxii? Bene de omnibus sentire volo. Immo suspicari nescio, quemquam tam perdite sui oblitum, ut vera & recta tanquam falsa ac prava damnare, sciens & prudens sustineat. Verum numquid non potest permultis aliis modis Justitiae valedici? Hominem, ut ita dicam, nolentem, & inscium perversi affectus ad injusta rapiunt. Sed quod heic omnium maxime in transversum agere Judices possit, ignorantia est, quo morbo se laborare plerique non sentiunt, iique minus interdum sentiunt, quorum nomini splendidos titulos fortuna aut virtus addidere, quique erecti populos sibi venerabundos ab alto despiciunt. Videant igitur ipsi, quantopere sibi curandum sit, ne immerito aliorum scripta feriant, eorumque Auctores indebita ignominia onerent, frustra indignante Justitia, frustra conquerente Veritate. Nam quamvis sententiae suae rationem vulgo reddere non debeant, supremo certe omnium Judici reddituri sunt, eidemque poenas daturi, si quando culpa sua defecerint in infligendis nimia facilitate ejusmodi poenis atque censuris (a): gravis quippe criminis rei apud Deum sunt.) (b) Proinde nisi prius liquido constet, opiniones quasdam a Catholicae Fidei Veritatisque norma revera discedere, hasque easdem opiniones in Libris dubio procul contineri, non est praecipitanda sententia atrox in eosdem Libros atque Scriptores. Regnet pro suo libito quibusdam in Scholis verisimilis opinio aliqua; non intercedo. Sed liceat aliis aliter sentire, quando Catholicae Ecclesiae doctrina jam rata atque stabilita aditum secus opinandi nondum sustulerit. Etenim dogmata Catholicorum, non e privatis Scholis, sed e publicis Conciliorum & Patrum, aliisque illustribus Traditionis monumentis petenda sunt. Liceat & quibusdam Judicibus peregrinos esse in aliquibus Scientiis, atque sententiis. Non id ipsis probro vertimus, dum de hisce ignotis Scientiis, minimeque exploratis sententiis judicium sibi non arrogent, earumque patronos damnare nolint, nisi prius perspectam habeant illorum caussam atque rationes. Quid quaeso iniquius, quam damnare, quae non intelligas,

 aut

(a) Al. post vocem *censuris* statim additur *Proinde*.

(b) Hac de re jam antea questus erat graviter Auctor noster in Opere cujus modo meminimus, (*Riflessioni sopra il buon Gusto*) Part. II. Cap. X. pag. 181. Hujus autem Editionis nostrae Tom. VIII. Cap. X. pag. 272. & seq.

aut nescias? & animo ante aliquid statuere damnandum, quam tibi liqueat, an falsum sit, atque perniciosum? Tacere non possum, quod egregie in hanc rem habet Alphonsus de Castro Lib. I. contra Haereses Cap. 7. *Sunt*, ait, *qui sic afficiuntur aliquorum hominum scripturis, ut si forte quempiam viderint, qui vel digito transverso ab eorum sententia discedat, Haeresim statim inclament*. Et post pauca: *Quare fateor, me non posse cohibere iracundiam, quoties video aliquos ita addictos hominum aliquorum scriptis, ut impium autument, si vel in modica re quis ab ejus sententia discedat. Volunt enim hominum scripta, velut Divorum oracula, recipi, illumque honorem illis exhiberi, qui solis sacris Litteris debetur. Non enim juravimus in verba hominum, sed in verba Dei*. Reliqua viri doctissimi verba aequissime expostulantis legere juvabit, cui Ochamus, Joannes Major, Canus, Bannes & alii, suffragium addunt.

Neque minora exigit a nobis Caritas, quam Justitia. Regnum Caritatis Christianorum Religio esse deberet. Nihil nobis enixius cum divinus Praeceptor, tum ejus Apostoli, atque Apostolorum successores commendavere. Nihil magis distinguere deberet Ecclesiasticos Judices a Saeculi Magistratibus. Quaenam ergo iis accedere existimatio potest, qui vel nullam, vel tenuissimam Caritatis speciem exhibent in Auctoribus Librisque nonnullis proscribendis? Sunt qui, ut zelum prae se ferant, ut docti & acuti videantur, in omnibus Libris, quicumque offeruntur, errata inveniunt, sive ut melius dicam, semper invenire volunt, & se invenisse sibi continuo persuadent. Aliis sua auctoritas languere, nihilque posse videtur, nisi quaerant quos damnent; nisi habeant, in quos tetricum vultum atque supercilium Caritatis loco exerceant. Sunt & qui certos, aut certae alicujus Familiae Auctores jam perosi, tum de se benemeritam vocant fortunam, quum sibi eorum Libros obtulit, certe, si fieri umquam possit, damnationem amplius non evitaturos. Hinc in plano quaerunt salebras, in scyrpo nodum. Ad extraneos sensus Scriptorum verba obtorquentur, & eorum mens eluditur, ut criminationi tandem atque damnationi sit aliquis locus. Sanctus Eulogius Alexandrinus in Libro contra Severum & Timotheum, uti Photius est auctor, Cod. 225. *Constituit legem & canonem; scripta dijudicare non oportere ex parte, neque fragmenta quaedam sumendo ex his detorta, de Scriptoris mente judicium ferendum*. Verum haec nonnullis erat olim cantio exotica, qui nihil sibi religioni ducebant, ex quibusdam locis detruncatis, ex meris suspicionibus, anathema pronun-

tiare

tiare adverſus Auctores eorumque Libros, quando ex aliis locis arduum non eſſet quum Libros, tum Auctores, ab ea vindicare ignominia. Quanto autem melius quaeſo fuiſſet, homineque Chriſtiano & Judice Eccleſiaſtico dignius, majorem impendere curam in inquirendo, quei Auctores & Libri defendi excuſarique poſſent, quam quei damnari, (a) (atque erga alios eamdem Chriſtianae Caritatis menſuram adhibere, qua alios erga ſe uti amarent?) Quum vitium ſatis apertum ſe diſſimulari non patitur, & excuſationi locum aufert: intrepide ſententia feratur, & inauditis quoque Auctoribus proſcribantur Libri. Reipublicae debetur iſthaec medicina. Contra vero in rebus dubiis, quibus honeſta interpretatio ſine veritatis offenſione praeſtari, quibus ſine Reipublicae incommodo ignoſci poteſt: Caritas amat lentos, benignos indulgenteſque judices. Atque hinc Adriani Florentii, qui poſtea ad Pontificatum Maximum evectus fuit, multum olim commendata eſt invidenda facilitas atque manſuetudo. Quum Lovanienſis Academiae Decanum ageret, omnia quorumvis Catholicorum dicta, quantum per conſcientiam & Religionem liceret, benigna interpretatione emollire, & in rectum ſenſum trahere ſolebat. Paria & alii facerent, ſi aureum & vulgatiſſimum illud Chriſtianae Caritatis praeceptum identidem reſpicerent, hoc eſt: *Auctoris judicandi perſonam induere, ejuſque rationes amantiſſime animo tuo pingere debes, & in abſolvendo potius atque parcendo, quam in damnando, ſiſtere cariorem tui miniſterii laudem.*

Tertia accedit Prudentia, quam neceſſaria, tam rara ac difficilis in agendo virtus. Illa utinam in Cenſoribus Eccleſiaſticis nunquam deſiderata fuiſſe. Expeditae quidem ſunt cauſſae, cur Libros & Auctores damnare liceat, ſive neceſſe ſit; ſed non omnium deinde eſt, judicioſe ſtatuere, qui locus, quod tempus, quae materies damnationem poſcat. Norunt ad cenſorium munus aſciti, nihil Librorum ferendum eſſe, quod Religioni noceat, aut rectis moribus, aut alienae famae. Nonnullorum zelus ita effervescit, tantumque illorum aciem acuit, ut aliquid ubique offendant, quod uni ex his tribus adverſetur. Horrore percelluntur, ſi quemquam videant, pie licet ac moderate, abuſus aliquot perſtringentem in Sacris, in Sacerdotibus, in cultu Dei atque Sanctorum, in Religioſorum hominum corruptis moribus, in nimia Opinionum laxitate ſive rigore. Undique timent exitium ſanctiſſimae Religioni Catholicae. Undique pavent, ne in caſtris Haereticorum Auctor militet, neve iis nimia liberta-

te,

(a) Al. *damnari? Quum vitium &c.*

te, modicave cautela adversus nos arma ministret. Ipsa olim Orientalium Linguarum peritia magnum facessebat negotium eruditis, quasi ad haeresim accederet eruditionem hanc habere cum Haereticis communem. Aliquot in hoc genere non imitanda vidit Saeculum illud, quo pestis Lutherana & Calviniana, tot populorum animos novitate sua fascinatos alliciens, maxime grassabatur. Inter quae non illud postremum, quod in suspicionem nutantis Fidei adducta sunt ipsa purpurati Senatus clarissima lumina, Sadoletus, Moronus, Contarenus, & alii. Neque sua Bellarmino postea defuere incommoda.

Jam una cum oestro malesano ejurandae Catholicae Religionis deferbuerunt suspiciones illae. Sed penitus sublatae non sunt, neque omnes auferentur, dum parum prudentes erunt. Propterea si & nostris temporibus quisquam Librorum Auctor non probet Scriptores illos, qui potestati Saeculari, aut Spiritali, plusquam veritati faveant; si titulos quosdam verus Eruditus minime toleret, effusa nimis laude aut in Sanctum quempiam virum, aut in quasdam institutiones pias, aut in Apostolicae Sedis Antistitem maximum ab aliis congestos; si quidquam in sanctis Patribus, aut in Baronio, & in Bellarmino, aliisque ejusmodi Scriptoribus notet: si demum aliquid e tenebris antiquitatis depromat, quod Haeretici olim procuderint, immo si quid ex Haereticorum scriptis palam adferat; de hujusmodi homine sinistre interdum judicatur, illiusque Libris lux aut omnino negatur, aut semel concessa aufertur. Moerens haec memoro, sed tamen fidenter; quanquam enim imprudentibus, atque indoctis me displicere posse intelligam, certe scio me prudentum aures minime offensurum. Nobis enim jam constat, neque Pontificibus Maximis, neque supremis aliis Ecclesiae Magistratibus isthaec esse tribuenda. Nonnisi sanctissime instituta sunt Tribunalia, ad quae deferantur pravi Libri, eorumque Auctores. Optimis item legibus armata fuere; mentem quoque optimam in Judicibus maximis semper credere par est. Verum ne ibi quidem deesse potest infortunium illud, quod omnem potestatem fere semper comitatur. Caput brachiis indiget; laudanda vero capitis consilia nonnumquam frustratur aut prodit brachiorum infirmitas. Ita & Reges, & Episcopi ministris indigent: atque istorum vitio aut socordia fieri potest, ut illi auctoritate sua abutantur, & castissimis legibus desint. Quid faciant Ecclesiastici Judices, quum alienis oculis, aliena fide, atque prudentia in tot rebus atque negotiis nequeant non uti?

Quae-

Quaesitores haereticae pravitatis monet Roma, ut vigilent, neque sinant per Cartesianae aut Epicuraeae Philosophiae novitatem quidquam spargi a Catholica Religione absonum. Rectissime id factum. Qui inter Quaesitores prudentia simul & eruditione excellunt, quid heic fugiendum, quid permittendum sit, non difficile noscunt, prudenterque obtemperant. Contra, quibus aut doctrinae aut judicii inopia est aliqua, nihil non videtur in Philosophicis abhorrere a fide si vix tantillum a Peripatetica sententia discedat. Atomorum & Corpusculorum nomen nescio quid Haereticum sonat ipsorum auribus, quasi & in Aristotelis Schola ferri ista non possint. Formam Substantialem rerum de medio tollere, non Aristoteli tantum, sed Religioni etiam putant injurium. Si ex ovo quodammodo homines quoque nasci dicantur (quod experientia omnium oculis prodere videtur) inde consequi statim putatur, nihil hominem differre ab animantibus brutis. Id genus multa quotidie occurrunt. Facit Ignorantia, ut a sententiis probandis non secernantur improbandae; facit deinde infelix Prudentia, ut metu probandi malas, ne bonae quidem litteratis hominibus permittantur. Hinc tam difficiles quidem se praebent in editione quorumcumque Librorum concedenda; hinc tam faciles alii in editis Libris configendis. Eo etiam devenere pauci quidam, ut votum suum Libris negarent, non alia de caussa, quam quod Graeca ibi non intelligerent, immo in ipsa materia hospites plane forent. Quemdam quoque novimus ideo duntaxat vetantem Libros nonnullos vulgari, quod illic tituli quidam, honoris politici caussa, sed non sibi satis probati, nonnullis personis non Ecclesiasticis deferrentur; quae certe cognitio pertinet ad Principum, non ad Pastorum jura.

Quis autem non doleat fatum Litteratorum, ubi talia contingunt? Quis itidem non intelligat, quantum haec absint a mente ac legibus Romanorum Pontificum, atque Episcoporum quorumvis? Nihil isti arctius commendant, quam ut ne cuiquam injuria afferatur, atque ut Caritati ac Prudentiae ubique sit locus. Conveniunt in hanc rem sancti Damasi verba in Epist. 4. ad Episcopos Africanos cap. *6. Decet*, inquit ille, *Domini Sacerdotes fratrum caussas pie tractare, & venerabiliter intendere, atque eorum judicia super sacrificia ordinare, nec proterve aut tyrannica dominatione (ut de quibusdam refertur), sed caritative pro Deo, & fraterno amore cuncta peragere: & quod sibi quis fieri, secundum Dominicam vocem, non vult, alii inferre non praesumat; & in qua mensura mensi fueritis,*

reme-

remetietur vobis. Quod ſi de Libris & Auctoribus damnandis agitur, audiatur Zozimus in Epiſtola 4. ad eoſdem Africanos ita ſcribens, *Doceat nos terrena moderatio, quae ſaecularibus arbitriis & cauſis primum de ipſis judicibus eligendis, repudiandiſque ſit. Et quanta cunctatio, quot interpoſitae dilationes? quoties adbibita comperendinatio, etiam ſub ipſo fine certaminis ampliare judicia cum innocenti reo? &c. Haec omnia mentior, niſi in patrocinium tuendae innocentiae reperta ſint. Tolerabilius eſt enim innocentem quemlibet tardius inveniri, quam cito pro nocente damnare*. Quod praeclariſſimi illi Pontifices monuere, monent adhuc; & optant quotidie illorum ſucceſſores. Votum, inquam, eſt horum quoque, ut inferiores Judices, atque Miniſtri, antequam durius aliquid in Libros eorumve Auctores ſtatuant, iterum iterumque cogitent, an defendi, an ſuſtineri potius poſſint, quam damnari. Caritatem, Juſtitiam, & Prudentiam omnibus & iſti commendant, ne legitima auctoritate quiſquam illegitime, hoc eſt, contra jus faſque utatur. Si quis abutitur, non Romanae quidem Sedis, non Epiſcoporum, non ſanctiſſimi inſtituti culpa eſt: ſed eorum, qui ſanctiſſimis legibus abutuntur in incommodum & calamitatem privatorum, ſeque damnant, dum alios injuſte affligunt atque condemnant.

Ceterum non tam facile heic a nonnullis peccaretur, ubi animum adverterent ad graviſſima & crebra mala, quae conſequuntur immerito interdicentem, ne Libri edantur, aut editos injuſte vexantem. Primo, Auctorum fama & nomen ignominia non levi afficitur, perinde quaſi aut Fidem prodiderint, aut Caritatis & Prudentiae legibus renuntiarint, quum tamen ſuo munere fuerint recte perfuncti. Ingens deinde ipſis creatur doloris cauſſa, conſpicientibus poſt tot labores intercidere fructus ingenii atque eruditionis ſuae. *Neque enim*, ut eſt apud Syneſium, *aliter erga Libros ſuos quiſque afficitur, quam parentes erga liberos ſuos*. Tertio, nemo non videt, quam ſpecioſus enormi iſta moroſitate atque ſeveritate declamandi locus offeratur hoſtibus Catholici nominis. Non eſt profecto committendum, ut fama obtineat, inter nos bonis ingeniis ac Artibus crucem figi, nimioſque Eruditioni compedes adhiberi. Cavendum praeterea ne propter quorumdam abuſus malevoli anſam capiant vituperandae poteſtatis tam legitime ſancteque conſtitutae. Quarto in ipſam Eccleſiam immo in totum genus humanum recidit hujuſmodi injuria. Recidit demum in ipſam Veritatem. Hinc enim eruditi a ſcribendis

Libris;

Libris; ab explicanda ac proferenda Veritate, (a) (ab amplificando Litterarum Regno,) atque ab erroribus ſtylo ſuo inſectandis abſterrentur. *Fruſtra quippe*, ut ait quidam, *niti, neque aliud, fatigando, niſi odium quaerere, extremae dementiae eſt*. Certe novimus, qui, ne ſibi confligendum foret cum indocili quorumdam Cenſorum inſcitia atque impotentia, dimiſſis Theologicis ac Philoſophicis ſtudiis, ſe totos conjecerunt in eruditionem profanam, unde ſi non aequa laus, certe minus periculi, & plus quietis exſpectandum fuerat. Non ergo privatis tantum ſtudiis officitur ab hiſce Cenſoribus, ſed publicae etiam utilitati, & Eccleſiae, quae Scriptoribus Theologiſque indiget, non aſſentatoribus, dum ſcribunt, neque zelo immoderato ferventibus, dum judicant, ſed ſolida eruditione refertis, & omni ſuperſtitione & affectu vacuis.

CAPUT SEXTUM.

Prudentiae conſilia ad Eccleſiaſticos Cenſores. A Novitate vocum & ſententiarum timendum; ſed non omnia nova, aut noviter dicta damnanda. Quam neceſſarium Superſtitionis faciem habere perſpectam, ejuſque exceſſus prodere. An laudandum Votum ſanguinis profundendi pro tuenda immaculata Beatae Virginis Conceptione. Scrupuli, cavillationes, & aſperitas a ſacris Cenſoribus abſutura. Bona procuranda, ſed ita ut mala graviora non inde fluant. Sanctorum Patrum Libri non mutilandi, cum per typos evulgantur. Cavei hac de re accuſatio repulſa. Quei, & quando vitia Eccleſiaſticorum litteris conſignare deceat.

PARUM tamen me profecturum ſperarem, ſi indicatis tantummodo vulneribus, non aliquid etiam de medicina diſſererem, ſimulque adminiculis quibuſdam non juvarem vacillantem nonnullorum Prudentiam. Prima ergo eſto regula: *Cenſores Eccleſiaſtici ſibi metuere debent ab omni novitate ſententiarum atque verborum, ſed ita tamen ut ne quidquid novum ſibi videtur, continuo tale judicent, aut quidquid novum revera eſt, damnandum quoque illico arbitrentur*. Certe prudentibus Theologis ſuſpectae ſemper futurae ſunt profanae vocum novitates, uti

 nos

(a) Alias, *Veritate, atque ab erroribus &c.*

nos Apostolus monuit; eorum quippe est obstare, quominus antiqua Traditio atque Doctrina ab ingeniis novaturientibus vel minimum vitietur, sive obliteretur. Magna heic idcirco circumspectione est opus, neque prius nova in lucem prodire sinenda sunt, quam deprehendantur cum vetustis dogmatibus consentanea, aut saltem ab ipsis minime dissonantia. Sed animadvertendum, facile ignorantiam abuti posse hac lege. Indoctis nova omnia videntur, quae illi antea ignorarunt. Quid si velint haec ideo repellere, aut erroris suspicione onerare? Hercle id ridicule fiat, & in Justitiam peccetur. Quis moleste non ferat, eruditorum hominum studia latere, & jacere debere, quod peregrinum sapiant quorumdam palato? Ad Censores potius ac Judices pertinet diligenter investigare, an ea nova sint, simulque perniciosa, quam ad eruditos silere. Praeterea erunt etiam quaedam nova, sed non continuo quoque erunt culpanda. Noviter enim quaedam, non nova dicuntur, & sub vocibus novis antiqua dogmata saepe exhibentur. Exsibilati olim fuerunt Ariani, quod celebrem vocem ὁμοούσιον, sive *consubstantiale*, rejicerent, tanquam nuperum figmentum. Verum praeterquamquod ante Patres Nicaenos in explicando Trinitatis divinae arcano, eamdem Catholici quidam vocem usurparant, nihil per ipsam significabatur, quod novum in Ecclesia Catholica foret. Idem dicendum de *Transsubstantiatione*, de Sacramentorum vi *ex opere operato*, aliisque ejusmodi vocabulis inter Catholicos non solum receptis, sed etiam sacratis. Quapropter si res, quae nominibus *Scientiae mediae*, aut *Physicae Praedeterminationis* significantur, cum veteri Traditione componi possunt, aut eidem nequaquam adversantur; non video, quei ferri & ipsae voces in Scholis non possint. Apostolus enim profanas vocum novitates configens, non ipsa nuda vocabula rejicit, sed novam sub ipsis conclusam doctrinam. Scite sanctus Hilarius Lib. 2. de Trin. *De intelligentia, Haeresis, non de Scriptura est; & sensus, non sermo fit crimen.*

Altera erit regula: *Prudentis quidem est, Libros & Orationes non tolerare, e quibus scandala exoriri possint; sed aeque prudentis est, ita ingeniis atque Scriptoribus non adimere potestatem insectandi erroris atque superstitionis, ut haec mala per Ecclesiam sine obice fluere & bacchari exinde pergant.* Jam diximus, ferendos non esse, qui vera quidem vitia, seu certos abusus in sacris, atque in externa tum Religionis tum Ecclesiae oeconomia deprehensos, suis arguunt disputationibus, sed ita se gerunt inconcinne atque impruden-

ter,

ter, ut in Sacramenta ipsa, in Religionem ipsam, sive in sacros Ministros, summasque potestates excitent contemtum & odium plebis. At quando & modestia zelo conjuncta est, & prudentia temperat indignationem piam: quid hisce quaeso Scriptoribus male velimus, rem Ecclesiae, publicumque bonum gnaviter procurantibus? Equidem dicere non verebor, quod facere alios non pudet. Multis sensum horroris incutiunt solae audaces atque impiae sententiae. Superstitiosa dogmata, & opera Superstitionis ipsius, aut vix deformia ipsis videntur, aut certe non videntur igne ac ferro exscindenda. Et sane Pietatis ac Religionis speciem Superstitio praeferre semper solet; est enim plerumque harum Virtutum excessus ex ignorantia progenitus. Illius autem foeditas vix apparet, ejusque venena parum timentur. Quis autem non intelligat, aeque in Religionis perniciem conspirare Haereticorum impudentiam, & adulterinam superstitiosae gentis pietatem? Et hinc itur in errorem, & hostibus censurae materia ministratur. Quamobrem Ecclesiae Dei cavendum est a Superstitione, & perquam solicite, quum facilius nocere soleant ac possint occulti, quam aperti hostes; & dulcius bibantur errores, pietatis colorem prae se ferentes, quam petulans, & aspectu primo deformis, impiorum doctrina.

Itaque non solum conducit, sed opus est habere Scriptores pios, atque Theologos exquisita eruditione zeloque pari conspicuos, qui Superstitioni identidem pullulanti, & contra Catholicorum Praesulum scita ac mentem regnanti, sese impigre objiciant, styloque bellum inferant. Quum id modeste prudenterque peragitur, quid invides Ecclesiae necessariam utilemve medicinam? Cur tam facile eorum scriptis lucem negas, aut eripis? Omnia ferme sanctorum Patrum, & antiquorum volumina aliquas habent falsae Pietatis accusationes. Immo acerrimae apud illos leguntur orationes, quales ne imitari quidem prorsus nos vellemus, in corruptos Clericorum & Monachorum mores, in superstitiosas parumque pias consuetudines, in licentiam Opinionum, & vitia Praesulum. Nulla inde tamen scandala consequuta sunt, & illis nemo succenset. Nos adeo delicati evasimus, ut ne leves quidem puncturas ferre possimus, atque extrema inde semper mala timeamus. Erunt, ita me Deus amet, qui & hunc Librum censeant ad temeritatem accedere, quanquam tam levi brachio infelix ista morositas perstringatur. At aliter sentient, quantum quidem spero, doctissimi atque prudentissimi inter Catholicos. Quippe istis jamdudum exploratum est, nimis felicia fore, ni-

mis progressura Vitia, si ne unus quidem contra hiscere auderet; & Ecclesiae caussam non minus agi, quum externum Haereticae Doctrinae virus ab ipsa arcetur, quam quum interna Superstitio inde perturbatur. Non intelligunt imperiti, quantum Ecclesiae intersit, Superstitionis vitium populo universo innotescere. Quod quia plerisque de nomine quoque ignotum est, hinc fit, ut sero a multis mos geratur summis Pontificibus, Episcopis, atque Conciliis, superstitiosa saepe configentibus atque interdicentibus. Difficile enim dedisci ac abjici solet, quod Pietatis personam refert, sacrumque jamdiu & sanctum videtur.

Proderit heic unum producere exemplum ejusmodi piae, ut ita dicam pervicaciae. Satis quibusdam non fuit, calamo & rationibus immaculatam Deiparae Conceptionem tueri: quod proculdubio cum vera pietate consonat. Nescio quid etiam illustrius invenisse sibi sunt visi, quo suum in Virginem testarentur obsequium. Sacramento videlicet sese obstrinxerunt, atque voverunt, se pro hujusmodi Opinione tuenda sanguinem & vitam daturos, quoties occasio posceret (a). Novitium certe Martyrum genus, quod nusquam Majores nostri somniarunt, nunquam posteri nostri, si quidquam sapiunt, probent. Neque Evangelium, neque Ratio recta nos docent adeo levibus de caussis licere animam prodigere. Non pro opinionibus nostris, sed pro divinitus revelatis, legibusque sanctissimis, profundendus est sanguis. Hominum enim Opiniones tam falsum quam verum complecti possunt; & hominis parum prudentis est pro incerta Opinione (quae falsa esse potest, & certe necessario defendenda non est) ultro jugulum offerre carnifici. At mihi certissima est hujusmodi Opinio, aliquis dicet. Cui? Homini nempe, creaturae fallacissimae. Num, rogo, certum est aliquid, quia id tibi certum videtur? Revelavit Deus, quae sine erroris suspicione credenda sunt vera. Ecclesiam habemus fidissimam horum Dogmatum testem; atque haec nobis, dum vita suppetit, confessione & sanguine sunt asserenda, atque inde sperandum est aeternum in caelis praemium. Verum, quanquam summe pia sit persuasio illa, qua beatissimam Chri-

(*a*) Viginti sex anni jam fuerant elapsi, ex quo doctissimus Auctor haec litteris tradiderat, quum in ipsum nonnulli obscuri nominis scriptores, zelo quidem, sed non secundum scientiam, ducti calamum strinxerunt: quos tamen *Lamindus* noster acriter confutavit, edito Mediolani, seu potius Venetiis, anno 1740. sub nomine *Antonii Lampridii* egregio Opere inscripto: *De superstitione vitanda*. Pugna vero ab adversariis instaurata, impavidus *Lampridius* iterum in arenam descendit, vulgatis ibidem anno 1743. *Epistolis* sub nomine *Ferdinandi Valdesii*, quarum in fronte titulum praefixit: *Appendix ad Librum Antonii Lampridii*.

Christi parentem sine labe conceptam putas, nihil aliud tamen est, quam Opinio humana, errori obnoxia, dum Romana Sedes, atque Ecclesia, ejusmodi sententiam antiqua Traditione, & Revelatione divina sufficienter niti non statuant. Cur tu sanguine, quem sine legitima caussa fundere nefas est, testari tanquam certissimam vis Opinionem, quam Ecclesia ipsa, tot licet piorum quorumdam precibus fatigata, certam decernere nondum sustinuit, & prope est ut dicam, decerni non posse silentio suo quodammodo significavit? Quis te certum facit de caelesti Regno, ad mortem non sine aliqua temeritate ruentem?

At enim, subjicis, quanquam subesse error huic Opinioni, & falli intellectus possit, numquam tamen heic errare affectus dicetur. Incerta sit, ut lubet, Opinio; certus tamen est zelus, & huic caelum impetrabit Virgo. Sed, o sodes, meminisse debes, dari quoque zelum sine scientia, zelum inconsultum, & prudentiae monitis injurium. Recta quidem voluntas imprudens facinus excusare possit, non autem inde sperare praemium ac laudem. Ut sit post Filium suum supra ceteras creaturas laudanda Maria, non indiget ipsa dubiis laudibus, neque imprudenti sacrificio. Et tu contra indiges vita tua, ut eam in Fide tuenda, ac virtutibus exercendis justius impendas. Irasceretur potius, ut arbitror, Christi Mater (si quis cadere in animam sanctissimam & beatissimam posset irae sensus), quod humanas Opiniones, licet pias, pari confessione & ardore tuearis, atque divinam Revelationem. Si tibi Virginem devincire melius & prudentius cupis, illius quantum potes imitare virtutes. Illi honorem, sed prudenter, habe; *honor* enim *Reginae judicium*, *diligit*, (a) (ut sanctus Bernardus de hoc ipso argumento agens ajebat.) Fac ut supremo illi Regi placeas, qui & Mariae & noster Deus est; & Mariae placebis. Quomodo te Numini placiturum putas, illiusque Martyrem te futurum speras, si rite certus non es, te pro Veritate mortem oppetere, idque tanta contentione fuisse vis, quod aliter Deus voluisse potest, incertumque adhuc est, an aliter esse voluerit? Cave, ne amorem ac reverentiam Virgini debitam eo usque amplifices, ut Superstitiosam efficias. Non unus autem ego in hoc voto profundendae vitae pro immaculata Conceptione Virgini Superstitionem timeo. Timuit, & timet Apostolica Sedes, quae quamvis eamdem Opinionem maxime verisimilem & piam ducat, nihilominus hujusmodi votum in Theophilo Raynaudo olim non probavit, ipsumque

(a) Al. *diligit. Fac ut supremo &c.*

ipſumque affirmantem pro ea cauſſa pium eſſe mori, ſilere juſſit. Aliud enim eſt aliquid tanquam veriſimile, & aliquid tanquam certum affirmare. Sed fruſtra fuit illud a Romano Pontifice antidotum. Noſtris quoque temporibus tum in privatis colloquiis, tum in publicis concionibus idem Votum repetitur, eadem ſponſio auditur. Credi non poteſt a Prudentia abhorrens, quod tanta Pietatis lineamenta praefert. Et tamen ſi hoc ferendum eſt, non video quei in immenſum protendere non liceat novum hoc Martyrii genus. Nam & alii vitam vovebunt, atque exponent, quo, exempli cauſſa, Lauretanam aedem ſuſtineant (a) (Servatoris Conceptione) illuſtratam revera fuiſſe, & Franciſco Aſſiſinati, atque Catharinae Senenſi ſtigmata fuiſſe divinitus impreſſa, & ab aliis ſanctis viris Miracula quaedam procul dubio fuiſſe patrata. Quod certe in Eccleſia Dei nunquam tolerandum, ne idem divinis atque humanis habeatur honor, neve temere, & pro mendacio interdum, projiciatur pretioſa hominum vita. Vide Alphonſum de Caſtro de juſta Punit. Haeret. Lib. I. Cap. 8.

Regula tertia eſto: *Prudentis eſt, caute omnia perpendere, ut quantum poteſt, errorem, aut errorum, atque vitiorum cauſſam in Libris damnet. Sed a Prudentia diſcedit, qui tam caute agere vult, ut in ſcrupulos poſtea, & cavillationes, & aſperitatem nimiam ſe proripi non animadvertat.* Scrupulos appello, ubique Haereſes ſuſpicari, ubique metuere, ne Religioni vulnera infligantur, ne in venerandos Majores, atque in ſacra, contemtus aut odium creetur, neve Lectoribus propinentur errores, eorumve moribus officiatur. Cavillationes voco in deteriorem partem accipere ſemper velle, quae ſanum facile pariunt ſenſum; & ſive ſententiae, ſive ſint voces, explicationem rectae Fidei ac honeſtati conſonam commodiſſime admittunt. Aſperitatis nomine ſignificare animus eſt, tot obices interdum opponere editioni Librorum; aut quae facile emendari poſſunt, prorſus opprimere velle; aut Scriptores, Eccleſiae ſanctae ob ſinceritatem, quam profitentur, nimium neceſſarios, rigidiſſime ſemper excipere; eorum calamos deterrere, eorum labores ac famam levibus nonnumquam de cauſſis divexare. Neque enim quaecumque fortia, acria, & magna cum libertate ſcribuntur, Eccleſiae nocent, ſive Lectoribus. Hujuſmodi quoque Libros conſcribi interdum atque vulgari, plurimum conducit perfecto populorum atque Eccleſiae regimini. Neque aut prodis amorem Haereſis, aut pravae doctrinae laudem

(a) Al. *Servatoris ortu.*

dem sonas, si Eruditos quandoque appellas Protestantium quosdam, eorumque verba & inventa in tui commodum trahis. Haereticum non est, quidquid Haeretici dicunt; cujuscumque enim ore Veritas proferatur, suam retinet pulchritudinem; & nemo nescit, Eruditionem optimam cum pessima Fide saepe consistere posse.

Postrema tandem regula statuatur: ***Prudentis est ita depellere, quae nocere possunt, ut interim tamen remedium ipsum, majorem non adferat Ecclesiae atque Reipublicae perniciem, aut majorem non impediat utilitatem.*** Certum est, Haereticorum impiorumque Libros jure proscribi, & e fidelium manibus tolli. Ea ratione Catholicis hominibus cavetur a viru praesentissimo, cujus progressibus vim addere posset insita humanis mentibus & cordibus corruptio. Attamen si quis Catholicum quemque, doctum licet piumque virum, ab hujusmodi Librorum lectione prohiberet, is in incommodum gravius Ecclesiam impelleret, laederetque Prudentiae leges apertas. Facere nequeunt edicta Praesulum, ut perversi Libri statim a confixione aboleantur. Non solum inter haereticarum regionum pomoeria libere illi versantur, sed in Provincias quoque Orthodoxas, atque in sinum ipsum rectae Religionis, confidentissime penetrant. Si doctis viris talia legendi facultas nequaquam daretur, eorumque doctrinam exitialem refellere commodum minime foret: quis non intelligat, quam impune vagari & debacchari posset inter Catholicos ipsos teterrima pestis? Adversariorum proinde rationes, sophismata, ac artes noscere, quibus Orthodoxa Fides impetitur, non juvat tantum, sed necesse quoque est, ut nostra deinde melius confirmemus, atque tueamur & fratres ab errore avocemus, aut saltem ne de silentio sibi victoriam Haereticus canat.

Ad haec sunt Libri, quos aliqui errores inficiunt, aut obscoeni amores, venenumque satyricum aliqua ex parte deturpant. Reliquam, videlicet potiorem, Librorum istorum partem commendant non paucae virtutes, & suam ex ipsis utilitatem capere litteraria Respublica potest, sive elegantiam styli consideres, sive eruditionem, sive doctrinam. Jam constat, non esse ferenda hujusmodi scripta. Sed quando extrahi inde naevi illi possunt, iisque demtis reliquum Libri servare fas est, atque utile fuerit: utique Prudentia poscit, ut retinere Librum mutilatum, quam integrum abjicere malimus. Cur eadem poena tam bonum quam malum involvit? Si utilia & recta scribit Haereticus doctissimorum hominum judicio, eaque ab aliis minime sanis opinionibus depurata habere potes: quid tibi religioni

ducis

ducis ab ipso accipere donum non insidiosum, non nociturum? Quamobrem Expurgatorios Indices a Catholicis excogitatos nemo non laudet, si tamen eruditis aeque ac prudentibus Theologis eorum cura demandetur. Prudentibus, inquam, & nequaquam superstitiosis, ne cum lolio frumenta evellant, neve illinc etiam timeant, unde nihil timendum est. Magnum autem heic illi auderent facinus, certe non imitandum, immo deplorandum, qui non recentiorum tantummodo Libros sibi emaculandos susciperent, sed veterum quoque Patrum. Censores illos nimium profecto Prudentia deficeret. Nam ut consulerent paucorum inter Catholicos infirmitati, quibus persuaderi fortasse possint errores nonnulli, quia in Patrum Libris, & a Patribus disseminati; attamen ista paucorum utilitas gravissimo innumerorum incommodo, & ipsius Ecclesiae Catholicae (dum illorum operam per se spectemus) dedecore emeretur. Si Patrum scripta mutilantur, si illinc aufertur, quidquid nostrae communionis hominibus nequaquam arridet, sique illic tantum permittitur, atque evulgatur, quod nostris moribus atque sententiis consonat: quae fides in posterum erit ipsorum Patrum editionibus? Immo erunt ex ipsis Catholicis infirmis, qui suspicentur, malam esse causam nostram, quae sibi vel a sanctis Patribus metuit, & arma inimicorum non repellit, sed eludit; non frangit, sed occultat. Praeterea quam bellam declamandi adversus Catholicos occasionem Haereticis non ministrarent hujusmodi Censores? Videremur nempe malis artibus, & cuniculis, tueri causam Veritatis.

Atque id nobis non ita pridem post alios multos insultando objiciebat Guillelmus Cave in Proleg. ad Hist. Literariam Scriptorum Ecclesiasticorum (a), quasi Curatores Indicis Expurgatorii in Hispania manum intulerint ipsis Patrum scriptis. Cui tamen ita responsum velim: si ab Hispanis id revera praestitum fuit, Ecclesiam universam minime suffragium addidisse Quaesitorum illorum confidentiae nimiae. Omnibus non imputandum paucorum facinus. Alias Catholicorum Provincias aliter in Expurgatoriis Indicibus efformandis sese gessisse; & prodire adhuc inter ipsos Catholicos integra Sanctorum Patrum opera, ne ullo quidem apice demto, in Gallia potissimum, & cura praecipue doctissimorum Monachorum Sancti Benedicti e Congregatione Sancti Mauri. Addo, Prudentiam fortasse desiderari in Indicis Hispanici curatoribus, at certe ab iis malam

fidem,

(a) Jampridem, & quidem ante nostrum *Pritanium*, idem notavit castigavitque in *Cavro*, celebris *Richardus Simon* in Opere Gallice inscripto, *Bibliotequε Critique*, Tom. I. Cap. XVII. pag. 255. 270.

fidem, & fraudes abesse, ne dicam timorem & conscientiam desperatae causae. Aperte enim, non clanculum, truncanda esse quaedam Patrum loca edixerunt, idque ut pusillis prospiceretur, quibus vel ipsa Cantica Canticorum olim negabantur, ne ex eorum lectione, minus honesta de divinis rebus animo conciperent. Eadem Patrum loca in controversiis & Scholis non dissimulari a nobis; & palam ostendi, nihil illa officere Dogmatibus Ecclesiae Catholicae. Sanctorum vero Patrum sub nomine non omnes venire veteres Ecclesiasticae doctrinae tractatores; proptereaque parem singulis antiquis deferendum honorem non esse. Postremo ne id quidem ab Hispanicis praestitum fuisse contenderem. Aliud enim est, textum Sanctorum Patrum, aliud Indices in Opera Patrum concinnatos expurgare, aut Interpretationem infidam ab Haereticis obtrusam configere. In germanum textum nihil Hispani tentarunt. Tota eorum cura stetit in Indicibus atque Interpretationibus purgandis. Alicubi fortasse nimius in purgatione rigor adhibitus. At semper expuncta sunt, quae in Indice atque interpretatione, non autem in textu Patrum, perversam ingerunt aut sapiunt doctrinam. Nisi alio properandum esset, id exemplis prolatis confirmare facillimum foret. Quod si Patrum Opera mutilassent nonnulli suis in editionibus, illorum quidem rectam voluntatem meum non esset vituperare, sed omnium sane esset eorum non imitari consilium.

Restat igitur, ut excusatione potius quam laude excipiamus, si qui talia peregerunt in Sanctorum Patrum scriptis. In his procul dubio occurrunt aliqua interdum minus commode, minus caute, minusve perspicue dicta, aut etiam ab Ecclesiae totius mente, ac Traditione aliena. Expungenda autem ista non sunt e publicis editionibus. Interpretationes potius apponendae aut subjiciendae. Scholiis ac notis edocendus est Lector sanam doctrinam, aut confirmanda est rationibus melior sententia. Ita infirmis cavetur, & Eruditorum, editionem curantium, sinceritas, ac optima fides, in tuto collocantur. Illud enim prae oculis perpetuo futurum est nobis: Catholicam Ecclesiam, quae nihil sibi a tot Haereticorum arietibus pavet, longe minus formidare sibi debere a Sanctis Patribus, suis nempe Magistris, & veritatis testibus. Ceterum saepe recentiorum temporum Novatores conquesti sunt, adulteratos fuisse a Catholicis, & a Monachis praesertim, MSS. Codices Patrum, ne quid sententiis, quae inter nos obtinent, quidquam illic adversi appareret. Hinc in ipsos Monachos mille injuriarum plaustra exonerata fuere; sed ini-

que plane, & ingratiis. Undenam enim & ipsi Haeretici habent tot aut edita, aut calamo exarata, Sanctorum Patrum scripta, nisi e Catholicis, praecipueque Monachorum studio? Prope est ut dicam: pleraque antiquitatis monumenta jam periissent, nisi Monachos Graecos atque Latinos habuissemus, eorum custodes, amanuenses, Librarios. Ac proinde Monachis fere solis debemus, quaecumque veterum Patrum scripta, integra, atque a tot mendis expurgata, cunctis plaudentibus, evulgantur in dies. Si quis inter illos (hoc autem nunc perpendere non vacat) adeo delicatus, imprudensque fuit, ut Catholicae Ecclesiae opportunum duceret, aliquid sine dolo malo immutare in Patrum Codicibus, sive quidquam illinc demere: cur omnibus Monachis vitio & crimini vertitur paucorum inconsulta temeritas? Per alios Codices a Catholicis, & iis plerumque Monachis descriptos, vitiati Codices adhunc emendantur. Gratiae ergo potius habeantur Monachismo pro tot tantisque diligentissime servatis, quam maledicta rependantur pro tam paucis, si quae sunt, dedita opera atque imprudenter corruptis. Nam & nos ad vituperandum parati sumus, si qui fuerunt, quibus malesanus zelus suaserit inferendas esse violentas manus scriptis Patrum; quum contra aeque laudandos judicemus innumeros alios, qui ab hujusmodi facinore abstinuerunt, noveruntque, non solum hisce artibus non indigere Catholicam Religionem, sed per illas etiam non parum incommodi & dedecoris eidem afferri. Prudenti igitur perspiciendum est semper, ne, dum unum curat vulnus, novum ipse graviusque inferat, aut ne majorem quampiam utilitatem perdat, dum minorem persequitur. Hac de caussa nunquam proscripta, semper tolerata sunt quaedam Ethnicorum Scriptorum loca, puta Taciti, Suetonii, Plinii Nepotis, Celsi, Luciani, quanquam Christianis interdum injuria; talia enim mirum & ipsa in modum nunc inserviunt ad confirmandam adversus incredulos cum doctrinam, tum antiquitatem Christianae Religionis.

Sed age, quoniam de Prudentiae legibus nobis est sermo, breviter inquiramus, ferendine sint, an damnandi, qui Ecclesiasticorum Praesulum jam vita functorum, aliorumque sacrorum Ministrorum, atque Ordinum vitia suis in Historiis describunt, atque insimulant. Primo animadvertere necesse est, num quae probrosa de hujusmodi hominibus referuntur, cum veritate pugnent, an habeant eamdem amicam. Quis dubitet, quin prorsus cohibendi sint, sive damnandi Auctores, quibus religio non est falsa pro veris, incerta pro certis evulgare in sacrorum Antistitum, Sacerdotum, atque Mo-

nachorum contumeliam? Ipsum narrare dubia, ipsum rumores suspicionesque vulgi facilis, tanquam oracula, mandare literis, legitimam saepe ac saepius causam praebere potest, cur adeo temerariis narrationibus nulla adhibeatur fides, nigrumque Theta ab Ecclesiasticis Censoribus praefigatur. Non est profecto permittendum a publicis Ecclesiae, Saeculive Magistratibus, ut vel uni homunculo scelera perversique mores immerito ac palam tribuantur, nedum iis hominibus, quos supra vulgarem hominum sortem evexit, fecitque venerabiles Ecclesia Christi, & pium aliquod institutum vitae. Quot autem de ipsis Romanis Pontificibus commenta nobis non dedit nonnullorum in eos odium, invidia, improbitas, ubi inter ipsos & alios quosdam Episcopos aut Principes dissidia interdum funestissima intercessere? Non ulla magis bella occasio, qua Pontificibus Maximis teterrima quaeque & nefanda pro inimicorum arbitrio adscriberentur. Vel somniata est Papissa quaedam Johanna, & fidem apud credulos non paucos sabella, quanquam male consuta, invenit. (a). Certarunt Haeretici quoque, & reliqui Schismatici, ut eorumdem Pontificum famam denigrarent. Conclavium pariter conficta secreta evulgari vidimus; & nostris temporibus hisce ludibriis quidam Italus Batavos oblectabat, ad quos sese receperat, deserta Religione Catholica. Quo in studio liberaliter quidem daturi sumus, non semper calumniis actum fuisse, & vitiis minime caruisse quosdam ex iis Pontificibus. Sed qui res accuratius, & sine praejudiciis pensitant, in plerisque ex iis accusationibus veritatem desiderari nullo negotio intelligunt. Aequitas ergo, atque Prudentia, hoc hominum Librorumque genus proscribendum jubent.

Quod si crimina vera memoriae produntur, neque livor aut obtrectatio calamum Scriptoris abripiunt: interdum toleranda erit hujusmodi libertas, & veritatis cura. Oportet enim, timorem quoque famae instare principibus in Ecclesia viris, & Ecclesiasticis quibusve, quo etiam freno coerceantur tum ab impotentia dominandi,

(a) Vel ipsis sanioris judicii heterodoxis fabula haec non tantum visa, sed probata. Primus qui hanc spartam adornandam suscepit, fuit *David Blondellus*, edita Gallice anno 1647. *De Joanna Papissa Antecrisi*, quae deinde post decem annos Amstelodami a *Stephano Gurcellaeo* est recusa. Eadem sententia nuper a *Christophoro-Augusto Heumanno* in peculiari Dissertatione qua illam fabulam profligavit, fuit propugnata. Dissertatio isthaec inscribitur: *De origine vera traditionis falsae de Joanna Papissa*. Exstat autem in ejusdem *Heumanni Dissertationum Sylloges* Tomi I. Parte II. edit. Gottingae 1744. in 8. estque num. Sexta pag. 352. 414. Novissime tandem anno 1749. prodiit Cl. Vir. *Josephi Garampii* praestantissima Dissertatio, *De Nummo Argenteo Benedicti III. Pont. Max. in qua plura ad Pontificiam Historiam illustrandam, & Joannae Papissae fabulam refellendam proferuntur.*

tum a reliquis sordidissimis Saecularium hominum vitiis. Atque utinam non fuissent, neque forent adhuc, Episcopi & Sacerdotes, quales Apostolus nollet. Utinam non vidisset, neque videret orbis Monasticae vitae professores, veste tantum & colore suis Institutoribus similes, cetera dissimiles. Si horum gesta literis consignanda sunt, num alios homines describere licet, quam ipsi fuerunt? Num adulatione fama illorum palpanda? At ista, inquies, dissimulanda. Utique, si crimina privati hominis sint; si nihil rei cum populo, & Religione habeant; si nihil utilitatis, eoque magis si quidquam incommodi in Rempublicam fluere potest ex eorum revelatione; si denique e vivis nondum excessere criminosi. Nam & discordiarum rixarumque causa omnis tollenda, & a scandalis, & ab una hominum inhonesta curiositate pascenda, nobis est abstinendum. Verum quum publica sunt scelera, & cum Religionis atque Ecclesiae negotio conjuncta sunt, eorumque Auctores humanis rebus defuncti, irae atque vindictae locum sustulere: videndum est, an non majorem Respublica utilitatem capiat, iisdem proditis, quam dissimulatis hominum vitiis. Erunt vitia, donec homines; sed ne vitia impunita debacchentur, arguenda sunt atque improbanda palam, eorumque horror incutiendus hominibus. Ex majorum autem exemplis discunt successores, quid sibi agendum non sit; discunt vereri famam, parcentem quandoque viventibus, in mortuos omnes aequam; agnoscunt turpitudinem suam aliena sub imagine expressam. Interest igitur Ecclesiae atque Reipublicae, ista quoque interdum evulgari. Accedit ad haec summe laudanda in Historicis virtus sinceritatis, quam ab Ecclesiasticis Scriptoribus abhorrere nemo sanus dicat. Et certe magnus ipse Annalium parens Baronius, quanquam ab Haereticis insimulatus, quasi plus aequo faveat Romanis Pontificibus, ne istorum quidem facinora vituperanda, quum fert occasio, dissimulat. Ceteri Episcopi, Presbyteri, & Monachi, quo quisque longius e probitatis via deflexit, eo tetrioribus pinguntur coloribus in ejusdem Baronii Annalibus. Atque hunc ipsum servavere morem alii inter Ecclesiasticos celeberrimi Historici. Neque vero nos ignorare sinit eadem Historia, sanctos Patres humanis & ipsos interdum laborasse infirmitatibus; & siquidem siluisset Historia, satis nonnullorum Patrum scripta, jamdudum evulgata, loquuntur. Quod heic tamen cavendum maximopere puto, prudens piusque eruditionis Ecclesiasticae cultor ita narrabit aliorum probra, mores perversos, artes pravas, ut quantum fieri potest, neque modestia, neque pietas, neque Caritas in ipsius narratio-

ne

ne desiderentur. Erudiet Lectores utili veritate; sed ab ipsis simul etiam caute depellet scintillas omnes odii, sive contemtus in Religionem, in sacros Ministros, atque in reliquos Monachos, eorumve piissima & optima instituta. Atque haec satis sint ad hujusmodi quaestionem. Nam ipsius Prudentiae est, dignoscere in agendo, quae referre, quaeve praeterire liceat atque expediat. Interim tamen illa stet regula: *Non esse ita Scriptoribus praecidendam libertatem, ut ipsis nunquam fas sit Majorum vitia & crimina in medium proferre.*

CAPUT SEPTIMUM.

An ad Religionem veram compellere quemquam summis Magistratibus liceat. Id jus Ecclesiae ac Regibus in Haereticos. Phereponi hac de causa in sanctum Augustinum irae, ac injusta censura. Manifesta Religio aliqua evidenter credibilis danda est, atque haec est Catholica. Donatistae phreneticis comparati, neque injuria a sancto Augustino. Plerique ex iis non ficto animo Catholicam communionem amplexi. Legum terror rationibus additus laude ac utilitate non caret. Exemplum Dei hanc in rem juste ab Augustino adhibitum.

NQUIRENDUM nunc restat, quodnam jus humanis Ingeniis, quodnam Ecclesiae sit in professione Religionis; num videlicet futura sit omnibus libertas illius Religionis profitendae, quam ipse putat optimam ac veram; an hujusmodi libertati opponere se debeat certa Veritatis custos Ecclesia, reluctantesque ad meliorem Fidem pertrahere atque compellere. In argumento amplissimo en quae statuenda videntur. Quum Ecclesiae subjecti non sint Gentiles, Muhammedani, atque Judaei, nihil eadem juris in ipsos sibi tribuit, nisi suadendi, atque hortandi, ut suis erroribus abdicatis, cum Religione vera consentiant. Jus est ipsi Ecclesiae in solos Haereticos, quos nempe a sua ditione non ideo solutos credit, quod ipsi ab ejus communione sese exemerint; nam & in transfugis militibus regius character perdurat, & possessione ac jure servorum, atque filiorum, quod a se fugerint, nequaquam spoliantur domini, atque parentes. Haereticos ergo Ecclesia potest suis urgere armis, quo illos in suam caulam rursus perducat: armis, inquam, spiritalibus,

libus, excommunicatione, ac diris omnibus. Ad Reges autem, Saeculique Principes ſpectat, ſalutaribus etiam poenis ſolicitare devios, aut alienos a Fide, ne in errore diutius perſtent, neve eidem immoriantur.

Porro gravis heic Novatorum noſtri temporis in ſanctum Auguſtinum tumultus, atque acres quaerimoniae in Catholicos, & in Chriſtianiſſimum praecipue Galliarum Regem, qui quinque & viginti abhinc annis hiſce caſtigationibus eſt uſus, ut Calvini ſectatores ſibi ſubjectos in gremium Eccleſiae Catholicae impelleret. Phereponus autem totus in iſtam quaeſtionem invadit, & heic effuſius quam alibi iraſcitur Auguſtino, quaſi Catholicis Imperatoribus primus auctor iſte fuerit, ut leges in Haereticos promulgarent, & certe ſeveritatem in ipſos ſuaſerit, atque laudarit. Immo libere fatetur Phereponus, ſe iſta potiſſimum de cauſa impulſum fuiſſe ad exercendam in alia quoque Auguſtini Opera virgam cenſoriam; non enim homini parcendum, eo conſilio tam male de mortalium genere, ac de ipſa Religione merito. Equidem nihil miror, tantam bilem in Phereponi praecordiis exarſiſſe. Arminianorum, ſive Remonſtrantium, quibuſcum Cenſor ille facit, praecipue ſententia eſt, nemini Religionis cauſa moleſtiam eſſe inferendam. Atque ita ſentire, aliiſque ſuadere, commodum plane ipſis atque utiliſſimum, formidantibus nempe, ne rigidis Calvinianis, numero & auctoritate praeſtantibus, clavumque ipſius Reipublicae tenentibus, aliquando placeat (quod Synodi Dordracenae temporibus tentatum quoque fuit) minorem proſternere Remonſtrantium gregem, ſibi adhuc adverſantem. Verum Auguſtini ſententia, quam Catholici ſemper amplexi ſunt, tot rationibus nititur atque confirma eſt, ut noſtro clypeo amplius egere non videatur. Attamen argumenta & cenſuras Phereponi ſancto Auguſtino oppoſitas refutare, ſi non neceſſarium, ſaltem utile fuerit. Quod priuſquam praeſtem, animadvertere neceſſe eſt, non Auguſtini tantum aevo adverſus Haereticos & inimicos Chriſti ſuis legibus decertaſſe Imperatores; ſed ſtatim ac ad Chriſtianos tranſiit Romanum Imperium. Conſtantinus Magnus, Valentinianus ſenior, Gratianus & Theodoſius Magnus, ut alios omittam, ante Auguſtinum, & Auguſtini conſiliis ac precibus minime exſpectatis, Idolorum cultores & Haereticos exagitarunt, compeſcuerunt, variis legibus, mulctis, & poenis. Id teſtantur Euſebius, Socrates, Sozomenus, Teodoretus, Hieronymus, & alii. Imperatorum illorum Leges leguntur adhuc in Codice Theodoſiano. Etiam tum Epiſcopi hiſce Augu-

Augustorum edictis, eorumque zelo, & piae asperitati laudes atque suffragium adjungebant, ut facile constare possit, sanctum Augustinum neque primum auctorem, neque primum laudatorem fuisse adhibitae olim etiam a Regibus in Haereticos Ethnicosve subjectos severitatis.

Primum Augustini argumentum, quod sibi sumit exsolvendum Phereponus istis continetur verbis in Epist. XCIII. olim 48. Cap. I. *Si quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum currere videret in praeceps: nonne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quam si corripiendum ligandumque curaret?* Comparationem hanc ex phrenetico deductam eum in finem, ut ostendatur licita persequutio in eos, quos, ad Veritatis & germanae Religionis professionem adducere volumus, nullius esse ponderis Phereponus ait pag. 492. Animadv. *Phrenetici enim* (ita ille reponit) *sine ullo dubio sunt phrenetici, & societatem civilem plane perturbant. Itaque leges civiles eos coerceri patiuntur & jubent. At in controversiis de Religione, in quibus saepe videas contrarias partes Virtutum Christianarum aeque studiosas, legibusque civilibus pariter obsequentes; res non est neque adeo manifesta, ut alterae partes alterarum homines phreneticorum loco habere queant; nec in tantis affectibus, quanti heic deprehenduntur; alii aliorum judices esse possunt.* Facile evanescent istae ac aliae in hanc rem afferendae postea, Censoris argutiae, si unum principium statuimus, quod qui ignorat, sive contemnit, nescio quam recte inter Christianos sit adhuc recensendus. Nempe: esse debere, & esse reipsa, Religionem aliquam inter homines a Deo constitutam, eamque non solum veram, certam, ac divinam, sed etiam evidenter credibilem, & a quocumque amplectendam, dum ejus rationes & dogmata audiantur, atque expendantur. Et quale quaeso Dei optimi ac sapientissimi consilium fuisset, mortalium genus edocere Religionem veram, nisi vera haec ejus Religio inter reliquas falsas prodere se, & suam revera precellentiam manifeste semper aperire potuisset, ac posset? Quid hominibus profuisset, atque prodesset divinum beneficium, si nemini umquam contingeret sine dubitatione perspicere, atque cognoscere, quaenam sit unica illa caelestis Religio? Nonne apud Deum excusare se merito posset, quicumque erraret in Religionis delectu, quando abditum, obscurum, & dubium semper foret, quae una sit amplectenda? Ergo frustra Christus nos docuisset. Ergo frustra Spiritus Sanctus loquutus fuisset per Prophetas, Apostolos, atque Evangelistas,

Ex

Ex hoc principio ſponte alia fluunt. Nam ſi recta Ratio fateri nos cogit, veram aliquam Religionem, eamque evidenter credibilem, non debere duntaxat eſſe inter homines, ſed eſſe re ipſa; ſique, uti nos oſtendimus, & adhuc oſtendere poſſemus, ne ipſo quidem Pherepono, ut arbitror, diffitente, ſola Religio Chriſti eadem una eſt, cui evidentia conveniunt Veritatis & Divinitatis ſigna: ergo evidenter errabunt, quicumque a Chriſtiana Religione abſunt. Rurſus quum Religio iſta in plures eaſque diverſiſſimas ſocietates, invicem diſſidentes, atque contrarias dividatur: neceſſe eſt, una tantum inter ſocietates haſce veram & germanam Chriſti Religionem poſſideat; reliquae falſitatem ac errorem ſectentur. Atqui nulla alia eſſe ſocietas iſta poteſt, quam Catholicorum, uti & nos ſupra oſtendimus. Ergo Religio Catholicorum evidenter credibilis eſſe debet, atque adeo eſt, ſi recte poſitum eſt primum illud principium, nempe neceſſario futuram eſſe inter homines Religionem aliquam, evidentia veritatis ac certitudinis ſigna praeferentem. Quod ſi Catholica Religio evidenter credibilis eſt, quid aliud conſequitur, niſi ceteras Chriſtianorum ſocietates errare, delirare, & quod eſt ad Fidem, loco phreneticorum eſſe habendas? Denique ſi exceptis Catholicis ceteri homines in Religione delirant, ergo etiam in Veritatem, & in Deum peccant: ergo ſalutarium vexationum ope illos revocare ab aeternis poenis, nonniſi Caritatis Chriſtianae conſilium laudabile fuerit.

Conſiſtimus heic, & petimus nunc a Pherepono, quei pronuntiarit, *non eſſe in controverſiis de Religione rem adeo manifeſtam, ut alterae partes alterarum homines phreneticorum loco habere queant, tantoſque eſſe affectus, ut heic alii eſſe aliorum judices non poſſint.* Haec, ut ſonant, Judaeis etiam, & innumeris Gentilium, ac Muhammedanorum ſectis ſomnum in errore dulciſſimum conciliare valent. Nam quomodo illi excitentur, vincantur, & ad nos evocentur, ſi ipſorum judices eſſe non poſſumus, neque manifeſtum eſt, neque manifeſtum eſſe oſtendere valemus, eos in Religionis controverſiis delirare? Quis Chriſtianorum de ſua, aliorumque Religione, hùcuſque talia pronuntiare eſt auſus? Quod ſi Phereponus de controverſiis inter varias tantummodo Chriſtianorum ſocietates ferventibus haec habet: quo vergat ſua haec ſententia, animadvertat. Si manifeſtum ſatis, apertumque non eſt, neque eſſe poteſt, quaenam e tot Chriſtianorum ſocietatibus veram Fidem atque Doctrinam caeleſtem tueatur: ergo quaelibet inter nos Secta, quilibet Haereticus,

quan-

quanquam a Catholicorum, ipsorumque Protestantium dogmatis remotissimus, excusationem honestam praetendet, cur ejurare suas opiniones nolit. Ergo unusquisque, dum in Deum & Christum credat, & a pravis operibus abstineat in sua Secta & Religione, aeternam salutem se posse adipisci merito arbitrabitur. Ergo ferenda erit omnium Haereticorum colluvies; neque rationem Deus nos edocuerit discernendi mendacii & erroris a Veritate; neque ullum in Ecclesia sua Christus controversiarum Judicem constituerit, quo tamen Judaeorum Ecclesia non caruit. Ergo Apostolus ad Titum 3. frustra monuerit. *Haereticum hominem post unam & alteram correptionem devitandum*, & frustra rationem adjecerit, *quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, quum sit proprio judicio condemnatus*. Frustra idem 2. ad Tim. 2. significarit, Haereticorum sermonem cancri ad instar serpere, eosque a veritate excidisse, atque inter opera carnis enumeravit Haereses, quae qui agunt, Regnum Dei non possidebunt. Frustra Joannes in Ep. I. v. 2. haec de Haereticis dixerit: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*. Denique frustra Deus Ecclesiam unam, & concordem, & puram instituerit; & obtemperare nos jusserit Praepositis nostris; & Spiritum veritatis in eadem Ecclesia ad finem usque saeculorum mansurum pollicitus fuerit, & Ecclesiam suam nobis audiendam edixerit. (a) Nimis excresceret oratio, si consectaria quaeque absurdissima recensere vellem, quae secum trahit inconsulta Phereponi opinio.

Sed ergo Haeretici hominis confessionem ultro oblatam libenter accipio. Fatetur ille, non satis constare, in controversiis de Religione quibus partibus Veritas adsit ac faveat. Eidem credimus; sed haec de Haereticorum solis conventibus vera esse possunt, & Haeretico ulli sentire aliter & pronuntiare non licet, dum serio suae Religionis dogmata ac methodum perpendat, & verum sincera confessione prodere velit. Ex quo enim quis e Catholica Ecclesia excessit, eamque visibilem, sanctam, errare nesciam, & Judicem controversiarum negat: ille jam renunciat principiis omnibus, quibus sibi palam fieri possit, ubinam certo Veritas Fidei regnet. Nimirum lex omnis credendi, hisce principiis abjectis, tum sistitur aut in interno afflatu, aut in viribus Rationis suae. Unusquisque autem se heic pollere satis putat, & nemini vult concedere, sacras nempe Scripturas, prout sibi convenientius videtur, explicans, & in suam sen-

(a) In praecedentibus editionibus, typothetarum oscitantia, omissa haec verba: *Nimis excresceret oratio*.

tentiam ubique trahens. Quum ergo paria Haeretici omnes canant; & suum quisque sensum producat: quis non videat, manifestum satis inter illos esse non posse, quis in Fidei controversiis erret, quisve attigerit Veritatem? Quod si manifestum id nequaquam est, ergo sine iniquitate una Haereticorum societas in alteram saevire Religionis causa non poterit; multoque magis inique aget, si in Catholicos, quos non solum momenta rationum, sed antiquitas etiam, & Traditio tuetur. At Ecclesia Catholica divinis quibusdam privilegiis munita, evidenter intelligit ac sentit, a se veritatem, ab Haereticis vero errorem stare. Ea quippe est, quam Deus locavit inter homines *columnam ac firmamentum Veritatis;* quacum Christus pollicitus est se aeternum fore; in qua posuit visibiles, & rite electos Pastores, atque Doctores; quae ab aliqua Ecclesia, ut Haereticis omnibus accidit, divulsa non est; quam audire, cui credere jubemur; nulli enim fallaciae atque errori (quoties de Dogmate, & de Fidei controversiis agitur) obnoxia est; immo Judex controversiarum omnium, in Religione occurrentium, a Deo constituta fuit.

Haec autem omnia invictissime confirmata reperias in Catholicorum scriptis. ((a) Confirmavi & ego brevi sermone in hoc Libro.) Ac proinde nullo negotio colligere jam possumus, quam labili fundamento argumentum Phereponi, quam stabili sententia Catholica innitantur. Ubi enim Catholicis evidens fit, se vera tradere & credere, consequens etiam est, ut Haeretici contraria docentes, atque credentes, delirare quodammodo dicantur, & Orthodoxi istorum Judices merito esse possint. Quod si Haeretici errant atque delirant, ergo phreneticorum similes sunt, propterea que coercendi, & medicamentis etiam amaris ad sanitatem revocandi. Similes, inquam, sunt phreneticorum. Ut enim phrenetici, phantasia ex morbo vitiata, in furias acti, non sibi solum, sed rei etiam publicae esse damno atque incommodo possunt, ideoque cohibendi sunt: ita etiam Haeretici, intellectu propter errorem corrupto, quum sibi tum aliis nocere queunt, aeternas in se poenas derivando, & alios in eumdem errorem, eamdemque damnationem trahendo. Denique si etiam daremus, nulli alii Sectae Haereticorum nomen phreneseos convenire posse, at certe phreneticis accensendi erant Donatistae, qui eo usque furebant, ut nedum in Episcopos Catholicos, sed in se ipsos saevirent, & se flammis ac morti sponte darent. Igitur quis non videat, Christianae Caritatis munus fuisse, ita illud hominum genus

(a) Al. *Confirmavimus & nos in hoc Libro.*

genus salutaribus quibusdam castigationibus veluti medicaminibus opportune aggredi, ut oculos tandem aperire vellent ad veritatis lucem? Augustinus autem eo in loco adversus ipsos Donatistas agit.

Quae subinde Phereponus adfert, verba potius quam argumenta sunt. Inquit enim: *Multitudinem, aut potentiam, quae sibi jus judicandi vi adrogare solent, huc nihil facere, quum Veritatem penes plerosque & potentissimos fore nusquam promiserit Deus*. At certe Deus promisit, Veritatem apud Ecclesiam suam fore. Catholici vero in sola multitudine atque potentia nunquam constituerunt Veritatis fiduciam, sed in rationibus, in Scriptura sacra, in Traditione, atque in ipsis Christi apertissimis promissis, quae nulla sibi societas, praeter Catholicorum, vendicare potest. Inter Christianos nota quoque Ecclesiae verae fuit ac erit amplitudo, atque universalitas, ut ita dicam, ipsius. Habemus enim firmissimos Propheticos sermones, quibus ista amplitudo promittitur germanae Christi Ecclesiae. Hujusmodi notam invictissimae aliae Veritatis notae ita comitantur; ut cuicumque sine partium studio agenti innotescere semper queat, nos legitimum esse Christi gregem: quod de se ostendere numquam continget Haereticis. Subdit Phereponus: *Si ad ea usque tempora, quibus Vandali Ariani in Africa longe potentiores fuerunt, vitam produxisset Augustinus; vidissetque ab iis male haberi Catholicos Afros, quasi impios ac phreneticos: facile sensisset se periculosa ratiocinatione esse usum contra Donatistas, & denuo coepisset defendere sententiam, quam prae affectu retractarat*. Ut lubet, hariolatur hic Censor. At nos longe fidentius dicimus, Augustinum in Vandalica persequutione positum, a sententia, quam tuemur, non fuisse recessurum. Neque enim facere Vandali poterant, ut minus quam antea Augustino manifesta foret Catholicae Religionis Veritas, & Arianorum impietas. Ipsos potius, magis quam antea, phreneticos fuisset arbitratus, quippe qui ad errorem adjunxissent etiam rabiem atque furorem. In hisce autem angustiis patientiam parant, ac parare debent Catholici; parasset & Augustinus: quod jam fecerant Majores nostri sub Imperatoribus Ethnicis, atque Tyrannis. Vandalis vero objicientibus phrenesim & pertinaciam Augustino, habuisset iste solidissimas rationes ipsis reponendas, quales nullus Haereticus habere unquam contra Catholicos potest. Quamobrem quum Augustinum tum deprehensurum fuisse argumenti sui vanitatem, Phereponus frustra somnians exclamet: *O infelicia argumenta, quae paulo post mera sophismata facta sunt! Orationes imprudentes, ac fallaces, quae errori*

 aeque

aeque patrocinabantur, ac veritati! patiatur ille, nos hoc unum dicere, neminem levius & confidentius fibi triumphum canere potuiffe, quam nunc Phereponus faciat.

Pergit Cenfor, & Auguftinum audire recufat, affirmantem, e Circumcellionibus multos jam Catholicae Ecclefiae redditos, damnare fuam priftinam vitam. Non credit Phereponus, neque credendum putat, homines facinorofos, qui rationes femper antea fpreverant, poenis fubito adductos fuiffe ad id profitendum, quod damnarant. Hoc ab ipfis factum arbitratur, ut potentioribus partibus ore gratificarentur; non enim verbis metu extortis habenda fides. Nimirum videtur heic ignorare Phereponus rem fibi notiffimam, nempe quale hominum genus Circumcelliones fuerint. Cum ceteris Donatiftis errantes in Fidei doctrina, rebelles Imperatoribus, in Catholicos mille modis, immo & interdum in fe ipfos, morte fibi confcita, dementiffime ac furiofiffime faeviebant. Quid facilius, quam aliquando animadvertere manifeftum fcelus? Quid verifimilius, quam hofce homines a Catholicis territos, atque edoctos, in fefe tandem fuiffe reverfos, prioremque agnoviffe infaniam? Verane an falfa quis in tormentis faffus fuerit, tum dubitare poffumus, quum aliunde non conftat, accufatum effeciffe, quae ipfe faffus eft. Potuit tum vis adhibita extorquere confeffionem falfam. Dubium itidem erit, an quis vi admota errorem fuum, pravamque fententiam revera, uti fatetur, agnoverit, quum dubitari poteft, num illud fit error, num prava fententia. At, ipfo teftante Pherepono, apertus erat error, manifeftiffima infania Circumcellionum antea furentium. Quis ergo, plerofque faltem illorum jam pacata mente priftinam vitam deteftantes, ex animo tunc egiffe non credat, & patentiffimis denique ceffiffe rationibus? Quis ideo magis non credat, fi recogitet, Catholicos in adhibendo rigore moderationem non fuiffe oblitos? Sed Phereponus nihil facile credit, quod fuae Sectae, fuifque anteceptis opinionibus noceat. Et jam nobis timendum eft, ne ftultos in pofterum vocet Judices Chriftianos qui fidem unquam habeant confeffioni, five honeftae alicui promiffioni reorum in tormentis factae, & poft ipfa tormenta confirmatae; aut ne facinorofi, qui diu rationibus reftitere, unquam ipfis cedant, quanquam poenis meliora fapere, & ad mentem redire coacti, & quanquam rationes ipfae dilucidam Veritatem atque Juftitiam omnibus notam contineant.

Hafce autem rationes Donatiftis magna cura fuiffe explicatas, auctor eft ipfemet Auguftinus. Inquit enim: *Si terrerentur, & non doce-*

docerentur, improba quasi dominatio videretur. Rursus si docerentur; & non terrerentur, vetustate consuetudinis obdurati, ad capessendam viam salutis pigrius moverentur, &c. Verum ista non sufficiunt Pherepono. *Terror*, si ipsi credimus, *conjunctus doctrinae eam vehementer suspectam facit; quippe quam putant homines, nisi vi & auctoritate fulciretur, sponte sua collapsuram, nec terrore legum uti, nisi quia lumine veritatis sibi hominum animos conciliare nequit.* Sed quinam sint homines isti, qui ita judicant, quaeso nobis edicat Phereponus. Certe nonnisi homines facinorosi, caeci, & pervicaces. Nam pii, recte compositi, dociles, ubi placidis animis doctrinam ipsam intime excutiant, secus judicabunt. At hac ipsa de causa facinorosis, caecis, ac pertinacibus adhibentur terrores, ut attentum & ipsi animum adferant ad doctrinam caelestem, atque ad Veritatem, quae sibi offeruntur. Hoc autem hominum genus, in errore & improbitate obfirmatum, male forsitan semper, vel sine tormentis, de doctrina judicassent, quippe qui non viderent, neque sentirent, illam lumine Veritatis sibi conciliantem animos. Terrorem ergo adhibere licet, ut se recte edoceri patiantur; edocti vero agnoscent, suspectam minime esse doctrinam, quae in eum solum finem terrore utebatur, ut in suae Veritatis lucem oculi pervicacium intenderentur. Quapropter Ethnicis antiquis, & Turcis terrore solum, non autem doctrina (& si doctrina, certe fallaci ac falsa doctrina), in suam sententiam populos pertrahere conantibus, Phereponi verba objici potuissent; non autem Catholicis. Et videat ipse Phereponus, quid sceleſtis ac improbis hominibus responderet, si eadem argumentatione usi, Justitiam quum humanarum tum divinarum Legum suspectam haberent, eo quod terrore poenarum armentur. Neque enim Veritates Religionis minorem, quam Justitia Legum, in animos vim habere dicendae sunt, si attente audiantur. Alioqui apud Deum & apud homines excusandi forent, quicumque in Religione aliqua, licet falsissima conquiescunt.

Adducit subinde Augustinus exemplum Dei O. M. qui nos certe amat, *& tamen nos non solum docere suaviter, verum etiam salubriter terrere non cessat.* Ad haec Censor: *Quis homo audeat*, inquit, *sibi jus in ejusdem naturae participes, idem ac Deus, adrogare, nisi qui se hominem esse sit oblitus? Quis enim ignorat, aliud plane jus esse Creatoris in Creaturas, aliud Creaturarum in se invicem, aliamque Dei ac hominum affectionem?* En quibus captiunculis Lectorem suum Phereponus detineat. Nemo sanus, multoque minus

Catho-

Catholici, tale jus in homines sibi unquam adrogarunt; quale Deo competit, omnium Creatori, ac Domino vero, & animas in gehennam mittere valenti. Sed quidem putarunt, & adhuc merito putant, legitimis Regibus atque Magistratibus jus esse animadvertendi in fontes quamvis ejusdem naturae participes; & in officio continendi, & corrigendi, & terrendi homines, ne in errores ac vitia deflectant, sive ut inde revocentur. Quod dum praestant, non suo jure Magistratus & Reges faciunt, sed jure, quod ipsis Deus contulit, potestate regnandi collata. Neque propterea quod omnis erroris & affectus in judicando & castigando sit expers Deus, Reges vero & Magistratus pravis affectibus erroribusque sint obnoxii, a judicando & castigando abstinere isti debent, dicendive sunt conservos suos non amare. Nam & amant, quum injustos ad meliorem frugem revocandos justis plectunt flagellis; & amare etiam possunt, dum justos, & minime errantes, prae errore castigandos arbitrantur: a quo tamen errore abfuisse Catholicos in causa Donatistarum nos certo scimus. Quid ergo ad Augustini argumentum faciant Phereponi verba, quodcumque in latus vertantur, non video, nisi ut persuadeant, nullum homini jus in alterum esse debere, & legitimis Regibus atque Judicibus nefas esse usum ((a) securis, aliarumque poenarum.)

Hinc etiam responsio peti potest ad Phereponi iratas voces, minime ferentis, ab Augustino ex vocatione Sauli divina vi peracta exemplum sumi. Quum enim illa prodigiose peracta fuerit, indignatur Phereponus, cum caelestibus miraculis conferri vim a militibus lictoribusve Magistratuum allatam, *& quia Deus miracula interdum adhibuit ad homines convincendos, hinc colligi ideo licitum esse vi uti.* Si Augustinus, inquit Censor, *similes artes* (hoc est Miracula) *adhibere potuisset ad convertendos Donatistas, nihil erat, cur eum heic confutaremus, & omnem pervicaciam facile vicisset.* Iracundiae quaeso Phereponus parcat, ne illius oculis turbidus affectus aspectum Veritatis eripiat. Quandoquidem Augustino & Catholicis Regibus semper ad manum non sunt Miracula, num ideo illorum Caritas ab honesta severitate, aliisque artibus abstinere debet, quae vincere pervicaciam Haereticorum possit? Sed animadvertat Phereponus, aliud esse Miracula, aliud vim adhibere, ut quis ab errore ad veritatis cognitionem traducatur. Quanquam magna virtus sit Miraculis, ne ipsa quidem tamen pervicaces facile vincunt. Testis ea Miraculorum copia, quae Christus, Apostoli, Moses, atque Prophetae fece-

(a) Al. *Securis & fascium.*

fecerunt, persistentibus tamen in incredulitate Aegyptiis, atque Judaeis. Haec quoque in irritum cadunt, nisi potentis suae Gratiae vi suavissima Deus agat in renitentium corda. At praeter Miracula usus est Deus vi externa atque sensibili ut Saulum de presecutore Apostolum faceret. Dicimus ergo, Augustinum cum caelestibus Miraculis non conferre, quod est ad virtutem convincendi homines, salutarem illum rigorem, quem Reges interdum adhibent ad sanandos pervicaces Haereticos. Neque affirmat, severitatem istam suapte natura aptam esse ad convincendos animos, & persuadendum verum, quum id proprium sit rationum, atque argumentorum, ad quae audienda reluctantes per rigorem trahuntur. Sed tantum infert, & rectissime infert, ideo licitum esse vi uti ad Haereticos in meliorem sententiam perducendos, quippe quod & Deus salubri violentia in eumdem finem interdum sit usus. Posuit nempe Deus Reges in terris vicarios suos, ut veram quoque protegerent Religionem, atque Ecclesiam, & Veritati omnium praestantissimae subsidium afferrent. Quum vero Catholici Principes certissimum habeant, & merito habeant, a se Religionem veram stare: cur ad ipsam amplectendam urgere homines pertinaces sibi subjectos, aut eosdem in ipsa continere, licitum sibi non putent, quando ipsemet Deus Saulum furentem ex equo dejiciens, & caecitate percutiens, exemplo suo ostendit, vim in hunc finem usurpatam consentire posse cùm Caritate, atque Justitia? Non poterat Augustinus, non poterant Catholici Imperatores Miraculorum vi pervicaciam atque insaniam Donatistarum frangere. Fortasse ne ita quidem fregissent. Vim ergo aliquam salutarem, cujus exemplum Deus praemiserat, ipsis adhibere fas fuit; ut attentiores exinde aures & animos gens illa haberet, si tamen vellet, ad vim rationum, & ad Veritatem doctrinae.

CA-

CAPUT OCTAVUM.

Et Haeretici Catholicam Ecclesiam persequuntur. Augustinus & Africani Episcopi perperam insimulati impotentiae atque ambitionis in Donatistas. Eorum Christiana Caritas, ut schismati finis fieret. Cur mortis Donatistae quidam damnati. An, & quomodo piam Dei severitatem cum Afrorum Episcoporum severitate composuerit Augustinus. Non omnis persequutio mala. Recte id ab eodem Augustino demonstratum variis Litterarum sacrarum documentis & exemplis.

PROBATURUS Augustinus in eadem Epistola 93. posse dici, Ecclesiam Catholicam *persecutionem ab impietate & superbia Haereticorum pati*, exemplum Apostoli adfert scribentis ad Gal. IV. 29. Isaacum ab Ismaele *persequutionem* passum, etiamsi legamus ancillam potius & ejus filium Ismaelem, ab Isaaci matre Sara passos graves molestias. Excandescit heic Phereponus, & ait: *Verum quidem est, Hagaram male habitam a Sara, sed eo heic non respicit Paulus, verum ad Ismaelis actionem cum Isaaco protervius ludentis, quam vocat persequutionem quamque confert cum persequutione, quam Christiani patiebantur a Judaeis: & quae non erat sita in eo, quod viderent Judaeos superbos esse ac pervicaces (quod nemo, nisi Poenus Rhetor persequutionem vocarit) sed in eo quod ab iis omni molestiarum & poenarum genere afficerentur. Absurdum est conferri hasce persequutiones, quas tempore Pauli Christiani ferebant, cum affectione animi Episcoporum, & ceterorum Clericorum Afrorum, qua aegre patiebantur sibi contradici a Donatistis.* Alia addit, hoc est omnia turbat Phereponus, Augustino quod sibi lubet affingens, ut in eum declamandi postea bellam occasionem arripiat. In haec autem modestissima verba denique definit: *Illudebat sane miseris Hipponensis Rhetor, quia sentiebat, omnia impune a se in illos potuisse dici.* Verum sanctus Doctor nihil Apostolo affingit, sed quidem Apostoli verba acute perpendit, neque ait, sitam fuisse in superbia & pervicacia Judaeorum persequutionem, quam ab ipsis Judaeis sustinuere Christiani; neque cum iis persequutionibus contulit molestias a Donatistis Catholicae Ecclesiae illatas. Haec omnia

e Phe-

e Phereponi cerebro nata sunt, inscio Augustino, & reluctantibus Augustini verbis. Sed quidem comparabat sanctus Doctor Ismaelis actionem in Isaacum, quam *Persequutionem* Apostolus appellat, cum Donatistarum aliorumque Haereticorum superbia, pervicacia, & impierate, quam *persequutionem* quoque Augustinus vocat in Ecclesiam Catholicam. Sicuti enim *ille qui erat secundum carnem*, ab Apostolo dicitur persequutus fuisse *eum*, *qui erat secundum Spiritum*, non alia de caussa, quam quod *luderet* cum Isaaco (vocabulo מצחק *metzachek* utitur Scriptura sacra), quia ludus ille, quanquam institutus non esset ad afferendam gravem aut vitae, aut animo, aut facultatibus Isaaci perniciem atque dolorem, nihilominus aut ex superbia, & protervia, & irrisione injurius erat dignitati Isaaci, aut ipsum edocebat cultum Idolorum, aut ad hereditatem eidem legitimo successori eripiendam tendebat; ita & persequutio appellari potest, quidquid Haeretici faciunt adversus Ecclesiam Catholicam ex superbia, ac impietate, etiamsi nullam vim atque molestiam inferant Caholicorum fortunis atque corporibus. Utrobique autem methaphorice forsan adhibetur *persequutionis* nomen, sed ut certe per illud significetur vere aliquod malum alterius corpori, sive animo illatum. Et quisnam ignorat, quantum Ecclesiae Dei noceant Pseudoapostoli, & Haeretici, *lupi* nempe *rapaces*, *non parcentes gregi*, uti eos Apostolus nominat act. XX. 29. *loquentes perversa*, *ut abducant discipulos post se?*

Quis ignorat, injustitiam, & superbiam, & impietatem Donatistarum, a quibus olim discissa est unitas Ecclesiae, & vinculum Caritatis, & ipsamet Ecclesia infamata; qui praeter se solos, reliquam innumerorum Christianorum Rempublicam e Fide excidisse putabant, idque ex dubia unius, aut paucorum culpa; qui Sacramentis vim non a Deo, sed a Ministri qualitate inesse contendebant, & in Catholicos, atque in se ipsos crudelia patrabant? Ab hujusmodi hominum genere persequutionem patiebatur, & adhuc patitur Ecclesia, graviorem interdum, quam quas a Tyrannis est olim perpessa; in iis enim complurium animae perduntur, in his sola corpora perierunt. Atque haec est eo in loco Augustini sententia. Prostant Libri. Attente ac sincere consideranti verba, nihil inde aliud eruitur.

Quid est ergo, quod tam impotenter in *Poenum Rhetorem* Phereponus fertur? Nonne in hominem hunc aequius sua verba conveniunt? *Sed illudit Phereponus miseris Lectoribus suis*, *quia putat*

omnia impune illis cursim legentibus a se propinari posse. Verum magis etiam fiet palam quantopere eum transversum rapiat affectus, & malae caussae tutela, dum carpit *affectionem animi Episcoporum, & ceterorum Clericorum Afrorum, qua aegre patiebantur sibi contradici a Donatistis*. Ad quae e vestigio addit: *Quis ferat eum persequutionem dici pati, cui dolet, quod non dominetur aliis, aeque ac miseros, qui facultatibus omnibus spoliantur, in exsilium mittuntur, fustibus caeduntur, immo & occiduntur, nam hoc factum liquet ex Epistola C. in qua Augustinus intercedit ne fiat?* Haec ille de Episcopis Afris, & Augustino potissimum, dicentibus, se persequutionem a Donatistis pati. Nihil autem ego adferam de mulctis, exsiliis, & poenis in Donatistas congestis ab Imperatoribus. Satis enim est monuisse, id hominum genus haec omnia nimium commeruisse, quum jam eorum Schisma non Deo tantum & Ecclesiae adversaretur, sed humanas quoque Leges pessumdaret. Quam immaniter in Catholicos, eorumque sacra Templa, & vel in ipsos Episcopos caedibus etiam patratis grassati fuerint; quam pervicaciter Imperatoriis edictis, & omnibus pacis consiliis restiterint, nemo ignorat, & ne ipse quidem Phereponus. Sed qualiter affecti erga Donatistas fuerint Africae Antistites Catholici, eorumque Clerici, praeterire non debeo. Cum Augustinus pluribus in Libris, tum memorabile quoddam factum, nunquam interiturum, sat prodit, a Catholicis non res aut Cathedras Donatistarum, sed ipsos Donatistas fuisse quaesitos; eosdemque in Africa Praesules Catholicos a libidine dominandi longissime abfuisse. Antequam Carthaginiensis Collatio anno Ch. 411. haberetur, in qua de vera Ecclesia disputatio ineunda, & de conciliánda pace inter Catholicos atque Donatistas agendum erat, deliberatum in Catholicorum Concilio fuerat, quibus conditionibus excipiendi essent Donatistae post pugnam. In mentem aliquorum subiit offerre, ut vincentibus adversariis Catholici omnes Episcopatus muneri renuntiarent, & universae plebes Africae Christianae accenserentur Donatistarum Episcopis. Quod si vincerentur Donatistae, nihil tamen deperderent, dum in communionem Catholicae Ecclesiae redirent. Singuli Episcopi Catholici non indignarentur in honore & munere socium & aequalem habere, ubicumque Episcopi duo Schismatis caussa constituti ante fuissent. Uno eorum defuncto, alter superstes integrae Ecclesiae praeesset. Minime probatum iri hasce conditiones a reliquis Episcopis Catholicis Augustinus & alii nonnulli suspicabantur, quibus amor pacis, & Caritas talia suggesserat.

Nam

Nam & id contra Canones erat, & nonnullis incommdo gravi esse poterat. Verum, ut ipsius Augustini verbis utar iu Lib. de Gest. cum Emer. n. 6. *quando ventum est, ut hoc palam fieret, in Concilio universorum tam frequenti, paene trecentorum Episcoporum, sic placuit omnibus, sic exarserunt omnes, ut parati essent Episcopatum pro Christi unione deponere, & non perdere, sed Deo tutius commendare.* Legatur Epistola ab eodem Concilio ad Marcellinum Tribunum hac de re conscripta, ubi prae ceteris egregia illa verba tacenda non sunt: *Episcopi propter Christianos pupulos ordinamur. Quod ergo Christianis populis ad Christianam pacem prodest, hoc de nostro Episcopatu faciamus. Si servi utiles sumus, cur Domini aeternis lucris pro nostris temporalibus sublimitatibus invidemus? Episcopalis dignitas fructuosior nobis erit, si gregem Christi magis deposita collegerit, quam retenta disperserit. Nam qua fronte in futuro seculo promissum a Christo speramus honorem, si Christianam in hoc seculo noster honor impedit unionem?* Neque tum solum Donatistis hanc in Episcopatu societatem Catholici obtulerant. Jam pridem id fecerant, uti significat Optatus Milevitanus Lib. 1. Hist.

Ecce memorandum facinus Episcoporum Afrorum, quorum Caritas erga Donatistas contumacissimos in aliis etiam iisque plurimis occasionibus effulsit, ut jam satis intelligamus, nonnisi ab animo aequitatis oblito, aut furente prae odio, erumpere potuisse, quae de illorum ambitione & dominandi cupidine nuper a Pherepono audivimus. Neque heic detinebo Lectores, tot alia monimenta producendo, quibus constet, Catholicos Africae Episcopos, & Augustinum in primis, id unum in votis habuisse, ut a stultitia, seu potius caeco furore Donatistas revocarent, ab extremis suppliciis immanium caedium reos vindicando, & eorum Clericis & Episcopis cum Ecclesia vera conciliatis pristinos honores ac munera quaeque servando. Quei componi ista possunt cum iis, quae infra addit Pherepomus? *Deus ex nostra salute nihil lucrabatur. Sed Afri Episcopi, auctoritate, dignitate, atque opibus eo majores erant, quo greges eorum numerosiores fiebant, quae non ultima caussa harum vexationum fuisse videtur.* Cur vero dicat Censor, Deum ex nostra salute nihil lucrari, juvat explicare legentibus, quam male ista huic sedeant loco. Respondebat Augustinus Donatistis, Ecclesiae Catholicae crudelitatem objicientibus, severitatem hujusmodi non culpandam, sed laudandam. Caritas enim cum iis vexationibus conjuncta erat; & Caritatem non minus misericordia, quam severitas decet. Exempla

inde multa congerebat, ut ostenderet, non ideo quemquam accusandum, quod alteri noceat, atque molestus sit; sed animum illius esse respiciendum, qui tum magis misericors, & benevolus, aut saltem justus est, quum plus interdum saevit. Hanc in rem inter alia scribebat Augustinus, *Deum proprio Filio suo non pepercisse, sed pro nobis omnibus tradidisse illum*. At Phereponus: *Quid simile est actioni Dei patientis volentem Filium suum occidi, in salutem humani generis, a sceleratis hominibus, ac moliminibus Ecclesiasticorum, qui concitabant Magistratus in miseros Donatistas?* Tum petit Phereponus, an quisquam inter Afros tam perfrictae frontis fuerit, *ut auderet postulare ab infelicibus Donatistis, ut crederent Catholicos tam bene erga eos, quos vexabant, affectos, quam erat Deus erga homines, quum Filium suum venationibus traderet, ut genus humanum salvaret?* Ad haec addit, quae nuper memoravimus; & orationem tandem ita concludit: *At Rhetor noster non tantum veri, sed ne verisimilis quidem, ullam rationem habet. Nec opus erat: quum hisce argutiis minime cessuros, mulctae, carceres, exsilia, mors manerent.*

Quam plane verum est litigare volentem, rationes interdum, nunquam convicia deficere posse! Sed dolendum est, incidere Lectores non satis cautos in id Auctorum genus, qui nihil pensi habent in publicum efferre, quidquid non Veritas attente perspecta exserere, sed ira praeceps effutire jubet; quique sibi prius, tum auditoribus suis, magna confidentia imponere non dubitant. Quis autem, ut Pherepono jam respondeamus, tam leviter Libros Augustini, atque Historiam Donatistarum percurrit, ut statim non intelligat, quam calumniose dicatur, nullam Augustino & Afris Episcopis curam fuisse Veri, & ne Verisimilis quidem; immo ne hoc quidem sibi necessarium illos putasse? Tot egregia volumina in Donatistas conscripta, tot Collationes, quaesitae ac institutae, tot fortissimae rationes a Catholicis adhibitae, vel me tacente, produnt, an Augustino, ejusque in Africa collegis, Veri ac Verisimilis cura studiumque fuerit, & an potius severitatis quam argumentorum vi emollire ac frangere ipsi optarint pertinaciam Donatistarum. Quod autem de morte Haereticis eisdem illata Phereponus interserit, ludibrium pariter Veritatis est. Severas in se leges, ut ita dicam, ab Imperatoribus extorserat immanis jam facta crudelitas Donatistarum. Ipsae tamen leges severiores neminem mortis damnabant, eo quod Haereticus quisquam tantummodo foret: *Non supplicio capitali*, scribit Augustinus Ep. 50. nunc 185. Cap. 7. *propter servandam etiam*

cir-

circa indignos mansuetudinem Christianam, sed pecuniariis damnis propositis, & in Episcopos, vel ministros eorum exsilio constituto. Si quidam ex iis morte violente sublati sunt: pauci, & grassatores, & Circumcelliones multarum caedium rei fuerunt. Episcopi vero, & Augustinus in primis, intercessere semper, ne illo usque descenderent justus alioqui rigor, & cohibendi nimii furoris necessitas. Immo ipsas lenire mulctas, & leges ipsas mitigare, quantum licuit, omnium cura fuit. Id constat ex variis Augustini Epistolis. Quod si plus quam par erat, quisquam militum Caesareorum, sive Praefectorum, abusus est auctoritate legum in personas facultatesque Donatistarum, id in omnium aequissimarum legum conditionem referendum, quarum nulla hujusmodi infortunio obnoxia non est. Id contra mentem ipsius Imperatoris factum, & praecipue Episcoporum, omniumque proborum. *Haec omnia*, ajebat Augustinus, *displicent bonis, & ea probibent, & cohibent, quantum possunt: quantum autem non possunt, ferunt: & sicut dixi, pro pace laudabilia tolerant, non ea laudabilia, sed damnabilia judicantes.*

Quod est ad comparationem divini erga homines affectus, & Episcoporum erga Donatistas, nemo certe Catholicorum ita desipuit, ut se cum Deo componeret. Sed nemo itidem futurus nunc esse deberet, adeo sui oblitus, ut pravum in Episcopis Afris animum fuisse contenderet, eorumque tum ambitionem, tum avaritiam affirmaret caussam dedisse invocandi in Donatistas legum subsidii. Qui Clericis & Episcopis Donatistis omnia ut prius intacta volebant, offerebantque vel Sedes proprias, ut eos Christo ac verae Ecclesiae lucrifacerent: qua ratione censeri, qua fronte dici possunt abominandis cupiditatibus ad vexandos Donatistas impulsi? Id multo minus suspicari nefas, si temporum illorum Historia sincere consulatur; & quantopere publicam pacem Haeretici illi immanitate sua turbarent, innotuerit; & quid eorum querelis atque calumniis sanctus Augustinus responderit, praecipue in memorata Epist. 50. nunc 185. Ceterum petenti Pherepono, an quid simile reperiri possit inter actionem Dei tradentis Filium suum pro salute hominum, & Catholicorum concitantium Magistratus in miseros Donatistas, respondemus, non exiguam similitudinem intercedere, quantum tamen patitur infinita operantium differentia, ut actiones assimilentur. Sicuti enim Deus, quo infinitae suae Justitiae fieret satis, & humanum deinde salvaretur genus, voluit, non quidem scelus Judaeorum, sed tormenta & mortem Filii sui; ita etiam Episcopi Afri, quo a pertina-

tinaci errore, & a certo gehennae periculo Donatistas deploratos averterent, castigationes in ipsos decerni voluerunt. Utrobique severitas, sed justa severitas conspicitur; utrinque Caritas effulget; utrinque per severitatem magnum hominibus quaeritur bonum, & proinde justa, pia, ac laudabilis cum Dei, tum Episcoporum actio est, nisi quod hominum opus, quanquam justum & pium, nulla ex parte aequare potest divini operis pretium, atque successum. Neque porro necesse est, ut in omnibus, & minutissime sibi respondeant res comparatae, dum in eo vigeat similitudo, in quo res ipsae assimilatae fuerunt. Quae quum ita sint, quis jam pudorem, sive ut dicere jam licet, impudentiam Phereponi non miretur, dum hac de caussa ait: *Pudet immorari confutandis ejusmodi ratiocinationibus, quae ne Logicae quidem Tironibus hodie condonarentur?*

Multo magis mirabitur Lector hominis confidentiam, quum intelliget, nunquam institutam fuisse ab Augustino comparationem inter Deum ejusque actionem, & affectum erga homines; & Episcopos Afros, eorumque actionem atque affectum erga Donatistas. Ideo tantum exemplo Dei non parcentis Filio suo, sed eum pro salute hominum tradentis, Augustinus utitur, ut generale illud effatum probet: *Quum boni & mali eadem faciunt, eademque patiuntur, non factis, & poenis, sed caussis utique discernendi sunt.* Et infra. *Discamus in similitudine operum discernere animos operantium nec clausis oculis calumniemur, & benevolos pro nocentibus accusemus.* Opera similia multis exemplis ostendit Augustinus, & tamen quia diversi sunt operantium animi, diversae operandi caussae; hi pios & justos, illi impios & iniquos se produnt. Certum autem est, Deum non solum passum fuisse, ut innocens Filius suus a sceleratis necaretur, sed etiam voluisse, atque exegisse, ut tormentis ac morti offerretur ejusdem Filii vita. Et ipse Filius, volens quidem & liber, sed tamen obediens Patri usque ad mortem, & ejus aeterno decreto ac voluntati obsequens, traditus est Cruci pro nobis. Reus, impius, & damnandus nobis illico videretur, qui tale aliquid vellet atque exigeret, nisi ejus animum atque ita agendi caussam discerneremus. Quum vero infinita Justitia, atque infinita Caritas Deum permoverint ad hujusmodi actionem, propterea summe pia, justa & laudabilis fuisse cognoscitur actio illa Dei, qui alioqui nihil non pium, non justum agere potest. En ergo quem in finem, & quanto jure mentionem Dei tradentis Filium suum fecerit Augustinus, non comparans revera cum Episcopis Afris Deum, neque Moysen,

neque

neque Graecos pro Paulo Apostolo caedentes Sosthenem Judaeum, neque Paulum eumdem, neque Apostolos, neque ipsum Christum: quibus tamen omnibus exemplis apposite probat, justum opus, & pium esse posse in aliquibus, quod injustum & detestandum postea deprehendatur in aliis. Pro sua liberalitate Phereponus comparationem istam alio detorquet contra Augustini mentem, ne se declamaturum tam cito materia deficiat, quanquam inter ista, ut vidimus, intercedere similitudo aliqua possit.

Sunt Augustini verba §. 8. in Epist. 93. olim 48. Cap. 2. *Si semper esset laudabile persequutionem pati, sufficeret Domino dicere: Beati, qui persequutionem patiuntur, nec adderet, propter justitiam.* Ad haec ait Phereponus, Donatistas non solum se praetulisse Catholicis, quod persequutionem paterentur, sed quia, ut quidem putabant, hoc fiebat justitiae caussa, quum nollent id facere, quod sibi illicitum esse, ac Deo displicere credebant. Tum addit, hanc animi affectionem laudandam, etiam in errantibus; vituperandos contra esse, qui ab invitis extorquent, ut id faciant metu suppliciorum, quod illicitum esse putant. *Quamvis enim, quod inviti faciunt, natura sua rectum esset, Deo non posset non displicere, qui non vult ore dumtaxat coli, sed potissimum animo, nec ab invitis quidquam accipit.* Ita ille. Et ei quidem gratias habebunt quum Judaei, tum Muhammedani, & Gentiles, ceterique Haeretici vel pestilentiores, quod plaudat eorum pertinaciae in tuendis erroribus, in impietate servanda. Sed quid refert, quod ista protervia a non mala affectione prodeat, hoc est a voluntate non faciendi, quod illicitum putatur? Num propterea excusandi, immo laudandi Judaei, & Donatistae, & reliqui, a Christo, aut a vera Christi doctrina aversi? Dicat Phereponus, si audet, si potis est, & evacuet Crucem, & Religionem Christi. Quod si gentem illam ab ira Dei salvare nequit falsa illa persuasio, atque pervicacia: cur vituperandi quaeso sunt, qui eos a tanta miseria liberare conantur, & in spem aeterni Regni pertrahere? Nonne & haec animi affectio in Catholicis laudanda, quippe a Christiana Caritate progenita? Certissimum autem est & apud nos, Fidem a libera voluntate, non a coactione esse exspectandam? Deoque non solum non probari, sed invisos esse, qui animum ab ore discordem in Religione ferunt. Sed quae a Catholicis interdum adhibentur in Haereticos moderatae castigationes, & usus modestus terrorum, non eo tendit, ut errantium voluntas adigatur ad veteres opiniones ponendas, & ad meliorem amplectendam;

dam; sed ut propter suppliciorum sive incommodorum imminentium formidinem animi & aures attentiores praebeantur doctrinae sanae, & veritatis praedicationi. Quod si Deo displicet, quidquam ab hominibus invitis fieri, etiamsi id natura sua rectum foret, non minus etiam eidem displicet, perniciosos & impios errores ultro ab hominibus propugnari, quanquam credentibus se pro Veritate certare. Quapropter si ad evitandas vexationes quisquam ficto animo ad veram Fidem convertitur, id quidem ejus vitio aut infelicitate contingat, non autem Catholicis culpae vertendum, qui quantum in ipsis est, hominem illum & a primis erroribus, & ab illa gravi calamitate liberum optant, & liberare contendunt.

Pergit Augustinus ita scribere in memorata Epist. 93. Cap. eod. *Item si semper esset culpabile persequutionem facere, non scriptum esset in sanctis Libris: Detrahentem proximo suo occulte, hunc persequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, injustus est; & qui eam facit, justus est.* Respondet Phereponus, hunc Psalmi centesimi locum, nihil facere ad persequutionem hominum, dogmata quaepiam bona fide amplectentium, nec ceteroqui deteriorum morum, quam sunt reliqui cives. David enim ibi non agit *de quavis persequutione*, sed tantummodo pollicetur, se *a conspectu suo ejecturum* calumniatores omnes, loquiturque de delictis, societatem civilem perturbantibus, & de quibus non ex religiosis, sed ex civilibus legibus poenae sumi possunt. Nolo heic disputare de sensu vocabuli Hebraici, *Atsmith*, quod *tollam* Phereponus interpretatur: reliqui vero Linguae sanctae periti interpretati sunt, *succidam*, *disperdam*, *interficiam*, *interficiebam*, *& usque ad internecionem persequebar*. Neque itidem placet heic inquirere, an pravae opiniones in Religionis doctrina societatem civilem perturbent, & Ecclesiam scindant, & Deo sint invisae, ac propterea poenas quoque civiles mereantur a Regibus, quos Deus custodes etiam constituit Religionis germanae, & doctrinae caelestis. Praetereo etiam, nulli coetui magis convenisse calumniatoris notam, quam Donatistis, Caeciliani, Imperatorum, Judicum omnium, & Ecclesiae universae calumniatoribus conclamatis: quod ne ipse quidem Phereponus negat. Animadvertere solum juvat, Phereponum non heic minus, quam alibi imponere Augustino, sive nesciat, sive nolit apertissima illius sensa intelligere. Illo Psalmi loco utitur Augustinus, non uti ostendat, licere Catholicis persequi Donatistas: sed ut ostendat, non ideo quemquam statim esse culpandum, quod persequutionem faciat; nam & sanctus David perse-

persequebatur calumniatores, neque tamen injustus idcirco fuit. *Si semper*, inquit, *esset culpabile persequutionem facere*, *non scriptum esset in sanctis Libris &c.* Propositis Psalmi verbis, conclusionem inde istam elicit: *Aliquando ergo & qui eam* (persequutionem) *patitur*, *injustus est*; *& qui eam facit*, *justus est*. Ubi vides, ex tribus propositionibus, quibus constabat Syllogismus a Donatistis instructus, solam primam universalem his verbis conceptam: *semper culpabile est persequutionem facere*, ab Augustino falsitatis argui, & merito argui. Quocumque enim nomine appelles, quod Regius Psaltes comminabatur calumniatoribus, grave istis molestumque futurum erat, & proinde a persequutione minime distabat, eique persequutionis, sed justae minimeque culpabilis, convenire nomen potuit. Vides etiam, ab Augustino ea Psalmi verba non accipi, quasi de quavis persequutione David loquatur, neque adhiberi, ut justa demonstretur persequutio Donatistis illata. Phereponus autem contra ventos pugnans, sibi fingit, Augustinum nihil aliud voluisse, quam hoc postremum, a quo tamen tunc Augustinus alienus erat. Quare Censor in ea verba confidenter erumpit: *Hoccine est Scripturam*, *ut decet*, *interpretari*, *an temere arripere vocabulum male intellectum*, *ut videaris aliquid dicere*, *quum revera nihil dicas?* Hoccine est, & ego dicam, censuram agere, ut decet, an sibi umbras effingere, ut in illas digladieris, & videaris aliquid evincere, quum revera nihil evincas?

Ejusdem ponderis sunt sequentes Phereponi animadversiones; & utinam non pigeat Lectorem audire, ut me piget refutare talia. *Occiderunt impii Prophetas*, inquit Augustinus in eadem Epist. 93. olim 48. Cap. 2. §. 8. *occiderunt impios & Prophetae*. Ad quae Phereponus: *Quosnam propter meras opiniones occiderint Prophetae*, *debuisset dicere Augustinus; nam si quos occiderint propter male facta*, *ex Lege ipsa Mosis morte plectenda*, *hoc nihil facit ad Donatistas*, *aut alios similiter errantes*. At Augustinus, si hoc objecisset Donatista aliquis, ut arbitror, serium risisset, non quia sibi deesset, quod heic responderet, sed quia nulla responsione opus erat ad hujusmodi interrogationem. Neque enim, dum haec scribebat, sibi propositum erat, aut esse debebat, inquirere, cujus delicti caussa occisi a Prophetis impii fuerint. Quaecumque enim caussa Prophetas eo impulerit, injusta certe poena esse non potuit, quippe quae zelo Dei, & Deo ipso jubente de hominibus sumta. Hoc autem Augustino satis erat, ut universalem illam sententiam confirmaret a se

productam, nempe: *aliquando & qui persequutionem patitur, injustum esse; & qui eam facit, justum*. Cur vis Augustinum debuisse dicere, quod ad rem propositam nihil necesse fuit? Ceterum ex Deuteronomii Cap. 13. & 17. & 18. & ex nonnullis exemplis antiquae Legis, non difficile fuisset hujusmodi etiam Phereponianae interrogationi facere satis. Pergit Censor. *Praeterea ostendendum fuisset, quidquid fecerunt Prophetae, id licitum esse sub Novo Testamento; nam hoc pernegat Christus disertissimis verbis Luc. IX. 55. 56. nec quemquam legibus a Christo latis solvere potest Augustini auctoritas*. Cupientibus Discipulis, ut Samaritae flammis e caelo demissis comburerentur, Christus ait: *Nescitis, cujus Spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare*. En Lucae verba. Quid Catholici nonnulli ad ea respondeant, sentientes, morte quoque Haereticos pertinaces posse juste mulctari: apud alios legere Phereponus poterit, quum sibi vacabit. Nobis interim mitiora suadentibus satis est pro Augustino respondere, nihil pertinere ad Donatistarum caussam locum illum Evangelii. Ecquando enim Donatistarum animae a Catholicis perditae fuerunt propter solam Dogmatum sive opinionum differentiam? Quandonam ab Imperatoribus statutum fuit, ut Haeretici illi perimerentur, nisi forte quum turbatae publicae pacis, & caedium, & perduellionis rei deprehendebantur? Poenae duntaxat moderatae, levesque mulctae in ipsos decretae a legitimis Magistratibus. idque secundum Christi Spiritum, & desiderio salvandi, non perdendi illorum animas, postea quam nulla mansuetudine, nullis rationibus ab apertissimo errore, & a furore se non patiebantur revocari. Ostendat Phereponus, quibus Christi legibus id in Lege nova interdictum fuerit, & quei Christianae Caritati adversetur; atque erit tum nobis magnus Apollo.

Flagellaverunt Judaei Christum, Judaeos flagellavit & Christus. Sunt Augustini verba. Quae ita excipit Phereponus; *Quasi vero flagellatio illa, qua Christus pecudes, potius quam homines ejecit e Templo, possit conferri cum crudeli flagellatione, quam Christus passus est a Romanis, Judaeis gratificantibus. Aut Augustinus valde spernebat ingenia Donatistarum, quibus se ejusmodi ratiocinationibus os obstruere posse sperabat; aut multo majorem fiduciam habuit in Edictis Honorii, quam in pondere rationum*. Jamdiu conviciis rem suam agere Phereponus instituit. Sed ego veri studiosos atque sinceros Lectores rogabo, ut perspiciant, quam opportune Phereponus suam heic bilem in Augustinum rursus exoneret. Dixerat sanctus Doctor: *Plane*

ne semper & mali persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos. Illi nocendo per injustitiam, illi consulendo per disciplinam. Illi immaniter, illi temperanter. Illi servientes cupiditati, illi caritati, &c. Tum exemplis rem firmat, atque inter alia memorat Christum a Judaeis flagellatum, qui & Judaeos in Templo vendentes & ementes flagellis caeciderat. Exemplum hoc apposite cadere ad confirmandam Augustini sententiam universalem nemo non videat. Certissimum enim est, tam Christum, quam Judaeos, rem illam praestitisse. Sed Christus bonus consulendo per disciplinam malis, isti mali nocendo per injustitiam bono, id praestitere; ille Caritati serviens; isti Cupiditati; ille temperanter, isti immaniter. Quid est, quod intentioni Augustini plane heic non respondeat? Sed, inquit Phereponus, cum Judaeorum crudelissimo rigore conferri non potest mitissima severitas Christi in Judaeos; & Judaei e Templo ejecti pecudum similes fuere, ac flagello propterea digni; Christus autem innocentissimus fuit, & ingenuus moribus. Quis rogo acutum Phereponi ingenium jam non miretur, tantum discrimen inter Christum & Judaeos nostris demum temporibus reperientis? Immo, si Pherepono credimus, quis non agnoscat Augustinum aut stupidum, qui discrimen istud non animadverterit, aut callidum, qui dissimularit? Verum, ut serio agamus, dicat Phereponus, num Augustinus sibi probandum sumserit, malos parem persecutionem in bonos, & bonos in malos semper exercere? Si probandum id non sumsit, sed quidem, non minus bonos quam malos, ex diversis tamen causis, persequutionem agere: quid refert animadvertere discrimen inter Christi, & Judaeorum flagellationem? Obstatne discrimen illud, quominus immerito Judaei Christum, Christus Judaeos merito, reipsa flagellarint? Praeterea non & hanc ipsam differentiam significavit Augustinus, dum inquit, bonos persequutionem *temperanter* facere in malos, & malos contra *immaniter* saevire in bonos? Quod si Judaei e Templo expulsi pecudes erant, num propterea mali, & nocentes, & plectendi non fuere, quando *orationis domum fecerant domum negotiationis, & speluncam latronum?* Quacumque ex parte animadversionem Phereponi contemplemur, nihil occurret adversus Augustinum. Quid aliud ergo Phereponus inde obtineat, nisi prodere se scientissimum pessimae omnium censurae, quae tum fit, quum nos arreptis temere Auctorum verbis, neque mente, consilioque eorumdem Auctorum considerato, somniamus in iis, quae postea stylo nostro libere insectemur? Porro ex his judicent aequi amantes, num

 Augu-

Augustinus Donatistarum, an potius Pherepouus Lectorum suorum ingenia valde spreverit, haec scribens quae tam facile sophisticam redolere noscuntur.

Mitto non absimiles hominis illius notas in ea verba Augustini; *Traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanae; tradiderunt & Apostoli homines potestati Satanae;* quia nihil ad rem illae faciunt, & una eademque responsione jam per nos confutatae fuerunt. Quum subinde Augustinus sentiat, ideo Apostolorum tempore non invocatam fuisse Regum auctoritatem in praesidium verae Fidei, quia nondum Rex ullus erat Christo deditus: ita respondet Pherepouus: *Quasi vero ea non fuerit nativa indoles Regni Christi, quod ipse testatur non esse hujus mundi, quamobrem legionibus minime defendebatur. An non potuit Christus, si voluisset, ingentem copiam Judaeorum vocare ad arma, ut se tueretur contra inimicos: & quod viribus humanis deerat, vi divina miraculorum perfacile superare, si ita Deo visum fuisset?* Utique Christum id potuisse, cum Pherepono affirmamus. At qui venerat ad instituendum, atque exercendum spiritale Regnum in terris, Regnorum temporalium jura & leges intacta relinquere, non evertere, voluit. Exemplo itaque suo tantum significavit, Pontifices, Sacerdotes, & reliquos spiritales Ministros suos jus armorum saecularium sibi tribuere non debere. Ostendit, non esse Fidem suam, Turcarum ad instar, vi gladii propagandam, & ad eam suscipiendam invitos homines extremis suppliciis non esse cogendos. Demum nos docuit, excitandas non esse vel pro vera Fide seditiones populorum adversum legitimos Reges, & contra Praepositos nostros: quod Anabaptistae, Calviniani, & alii Novatores, ipsique olim Donatistae, sunt ausi. Nunquam vero Christus docuit, legitimos Reges, qui non sine caussa gladium portant, & ministri Dei sunt, peccare, & inique facere, si veram Fidem, quam ipsi favente Deo amplexi fuere, & Fidei unitatem, sartam tectam in populis sibi & Ecclesiae subjectis servare, atque a ruina & divisione tueri velint, & salubribus in eum finem suppliciis temporalibus in refractarios utantur. Immo piis Regibus, & politicis Magistratibus hoc onus incumbere, cum recta Ratio, tum sacrarum Litterarum exempla persuadent.

CA-

CAPUT NONUM.

Quod Augustinus de Rogatistis, & de vexatione Haereticorum, sententia mutata, scripsit, non immitem eum, neque Proteum arguit. Hipponensis Civitas credenda est non ficto animo Schisma ejurasse. Inter Catholicorum & Muhammedanorum persequutiones quam magna differentia. Sententia Augustini de divina Gratia non excludit utilitatem poenarum in Haereticos pertinaces. Nullo jure culpatus a Pherepono Augustinus, culpans Donatistam asserentem, neminem cogendum esse ad bonum.

ROGATISTAS, qui Schisma ab ipsis Donatistis fecerant, alloquens Augustinus in laudata Epist. 93. Cap. 3. §. 2. ait, illos quidem reliquis Donatistis videri mitiores, quod cum immanissimis Circumcellionum gregibus non saevirent; sed non ideo mitiorem inde ipsorum animum ostendi posse. *Saevire vos nolle dicitis; ergo*, inquit Augustinus, *non posse arbitror*. Immite ac inhumanum Pherepono videtur hoc Augustini responsum, & alienum a mansuetudine, quam prae se ferre solebat. *Quei enim* ait, *noverat eorum animos? Annon poterat fieri, ut ex animo ab omni persequutione abhorrerent? Facile sane hoc mihi persuadeo*. Et Augustinum, quippe affectu occaecatum, ideo tam futilibus rationibus usum fuisse pronuntiat. Sed utinam sibi semper tam facile de aliorum animis bene persuaderet Phereponus; neque enim adeo frequenter, ut vidimus, & visuri sumus, Augustino & Catholicis malediceret, ineptis tantummodo & virulentis suspicionibus indulgens. Equidem quin mitius respondere potuerit Augustinus, inficias non eo. Quid enim dissimulemus Christianae Caritatis loquelam in his casibus? Verum Augustinus ita sibi respondere fas licitumque putavit, ut Rogatistas moneret, ipsos non idcirco se a persequutione facienda alienos venditare posse, quod reipsa non facerent; nam & ad faciendam vires deerant (erant enim Rogatistae numero tantum decem) & eorum auctor Rogatus a contentionibus minime abstinuerat. Ceterum e vestigio subjicit Augustinus, se mitem hunc animum in Rogatistis ponere, & credere velle. *Sed ponamus* ait, *vos etiam nolle, quod non valetis &c.* Hoc autem omittere

tere Phereponus non debebat, si agere sincerius cum Augustino statuisset, quem alioqui mansuetum virum ipse negare non potest.

Fatetur infra Augustinus, se olim in ea sententia fuisse, ut Haereticos nulla molestia temporali afficiendos arbitraretur; sed aliam se postea mentem induisse, ex quo tum experimenta, tum rationes validissimae sibi nimium persuaserant, non justam solum, sed utilem plane ac necessariam interdum esse hanc agendi rationem. Ad haec Phereponus ait, Augustinum, uti norat *ex Rethorica institutione* id dicere pro temporibus, quod caussae postulabant, ita etiam pro temporibus sensisse. Etsi daremus, Augustinum ex institutione Rhetorica novisse in utramque partem dicere, non quod veritas, sed quod caussae postularent: num illum excogitare etiam aut credere possumus adeo excordem, & impium, ut eamdem servare consuetudinem vellet in tanti momenti rebus, atque ubi de Religionis, & Ecclesiae honore, & de sua, ac aliorum aeterna salute agebatur? Id suspicari, id credere sine ulla prorsus caussa, atque ratione, quum inhumanum, tum iniquum esse, quis non intelligat ex ipsius Phereponi nuper allata sententia? Mutavit opinionem Augustinus; at vi exemplorum atque rationum victus. Id quotidie prudentes, & veritatis amantes faciunt, qui meliorem sententiam amplexi in ea consistunt, & consistendum sciunt, & tum potissimum, quum ad aeternae salutis periculum, atque ad leges divinas res pertinet. Attamen Phereponus haec subjicere non erubescit. *Quis dubitat, quin si Ecclesiae Africanae a persequutione abhorruissent &c. contrariam caussam copiose peroraturus fuisset? Ego sane nullo modo dubito, quin si illum apud Vandalos venatae ab Arianis Ecclesiae Africanae caussam dicere oportuisset, contrariis plane usus esset argumentis &c.* Non solum Phereponus ipse non dubitat, sed neminem alium dubitaturum esse ait, quin Augustinus tunc Proteum acturus fuisset. Quo quid durius dici possit, non facile reperias. Nos contra, & Augustini sanctitate perspecta, & Ecclesiae Catholicae argumentis bene perpensis, neutiquam dubitamus, quin Augustinus perstiturus in ea sententia fuisset, quam heic post illum tuemur. Quod si Ecclesia Africana a persequutione Haereticorum, sive, ut melius dicam, a salutaribus remediis ac poenis in ipsos experiendis abhorruisset, non ideo id factum fuisset, quod illicita haec remedia Episcopi censuissent, sed quod opportuna atque utilia tum temporis minime judicassent: quod contingere interdum potest. Augustinus vero, si ad tyrannidem usque Vandalorum protraxisset vi-

tam,

tam, utique illorum damnasset, & confutasset rabiem in Catholicos, quia ut impia erat Vandalorum, & olim Paganorum doctrina, ita ipsorum rigor pro eadem doctrina propaganda injustus erat. Catholicorum autem numquam damnasset piam severitatem in Haereticos, quippe in caelestis doctrinae, & germanae Religionis praesidium adscitam, & magna moderatione exercitam.

Augustinus in eadem Epist. 93. Cap. 5. §. 17. affirmat, Civitatem suam, *quae tota erat in parte Donati*, *ad unitatem Catholicam*, *timore Legum Imperialium*, *conversam fuisse*, & Schisma deinde ita fuisse detestatam, ut eidem nunquam immixta fuisse crederetur. Sed nullam ei fidem habet Phereponus; *Difficillimum* enim putat, *ut grandiores natu*, *& perspicacioris ingenii homines alieniores multo non fiant a Doctrina*, *quae eis vi ingeritur*. Si Donatistas evidens injustitia non divisisset ab Ecclesia Catholica; si item Ecclesiae huic non essent (quae certe illi sunt, & apud nullos Haereticos sunt) aperta Veritatis signa; si denique rigor solus a Catholicis adhibitus fuisset, non autem explicatae, atque inculcatae Donatistis ejurandi Schismatis manifestae rationes; immo si rigor ipse, licet moderatus, eo duntaxat respexisset, ut invitis Doctrinam Catholicam ingereret, & non ideo potius adhibitus fuisset, ut converteret animos pervicacium ad auscultandam diligentius meliorem sanioremque doctrinam; Si, inquam, haec omnia in Donatistarum causa non praecessissent, parcere aliquo pacto possemus Phereponianae suspicioni, quanquam rationibus destitutae. At quum haec omnia conveniant in illam causam, nimis aequum est credere, non ficto, sed vero animo conversos fuisse Hipponensium plerosque, uti & alios Donatistarum populos non paucos, quos Augustinus commemorat. Mitto alia in hanc rem argumenta, quippe sola teste experientia res confici potest. Nostris quippe temporibus in Galliarum Regno idem fere conspeximus, quod sua aetate vidit Augustinus. Num affirmare Phereponus poterit, immensum Calvinianorum numerum ad Fidem & unionem Catholicam ibi conversum, inter quos & grandiores natu, & perspicacioris ingenii homines, & docti viri, immo Pastores ipsi fuere, omnes a Catholicorum doctrina alieniores factos, quum ipsam & amplexi fuerint, & constanter adhuc teneant? Quin ex iis aliqui simulatum animum ad Catholicam Ecclesiam detulerint, negare nolo. Verum plerosque scimus, & contendimus, ex animo egisse, & apertissime novisse, quantum Haeresi & Schismati adhaerentes, a Veritate & Caritate abessent: quod & Donatistarum pleri-

plerisque ad eamdem Ecclesiam conversis contigisse olim, fidenter nobis persuademus, & Augustinus aliique testantur.

Ceterum Phereponus, ne ubique durum se nobis praebeat, fatetur, adolescentes, & Haereticorum filios Catholicis placitis educatos, sincerissime Fidem Catholicam amplecti. Non est hic exiguus salutarium terrorum fructus. Sed adhuc idem Censor *contendit*, *Schismati finem imponi vexationibus nonnisi inique atque inhumane posse*. Quibus rationibus hoc ille contendat, ignotum est nobis; nam quas hactenus depromsit in Augustinum, nihil solidi habere deprehendimus; & contra solidissimae adhuc vigent, quas Augustinus attulit, quasque Phereponus aut infeliciter insectatus est, aut attingere ausus, ut puto, non est. Attamen haec fortasse, quae subjicit, rationum loco Censori fuerunt. Inquit enim. *His artibus non modo Schisma ex pertinacia aut imperitia ortum, sed & omnem veritatis cognitionem tolli, ut liquet vel ipsius Africae exemplo, in qua Muhammedanorum furor extinxit illic Religionem Christianam, similibus artibus iis, quibus evulsum fuerat olim Schisma Donatistarum. Igitur*, tandem concludit, *non erat quod de eventu gloriaretur Augustinus, qui omnium vexationum par est*. Si Augustini Epistolam iterum legisset, aut studiosius semel legisset Phereponus, intellexisset, Augustinum nequaquam de illo eventu gloriari, quanquam Catholicis futurum esset gaudio, tot populos amplecti, ad unitatem Fidei, atque ad veram Ecclesiam reversos. Id ille refert, ut causam tantummodo prodat, quare ab antiqua sua sententia ipse discesserit. Nempe verebatur olim, ne Legum terror ex apertis Haereticis fictos Catholicos faceret: quam tamen suspicionem deinde sustulit experientia ipsa. Quod reliquum est, etsi injustae vexationes (ita Deo propter hominum scelera permittente) parem cum justis affectum sortiantur (quo tamen eventu caruere tot Paganorum saevissimi conatus in Christianam gentem), nihilominus animadvertere debemus, nonnisi temere comparari hac in re potuisse Catholicos cum Muhammedanis. Orthodoxi ac legitimi Imperatores in populos sibi & Ecclesiae subjectos, sed pervicaces, & per apertam iniquitatem ab eadem Ecclesia vera sejunctos, poenas moderatas constituebant, ut iterum ad ovile Christi perditas oves revocarent, neque prius errantes revocarent, quam erudiissent, eisque errorem pristinum manifestum fecissent. Muhammedani contra in solo terrore, & vi acinacis, ratione omni seposita, sine ullo dominationis legitimae jure, sine bona causa, populos alienos in antiqua Religione stantes, ad novam amplectendam

dam coegere, quam Catholicae praeferendam nemo liber & ingenio valens persuadere sibi possit. Quid heic simile sit, non video; & ne ipse quidem Phereponus videat, utpote qui neque diffitetur, Donatistas iniquo titulo secessionem olim a Catholicis fecisse, neque diffiteri potest, falsam esse & absurdam Muhammedanorum fidem atque saevitiam. Etiamsi ergo iisdem artibus quum Catholici tum Muhammedani usi fuissent, & par utrimque fuisset eventus, quia tamen jus legitimum, & justa causa, & recta Doctrina Christianis Imperatoribus erant; haec autem Muhammedanis deerant: nefas profecto erat Pherepono, moderatum rigorem pro custodia veritatis adhibitum cum extremo rigore pro impietate propaganda usurpato conferre. Ut toties Augustinus ostendit, immo ut quotidie nobis cernentibus usuvenit, quum boni, tum mali persequutionem faciunt; sed juste illi, inique isti; illi odio, sive errore incitati; isti Caritate, & Veritate ducti. Oppresserint ergo Donatistas Catholici, Catholicos Muhammedani; Justitia nihilominus semper faciet, ut illos laudemus; injustitia, ut istos damnemus. Denique dissimulare quidem possumus, dici Muhammedanos similibus artibus usos ad extinguendam in Africa Religionem Christi, ac usi Catholici fuerint ad auferendum Donatistarum Schisma: quod certe nunquam ostendetur; sed absolvere plane nequimus Phereponum sine ulla ratione contendentem, per hujusmodi vexationes non solum Schisma, sed & omnem veritatis cognitionem tolli. Id jure de Muhammedanis artibus, & ((a) Arabica) crudelitate canatur; immerito & falso de Catholicis: sicuti ex ipsa Donatistarum Historia liquet. A Catholicorum parte evidens Veritas stabat. Nihil intentatum Catholici relinquebant, quo istam pertinacibus persuaderent; eo collineabat Romanarum Legum terror, ut se Donatistae edoceri paterentur eamdem; & plerique edocti, insaniam praeteritam ex animo detestabantur, errore veteri perspecto, & nova veritate imbuti. Quid heic simile cum caeca feritate ac impietate (Arabum)? & quis dicere audeat, in hisce casibus atque conditionibus veritatis cognitionem tolli, quum contrarium evidenter curetur?

Infra nequit capere Phereponus, quomodo ita ratiocinari posset Augustinus, *qui credebat homines ad Deum sola gratia interna, & electis solis concedenda converti, & ad vitam aeternam adduci. Quid enim*, inquit, *magis alienum a gratia divina, quam mulctae, exsilia, atque alia supplicia?* At nos respondemus, utique Fidem non ex

(a) Al. *Turcica*, & post pauca, *Turcarum*.

Meritis, ſed ex Gratia venire. Sed quum ipſa Fides ita ſit Dei donum, ut actus etiam ſit liberi arbitrii, & omnes jubeamur bene ſentire, & recte agere; propterea homines cuncti, ad bene ſentiendum, & recte agendum ſolicitandi ſunt. Conſilia, praecepta, leges, praedicatio Evangelii, & variae convincendi ac hortandi rationes in hunc ipſum finem adhibentur. Correptio autem, quae ut habetur Proverb. 29. *tribuit ſapientiam*, modo inferre, modo conſervare poteſt donum Fidei, & prodeſſe hominibus. Quare non ſolum laudanda, ſed etiam Gratiae divinae inſtrumentum dicenda eſt. Neque vero nos, quia Gratia Dei, non ſine tamen libero Arbitrio, probos homines facit, a bonis operibus abſtinere debemus, aut ceſſare ab urgendis ad bona opera ceteris fratribus. Neque item Apoſtolica Gratiae Doctrina obſtare debet, quominus injuſtos, impudicos, & blaſphemantes Deum, legitimi Judices ad juſte, pudice & pie vivendum ſalutaribus poenis impellant. Nos quod noſtrum eſt, faciamus; Gratia quod ſuum eſt, faciet. Sed ſi iſta non capit Phereponus, multo minus capere ego neſcio, cur ipſe loqui his verbis pergat: *Quis dicere ſuſtineat, qui modo pudore aliquo teneatur, nec omnem Religionis reverentiam exuerit, irritam plane eſſe verbi divini praedicationem, nec gratiam divinam cum ea conjungi, niſi accedat perſequutio?* Iram quaeſo non profundat Phereponus. Non Auguſtinus, non Catholici unquam ſenſere, *irritam plane eſſe verbi divini praedicationem*, niſi illam perſequutio comitetur. Immo nos affirmamus, Evangelii potiſſimum praedicationi Deum conjungere ſuam gratiam, ſuiſque gratuitis donis reſerare per illam aditum conſueſcere. Sed negari non poteſt, quin irritus quoque interdum ſit praedicationis iſtius effectus, vel quod attentum animum ad illam homines non adhibeant, vel quod pervicaciam & caecitatem luci Veritatis, & pulſanti Gratiae opponant. Atque utinam Judaei, Muhammedis ſectatores, Gentiles, & tot Haeretici, hujus calamitatis fidem nobis non facerent. Ergo ut ejuſmodi pertinacia & caecitas amoveantur; atque ut animum in praedicationem Veritatis ſolertius homines intendant, rigor & moderata ſeveritas interponuntur interdum a legitimis Regibus ſive Magiſtratibus (in (a) Chriſtianos ſibi ſubjectos in Schiſma prolapſos) non ſine ingenti animarum fructu. Qua in re, ut patet, non ſtatuunt Catholici vim animorum emolliendorum in vexationibus adhibitis, ſed in Gratiae divinae efficacia, quae his modis tum utitur, ut de pertinacibus hominibus,

(a) Haec verba nuper addita, ſecundis curis, ab Auctore.

minibus, incuriosis, & nolentibus, attentos ad verba divina, & volentes faciat. Neque vero unquam a salutaribus hisce poenis Catholici disjungunt praedicationem Evangelicae Veritatis, sed potius ad eas tantummodo confugiunt, ut ista praedicatio studiosius auribus accipiatur, & in mentem fluat.

Ad Augustini Epistolam Centesimam quintam Phereponus notat, Augustinum nimio affectu occaecatum, in eo falsum fuisse, quod Donatistis, indulgentiam suae factioni ab Honorio Imperatore concessam dictitantibus, mendacium exprobrarit. Nam, inquit Phereponus, eo tempore (uti ex Concilio Carthagine XVIII. Kal. Jul. Anni 410. habito constat) libertas facta omnibus fuerat cujusvis Religionis sequendae, ideoque non mentiebantur Donatistae. Lectores autem suos Censor adire jubet Augustini Vitam ab erudito Benedictino proxime praeteritis annis elucubratam Lib. 6. Cap. 7. §. 2. ut Augustini errorem manifestius intelligant. Nos Auctorem Vitae Augustinianae adimus, & utique inde edíscimus, aliquando ab Honorio Augusto per dolum expressam, & revera promulgatam fuisse Legem Haereticis faventem, quam non dubitamus, quin Donatistae etiam in sui favorem interpretarentur. Verum Donatistas ab antiquis Legibus liberare animus Honorio non fuit; Epistola vero memorata Augustini (uti animadvertit & recte infert eruditissimus Scriptor Vitae ejusdem) scripta fuit, antea quam re ipsa libertatem cujuslibet Religionis colendae concessisset Honorius, quanquam Donatistae famam jam concessae evulgarent. Quare intelligat Lector, quanta huic Censori habenda sit fides.

Presbyterum quemdam Donatum, ex factione item Donati, existimantem, & idemtidem repetentem, *neminem cogendum esse ad bonum*, Augustinus ita alloquitur in Epist. 173. alias 208. §. 2. *Attende quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit. Et tamen multi, ut Episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quae nolunt, donec iis adsit voluntas suscipiendi operis boni.* Phereponus pag. 498. *Animadv.* primo difficilem se praebere videtur ad credendum, fuisse olim, aut nunc *esse*, *qui vere cogantur dignitates & opes Ecclesiasticas accipere, quum antea nollent.* Scilicet nihil ille veretur in suspicionem adducere omnia, & ubicumque eum incessit cupido, ipsi Augustino abrogare fidem. Et sane miror, hominem hunc adhuc ignorare, vetari nos ab Aequitate & Caritate male sentire, immo non bene sentire de aliis, sine potenti ratione. Ut

enim hominis improbi est, neminem alium credere velle probum; ita imperiti est negare, quod nunc ipsa testatur experientia, & multo magis Augustini tempore testabatur. Nunquid enim ille tam hebes, aut impudens fuerit, ut rem veluti vulgarem, & Donatistis compertissimam narraret, quae multis jam non constaret exemplis? Immo complura antiquitatis monumenta, quae heic innuere supervacaneum puto, hoc idem adhuc dilucide testantur. Deinde Phereponus ita differit: *Sed qui ita coguntur, putant etiam ipsi Episcopatum esse opus bonum; nec eum refugiunt, quasi malum quidpiam, sed tantum quod ei oneri recte ferendo impares se judicent. At Donatistae malum per se esse ac Deo displicere, quamvis ea in re errarent, putabant id quod facere cogebantur; nec vexationibus aliter ut sentirent adduci poterant.* Detecto hoc Augustini paralogismo, res poscebat, ut aliquo documento Lectores suos Phereponus dimitteret. Inquit igitur: *Itaque nihil ad rem hoc exemplum facit, nec adhibetur ab Augustino, nisi more eorum Rhetorum, quibus satis est vel levissima verisimilitudinis umbra, ut sibi recte ratiocinari videantur; cujusmodi hominibus nimis scatuerunt per multa saecula Christianae Ecclesiae, sed praesertim illo aevo. Optandum esset eos, qui publice causam Ecclesiarum suscipiunt, paulo studiosius Dialecticae & Rhethoricae severiori operam dare, ne tot sophismata, ac inanes phaleras plebeculae venditarent.* Et nos optamus, Ecclesiasticos non solum viros, sed & omnem veritatis cultorem, Dialecticae ac Rhetoricae severiori multum studere, ut a sophismatis ac inanibus phaleris abstinere discant. Sed itidem optamus, ut Critici viri non minus Modestiae, quam eidem Logicae, studeant, atque a petulantia temperent; neque generali censura quemquam, veluti indoctum, Sophistam, ac levissimarum mercium propolam, traducant, quod ipsum aliquando erraffe deprehenderint. Praeterea optamus, ut magnos viros jam functos humanis rebus si quando emendandos suscipiunt (quod certe per nos licet), sine supercilio, sine malignitate emendent, & *modeste atque circumspecto judicio de tantis viris* pronuntient, uti jam Quintilianus monebat; neque impotenter insultent Ingeniis tam bene de re Literaria, & de Veritate, & de Religione alioqui meritis; immo non prius quempiam ex iis carpant, quam sibi satis constet illorum error. An ab aequissimis hisce honestisque legibus Phereponus quidquam discesserit, jam puto Lectores sobrios atque honestos ante me dudum intellexisse. Sed heic vix ille ferendus, quod tam universali sententia percellat Augustini Saeculum,

culum, quo floruere tot illustres, magnique nominis, ac ingenii Scriptores. Multo minus ferendus, qui nobis exhibere audet Augustinum Logicae studiis perfunctorie excultum, quando vix alium inter veteres offendere possumus, qui acutiori mente, & meliori Dialectices usu, quum res poscebat, veritatem investigarit, defenderit, & Sophismata caverit. Nam quod & apud illum paralogismus quandoque occurrere aliquis possit, non ingenio, non voluntati, non Logicae neglectui tribuendum id est, sed hominum conditioni miserae, cui nullus propterea insultare sibi licitum putat, nisi qui se hominem esse fuerit oblitus.

Sed quid, si ne heic quidem Augustinus contra Logicam peccarit, ubi tanquam in opportuno loco ipsum ad Logicam addiscendam amandare videtur Phereponus? Quid si Logicae se minus gnarum, ne dicam Sophistam, heic se Phereponus prodiderit, ubi sophisma Augustini sibi redarguendum putat? Periculum faciamus. Quid ajebat Donatus ille Donati sectator? *Neminem cogendum esse ad bonum. Deum dedisse homini liberum arbitrium; ideo non debere cogi hominem nec ad bonum.* Hoc ex Augustini Epistola nuper laudata discimus. Quid Catholicus ad haec respondere debuit? Num ostendere Donatistarum Schisma esse malum, Unitatem Fidei & Ecclesiae Catholicae bonum esse? Id fecisset inopportune. Neque enim poscebat Presbyter Donatista, ut sibi demonstraretur, *bonum esse* redire in Catholicae Ecclesiae gremium. Non ajebat: *Neminem ad malum esse cogendum.* Ajebat: *Neminem cogendum esse ad bonum.* Hoc est, aut jam sibi persuaserat *bonum esse*, quod Catholici sibi inculcabant; aut saltem non negabat, & concedebat, *id esse bonum*, ajebatque *se sic velle errare*, *se velle perire* in Haeresi sua, uti infra Augustinus tradit. Quid aliud ergo Logicus vir ad Donatistae effatum reponere debebat, nisi ostendere, homines *ad bonum* quoque impelli posse, atque debere? Quod Augustinus apposite facit producto vulgari eorum temporum exemplo, cui vel ipsi Donatistae nihil obiicere possent ac vellent, eorum nempe virorum, qui ad Episcopatum suscipiendum, hoc est, ad bonum amplectendum, cogebantur. Nihil ergo faciat huc animadvertere, Donatistas malum putasse id, quod facere a Catholicis cogebantur. Ex Donati ultronea confessione assumebat Augustinus, id *bonum* esse. Tum ex Logicae regulis id tantummodo evincebat, quod solum a Donato negabatur, videlicet, *cogi homines ad bonum debere*. Si *bonum* id esse negasset Donatista, tum Augustinus aliter sibi ad negantem respondendum

novis-

noviſſet. Quamobrem nemo Logicae praeceptis inſtructus non intelligat, quantum ad rem faciat illa Auguſtini reſponſio, & quantum contra a Logica alienum fuiſſet ea reſpondere, quae ſi Phereponum audire volumus, reſpondenda tunc erant. Pudere deberet hominem Criticum tam ſupine Cenſorem agere.

CAPUT DECIMUM.

Non infamatur ab Auguſtino Eccleſia trium priorum Saeculorum, neque eidem affingitur aliqua diſſimulatio iniqua. Non omnis perſequutio improbata a veteribus Chriſtianis, ſed ea tantum, quae pro errore contra veritatem exercebatur. Neque Ethnici criminari jure potuiſſent poenas moderatas in averſos a Religione vera ſtatutas. Auguſtinus erga Manichaeos mitis, ſed non idcirco incuſandus, quod ſalutares Haereticorum vexationes deinde laudarit.

FACILE ab iis, quae ad Epiſtolam 185. olim 50. Auguſtini pag. 521. Animadv. habet Phereponus, expedire ſeſe poſſet, quicumque Donatiſtarum inſaniam, aut ex ipſius ſupra memorati Presbyteri facinore, aut ex tot aliis Hiſtoriarum monimentis colligat, eoque magis qui demum animadverterit, quam nullis rationibus, ſed ſolum indignis ſuſpicionibus omnia corrumpere, & denigrare Phereponus ſoleat. Quam artem ſi in iſto Cenſore probare velimus, jam nihil erit, in quod ſaevire impune non poſſimus, culpamque falſitatis conferre. Sed ne heic quidem is ſine reſponſo dimittendus eſt, quippe multum exſpatiatur, ut oſtendat, Auguſtinum non animadvertiſſe, quantum ipſe univerſam Eccleſiam Chriſtianam trium priorum a Chriſto nato Saeculorum ſuis dictis infamaret. Quei tam male Eccleſiam habeat Auguſtinus, videamus. Donatiſtis dicentibus, *non petiiſſe a Regibus terrae Apoſtolos talia*, hoc eſt, ut vulgo dicitur, non invocaſſe ſaeculare brachium pro tutela Religionis verae, Auguſtinus reſpondet in eadem Epiſt. 185. Cap. V. §. 19. *Quis tunc in Chriſtum crediderat Imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferendo ſerviret, quando adhuc illud Propheticum complebatur: Aſtiterunt Reges terrae, & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum &*

adver-

adversus Christum ejus? Tum addit, ex quo Imperatores Christianae Religioni dederant nomen, potuisse illos, & debuisse pro ipsa Religione tuenda, & errore profligando, leges condere, Christiana tamen moderatione dignas. Hinc PherepoNus infert, Augustini mentem esse, a primis Christianis improbatam non fuisse persequutionem omnem: quod si verum esse ponimus, infamis ex Phereponi sententia fuisset Ecclesia sub Ethnicis Imperatoribus, graviter semper de persequutionibus, quasi humanitati contrariis, conquesta. Exspectamus a Pherepono argumentum, quo palam fiat, tam absurda consectaria venire ex Augustini sententia. Ecce. *Si enim dicamus Christianos antiquiores ea tantum de causa vexationes damnasse, quod in ipsos exercerentur, non in Ethnicos: babendi erant callidi dissimulatores, qui tempori dumtaxat serviebant; quum damnarent quasi impia & inhumana, quae ipsi libentissime fecissent, si potuissent.* Tum e vestigio haec alia subjicit: *Neque enim vetustiores Christiani damnabant persequutionem, quam ipsi patiebantur, sed omnem omnino, quaecumque esset.* Postrema haec verba si perpendantur, quamvis speciem praeferant rationis, & confirmationis superiorum, nihil tamen aliud continent quam id, quod in quaestione est. At quaeso non adferat pro re comperta Censor iste, a vetustioribus Christianis omnem omnino quaecumque esset, persequutionem damnatam fuisse. Hoc ille dicit; sed hoc illi adhuc demonstrandum restat. Superiora ergo repetamus Phereponi verba, quae sane ad rem propositam faciunt. Ad ea vero ita respondemus, antiquos Christianos non ideo de vexationibus fuisse conquestos, quod in se, & non in Ethnicos, exercerentur; sed quidem quod exercerentur contra Veritatem, & contra Veritatis patronos, & in patrocinium patentissimae impietatis, & infelicissimi & apertissimi erroris. Expostulantes de iniqua crudelitate nunquam negarunt, quin moderatae persequutiones aliquae a legitimis Regibus exerceri licite possent, ut ab impiis opinionibus pars populi sibi subjecti liberaretur. Ergo nihil dissimulabant Christiani veteres; neque tempori serviebant; neque libentissime idcirco Ethnicos persequuti fuissent, si potuissent; nam quamvis id liceat, aegre tamen a Catholicis semper factum est, neque parem Ethnicis vexationum mensuram reddidissent Catholici; neque alia praestare cupiebant, quae nunc sibi Phereponus fingit; atque adeo sententia Augustini veterem Ecclesiam minime infamat.

Sensit Phereponus haec sibi illico reponenda esse; quare hanc nobis justam defensionem eripere conatur, ita scribens pag. 521. *Non*

Non poterant dicere Christiani, se Veritatis esse patronos, Ethnicos mendacii. Nam quamvis verum hoc esset, controversia illa etiamnum pendebat, dum Ethnici contra sentiebant; armaque eis in Christianos, interea dum Christiani ipsi fierent, suppeditabantur; nam dum se pro Veritate stare illi putabant, debebant ex Christianorum sententia vexare aliter sentientes. Quamvis Ethnici se pro Veritate stare putarent, attamen Christiani minus perspicaces fuissent, & rationem convincendi, atque exarmandi superstitiosi furoris nunquam prudenter iniissent, si persequutionem omnem, quaecumque sit, damnassent. Tunc enim Ethnici, qui sese elumbes plane sentiebant, quum eo res veniebat, ut Christianos ostenderent non pios, non veritatis patronos, se vero non impios, non mendacii sectatores; vires resumsissent, & fortissimos, immo ex una parte invictos se praebuissent adversus Christianam gentem. Nimirum dimissa quaestione illa, utrobi, nempe, Veritas, & Religio vera staret, lubentissime in alteram quaestionem invasissent, num, scilicet, improbanda sit persequutio quaevis. Argumentis autem tum a naturali ratione, tum ab omnium populorum institutis, tum ab ipsis Christanorum sanctissimis Libris, facile ductis, ostendissent, licere Magistratibus legitimis persequi & divexare improbos ac impios, ut aut emendentur, aut justas dent poenas. Nos contendimus, in hujusmodi controversia rationibus obruendos fuisse Christianos. Quod profecto eorum apud Ethnicos bonam alioqui causam pessumdedisset, quasi Christiana gens, quam impiam atque superstitiosam illi credebant, ea falsa opinione eximere sese voluisset debitis impietati suppliciis. Saltem, ut quisque intelligere potest, difficilis illa quaestio difficile composita fuisset, atque interim dum componeretur, debacchari perrexisset confidenter in Christi gregem Paganorum furor. Restabat ergo, ut ad priorem quaestionem, quam unam revera nos dicimus agitatam, regrederentur Religionis Christianae patroni, contemtoque Phereponi consilio, hoc solum peterent, hoc probarent, nempe ab impietate atque a superstitione nimium abesse Christi Fidem; impium contra atque superstitiosum esse Idolorum cultum, atque Ethnicos pro Veritate minime stare. Si heic vincebant Christiani, ex ipsorum Etnicorum sententia divexandi amplius non erant; non enim illos, qui se pietatis & veritatis cultores probabant, suppliciis addicendos Ethnici credebant. At hoc facile, & illico, & invicte ostendere poterant Christiani, vel Pherepono judice: tantum eminet ac patet supra Ethnicorum superstitionem veritas Religionis Christianae. Quod Christiani tantum

tum sero profecerint, sero saevitiam Tyrannorum evaserint: non suae causae infirmitati, non spreto Phereponi consilio, tribuendum, sed impotentiae, & caecitati Ethnicorum, quam heic pluribus describere non vacat. Non ergo, ut Pherepouus autumat, arma in semetipsos Christiani suppeditabant Ethnicorum crudelitati, dum sentiebant, licere persequi impios; nam quum se impios non esse e vestigio & evidenter ostenderent, simul etiam persequutioni modus erat illico faciendus. Ministrassent potius rationem perpetuo saeviendi, si (quod Pherepoaus eos fecisse vellet) contendissent, ne in impios quidem & superstitiosos, & sacrilegos licitum esse animadvertere, & inique vexari, quos ideo vexas, ut impietatem erroresque nefarios contra Divinitatem ejurent.

Non conquiescit Pherepouus, sed haec addit: *Si potuissent praevidere Ethnici, adfore aliquando tempus, quo morte mulctarentur Diis Sacra facientes a Christianis Imperatoribus, nec sine plausu Episcoporum, licet alioquin in partes abiissent; Christianos infamassent, quasi factiosos & malos homines, qui non dicebant, quod sentirent, quum Religionem liberam esse oportere clamitabant:* Tum orationem suam ita concludit: *Nec dubito quin Ethnici, qui supererant in Imperio Romano, & vicini etiam Idololatrae, ut Persae, talia Christianis objicerent.* Male accidit vetustioribus Ethnicis, quod hominem acutum, qualis est Pherepouus, illorum aetas ac superstitio non tulit. Eos enim iste fortasse monuisset, ut in Christianorum animos profundius inquirerent, seque diligentius liberarent a gente seditiosa, & vindictae sitim occultante. At nos aequius putamus, Ethnicos, si praevidissent, quae vere a Christianis Imperatoribus praecipienda erant, nulla infamia aspersuros fuisse Christianam sui temporis gentem; & siquidem fecissent, iniqua, ut ceterae aliae, fuisset haec etiam accusatio. Nunquam enim clamitaverant Christiani, non licere legitimis Principibus superstitionem & manifestam impietatem proscribere, & salutaribus poenis urgere impios ad meliorem sententiam; sed quidem superstitiosum & aperte sacrilegum Idolorum cultum Christiani appellabant. Deinde magna inter Ethnicorum & Christianorum persequutiones intercessit differentia; quippe Ethnici invitos Christianos coegerunt, Ethnicos vero invitos nunquam coegerunt Christiani veterem suam Religionem ejurare. Immo quae capitalia supplicia memorat heic malevolenti animo Pherepouus, in neminem decreta fuere, quod Ethnicismo intime addictus esset, sive quod Christo nomen dare detrectaret; sed in eos duntaxat, qui ex-

ternum Idolorum cultum, & nefaria sacrificia, impiosque superstitionis illius ritus vetitos exercere palam deprehenderentur. Quamobrem inique talia Christianis exprobrassent Pagani, qui sibi, quum rerum potiebantur, fas esse censuerant, invitos etiam Christianorum animos cogere timore mortis ad ejurandum Christum, & Idola colenda. Iniquissime autem tanquam seditiosos, & vindictam anhelantes dictitassent Christianos, quos, uti sanctus Cyprianus, Tertullianus, & alia antiquitatis monumenta testantur, obsequium & fides erga legitimos Reges potissimum commendavit, quamquam in eum numerum & in eas vires excrevissent, ut Paganorum jugum excutere securi jam possent, & quanquam tam male quotidie haberentur a saevissimis Tyrannis, ut non destitui patientia ad miraculum accederet. Quare si Christianis ea, quae Phereponus sibi persuadet, objecissent Ethnici superstites, ipsi nunquam sane ad Christi Religionem inviti coacti: habebant Christiani, quo eis ora statim obstruerent, seque a simulationis, & perfidiae, & crudelitatis nota defenderent.

Quum non sint, nisi suspiciones inanes, & odii duntaxat ac livoris testes, praetereo notas, quas Phereponus habet ad Sermon. CCCLIX. Augustini. Alia nos vocant. Quam sincera Catholicorum, saltem plerorumque, Caritas foret in Donatistas, jam supra docuimus, & eorum temporum Historia luculentissime docet. In Animadversionibus autem ad Cap. 1. §. 2. Libri contra Epistolam Manichaei exosculatur Phereponus ea Augustini verba, quibus se a persequutione alienum, & mansuetissimum erga Manichaeos praebet. *Illi*, inquit Augustinus, *in vos saeviant*, *qui nesciunt*, *cum quo labore verum inveniatur*, *& quam difficile caveantur errores*. *Illi in vos saeviant*, *&c.* Sed oppido Censor dolet, Augustinum ad mortem usque in tam pia sententia non perstitisse; nam hunc Librum scripsit sanctus Doctor circiter Annum Christi 397. Anno autem 412. plane mutaverat mentem. Ne nos quidem inficias imus, quin pia fuerit illa Augustini sententia; ejusque verba nos quoque alte in eorum animos immissa vellemus, qui nimio interdum rigore in Haereticos saeviunt, & perdere, quam sanare malunt errantes. Verum debuit Phereponus ostendere, impiam fuisse alteram sententiam, in quam se meliori consilio transiisse postea Augustinus ipse fatetur. Nos aeque piam, & Justitiae consonam, & praeterea Ecclesiae ipsisque pertinacibus atque phreneticis utiliorem saepe numero esse alteram etiam, dicimus. Ut enim pium esse potest facinorosis parcere, & non saevire in improbos, quia peccare humanum est, atque a

vitiis criminibusque difficile abstinere se possunt homines, virtutemque sectari; ita pium, & aequum, & Reipublicae, ipsisque scelestis utile est, in eos interdum saevire, ut aut ipsi, aut eorum exemplo ceteri emendentur. Neque aliter tum sentiebat Augustinus, vel quum in priore sententia fuit; siquidem scribit in eodem Libro Cap. I. *Dominum per servos suos regna subvertere erroris, & emendandos esse potius, quam perdendos* errantes. Ad emendandi autem rationem pertinere ait supplicia, exsilia, orbitates, & molestias corporis. Cur vero mitiorem in Manichaeos agendi formam probaret Augustinus, ipse docet, quia olim ejusmodi errore deceptus difficillime ad lucem veritatis evasit. Ceterum quum ait: *Illi in vos saeviant &c.* dubitare cogor, num respiciat ad justas punitiones, sive ad salutares poenas a legitimis Magistratibus in Haeresim pestilentissimam decretas; an potius ad rationem disputandi, eosque coarguendi, quae quum aspera & saeva esse possit, lenis tamen potius Augustino usurpanda videtur. *Ego*, inquit Cap. 3. §. 3. *saevire in vos omnino non possum, quos sicut meipsum illo tempore, ita nunc debeo sustinere, & tanta patientia vobiscum agere, quanta mecum egerunt proximi mei, quum in vestro dogmate rabiosus & caecus errarem.* Augustinus certe saevire flagris, & castigationibus in Manichaeos non poterat; poterat quidem disputatione, ac Libris. Quodcumque tamen intelligas, certe nusquam ibi Augustinus damnat, uti Phereponus sibi persuasit, promulgatas a Christianis Imperatoribus in Manichaeos leges. Quod autem Phereponus miratur, ab Augustino coeptas esse probari Haereticorum persequutiones, eodem tempore, quo Gratiae ineluctabilis inspirationi omnes bonas hominum actiones tribuere caepit: jam diximus, divinam Gratiam praedicationibus, cohortationibus, miraculis, & ipsis etiam salubribus vexationibus uti, ut viam sibi sternat in hominum corda, quibus nunquam adimit essentialem Voluntatis libertatem. Valde autem fallitur Censor, *si ineluctabilis gratiae* nomine significare vult, *necessitantem* (ita liceat loqui) & Calvinianam gratiam Augustino placuisse. Non alia heic ei fuit sententia, quam Catholicae Ecclesiae, ut jam doctissimi viri demonstrarunt; quare nil mirum, si cum ea Augustinus componeret sententiam de juste adhibendo rigore in pervicaces Haereticos.

CAPUT UNDECIMUM.

Donatiſtae multorum criminum rei, & puniendi quoque ex Legibus politicis. Probata ab ipſo Deo moderata Haereticorum vexatio. Inepta declamatiuncula a Pherepono affiƈta veteribus Chriſtianis, qui perſequutionem Ethnicam ideo injuſtam vocabant, quia pro impietate erat. Maxima diſparitas inter Ethnicos, & Chriſtianos Imperatores, quod eſt ad vexationem ſubjeƈtae gentis. Ad ſummas poteſtates pertinet coercere impios, & a vera Religione devios.

IBENTER jam dimitterem iſtam quaeſtionem, ſi Pherepopus, quem nimium urunt Dordracenae Synodi tempora, & parium infortuniorum timor, finem loquendi hac de re facere poſſet. Tanquam ergo nihil haƈtenus attuliſſet, in Auguſtinum animoſius iterum inſurgit, quum hujus Librum primum contra Epiſtolam Parmeniani commentatur. Decreverat Conſtantinus Auguſtus in Donatiſtas, non ſemel in Caeciliani accuſatione falſi conviƈtos, animadvertere. Hoc immaniter, & Oſio Epiſcopo ſuggerente, a Conſtantino faƈtum, criminabatur Parmenianus. Iterum Haeretico ſuccinit Pherepopus pag. 602. & ait: *Donatiſtae propterea occidi non debuerunt, quod de Caeciliano probare non potuerant, traditorem fuiſſe, aut a traditoribus ordinatum; vel quod ſeceſſionem feciſſent, quamvis immerito, a reliquis Eccleſiis Chriſtianis; ſi modo legibus civilibus ceteroqui parerent. Haec deliƈta & vulnera mitioribus remediis curanda fuerunt.* Quaſi civiles Leges graviſſime non laedat, qui calumniis alterum petit; quaſi ſeveriſſimae poenae ab iiſdem Legibus propoſitae antiquitus non fuerint contra Calumniatores, & falſos accuſatores, eoſque potiſſimum, qui *ultimo judicio ſuperati, Imperatorem gratia corruptum fuiſſe criminabantur*, quales, ut ex Auguſtino intelligimus, Donatiſtae fuere. Quo autem ſupplicio dignos ex ipſis etiam civilibus Legibus non reputaret Conſtantinus Donatiſtas, qui ad judicium ſuum toties appellarant, toties falſi conviƈti fuerant, & tamen Imperialia Decreta flocci facientes, quaſi cauſam obtinuiſſent, furioſo Schiſmate (cui falſa ipſa accuſatio originem dederat) tam pervicater Eccleſiam dilaniare

laniare atque infamare pergebant? Attamen Constantinus, ipsius forsitan Osii precibus delinitus, longe mitiori sententia, quam mererentur, Donatistas compressit, uti ex Historia constat: quod non satis considerasse, aut considerare noluisse Phereponus videtur.

Capite IX. ejusdem Lib. I. contra Epistolam Parmeniani de Haereticis ita scribebat Augustinus: *In quo ex occulto imperio Dei, per manifestum hominum imperium, multa quibus coercerentur severissime constituta sunt; nec solum Haereticis, quoquo modo saltem Christiano nomine dealbatis, sed etiam ipsis Paganis, &c.* In hunc locum ita scribit Phereponus pag. 603. *Rectius dixit Augustinus, quam putabat occultum esse imperium Dei de vexandis Haereticis; nam profecto adeo in Apostolorum scriptis latet, ut nec ipse, nec alius quisquam id proferre adhuc potuerit.* Tum addit, eo latente imperio, excusari non posse Christianos Imperatores, *qui Ethnicos imitati, meras opiniones pro delictis habuerunt*, & contra sentientes gravibus poenis affecerunt. Non enim res tanti momenti, *& cujus sunt tam horrendae sequelae*, unquam a Christianis tentanda erat, Deo non tantum tacente, sed etiam tot & tantis de amore in universum humanum genus iteratis praeceptis, & disertissimis verbis rem vetante. Quod est ad Augustini verba, nemo non intelligit, *occulto Dei imperio* significari internam illam inspirationem, qua Deus cum Reges tum ceteros homines ad optimas & justas leges condendas, & ad virtutis opera occulte solicitare solet. Phereponus vero *imperium Dei*, sive praeceptum, de vexandis Haereticis aperte conscriptum in Apostolorum Libris exigit ab Augustino, quasi ab Apostolis omnia Regum jura Literis consignanda fuerint; quasi jus Regum in pervicaces Haereticos, sibi atque Ecclesiae subjectos, ex ipsis Apostolorum, aliarumque sacrarum Literarum locis, rite non deducatur, & luculentissime demum non persuadeatur a recta Ratione. Certe Haereticorum vexatio res magni momenti est; sed nos nullas inde *adeo horrendas sequelas* novimus, aut saltem non alias, quam quae comitantur vexationem justam malorum ac improborum hominum. Ut enim istos ad meliorem frugem, ita illos ad meliorem mentem Magistratus legitimi, dispari tamen severitatis genere, pertrahere nituntur. Quod quum accidit, (& saepe de Haereticis accidisse notum est) optima est vexationis adhibitae sequela tum homini emendato, tum Regi emendanti: quae certe optima sequela longe superat & pensat quaecumque Phereponus afferre contra possit. Homini autem non minus timendum sibi est ex impiis opinionibus, ex

contemtu

contemtu Ecclesiae, ex Haeresi & Schismate, quam ex malis moribus. Proinde vituperare non potest moderatas Imperatorum Leges in Haereticos, nisi qui pravas de Religione opiniones nihil hominibus, nihil Ecclesiae verae, nihil Reipublicae nocere sentit, & iniquum putat urgere errantes, & pervicaces ad veritatem dignoscendam atque amplectendam, sive custodiendam. Neque vero quod tot praeceptis amorem in humanum genus exposcat Deus, idcirco vexationes moderatae in Haereticos interdictae dicendae sunt. Nam ideo reipsa nos illas ab ipso Deo probatas affirmamus, quia ex amore sive caritate in Haereticos exercentur, quos non minus quam nos veritatis asseclas & erroris expertes vellemus, ut ipsi quoque nobiscum Deo miserante ab ira ventura liberentur. Amat & qui castigat. Innumera id exempla ostendunt, & Judicum in primis, qui justis poenis nocentes plectunt, ut perversas eorum voluntates sanent. Alioqui ne morum quidem crimina Deus amantissimus hominum aut punita vellet, aut ipse puniret. Sed quod Censorem istum in tot paralogismos conjicit, illud est, quod tam Ethnicorum, quam Catholicorum, atque Haereticorum sententias de Religione pari gradu habet tanquam meras *Opiniones*, hoc est, a certitudine aeque dissitas: qua in re an non ipse, qui tamen se Christianum dicit, desipiat, Eruditi judicent.

Ad Ethnicos Phereponus se rursus confert, quos capitali supplicio, si sacra Diis suis fecissent, mulctandos, decretum est ab Imperatoribus Christianis. Crudelem appellat Censor, & Christiana mansuetudine prorsus indignam hanc Legem. Augustino autem hujusmodi edicta laudanti talia reponit Phereponus pag. 603. *Haec si possent laudari, omnia a Christianis, per tria prima saecula, dicta contra persequutionem Religionis caussa, quasi stulta aut mala fide dicta, essent habenda. Stultum enim fuisset id oppugnare, quod aequissimum esse putares; nam non persequutio ipsa quasi per se mala, potuisset ab iis oppugnari, sed tantum, quae fieret contra recte sentientes.* Crambem recoquere nos cogit Phereponus, & reponere, oppugnatam a Christianis fuisse non omnem persequutionem, sed eas tantummodo, quae exercentur in verae Religionis perniciem, ac in tutelam impietatis. Id ergo olim oppugnabant Christiani suis vocibus & scriptis, quod iniquissimum esse putabant, quum nempe ab impiis Ethnicis in Christianos recta sentientes fieret; aequissimum vero putabant, si pro veritate contra errorem factum fuisset. Quae heic quaeso umbra stultitiae? At inquit Phereponus: *Cupiebant Christiani*

stiani ab Ethnicis, dum Ethnici erant, omnem persequendi animum abjici; hoc est, se ab iis non venari, quamvis Ethnici crederent eos in errore versari, quod multis locis probari posset. Nos exspectabamus testem, aut rationem aliquam, quibus demonstraretur, Christianos omnem olim, quaecumque esset, persequutionem detestatos. Phereponus affert id solum, quod in quaestione est. *Multis locis*, inquit ille, *probari id posset.* Cur tam avarus est, ut ne unum quidem producat? At nos legimus Christianorum veterum Apologias, Justini, Athenagorae, Minutii, Tertulliani, Cypriani, & similium, & nihil tale reperimus. Toti illi sunt in demonstranda veritate & probitate suae Religionis, in calumniis evertendis, in Ethnicorum impietate ac injustitia prodenda: quo facto rectissime concludebant, iniquam esse persequutionem, quam sustinebant, atque adeo ab ipsa cessandum.

At Phereponus, lubenter dimissis veterum testimoniis, mirabilem rationem loco eorumdem de suo penu educit, ita scribens: *Quod si Christiani persequutionem non improbabant, si modo a recte sentientibus in errantes exerceretur; oportuisset eos, si animum nudare voluissent, sic Ethnicos alloqui; Nunc quidem, dum infirmiores sumus, o Ethnici, a vobis dissentientes clementer ferri cupimus. Sed si quando rerum potiemur, ne fallamini, non eamdem clementiam vobis praestare statuimus: Aras, Templa, ac simulacra omnia evertemus, sacrificiaque vestra ita vetabimus, ut sacra Diis vestris facere vobis capitale futurum sit. Interea vos oramus, ut erga nos clementer vos geratis, dum superiores estis, quamvis, si unquam Imperatores Christianos habere possimus, vos quasi impios simus interfecturi, si Religionis vestrae cultum tueri velitis.* Post hunc locum, quem integrum afferre placuit, ne sita in ipso victoriae spe fraudaretur Phereponus, nemo, si eidem credimus, non intelliget, aliter quam Augustinus sentire debuisse Christianos vetustiores. *Haec enim*, inquit Censor, *sunt necessaria sententiae Augustinianae consectaria.* Nos vero nullum aliud consectarium tam elegantis orationis a Pherepono confictae videmus, nisi Phereponum ipsum in declamatoriis coloribus addiscendis non frustra collocasse tempus. Nam qui trutina severiore sententiam Augustinianam expendunt, haec tam *necessaria consectaria* assequi intellectu non possunt. Primo ergo dicimus, veterum quoque Christianorum sententiam fuisse, licere Magistratibus legitimis coercere impietatem, ac superstitionem, quae vere talis esset. Pro iis *multis locis*, quibus contrarium ostendi posse, ajebat quidem Phereponus,

in spe-

in ſpeciem minans, ſe non ſine induſtria a proferendis abſtinens, nos pauca dabimus. Juſtinus Martyr in Apologia ſecunda, quae nunc ab eruditis prima dicitur: *ἡμεῖς μὲν γὰρ πρὸς οὐδενὸς πείσεσθαί τι κακὸν δύνασθαι λελογίσμεθα, ἢ μὴ κακίας ἐργάται ἐλεγχώμεθα, ἢ πονηροὶ διεγνώσμεθα*, Id eſt: *Noſtra*, inquit, *ratio eſt, a nemine nos quidquam mali pati poſſe, ſi non aut malefici coarguamur, aut pravi cognita cauſſa judicemur eſſe.* Infra ſubdit: *Oramus, ut quae Chriſtianis objiciuntur crimina inquirantur; atque ſi ita ſe habere probata fuerint, pro eo atque par eſt, puniantur, ſeu potius, acrius etiam puniantur.* Praecipuum autem crimen Chriſtianis objectum, Impietas ac Irreligio fuit. Quare Juſtinus ab iſto in primis purgat Religionem Chriſtianam, ejuſque cultores, atque doctrinam. In eadem verba ſcribit Athenagoras in Legatione pro Chriſtianis. *Trium flagitiorum infamem rumorem de nobis ſpargunt: Impietatem, Epulas Thyeſteas, concubitus incoeſtos, ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, οἰδιποδείους μίξεις. Quae ſi vera ſunt, nulli vel ſexui, vel aetati parcite, ad poenas rapite, &c.* Tum rogat, ut ſi commenta haec ſint, atque calumniae, a ſaeviendo temperent contra juſtitiam. Rogat, ut de Chriſtianorum vita inquirant, quam innocentem invenient, & de eorum opinionibus, quas veras & pias non cognoſcere nequibunt. Impietatis autem calumniam ſibi primo loco ſuſcipit diluendam.

Num ergo perſequutionem quamcumque, an illam tantummodo, quae contra probos, pieque ac recte ſentientes fit, damnarent Chriſtiani antiquiores, ex his judicent aequi Lectores. Tertullianus itidem, quamvis una cum aliis merito conquereretur, a Romanis Chriſtianos propter diverſas de Diis opiniones tam crudeliter vexari, quum tamen reliquis Philoſophis in Imperio Romano liberum foret, quae vellent de Diis, & de Religione Ethnica ſentire: idem, inquam, Tertullianus Cap. X. Apologet. agnoſcit, Chriſtianos jure ac merito fore plectendos, ubi falſa & impia eſſe oſtenderetur eorum ſententia de Diis. *Scimus*, inquit, *Deos non colendos. Itaque Sacrilegii, & Majeſtatis rei convenimur. Summa haec cauſſa, immo tota eſt, & utique digna cognoſci, ſi non praeſumptio, aut iniquitas judicet: altera quae deſperat, altera quae recuſat veritatem.* En quo in loco ſtatuat ille totum quaeſtionis cardinem. In opinionum videlicet examine. Si vera de Diis ſentiant Chriſtiani; injuſta vexatio fuerit. Sin impia & ſacrilega; tum juſta perſequutio. Addit propterea: *Exigere debetis, uti probemus, non eſſe illos Deos, & ideirco non colendos; quia tunc demum coli debuiſſent, ſi Dii fuiſſent. Tunc*

& Chri-

& Christiani puniendi, si quos non colerent, quia putarent non esse, constaret illos Deos esse. Quibus ex verbis plane videas, non solum non improbatas, sed probatas a veteribus Christianis persequutiones, quum contra errorem ac impietatem fiebant; quae ipsa Augustini sententia est.

Ergo non inquiat Phereponus, quaecumque ab iis Christianis dicebantur contra persequutionem adversus se commotam, mala fide fuisse dicta. Damnabant ii atque detestabantur persequutionem injustam, qualis apertissime erat, quae contra eosdem fiebat; non autem damnabant, quae juste fieri poterat contra patentissimam Ethnicorum impietatem. At Phereponus reponit: Ergo animus erat Christianis persequendi, quum possent, Paganos, & *oportuisset eos, si animum nudare voluissent*, ad Ethnicos loqui concinna illa oratione, quam nuper ex ore ipsius excepimus, *aut certe nihil obstabat, quominus eorum dicta sic interpretarentur Ethnici, si Christiani credebant, quod hisce temporibus credebat Augustinus*. Mirum est, hominem acutum nondum perspexisse, aut perspicere non potuisse, quantum intersit inter sentientem, licere aliquid facere, & volentem, sive cupientem facere id quod licitum creditur. Christiani veteres utique arbitrabantur, fas esse impios vexationibus moderatis ad meliorem sententiam incitare. At quis Logicam veram edoctus inde veluti necessarium consectarium deducat: ergo & cupiebant persequi impios? Innumera sunt, quae facere licet; & tamen homines facere neque cupiunt, neque volunt, quia & ipsum non facere licitum est. Ridiculum praeterea est, eam Christianis affingere orationem, quum Christiani illi nondum scirent, an opus aliquando futurum foret suppliciis ad cohibendam Ethnicorum superstitionem, & an Ethnici omnes Christi Fidem ultro non essent amplexuri; & an Imperatores sibi addictos tam cito habitura esset Christiana Religio. Deinde num spectabat ad privatos Christi fideles dicere: *Nos statuemus, nos evertemus, nos vetabimus*, nos persequutionem faciemus? Regum, non privatorum, ista sunt jura; & velle talia ad Reges pertinet, non ad subjectos. Neque adeo inepti erant Christiani illi, ut incertam voluntatem Imperatorum futurorum tam circumscripte, tam fidenter in Ethnicos interpretarentur, quum ne certum quidem sibi foret, quis rerum status futurus esset, quum Ecclesia hujusmodi Imperatores habitura erat. Quod ab Ethnicis interrogati respondere poterant, illud erat: An Imperatores, (si quando societas Christianorum habebit) contra vos asperi quicquam sint constituturi, nos

latet. Scimus quidem, si id ab ipsis fiet, licite faciendum ex vestra ipsorum opinione, qua fas licitumque creditis impios & sacrilegos vexare, ut ad Veritatem assurgant. Quod est ad nos, paratissimi ad ostendendum sumus, & evidenter ostendemus, si nos audire sustinebitis, si aequas aures praebebitis rationibus, unam nostram Religionem Veritatis & Pietatis esse Magistram; atque adeo nullum vobis justum esse titulum tam crudeliter saeviendi in Christianam gentem.

Sed quod Phereponianae declamationis absurdum auget, est comparatio instituta inter persequutionem ab Ethnicis in Christianos, & alteram a Christianis in Ethnicos commotam, quam postremam Pherepomus invidiosissime commemorat, & lepide ex ipso Christianorum ore audire nos facit. Neminem ex Ethnicis interficiendum sanxere Christiani Imperatores, quod Ethnicismo adhaereret, quod Superstitionem minime ejurare vellet, quod Religionem Christianam non amplecteretur. Vel Honorii, & Augustini tempore ingens Paganorum copia pacifice agere sinebatur intra fines Imperii Romani, & in ipsa Urbe; immo ad Consulatum usque ascendebant Proceres aperte Pagani. Quid heic quaeso simile cum persequutione teterrima ab Ethnicis tandiu facta, cujus erat scopus invitas Christianorum voluntates, sine rationum pondere, & solo mortis metu, cogere ad abnegandum Christum, & ad colendos mortuos Deos? Quid ergo adversus Ethnicos ab Imperatoribus Christianis constitutum est? Nempe externum Ethnicae Religionis, sive ut melius dicam, publicum Superstitionis exercitium Caesarea lege interdictum, & capitale supplicium contra inobsequentes propositum fuit. Hanc legem *crudelem, & Christiana mansuetudine prorsus indignam*, Pherepono appellare placet. Verum vel ex ipsis Haereticis Principibus nemo licitum sibi nunc non putat, cum externum cultum publicumque exercitium interdicere illarum Religionum, quas impias & sacrilegas esse credit, tum inobedientes extremis plectere rigoribus. Petat homo ille a Batavis suis, ab Anglis, & reliquis Protestantibus, num id facere liceat, quando licitum sibi omnes duxerunt (in hoc tamen errantes) e suis proscribere finibus ipsius Catholicae Religionis exercitium: quam, utut caeco odio ferantur, comparare nunquam audebunt cum impia & manifesta Paganorum superstitione. Praeterea videat novus iste Patronus Ethnicismi, quei nunc audeat crudelitatis postulare Imperatores, quod in suo Regno tolerare noluerint publicum Idolorum cultum, quem tantopere exsecrantur divinae Litterae, & eradicandum jubet Deus; & non eradicare quum possis, crimen est, intacta

tamen

tamen in hominibus subjectis arbitrii libertate relicta. Talia ab homine Christiano, & nequaquam hebete, exspectanda non erant; eoque minus, quod ipsos Christianos ita loquentes inducat, ut videantur liberas Ethnicorum voluntates olim coegisse ad Christi Fidem, & multis caedibus eorum fregisse contumaciam; quod falsissimum est.

Pergit Phereponus pag. 603., & adversus Augustinum demonstrare conatur, minime pertinere ad Imperatorum potestatem coercere, vel punire impios, & a Religione vera alienos. Inquit autem, summis Potestatibus demandatam solum fuisse Legum civilium, & publicae tranquillitatis tutelam, nullam vero societatem esse, quae iisdem Potestatibus detulerit *curam opinionum, praesertim Theoreticarum, ita ut eas sanciant, quae ipsis placebunt, proscriptis omnibus aliis, atque auctoritate sua, & armis, si necesse sit, e Republica eliminatis*. Tum addit, neminem tam insanum esse, qui putet sibi necesse esse sequi opiniones summae Potestatis; alioquin innumera inde consequerentur absurda. Sed quid attinet ultra immorari in illius rationibus referendis? Quaecumque ille habet, quadrare forsitan possunt in Batavorum, & Anglorum πολιτείαν, apud quos saeculares Potestates, sive civiles Magistratus, sibi jus perperam arrogant dirimendi Religionis negotia atque controversias; & apud quos (si principia sequi velint, propter quae a Catholica Ecclesia sese disjungere licitum putarunt) nullis Conciliis, & ne ipsi quidem Ecclesiae suae, in Fidei causis, certa ab errore immunitas tribui potest. Apud illos, inquam, jure conqueri potest Phereponus Arminianus, quod Arminianos Haereticos Calvinistae potentiores minis & poenis olim a sententia dimovere voluerint, quum certe secundum eadem principia magis isti quam illi de veritate suarum opinionum certi esse non possint. Et nos habemus, quod Prudentius περὶ στεφ. de Gallieni Caesaris edicto habet.

Damnes, si sapias, anile dogma.
Jussum est Caesaris ore Gallieni.
Quod Princeps colit, colamus omnes.

Verum haec neque in Religionem Catholicam, neque in Catholicos Imperatores quidquam conveniunt. Nemo nostrum dicit, nos sequi oportere summarum Potestatum Religionem, quaecumque sit; nam Regibus terrae nunquam Deus pollicitus est, eos in Veritatis partibus semper futuros, neque eorum judicio dimisit Religionis verae criterium. Ecclesiam dicimus audiendam & sequendam esse. Evi-

denter oſtendimus, contra Ethnicos aliaſque a Chriſto averſas gentes, veram in iſta Eccleſia Religionem reperiri; & adverſus Haereticos aeque evincimus, huic uni Eccleſiae concedendum, & obtemperandum eſſe in quaeſtionibus & judiciis ad Religionem pertinentibus. Huic igitur Eccleſiae ipſi quoque Reges parent, nihil in hoc a ceteris Chriſtianis diſſimiles; ſed ipſorum Regum eſt cum Religionem iſtam veram, tum Eccleſiam ipſam, ejuſque unitatem auctoritate ſua tueri. Ut igitur verum eſt, ſummis ſaeculi Poteſtatibus nunquam conceſſum fuiſſe jus decernendae Religionis verae, aut ineluctabilis judicii ferendi de opinionibus ad Religionem ſpectantibus; ita falſum eſt, ad ſummas ipſas Poteſtates non pertinere defenſionem caeleſtis Religionis, & unitatis Eccleſiaſticae. Primum Reipublicae vinculum Religio eſt; & nihil magis hominum intereſt, quam aut veram ipſam Religionem cognoſcere, aut in ipſa permanere, quum & ideo in mundum invehantur, corporique copulatae heic peregrinentur animae, ut Deo vero ſerviant, & intelligant quid de ipſo ejuſque operibus credendum, quiſve ei cultus ſit exhibendus. Nemo ergo non videat, non a populis tantum, ſed ab ipſo Deo demandari Principibus curam arcendae impietatis, & ſervandae ac propagandae Religionis illius, quae certa & divina probari poteſt: quippe quod aperte in civilem animorum concordiam, in Dei honorem, atque in incredibilem utilitatem populorum poſt mortem, cura iſta redundet. *Quis mente ſobrius* (utar Auguſtini verbis. in Ep. 185. Cap. V. §. 20. olim 50.) *Regibus dicat: Nolite curare in Regno veſtro, a quo teneatur, vel oppugnetur Eccleſia Domini veſtri? Non ad vos pertineat in Regno veſtro, quis velit eſſe ſive religioſus, ſive ſacrilegus: quibus non poteſt dici: Non ad vos pertineat in Regno veſtro, quis velit eſſe pudicus, quis impudicus?* Uſque adeo autem verum eſt, Religionis tuendae curam ſummis Poteſtatibus traditam, & velut a natura inſitam eſſe, ut vix ulla oſtendi poſſit Reſpublica, quae contra impietatem, contra violatores ſuae Religionis, Leges aliquas non condiderit, quamquam illa ſaepe Religio falſa ac ſacrilega fuerit.

CA-

CAPUT DUODECIMUM.

Posito in Regibus jure vexandi impios, nulla Christianis, aut saltem Catholicis imminere debent incommoda apud Ethnicos & Muhammedanos. Religio Christi manifeste vera, eamque tueri pertinet etiam ad Reges. Poenae utiles, ut Haeretici in veritatem attentius oculos convertant. Quam sanctitatem in subjectis exigere debeant civiles Leges. Dissensiones in Religione politico quoque regimini noxiae. Lactantii locus explicatus. Ecclesiae Catholicae aperta veritas, & potissimum in controversia cum Donatistis.

T, inquit Phereponus pag. 603. *Si dixeris, non licere errantibus potestatibus facere, quod licet recte sentientibus, in labyrinthum inextricabilem te conjicies. Nam quis demum judicabit heic de errore? Credunt Ethnici, credunt Muhammedani, credunt Haeretici Principes te errare, qui te putas recte sentire; ac proinde te vexare debebunt, nisi forte velis tibi soli ab omnibus credi, a te vero nemini; quod furiosum esset.* Quaestio nostra est, num Regibus liceat moderatis vexationibus impios & a veritate Fidei alienos solicitare ad amplectendam Religionem veram. Magnum incommodum, si id licere affirmemus, inde minatur Phereponus; arrepta enim hac ipsa opinione, Ethnici, Muhammedani, ac Haeretici Principes, quibus persuasum est, se bene sentire, ceteros vero a germana Religione abesse, in posterum sibi jus tribuent debacchandi in recte sentientes. Fateor & ego non leve futurum hujusmodi incommodum. Sed velim scire, num Phereponus putet, aliquid desinere esse licitum ac bonum non alia de caussa, quam quod eadem ipsa re impii & scelesti illicite ac male utantur, aut uti possint. Licita & bona est auctoritas legitimis Principibus delata puniendi sontes & facinorosos. Certe a sua bonitate jus istud non cadit, quod sive mali, sive errantes Principes insontibus quandoque noceant, aut nocere valeant. Religionem veram amplecti, defendere, persuadere ceteris, & propagare, optimum caeloque gratissimum est. Num idem dicendum de amplectentibus, tuentibus, suadentibus, atque propagantibus Religionem falsam, sive Superstitionem? Istudne malum facere potis est,

eſt, ut illud ceſſet, quod prius erat, bonum eſſe? Non ergo evincit Phereponus, injuſtam illicitamve eſſe impiorum & prave in Religione ſentientium vexationem, eo quod eadem auctoritate poſſit & impius in bene ſentientes uti. Sed eo ſemper deveniendum, ut quaeratur, quis veram tueatur Religionem, & quis ab ipſa aberret.

Attamen, inquit ille, quis Judex erit? cui potius credendum? cur tibi uni credendum, quum tu nemini concedere velis? Quid autem aliud heic agit Phereponus, niſi ſe conjicere in intoleranda illa abſurda, quae non ita pridem monuimus eſſe omnino vitanda? Nempe non ſine gravi ignominia Chriſtianae Religionis neceſſe eſt ille ſibi fingat, ita doctrinae & Eccleſiae, quam Salvator tradidit, atque fundavit, occultam eſſe Veritatem, & lucem, ſive tam parum evidentes parumque manifeſtas eſſe rationes Fidei noſtrae, ut *furioſus ſit* (verbis Phereponi utor) qui ſibi Chriſtiano ab Ethnicis, Judaeis, atque Muhammedanis credi, ipſe vero nemini ex illis credere velit. Quis non miretur, ac doleat, ab homine, qui ſe Chriſtianum dicit, furentes appellari Chriſtianos, quum ſibi de veritate Religionis noſtrae tot ac tam invicta argumenta ſolidaſque rationes proferentibus credi a ceteris volunt. Quid Chriſtiani nominis hoſtes pro ſe in poſterum non dicant, ſi nunc pertinaciae ſui erroris ita plaudentes inveniant ipſoſmet Chriſtianos? Deinde ex Phereponi ſententia conſequens erit, excuſandos eſſe, aut excuſandos credere ſe poſſe, quibus Chriſti Religio non arridet, & contra Superſtitio placet; nam de vera Religione nemo in terris Judex eſſe poteſt, & *oportet*, *unuſquiſque ſequatur & faciat*, *quod veriſſimum & optimum*, *ex animi ſui ſententia*, *ei videtur*. Haec ſunt Phereponi verba, poſt quae neſcio, quei damnare ille amplius pergat immanem & injuſtam Ethnicorum ſive Judaeorum crudelitatem in Chriſtianos, nedum juſtam & moderatam Catholicorum ſeveritatem in averſos a Religione vera. Quippe tum his, tum illis optimum ex animi ſententia videbatur perſequi gentem, Deo, ut credebant, inviſam; ipſique Deo ſe praeſtare obſequium arbitrabantur, quum a ſe diſſentientes plectebant.

Reliqua perquam horrenda conſectaria, quae hinc fluunt, iterum exponere opus non eſt. Intelliget ipſe Phereponus, ſi animo minus nobis infenſo in ſuarum opinionum effrenem licentiam inquiret. Quod ſi, ut Chriſtiani toties oſtenderunt, & facile adhuc demonſtrare valent, evidenter Ethnici, Muhammedani, ceterique id genus homines Veritati repugnant; neceſſe eſt etiam, evidenter cognoſcere

gnoſcere poſſint, ſe in Juſtitiam peccare, quoties Chriſtianos ſanctiſſimae Religioni addictos perſequuntur, & perſequi licitum putant. Neque porro minus conſtare poteſt, Haereticos in errore verſari, ſimul ac eorum doctrina & credendi methodus, exigitur ad conſtantiſſimas ac certiſſimas regulas Catholicae Fidei. Quae quum ita ſint, ubi Principes Ethnici, Muhammedani, ac Haeretici vexare inſtituant Chriſtianam atque Catholicam gentem, tanto ſe crimine illi obſtringent, quantum crimen eſt apud Deum, ab ipſa Religione Chriſti & ab Eccleſia Catholica abeſſe ac defeciſſe. Catholicis vero tunc exſerendae ſunt rationes quum Fidei noſtrae, tum alienae injuſtitiae: quibus ſi nihil proficiatur, & errare ac ſaevire pergat caecus perſequutor: arma patientiae tum expedienda ſunt, & illa Apoſtoli verba alte animo committenda: *Omnes qui in Chriſto pie vivere volunt, perſequutionem patientur*. 2. Tim. III. 12. Non alia ratione, non alio clypeo ſeſe tutati ſunt veteres Chriſtianae Religionis Athletae.

Sed nullamne, inquies, curam Religionis gerere debent Principes? Ita ſe interrogat Phereponus, atque ita ſibi reſpondet pag. 603. *Maximam & quae in hoc potiſſimum ſita eſt, ut ne quis Religionis cauſſa alium vexet aut male habeat, &c.* Ne nos quidem dicimus, vexari quemquam Religionis cauſſa debere ſine auctoritate Principis. At hoc miſſum faciamus. Si igitur Phereponi judicio ſtandum eſt, nullam fere aliam Religionis curam gerere Principes debent, niſi ut cuicumque ſubjecto liceat quam velit Religionem pacifice tueri. Dum ſibi legibuſque civilibus morigerum habeat populum, cetera Princeps contemnat, & pro nihilo ducat, Deum blaſphemari, ſacrilegis ritibus creaturas adorari, Chriſtum fabulis accenſeri, ejuſque veram Eccleſiam, & Sacramenta ut lubet proſcindi. Scilicet, ſi Pherepono credimus, nullam ferme Religionis curam gerere debet Princeps, ſed tantum politicae ac temporalis tranquillitatis, quam diverſarum Religionum cauſſa turbari ipſe nunquam ſinet. En ut ſolum temporalia Phereponus ſapit. Sed oblitus eſt, ut puto, in ſacris Litteris Moſem, Phinees, Heliam, Jehu, Ezechiam, Joſiam, & alios laudari propter pietatem, quod aut lucos, & Templa Idolorum disjecerint, aut impiis ſublatis cultum ac Religionem Dei veri propagarint. Oblitus eſt, Religionem praecipuum eſſe bonum humani generis, politice etiam conſiderati. Neque perſpexit, aliter Regem, quia homo eſt, aliter quia Rex eſt, & Rex Chriſtanus, inſervire Deo, ac aeternae hominum felicitati, debere. Quod ſi hominum ſingulo-

rum

rum virtus est, & quiddam etiam debitum, Veritatem cognitam propagare, ac bonum diffundere, erroremque atque superstitionem auferre: quanto magis Regum munus id erit, quorum curae tradita est vera populorum felicitas, quorum auctoritati demandatum & vitia emendare ac evellere, & virtutes, quarum prima Religio est, conservare, poenis quoque, si res poscat, adhibitis?

At, reponit Phereponus pag. 604. *nulla alia tutela indiget Veritas, nisi ut ei liceat luce propria fulgenti oculos hominum ad se convertere, & firmis rationibus animos eorum allicere. Nulla erroris oppugnatio certior est quam ut perspicue confutetur, & libere retegantur hallucinationes. Sic ergo faveant Magistratus Veritati, sic Errori adversentur. Ubicumque utrumque licebit facere, brevi de Errore Veritas triumphabit.* Profecto & nos dicimus, nullam erroris oppugnationem esse validiorem, quam ut perspicue is confutetur; immo nullam aliam ejus oppugnandi rationem legitimam nos novimus, quando ipsas errantium vexationes ideo solum probamus, quod a veritate devii per eas fieri soleant attentiores ad perspiciendos errores. Nulla autem alia tutela, quam confutatione errorum, juvandam esse Veritatem, & etiam si nil aliud agas, brevi de Errore ipsam esse semper triumphaturam, suadere quidem, sed nobis nunquam persuadere Phereponus poterit. Nimium in nostros omnium oculos experimenta contraria, eaque passim, & omnium temporum, incurrunt. Certe arbitretur, ut puta, Phereponus, cum Veritate consentire Arminianorum opiniones. Easdem porro perspicue exposuerunt Arminius, Episcopius, Grotius, & alii non pauci; contrarias quoque rationibus variis infectati sunt iidem. Nunquid vero in Arminii sententiam ingenti copia concessere conterranei saltem Calvinistae rigidiores? Nunquid Calvini dogmata de Lutheri erroribus hucusque triumpharunt? Num de ipsis Idololatris, atque Judaeis, quibuscum versantur Batavi? Alia innumera exempla praetermitto. Aut ergo fateatur Phereponus, veritatem sibi suisque deesse (quod nos credimus): aut intelligat, non sufficere interdum veritatis praedicationem; sed moderatas quoque & opportunas vexationes non parum prodesse ad effringendam pertinaciam & caecitatem, quam Veritatis praedicationi opponere solent errantes. Neque solum obduratae perstant in veteri errore mentes, sed quotidie in novos alios diffluunt, in Haereses, in Schismata, in Scepticismum ac Atheismum ipsum, si nullo freno, si nullo terrore compescantur. Non ergo Veritatis, sed Erroris conservatio & propagatio ex ea licentia, & pace dimanat,

nat,

nat, quam Phereponus tantopere extollit atque commendat. Confutatione autem non indiget, quod subinde ille in culpam potius Christianorum, quam in vitiosos Ethnicorum affectus, rejiciat seram post Constantinum ipsum de Ethnicismo victoriam. Nemo rerum caussas intime perscrutetur, & Historiam calleat, secumque reputet, quid ante & post Constantinum, & nostra etiam tempestate, factum fuerit, & fiat: cui statim innotescere non possit, quam leviter, quam sine pudore, & quanta cum infamia Christianae Religionis, atque contemtu veritatis, talia nunc a Pherepono obtrudantur.

Infra contendit idem Censor, imperite ratiocinari Augustinum, dum in Haereticos, atque in impias dissensiones juste exerceri posse rigorem legum putat, quia Apostolus inter opera carnis enumerat *fornicationes, immunditias, contentiones, aemulationes, animositates, dissensiones, & haereses*. Inquit ergo Phereponus: *Quis ignorat, quaecumque Evangelicis Legibus damnantur, & quae praesertim Paulus loco ab Augustino allato perstringit, civilibus legibus nec solere plecti, nec posse?* Tum addit, *Leges civiles esse hominum conditioni attemperatas, nec ab iis eximiam quandam sanctitatem postulare, sed tantum eam virtutem, sine qua Civium societas incolumis esse non potest*. Augustinus locum Apostoli attulerat, ut ostenderet, Haereses, & Schismata, & dissensiones in Doctrina Fidei, iniquitatis esse fructus. Quum vero Idolorum cultores juste puniri posse Donatistae faterentur: hinc Augustinus Haereticos quoque merito vexari atque coerceri posse inferebat. Phereponus contra neque Haereses, neque Idolorum cultum inter ea crimina recenset, propter quae a civilibus Legibus sunt homines male habendi. Quod quum audio, mihi videor audire hominem nulli Religioni addictum, aut certe a veritate Religionis Christianae alienum, qui jura duntaxat politica atque temporalia populis praescribat, nihilque de Religione vitiosa vel falsa curandum esse summis Potestatibus dicat. Sed nos respondemus, pleraque ex iis, quae per Apostolum damnantur, civilibus Legibus posse, ac solere interdici atque puniri, praesertim si haec vitia potiorem populi partem occupent, aut in immodicos excessus erumpant. Deinde dicimus, Idololatriam, Impietatem, Haereses, & Schismata, mala omnium gravissima esse. Quare ubi populi & Reges in Christi Religione & Ecclesia descripti sunt, hoc est qua Christiani sunt, & auctoritate eminent, quantum possunt studere debent, non solum ut ne tantum bonum inter cives pessum eat, sed etiam ut perditum recuperetur. Nunquid enim liberum esse, & licere impune

pune cuicumque debet vel temerario vel deliranti, frangere divinitus datas Religionis verae Leges, & caeleſtia Dogmata falſi arguere, & impiis opinionibus animos hominum corrumpere, & Deum blaſphemiis appetere, & Sacerdotibus a Deo conſtitutis negare obſequium, & recte ſentientes erroris per calumniam arguere, & diſſidiis prout lubet unitatem Fidei atque Eccleſiae diſrumpere, populumque aut exemplo aut praedicatione in errorem ac impietatem impellere? Quid fiat de ſanctiſſima Religione, ſi nullo freno compeſcenda eſt ingeniorum licentia, atque animorum corruptio? Utique civiles Leges eximiam quamdam ſanctitatem a populo non exigunt, & humanae infirmitati indulgent. Sed qui a germana Religione abeſt, & Idolis famulatur, & ambitioſo Schiſmate dilaniat Eccleſiam Dei, non ſolum mediocri illa ſanctitate caret, ſed exſecranda impietate abundat, a qua niſi ante mortem ſe expediat, neque ipſi proderit mediocris ſanctitas, neque ulla virtus. Nequit autem fieri, quin & civilis ſocietas ex his etiam diſſenſionibus aliquas tandem contrahat rimas, & potiſſimum ſi ſcriptis & eruditione error invadatur, veritas depraedicetur: quod facere jubentur Chriſtiani manifeſto ſuae Legis praecepto, & Caritatis conſilio, & Juſtitiae fiducia. Etenim aegre fert unuſquiſque, ſe Deo inviſum credi propter ſuas opiniones, impiumque idcirco, & Antichriſtum, & errantem ſeſe appellari, ſibique aeternae mortis poenas ab aliter ſentientibus deputari. Hinc odia, ſimultates, atque contentiones, quas nulla Hiſtoria non refert, ipſaque experientia nunc etiam abunde teſtatur. Quid, quod ab Evangelica ipſa Lege jubemur Haereticos, & impios, devitare, atque ab eorum abſtinere commercio, niſi aliud neceſſitas politica ſuadeat? Plerique autem Politicae Diſciplinae Magiſtri ſatis oſtendunt, Religionum diverſitatem civili etiam Regnorum tranquillitati, & concordiae nimium nocere. Quis igitur injuſtitiae poſtulare audeat Reges auctoritate ſua uſos, ut una vera Fides propagetur, ut error proſcribatur, ut unitas Religionis & Eccleſiae cuſtodiatur, ſive inſtauretur, atque ut legitimus Chriſti grex in mille Sectas Opinioneſque contrarias atque abſurdas pro hominum arbitrio quotidie non ſcindatur; quod fieri, ſi Phereponianis conſiliis contenti ſumus, facillime poteſt ac ſolet?

Alia ſunt, quae congerere me vetat alio feſtinans oratio. Sed reponit Pherepontus iſta Lactantii verba e Lib. 5. Cap. 19. mihi 20. Div. Inſt. *Defendenda Religio eſt, non occidendo, ſed moriendo* (*monendo* habent alii Codices); *non ſaevitia, ſed patientia* (*ſapientia*

tia habent alii Codices) *non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, haec bonorum* &c. *Nibil est tam voluntarium, quam Religio; in qua si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla est.* Haec, ut opinor, loca illa sunt veterum Scriptorum, quae nuper ajebat Phereponus, se posse, at nolle producere in suae sententiae tutelam. Non dissimilia ex Arnobio petere potuit, hoc est ab ejusdem Lactantii Magistro. Equidem excipere possem contra istorum Scriptorum auctoritatem, quae inter Christianos tanti, ut constat, non est, & cui graviorum Patrum sententiam opponere liceret: attamen respondere juvat, talia quidem posse convenire in Ethnicos, non autem in Catholicos Principes. Illis una cura erat Christianam gentem non monitis, non rationibus, non doctrina, sed caedibus, & immanibus tormentis vincere. Christiani vero Principes gentem nondum Christo deditam non sine persuasione, argumentis, & Caritate ad rectam Fidem pertrahere conantur. Si aliqua vi interdum utuntur, & vexationibus, moderate & ex amore utuntur, qualis poenarum usus deceat Patrem, ac Principem amantem, non crudelem Tyrannum. Et ne nos quidem eos umquam occidendos profitemur, ideo duntaxat quod a nobis diversa sentiant: quippe nostra quoque sententia est, Religionem voluntariam esse debere.

Quamobrem nihil heic simile habet Catholicorum Principum usus cum teterrima Paganorum impotentia atque crudelitate; neque Lactantii sententia excludit salutarium poenarum usum, quem in parentibus vel amantissimis contra filios reluctantes atque errantes nemo est qui vituperet aut damnet. Lactantius vero, atque Arnobius, nihil aliud detestabantur, quam vim sine persuasione & ratione adhibitam, & vim crudelissimam, quae invitis voluntatibus Religionem ingerat. *Non audent*, ajebat eodem loco de Ethnicis Lactantius, *quidquam de rebus docere divinis, ne & a nostris derideantur, & a suis deserantur.* Furor & saevitia pro rationibus erant. Igitur quamvis statuamus, uti revera statuendum est, Religionis verae electionem voluntariam esse debere, atque ad illam invitos homines non esse adigendos; adhuc tamen statuendum est, licitum esse ac saluberrimum severitatis usum, qua homines urgentur, ut falsam Religionem, impietatem, erroremque suum animadvertant, veramque Religionem rationibus victi libere ac voluntarie postea amplectantur. Hoc est, etiamsi voluntarium esse debeat, Virtutem & Religionem veram sequi, nam sine voluntatis consensu Virtus nulla est, atque Religio; attamen liberum esse cuicumque non debet in vitia

voluntarie ferri, in impietate pacifice vivere, & a Veritate, ſanctaque Religione pro ſuo arbitrio deficere. Poſtremum hoc oſtendat Phereponus; oſtendat, liberum eſſe debere cuicumque maxima ignominia afficere Deum, & abuti ſua poteſtate illum, qui ab impietate, ac errore omnium pernicioſiſſimo per aliquas moleſtias revocare conetur ſubjectam gentem, ipſamque facere Deo amicam; demonſtret, praeter jus & fas agere, qui moderato rigore cohibeat arrogantes, ignaros, & ſceleſtos, quominus a veritate ac unitate Catholicae Eccleſiae tanti facienda ſeſe libere divellant, & Schiſmata ac Haereſes ita Deo inviſas conflent. Denique reſpondeat Patribus, & Auguſtino in primis, tanta argumentorum copia id licere, & laudandum eſſe oſtendentibus. Sed ille rem confeciſſe ſe putat, quod unum aut alterum ex iis argumentis curſim, ut hactenus vidimus, arrodat.

Incommoda interim nobis ille minatur ex hujuſmodi ſententia. Verum haec abeſſe debere dicimus, quia dum attente rationes expendantur, conſtare poteſt, & re ipſa conſtat, quaenam ſit vera, quaenam falſa Religio; quo poſito nemo niſi caecus & ſumme impius perſequi poteſt Religionis verae cultores. Eo tandem illi neceſſe eſt dilabatur, ut neget conſtare poſſe, ſive dicat incertum eſſe, cuinam ſit germana Religio. Nos contra id falſum eſſe oſtendimus ex abſurdis, conſequentibus hujuſmodi ſententiam, Stoicis, Symmacho, aliiſque recentioribus non ingratam. Provocamus deinde ad experientiam, immo ad ipſum Phereponum, qui negare nequeat, quin falſitas cujuſcumque Religionis a Chriſto averſae evidenter intelligi poſſit. Quod ſi Ethnicis, Muhammedanis, atque ipſis Haereticis id non conſtare dicatur, ii monendi ſunt, ut attentius rationes Catholicorum audiant, & aequius judicent. Sin errorem vel his auditis fovere pergant, ii non placide ferendi ſunt, qui ex affectu pravo ac pertinacia videre nolunt, quod aequus omnis judex videat. Non autem damnandi, qui temperata aliqua vexatione illos urgent ad intuendam veritatem noſtrae Religionis, & errorem ſuae. Immo commendandi, qui recta in Religione perſtant, rationibuſque, ac perſuaſionibus, & praedicatione non minus demonſtrare, quam propagare conantur rectam hanc Religionem, & ſalutari etiam ſeveritate ex officio Caritatis in ſubjectam gentem utuntur, ut iſta aut erudiri ad ipſam Veritatem, ſe patiatur, aut ad ipſam Veritatem, quam temere deſeruit, ſe rurſus reſtituat.

Quod eſt ad Auguſtinum in Donatiſtas agentem, nihil evidentius eſt, quam ipſum pro bona cauſſa adverſus errorem ſcripſiſſe, & mo-

& moderatum rigorem Legum jure ab ipso fuisse probatum. Lepidum autem se nobis exhibet Phereponus, quum pag. 493. in notis ad Aug. Epistolam XCIII. argumenta ejusdem pro aequitate persequutionis in Donatistas facta his verbis amoliri nititur. *Heic & ubique statuit, atque adsumit pro comperto Augustinus, quod in controversia erat positum, suam nimirum Ecclesiam fuisse unam, exclusis Donatistis, Christi Ecclesiam. Non equidem probo Donatistarum Schisma, sed cum illis disceptanti absurdum fuit perpetuo id adsumere, quod praefracte negabant.* Is fuit Donatistarum error, ut illius Schismatis injustitia facilius, quam aliorum complurium, liquido se prodere posset. Pleraeque aliae controversiae inter Christianos in Juris & Opinionum discordia versantur. Illa in Facti contentione potissimum sita erat; quare civili etiam Judicio dirimi, ejusque asseclae ad formam juris communis absolvi, sive damnari poterant. Et re ipsa, ut unum hoc dicam, Caecilianus non semel objecta sibi crimina purgavit cum in Imperatoris aula, tum in Conciliis Episcoporum. Nisi Donatistarum vesaniae aliter visum fuisset, jam sublata erat Schismatis caussa. Id aequus omnis rerum aestimator tunc perspiciebat; nunc aperte idem nos perspicimus; & ipse Phereponus non heic tantum, sed alibi quoque Donatistarum Schisma improbavit. Quid est ergo, quod idem Phereponus adversus Augustinum nunc habet? *Assumit Augustinus pro comperto, quod in controversia erat positum.* Hoc est, male Augustinus contendit, justam esse in Donatistas Legum severitatem, quia nondum ostendit, injustam esse ipsorum Donatistarum secessionem, & Haeresim. Qua in re lepidum, ut dixi, nobis se praebet Phereponus. Nam si constat illi, aeque ac reliquis nostrorum temporum Christianis, inique Donatistas delirasse: cur nunc ille petit, ut eadem veritas ab Augustino demonstretur? sive indignatur, quod demonstrata non fuerit? Si hoc unum (ut jure vexatos Donatistas intelligamus) Pherepono, & nobis deest, nempe intelligere prius, an Donatistae a vera Ecclesia exciderint: jam Pherepono, jam nobis id certum est atque compertum. Ergo hinc arguere, Pherepono non repugnante, debemus, merito exagitatos fuisse Donatistas protervos, & injustae secessionis reos. At, inquit ille, Donatistae hoc praefracte negabant; & Augustino demonstrandi onus incumbebat. Quid hoc quaeso ad nos? Non Augustino jam e vivis sublato; sed nobis viventibus persuadere Phereponus cupit, justum vocari non debuisse adhibitum adversus Donatistas rigorem, quia Donatistae se perperam egisse praefracte negabant, & Augustinus

guſtinus eos rationibus non convincebat. Ergo nos, quum vel ex ipſa Phereponi confeſſione liqueat, perperam Donatiſtas egiſſe, ideoque ſuperfluum ſit id ab Auguſtino demonſtrari: nos, inquam, judicare debemus, juſtis legibus compreſſam fuiſſe Donatiſtarum amentiam, licitamque fuiſſe perſequutionem illam, alioqui moderatam, ſcilicet, ut cum Auguſtino loquar, *potius admonerentur ab errore diſcedere, quam pro ſcelere punirentur*.

Inquiat porro Pherepoпus, quidquid ſit de confeſſione mea, abſurdum ſemper fuit Auguſtino id aſſumere pro comperto, quod Donatiſtae negabant. Mihi autem mirum videtur, hominem hunc tam inani cenſurarum genere delectari, & diſtinere Lectores. Quotus enim quiſque eſt, qui neſciat, quot ſcriptis & argumentis, & quam evidenter Auguſtinus, vel antea quam Epiſtolam XCIII. ſcriberet, Donatiſtarum ſophiſmata, & errores disjecerit? Deinde in eadem Epiſtola ad Vincentium id praecipue quaerebatur, num perſequutio omnis illicita ſit; Auguſtinus autem oſtendit, eam eſſe laudandam, quae pro Veritate contra pertinaciter errantes ex officio Caritatis inſtituitur. Tandem in ipſa eadem Epiſtola multa habet Auguſtinus, ex quibus intelligere poſſit quilibet veri amator, juſtitiam a Catholicis, culpam a Donatiſtis pervicacibus ſtetiſſe. Quamobrem, tametſi Auguſtinus nihil in ea Epiſtola attuliſſet pro bona Catholicorum cauſa, abſurde non egiſſet; quanto autem minus abſurde egiſſe dicendus eſt, quum & ibi unam Catholicorum Eccleſiam oſtenderit eſſe Chriſti Eccleſiam? Si Donatiſtae id praefracte negabant: num propterea minus nocentes erant? Num eorum negatio vim Catholicarum rationum frangebat? Minime gentium. Nunc illius controverſiae judices ſunt aequi Lectores, & victoriam ſine dubitatione adjudicant Catholicorum parti. Iidem quoque judicabunt, num Phereponus quidquam ſolidi hactenus depromſerit, quod negotium faceſſere poſſit Auguſtino affirmanti, moderatam errantium in Fide, & deficientium ab Eccleſia vera, vexationem licitam eſſe. Et tandem, ut ſpero, animadvertent, non Auguſtinum pro comperto adſumſiſſe, quod in quaeſtione erat, ſed quidem Phereponum graviter errare, quod ſemper pro comperto adſumat, veram Religionem, & germanam Chriſti Eccleſiam certo cognoſci, atque evidenter apparere non poſſe in terris, atque eodem jure praeditos, & in eodem incertitudinis loco eſſe quoslibet hominum coetus, quod eſt ad Religionem.

CA-

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

In Judaeos, Ethnicos, & Muhammedanos minus aspere agendum Catholicis Regibus. Rigidius habere Haereticos fas est. Et in eos tamen spiritus lenitatis est retinendus. Haeretici meri, Haeretici seditiosi. Postremi poenis gravibus digni, sed non fingenda crimina. Haereticos alienae ditioni subditos plectere non licet. Errantes alii pertinaces, alii dociles. Inter primos mitius habendi, qui cum lacte biberunt errorem, quam qui ultro errorem adsciverunt. Attamen & heic audiendae Caritatis voces, misericordiae futurus locus. In errantes non pertinaces clementius agendum. Quae regulae Judicibus Catholicis heic futurae.

DIXIMUS hactenus, licitam esse temporalem vexationem errantium in Fidei Doctrina, ut ab errore ad veritatem assurgant. Non tamen diximus, licere semper, multoque minus diximus, semper debere Principes pari severitate mederi animis aegrotantibus. Etenim quod est ad eos, qui foris sunt hoc est Ethnicos, Muhammedanos, atque Judaeos, & si qui sunt horum similes; Principi non licet eosdem afficere suppliciis, & urgere aspere ad veram Fidem amplectendam. Fas est quidem publicam professionem, & externum Superstitionis exercitium iis interdicere, privilegiis in reliquos effusis eos privare, atque etiam, dum converti nolint, & Regibus commodum videatur, e Regno dimittere & expellere, ut a Religionis verae cultoribus illorum sedes justius ac utilius occupentur. Ceterum nocere eorum vitae, eorum corporibus, eorum fortunis, illa dumtaxat de caussa, quod in errore pertinaciter versentur: a Catholicae Ecclesiae doctrina nimium abhorret. Si qui auctoritate sua, in Americanos praecipue populos, abusi sunt, Religionis titulum impotentiae ac avaritiae propriae obtendentes: ii non solum apud omnes male audierunt, sed Apostolicae etiam Sedis oraculo compressi sunt.

Quod est ad Haereticos, quos Ecclesiae subdit Baptisma Christi, nos aliis juribus utimur. Profecto ubi intelligas, esse veram apud Catholicos Ecclesiam & Religionem Dei, idque demonstrari posse statuas (quod certe nos statuimus): illico Justitia & Caritas postu-

postulant, ut nulli curae parcas, quo tantum bonum in populis; jam illud libere amplexis, sartum tectumque tueare. Abominandae perduellionis crimen est, a veritate jam suscepta deficere, & in errores perniciosissimos sese conjicere. Tum quis ferat intolerandam illam ambitionem, quae & Ecclesiam discindit, & aspernatur datam divinitus Sacerdotum choro, summisque Pontificibus auctoritatem? Magni sceleris reos nemo eos non agat, qui non erraſſe contenti, alios quoque in Fide & Veritate stantes, aut praedicatione errorum, aut exemplo, polluere & seducere nituntur; & aures ad Veritatis argumenta, ad monita Pastorum, pertinacissime claudunt; & infamant innumeris modis, ridendamque exhibent veram Christi Religionem atque Ecclesiam. Heic frenis indiget humani Arbitrii libertas; heic ipsis hominibus expedit Legum rigore ac terrore compesci; atque ut laudandae sunt Leges, quae nos impie agere vetant, ita commendandae, quae nos impie credere ac sentire non sinunt. Si rationes, si persuasiones, aliaeque mitiores Artes nihil proficiunt: non irascendum Medico asperis utenti remediis, ut sanet; sed aegrotorum pertinaciae, se aliter non permittentium sanari, succensendum est.

Neque tamen heic ego sum, ut suadeam, Haereticos ab Ecclesia damnatos, morte ipsa esse mulctandos. Mihi potius & unice sumo, commendare & suadere summis Potestatibus moderationem hac in re & mansuetudinem Sancti Augustini, cujus nunc negotium agitur. Certe ille semper absuit a suadendis extremis suppliciis in Haereticos vel pertinaces. Quae adhibere quanquam multorum sententia & liceat, & prosit interdum, attamen ab ipsis quantum fieri potest abstinendum, & solicite Principibus cavendum est, ne aut Justitia, aut Caritas in eorum usu quidquam laedantur: Ecclesiasticorum autem omnium esse puto, Legum justitiam hocce in negotio mitigare potius, quam accendere, & *spiritum lenitatis* ab Apostolo commendatum, non vero saevitiam ubique prodere; & meminisse, *Ecclesiasticam lenitatem*, *Sacerdotali contentam judicio*, *cruentas refugere ultiones*, uti ait S. Leo in Epist. 93. Tantum autem abest, ut Ecclesia suadeat extremam severitatem in devios a Fide, ut ab ipsis sacris arceat religiosos viros, talia suadentes, aliquove pacto in judicium mortis influentes. Ideoque vel quum incorrigibiles atque damnatos Haereticos saecularibus Judicibus tradit, obsecrat, ut leniter in ipsos agatur: quod vellem, semper ex animo, & non interdum ex consuetudine, per nonnulos factum fuisset. Quanquam enim dica-

dicamus, Judices, Principes, & Reges contra jus fasque non agere, quum in Haeresi & impietate obfirmatos, aliorumque seductores, extremis etiam plectunt poenis: & quanquam fatendum sit, nimiam humanitatem, ac impunitatem errantium ad errores & crimina multiplicanda inservire, & idcirco necessarius sit Legum terror, & justissima sit poenarum temporalium severitas: nihilominus ad neminem magis, quam ad Christi Sacerdotes pertinet, mitiora semper consilia eligere & praebere; atque obstare ne plus quam deceat, & expediat, & aequum sit, in hujusmodi hominum genus saeviat Saecularis potestas. Dicam enim cum Apostolo Heb. V. 1. *Omnis Pontifex ex hominibus assumtus, pro hominibus constituitur in iis, quae sunt ad Deum, qui condolere possit iis qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.*

Itaque primo animadvertendum est, duplici de caussa reos esse posse Haereticos. Altera est Haeresis ipsa, sive error in Fidei doctrina, & dissensio ab Ecclesia vera. Altera est seditio, & contemtus civilium Legum. Quoties ab obsequio & obedientia Regum, quam exigunt Politicae Leges, Haeretici deficiunt, aut societatis civilis jura turbant, & sese mergunt in horrenda flagitia: tum non secus ac alii seditiosi plectendi sunt, & coercendi, Pherepono ipso consentiente atque laudante. Ex hoc potissimum capite quasdam Haereticorum Sectas & caedibus, & exsiliis aliisque gravibus poenis affectas ac dissipatas novimus, sine crudelitatis nota sine vituperio Principum & Judicum. Nam quae bene constituta Respublica ferat Manichaeorum, Adamitarum, Fratricellorum, Quietistarum, aliorumque hujusmodi pestium sordes, si vera sunt, quaecumque de iis feruntur? Quis jure non abjiciat ac evellat de Regno suo opinionum illarum fautores atque praecones, quae moliuntur Atheismum, quae licentiam peccandi faciunt, aut ad ipsam citatis equis trahunt? Donatistarum autem crudelia facinora tum in Catholicos, tum in seipsos, & Caesarearum Legum auctoritas conculcata ab ipsis, nimium vulgata sunt in Ecclesiasticis Historiis. Eadem de Albigensibus dicas, de Anabaptistis, de Hussitis, de Puritanis, aliisque hujusmodi Haereticis. Quod enim est ad Calvinianos, qui tamdiu Galliarum Regna infecerant, & seditionibus turbisque vexarunt ac diviserunt, legendus est integer non ita pridem editus Liber a doctissimo quodam Scriptore Gallicae Congregationis Oratorii, & subjectus Libris postumis V. Cl. Thomassinii de *Edictis aliisque rationibus conservandae unitatis in Ecclesia Catholica.*

Nescio igitur, quei expostulare de Regibus atque Principibus possit turbulentum hoc hominum genus, si poenis gravibus, si exsilio, si gladio mulctetur. Num ignorant, quantopere Apostolus, & recta Ratio nobis commendent, parere & obsequi summis Potestatibus? Tanta vis est illius legis, ut ne ipsis quidem Catholicis Religionis caussa vexatis liceat seditiones conflare, & a Principum obsequio desciscere, & Politicas conculcare Leges. (a) Fides, inquam, servanda Regibus & Principibus vel impiis & Haereticis: neque eorum usurpanda jura, licet illorum Legibus Catholici non teneantur quidquam facere contra ipsam suam Religionem atque conscientiam; tunc enim non tumultus excitare, neque armis se tueri, sed collum dare gladio jubentur, potius quam iniquis obtemperare praeceptis. Quanto autem magis intolerandi sunt, qui talia audent contra Dominos suos legitimos pro errore ac impietate tuenda? Heic autem meminerint Reges, non conficta crimina, non somniatas seditiones, non falso attributas conjurationes esse puniendas. Politicas, inquam, causas minime veras adsciscere nefas est, ut speciosius alienae Religionis homines vexentur, & Religio invisa eliminetur. Quo titulo videant Angli, num sui Majores unqnam peccarint, quum tot Catholicos suppliciis, exsilio & morte affecerunt, quanquam nullum aliud istis fortasse crimen foret, nisi eam ipsam Religionem sancte profiteri, quam a Romanis Pontificibus olim Britannia acceperat. Ubi vero ejusmodi criminibus Haeretici sese re ipsa obstrinxerint, modo eorum animi ad rebellionem seditionesque nimium proni alioquin non inveniantur, & dum clementia Principum in Regni & Religionis perniciem minime redundare possit, indulgentia invitante reos ad scelera nova: a mansuetudine Sacerdotum non abhorret, immo cum ipsa penitus consentit, veniam interdum pro illis & poscere & impetrare. Legatur in hanc rem Epistola 127. Augustini, qua Donatum Africae Proconsulem rogat, ne pro meritis facinorosam Donatistarum factionem corrigat. Legantur etiam Epistolae 158. 159. & 160. Nemo autem, ut arbitror, erit, qui his lectis non laudet ac amet Augustini, aliorumque Catholicorum in Africa Sacerdotum lenitatem, & contra non irascatur Pherepono, indigne non uno in loco habenti Augustinum Christi Sacerdotem apud Saeculares Judices agentem, ut mitibus potius quam atrocibus poenis Donatistarum comprimeretur insania.

(a) Consulendus prae ceteris doctissimus *Jacobus-Benignus Bossuet* Meldensis Episcopus, hocce argumentum egregie pertractans contra Ministrum *Jurieu* in Opere cui titulus: *Cinquieme Avertissement aux Protestans sur les Lettres du Ministre Jurieu.*

Alii sunt Haeretici, quos aut voluntas bene composita, aut virium defectus ab instituendis Seditionibus abhorrentes fecit. Unum in eis crimen Error, Schisma, & Haeresis. Gravissimum sane crimen in Deum, in Veritatem, in Ecclesiam, atque in se ipsos; sed non semper, non ubique, non in omnibus, pari suppliciorum ratione, atque asperitate plectendum. Varia itaque heic nobis consideranda veniunt. Primo, nefas est Regibus atque Principibus Haereticos alienae ditioni subditos, sibique nullo jure obligatos, ea tantummodo de caussa, quod Haeretici sint & ab Ecclesia Catholica aversi, aut bello invadere aut ulla afficere molestia, sive intra sive extra fines Regni sui, dum constitutis legibus politicis iidem intra Regnum se alioqui inobedientes non praebeant. Hos nequaquam idcirco laedendos, cum Evangelica doctrina, tum recta Ratio, & jus Gentium satis ostendunt. Illud etiam inter Catholicos compertum, iisdemque nititur fundamentis, non licere summis Potestatibus frangere fidem datam Haereticis subditis, nedum ab aliena ditione pendentibus. Pactis, inquam, foederibusque standum est cum ista quoque gente percussis, eique religiose servanda fides, ac si nostra cum Religione omnino sentirent; neque aliis de causis recedere a promissis licebit, quam quibus recedere fas est inter ipsos Catholicos secundum jura Gentium atque Naturae.

Secundo, distinguenda est errantium cohors in pertinaces, ac minime pertinaces. De pertinacibus sermo nunc sit. Magna est utique hominum calamitas, in errorem labi; sed magna iniquitas, animum in ipso obfirmare velle. Quanquam enim ideo in sententiis absurdis, falsis & impiis persistant non raro homines, quod ipsas sententias & rectas, & veras, & pias arbitrentur, atque idcirco, si non excusatione, at certe miseratione aliqua dignos se praebeant; nihilominus alia ex parte effugere non possunt abominandi criminis culpam. Facit nempe eorum arrogantia, eorum superbia, atque temeritas, ne errorem ultro adscitum ponant, atque in castra veritatis immigrent aliquando. Et cur non appellemus temeritatem atque arrogantiam, suam, hoc est fallacissimi hominis praeferre, immo opponere opinionem judicio Ecclesiae Catholicae, Pontificum Maximorum, Conciliorum, & Episcoporum, quos tamen Deus Judices nobis reliquit in Fidei controversiis, & ad eos audiendos ire nos jussit in ejusmodi caussis? Nam quod ajunt, & contendunt, ipsam Ecclesiam erroribus esse obnoxiam, nihil aliud est, quam sibi adimere viam omnem erroris dignoscendi, & assequendae Veritatis,

 quam

quam tamen unam Christus ipse nobis in hac mortali vita constituerat. Porro neque de numero, neque de Ecclesiae aliqua imagine plaudere sibi possunt Haereticorum conventicula; tum quod abjecta Ecclesiae Catholicae auctoritate, cujuscumque alterius Ecclesiae auctoritatem, abjiciant oportet; tum etiam quod eorum patres perperam soli sese opposuerunt Conciliis veris, & verae Ecclesiae, eorumque posteri quamvis in ingentem copiam crescant, vitium & culpam temeritatis paternae retinent, & minuere amplius nequeunt.

Pertinax igitur hoc hominum genus, quod aut se argumenta Veritatis edoceri non patiatur, aut edoctum, Veritati ipsi atque ipsi Ecclesiae Veritatis columnae resistat: gravi se crimine obstringit, & propterea jure coercetur, & coercendum est; & acribus poenis ejus pervicaciam (si aliis noceat) sive emendare, sive punire justissimum fuerit. Sed Justitiae duntaxat non est heic habenda ratio. Caritatis quoque Christianae praecepta atque consilia occursare in primis debent oculis Principum, & Regum. Quamobrem considerandum est rursus, duplicem esse posse istorum Haereticorum pertinacium turbam. Hi errorem & Haeresim, una cum lacte biberunt; isti jam adulti. Priores a nulla Religione ad alteram defecere, sed quam pueri didicerunt, hanc postea tueri pergunt. Posteriores inconstantia delectavit: infortunium nempe grave, si de una fallaci Religione in alteram fallaciorem latus mutarunt; at gravissimum ac perniciosissimum crimen, si de vera desciverunt in falsam. Dico ergo, illorum in errore pervicaciam aliter, hoc est longe mitius, quam istorum, esse habendam. Siquidem ignorare, & non sentire nemo potest, quam altas radices in animis mortalium agat a teneris unguiculis inspirata cujuscumque Religionis opinio. Sit licet falsa, impia, atque ridenda Religio; dum accepta sit a parentibus filiorum amantissimis, dum antiquitate aliqua constet, dum tenellis cordibus inscripta fuerit: in naturam, ut ita dicam, transit; quantaque facilitate impressa fuit, tanta vicissim difficultate exsculpi atque expelli inde potest. Nimium vulgaria sunt istius veritatis exempla, ut heic referre sit opus. Quis ergo tantam hanc hominum infelicitatem potius quam temeritatem supremis plectendam suppliciis unquam pronuntiet? Immo quis miseratione dignissimam non affirmet? Hos doceri, hos terrere fas est, & quoties in antiquo errore obfirmatissimo animo perstent, ipsique fulgentissimae Veritati resistant, eis negare privilegia, incommodisque etiam, & exsilio illos mulctare pro errorum gravitate, & varia conditione temporum, utile, licitumque

puto.

puto. Sed isti ab iis semper discernendi, qui studio culpaque tantum propria in errorem se praecipites dedere. Ne punire gladio velis, quod isti ut aliter esset efficere, quum nascerentur & educarentur, minime potuerunt. Nam quamvis postea possint, & pervicaciter nolint; ab eadem tamen infelicitate nativitatis atque educationis haec ipsa descendit in errore pertinacia.

Tertio, ad eos quod attinet, qui de veritate ac unitate Ecclesiae Catholicae in haereses erroresque adulti defecere, & auctoritatem summorum sacerdotum aspernantur, atque irrident: alia convenit severitatis ratio. Eorum vitio, ac temeritate factum est, ut laberentur in tenebras, sibique atque Ecclesiae verae nocerent. Eorum superbia deinde fit, ut in falsitate perstent, & ad lucem rursus non assurgant. Ideo quidem plerique non assurgunt, quod putent, se contra conscientiam acturos, & Deo displicituros, si ad veterem sententiam revertantur, iterumque cum Catholica Ecclesia consentiant; sed temere id putant, & eorum culpa factum est, & fit, ut sic putent. Porro quemadmodum ebrius & perditus amator poenam criminum, ebrietatem & amorem consequentium, non effugiunt, quia causam hujusmodi criminum ipsi volentes elegerunt; ita & qui lubens errori mentem mancipavit, culpandus deinde est, quod ad ipsum errorem dignoscendum atque ejurandum induci non possit. Sibi imputet, qui optimam opinionem in pessimam commutavit, si nequeat de pessima in optimam reverti. Optimam autem rursum inveniet, si livorem ponat, si attentum se praebeat vocibus Veritatis: quod quum facere nolit, magno se crimine profecto obstringit. Quid si non erraffe iste contentus, errorem quoque evulget, litterisque consignet, ac praedicatione persuadeat? Hujusmodi hominem societati humanae perniciosissimum ferat, excuset, absolvat, qui velit; non excusabunt, neque ferent, quibus notum est, quantum bonum sit, in Religione vera sive in Veritate stare, quantumque malum ab ipsa discedere. Quid si semel iste emendatus ac toleratus, in ejuratis erroribus iterum deprehendatur? Nemo non videt, quid asperi mereatur perversa isthaec hominis voluntas, & illusoria poenitentia, & periculosa contagio.

Attamen & heic audire juvat Caritatis voces, etiam atque etiam commendantis, ut quam difficillime, quam rarissime ad extrema Haereticorum atque Apostatarum vel pertinacium supplicia deveniatur. Caritate ergo hortante, reorum personam prius induere debent supremi Judices, & Magistratus; quod quum fiat, non tam

proni

proni subinde erunt ad arripiendam securim, non tam lenti ad misericordiam impertiendam. Culpam autem Haereticorum quorumdam etsi non tollit, aliqua tamen ex parte minuit considerauda in iis voluntas. Non improba plane, non prorsus vitiata in illis est interdum hujusmodi potentia. Vellent Veritatem servare, Deo placere, & errorem effugere; dumque etiam pro errore ac impietate pervicaciter pugnant, se gratum Deo facere persuasum habent, suaeque obsequuntur conscientiae. Culpam quidem, ut diximus, ne sic quidem apud homines, eoque minus apud Deum, effugiunt, quum in causa sit ipsa eorum Voluntas, ne errorem dignoscant & Haeresim exuant; sed non parum extenuare potest culpam ipsa haec eadem Voluntatis in bonum & verum inclinatio. Peccat in iis Intellectus potissimum. Omnia autem delicta, quae ob impetum affectuum, atque errorem Intellectus patrantur, quippe quod in ipsis non praecedit omnino libera electio, mitius punienda sunt, & veniam aequius impetrant, quam quae proficiscuntur a prorsus libera electione, & perversitate Voluntatis. Haeretici autem, vel pertinaces, cum errore Intellectus, & cum ipsa Voluntatis pervicacia plerumque conjunctum habent probum aliquem ipsius Voluntatis affectum. Indue ergo parumper Haeretici personam; neque miraberis, tam sero, aut nunquam expediri mentem posse a praejudicatis opinionibus, quas certas, Deoque gratas putes. Excogita hominis nativam calamitatem, quem tot impediunt tenebrae, cui etiam volenti adeo difficile veritas persuadetur. Si tibi similis error accidisset, & deponere impium putares, nihil fortasse differres a pertinaci illius erroris patrono. Reliquorum criminum reos conscientia ipsa fere semper accusat, usque adeo ut se ultro poenis & morte dignos aut fateantur, aut sentiant. Contra non pauci Haeretici suum crimen neque agnoscunt, neque sibi exprobrant, idque ut faciant, supplicia plerumque facere non possunt. Immo contra conscientiam, & adversus Deum se facturos ii crederent, si a sua sententia in contrariam discederent, ac tormenta potius non sustinerent. Cum eorum ergo crimine multa infelicitas conjuncta est, & non parum involuntarii, & proba aliqua Voluntas ac indoles: quae omnia Caritatis Christianae memorem a nimia severitate retinere, & ad misericordiam impellere merito debent ac possunt. ((a) *Misericordia*, scribebat Agathias Lib. I. Hist. de Bello Gothico, *quam ira eos prosequi par est, qui a vero sunt devii. Non enim volentes errant labunturque; sed quum id, quod bonum est*, ...

(a) Haec omnia secundis curis addita.

est, *expetant*, *judicio decepti instant semel creditis*, *qualiacumque ea sunt*, *pertinaciter*.)

Praeterea solicite cuicumque Christiano Magistratui curandum est, ut suos fratres lucretur, & ab aeternis poenis arceat. Cui muneri non deest, quisquis facinorosos extremo supplicio plectit; nam ex istis nullus fere est, qui sceleris sui turpitudinem non agnoscat, & poenitentia ductus e vita non abeat, & mortem ipsam corporis in animae suae utilitatem non vertat, aut vertere possit. Haeretico autem pertinaci, in quem lictor animadvertit, omnis praecluditur ad salutem via, tempusque resipiscendi aufertur. Ille quidem vitio ac pertinacia sua pereat, sed culpa nequaquam cognita; atque adeo Christianae mansuetudinis foret, sustinere potius quam urgere ultro festinantem in aeterna supplicia. Quis enim scit, an non aliquando eidem daturus *sit Deus poenitentiam* (ut cum Apostolo loquar 2. ad Tim. 2.) *ad cognoscendam veritatem*, *& resipiscendum a diaboli laqueis*, *a quo captivus tenetur ad ipsius voluntatem?* Ad haec teterrimus ille mortis terror facit, ut pro apertis Haereticis fictos non raro habeamus Catholicos. Quod si postremum supplicium intrepide a nonnullis feratur, ipse error latius interdum serpit, quum incauti homines non animorum pertinaciae, sed Veritatis virtuti ac fiduciae tribuant miseram illam in tormentis & morte constantiam. Exempla in hanc rem plurima suppetunt. Non heic tamen dissimulandum est, hujusmodi homines, si vivere diutius sinantur inter gentem Orthodoxam, publicae rei nocere posse praedicatione errorum. Et sane periculum istud impigre avertendum. Tunc enim ad ipsam Caritatem Christianam spectat, plurium saluti prospicere, quam unius. Sed ubi aliter consulere possit Princeps reipublicae, quam sublato e vivis pertinace Haeretico: tunc erit gratissimum Caritati, quod & istum incolumem servet ad emendationis ac poenitentiae spem. Inspiciendum ergo, an non carceres, exsilia & aliae salutares poenae, & anathemata, quibus errans a fidelium consortio amoveatur, & Monasteria, queis ad poenitentiam ac disciplinam includatur, idonea sint remedia, ut cohibeatur a veneno spargendo, & ad saniorem mentem infelix ille sensim perducatur. Caritas tandem nihil intentatum relinquit, quo si fieri potest, a temporali ac spiritali morte fratrem defendat ac liberet; & quum poenitentem certe necari non sinat, ideo poenitentiam hominis, quanquam feram, libentius exspectari cupit, quam ejus pertinaciam cito puniri.

Succedit alia errantium phalanx, nempe non pertinacium. Primo autem animadvertere opus eſt, proprie Haereſim appellari non poſſe, a qua abſit animi pertinacia. Cujus placiti certiſſimas rationes non eſt cur nos congeramus, quando eas alibi a graviſſimis Theologis luculentiſſime digeſtas habere Lector poteſt. Quamobrem quum hoc hominum genus Haereticos nuncupamus, ex uſu potius, quam ex ratione loquimur. Eadem vero animi docilitas illud inter Catholicos obtinuit ac obtinet, ut neminem ſine pertinacia errantem ſupremi Magiſtratus morte puniant, puniendumve cenſeant. Recte ſane. Uti enim dictum eſt, non ideo Haereticis pervicacibus vita interdum eripitur, quod errent, atque a veritate defecerint, ſed quod moniti atque edocti germanam Fidem, pertinaciſſime deliramenta ſua aut praedicare, aut fovere pergunt; hoc eſt, infelici mentis errori Voluntatis crimen adjiciunt. Si ergo quiſquam a Fide aut ab unitate Eccleſiae excidat, monituſque poſtea reſipiſcat, & edoctus intelligat, fateatur, ac ejuret falſam doctrinam: merito Voluntati ejus bonae malum Intellectus errorem indulget Eccleſia. Aequum nihilominus eſt, ut homini poenitentia erroris ducto injungantur ſalutaria aliquot poenitentiae genera, quibus aut Deum ſibi propitium facere, aut ſcandala praeterita reparare, aut certos in poſterum de vera ſua poenitentia, & non ficta emendatione, fideles reddere poſſit. Proinde & hoc rectiſſime conſtitutum eſt, ut ſponte ſua ſeſe accuſantes ac poenitentes, omnium mitiſſime habeantur; reliqui pro erroris, & ſcandali, & pertinaciae praeeuntis diverſitate diverſis ſubjiciantur poenitentiae ſpeciebus.

Quod heic tamen commendandum in primis videtur, illud eſt, ut Chriſtianae Caritatis, atque Prudentiae maxima cura habeatur a Quaeſitoribus Haereticae pravitatis. Rectiſſime inſtituta fuit, noſtriſque etiam temporibus utiliſſima eſt horum auctoritas, quippe ſuccreſcens facile vulgi ſuperſtitio, & ingeniorum temeritas non raro comprimuntur, & a Domini tritico zizania arcentur. Optimis praeterea legibus conſtat eorum facultas, & placidis etiam (ſaltem apud Italos) ut plus inter nos ſeveritatis in proſpectu, quam in receſſu, invenias. Sed periculum etiam ſubeſt, ne quis auctoritate legibuſque ſanctiſſimis ob immoderatum zelum, nimiamque aſperitatem abutatur. Dicam id, quod mecum dicant, ut ſpero, me ſapientiores; dicam, quod dicunt & faciunt optimi Quaeſitores, atque exoptant ut fiat a ceteris ſodalibus ſuis. Neceſſaria ſemper eſt accuratiſſima diligentia, quae nihil erroris, nihil ſuperſtitionis aut pullulare, aut vigere

gere

gere finat. Necessaria quoque severitas saepe est, ne nimia indulgentia animum sceleribus addat. Sed non eo usque procedere diligentia debet, ut vel levissimis de caussis, & meris de suspicionibus, carceres, & alia incommoda fidelibus creentur. Neque talis ac tanta esse debet severitas, ut Caritatem, & mansuetudinem Christianam unquam obliviscatur, & a se abjiciat. Asperos se praebeant in judiciis civiles Magistratus; nihil nos moramur Saeculi ritum. At certe Ecclesiasticos Judices, Christi Sacerdotes, & Christianae Legis, hoc est Caritatis & mansuetudinis praecones simul atque exemplaria, omnium maxime lenitas ac benignitas decet; torvum autem supercilium & immitis animus omnino dedecet. Neque enim Episcopos tantum, sed ceteros etiam Ecclesiae Ministros, exigere Apostolus mihi videtur *non superbos, non vinolentos, non percussores* (id est non lingua, non contumeliis, non acerbitate quemquam ferientes), *non turpis lucri cupidos, sed hospitales, benignos, sobrios, justos, sanctos*. Idem etiam in 2. ad Tim. 2. egregia illa verba, & alte nostris omnium animis insigenda habet: *Servum autem Domini non oportet litigare, sive pugnare; sed mansuetum esse ad OMNES* (sive ἤπιον, benevolum, placidum, lenem, & humanum erga omnes), *docibilem, patientem, cum modestia sive lenitate corripientem eos qui resistunt veritati*. Quod si mansuetudinem, & patientiam, & lenitatem, & humanitatem enixe commendat Apostolus vel in eos, qui, ut habet vulgatus Interpres, *veritati resistunt*, & sunt in errore pertinaces: quanto enixius credendus est mansuetudinem eandem commendasse erga illos, qui non resistunt Veritati, sed errorem, simul ac edocentur, ponunt, & in Veritatis castra libentissime redeunt? Et quidem Apostolica Sedes medicinale tribunal hoc esse voluit, non asperitatis, atque inclementiae. Cavendum ergo, ne turbidi affectus, ne ambitio exercendae potentiae, ne feritas heic locum habeant; curandum, ut captandae famae, & zeli non levis ostentandi cupido, quo postea ad ampliora munera facilior sit aditus, in miserae gentis perniciem & incommodum vertatur; denique studendum, ut sicubi peccandum sit, ex benignitate potius nimia, quam ex nimio rigore peccetur. Quod si Italicae Inquisitionis Magistratibus, qui mitissimi omnium sunt, aut minore saltem, quam reliqui severitate utuntur, dicimus, Caritatem prae oculis semper esse futuram: quanto magis commendandum id erit Hispanicae Inquisitionis Praesidibus, immo Lusitanae, si vera forte sunt, quae de illorum rigore feruntur?

Itaque primo suspiciones merae, & leviusculi rumores de alieno Errore, sive superstitione, ac Haeresi, satis esse non debent, ut cuiquam negotium facessas, & vincula inferas. Quanquam & hoc referre supervacaneum fortassis est; video enim apud nos non sine praevia eaque gravi cognitione rerum procedi. Secundo error in iis esse rebus & controversiis potest, quas nondum Ecclesiae, aut Concilia statuerint. Fac ista deinde statuantur ac dirimantur supremo Ecclesiae oraculo: a crudelitate ac injustitia non abesset, qui Theologo, sive Scriptori aliter ante judicium Ecclesiasticum sentienti, Haeresim objiceret, ipsumque male propterea haberet. Utique is erravit, sed excusabili errore; tunc enim vere crimen est, ab Ecclesia & Doctrina Christi dissentire, quum homini constat, quaenam sit Ecclesiae mens & doctrina Christi. Hoc autem notum, certumve esse homini antea non poterat, tacente ac tolerante Ecclesia. Et profecto si judicandum secus foret: dedecoris & Haeresis notam nonnullis sanctis Patribus inureremus, e quorum calamo & mente sententiae quaedam exciderunt, quas deinde Ecclesia non tulit. Sed nihil ex eorum sanctitate idcirco imminutum, quia nihil antea illa de re fuerat constitutum. Facit eadem ratio, ut Vincentium Lirinensem, Cassianum, aliosque Semipelagianis Opinionibus olim addictos, e Sanctorum fastis, sive e Catholicorum albo non expungamus; siquidem floruere, ante Arausicanam Synodum, cujus decreta si quisquam postea contemsisset, tum solum culpandus merito & anathemate percutiendus fuisset. Idem fiet, si quando Romani Pontifices, atque Concilia, nonnulla ex iis de divina Gratia & libero Arbitrio sententiis, quae nunc in Scholis impune obtinent, aliquando proscribant.

Tertio, errare etiam homines & Scriptores possunt in ipsam Christi & Ecclesiae doctrinam. Quod quum accidit, considerandum est, num ex ignorantia & incuria, an vero ex perversa voluntate, deditaque opera, se conjecerint in errorem sibi certe perniciosum. Si apertis oculis a Dogmate Catholico discessum est, nemo neget, quin hujusmodi crimen castigatione sit in primis dignum. Sed longe mitior ultro ad poenitentiam venienti castigatio erit; longe autem durior agnoscenti quidem errorem suum, sed urgente metu poenarum, & nonnisi ex alieno impulsu. Ita verae Ecclesiae ac Religionis desertores, dum sponte, & non mendaci poenitentia ducti, ad gremium Fidei revertuntur, minime graves poenas subire coguntur. Et contra severius mulctati, qui Magistratuum vigilantia deprehen-

prehensi, terrorem exspectarunt melioris sententiae magistrum. Attamen vel in his expendere juvat minorem majoremve in defectione pravitatem Voluntatis. Multos enim non odium Catholicae communionis, sive doctrinae, non ingenii ambitio, non contemtus Ecclesiae, ad Haeresim traxit; sed humani alii affectus, aut Praesidum severitas, aut Disciplinae impatientia; quae sane imminuere quandoque possunt Voluntatis scelus, quod est ad laesam Fidem, majoremque propterea mereri misericordiae mensuram.

At alios ignorantia sola, & incuria errantes fecit. Quis enim est, qui scire omnia, nihil oblivisci, & numquam errare sibi tribuat? Sed quicumque errat, animo interim verae Fidei & Ecclesiae Catholicae conjunctissimo, falsa Dogmata non amplexurus, non propugnaturus, si ea sciret aversa a Schola Christi, & a disciplina, ac mente Ecclesiae, & ubi scit, ea illico exsecrans: cur puniendus, cur rigide excipiendus apud homines, quum nullo apud Deum crimine idcirco is teneatur, nisi de Dogmatis iis praecipuis sit res, quae nescire suapte natura peccatum est, & nescire Christianus homo non debet? Exploranda igitur sedulo errantium Voluntas; quod si promtus in obsequium Fidei & Ecclesiae illorum animus deprehenditur, vel dum errant: edocendi sunt veram sententiam, monendi ut a sermonibus abstineant gravissimarum rerum, dum sibi majorem prius non compararint Eruditionem Theologicam; & excusanda facile ingenii infirmitas, aut ignorantiae inconsultus error. Non autem continuo in vincula conjiciendi sunt, non diu detinendi, atque vexandi, neque populo spectaculum miserabile (a) daturi. Hominem vidimus rudi minerva, cui exciderat, alium esse a vulgari nostro Purgatorium Ignem. Communibus quidem suffragiis innocens evasit, sed post non paucos carceris dies, & non sine ingenti rerum suarum incommodo. Prudentiae potius, & Caritatis erat, hunc accitum monere, ne talibus sese immisceret, & verbis tantummodo arguere, ad canendam palinodiam jam paratissimum: quanquam & haec quaestio ex iis sit, quae adhuc in ancipiti positae, nondum Ecclesiae calculo fuere diremtae. Errant enim multi, quia non Theologi; errant & ipsi quandoque Theologi, quia tunc non errare, sed cum Ecclesia sentire se putant. Privatae vero objurgationes satis plerumque forent, ac esse deberent ad medicinam errantium. Alioqui si levibus de caussis in carcerem, & in rostra,

 homi-

(a) Praecedentes editiones, ad unum omnes, *daturi* habent, errore forte exscriptoris. At *dandi* legendum videtur.

homines rapere velis; & praesertim rudes, ac Theologiae abstrusioris meliorisque Disciplinae ignaros: verendum est, ne Caritatis tribunal apud optimos ob nimium rigorem male audire incipiat, & ex terrore potius, quam ex amore Christiani in posterum simus: quod a mente Apostolicae Sedis, & meliorum profecto abhorret.

Quid si eos divexare velimus, qui in Opinionibus aut Philosophicis, aut Historicis, aut Astronomicis, aut etiam Theologicis, sed nondum ab Ecclesia, sive a Romanis Pontificibus, sive a Concilio quopiam proscriptis, errare nobis videntur? Facile contra jus, nedum contra Caritatem, haec agendi ratio pugnabit. Numquid enim tua opinio, ab illorum opinione diversa, ideo verior & sanior est, quia tu potentior, quam illi? Ne tu quidem, ut puto, id arbitrere. Sola divinarum Scripturarum, & Ecclesiae mens cognita facere potest, ut tu de veritate sententiae tuae, illi de errore suo certi sitis. At quum non illi minus, quam tu, contendant, opiniones suas consentire cum sacrarum Litterarum & Ecclesiae doctrina; quumque Ecclesia, uti praedixi, mentem suam nondum heic explicuerit: propterea hujusmodi opinionum propugnatio nondum crimen evasit, poenis & carcere exagitandum. Quis enim te certum facit, Ecclesiam contra illos potius, quam contra te, esse aliquando pronuntiaturam? Et ii quidem fortassis in errore versentur. Sed quandiu latet Ecclesiae oraculum, eique parere ac cedere, simul ac prodeat, paratissimi sunt homines: ab officio veri & obsequentis Christiani minime per alios disceditur; & apud Deum non peccatur; & error ille (materialis, ut ita dicam, non vero formalis) nondum carceribus aliisve corporeis incommodis castigandus erit. Quamobrem ut non audeam quascumque Cartesii Opiniones Theologiae Catholicae consonas appellare, multoque minus praestare; attamen quum hoc ille, ejusque asseclae, sibi persuadeant, & suis etiam rationibus ostendere conentur: vix intelligerem cur adversus eos rigorem adhibere placeret, priusquam Ecclesia opiniones hujusmodi suo decreto proscripserit atque damnarit. Utique Cartesii Libros nonnullos quum Romanus Pontifex, tum Academiae quaedam nigro theta confixerunt. Sed numquid Haeresibus scatent, quicumque Libri configuntur? Num sententiae omnes, quas Cartesius litteris consignavit, errorem ac haeresim sapiunt; ut singulas abominari ac rejicere sit opus? Quum hoc a fidelibus Ecclesia expetit, solet sententias, sigillatim enuntiatas, haeresis aut falsitatis damnare. Antequam damnet, earum patronis bona fides eripi non potest, dum tamen opiniones

tuean-

tueantur revera dubias, hoc est nondum definitas, & a definitis aperte non effluentes, & in iis tuendis se ab Ecclesia dissentire non putent. Neque privatorum objurgationes facere possunt, ut bonae fidei privilegia in ipsis cessent, multoque minus quum suspicio adest, ne privati homines ad eas opiniones damnandas ferantur amore potius privatae cujuspiam Scholae, quam certa cognitione Veritatis, quae adhuc latet, sive fiducia proferendi ab Ecclesia decreti. Locum heic habere possunt, quae de Aristotelis fortuna in Christianorum Scholis apud Veteres feruntur, & quae olim contigere in celebri controversia *de Divinis Auxiliis*, & *de Scientia media*. Sed nos alio properamus.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Zelus ineruditus, & nimia Licentia in Fidei & Disciplinae negotiis. Quos pessimos effectus ille pariat. Scientia & Prudentia si a Zelo absint, quid sequi inde possit. Zelus ineruditus Novatorum. Quomodo regendus Zelus. Licentia opinandi in Religione nimis nocet. Ejus exempla in Phereponi Libris.

MULTA sunt, quae ad inveniendam Veritatem obstant; multa, quae inventam in publicum efferri non sinunt. Ignorantia, praejudicatae Opiniones, ambitio, impotentia, terrenorum bonorum amor, dedecoris timor, auri & gloriae sitis nimia, atque alii effrenes animi affectus, quotidie Veritati bellum indicunt, & errori patrocinantur. Ego Librum concludam, duobus praecipue commemoratis, quorum unum pauci fere considerant, aut animadvertunt, in quot excessus, & incommoda vergat, & vergere possit; alterum omnes passim & cognoscunt, & detestantur, quum tamen ab eo non pauci abstinere nesciant, seque illo teneri non sentiant. Zelum ineruditum intelligo, & nimiam Licentiam in Fidei & Disciplinae negotiis. Ille Superstitionem, grave scilicet malum, procreat; ista Haereses & Schismata, gravissima nempe mala, quorum incommoda brevi oratione persequi, & frena simul proponere est opus. Quod attinet ad ineruditum Zelum: dicimus, nomine Zeli significari honestum illud & laudabile studium, quo accendimur ad colendum Deum, ejusque servos

servos honorandos, & ad illius Legem & veram Religionem tuendam atque propagandam. Sed optimus hic hominum affectus, ceterorum affectuum atque ipsarum virtutum more, in pessimos excessus interdum excurrere potest, & in illaudanda facinora. Quod tum contingit, quum homines pio quidem Zelo ardentes, sed Scientia destituti, id peragunt, quod ipsi divinae Legi, & Ecclesiasticae Disciplinae, & documentis rectae Rationis, & Prudentiae, & Caritati adversatur. Testimonium perhibente Paulo ad Rom. X. *Judaei zelum Dei habebant;* sed ille *zelus* non *secundum scientiam* erat. Tuebantur mordicus Mosaicam Legem, atque in ipsius ritibus collocabant potissimam salutis spem, & maximum hominis pensum. Atqui zelum Dei habebant, non habebant scientiam Dei; quare Dei honorem potius oppugnabant, ejusque legem persequebantur. Neque aliter se olim gesserat ipse Paulus, quum *paternarum aemulator*, sive *zelator traditionum supra multos coaetaneos suos*, devastabat Ecclesiam Christi. Eodem imprudenti zelo Scribas & Phariseos abundasse, nonnumquam etiam Discipulos Salvatoris laborasse, ex Evangelio discimus. Hinc Augustinus de Civit. Dei. Lib. XX. Cap. XII. tam laudabili quam pravo sensu Zelum accipi ait in divinis Scripturis. *Sicut enim*, inquit, *zelus in bono positus est*, *ubi legitur: Zelus domus tuae comedit me; ita e contrario in malo*, *ubi dicitur: Zelus occupavit plebem ineruditam*. Illud igitur, quod solet ac potest destruere honestissimam indolem Zeli, Ignorantia est, insipientia, ac ineruditio: quae mala quum in plebe crebrius inolescant, facile etiam in eadem zelus immoderatus & perniciosus ((a) vim obtinere potest.) Ubi nescias, quibus moribus, quibus ritibus, ac artibus Deus velit se coli, Sanctos suos honorari, Legem servari ac defendi, Virtutes exerceri: quid mirum, si pius ille tuus ardor in absona interdum feratur, atque indigna, quae Deo (b) placeant, quo ipso tempore tantopere curas, ut per ea placeas Deo? Sine Prudentia, sine Scientia plus nocere, quam prodesse potest Zelus non privatis tantum hominibus, sed rei publicae ipsi. Hinc egregie sanctus Bernardus Serm. 49. super Cantic. *Importabilis*, inquit, *absque scientia est zelus. Ubi ergo vehemens aemulatio*, *ibi maxime discretio est necessaria*, *quae est ordinatio Caritatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax*, *minusque utilis invenitur*, *plerumque autem & perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus fervidior*, *ac vehementior*

spiri-

(a) Al. *vim obtinet*.
(b) Quotquot exstant editiones habent *placeant*. Legendum sane *displiceant*.

ſpiritus, profuſiorque Caritas, eo vigilantiori opus ſcientia eſt, quae zelum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet Caritatem.

Et quid quaeſo non fecit ineruditus Zelus? quid quotidie non facit? Sanctam Religionem amplificare, Idola fugere ac deteſtari, ad zelum vere Chriſtianum pertinet. Sed ipſum dedecebat, interdum Ethnicis rerum potientibus inſultare, eorum Fana evertere, eorum Idola conterere, minime conſentientibus in eam rem Principibus; dedecebat Judaeis ſubjectis contumelias, & dira tormenta atque incommoda inferre, aut filios invitis parentibus eripere, ſacro Baptiſmate abluendos; & alia hujuſmodi audere. Zelotis Chriſtiani eſt, cultum Deo O. M. ſemper, & ubique, & ferventiſſime praeſtare, ejuſque amorem ac reverentiam inſtillare populis. Verum ab hac praeſtantiſſima Virtute abhorrebat, Deum colere inopportunis locis, atque temporibus, ornamentis luxum potius quam gravitatem referentibus, Muſicis concentibus magis intemperantiam quam pietatem conciliantibus; ritibuſque ab Eccleſia nondum probatis, immo nonnumquam ab ipſa improbatis. Abhorrebat, Myſteria pietatis, & Sacramenta impiis atque Infidelibus prodere; & ex ipſis ridenda potius quam veneranda exhibere populo ſpectacula; & immoderatam peccatoribus a Deo polliceri indulgentiam, aut eoſdem nimia ſeveritate in deſperationem agere, aut ſpem ſalutis omnem ponere in quibuſdam levibus externae Pietatis inſtitutionibus, quod Phariſaei olim quoque faciebant. Zelus noſter eo etiam ferri debet, ut non difficiles nos praebeamus ad credenda Sanctorum hominum geſta, virtutes, ac miracula, quae ab Hiſtoricis fide dignis memoriae traduntur. Sed iſte zelus honeſtos virtutis fines praetergreditur, ubi nos nimium faciles efficit, immo exigit ad credenda quaecumque prodigia, ſeu ut apertius loquar, ad probandas fabulas omnes, aut leves anicularum narratiunculas de admirandis quorumdam Sanctorum operibus, aut Antiquitates fictas, aut Lipſana non ſatis probatae fidei. Sanctis ipſis Martyribus, & reliquis Beatis, & Deiparae potiſſimum debemus honorem non exiguum, quippe in illis, licet conſervis noſtris, honoramus dona Dei, & gratiam Chriſti, atque adeo ipſum Deum, qui & ex eorum interceſſione plura in homines beneficia ſpargit. Sed immoderato, & minime laudabili zelo ardebit, quiſquis talem ipſi honorem defert, qualis uni Deo convenit; aut ab ipſis ita poſcit ac exſpectat non temporalia ſolum munera, ſed ipſam peccatorum remiſſionem, & vitam aeternam, ut illos ex Interceſſoribus facere Deos videatur; aut omnia Pietatis officia in iſtis potius ſibi deme-

demerendis, quam, in Deo placando, collocat; & ipsos iis nimiis laudibus extollit, quas perfecta Disciplina aegre ferat, immo ipsi e caelis minime probare credendi sunt; eorumque Imagines, & sacras Reliquias & Dies Festos cultu immodico prosequitur.

At non alia de caussa homines heic errant quam quia carent Scientia, atque Prudentia, hoc est, ignorant, quid, & quando, & quomodo agendum sit, ut recte agant. Pio amore caelestium & Religionis aestuant, sed amorem istum in absurda & perniciosa deferre saepe solet, ac potest moderatricis Scientiae penuria. Hinc in popello, in indoctis, illiteratis, atque mulieribus, frequentiores sunt zeli excessus, quippe in istis Ignorantia communior. Ipsos etiam litteris & scientia excultos homines exuberans ardor nonnumquam extra orbitas rapit, aut rapere videtur. Cur hoc quaeso? Quia non satis bonis litteris, non satis scientiae operam dederunt, aut quia Scientiae multae exiguam Sapientiam, atque Prudentiam minorem, conjungunt. Quapropter nihil magis commendandum est Ecclesiae Praepositis, quam ut impensum in Ecclesiasticam Eruditionem studium conferant, quo singula tum ad Christi doctrinam, tum ad Disciplinam spectantia recte ipsi sciant, & alios docere subinde possint. Meminerint, quid per Oseam Prophetam Deus olim edixerit (Os. IV. 6.) *Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam. Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.* Proinde necesse saltem est, ut Ecclesiarum Pastores supremi Ministros sibi adsciscant, aut homines ad consilium adhibeant, quibus consummata sit istius Eruditionis peritia. Alioqui si Zelus ineruditus, & in plebe potissimum, sedulo non coerceatur, Superstitio immane malum, & aeque ac ipsae Haereses formidandum invalebit, sanctissimaeque Religionis vultum summopere deformabit. Monstrum *istud*, Superstitionem, inquam, Ignorantia parit, Zelus immoderatus nutrit ac fovet. Quod enim omnium pessimum est, hujusmodi insipientis zeli culpa saepe fit, ut abusus inveteratos, pietatis referentes speciem, nemo tollere, aut tolli sustineat. Immo si qui melioris notae eruditi voce aut calamo in Superstitionem aut gliscentem aut vetustam insurgere cupiunt, interdum aut ne hiscere quidem sinuntur, aut certe parum Christiani animi famam in se concitant, & scandala statim excitare posse creduntur. Ergo quis non intelligat, quanta sit necessitas eruditionis & scientiae, ne Veritas laedatur, ac supprimatur, neve Superstitio regnet? Neque vero putes ad tantum negotium sufficere Scholasticorum Theologiam. Dogmatica heic opus

est in

eſt in primis, & non mediocri Controverſiarum, quas cum Haereticis habemus, peritia; ita enim ſinceris hominibus melius innoteſcit, qui ſint fines tum verae Doctrinae, tum Diſciplinae melioris, quas una Eccleſia Catholica fideliter ſervat, Haeretici pertinaciter contrariis hinc inde ſententiis, aut etiam ineruditi incaute quidem, ſed parum laudabiliter, praetergrediuntur. Itaque quum Conciliorum, tum Romanorum Pontificum, tum ſanctorum Patrum documenta accurate conſulenda ſunt in hunc finem, & non facile deinde peccabitur. Tandem credendum eſt, poſſe Deum quidem tolerare, non autem probare Zelum ſine Scientia delirantem; nam ut ut ipſi pius affectus placeat, fieri tamen non poteſt, quin ipſi contra diſpliceat parum pius prodendae hujus affectionis modus.

Diſſimulare autem nequeo alterum Scientiae neglectae, aut Ignorantiae dominantis effectum in hominibus piis. Undique pericula ipſi timent, undique ſcandalum patiuntur. Quoties homines Deo dicatos conſpiciunt aeque ac Saeculi cultores, vitiis effluentes, & luxuria foedos, & mammonae potius quam Dei laudibus addictos: tum mirantur, ac horrent, atque ex intimis praecordiis dolent, ac indignantur ſuorum temporum conditionem. Si Epiſcopos, ſi Sacerdotes deprehendunt ſanguini diligentius quam altari ſervientes, & ambitione turgidos, & ſacris in ſuam rem abutentes, & Simonis veneno afflatos: quid non muſſitant? quid non conqueruntur? Priora Eccleſiae Saecula ante eorum oculos, atque in eorum labiis continuo recurrunt. De Religione primaeva multum excidiſſe tum dictitant. Immo in pietate nonnumquam frigeſcere idcirco illos videas; ſenſim quippe decreſcit in eorum animis veneratio atque exiſtimatio non tantum Sacerdotalis ac Monaſtici Ordinis, ſed Religionis ipſius. Eo etiam quandoque ſe rapi ſinunt, ut perſuadere ſibi nequeant, aut veram, aut ſanctiſſimam eſſe Religionem illam, quam adeo inconditis moribus negare, & flocci pendere videntur illi, quorum prae ceteris eſſet eam & dictis probare & factis. Quod ſi apud Haereticorum quoſdam ſplendidiorem forte pietatis, aliarumque virtutum ſpeciem intuentur: tum ſuſpicio oboritur, ne apud illos germana, apud nos vitiata Religio habeatur. Et quidnam, quaeſo, tot populos a Catholicae Eccleſiae ſinu proxime praeteritis ſaeculis abſtraxit, & in Lutheri, aut Calvini caſtra conjecit? Ignorantia iſta, Zelus iſte ineruditus, & ſcandali patiendi nimia facilitas. Tunc non erant (fatendum eſt) ii Sacerdotum mores, quos & Religio, & inſtitutum vitae poſcebant. Superſtitio aliqua in populis; avaritia, & luxuria

in non paucis Ecclesiasticis viris, nimium prominebant, ut occultari, aut dissimulari jam possent. Igitur ubi adversus ista declamatum est, zelo Dei exarsit ineruditus populus, sibique censuit ab ea Ecclesia discedendum, cujus sanctitatem frustra requirebat in plerisque Pastoribus.

At miseri infelicissime errarunt. A Pastoribus fugientes, quos lupos credebant, sequuti sunt lupos Pastoralem prae se ferentes personam. Etenim undenam didicerunt, propter perversos Sacerdotum mores ab Ecclesia Dei veri secessionem esse faciendam? Contendebant quidem eorum temporum Pseudoprophetae, Romanae quoque Ecclesiae doctrinam esse corruptam. Verum quei de tanti momenti re, de qua etiamnum disputatur utrimque a doctissimis & clarissimis ingeniis, tam cito judicare potuerunt homines indocti, rudes, & a studiis Theologiae prorsus alieni? Morum corruptio tunc patentissima, & Disciplinae abusus, vel oculis plebis indoctae conspicui, in caussa fuerunt, ut doctrinam quoque Romanae Ecclesiae corruptam somniarent, & crederent. Ergo cavendum iis erat, ne scandala tantum in suis cordibus possent, ut non mores duntaxat, sed etiam male moratos Pastores, ipsamque Pastorum Ecclesiam atque Religionem deferendam arbitrarentur. Id non cavendum minus deinceps; erunt enim vitia, donec homines. Praedixerat quidem Christus Dominus futuram hanc morum curruptionem; is tamen edixit, non esse nostrum, bonos pisces a malis separare, atque a tritico lolium. Ad ista sane nequit quin ingemiscat vir pius ac eruditus, sed nullum inde sibi scandalum creari patitur. Scandala quippe creat facinorum novitas: hanc autem scientia, sive eruditio tollere potest ac solet. Apostolorum tempora intuere; tria, immo quatuor, & quinque priora Ecclesiae saecula contemplare. Nunc imperita gens a Christianis iis, & praesertim ab Ecclesiae Pastoribus, omnem iniquitatem exsulasse sibi persuadet: Secus testantur ipsae Litterae sacrae, ipsi sancti Patres, ac praecipue Cyprianus, Nazianzenus, Hieronymus, Salvianus. Subsequuta sunt tempora longe pejora prioribus, sed meliora tandem evasere, ut si Christiana Respublica aetatis nostrae cum multis aliis praecedentibus Saeculis conferatur, habeat unde sibi jure gratuletur, & divinae misericordiae referat gratias.

Zelum ineruditum alterum illud incommodum fere semper consequitur, de quo alias conquesti sumus, & quod heic repetere non puto supervacaneum; nimia videlicet formido, ne quicumque minus cum vulgo sapit, ac aliter loquitur quam vulgus, Religioni & Ec-

clesiae

clesiae sanctissimae exitium creet. Nequit emunctae naris Eruditus, quin abusus in Ecclesiasticam Disciplinam identidem irrepentes animadvertat; quomodo enim maculae istae se subducant oculis legentium monumenta summorum Pontificum, Conciliorum, & Patrum? Ars Critica, necessarium in Ecclesia Dei flagellum ad imposturam omnem, erroresque tollendos, Erudito homini interdum aperit, quae sint conficta Miracula, qui Apocryphi ac supposititii Libri, quidve a magni etiam nominis Scriptoribus in Historia & Eruditione Ecclesiastica peccetur. Si quis tamen zelo secundum scientiam incitatus, quod Majores nostri cum laude fecerunt, facere & ipse velit, hoc est, aut voce aut scriptis hujusmodi abusus ac peccata prodat, atque eliminare nitatur, non modestiam, non prudentiam oblitus: ignara gens non raro exhorrescit, & ejusmodi Eruditos suspicione gravat non temeritatis solum, sed etiam languentis Pietatis, Fideique etiam titubantis. Verum hisce Eruditis, ut cordi summopere esse debet, scandalis quantum fieri potest, occasionem omnem praeripere, ita patienter ferenda sunt talia piae ignorantiae deliria. Nullae sunt, tametsi optimae leges, nulla auctoritas legitima, quibus abuti non possit, ac soleat Magistratuum incuria, ignorantia, impotentia. Sed non propterea optimae leges abrogandae, optima instituta vituperanda, quod iis abutantur nonnulli. Adversus hosce abusus, modeste tamen ac prudenter, scribere piis Eruditis licet, ut simul eorum odium, & Legum ac Magistratuum reverentia inspiretur. Quod quum faciunt Eruditi, iis esse debet satis, meliorem hominum partem, si non majorem, suis habere faventem scriptis, zeloque plaudentem. Nimium quippe Ecclesiae conducit tales Litteratos habere, Superstitionis, perversae Disciplinae, piorumque commentorum inimicos, & Veritatis semper amantes. Haec vera pietas est, hic germanus zelus, quem Catholici Episcopi in Conciliis ubique produnt, quem Patres commendant, & carum habet in primis Apostolica Sedes. Quae consideratio mihi quoque animos addidit, ut quae hactenus disserui, dissimulanda non censerem, & spem fecit fore ut nemini saltem ex melioribus consilium meum displiceret, quando non ambitio, non captandae famae, aut maledicendi pruritus ullus, non Pastorum Legumque rectissimarum contemtus, neque mei ipsius, sed unius Ecclesiae, Religionisque Catholicae amor, pro qua omnibus vigilandum esse puto, & ego lubentissime sanguinem darem, mihi ut haec scriberem auctor fuit, utinam alicui utilia, utinam nemini perniciosa.

Nemini, inquam, perniciosa; nam in oppositum hunc excessum atque abusum equidem sentio homines labi posse, atque interdum labi, vel quum in ipsius Catholicae Ecclesiae sinu degunt. Est autem alter excessus licentia opinionum tum in Fidei ac Disciplinae negotio, tum in Ecclesiastica Eruditione pertractanda. Facile intelligunt homines non rudi minerva, nimios interdum ac intolerabiles frenos adhiberi Ingeniis, vitio videlicet Magistratuum, sua potestate optimisque legibus abutentium. Sed aeque deinde non intelligunt, qui sint legitimi freni, omnibus Christianis jure ferendi, & quousque procedere merito ac prudenter possit Ingeniorum libertas. Hinc ergo totius Antiquitatis, Sanctorumque Patrum, & Ecclesiae ipsius contemtus; hinc errores, ac temerariae opiniones; sique in iis obfirmetur animus, hinc Schismata, ac Haereses, a quibus tamen ut semper caveamus, non solicite solum monuit Apostolus, sed Caritas, Justitia, ac Prudentia apertissime praecipiunt. Hos autem Ingeniorum frenos itidem videor mihi satis expressisse in hoc Libro. Quare tandem rogo Lectores meos, ut non minus diligenter perspiciant, quid juris ac libertatis futurum sit Ingeniis humanis in tanti momenti rebus, quam quid freni. Utrimque Veritati nocere possumus, vel nimium, vel nimis parum nobis tribuendo. Quo doctiores erimus, magisque in Dogmatica, ac Polemica Theologia, atque in Eruditione antiqua versati, eo cautius ac moderatius in studiis ac opinionibus nostris procedemus. Ignorantia hinc; inde Superbia, superstitiosos pariter ac temerarios faciunt. Mediae stant Scientia, ac Humilitas Christiana. Faciunt istae Eruditos atque Theologos, vere perfectos ac religiosos. Illud autem certum est, nos numquam ex temeritate erraturos, si magis, quam nos ipsos famamque nostram, diligamus decorem domus Dei, hoc est, amemus Ecclesiam Catholicam, ejusque tutelae ac laudi ubique studeamus, ejusque judicio omnia nostra quum dicta tum facta obsequentissime subjiciamus, ejusque Praesidibus sacris ad ubique obtemperandum paratissimi simus. Hoc votum est mihi, hoc mihi statutum. Similia a reliquis opto. Quis enim tandem fructus litterarum, si destruas, non aedifices? Equidem errare possum ex ingenii infirmitate, non possum ex obsequii ac voluntatis defectu.

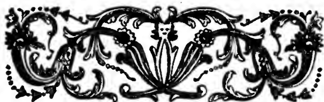
Ne vero longiori sermone persequar, quid in his possit audere humanae mentis ambitio, atque Ingeniorum licentia: instar omnium considerandum mihi elegi unum *Johannem Phereponum*, cujus *Animadversiones in Opera Sancti Augustini*, si non perpetuum, at certe

non leve praebent hujus infelicitatis argumentum atque exemplum. Et hominis quidem consilium ego non miror, quum potius mirandum esse debeat, cur non omnes ab Apostolicae Sedis, Catholicaeque Fidei doctrina & communione alieni, paria, immo pejora non audeant. Nam ubi Ecclesiam audire desieris, Conciliorumque ac Patrum excusseris obsequium, tuoque Judicio nullum aliud esse superius tibi persuadeas praeter verbum Dei scriptum; quod uti experientia fidem facit, unusquisque ad arbitrium, captumque suum facile contorquere novit: quid te amplius impedire potest, quominus quodcumque lubet, quodcumque menti tuae verisimile occurrit, amplectare ac teneas, & contraria quaeque despicias atque repudies? Phereponus autem ita se interdum contra Augustinum, immo contra omnium Catholicorum sententias gerit, ut qui ejus principiis utatur, atque licentiam opinandi imitetur, mirum sit, quei abstinere se jam possit ab oppugnandis in posterum vel ipsis Litteris sacris, sive a revocandis in dubium reliquis Christianae Fidei Mysteriis. Nam quo non proruat relictus sibi hominum litteratorum animus, & potissimum si Critica Arte, Linguarumque Orientalium peritia sit quisquam turgidus, & immoderate ad dubitandum de rebus quibuscumque pronus, & novitatis suarumque opinionum pertinacissimus amator? Pertinet igitur tum ad publicam utilitatem, tum ad Ecclesiae sanctae, & Augustini defensionem, tum etiam ad Eruditorum documentum, intueri in Phereponi Animadversionibus nimiam Ingenii humani libertatem. Et ejus quidem sententias nonnullas, prout occasio tulit, hactenus confutavimus. Reliquas deinceps, quae confutatione indigere videantur: singulatim recensebimus, & pro virili profligare nitemur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

DE

DE INGENIORUM MODERATIONE IN RELIGIONIS NEGOTIO.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Quid de Peccato Originali sentiant Remonstrantes ac Sociniani. Nulla injustitia Deo tribuitur per Catholicorum sententiam de Originali Peccato. Quum potuerit Deus ab initio condere naturam hominis talem, qualis nunc nascitur, potuit etiam ex Adami Peccato sinere mala in hominum genus effluere. Auctoritate sacrarum Litterarum confirmatur Dogma de Originali Peccato. Apostoli locus ab interpretatione Phereponi vindicatus.

NITIUM facio a controversia de Peccato Originali, ex qua velut ex capite cujusdam catenae, pendent reliquae fere omnes controversiae de Gratia & libero Arbitrio, & de Natura innocenti, lapsa & reparata, quae inter Pelagianos ac Semipelagianos ex una parte, Lutheranos & Calvinianos ex altera versantur, Catholicis medium iter tenentibus. Heic autem videas Arminianos, sive Remonstrantes, parum a Pelagio abludere; Socinianos cum eodem prorsus sapere, immo

immo duriora, quam ipse tradidisse. *Peccato originali inesse privationem Justitiae originalis, & inordinatam ad peccandum proclivitatem*, fatetur Johannes Arnoldus Corvinus, hoc est ex Remonstrantibus unus, in Lib. contra Molin. Cap. 8. pag. 118. Iidem Remonstrantes in Apologia sua Cap. 7. fol. 84. addunt, *Peccatum Adami a Deo imputatum dici posse posteris ejus, quatenus Deus posteros Adami eidem malo, cui Adamus per peccatum obnoxium se reddidit, obnoxios nasci voluit, &c.* At postea subdunt, se *peccatum originale nec habere pro peccato proprie dicto, quod posteros Adami odio Dei dignos faciat; nec pro malo, quod per modum proprie dictae poenae ab Adamo in posteros dimanet.* Quare peccatum hoc affirmare non audent malum culpae, aut malum poenae. Socinus vero in Praelection. Theolog. Cap. 4. & in Dialog. de Justific. tanquam *fabulam Judaicam, & ab Antichristo in Ecclesiam introductam*, Peccatum originis irridet, cui consonat Smalzius una cum reliquis ejusdem Socini asseclis, ita ut una eorum sententia esse videatur, nihil nisi exemplo posteris nocuisse Adamum peccantem. Arminiumne, an Socinum heic sequatur Phereponus, statuere nescio. Illud certum, ut in aliis opinionibus non paucis, ita in hac Pelagio adhaerere Phereponum; & non Augustino tantum, sed Ecclesiae Catholicae ipsum patentissime adversari. Mihi vero certissimum est, idemque spero & Lectoribus aequis futurum, longissime ipsum a veritate recessisse.

Catholicorum doctrinam de Peccato Originali oppugnabat Julianus, quasi per ipsam infinita Dei Justitia laederetur. Quei enim justus Deus parentis primi culpam imputare velit posteris, eamque in nobis punire, quum tamen consensu voluntatis nostrae nihil ad ipsam contulerimus? Augustinus autem Lib. I. num. 3. Oper. Imperfect. contra Julianum ita scribebat: *Vos quod dicitis, potius non potest ulla justitiae ratione defendi, quia miseria generis humani, a qua nullum hominum ab exortu usque ad obitum videmus alienum, non pertinet ad Omnipotentis justum judicium, si non est originale Peccatum.* Igitur sanctus Doctor putabat, divinam Justitiam defendi non posse, nisi humanae corruptionis ac miseriae caussam ab ipso hominum Peccato originali peteremus: quod & alibi saepe repetit. Ad haec Phereponus: *Atqui hoc tantum de infantibus aut puerulis dicere debuit: nam majores natu sat actualium peccatorum admittunt, ut hujus vitae miseriis digni sint. Sed ponamus eum, ut debuit, de infantibus dumtaxat, aut puerulis loquutum. Peccatum originale, ut ab Augustino explicatur, commodam nullam rationem defendendae Justitiae*

ſtitiae divinae ſuppeditat, cum qua nullo modo poteſt conſiſtere, ut exiſtimabant adverſarii Auguſtini, quos nuſquam recte confutavit. En expeditam viam cujuſcumque quaeſtionis dirimendae, quanquam difficillimae, & inter ingenia praeſtantiſſima dudum agitatae. Satis eſt pronuntiare ſententiam dictatoria voce. Alii rationes excogitabunt, & argumenta contraria diſſolvent.

Sed ut preſſius Scriptori huic reſpondeamus, prius Lectori ſedulo ad memoriam revocanda ſunt quaedam. Nemo eſt, qui vel in ſemetipſo non ſentiat innumera cum animi, tum corporis mala, eaque omnibus communia non videat, tamque altis radicibus in nobis fixa, & ab ipſa ſtatim nativitate pullulantia, ut ea homini ingenita fateri cogamur. Corpus, inquam, mille aerumnis, doloribus, morbis, ac periculis, & morti denique obnoxium eſt. Animum ignorantia infeliciſſima gravat, ac foedat. Proni, & paene abrepti vel ab ipſa pueritia in Vitium, difficillime & ſupra modum inertes ad Virtutem, terram ſemper cogitamus, raro caelum; & avaritia, luxuria, ac ambitione exaeſtuantes, voluptatibus unice ſtudemus, commodiſque noſtris, licet inhoneſtis; pejora longe acturi, niſi nos humanarum potius quam divinarum legum terror compeſceret. Haec vel ipſi Chriſtiani, & Sancti in ſe experiuntur, qui & aliam legem ſentiunt in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuae, qui quotidie cum tentationibus confligantur, & ((a) interdum) concupiſcentia vincente vincuntur. Quanto autem magis tanta humani generis miſeria, & ad peccandum proclivitas, & rebellio appetituum ac pugna in Rationem, emineat, & conſpiciatur in barbaris, aut ſine Lege, aut ſine vera Chriſti Lege & Gratia viventibus, in comperto eſt. Non vacat heic varios populorum mores, & innumeranda hominum vitia, & incommoda, oratione percurrere. Unuſquiſque ſibi teſtis in re tam patenti eſſe poteſt. Illud dicam, vel ipſos Ethnicos, Ariſtotelem puta, ac Ciceronem, tantam hominum miſeriam contemplantes, non potuiſſe quin exclamarent, naturam, ((b) non ut mater, ſed ut noverca,) erga nos ſe geſſiſſe. Haec ubi conſiderata fuerint, e veſtigio ſuboritur in animis noſtris ſciendi ardor, unde tanta in nos malorum atque miſeriarum procella derivetur. Quum quiſque ſanus Manichaeorum deliria irrideat, reſtat ut hominem vel ita a Deo in prima inſtitutione creatum, vel propter culpam aliquam ſuam in tot incidiſſe miſerias affirmemus. Prima ſententia Pelagianos habuit patronos; altera Catholicos.

(a) Al. *ſaepe*. Lectio *interdum* verior.
(b) Al. *non ut matrem, ſed ut novercam*.

Pelagiani contendebant, quod & nunc eorum affecla Phereponus contendit, Catholicorum sententiam cum Justitia Dei consentire non posse. Contra, Augustino aliisque Catholicis visa est Pelagiana opinio Ideae, quam de Deo habemus, penitus contraria. Nam quo pacto Deus, qui hominem perfectum, rectum, ac felicem creare potuit, potius tam infirmum, vitiisque deditum, & alienum ab amore summi boni creare voluit? Quei opus manuum suarum vel ante peccata actualia miserum fecit, ejusque naturam in ipsa peccata adeo proclivem, & aversam a virtute creavit? Cur posuit, ut habetur Ecclesiastici. XL. *Jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum?* Immense Bonus, Sapiens & Benignus, id sine aliqua hominum culpa facere noluit; infinite Justus id facere non potuit. Haec illi. Verum alii Theologi Catholici, iique potiori jure affirmarunt ac affirmant, *potuisse Deum condere talem ab initio hominem, qualis nunc nascitur.* Ipsemet sanctus Augustinus in in hac eadem sententia fuit; nam Lib. 3. de Lib. Arb. Cap. XX. ajebat; *Si anima talis esse coepit, non solum ante peccatum, sed ante omnem vitam suam, qualis alia post vitam culpabilem facta est; non parvum bonum habet, unde Conditori suo gratias agat.* Lege reliqua. Idem Augustinus in Lib. 1. Cap. IX. Retract. eamdem sententiam confirmat, inquiens: *Ignorantia, & difficultas* (duo nempe hominum gravissima mala) *etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset.* Quae Retractationum verba iterum repetit in Lib. de Bono Persever. Cap. XI.

Quod si justus & laudandus esset Deus, si talem, qualis nunc est, hominum naturam creasset, sique Phereponus, ut arbitror, idem fatetur, immo contendit: quid est quod ipse, ejusque Majores Pelagiani, Justitiam divinam Catholicorum opinione dictitant laedi, & cogitatione assequi non posse videntur, quomodo Augustini hypothesis, immo thesis, consistere queat cum ejusdem divinae justitiae evidentissima notione? Iisdem testantibus, divinae Bonitati atque Justitiae contrarium non est, naturam nostram ab initio tot subjecisse aerumnis, cum tanta proclivitate ad malum, tantaque difficultate ad bonum, tametsi nulla hominum culpa praecesserit. Ergo multo minus divinae Justitiae repugnat tot in nos mala congerere unius Peccati praecedentis intuitu. Justus ergo, & bonus, & laudandus in utraque hypothesi Deus. Haec sola intercedit diversitas: quidquid Pelagiani adferre possunt pro tuenda Justitia ac Bonitate divina in hypothesi sua, illud ad eandem tuendam in hypothesi Catholicorum in-

inservit. Quidquid vero Catholici pro sua habent, non aeque a Pelagianis pro sua opinione usurpari potest; facilius enim Catholici Justitiam ac Bonitatem Dei sartam nobis tectamque exhibent, tot humanae naturae miseriis non a primaeva institutione ac voluntate Dei boni, sed a primorum parentum culpa derivatis, quam si talem, qualis nunc est, naturam ab initio creatam affirment. Et hoc sinceri, sagacesque viri non intelligere nequeunt.

Restat ergo inquirendum, num revera humanam naturam Deus tam imbecillem ac miseram ab initio condiderit, quod Pelagiani opinantur; an ejusdem naturae corruptio poena sit primi peccati, quod Catholici affirmant. Ut habetur Ecclesiast. VII. *Fecit Deus ab initio hominem rectum*, & ad imaginem suam creavit, & in eximia beatitudine collocavit. Deinde, quidquid nonnulli somnient, adeo perspicua sunt Genesis verba Cap. II. ut certissimum esse debeat, primos humani generis parentes, si divino praecepto parere voluissent (quo nihil facilius ipsis tum fuit), a naturali morte futuros fuisse immunes. Uti certum quoque est, peccarunt, eorumque inobedientiam sequuta est mortis naturalis inevitabilis poena, & quaerendi panis cum sudore necessitas, & partus feminei dolores, & rebellio belluarum, quas hominum nutui subjecerat primum Creator, ut alia mala atque incommoda omittam. Experientia vero dubitare nos non sinit, quin eadem mors, & multiplex calamitatum genus in nobis eorum posteris perduret. Ergo nos luimus primi peccati poenas, luuntque vel ipsi infantes, quanquam nullius peccati actualis rei. Ergo primorum parentum culpa iratum & nos Deum sentimus, & peccasse cum Adamo quodammodo dicendi sumus; a qua ira & culpa nos liberare non potest, nisi regenerationis Sacramentum, & Gratia Christi Servatoris. Propterea Regius Psaltes in Ps. L. ajebat: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea;* sive in *iniquitate*, & in *peccato*, uti Hebraica Exemplaria habent. Apostolus vero ad Ephes. II. *Eramus*, inquit, *& nos natura filii irae, sicut, & ceteri*, καὶ ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, Et ad Rom. III. *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei*. Etiam sanctus Joannes Cap. III. Evang. *Qui*, ait, *non credit in Filium, ira Dei manet super eum*, μένει ἐπ' αὐτόν: ubi vides non dici, iram Dei venire super eum, sed *manere* super eum, quia jam antea fuerat. Ut alia Scripturarum loca praetermittam, quae in hanc rem afferri solent, memorabilem istum instar omnium referam, quem Apostolus ad Rom. Cap. V. 12. habet. *Propterea*, inquit, *sicut*

cut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Quibus ex verbis intelligimus, cum Adamo omnes homines peccasse, & propter illud peccatum mortem in omnes homines pertransire, hoc est, communis mortis caussam fuisse unius hominis, sive unius Adami peccatum. Infra idem Apostolus ait: *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedientiam justi constituentur multi*. En Adami inobedientia, quae una multos constituit peccatores, uti multos justos obedientia Christi. Vide reliqua ejusdem Cap. V. ad Rom. quae Catholicorum sententiam disertissime produnt ac firmant, & sine ipsa recte explicari non possunt. Tandem accedit, vel antequam Pelagiana Haeresis exoriretur, & lis de Peccato Originali ferveret, veteres Patres non aliter quam Augustinus sensisse, quanquam parce admodum de illa re fuerint loquuti. Egregia in hanc rem occurrunt testimonia Justini Martyris, Irenaei, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Athanasii, Hilarii, Basilii, Ambrosii, Nazianzeni, Chrysostomi, Reticii, Olympii, & aliorum, quos praetereo: ut dubitari non possit, quin antiquissima haec sit Ecclesiae verae Traditio, cum divinis Scripturis omnino consentiens. Nunc videamus, an quidquam Phereponus proferat, quo tam antiquum, tantaque firmitate constitutum Dogma dejici possit.

Dixerat Augustinus Lib. de Corrept. & Gratia Cap. VI. *Peccata quidem ista originalia ideo dicuntur aliena, quod ea singuli de parentibus trahunt; sed non sine caussa dicuntur & nostra, quia in illo uno omnes, sicut dicit Apostolus, peccaverunt*. Excipit ista verba Phereponus animadversione hujusmodi. *Verum in hac controversia nostra dicuntur, non tralatitio sensu, sed proprio, peccata; nam sermo heic est de peccatis, propter quae non tralatitias, sed proprie dictas poenas, ex divina, hoc est, perfectissima Justitia, dare possimus; quia ab iis abstinere potuimus, nec iis, nisi culpa nostra proprie dicta, succubuimus*. Ceterum dicere pergit Phereponus, peccata parentum *nostra* dici non posse, ita ut propterea corripi & plecti jure queamus. Addit, neque Apostolum dicere, nos *in Adamo peccasse, quemadmodum passim Graeci sermonis imperitus dictitat Augustinus*. Quod ut palam fiat, Apostoli verba Rom. V. 12. *ἐφ' ᾧ παν τις ἥμαρτον*, quae vulgatus Interpres vertit, *in quo omnes peccaverunt*, Phereponus ipse vertit *quia omnes peccarunt*. Cujus versionis rationem hanc reddit, inquiens: *Vertimus cum Desiderio Erasmo ἐφ' ᾧ, Quia, non In quo,*

quia alioquin hiulca est ratio, & dura. Equidem, ut hinc iter instituamus, exspectabam ab homine Critico aut veterum Grecorum auctoritatem, aut rationes ex intima Linguae Graece peritia petitas, quibus haec sua Paulini loci Interpretatio confirmaretur. Sed ille unum nobis obtrudit Erasmum, virum certe in Graeco sermone minime hospitem, sed in quaestione de *Peccato Originali* plane Pelagianum, quique nihil non molitus est, ut in alium sensum haec, & superiora Apostoli verba invita detorqueret. Erasmi studium hac in re infelicissimum alii castigarunt. Verum quis stylum Pauli vel leviter novit, qui non etiam didicerit, similes sermonis structuras, duras in speciem, & parum (uti delicatis videtur) elegantes, Apostolo esse familiares? Deinde Theophylactus, Oecumenius, & alii procul dubio Graecae Linguae peritissimi, ἐφ' ᾧ interpretantur *in quo Adamo*. Quamobrem nisi qui ab anticipatis judiciis, turbidisque affectibus judicio uti prohibetur, nemo alius hoc in loco memorasset *imperitiam Graeci sermonis*, eamque objecisset Augustino, verba ista cum Graecorum ipsorum consensu *in quo* interpretanti.

Quod tamen heic attentius considerandum est, illud est, vel per ipsam Erasmi ac Phereponi interpretationem nihil roboris demi huic loco, sive huic fortissimo Catholicorum & Augustini argumento. Fingamus Apostolum dicere; *sic & in omnes homines mors transiit, quia omnes peccarunt*. Non hic de solis peccatis actualibus loqui Paulus potest, uti Phereponus persuadere nobis vellet; nam quum dicat, morti omnes homines esse obnoxios, & re ipsa mori hac de caussa, quod omnes peccarint; certumque sit, infantes nullius actualis peccati reos saepe de vita decedere; necesse est, ut aliquod peccatum sit vel in ipsis infantibus, cujus caussa malum illud subeant. Hoc autem nullum aliud esse potest, quam primorum parentum inobedientia & culpa, propagata in posteros omnes, per quam *peccatores constituti sunt* vel infantes, *& regnavit mors ab Adam usque ad Mosem, etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem praevaricationis Adae;* quippe *unius delictum in omnes homines in condemnationem*. Nisi hoc statuas, sibi non constabit Apostolus, qui cum alibi appellat *stipendium peccati Mortem*, tum heic significare vult, ideo omnes homines mori, quia omnes peccarunt. Quare si nullum in infantibus peccatum admittamus, aut ipsi morituri non essent, aut argumentum Apostoli elumbe deprehenderetur. Sed Phereponus non ausus affirmare praefracte, germanam esse interpretationem suam, ad aliam anchoram se conjicit. *Fac*, inquit, *hoc*

non

non esse perspicuum: profecto versio quam sequitur Augustinus, non ita certa est, ut possit is locus, quasi clarus urgeri; quum praesertim ex eo ferme solo, aut potissimo, colligatur dogma, quod tot difficultatibus premitur, ut vix ullas alias majores in dogmate Theologico invenire posse putem. Phereponus ergo mente assequi non valet, quei Deus justissimus peccata parentum filiis tribuat, & in filiis puniat, quum filiorum voluntas nihil contulerit ad parentum inobedientiam; proinde alte clamat: *peccata parentum nostra dici nequeunt, ita ut propter ea corripi, & plecti jure queamus*. At nil mirum ista ab homine dici, cui non secus ac Socinianis, illud continuo perversum videtur, quod ingenio non placet, quanquam disertissimis, neque metaphoricis verbis in Scriptura sacra enuncietur. Prope est ut dicam, nolle hujusmodi homines sentire, quod Paulus sentit; sed necesse esse ut Paulus sentiat, quod ipsis commodum videtur, & Deus agat, prout ipsis lubet. At profecto felicius saperent, si in simili causa dictum sibi ab Apostolo putarent Rom. IX. 20. *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic?* &c. Et Cap. XI. 33. *O altitudo divitiarum*, &c. Quum lumini rectae Rationis evidenter adversari deprehenduntur Scripturae sacrae verba, tum certe commodum alium sensum intime latentem inde jubemur deducere. At quando ita composita sunt sacrarum Litterarum testimonia, ut pateat, nihil aliud divinos Scriptores significare voluisse, quam quod verba sonant, & ad istam significationem accedit vetustissimae Traditionis consensus, & Dogma illud supra quidem humanam Rationem est, sed non contra ipsam: tum nefas est eludere mentem divinorum Librorum non alia de caussa, quam quod mente assequi non possumus consilia, & voluntatem, & opera Dei.

Ceterum ut ut fateamur in quaestione de Peccato Originali occurrere quaedam non satis previa hominum infirmae Rationi, nihil tamen est, quod contra ipsam Rationem pugnet. Quum enim Peccatum istud consistat in privatione Justitiae originalis, a justo Deo nequaquam abhorret, originali Justitia privatos, homines nunc nasci causa primi peccati, quando justus itidem fuisset Deus, si vel ab initio, & ante Adami peccatum, eamdem nobis Justitiam denegasset, eandemque & animi, & rationis, & corporis infirmitatem in nobis regnare sivisset. Et omnium hominum revera Peccatum istud est, non actuale quidem, sed habituale, sive morale; nam Voluntates omnium hominum, non physice quidem, sed moraliter, conjun-

ctae

ctae fuere cum Voluntate primi parentis, idque ex decreto & pacto Creatoris nostri. Quod profecto neque potentiae, neque sapientiae, neque justitiae Dei repugnat; nam ne in ipsis quidem terrenis universitatibus hujus rei exempla desunt, & in ipsis tamen justitiam minime desideramus, uti neque in divino Circumcisionis praecepto Gen. XVII. non inveniet, ut puto, Phereponus ipse. Apostolus autem diserte docet, *in omnes homines per unius delictum condemnationem* venisse, & *omnes peccasse*, & per inobedientiam unius hominis peccatores constitutos fuisse multos, & mortem esse effectum, stipendium, & aculeum peccati: quae omnia satis evincunt, ubi ad infantes interdum morientes respiciamus, Peccatum aliquod originale per propagationem ex Adamo in omnes descendere, & nostrum omnium esse appellandum. Tandem Peccatum istud in ratione culpae omnium levissimum est; neque necesse est credere, ipsum post corporis mortem pari cum actualibus Peccatis supplicio esse puniendum; nam & ipse Augustinus Lib. I. de Peccator. merit. Cap. XVI. §. 21. ait: *Potest proinde recte dici, parvulos sine Baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros*. Et Lib. V. Cap. XI. §. 44. contra Julianum, *parvulos*, ait, *sine Christi Baptismate morientes, non tanta poena esse plectendos: ut eis non nasci potius expediret*, ipsosque *in damnatione omnium levissima futuros:* ((a) qua de re mitius etiam Theologi Catholici nunc loquuntur.)

CA-

(a) Haec omnia secundis curis nuper addita.

CAPUT SECUNDUM.

Infantes miseri caussa unius Adami peccantis. Baptismus eis necessarius ex Traditione probatur. Antiquitas Sponsorum pro infantibus in Baptismo contra Pherєponum ostenditur auctoritate Tertulliani, qui necessitatem Paedobaptismi agnovit. Et in veteri Lege parvulis Proselytis adhibitus Baptismus, & varia apud Judaeos Baptismatum genera. Sanctus Cyprianus Peccati Originalis assertor perperam a Pherepono negatus.

PHEREPONUS tamen, quod est ad infantes & pueros, alia opinione tenetur. Nam pag. 621. Animadverf. in Op. Imperf. contra Jul. objicit sibi illorum miserias, quae nobis argumentum praebent intelligendi originalis Peccati. Tum respondet: *Satius esset multo dicere, te nescire, cur innoxii miseri sint, quam ut facias eos noxios, invenire hypothesim, quae tot difficultatibus laborat.* Quasi Augustinus, aut alii hanc hypothesim invenerint, & eam antea non tradiderit Apostolus satis aperte. *Multo satius esset*, ut hoc repetam, Apostolo credere, & venerari divinum consilium, quam infirmae Rationi tantum deferre, ut divinitus tradita nolis alia de caussa credere, quam quod intelligere nescias. *Sed quid sunt*, pergit Phereponus, *hae infantium puerorumque brevissimae miseriae, si cum aeterna beatitudine, quibus eas Deus pensat, conferantur? Nihil prorsus, aut si quid nihilo posset esse minus. Itaque quod Deus eas ab illis in hac vita non amolitur, mirum videri nequit.* Hinc intelligimus, Phereponum infantibus ac pueris vel sine Sacramento regenerationis e vita decedentibus, aeternam in Caelis beatitudinem liberaliter concedere. Non ausi sunt Pelagiani, nisi medium quendam locum inter Caelorum regnum & Gehennam, assignare hujusmodi puerulis, felicem quidem, sed tamen ab aeterna Caelitum felicitate alienissimum. Sociniani patere ipsis fores Caeli volunt, & exsecrantur *Paedobaptismum*. Ministrari vero eisdem hoc Sacramentum in suis coetibus moleste non ferunt Remonstrantes; sed ipsum Sacramentum necessarium illis ad beatitudinem aeternam non censent. Anabaptistae, Calvinistae, aliique id genus Novatores ab ea opinione aut parum, aut nihil abludunt.

dunt. At ego ((a) minime) suscepi controversias omnes, quae inter Catholicos ex una, & innumeros Haereticos ex altera parte intercedunt, diffuse agitandas. Esset hoc majoris otii, ac instituti diversi. Jam vero, quod est ad quaestionem de Baptismi necessitate in ipsis parvulis, luculentissime illam complures e nostris expedivere, afferentes loca quaedam Scripturarum, & certissima quaedam principia Orthodoxae Religionis, e quibus recte deduci potest ista necessitas. Antiquissimam certe, atque adeo Apostolicam Traditionem, *Paedobaptismi* testem simul ac laudatricem habemus. Quare secundum Traditionis legitimae regulas, a Catholicis fortissime assertas, pueris ac infantibus necessarium est divinum lavacrum, ut Regnum Caelorum, si illa aetate decedant, consequi valeant. (b)

Quum tamen Phereponus pag. 495. in notis ad Epistolam Augustini XCVII. olim 129. §. 9. videatur aliquid dicere contrà *Paedobaptismi* antiquitatem, ejus verba audienda sunt: *Quis*, ait, *intelligat susceptorem infantis baptizandi*, *quum pro infante responderet Credo*, *hoc velle: Baptismum*, *vel Sacramentum fidei suscipio? Quis non videt*, *primum formulam illam antiquam Baptismi esse institutam in usum adultorum*, *qui soli primum Baptismum suscipiebant*, *deinde translatam etiam ad infantes?* Utique nos nequaquam videmus, quod tamen tanta confidentia Phereponus videndum affirmat. Meram conjecturam, omni veterum auctoritate destitutam, nescio quei velit homo ille, ut pro evidenti veritate accipiamus. Nos ab Apostolis ipsis, ut infantium Baptismum, ita & ritum spondendi pro iis derivamus, tum quod id affirmant vetustissimi Patrum, quum etiam quod Ecclesia universa omnibus retro temporibus eam consuetudinem servavit. Quid contra Phereponus affert, nisi unum illud, quod animo jam praejudicavit, & quod sponte concidat, si negetur? Operae autem pretium est duorum veterum Scriptorum loca proferre, ne & nos sine tabulis ac auctoritate agere videamur. Sanctus Irenaeus Lib. 2. Cap. 39. de Christo Domino haec habet: *Omnes venit per semetipsum salvare*, *omnes*, *inquam*, *qui per eum renascuntur in Deum*, *infantes*, *&* *parvulos*, *&* *pueros*, *&* *juvenes*, *&* *seniores*. Heic vides alludere Irenaeum ad Servatoris verba Jo-

(a) Al. *non*.

(b) Quae heic & infra Cap. VI. §. *Quae sequuntur*, noster Auctor ad *Paedobaptismi* antiquitatem propugnandam objicit *Pherepono*, adhibeat Lector ad refellendum *Colomesium*, qui tum in *Observationibus Sacris* pag. 641. edit. *Fabric.* tum in *Melange curieux* pag. 830. *Paedobaptismo* iniquiorem se prodit. Nec mirum: nam ipsum *Socini* haeresim fuisse amplexum, auctor est *Baelius* in Lexico, ubi *Colomesii* memoriam persequitur.

ba Joann. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto non potest introire in Regnum caelorum*. Vides, *infantes, & parvulos* per Christum renasci ex aqua, & Spiritu Sancto. Quod autem est ad infantium & puerorum Susceptores, audi Tertullianum in Lib. de Baptismo Cap 18. suadentem, ut differatur in aetatem maturiorem Baptismus. *Itaque*, ait, *pro cujusque personae conditione, ac dispositione, etiam aetate, cunctatio Baptismi utilior est: praecipue tamen circa parvulos. Quid enim necesse est Sponsores etiam periculo ingeri? Quia & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & proventu malae indolis falli*. Ergo Tertulliani etiam aevo obtinuisse, ac in usu fuisse patet, non infantium duntaxat Baptismum, sed & formulam ab eorum susceptoribus nunc quoque adhibitam; ideo quippe Sponsores appellati fuere. Neutrum porro novitatis damnat Tertullianus. Qûumque is altero dumtaxat ab Apostolorum morte saeculo vixerit; Irenaeus vero ipsos Apostolorum auditores habuerit Magistros; & auctor uterque sit, Baptismum infantium in Ecclesia Dei jam tunc fuisse usurpatum: quis non intelligat, ruere Phereponi sententiam atque conjecturam, & perperam ab Apostolorum aetate atque institutione sejungi *Paedobaptismum*, & formulam spondendi pro illis?

Sed, inquies, Paedobaptismus fuit vel Tertulliani aevo improbatus. Immo, ne quid dissimulem, afferam haec ipsius Tertulliani verba ex Cap. eodem: *Quid festinat innocens aetas ad remissionem peccatorum?* Non hoc negamus. At haec non tollunt, quin Ecclesiae Catholicae jam tum fuerit mos praeter adultos baptizandi etiam parvulos. Tertullianus ex propria sententia hunc morem sublatum cupit, ut alibi saepe, ita & heic a suo effreni ingenio abreptus, & privatae opinioni nimis indulgens. Nam sanctus Cyprianus, & reliqui Patrum, atque Episcoporum, Baptismi in annos majores aut in mortis periculum dilationem concorditer rejecere, laudato semper infantium Baptismo. Infra auctor est idem Tertullianus, Baptismum quoque *innuptorum* esse *procrastinandum;* & tandem absurde concludit: *Si qui pondus intelligant Baptismi, magis timebunt consecutionem, quam dilationem*. Nullus Catholicorum ita unquam sensit. Ceterum si mortis periculum ingrueret, minime negandum, aut differendum regenerationis Sacramentum, alibi docet ipse Tertullianus, & Cap. 12. ejusdem Libri de Bapt. fatetur, *nemini sine Baptismo competere salutem*; & in hoc eodem Cap. de parvulis, ait: *Norint petere salutem, ut petenti dedisse videaris*. Quae satis esse possunt,

ut ex ejus quoque sententia necessitas & usus Baptismi vel in infantibus probetur. At ille vocat parvulorum aetatem *innocentem*, hoc est ab actualibus peccatis immunem; nam ex hac ipsa rationis specie vel post Tertullianum, & quarto potissimum Saeculo, sanctissimum lavacrum differre consueverunt ex Christianis non pauci; & ipse Augustinus distulit, quanquam contagium mortis antiquae, & maculam originalem omnes faterentur omnibus Adae filiis inesse. Nisi periculum mortis Baptismum suscipere coegisset, ejus consequutio differebatur, quo peccata simul actualia postea delerentur. Quid? quod maculam originalem ne ipse quidem inficiatus est Tertullianus? Humanas certe animas non solum immundas, sed etiam peccatrices ille vocat, donec Baptismo Christi mundentur. Sunt ejus verba Lib. de Anima Cap. 40. *Omnis anima eousque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tamdiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam ex carnis societate.* Lib. I. Cap. 1. de cultu Feminar. ait, omnes mulieres *de Eva trahere ignominiam primi delicti, & invidiam perditionis humanae. Vivit sententia Dei super sexum istum in hoc seculo; vivat & reatus necesse est.* Et Cap. 3. de Testim. Animae de Satana ait: *Per quem homo a primordio circumventus, ut praeceptum Dei excederet, & propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo semine infectum, suae etiam damnationis traducem fecit.* Lib. V. Cap. 17. contra Marcionem, hominem videlicet pestilentissimum, a quo Deus traducebatur tanquam peccati auctor, ita idem Tertullianus scribit: *Apostolus, iracundiae filii fuimus, inquit, sed natura.... Quum dicit: Fuimus natura filii iracundiae,.... irae filios, ad naturam retulit, non ad Creatorem. Ad summam subjungens: Sicut & ceteri, qui utique filii Dei non sunt; apparet communi naturae omnium hominum & delicta, & concupiscentias carnis, & incredulitatem, & iracundiam reputare; Diabolo tamen captante naturam, quam & ipse jam infecit delicti semine illato.* Haec ea sunt, ut vel sine interprete prodere possint, Scriptorem Afrum diversam heic a ceteris Catholicis non induisse opinionem.

Verum Phereponus in Animadv. ad Epist. CLVII. Augustini olim 89. §. 1. pag. 497. alia habet. Celebrem Apostoli locum Rom. V. supra a nobis productum Pelagianis opposuerat Augustinus, utpote affirmantibus, sine peccato hominem nasci. Quid ad haec Phereponus? *Hunc*, inquit, *locum Pauli pertinere ad adultos tantum, qui peccatum Adami imitantur, ostenderunt dudum viri doctissimi.*

ctissimi. Tum paucis interjectis addit, *eo confidentius heic loqui Augustinum, quo minus probare poterat, quae heic habet. Locus Pauli Rom. V. obscurior est, quam ut a tam proletario Interprete explicari possit*. Phereponum libenter interrogarem, num illorum hominum ingenium ipse probet, qui nullum sibi frenum statuunt in Fidei quaestionibus, & pro suo modulo sentire, atque interpretari divinas Scripturas, constituunt; tum sua placita, tanquam certissima, vultu imperterrito venditare; adversarios vero non semel contemnere, eisque reponere pro rationibus contumelias. Verum, his dimissis, cuinam harum controversiarum perito persuadebit ille, *dudum viros doctissimos ostendisse*, ad adultos tantum pertinere locum illum Apostoli? Pelagiani quidem olim, tum Erasmus, aliique ejus gregis sensere, Peccatum ex Adamo non propagatione, sed imitatione, in hunc mundum intrasse; & adultos tantum, non quod filii sint Adami, sed quod ipsum imitati sint, omnes peccasse. At merum hoc fuit illorum commentum, ac effugium, & mera conjectura, quam sine ratione ulla gravi, sine majorum auctoritate excogitatam suae opinioni accommodarunt, Apostoli mente, ejusque verborum sensu, ipsaque ratione reluctante, uti sanctus Augustinus variis in locis, & innumeri subinde Catholici, & plerique etiam e Protestantibus demonstrarunt: quod ignorare Phereponus nequaquam potest. Istius vero hominis nequeas non mirari ingenium, qui hinc ansam sumit appellandi Augustini *proletarii Interpretis*. Videant alii, an viro liberali ac honesto consentaneum sit hujusmodi conviciis excipere Augustinum incomparabilis ingenii, sanctitatis, & doctrinae virum. Certe hic locus, minus etiam quam reliqui, contumeliis patebat. Quamnam enim Linguae Graecae imperitiam Augustino objicere heic possis? Nihil habet ille, quod eruditissimi deinde inter Catholicos Theologi ac Interpretes non habeant, & sentiendum decernant. Num audeat Phereponus proletarios Interpretes appellare tot clarissima ingenia in hac re Augustino concordia? Si non audet, cur sibi heic licitum putat, unum Augustinum tanto contemtu repellere, nihil tamen aliud sentientem, quam quod tot doctissimi viri sentiunt, ac sentiendum esse nos quoque brevibus nuper ostendebamus?

Numquam Augustinus probavit, infantibus Baptismum praescribi a Christo, aut Apostolis, ne pereant. Sunt haec ejusdem Pherepони verba pag. 497. ad citatam Augustini Epistolam CLVII. olim 89. Similia habet ille ad Ep. CLXXV. olim 90. §. 6. pag. 519. At Augustinus ostendit, non ex apertissimis quidem Christi, aut Apo-

stolorum verbis scriptis, sed ex vetustissimae Traditionis testimonio & universalis Ecclesiae usu (ut alias rationes taceam) praescriptum a Christo fuisse parvulorum Baptismum. Nunquam vero Pelagiani ostenderunt, contrariam fuisse Christi, aut Apostolorum mentem. Utri parti nunc est credendum? Utra pars dicenda est inopia rationum laborare? Sincerus quisque fateatur, ad Pelagianos reddendae rationis onus heic pertinere. Numquid enim minus Christo, & Apostolis Christi nomine aliquid scripto proponentibus, quam sine scriptis & per legitimam Traditionem loquentibus, habenda est fides? Nos vero palam fecimus saltem per Traditionem sine scriptis *Paedobaptismum* ab Apostolis esse praescriptum. Probent Pelagiani, aliter se rem hanc habere; probent, nihil aliud credendum esse, quam quod in Scripturis sacris aperte propositum est; ostendant, futilem esse interpretationem nonnullorum Scripturae locorum, e quibus Catholici deducunt necessitatem baptizandi parvulos. In hujusmodi quaestionibus illud nos usurpamus, quod vetustissimus Scriptor Tertullianus in simili ajebat Lib. de Corona cap. 3. *Hanc si nulla Scriptura determinavit, certe consuetudo corroboravit, quae sine dubio de Traditione manavit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in Traditionis obtentu exigenda est, inquis, Auctoritas scripta. Ergo quaeramus, an & Traditio nisi scripta non debeat recipi.* Lege reliqua; lege in hanc rem ceteros Patres. Praeterea num stolidi, ac moriones ac amentes adulti a sacro fonte arcendi, quod manifeste a Christo aut ab Apostolis praescriptum ipsis Baptismum non invenimus?

Corollarii loco ad ista accedat Circumcisionis consideratio, & antiquissimus Judaeorum ritus in recipiendis ex Ethnicismo ad Mosis legem hominibus. Infantes ex veteris Legis praecepto in foedus Israeliticum ingrediebantur per Sacramentum Circumcisionis, Deoque grati per ipsum constituebantur. Odium Dei, & poenae etiam propositae fuere in eos, quibus tale Sacramentum non conferebatur. Etiamsi infantes non intelligerent, quam magnum bonum sibi inde contingeret, ex pacto tamen Dei illud bonum in ipsos manare non cessabat. Quamobrem collatus quoque Baptismus parvulis, suum in ipsis producere effectum potest ac debet, vel sine actuali fide; neque adulta aetas illis expectanda est, ut sanctificentur, & Deo placeant; ipsisque sine lavacro sanctissimo decedentibus, aeque ac adultis, deerit foederis novi gratia in regenerationis Sacramento constituta. Deinde Baptismus Evangelicus, ut Eruditis quibusdam

vide-

videtur, ((a) aliquid) novum apud Judaeos non fuit. Quum enim Ethnici homines fiebant גרוצדק *geretsedecb*, hoc est, *Proselyti Justitiae*, sive *justi*, atque inter Judaeos cooptabantur, non sola Circumcisio, sed & Baptismus conferebatur eisdem. Hinc apud Hebraeos vulgatum axioma: *Non est quis Proselytus, usque dum circumcidatur, & baptizetur*, שימול ויטבול אין גר עד. Maimonides in *Issure Biab* C. 13. & alibi, Gemara Babylonica variis in locis, Moses Mikotzi Praecept. Negat. 116. R. Joseph Karo in *Shulcan Arucb*. Lib. *Jore dea*. Cap. 368. aliique Judaei Scriptores, non solum testantur, vigere adhuc in Synagoga hunc morem, sed & ipsum referunt ad tempora usque Davidis ac Salomonis. Eo etiam pertinere potest locus quidam Arriani in Epictetum Lib. 2. Cap. 9. Ex iisdem autem Hebraeis Auctoribus pariter discimus, quum olim fuisse baptizatos, tum etiamnum baptizandos esse una cum parentibus, parvulos Proselytos ex Synedrii sententia. Vide laudatam Gemaram Babylon. tit. *Erubb*. & ibi Glossam, & Maimonidem in *Avadim* Cap. 8. & Gemaram Hierosol. tit. *Jevamotb*, & Lightfootum, & alios Judaicae eruditionis illustratores. Itaque uti sine Circumcisione, ita sine Baptismo, eoque unico, & ab aliis vulgaribus Judaeorum lustrationibus ac lotionibus diverso, nemo vel antiquitus inter Proselytos describebatur. Quam Rabbinorum Traditionem juvat adhibitus a Joanne Praecursore Baptismus, ut ad vitam novam Judaeos perduceret. Non enim Synedrium ab eo per nuntios quaesivit, quid sibi vellet ille Baptismus, sed solum qua auctoritate ipse batizaret. *Dixerunt ei:* (sunt verba Jo. I. 25.) *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?* Scilicet illa baptizandi ratio nova non erat ac ignota, sed frequens ac usitata, & in parvulis usurpata. Proptereaque miratus nemo est tantum gentis confluxum ad Baptismum Joannis. Apostolus quoque Heb. IX. 10. commemorat varia Baptismata inter Judaeos usurpata.

Ergo generis humani Reparator Christus, antiquata solum Circumcisione, Baptismum retinuit, qualis in usu apud Judaeos erat, non rem novam instituens, sed jam usitatam, ad aliud munus finemque nobiliorem erigens, & vivifica vereque salutari gratia donans, ut sicut olim ad Judaicam Religionem, ita in posterum ad Christianam per verum hoc Sacramentum transirent Infideles, atque iterum nascerentur. Ideoque nihil necesse erat, conceptis verbis populo ac Apostolis praecipere *Paedobaptismum*, sed satis fuit generaliter indi-

cere

(a) Al. *quid*.

cere Baptismi usum, atque necessitatem. Per saecula praecedentia, & Christi etiam tempore, vulgatissima erat parvulorum aeque ac adultorum lustratio, quum ad Religionem Dei veri, & ad regenerationem transitus fiebat. Satis ergo constabat, praescripto per Christum Baptismo, quis foret abluendus. Atque ideo in re adeo nota superfluum erat hoc edicere, postquam dixerat Jesus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* Si ejusmodi consuetudinem abolere ipse voluisset, eam potius prohibere debuisset, apertis verbis. Recte itidem conjicere hinc possumus, parvulos aliquot Christiano fonte fuisse mundatos, quum, in Act. Apost. XVI. 15. & 33. paterfamilias baptizatus dicitur *cum omni domo ejus*; aut saltem inferre licet, parvulos, si aderant, & ipsos fuisse baptizandos; hoc enim de more a Judaeis fiebat, quoties recipiebantur Proselyti. Quod enim est ad locum Matth. XXVIII. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos*, quem Anabaptistae nobis opponunt, quasi ii tantum dicantur baptizandi, qui prius fuerint edocti, evanescit ex vi Graecorum verborum. Μαθητεύσατε, inquit Christus, πάντα τὰ ἔθνη. Hoc est, non proprie *docete*, sed *discipulos facite*, scilicet in disciplinam meam, & in foedus novum, per Sacramentum regenerationis adducite omnes gentes. Tum subsequitur διδάσκοντες, *docentes eos servare omnia &c.* ut videas, Baptismum praeire posse doctrinae, & Discipulos posse fieri illos etiam, quos a discendo infirma aetas avertit, quum ideo *Discipuli* per Baptismum fiant, ut postea doceantur.

Quae Phereponus notat ad Ep. CLVI. Augustini pag. 498. consilia tantummodo sunt, & phalerae, & voces hominis, quibus nulla ratio adnexa est, ne gravioribus titulis utar. Si hoc pacto exsibilare adversariorum opiniones, vincere quoque est: vicit Phereponus. Sed merito exsibilandus ille; si unico αὐτὸς ἔφα, & propositis tantummodo suis, hoc est exoletis Pelagianorum opinionibus, agitatissimas Quaestiones se dirimere, & Sententias Catholicas tanto pondere stantes prosternere posse putat. Et tamen id ipsi in more positum est. Pag. item 510. in notis ad Ep. CLXXVI. iterum vellicare ille pergit locum Apostoli ad Rom. V. & ἐφ' ᾧ esse *quia*, vel *eo quod*, non *in quo* contendit, exempla innuens in 2. ad Cor. V. 4. & ad Philipp. III. 12. At in citato loco Epist. 2. ad Cor. ego nihil tale reperio. Alterum exemplum iis tenebris circumfusum est, ut adhuc rem nostram in medio relinquat, quanquam non minus quam antea, uti supra diximus, constet firmumque sit Catholicorum dogma, tametsi Interpretatio illa praeferatur. Locum item alium Epist. I. ad Cor.

ad Cor. XV. 22. Catholicis erepturus ad suam mentem explicat Phereponus, atque ea ratione loca ista esse procul dubio explicanda persuasurus Lectoribus suis, monet, *viros ac Theologos doctissimos* ita sensisse atque ostendisse. Hos autem etsi ille non nominet, nemo non intelligit esse gregarios Pelagii, Arminii, Socini, atque etiam Calvini. Alibi quoque, hoc est pag. 549. locum Jo. III. 5. *Nisi quis renatus fuerit &c.* memorans, satis liquere ait, intelligendum de adultis tantum, non autem & de infantibus. Nos contra affirmamus, longe doctiores viros tum inter Catholicos, tum inter ipsos Protestantes contrarium ostendisse, & ab istis prostrata jamdudum fuisse quaelibet Pelagii commenta: quam in rem & nos aliqua attulimus. Prostant Libri. Nostris palmam negabit Phereponus. Ipsam patiatur & nos negare suis. Lectores sinceri, & nullo partium studio adducti, dum omnia legerint, facile judicabunt, nos fumos non venditare, sed Apostolicam doctrinam constanti ac universali Ecclesiae Traditione firmatam. Pag. 549. in Animadv. ad Serm. CCXCIV. §. §. 6. 12. 17. & 19. Phereponus quae alibi non semel contra *Paedobaptismum*, & *Originalis peccati* veritatem dixerat, aliis verbis repetit; quare sine responsione dimittendus est.

Quod autem est ad sancti Cypriani verba ex Epistola LXIV. ad Fidum, quibus sanctus Augustinus utitur in eodem Sermone ad confirmandum Dogma de *Originali Peccato*, ea tam perspicua sunt, ut sibi melius fuisset Censor consulturus, si quae ad ipsa eludenda adfert, prorsus omisisset. *Quidni*, ait, *licuit Pelagianis rejicere Cypriani auctoritatem in hoc negotio; ut Augustino licuit, quod attinet ad Baptismum Haereticorum?* Tum addit, multo clarius, atque constantius sanctum Cyprianum affirmasse, Haereticos esse baptizandos, quam dari Peccatum originis. Si Pelagiani licitum sibi censuissent, quod nostrorum temporum Novatores contra fas omne licitum sibi putant, nempe non Cyprianum tantummodo, sed reliquos Patres, & omnem legitimam Traditionem respuere, ac irridere: rejecissent profecto Cypriani auctoritatem in ista controversia, non exspectato Phereponi consilio. At illis, quam recentioribus Haereticis, major erga sacras Traditiones reverentia erat, & melius intelligebatur, quam stabili quoque fundamento nitantur dogmata ab Apostolorum Traditione descendentia. Immo nervos omnes intenderunt & ipsi, ut ostenderent Majorum Traditionem sibi potius, quam Augustino favere. Utcumque tamen Pelagianis in pretio fuerit vetustissimae Traditionis auctoritas (non enim victas dedere manus documentis in

hanc

hanc rem ex Catholicorum parte productis) illud mihi certum, perperam a Pherepono componi auctoritatem Cypriani affimantis *Originale Peccatum*, cum Cypriano contendente rursus baptizandos esse Haereticos. In priore sententia nihil aliud affirmavit sanctus Cyprianus, quam quod universa tum ante se, tum post se ad Pelagium usque Ecclesia Christi, quae sub caelo est, affirmavit, & concorditer tradidit, & *Paedobaptismo* semper usurpato se credere significavit. Quamobrem Cypriani hac de re sententia non unius hominis erat, sed universae Catholicae Ecclesiae sententia, atque adeo ineluctabili auctoritate constabat. Verum Cyprianus contendens, Haereticos esse rebaptizandos, si Agrippinum, & Africanae Dioecesis Episcopos, & nonnullos item Asiaticos Praesules excipias, qui Cypriano aut praeivere, aut consensere, neminem alium ipse habuit suae opinionis assertorem. Non ipsa solum Ecclesiarum caput Romana Ecclesia, sed reliquae fere omnes cum Orientis, tum Occidentis Ecclesiae & Traditionem vetustissimam, & consuetudinem perennem Cypriano contrariam tenebant. Quid plura? Ne ipse quidem gloriosus Martyr Cyprianus in suis Conciliis negare potuit, quin consuetudo recipiendi sine Baptismo Haereticos in Ecclesia Dei ante suam constitutionem obtineret. Itaque altera haec Sancti Cypriani sententia paucorum erat, non Ecclesiae Catholicae sententia atque Traditio; ac proinde licuit Augustino, immo necesse fuit heic Cypriani auctoritatem rejicere, ne veneranda totius Ecclesiae Catholicae, & Concilii universalis auctoritas, firmissimis etiam in ista quaestione armata rationibus, a se rejiceretur: quod Catholico homini nefas perpetuo fuit.

Deinde non dicit (Cyprianus) *in infantes transire ullam labem internam, qua eorum facultates sint vitiatae; sed tantum trahere eos contagionem mortis ab Adamo, quia ex patre mortali nonnisi mortales nascuntur: quod multum abest a sententia Augustini*. Sunt ista Pherepони verba, sed Pherepони litigare potius amantis, quam veritatis inveniendae soliciti. In Cypriani verbis haec nimium aperta est, ita ut aut ultro oculos clausisse dicendus sit, aut oculis revera careat, qui eam non cernit. Ita scribit sanctus Cyprianus in laudata Epist. LXIV. ad Fidum scripta A. C. 253. *Si etiam gravissimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, quum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & a Baptismo atque a gratia nemo probibetur: quanto magis probiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium*

tagium mortis antiquae prima nativitate contraxit? qui ad remissam Peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena Peccata. Apertissime distinguit heic sanctus Episcopus infantes ab adultis. Hos actualium criminum reos dicit; illos unius tantum Peccati, quod posteri Originale deinde appellarunt. Utrosque a Baptismo non esse prohibendos, affirmat, in quo gratia divina utrisque confertur, & datur Remissa Peccatorum. Quid est, quod Phereponus scribit, a Cypriano non dici, *in infantes transire ullam labem internam*, hoc est nullum animae inhaerens peccatum, sed mortis solum naturalis necessitatem? Cyprianus diserte pronuntiat, infantes *nihil peccasse, nisi quod contagium mortis antiquae prima nativitate contraxerunt*; idest, non actualibus quidem culpis iram divinam in se concitasse, sed tamen esse reos Peccati primi parentis, quia ab ipso carnaliter sunt nati. Diserte, inquam, dicit, ipsos etiam peccasse, quia peccatum contraxere Adami. Dicit ipsos *accipere Remissam peccatorum*, ipsisque *remitti*, *non propria*, hoc est, non actualia, sed *aliena peccata*, idest, peccatum Adami, qui actualiter peccando fecit, ut omnes posteri vel recens nati peccatores essent, ac indigerent remissione peccatorum per salutarem Baptismi aquam. Uti vero expresse Cyprianus ait, infantes ante susceptum Baptismum carere *Gratia Dei*, ita in eadem Epistola non semel addit, ipsos egere *Misericordia Dei*, eorumque animas sine Baptismo decedentes *perdi*. *Quantum in nobis est*, ait, *si fieri potest nulla anima perdenda est*. Si Adami reatus in infantibus habitat, si animae illorum perduntur, ubi sine Baptismo decedant, sique *remissam peccatorum accipiunt*: ergo necesse est, in infantes transire labem aliquam internam, atque Peccatum, quod animae sit proprium. Necessitatem mortis corporeae utique non tollit Baptismus; ergo tollit solum *peccatum originale* ex anima; atque hoc peccatum illud est, quod Cypriano dicitur *contagium mortis antiquae*.

Sed Phereponus dicere pergit: *Denique rhetorice potius fortasse dixit remitti aliena peccata, quam didactice. Ac sane nec imputari, nec remitti aliena peccata, si proprie loquamur, a justo judice possunt. Satis est, multa Oratorum Ecclesiasticorum dicta esse vel diluto sensu vera; quum satis constet, eos minime accurate loqui solitos.* Habeat sibi Phereponus alibi Criticam istam regulam; nihil enim illa ad rem praesentem facere potest. Etsi rhetorice loquutus heic fuerit sanctus Cyprianus, ejus tamen mens apertissime se prodit, & sensus didacticus elucet: quod & contingit in reliquis Rhetoricis co-

loribus ab omni perito Rhetore adhibitis. Sed verbis didacticis, non rhetoricis, heic doctrinam Catholicorum Catholicus Episcopus exprimit. Quum nihil boni aut mali egerint infantes, revera nullum *proprium actuale peccatum* habent, quod sibi remittatur. Ex Apostolica tamen ac universali Ecclesiae Traditione Peccatum habent, & indigent Gratia & gloria Dei. Hoc autem Peccatum nihil aliud est, quam Adami Peccatum in omnes homines descendens in condemnationem; *alienum*, quia non ab infantibus, sed a solis protoplastis actualiter perpetratum. Hinc proprie ac sine Rhetorico colore dictum est, *non propria*, *sed aliena peccata remitti* parvulis unda salutari ablutis. Ceterum, quod Phereponus tum heic, tum alibi eandem ingeminat cantilenam, videlicet imputari a justo Deo aliena peccata non posse, quasi veteres ac recentes Catholicae Ecclesiae Theologi de tuenda Justitia Dei nihil soliciti, satis hoc nondum animadverterint: rogandi sunt Lectores, ut quod in hujus controversiae exordio nos paucis innuimus, multoque magis quod sanctus Augustinus, sanctus Thomas, ceterique Patres ac Theologi nostri hanc in rem late conscripsere, legant. Tum enim intelligent, haec recte cum divina Justitia componi, & contra non solum suis difficultatibus, quod attinet ad Providentiam, Bonitatem, ac Justitiam Dei laborare sententiam Pelagianorum, sed ipsam quoque adversari Ecclesiae totius Traditioni, & Apostoli verbis. Atque hactenus de hujusmodi controversia.

CA-

CAPUT TERTIUM.

Concupiſcentia non Bonum, ſed Malum homini. Quid Libidinis generale nomen interdum apud Auguſtinum ſonet. Libido carnis, qualis nunc eſt, malum Poenae, & non Peccatum proprium eſt. Non venit ab inſtitutione naturae innocentis, ſed Peccati primi poena fuit. Differt ab appetentia cibi & potus. Perniciofa homini, ut is animal rationale eſt. Pudor nuditatis in ſtatu Naturae innocentis locum non habuit, ſed poſt Adami lapſum effluxit, & inſitus nunc omnium naturae. Fuiſſet & in terreſtri Paradiſo voluptas Carnis, ſed non inimica aut infeſta Rationi. Niſi Adamus peccaſſet, neque Libidini turbidae, neque aliis malis obnoxium foret genus humanum, Scriptura teſte.

JULIANUM Pelagianae Haereſis primipilum quum alias ob cauſſas ſanctus Auguſtinus eloquentiſſime ac nervoſiſſime exagitabat, tum ob illam in primis, quod ſe humanae Concupiſcentiae atque Libidinis laudatorem praeſtitiſſet. Poſtremis hiſce temporibus inventi ſunt, qui contra eumdem Auguſtinum, immo contra Catholicam Eccleſiam, Julianum ejuſque conclamatam ſententiam iterum tuerentur, inter quos non ultimam aciem Phereponus nunc ducit. In eo ſita fuit controverſia. Julianus *Concupiſcentiam Bonum* naturae appellabat, *quo Bono bene utitur, qui modum tenet; quo Bono male utitur, qui modum non tenet; quo Bono melius non utitur, qui etiam ipſum modum, ſanctae Virginitatis amore, contemſerit*. Auguſtinus contra, Concupiſcentiam ſemper Malum eſſe contendebat; quare Lib. 3. adverſus Julian. Cap. 21. ita reponebat: *Concupiſcentiae carnalis qui modum tenet, Malo bene utitur; qui modum non tenet, Malo male utitur; qui autem etiam ipſum modum, ſanctae Virginitatis amore, contemſerit, Malo melius non utitur*. Innumera ſunt, quae Auguſtinus variis in Libris, & bene longo ſermone contexit, ut ſuam hanc ſententiam confirmet. Sed nos, quae Phereponus contra habeat, jam recenſeamus. Dixerat Auguſtinus in Lib. 1. Cap. 3. de libero Arbitrio, *Libidinem in Adulterio Malum eſſe*. Phereponus in Animadv. ad hunc locum pag. 482. primo dubium non eſſe ait, quin mala ſit in adulterio Libido, ſed non alia

de cauſſa, niſi quia adulterium ipſum eſt malum, quippe quod ab illo ſocietas humana plane perturbetur, atque adeo vetitum ſit hominum cauſſa, quibus vehementer nocet. *Alioqui*, deinde ſcribit, *libido*, *ſeu cupiditas alterius ſexus*, *nihil habet per ſe mali*, *ſi intra limites a Deo*, *immo & ab ipſa ratione*, *praeſcriptos maneat*. Quare inquit, Auguſtinum minus commode indicaſſe, cur Malum ſit adulterium, quum ejus malitiae cauſſam a Libidinis malitia derivavit. At Phereponus animadvertere attentius debuit, quid hoc in loco per *Libidinis* nomen ſignificare voluerit ſanctus Auguſtinus. Non *cupiditatem* luxurioſam, ſive carnalem *alterius ſexus*, ſed quidem pravam quamcumque cupiditatem, atque Concupiſcentiam heic Libidinem appellavit. Ut enim idem Auguſtinus Lib. 14. Cap. 15. de Civit. Dei ſcribebat, *Libido generale vocabulum eſt omnis cupiditatis;* immo & irae, & jactantiae, & pervicaciae, aliiſque hujuſmodi perverſis animi affectibus Cicerone teſte convenit, quanquam pro venereo appetitu uſitatius accipiatur. Cupiditas, qua homo inclinatur ad aliquid appetendum contra Rationem, contra Juſtitiam, Pietatem, Temperantiam, aliaſque Virtutes & contra Leges a Deo & a ratione conſtitutas, Libido eſt, Libido appellari poteſt. Quae profecto Concupiſcentia, ſive Libido, quum in adulterio quoque deprehendatur (juſtitiam quippe, ac ſocietatis humanae jura, & Sacramenti foedus, adulter contemnit ac laedit) commode propterea & vere in ejus malitiam retulit Auguſtinus adulterii malitiam. Ipſemet eodem Cap. 3. Lib. 1. de libero Arbitrio aperte prodit quid ſentiat, ita ſcribens: *Ut intelligat Libidinem in adulterio Malum eſſe*, *ſi cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena*, *planum tamen aliquo modo ſit*, *id eum CUPERE*, *& ſi poteſtas detur*, *facturum eſſe*, *non minus reus eſt*, *quam ſi in ipſo facto deprehenderetur*. Vides non turbidum carnis motum, ſed pravum animi affectum, ſive alienum a ratione recta appetitum, vocabulo *Libidinis* heic deſignari. Tum addit Evodius: *Clarum eſt enim*, *jam nihil aliud quam Libidinem in toto maleſaciendi genere dominari*. Cui protinus Auguſtinus: *Sciſne etiam iſtam Libidinem alio nomine Cupiditatem vocari?* Melius ergo & commodius Libidinis pravitatem conſtituimus cauſſam illius pravitatis, quae in adulterio eſt; fieri enim poteſt, ut quis ſit adulter, humanaeque proinde ſocietatis ordinem turbet, & nihilominus tum ipſe, tum ejus opus culpa ac malitia careat: quod ſit, quum ex ignorantia invincibili agitur. Et quare tunc adulterium malum non eſt, niſi quia tunc Libido, ſive pravus ani-

animi appetitus, in ignoranter operante minime dominatur? Itaque nihil erat, cur heic Augustinum edocere meliora Phereponus vellet, multoque minus cur in commendationem venereae Libidinis transgrederetur, cui nullus heic locus erat.

Sed quoniam illius oratio nos eo quoque abripit, videamus, quei probet novus iste Pelagianorum patronus, Libidinem carnis, sive Cupiditatem alterius sexus, *nihil habere per se Mali*. En ejus verba pag. 482. *Ita constituta sunt a Deo omnium animalium corpora, ut quum adoleverunt, ea Cupiditas in iis, mechanico impetu, excitetur, non aliter ac Cupiditas edendi aut bibendi. Consectarium est naturae corporis, quale a Deo creatum est; ut ex brutis, & ex ipso consilio propagationis generum intelligere est*. Ratio igitur, quare Malum non sit dicenda Libido, si Pherepono credimus, ea est, quod naturalis motus sit, a Deo constitutus, nihil certe nisi Bonum creante. Eadem repetit ille, pag. 528. in Notis ad Lib. 9. Cap. 10. de Gen. ad Lit. Nam quum dixisset sanctus Augustinus, honestius meliusque credi, ita fuisse primorum parentum corpora constituta in terrestri Paradiso, *ut appetitum carnalis voluptatis non haberent, qualem nunc habent ista corpora:* Phereponus talia apponit: *Appetitus ille, ut liquet vel ex brutis, tam naturalis est, quam appetentia cibi aut potus, voluptasque quam experimur, quum comedimus esurientes, vel bibimus sitientes. Non puto sane, quemquam dicturum, sitim, aut famem, voluptatemque, quam iis explendis experimur, effectus esse peccati. Figmenta mera sunt, quae heic & alibi dicuntur*. Ita brevibus rem expedit Phereponus, & longas Augustini commentationes levi negotio prosternit, & rotunda sententia exsibilat. Experiamur, an bene sedeat homini isti confidentia tanta.

Quum Augustinus Libidinem carnis Malum appellat, animadvertendum primo est, quo sensu illic *Mali* nomen sit accipiendum. Ut autem Augustinus ipse auctor est Lib. I. Cap. 1. de Lib. Arb. *Duobus modis appellare solemus Malum; uno, quum male quemquam fecisse dicimus; alio, quum mali aliquid esse perpessum*. Eo recidere potest, quanquam diverso sub intuitu, illa divisio Mali, quam idem Augustinus ac ceteri Theologi frequenter usurpant, nimirum aliud esse Malum culpae, aliud Malum poenae. Prius malum inquinat animum, Deoque hominem invisum facit, & Peccatum dicitur. Alterum tantummodo excruciat, aut laedit animum, sive corpus hominis. Certum est, Augustinum minime inter priora Mala, sed quidem inter secunda, computare Libidinem. Quanquam enim Concupi-

cupiscentiam humanam generaliter sumtam, cujus pars ac species est ipsa carnalis Libido, Augustinus interdum cum Apostolo *Peccatum* vocet, nunquam tamen aut Apostolus, aut Augustinus hujusmodi vocabulo significare voluerunt, Concupiscentiam vere & proprie Peccatum in hominibus esse; sed Peccatum ideo appellant, *quia ex peccato est* (originali videlicet) *& ad peccatum inclinat*, sicuti Synodus Tridentina nos docuit Sess. V. & ipse Augustinus antea docuerat Lib. 1. Cap. 13. de Nupt. & Concup. & in Libris contra Julianum, & Lib. 1. Cap. 12. contra duas Epistolas Pelag. & in aliis Libris. Proinde sublatis omnibus in sacro Baptismate culpis, atque peccatis, adhuc restare in homine Concupiscentiam Augustinus affirmat; non quod propter ipsam rei amplius simus, sed ut cum ipsa confligamus in posterum, ne fiamus rei. Quamobrem, si Pherepono visus forte est Augustinus tunc Libidinem appellasse proprium ac verum Peccatum, quum eam in Malorum aciem retulit: sciat, se quidem improbare Calvini ac Lutheri commentum, non autem Augustini mentem.

Statuit igitur Augustinus adversus Pelagianos, Concupiscentiam & Libidinem carnis non esse naturale Dei donum, non esse a Deo creatam in primis parentibus talem, qualis post eorum peccatum fuit, & qualis adhuc sentitur ab hominibus. Primi peccati infelix fructus illa est, vitiumque corruptae, non innocentis, Naturae, ac propterea Malum Poenae, Malum homini molestum, quo nos careremus, si culpa caruissent primi omnium parentes. Quis autem Libidinem qualem nunc in membris suis humanum genus sentit, naturale Bonum putet, quae nos ad peccandum pervicaciter incitat, quae contra legem mentis atque rationis tam saepe pugnat, quae continentiae & virginitati infestissima est, quam quilibet vir pius sentire se dolet, ac porro sentire nollet, quae demum pudoris atque erubescentiae materia est, atque argumentum? At haec nihil Pherepono obstant, quominus inter naturalia Bona Libidinem referat. *Appetitus ille*, inquit, *tam naturalis est*, *quam appetentia cibi aut potus*. Mechanico autem impetu non minus brutorum, quam hominum corpora ad Libidinem, & per Libidinem ad generis propagationem moventur. Ergo non est effectus primi peccati Libido. Ita Phereponus. Quod est ad comparationem Libidinis cum fame & siti, respondemus, Censorem demonstrare prius debuisse, famem quoque ac sitim, quales nunc ab hominibus sentiuntur, tales quoque futuras fuisse in innocentiae statu, atque in illa summa felicitate,

in qua

in qua Deus Adamum creavit. Ad Catholicam Fidem ſpectat credere, primos parentes morituros non fuiſſe, niſi peccaſſent. Quum fames, & ſitis, mala utique omnium judicio in hoc praeſenti hominum ſtatu gravia, praeter acerrimum dolorem, mortem quoque corpori inferre nunc poſſint: cur mechanica etiam vi homines, in terreſtri Paradiſo alioqui non morituros, compellere fames & ſitis non potuiſſent, atque interdum non compuliſſent ad mortem? Aut ergo Deus in ſtatu naturae innocentis famem & ſitim, conſectaria naturae corporis non fecit; aut ſi fecit, tales, quales nunc experimur, ne homo ſentiret, effecit.

Sed ut a quaeſtione iſta aequivocationem omnem removeamus, dicimus, hominem ſub duplici ratione eſſe conſiderandum, nempe aut quatenus homo eſt animal, aut quatenus eſt animal ratione praeditum. Nutriri, augeri, propagationem quaerere, delectari in operationibus ſenſitivis ac in ipſa Venere, & appetere cibum ac potum, & alia id genus, homini ut animali naturalia ſunt, & in Adamo etiam fuere. Atque idcirco Bona ea ſunt a Deo, uti Bonum quoque a Deo emanans ſunt vis generativa, & vaſa generationis, & feminis efficacia, & honeſta ſenſuum voluptas, & commixtio corporum ad licitam propagationem humani generis, atque alia ejuſmodi. Immo genitalium motus *Bonum naturae* in ſe eſt; *nunquam* enim *motum genitalium* Auguſtinus *reprehendit generaliter*, tanquam naturae *malum* ac vitium, uti Julianus eidem objiciebat, *ſed illum motum reprehendit*, *quem facit Concupiſcentia*, *qua caro concupiſcit adverſus ſpiritum*, *quam velut bonum defendebat* Julianus. Utor ipſius Auguſtini verbis lib. 4. Cap. 13. contra eumdem Julianum. Secundo, in Libidine ac in aliis quibuſcumque motibus animalitatis ac inferioris appetitus; conſiderari poteſt effrenis illa membrorum, & affectuum concitatio, quae vel repugnante voluntate hominis fit in homine, quae pudorem ingerit, & ad peccatum incitat ac rapit, ut ea faciamus quae facere nollemus, mentemque ac rationem in actibus libidinoſis turbida ſua delectatione abſorbet, & de ſua dignitate dejicit. Hoc illud eſt, quod Malum appellat Auguſtinus, & nos cum Auguſtino Malum eſſe homini, quatenus animal rationale eſt, affirmamus. Quo Malo in primi ſceleris poenam mulctati ſunt poſteri Adami, Deo non quidem hoc Malum creante, ſed ſinente, ut efflueret e conſtitutione corporis divinis donis ſpoliati, poſtquam a divina gratia ac primaeva innocentia Adamus peccando exciderat. Quapropter nihil eſt, quod Phereponus exemplum brutorum adhibeat,

beat, oftenfurus, libidinofos humani corporis motus Malum non effe. In animalibus brutis nullum deformitatis fenfum Libido creat, nihil pudoris ingerit, nihil cum ratione pugnat, quippe quod ratione pecudes ipfae carent. Conformis potius eorum naturae eft hujufmodi motus concupifcentiae, ut bonum quoque ac perfectio in iis appellari jure poffit. At in animalibus ratione praeditis, & ratione utentibus, Malum, vitium, defectus, & corruptio naturae Libido eft, quippe ad inhonefta, & rationi contraria hominem folicitans, & ad ea impellens, quae naturam hominis, quatenus rationale animal eft, omnino dedecent: *In pecoribus*, inquit Auguftinus Lib. 4. Cap. 13. contra Julianum, *malum non eft Concupifcentia, quia non adverfus fpiritum concupifcit, fed eorum potius oblectat fpiritum*. Vide & eumdem Lib. de Pecc. Orig. Cap. 40. & Lib. Oper. imperf. Cap. 56. Ergo qui fe hominem effe recordatur, non fentire, non fateri nequit, quin Concupifcentia carnis, qualis nunc fentitur, unde tot inteftinas patimur pugnas, quas etiam Apoftolus in fe olim deplorabat, Malum fit homini, quatenus ratione praedito, ejufque naturae incommodum, ac vitium.

Quandoquidem vero negare ne nos quidem volumus, aut poffumus, quin hujufmodi Malum in ftatu quoque naturae purae locum habere potuerit, ita ut culpanda ne fic quidem foret Creatoris juftiffimi voluntas, qui tale vitium ex corporis conftitutione effluere vel in puris naturalibus permififfet; immo quum neque difceptare velimus, an tantae vires in ftatu Naturae purae carnali Concupifcentiae effe potuerint, quantae nunc a nobis fentiuntur; fupereft folum, ut inquiramus feceritne Deus revera, an non, in primordio rerum hominem adeo inordinatis motibus Concupifcentiae libidinofae obnoxium. Phereponus cum Pelagianis affirmat. Catholici cum Auguftino negant. Id oftendimus primo, quia magis decuit divinam bonitatem atque juftitiam, ita hominem innocentem condere, ut corpus animo, inferiora fuperioribus placide fubdita forent: quod certe fecus nunc evenit in ifto corruptae naturae ftatu. Deinde quum conftet, Adamum in maxima cum animi, tum corporis felicitate a Deo fuiffe creatum, quis eam in illius membris pugnam, eumque peccati fomitem, eafque Concupifcentiae vires in illo fuiffe credat, quae nunc maximam vel hominibus piis & infelicitatem & periculum animae creant? Sed quod rem evidentius tangit, haec de primis parentibus fcripta funt Gen. 2. v. 25. *Erat autem uterque nudus, Adam fcilicet, & uxor ejus; & non erubefcebant*. Nihil igitur

tur pudoris nuditas innocentibus hominibus attulerat non alia de caussa, nisi quia nullum adhuc praeter voluntatis arbitrium in membris suis motum, nullam carnis rebellionem, nullum intestinum membrorum bellum contra mentis legem senserant. At postquam Deo inobedientes peccarunt, uti habetur Gen. 3. v. 7. *Aperti sunt oculi amborum; quumque novissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.* Profecto aliud novi in se, ac in membris suis animadvertere primi homines non potuere, cujus illos pudere inciperet, nisi Libidinis motus vel invita voluntate factos. Tum sentire coeperunt sui peccati poenam, tum se divinis donis spoliatos deprehenderunt, tum puduit illos novae deformitatis, ideoque *perizomata*, sive *succinctoria*, atque *femoralia*, חגרת *chagoroth*, sibi concinnarunt, ut suis aliorumque oculis pudoris aut lasciviae materiem subtraherent. Ergo tum primum nata est turbida illa Libido, inflictaque hominibus primis in poenam primi peccati a justo Deo fervere finitur in eorum posteris, quum antea nonnisi ex imperio, aut consensu mentis atque rationis ea membra moverentur, quibus homo ad generationem utitur.

Quid quaeso ad haec tam luculenta divinae Scripturae verba reponit Phereponus? Scripserat Augustinus Lib. 13. Cap. 13. de Civ. Dei haec de primis parentibus: *Senserunt ergo novum metum inobedientis carnis suae, tanquam reciprocam poenam inobedientiae suae.* Hujusmodi opinionem *commentum* Phereponus statim vocat. Tum ait pag. 583. *Ne quid aliud heic dicam, non debuit dicere, senserunt, sed sensit Adamus; nam motus aut nullus fuit in Eva, aut certe minime conspicuus, & qui eam in ruborem dare posset.* Telum hoc vetus est e Juliani pharetra petitum, sed ab Augustino jamdiu protritum Lib. 4. Cap. 13. contra eumdem Julianum. Attamen quum nos moneat Censor, ut de nuditate primorum parentum cum alios Interpretes, tum praesertim Joannem Clericum consulamus: illi habendae gratiae, quod ex Interpretum vulgo aliquem seligat, in quem edocendi nos onus transferat. Et ego quidem novi Joannem Clericum, virum & eruditione & ingenio critico revera celebrem, sed licentia quoque opinandi aeque famosum, adeoque in sanctos Patres animatum, ut quum ipsum audis, alterum, immo ipsum Phereponum audire te putes. Varias Interpres ille Interpretum sententias congerit ad explicandam primorum parentum nuditatem, & perizomata, tum probare videtur, qui dicat, *nudum* in eo loco nihil aliud significare quam *peccatorem*, seu hominem, qui se peccasse

animadverterit. Nobis non irascatur Phereponus, si novum hunc suum divinarum Litterarum Interpretem dicimus interpretatione sua ridendos incredulis exhibere aut Mosem divinum illius Historiae Scriptorem, aut ipsos parentes primos. Cognoverunt nempe isti se peccatores esse, atque ideo minus honestas corporis partes velavere cinctoriis; sive, ut ipse conjicit, tectum, sub quo habitarent, sibi composuerunt. Quis haec audiens non rideat aut hominum illorum consilium, aut Historici sacri ingenium? Nam quid rei habent perizomata consuta, & nudis membris aptata, aut habitaculum sibi constructum, cum cognitione antecedentis peccati? Num tegere animae peccatum poterant nova illa integumenta membrorum? Sed Clericus nullam pudoris caussam in Adami & Evae nuditate reperiebat, remotis nempe arbitris, & sine consensu voluntatis, atque ideo sine culpa nudis, aut etiam sine culpa ad libidinem concitatis membris. Phereponus vero, quum nullus, aut saltem non conspicuus, fuerit motus in Evae membris, nullum sentiri ab ea potuisse pudorem ait, eidemque propterea nullam tegendi corporis necessitatem fuisse. Verum nos cum Augustino dicimus, Evam in membris suis intestinam novamque pugnam, ac inobedientiam sensisse. Sensit ipsa, quid conspicua viri nuditas in se intuente efficeret; & hinc didicit, quid vicissim in viro feminea nuditas efficere posset. Insolita haec erant; & nullo negotio in poenam criminis a Deo inflicta fuisse uterque intellexit. Quare perizomatum ope deformitatem hujusmodi auferendam, & subtrahendam oculis Adam excitatricem injustae libidinis nuditatem Eva quoque cognovit.

Ceterum quum pudor sit tristitiae species e metu infamiae propter aliquod vitium aut culpam: quis non videat pudori locum fuisse in primis parentibus ad novum illum membrorum ac libidinis affectum sine voluntatis imperio excitatum? Praeterea nonne & nos pudet, & merito pudet, alia quaedam corporis vitia prodere, ac palam deferre, quando iis animi nostri vitium & peccatum caussam dedit? Immo nos pudet etiam, & jure pudet, si quum facile possumus, non ea quoque oculis aliorum eripiamus, quae aut molestiam doloremque ipsis creent absque utilitate ulla; aut eorum animos & sensus ad aliquid alliciant ac impellant, quod rationi rectae minime conveniat; aut culpam tacite exprobrent; aut alicujus morbi, sive calamitatis nostrae, quam culpa adduxit voluntaria, & pellere voluntaria amplius medicina non potest, alios moneant. Tales pudoris caussas in se invenerunt Adamus & Eva, ubi se nudos conspe-

xere, & noverunt, inobedientes carnis motus ex antecedenti peccato venire, & alienis oculis, phantasiae, ac menti periculum se ingerere, & inobedientiam mentis per illos motus accusari. Qui antea innocentes, membra sibi ad nutum obedientia habebant, & alterius nuditate conspecta nihil sentiebant in se, quod voluntati repugnaret, sive mentem de sua tranquillitate ac regno dejiceret, peccatores postea facti non potuerunt non pudore suffundi, quum ad aspectum nuditatis tam diversa in sese experirentur; ideoque velandum censuerunt, quod eorum quoque posteri velandum nunc censent, ab ipsa natura edocti. Nunc audi Augustinum ipsum Lib. 4. Cap. 13. contra Julianum. *Quid autem de motu feminae, cujus & ipsam puduit, inaniter argumentandum putasti? Non utique femina motum visibilem texit, sed quum in eisdem membris tale aliquid sentiret occultius, quale vir senserat, ambo texerunt, quod alterutrum videndo in alterutrum commoti ambo senserunt, & vel unusquisque sibi, vel alter alteri erubuerunt.*

Phereponus tamen insitum fuisse nobis a natura morem istum operiendi pudenda tacite negat in Notis ad Cap. 17. Lib. 14. de Civ. Dei. Augustinum enim affirmantem, vel apud ipsos Barbaros, atque Brachmanes in more id esse positum, non vera narrasse nos monet, pag. 585. quum in Africa atque America sint gentes plane nudae, uti ex oculatis testibus ipse didicit. Sed quamvis populi nonnulli sint, qui nudo penitus corpore adhuc incedant, num ideo minus verum, nos a natura edoceri inhonesta illa membra velare? Alioqui non comedere humanas carnes, non mactare senes, sive ipsos etiam parentes, ut senectutis incommodis eripiantur, & abstinere a rapinis, caedibus, aliisque teterrimis ac vituperandis moribus, ne inter leges quidem naturae referremus; sunt enim quidam in Africa & America integri populi, qui talia adhuc faciunt, & sine pudore faciunt, sive quod licita censeant, sive quod habitu in iniquitate firmato pervenerint ad exuendum, sive non sentiendum qualemcumque in iis operibus pudorem. Ergo quod adhuc vivant quaedam gentes moribus barbarae, numero paucae, quibus pudori non sit nudis plane membris incedere, nihil impedit, quominus dicendus sit insitus nobis nuditatis pudor, quando aliqui, iique cultiores, & innumeri populi, nostram in sententiam exemplo suo conveniunt.

Verum Phereponus, quanquam concedat, *pudorem* nuditatis *inde partim ortum videri, unde dicit Augustinus;* attamen addit, multas alias accessisse obtegendi corporis caussas, videlicet ne liberis

exemplo pessimo, & pravo ad intempestivam luxuriam incitamento foret parentum nudorum aspectus; ne foedum quid singulis mensibus feminae exhiberent; ne conjugati ad adulteria excitarentur. Subinde vero scribit: *Hinc paulatim natus nuditatis pudor*, hoc est e caussis, & rationibus, quas ipse Pherepouus refert, non quas Augustinus affert. At nos vel ante istas caussas a Pherepono memoratas, quando certe neque liberi Adamo, neque alii conjuges praeter Adamum, & Evam erant, ortum habuisse nuditatis pudorem dicimus ex fide Litterarum sacrarum, quae mentiri non possunt, & quas non satis animadvertit Phereponus, quantopere ipse per latus oppugnet, ac vulneret, & dubiae fidei faciat, quum talia scribit. Nihil heic dico de latebris vel ipsi conjugali copulae merito quaesitis, quas ideo tantum Phereponus tolerat aut probat, quod avertendi sint liberi ab eo periculoso aspectu, non autem quod ipsa res, in se spectata, pudenda sit. Quasi liberis solis, & non quibuscumque aliis hominibus, haec sint abscondenda; & quasi hoc ipsum satis non ostendat, aliquod naturae vitium in iis actibus esse, qui ad impudicitiam, & ad scelera, si conspiciantur, reliquos accendere possunt; & quasi ea res pudenda non sit, quam subsequitur agentis infamia, nisi remotis arbitris ac testibus fiat. Haec leviter excussisse sit satis.

Accuratius Pherepono respondendum est irridenti Augustinum, qui Cap. 23. Lib. 14. de Civ. Dei agens de ratione, qua in statu naturae innocentis propagatum fuisset genus humanum, ita scripsit. *Voluntati membra illa, ut cetera omnia, servirent. Ita genitale arvum vas in hoc opus creatum seminaret, ut nunc terram manus.* Ad quae statim Phereponus pag. 586. *Hoc est, sine ullo voluptatis appetitu; nam eam libidinem vult Augustinus esse peccatum.* Non exaggeret quaeso Censor noster, non imponat lectoribus credulis. Fuisset etiam in innocentiae statu sua sensibus & carni voluptas, sed quae mentem non obrueret, sed quae rationem in sua tranquillitate relinqueret, non qualis nunc sentitur, turbida, immoderata, & hominem ad belluarum conditionem dejiciens. Fuisset & voluptatis appetitus, sed rationi omnino obtemperans atque subjectus; & homo voluptatem appetiisset, non tanquam finem, sed tanquam medium ad ea, quae instituto suo, ac homini ut rationali convenirent. Haec Augustinus non negat, qui & Cap. 26. ejusdem Libri 14. de Civitate Dei haec scribit: *Absit, ut suspicemur, non potuisse prolem seri sine libidinis morbo: sed eo voluntatis nutu moverentur illa membra, quo cetera & sine ardoris illecebroso stimulo cum tranquillitate*

animi

animi & corporis. Et lib. 4. Cap. 2. contra Jul. *Quis negat futurum fuisse concubitum, etiam si peccatum non praecessisset? Sed futurus fuerat, sicut aliis membris, ita etiam genitalibus voluntate motis, non Libidine concitatis, aut certe etiam ipsa Libidine, non qualis nunc est, sed ad nutum voluntarium serviente.* Eodem autem Lib. Cap. 14. acute distinguit a vivacitate, utilitate, & necessitate sentiendi, Libidinem sentiendi. Tum infra, *ne nimium*, inquit, *videamur offendere homines, qui voluptatem corporis quomodocumque defendunt*, concedit, credi posse, in illo tantae felicitatis loco *carnalium sensuum fuisse* Libidinem, sed ita *ut omnimodo rationali subdita voluntati, non alias adesset, nisi quum per illum vel saluti esset corporis, vel stirpis propagini consulendum; & tanta adesset, ut nulla ex parte mentem de supernarum cogitationum delectatione deponeret &c.* Vide & Lib. I. Cap. 17. contra duas Epist. Pelag. Ab innocentis igitur Adami conditione exclude illecebrosum illum ardoris stimulum, qui nunc solum homine invito membra movet, sed etiam adversus mentis legem pugnat, Rationemque reluctantem non raro sibi subjicit, ac turbida delectatione absorbet, & *Libido* carnis appellatur. Cetera quibus generationis opus completur, a terrestris Paradisi felicitate non abfuissent. Immo tunc, ut sanctus Thomas T. 1. Summae qu. 98. Art. 2. ad 3. inquit: *Fuisset major delectatio sensibilis, quanto esset purior natura, & corpus magis sensibile*. Denique Augustinus libidinem carnis ita Peccatum quandoque nominat, uti Apostolus Concupiscentiam *Peccatum* appellavit; nimirum non ut is inferioris partis motus formale Peccatum & culpa sit, sed quod ad Peccatum & culpam inclinet; & tunc duntaxat proprium & verum fiat Peccatum, quum ad illicita ac inhonesta voluntatem rapit. Jam id supra nos demonstravimus. Quare videat Phereponus, se aerem verberare, & sibi larvas effingere, ut cum iis digladietur. Quum Augustinus ait, ita seminandum fuisset *genitale arvum, ut nunc terram seminat manus*, obedientiam tantum exprimere voluit membrorum generationi inservientium, qualem humanae menti praestat manus, non autem e sensibus delectationem moderatam exclusit, quam tamen in innocentiae statu nihil Rationi perniciosam futuram fuisse putamus.

Quamobrem inania plane sunt, quae postea Phereponus congerit, ita scribens pag. 586. *Eadem opera dicere debuisset* (Augustinus) *appetitum cibi grati peccatum esse, nec primos parentes, quum fructus licitos & jucundos comederant, ulla voluptate titillatos fuisse &c.*

Adde-

Addere etiam eum oportuisset, bruta, quorum organa nostris non absimilia sunt, nullam quaerere in naturalibus actionibus voluptatem, nam sane non peccarunt; sed iis defungi sponte naturae, sine ulla penitus cupiditate. Non haec certe absurda dicere debuit Augustinus, quia nusquam, nisi in Phereponi cerebro, dixit, sine ullo voluptatis appetitu, & sine ulla delectatione sensuum innocentes homines prolem fuisse seminaturos, & nunquam docuit Libidinem ipsam proprie Peccatum esse, nisi eidem contra Legis edicta obediatur. Et miror, quei toties Phereponus comparationem instituat inter pecudes ac animalia ratione praedita, neque consideret, multa esse homini quidem & brutis communia, quae tamen in brutis, quippe Ratione destitutis, laudanda sint, aut saltem non vituperanda, in hominibus autem Ratione utentibus & foeda sint, & vituperanda, & rationali creatura prorsus indigna. *Aliud enim est arietis, & aliud Publii Africani bonum*, olim Cicero ajebat. Sed minus tolerandis declamationibus haec de Augustino scribere pergit nuperus Censor: *Postquam Deum plane alium descripsit, ac est, quamque a Scriptura nobis praepingitur: toti etiam naturae vim infert, ut possit pravas Interpretationes obscurorum aliquot Scripturae locorum tueri.* Ubinam Deum Augustinus describit alium, ac est? Ubinam, & qualem naturae vim iufert? Et quaenam sunt obscura illa Scripturarum loca, quibus abutitur, ut caelum terramque misceat? Sed haec ut sine magno labore interferuntur a confidentissimo homine illo, ita a nobis nullo labore negata suapte natura cadunt.

Ab eodem fonte veniunt subsequentes Censoris notae ad Cap. 24. Lib. 14. de Civ. Dei. *Augustinus*, inquit ille, *turpia commenta heic nobis propinat, dumtaxat ut rationem reddat rei, quae nec fuit, nec erit; nimirum, generationis liberorum in statu innocentiae, si in eo primi parentes perseverassent; & quidem quia statuit peccatum id esse, quod inest naturae omnium animalium nec usquam damnatur, si modo intra leges contineatur: nimirum Cupiditatem conjugii, postquam pubertatis annos attigerunt.* Nihil horum sensit Augustinus, immo oppositum sensit, eique talia absurda unus pro sua liberalitate affingit Phereponus. Neque enim Cupiditatem conjugii unquam Libidinem Augustinus appellavit, multoque minus culpae damnavit. Alia fuit ipsi, & plane diversissima carnalis Libidinis idea. Immo vidimus, ne turpem quidem Libidinis aestum, contra nutum voluntatis membra moventem, & adversus spiritum pugnantem, verum & proprium Peccatum ab Augustino censeri, nisi quum volun-

voluntas se abripi finit ad consentiendum illicitis. Pelagianis ergo oculis, & exulcerato animo, & apud Calvinianos tantum Interpretes, Libros Augustini Phereponus legisse videtur.

Sed ut istam denique controversiam expediamus, & uberius constet, quam contra omnem rationem heic Augustino Phereponus insultet: dicimus, verum quidem esse, humanam mentem atque rationem ex constitutione naturae habere non posse, neque debere semper ad nutum suum obedientes corporis vires, motus, humores, somnum, appetitus, & alia; quae ad vegetabilem, & animalem, & mechanicam membrorum oeconomiam pertinent. Naturaliter etiam accidit, ut caro sua munia exercens, & in delectationes sibi congruas tendens, adversus spiritum concupiscat, & ingratos ac perniciosos tum animae, tum rationi motus eliciat. Poterat & istud contingere in statu Naturae purae, non ex culpa sapientissimi atque optimi Creatoris, sed ex elementorum compage & discordia, atque ex ipsius Naturae creatae defectu. At certum est nobis aliter institutam fuisse a Deo Naturam primi hominis, hoc est, peculiari divinae Gratiae praerogativa, & supranaturali freno ita contemperatam atque firmatam, ut non sineretur caro quidquam pugnare, neque doloribus, neque pravis affectibus, adversus mentem atque rationem, quum Anima pariter & Corpus mirabili tunc fruerentur tranquillitate atque harmonia. Peccavere primi parentes. Tunc sublatum fuit illud caelestis Gratiae frenum, tunc desiit peculiare illud muneris divini praesidium. Quare in homine ((a) sibi) cum naturalibus relicto suapte natura emersere tot illi defectus, vitia, & pravi appetitus tum Corporis, tum Animae, quae ab omnibus Adami posteris sentiuntur adhuc, & graviora fiunt, quando ad originale Peccatum actualia etiam crimina accedunt. Itaque per nos etiam liceat Pherepono, tum famem, sitim, & libidinem, tum alios corporis motus mechanicos, nunc Naturae humanae & spiritui plerumque graves ac infestos, appellare sub ea ratione defectus naturales hominis, quia ab ipsa hominis Natura sibi relicta, & non ((b) a Deo tali creata) procedunt. Liceat, inquam, ipsi, dummodo is quoque fateatur, aliter e divinis manibus innocentis hominis Naturam exiisse, hoc est, invidenda felicitate Corporis praeditam, & forti Rationis imperio in inferiorem appetitum donatam; tot vero Corporis aerumnas, & pravos ac effrenes Animorum affectus, quibus obnoxii nunc sumus,

a pri-

(a) Al. *Suis.*
(b) Al. *a Deo creata.*

a primi hominis inobedientia fluxisse, & esse Peccati illius poenam, atque adeo sub hac ratione dicendos non esse naturales humanae Naturae defectus. Haec Augustini sententia est, haec sententia veracis Ecclesiae.

Quum ergo dicit Augustinus, turbidum Libidinis aestum nunc humanae naturae communem cum brutis, absoturum fuisse a statu originalis justitiae primorum parentum, nisi eos de tanta loci & naturae beatitate dejecisset divini praecepti violatio: quid quaeso dicit, quod non facillimum Deo & ejus bonitati convenientissimum fuerit facere, & Naturae humanae contingere, Deo volente, non potuerit? Deum autem & hoc revera voluisse, & revera fecisse, nemo nisi Pelagiana vertigine praeoccupatus, non perspiciat apertissime scriptum in sacris Litteris. Ex humorum pugna, & corruptione, atque ex mechanicis legibus nunc ex Anima omnium hominum solvitur Corpus, quam dissolutionem *mortem* appellamus. Et tamen nisi vetitum comedisset pomum, mortem primus parens nullam sensisset, uti Deus Gen. II. 17. pollicitus fuerat, atque adeo nullus e tot aliis mechanicis motibus, hoc est, morbis, & periculis, quae hominem ad mortem compellunt, tunc futurus erat. Motu quoque mechanico, & natura Corporis ita ferente, nunc parientes mulieres gravi dolore torquentur. At innocens Eva nihil tale sensisset. Ex naturali etiam terrarum ingenio nunc tribuli & spinae emergunt; homines vero in sudore vultus sui vesci pane coguntur: quae tamen omnia ab innocentis Naturae statu absutura fuisse didicimus Gen. Cap. III. Si tot ergo praerogativis primorum parentum corporalem vitam donavit Deus: quanto majoribus eorum vitam spiritalem, hoc est Animam, ditasse credendus est; ut nempe Rationi prorsus obtemperaret, & subjecta esset caro, nullumque motum ederet, quo tranquillitas & sanitas Rationis beatissimo illo tempore laederetur? Et ad ipsam Libidinem foedam quod attinet, cujus effrenem impetum, & voluntati obluctantem, & rationi rebellem, nunc nemo non sentit, cujus neminem honesta discernentem non pudet, immo non piget, nonne satis aperte innuunt divinae Litterae ipsa quoque caruisse primos parentes, quando nullus eos nuditatis pudor ante peccatum urgebat; post peccatum vero ita invasit, ut illico *inhonesta* corporis membra (quo etiam epitheto verenda Apostolus ipse distinguit in I. ad Cor. XII.) femoralibus operuerint? Haec serio perpende. Lege itidem, quae Augustinus non uno in loco de hac re luculentissime conscripsit, & potissimum Lib. 2. Cap. 30. de Nupt.

& Con-

& Concup. & contra Julian. Lib. 3. 4. 5. & de Civ. Dei Lib. 14. & contra duas Epiltolas Pelagianorum. Tum vero palam fiet, tantum abesse, ut Augustini & Catholicorum sententia ullam naturae vim inferat; ut qui inter Christianos secus sentiat, & sequi heic velit sive Pelagianos, sive Phereponum, atque Socinum, manifestam vim auctoritati divinarum Scripturarum inferre deprehendatur.

CAPUT QUARTUM.

Phereponus Pelagii Patronus. Episcopi Catholici propter damnatum Pelagium perperam injustitiae accusati. Liberum Arbitrium revera a Pelagianis inflatum. De qua Gratia Dei disputaretur inter Catholicos atque Pelagium. Post Augustinum non adoptatae in Ecclesia Catholica Pelagii Opiniones. Consectaria quaedam dura a Pelagianis, & a Pherepono objecta, minime admissa in Augustiniana Sententia de Gratia & libero Arbitrio. Quam Gratiam negaret Pelagius. Africani Patres a Semipelagianismi nota liberati, & aequitas in eorum Judiciis contra Pelagium ac Caelestium minime desiderata.

JAM Pelagii patrocinium, ut hactenus vidimus aperta fronte Phereponus suscepit. Quum autem pugnam pro deplorato Haeresiarcha multis aliis in locis, & acrius etiam quam antea, instaurare non erubescat, res poscit, ut continuata serie orationis perpendamus, quidquid ille profert in Pelagianae Haeresis tutelam. Epistola inter Augustinianas 175. olim 90. data est ad Innocentium I. Pontificem Maximum a Patribus Carthaginiensis Concilii habiti A. C. 416. contra Pelagianos. Multa adversus illam commentatur Phereponus, odio non minus in Augustinum, quam in Ecclesiae Catholicae doctrinam. Quod tamen antequam faciat, veritus ne *quisquam suum candorem calumnietur*, Lectores praemonendos censet, *multa esse, quae sibi in doctrina Pelagii, ejusque sequacium improbentur*, adversarios tamen ejus non ita sese gessisse, ac ratiocinatos esse, ut a se possint etiam per omnia probari. Amo candidam hominis confessionem, sed adeo brevem & obscuram in re tanta non laudo. Vereor siquidem, ut apud attentos Lectores candore hujusmodi suo eluere ulla ex parte possit su-

ſpicionem Pelagianiſmi alte ebibiti, quem tamen ille amovere ſe poſſe fortaſſe cenſuit magnificis hiſce praemiſſis vocibus. Certum eſt, cum Pelagio conſentire prorſus Phereponum in inficiando *Originali Peccato*, in *Paedobaptiſmi* neceſſitate, & foedae Libidinis origine neganda, in notionibus Gratiae homini ad aeternam ſalutem neceſſariae, in liberi Arbitrii viribus extollendis, in oeconomia Praedeſtinationis aliiſque horum dogmatum conſectariis. Quaenam tandem reſtant, & quaenam adhuc eſſe poſſunt multa illa, quae in Pelagio Phereponus ſe improbare fatetur, quando praecipua in eo probat, propter quae pertinacem Haereticum illum Eccleſia Catholica exſecrata eſt, atque damnavit? Quem ergo fructum ex hac ſua admodum ingenioſa animorum praeoccupatione Phereponus exſpectet non video, niſi ut perſuadeat, ſe tantummodo in Pelagianis alia multa damnare, quae ipſi concorditer cum Catholicis credebant.

Sed his dimiſſis, audiamus novam Pelagii Apologiam, immo totius Chriſtiani orbis accuſationem graviſſimam. *Damnatus quidem ille eſt*, inquit Phereponus, pag. 517. *& conviciis exagitatus ab omnibus, etiam quibus ejus dogmata ignota erant, ex quo eſt ab Africanis Epiſcopis infamatus; ſed nulla hominum damnatio efficere poteſt, ut quod verum fuit, falſum fiat, & vice verſa nullae hominum laudes ex errore veritatem faciunt.* Poſteaquam abunde a tot Catholicis Scriptoribus, & in hoc etiam Libro, demonſtratum eſt, quantum ab erroris periculo abſit vera Chriſti Eccleſia, ſive in probandis, ſive in improbandis Dogmatibus ad Fidem ſanctiſſimam ſpectantibus: non eſt quod nos laboremus in oſtendendo, ſupervacaneum eſſe ad Pelagii defenſionem poſtremum hocce Phereponi axioma. Addit: *Praeterea notum eſt, in magnis coetibus res magnis affectibus dijudicari.* Equidem id notum fateor; ſed illud aeque notum eſt nobis, in Epiſcoporum Catholicorum coetibus, rite inſtitutis atque peractis, divinum adeſſe Spiritum, ejuſque interno afflatu fieri, ne ſacri Paſtores pravis affectibus in tranſverſum acti veritatem Chriſtianae Doctrinae diſſimulent aut perdant. *Nec in re ſatis difficili*, pergit ſcribere Cenſor, *facile fuit verum a falſo ſecernere omnibus illis Africanis Epiſcopis, quorum nonnulli ne ſcribere quidem potuiſſe dicuntur in Collat. Carthag. C. 133. & doctiſſimi, praeter dicendi facultatem, pro modulo illius aevi, quid eximium habuerint, non video.* En quei ſuum candorem exprimat Phereponus, prodens quo loco habeat ipſe tot doctiſſimos ac illuſtres Auguſtiniani aevi Patres, inter quos ipſi Auguſtino primas concedere iniquum non fuerit.

Quod

Quod quum facit confidentissimus homo, necesse profecto est, ut se non judicio minus, quam eruditione praeponat innumeris aliis celeberrimis tot subsequentium saeculorum Theologis, a quibus cum Augustinus, tum Augustiniani aevi Patres, summo in honore habiti sunt, & eximiis laudibus ornati. Africanis illis Episcopis facile fuisse verum a falso discernere in Pelagii causa difficili, senserunt, & sentiunt Catholici omnes, neque Phereponus ulla ratione contrarium suadet. Et quid ad causam Pelagii, si unus aut alter Episcopus in causa Donati ne scribendi quidem peritus fuisset, quod tamen contigisse non ajo? Sicuti norunt, qui vel leviter Collationem Carthaginiensem perspectam habent, res poscebat, ut vel minus docti Episcopi tunc adessent numerum facturi. In causa Pelagii aliter actum est. Non omnium coetus fuit, sed eruditiorum; & siquidem docti simul atque indocti convenissent, praesto omnibus fuisset ex Christi promissis Spiritus veritatis, ne errarent. Praeterquamquod ubi de Traditione colligenda res est, vel ipsum vulgus, nedum Episcopi, facile doctrinam veram assequi & exponere possunt. Et profecto neque Episcopi Catholici, neque ipse Populus tunc ignorabat, an omnes homines in Adamo peccassent, an parvulorum Baptismus necessarius foret, & quanam Christi Gratia indigerent homines ad salutaria opera exercenda, atque alia ejusmodi in controversiam a Pelagio adducta. Phereponus autem post haec subjiciens: *Non dicerem haec, nisi viderem, multitudine, & auctoritate multo magis quam rationibus pugnari*, nihil aliud dicit, quam quod quotidie dolor & caecitas eorum dicit, qui in aliqua causa justissime damnati fuere. Innumeris rationibus quae adhuc prostant, pugnatum est a Catholicis adversus Pelagianos. Nisi externos oculos clausit Phereponus, ne illas legeret, certe clausit internos, ne intelligeret. Sed ipsum audiamus in aliquas ex his Catholicorum rationibus pro suo instituto atque odio decertantem.

De Caelestio ac Pelagio haec in laudata ad Innocentium I. Papam Epistola Synodica scribunt Carthaginienses Patres: *Id agunt isti damnabilibus disputationibus suis, ut non defendendo, sed potius in superbiam sacrilegam extollendo liberum Arbitrium, nullum relinquant locum Gratiae Dei, qua Christiani sumus*. Se non capere inquit Phereponus pag. 517. quei Pelagius & Caelestius in superbiam extollerent liberum Arbitrium, quando fatebantur Deum humanae Naturae, omniumque ejus facultatum Creatorem, adeo ut ei debeant homines quidquid habent boni, & ab eo quasi ab omnium re-

 rum

rum Domino pendeant; & quando affirmabant, Deum ignoſcere voluiſſe hominibus peccatoribus, & aeternam vitam largiri, ſi modo Evangelio parerent, *miſſo ad illos, ex mera gratia, ſervatore Jeſu Chriſto, qui gratiam illam Dei adnuntiaret hominibus, eoſque ad officium miſericorditer revocaret*, Miraculis etiam additis, quibus fidem ſibi vel apud pertinaces faceret. En quam jejune, quam caute de Salvatore noſtro Phereponus heic, licet ex ſententia Pelagianorum, loquatur. Nullum aliud Chriſti miniſterium memorat, quam Angeli, ſeu Nuntii, & Prophetae. Quid ipſe heic ſentiat, neſcio. Certe Pelagianos de Chriſto longe magnificentius ſenſiſſe nos facile oſtendere poſſumus; ſed pergamus. Deinde ait, Pelagium confeſſum fuiſſe interdum etiam auxilium a Deo hominibus ſuppeditari, quo eorum animos illuſtret; & regenerationem per Baptiſmum dari, atque a libero Arbitrio pendere, ut poſſit recte uti, aut abuti tot divinis beneficiis. Tandem his verbis orationem ſuam concludit: *Eſt igitur, ex ſententia Pelagii, cur Deo gratias agant homines, ſed non cur ſibi placeant, ac plaudant. Africanae, aut Punicae Rhetoricae exaggeratio fuit, quum liberum Arbitrium in ſacrilegam ſuperbiam extollere dictus eſt.*

At nos reſpondemus, non Punicae Rhetoricae exaggerationem fuiſſe illa vocabula, ſed quidem Phereponianae eloquentiae floſculos eſſe iſta dicteria; atque heic Phereponum ſatis prodere aut ignorantiam non mediocrem, aut nimis turbidos affectus. Utique multa divinarum Gratiarum genera Pelagius, illiuſque gregarii agnoſcebant, eaque magna verborum pompa extollebant, quo imperitis perſuaderetur, ſe quoque fateri, nos omne bonum Deo optimo ejuſque Gratiae debere. Et iſtas Gratias Auguſtinus ceterique Catholici agnoſcebant; immo effecere ipſius Auguſtini & Catholicorum voces, ut Pelagius nullam primo aliam Gratiam confeſſus, quam Naturam libero Arbitrio praeditam, ſenſim & iſtas fateretur. Sed non heic ſita erat controverſia inter Catholicos, atque Pelagium. Aliam Gratiam in primis neceſſariam, aliud illudque praeſtantiſſimum ſuper omnia Donum, & Adjutorium Dei, poſcebant Catholici, ut confiteretur Pelagius, nempe Gratiam illam, quam naturae viribus in nobis efficere non poſſumus; Gratiam, quae in hominum etiam voluntates efficaciter influit; Gratiam, quae intacta Libertate voluntatis poteſt, ac ſolet de nolentibus volentes, & de inutiliter volentibus utiliter volentes facere, quae liberi Arbitrii vires nimium infirmas reficit, & Caritatem Dei diffundit in cordibus noſtris per Spi-

ritum

ritum sanctum, qui datus est nobis; sine qua liberum hominis Arbitrium nullum optat, nullum incipit, nullum perficit opus bonum ad salutem aeternam pertinens; quae demum in nobis, & nobiscum operatur, quaecumque veram rationem habent placendi ipsius Gratiae auctori ac dispensatori Deo per Jesum Christum Dominum nostrum. Externae duntaxat Gratiae, exteriora tantummodo auxilia erant, quae Pelagius commendabat; & siquidem internam etiam intellectus humani illuminationem a Deo fieri is concedebat, certe nullum aliud internum Dei auxilium fatebatur. Illa autem in Doctrina, in Lege, in Miraculis, in suasionibus, in terroribus, aliisque hujusmodi, constituta auxilia, ostendunt solum homini, quid faciendum sit, quid cavendum; non etiam Voluntati ad malum pronae, & debilitato post primi parentis peccatum hominis Arbitrio vires praebent, ut salutare bonum reipsa velit & faciat, malumque detestetur ac fugiat. Oportet ergo aliam fateri Gratiam, quae erigat, & adjuvet jacentem infirmamque mortalium Voluntatem, eam videlicet inflammando, eique Caritatem inspirando, ut quae per legem atque doctrinam facienda aut vitanda novimus, per ejus interiorem opem exsequamur. Hanc autem Gratiam nunquam adducti fuere Pelagiani, ut homini confiterentur necessariam.

Nunc ergo a Pherepono petimus, an bene animadverterit, de quali Gratia inter Catholicos ac Pelagianos quaestio verteretur. Quod si animadvertit, cur heic tam caute dissimulavit? Nimirum post commemorata tot exteriorum Gratiarum genera, quae Pelagius agnoscebat, si commemorata quoque fuisset vera Christi Gratia, quam inficiabantur Pelagiani, continuo intellexissent vel imperiti, quam insulsum foret illud in Punicam Rhetoricam scomma, & quam inepte exaggeratio appellaretur facta a Patribus Africanis *sacrilegae superbiae* mentio. Nam qui audit, contendere Catholicos adversus Pelagium, nihil post Adami lapsum per se valere liberum hominis Arbitrium ad salutaria opera salutariter exercenda, ipsumque indigere interno Dei adjutorio, quod Voluntati virtutem inspiret, defectumque suppleat naturalis facultatis; qui inquam hoc audit, non intelligere extemplo nequit, recte Catholicos etiam affirmare, liberum Arbitrium a Pelagio *in sacrilegam superbiam extolli*. Si enim verum est, quod Catholici ex manifesta divinarum Scripturarum, & legitimae Traditionis auctoritate, verissimum esse demonstrant, nempe ab hac peculiari, interna, & efficaci Gratia cum libero Arbitrio conjuncta, non autem a solius liberi Arbitrii & naturae viribus,

ribus, aut meritis, Justificationem, Caritatem, atque omnia opera bona, Virtutesque veras emanare: Pelagium vero contra sentire: non est Rhetoricus color, non est exaggeratio, sed naturalis Catholicorum deductio, affirmare, a Pelagio liberum Arbitrium extolli in superbiam, eamque sacrilegam, quia adversus Deum.

Sed inquit Phereponus, commemoratis tot divinis Gratiis, quas Pelagius libenter fatebatur: *est ex Pelagii sententia, cur Deo gratias agant homines, sed non cur sibi placeant, ac plaudant.* Jam obsoleta, jam millies protrita est ab Augustino hujusmodi argumentatio. Eadem ingeminabat Pelagius, eadem Julianus. Augustinus autem ostendebat, ne sic quidem veram Dei Gratiam illos fateri, quam tamen sine impietate nemo negare potest; neque aliud ab ipsis laudari, quam Legem, atque Doctrinam, & extrinseca praesidia sub tam speciosis Gratiarum vocabulis; & inflari per eos liberum Arbitrium, quando ejus viribus id tribuebant, quod Gratiae ab iis negatae tribuendum esse divinae Litterae clamant. Audi quid ille Juliano respondeat Lib. 3. Cap. 106. Op. Imp. *Tam multa dicis, quibus nos adjuvat Deus, idest praecipiendo, benedicendo, sanctificando, coercendo, provocando, illuminando, & non dicis Caritatem dando, quum dicat Joannes Apostolus:* Caritas ex Deo est. *Unde item dicit:* Ecce qualem Caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur, & simus. *In hac Caritate, quae cordi humano Spiritu, non Litera datur, etiam potestas illa intelligitur, de qua idem ipse in Evangelio suo:* Dedit eis, *inquit*, Potestatem filios Dei fieri. *Hanc vos ab homine esse dicitis per liberum Arbitrium, Spiritum habentes hujus mundi, non eum, qui ex Deo est, propter quod nescitis, quae a Deo donata sint nobis*, &c. In eodem etiam Lib. 3. Cap. 122. *Inter divinae Gratiae species*, inquit, *si poneretis Dilectionem, quam non ex nobis, sed ex Deo esse, eamque Deum dare filiis suis, apertissime legitis, sine qua nemo pie vivit, & cum qua nemo nisi pie vivit, sine qua nullius est bona voluntas, & cum qua nullius est nisi bona voluntas: vere liberum defenderetis, non inflaretis Arbitrium.* Invictissima istius sententiae argumenta passim legas in Operibus sancti Augustini, aliorumque Patrum atque Theologorum.

Post haec poena talionis agendum sibi Phereponus putat; quare etsi nullam sibi hujusmodi accusationis instituendae occasionem praebuerit ista Africanorum Patrum Epistola, attamen imperterritus ait pag. 518. *Quam facile fuit Pelagio premere contrarias partes invidiosis consectariis, Deum jubere impossibilia, aeternis poenis afficere homi-*

homines, *quod impossibilia non praestitissent*, *aliisque id genus*, *quibus excusatur plane homo*, *ac tota culpa in Deum conjicitur?* Non laboret, quaeso, Censor iste novitius in colligendis istis aliisve inanibus Augustinianae doctrinae consectariis. Tot sunt, ac tam luculenta sancti Augustini loca & verba, quibus ille docet, Deum sufficientia cunctis hominibus auxilia praebere ad praecepta Legis servanda, & impossibilia non jubere, & sola hominum culpa fieri, si aut in infidelitate maneatur, aut in peccata ruatur, aut ab iis non assurgatur, ut patere omnibus possit, tam absurda consectaria non sequi ex Augustini sententia. Quod autem videri possit mirum, illud est, quod Phereponus adjicit. *Hisce permota saecula sequentia*, *in Pelagii opinionem dilapsa sunt*, *quam etiam Augustino tribuerunt*, *cui ipsa Pelagii Opuscula adscripserunt*: *quia non poterant sibi persuadere*, *tantum virum*, *quantum eum fuisse ex fama putabant*, *ejusmodi consectaria potuisse concoquere*. Scitne Phereponus, quid heic dicat; an amat vir lepidus pascere fabulis Lectores suos? Quaenam sunt Saecula illa in opinionem Pelagii dilapsa? Nullum eruditi norunt. Augustini sententia, quod est ad doctrinam Gratiae salutaris, Peccati Originalis, debilitati Arbitrii, aliarumque hujusmodi praecipuarum quaestionum, Saeculis subsequutis ad nostram usque aetatem perpetuo in honore fuit, & laudata, & propugnata. Nam quod attinet ad alias quasdam *profundiores*, *difficilioresque partes incurrentium quaestionum*, uti appellantur a Caelestino I. Papa in Epistola ad Episcopos Galliarum, sive ab illo, quicumque sit, qui plures definitiones Apostolicae Sedis adversus Pelagianos congessit, liberum hucusque fuit disceptare inter Theologos, dum sibi quisque caveat a Pelagii, atque Semipelagianorum fermento. Consulat Lector recentiores duos Scriptores Catholicos, a quibus quanquam diversis armis vindicata est Augustini doctrina a calumniis Joannis Launoii, si tamen is est germanus Auctor virulentissimi illius atque ineptissimi Operis contra sanctum Augustinum, quo maxime delectatum fuisse Phereponum nostrum arbitror. Quod si nomine Saeculorum subsequentium in Pelagii opinionem dilapsorum animus Pherepono fuit significare aut Catholicae ipsius Ecclesiae sententias nunc passim in Scholis & Conciliis consecratas, aut nonnullas tantummodo privatas Catholicorum Scholas, a Calvini atque Jansenii deliramentis, longe quam reliquas, remotiores: quei tandem ostendet ille, Pelagianismum ab istis fuisse adoptatum? Id quidem effutiunt a doctrina Augustini mirum in modum exorbitantes

Cal-

Calviniani atque Janseniani, quibus fortasse Auctoribus hanc nobis calumniam Phereponus instruxit; sed quantum id a veritate absit, & quam nulla e damnatis Pelagii opinionibus inter Catholicos toleretur, jam plurima scripta prodiderunt.

Quod autem ait, subsequutis Saeculis *ipsa Pelagii Opuscula* ipsimet sancto Augustino fuisse adscripta, & per hyperbolem dicitur, & nullius plane momenti est. Non opuscula Pelagii, sed unum tantummodo, hoc est illius Epistola ad Demetriadem conscripta, Augustino a quibusdam, sed paucis, sed ineruditis, sed per supinam inconsiderantiam, adscripta fuit. Inter Augustini Epistolas eam consulto descripserant nonnulli num. 142. quippe quod illius confutatio in subsequente Epistola Alypii & Augustini ad Julianam Demetriadis matrem legeretur. Quid refert, si pauci ex mera oscitantia illam quoque Epistolam pro Augustini foetu acceperint? Num continuo etiam Pelagianum effecere Augustinum? Num subsequuta Saecula dici idcirco possunt *Opuscula Pelagii* adscripsisse Augustino? *Adscripserunt*, inquit Phereponus, *quia non poterant sibi persuadere, tantum virum ejusmodi consectaria potuisse concoquere*. Eximiam enim vero rationem, cur Augustinum posteri in Pelagii sententiam debuerint pertrahere. Tot Libris, tanta vi rationum, & per tot annos Augustinus in Pelagianos decertavit; compluribus etiam in locis invidiosa eadem consectaria, quae nunc Phereponus, atque ante Phereponum Pelagiani objiciebant, a sua sententia ipse removit, & sibi concoquenda non esse demonstravit. Necesse ergo est, in illius Libris hospites fuerint, qui eum tandem consensisse Pelagianis (si Pherepono fides) sunt arbitrati. Neque nos audire pigeat ipsum Augustinum ita loquentem in Lib. de Gratia & libero Arbitrio, Cap. 4. *Homo Gratia juvatur, ne sine causa voluntati ejus jubeatur*. Celeberrima autem est altera ejus sententia, quam e Lib. de Natura & Gratia, atque ex aliis Augustini Libris desumtam, Tridentina Synodus Sess. 6. Cap. 11. his verbis expressit: *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat, ut possis*. Quei ergo dictitat Phereponus, in Augustini sententia *Deum jubere impossibilia?* Et quei alia objicit consectaria quae jam ipse Augustinus explosit? Sed nos repetimus, & saepe repetendum erit: in tuenda contra Augustinum Pelagii causa non raro criminationum materies prurientem Phereponum defectura fuisset, si Augustini doctrinam ex Augustino ipso, ejusque veris discipulis, hoc est ex Theologis Catholicis, discere voluisset, non autem

tem ab infido illius Interprete Calvino, aliisque personatis Calvini sectatoribus. Sed heic amavit Phereponus credere inviso sibi in multis Calvino, ut sibi speciosus deinde aliquis esset color debacchandi in invisum sibi aliis de caussis Augustinum.

Pergit idem Censor Africanis Patribus insultare, quorum sunt haec verba: *Qua* (Gratia) *nostrae voluntatis Arbitrium vere fit liberum, dum a carnalium Concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente Domino:* Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis: *quod auxilium Fides impetrat, quae est in Christo Jesu Domino nostro.* Inquit autem, non dubitasse Pelagianos, quin divina Gratia homines a peccatis liberarentur, si modo ea recte uterentur: sed putasse, eadem Gratia posse homines abuti, ac praeterea neminem esse usque adeo mancipatum peccato, ut Gratia illa excitari nequeat ad servitutem illam fugiendam. Tum subdit: *Sed quid sibi volunt boni Patres Africani, quando addunt*, quod auxilium Fides impetrat? *Id enim Auxilium*, quod Fides impetrat, *non est Gratia*, qua simus Christiani, *quae antecedit Fidem, non eam sequitur. Nam quando credidimus, & fide aliquid a Deo impetramus, jam sumus Christiani. Redolent illa verba Semipelagianismum, aut simile quidpiam.* Itaque concludit, bonos illos viros nondum satis intellexisse doctrinam Augustini, aut hoc esse additamentum, quum, ut Benedictini adnotant, ea verba desiderentur in duobus Codicibus Mss. Sed ne heic quidem Censor mentem Africanorum Patrum in ea Epistola, aut argumentum hoc satis intelligit, multoque minus studet ut intelligat. Chartam implere censuris, homini cura est. Tum nihil pensi, an accurate, vereque accuset. Ut autem ad rem veniamus, multa sunt divinae Gratiae munia, multa nomina, ut passim Theologi animadvertunt. In nonnullis cum Ecclesia Catholica Pelagius conveniebat, dissentiebat in aliis. Potissima autem controversia erat, num divina Caritas, quae tum gratiae effectus est, tum Gratia dicitur, immo Gratiarum omnium maxima est, a viribus nativis liberi Arbitrii efflueret, an vero e speciali & gratuita Dei in voluntatem spirantis misericordia. Illud Pelagius, hoc affirmabant Catholici. Nimirum ajebat ille, in voluntatis nostrae Arbitrio positum esse, viribus nostris concipere, quandocumque lubet, Amorem Dei, seu Caritatem vivificam, Deo ipso eum Amorem eamque Caritatem nobis pro sua misericordia non dante, neque in voluntatem inspirante. De hoc impio dogmate primo agunt ea in Epistola Africani Patres. Inquiunt autem, eam esse Pelagii opinionem, talem

 vide-

videlicet hominis institutam creatamque fuisse Naturam, quae Legem Dei implere, sive operari ac perficere Justitiam, sine alio interno Dei adjutorio possit, quippe sola sibi sufficit in tanto negotio humana Natura. Consequens hinc erat, vel Gentes sine Fide, & sine Caritate infusa, amare Deum supranaturaliter, & complere utiliter ac pie legis praecepta posse, & Caritatem a nobis, non a Deo, in nobis gigni. Quae omnia quantum a divina revelatione abhorreant, nemo non sentit, si vera est (uti verissimam esse nos dicimus) Catholicorum sententia affirmantium: Naturam humanam, liberumque Arbitrium ob primi hominis peccatum nimium esse debilitatum, & ex se solo non posse, ut ad salutem oportet, credere, peccatum abjicere ac fugere, Virtutes, ac praesertim Caritatem induere, atque alia ejusmodi facere, nisi Deus sua Gratia, & singulari potentiae suae operatione supranaturales vires eidem largiatur, & voluntati Caritatem donet, quae, ut diximus, praecipua est Gratia Dei, de qua cum Pelagianis lis erat. Hinc Augustinus in Lib. de Gratia Christi Cap. 13. exigit ab iis, ut Gratiam confiteantur, quae *non ostendat tantummodo Veritatem*, *verum etiam impertiat Caritatem*. Tum Lib. 3. Cap. 114. Op. Imperf. *Hoc est*, ait, *incrementum*, *ut unusquisque obediat praeceptis Dei*, *quod non fit*, *quando vere fit*, *nisi Caritate*. *Istam Caritatem non dat nisi Deus*. *Caritas enim ex Deo est*. *Hanc vos* (Pelagiani) *inter adjutoria Gratiae*, *quae commemoratis*, *nominare non vultis*, *ne hoc ipsum quod obedimus Deo*, *ejus esse gratiae concedatis &c.* Idem saepe Augustinus inculcat aliis in locis.

De hac igitur Gratia, de istius Caritatis, quae a Deo est, necessitate ad servanda legis mandata, atque ad amandum ipsum Deum, praecipue agunt in ea Epistola Africani Patres. Hac ajunt nos vere *Christianos esse*; *hac* testantur *ipsum nostrae voluntatis Arbitrium vere fieri liberum a carnalium concupiscentiarum dominatione;* nam tunc vere liberi sumus a peccati jugo, & ab effectibus peccati, & aptissimi atque expediti efficimur ad divinam legem implendam, si Filius nos liberaverit per Gratiam Dei, non autem si Arbitrium nostrum per vires suas liberaverit nos, ut falso fieri posse arbitrabatur Pelagius. Idcirco frustra animadvertit Phereponus, Pelagianos admisisse Remissionem peccatorum sive *divinam Gratiam*, *qua homines a peccatis liberarentur*, *si modo ea recte uterentur*. An Deus sua Gratia peccata hominibus ignosceret, tunc non disputabatur inter Catholicos atque Pelagium, sed quidem an Gratia ista hominem justifica-

ſtificaret ſola Remiſſione peccatorum, an etiam Caritatem inferret in hominum voluntates, per quam poſtea opera pietatis praeſtarentur. Iſtam Caritatis infuſionem confiteri nolebant Pelagiani a Deo eſſe, ſed quidem a nobis ipſis. Audi Auguſtinum Lib. 6. c. 23. contra Julianum: *Verum*, inquit, *tu a veſtro dogmate non recedis, quo putatis Gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum ſic in ſola peccatorum remiſſione verſari, ut non adjuvet ad vitanda peccata, & deſideria carnalia vincenda, diffundendo Caritatem in cordibus noſtris*. Vide eumdem Lib. de Natura & Gratia cap. 34. & cap. 55. Hoc idem indicant ipſi Africani Patres Can. 5. Concilii Carthagine habiti A. 418. uti etiam in Epiſtola 95. nunc 177. inter Auguſtinianas ad Innocentium eundem Romanum Pontificem. Ipſe Auguſtinus alibi, hoc eſt Lib. de Gratia & libero Arbitrio cap. 18. ad hoc unum videtur totam controverſiam deducere, inquiens: *Unde eſt in hominibus Caritas Dei & Proximi, niſi ex ipſo Deo? Nam ſi non ex Deo, ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani; ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos*. Lege reliqua. Huc igitur Africani patres reſpiciunt, & nihil ad rem facit Phereponi animadverſio monentis, cenſuiſſe Pelagianos per gratiam divinam homines a peccatis liberari, atque eadem Gratia poſſe abuti. Multo minus locum hic habet altera illa conſideratio, qua Semipelagianiſmum iis Patribus confidenter objicit propter illa verba: *Quod auxilium Fides impetrat*. Nam inquit, *auxilium illud, quod Fides impetrat, non eſt Gratia, qua ſimus Chriſtiani, quae antecedit Fidem, non eam ſequitur; quando enim credimus, & Fide aliquid a Deo impetramus, jam ſumus Chriſtiani*. Nihil minus cogitarunt heic Africani Patres, quam quod Phereponus ſomniat, hoc eſt, initium Fidei, atque ipſam Fidem ex naturae viribus, non ex Dei dono, eſſe poſſe in hominibus. Auxilium illud, quod Fides impetrat, nil aliud eſt Africanis Patribus, quam Caritas, de qua cum Pelagio diſputatur. Hanc habere ſine Fide in Chriſtum nemo poteſt; hanc ipſa Fides juſtificans ((a) ex dono Dei) in hominis voluntatem invehit. Expreſſit alibi Auguſtinus eandem ſententiam in Lib. de Spiritu & Littera Cap. 32. quo tempore certe a Semipelagianorum opinione is aberat, ſuamque doctrinam ſatis intelligebat. *Unde*, inquit, *eſt Dilectio, ideſt Caritas, per quam Fides operatur, niſi unde illam Fides ipſa impetravit?* Idem prodit in Epiſtola 106. nunc 186. Cap. 3. *Sin autem dixerit, quod gratiam bene operandi Fides mereatur, negare*

(a) Ab auctore addita nuper haec verba.

gare non possumus, immo vero gratissime confitemur. Hanc enim Fidem volumus habeant, qua impetrent Caritatem, quae sola vere bene operetur &c. Qui ergo habent Fidem, qua impetrent justificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad legem justitiae. In Lib. etiam de Praedestin. Sanctor. Cap. 7. *Ex Fide*, inquit, *ideo Apostolus dicit justificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cetera*. Inquiunt ergo Africani Patres, Gratiam istam, videlicet Caritatem, eam esse, qua Christiani sumus, quia gratiam hanc soli Christiani & norunt, & habere possunt, quia sola Fide praecedente cognosci & recipi potest, eam diffundente Spiritu sancto in cordibus nostris. Ista Caritas, ista solius hominis Christiani propria Gratia, ea est, quae facit, ut non solum nominemur, sed & simus Christiani; nam *si habuero omnem Fidem*, ut inquit Apostolus I. ad Cor. XIII. *ita ut montes transferam, Caritatem autem non habuero, nihil sum*. Eodem anno 416. quo a Patribus Carthaginiensibus ad Innocentium I. ea Epistola conscripta fuit, alteram ad eumdem Pontificem dedere, quae inter Augustinianas, olim 95. nunc est 177. Aurelius Carthaginiensis, Alipius, Augustinus, Evodius, & Possidius. Eorum verba sunt: *Si intellexissent Episcopi* (Diospolitanae Synodi) *eam illum* (Pelagium) *dicere Gratiam, quam etiam cum impiis habemus, cum quibus homines sumus; negare vero eam, qua Christiani & Filii Dei sumus: quis eum patienter Catholicorum Sacerdotum non dicimus, audiret, sed ante oculos suos ferret?* Quaenam autem erat Gratia, quam versipellis Pelagius revera negabat, & ut ipse fateretur instabant Episcopi Afri? *Sine dubio Gratia, qua justificamur ab iniquitate, & qua salvamur ab infirmitate, non qua creati sumus cum propria voluntate;* ita illi. Quibus verbis Fidem cum Caritate conjunctam, Fidem quae per dilectionem operatur, utramque Dei donum, intelligunt Africani Patres. Igitur constare jam potest, quam inani censura Phereponus laudata illa Patrum Carthaginiensium verba solicitarit, & Semipelagianismi incusarit: quod etiam ut faceret, necesse habuit ipsa pervertere verba, scribens, non ut Episcopi posuerunt, *gratia, qua Christiani sumus*, sed gratia, *qua simus Christiani*, inter quae quale discrimen intercedat, facile Lector intelligit.

Aegre deinde fert aequissimus iste Censor, Africanos Episcopos tam acerbas in Caelestium absentem dixisse sententias, recitatis duntaxat accusatorum Litteris & minime lectis ejus Libris. Respicit haec censura eum Epistolae Synodicae 175. alias 90. locum, ubi

de Cae-

de Caeleſtio & Pelagio Epiſcopi illi ſcribunt: *Iſti autem adſerunt, ſicut a fratribus, qui etiam eorum Libros legerunt, cognovimus, in eo Dei gratiam deputandam &c.* Sed ſatis eſt ipſam legere Synodicam, ut ſtatim evaneſcat Phereponi cenſura. Caeleſtium in Synodo quinquennio ante habita auditum, convictum & confeſſum, anathemate percuſſerant Africani Patres, duraturo, donec aperte ſibi objecta & ipſe exſecraretur. Sed interpoſita in ſpeciem appellatione ad Apoſtolicam Sedem, judicium illud vaferrimus Haereſiarca declinarat. Conſtat praeterea, ipſum minime proſequutum fuiſſe appellationem; juſque fuiſſe Patribus Africanis rurſus adverſus illum etiam inauditum dicendi ſententiam. Et quidem, quae in ea Synodo peracta fuerant, ſe recenſuiſſe, & prae oculis habuiſſe, monent iidem Epiſcopi in Synodica ad Innocentium. Nihilo tamen ſecius animadverte, Epiſcopos illos dum ad eumdem Innocentium ſcribunt, anathema dicere in Pelagium atque Caeleſtium ſub ea tantum conditione, ſi videlicet iſti in perverſa illa opinione perſiſterent. Qua in re vides, Africanos Patres perſonis Pelagii atque Coeleſtii parcere, eorumque tantummodo doctrinam anathemate configere. *Cenſuimus*, inquiunt, *hujuſmodi perſuaſionis auctores, niſi haec apertiſſime anathematizaverint, ipſos anathematizari oportere.* Addunt infra: *Si ergo Pelagius Epiſcopalibus geſtis, quae in Oriente confecta dicuntur, etiam tuae venerationi juſte viſus fuerit abſolutus, error tamen ipſe & impietas etiam auctoritate Apoſtolicae Sedis anathematizanda eſt.* Animadverte etiam, quae infra leguntur: *Etiamſi Pelagius Caeleſtiuſque correcti ſunt, vel ſe iſta nunquam ſenſiſſe dicunt, & quaecumque ſcripta contra eos prolata fuerint, ſua eſſe negant, nec eſt quemadmodum de mendacio convincantur: generaliter tamen quicumque dogmatizat, & affirmat &c. anathema ſit.* Ubinam ergo ſunt *acerbae* illae *ſententiae in Caeleſtium abſentem* dictae ab Africanis Patribus, quas nobis Pherepontus obtrudit? Quae juſta cauſſa de tam circumſpecto judicio expoſtulandi? Recenſita priore Synodo Carthaginienſi auditis accuſatoribus, nihilominus affirmare nolunt, Pelagium atque Caeleſtium exſecrandis iis adhaerere opinionibus. Sola ipſis adſcripta abominanda dogmata anathemate feriuntur; quo quid aequius & mitius agi poſſet, nemo qui ſit juris Eccleſiaſtici atque naturalis peritus, non videat. Quamobrem nihil opus fuit eorum Libros legere. Altera Synodus a quinque Epiſcopis Carthagine habita, itidemque Milevitana, ambae eodem anno 416. celebratae, non aliter ſe geſſere erga Haereſiarchas eoſdem.

Quum

Quum deinde in Synodica illa 175. alias 96. Patres Carthaginienses dicant, Pelagium & Caelestium, uti nuntiatum fuerat, affirmare, *in eo Dei Gratiam deputandam, quod talem hominis instituit creavitque naturam, quae per propriam voluntatem Legem Dei possit implere: Eamdem quoque Legem ad Gratiam Dei pertinere, quod illam in adjutorium hominibus dedit:* Phereponus se non capere fatetur, cur spretim de Creatione & Lege loquantur Africani Patres; haec enim sunt longe maxima Dei beneficia. Id autem factum suspicatur, quod unicam illi Gratiam Dei arbitrarentur afflatum nescio quem, cui resistere non licet, iisque pauculis concedendum. Quae heic habet Phereponus, quarto quoque verbo infra etiam repetet, de afflatu illo, cui resistere non licet. At aliam esse cum Augustini, tum Catholicae Ecclesiae sententiam, jam innumeri e Scriptoribus nostris contra Calvinistas & Jansenianos demonstrarunt. Actum agerem, si id in praesentia & ego demonstrandum susciperem. Paratragoediatur vero Phereponus, & se nolle Carthaginiensium Patrum mentem intelligere ostendit, dum ait, illos contemtim de Creatione & Lege loqui. Ubinam sunt illorum verba, quae contemtum redoleant? Hoc unum sua illa oratione contendunt Africani Episcopi, Creationem naturae, & Legem, non esse Gratiam illam, qua Christiani sumus, qua ab infidelibus & peccatoribus distinguimur, qua voluntatis Arbitrium vere juvatur, ut Deo placeat, aeternamque salutem adipiscamur. Non in Lege, non in Naturae viribus, sed in interno adjutorio Dei Caritatem suam voluntati inspirantis, sitam esse propriam Christianorum Gratiam ajunt. Quod dum affirmant, quis merito exculpere ex eorum verbis potest, eos Naturam & Legem non agnovisse, tanquam Dei beneficia? Sunt beneficia, Christianis aeque & non Christianis, justis & injustis communia; sed ejus non sunt vigoris, ut sola hoc est sine vera Dei per Christum Gratia, ad opera pietatis exercenda, & ad beatam immortalitatem perducere hominem possint. Legem *sine dubitatione laudandam* affirmat alibi non semel Augustinus; & tamen quam parum illa sola possit, contra Pelagianos eamdem nimis extollentes, ex auctoritate Apostoli invictissime ostendit. Vide Norisium in Vindiciis Augustin. §. *6.* In Epistola quoque 95. nunc 177. hoc eodem anno 416. ad Innocentium data, ab Augustino & quatuor aliis Episcopis, haec leguntur de Pelagio: *Sive enim Gratiam dixerit esse liberum Arbitrium, sive Gratiam esse Remissionem peccatorum, sive Gratiam esse Legis praeceptum, nihil eorum dicit, quae per subministratio-*

ſtrationem Spiritus Sancti pertinent ad concupiſcentias, tentationeſque vincendas, &c. Et infra: *Diſtinguenda eſt Lex, & Gratia. Lex jubere novit, Gratia juvare, &c.* Tum concedunt, Creationem recte appellari *gratiam Dei*, ſed addunt: *Alia eſt tamen Gratia, qua Praedeſtinati vocamur, juſticamur, glorificamur;* & de ultima iſta Gratia tum ſolum diſputabatur cum Pelagio.

CAPUT QUINTUM.

Quae Gratia Dei negaretur a Pelagio, olim notiſſimum. Gratia Calviniana ac neceſſitans ubique a Pherepono perperam afficta Auguſtino, & Patribus Carthaginienſibus. Apoſtoli loca varia ab iis Patribus recte adhibita contra impia Pelagii dogmata. Phereponi interpretationes variae & accuſationes repelluntur. Evangelii nuda praedicatio eſt quidem gratia, ſed non Gratia, de qua ſanctus Paulus, & Patres Africani agebant.

QUERITUR poſthaec Pherepontus, quod Africani Epiſcopi in ea Epiſtola Gratiam illam ſuam nuſquam definiant, idque etiam fraudi ipſis vertit, quaſi ſuum dogma occultare quam aperire mallent. Nimirum exſpectaſſet hic Cenſor, neceſſitantem fortaſſe Calvinianamque Gratiam ab iis per definitionem quampiam nobis obtrudi, in quam poſtea inveheretur. Sed ſatis apertum erat inter Chriſtianos, quid ſignificaretur nomine Gratiae illius, qua Chriſtiani ſumus, & qua noſtrum Arbitrium expeditum redditur ad opera pietatis; & ſine qua viribus caret humana Natura atque Voluntas ad amandum Deum, exercendamque veram virtutem. Hanc ipſe Auguſtinus cum quatuor aliis Africanis Epiſcopis in laudata Epiſtola 95. ad Innocentium hoc eodem anno ſcripta, *Chriſtianis fidelibus, Catholiciſque notiſſimam* appellat. Neque ipſe Pelagius ignorabat, quid a ſe peterent Catholici Epiſcopi, quum inſtabant, ut fateretur, non ſolam ſibi humanam ſufficere Naturam ad facienda ac perficienda mandata Dei, ſed auxilium divinae Gratiae per Chriſtum prorſus eidem opus eſſe. Vide Acta Conventus Hieroſolymitani & Concilii Dioſpolitani anno praecedenti 415. Sed inſpiciamus, an ſacrarum Scripturarum loca a Patribus Africanis producta ſatis exprimant, quae Catholicorum ſententia foret, & quid Gratiae nomine ſignificaretur.

Gratiam Dei a Pelagio negatam dicebant Carthaginienses Patres in Epistola 175. alias 90. ab Apostolo iis verbis praedicari; *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captivantem me sub lege peccati, quae est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Quid Phereponus ad ista? Si ipsi credimus, in Pauli verbis nihil aliud est *gratia Dei*, quam *Dei misericordia*, aut *Dei beneficium*; nemo enim, inquit is, contrarium unquam ex vi nativa vocis usuque probabit. *Non negabat autem Pelagius homines Dei beneficio peccato eripi; sed negabat fieri id afflatu quodam interno, cui reluctari non liceret, & sine quo cetera omnia Dei beneficia inutilia essent.* Haec sunt Pherepони verba pag. 518. Tum repetit, non ausos esse Africanos Patres perspicue suam exprimere sententiam; longe enim maximam partem Christianorum in se concitassent, si aperte dixissent, quod animo versabant, quum ante illa tempora aliter de Gratia homines non sensissent, quam sentiret Pelagius. O aureum hominem Phereponum, qui sinceritate Patribus Africanis praestat, & quidquid sentit, libere dilucideque promit! Sed quei ostendat ille, Africanos Episcopos non ausos mentem aperire suam, & dolo malo egisse, & pro una Gratia ineluctabili tunc decertasse? Hujusmodi Gratiam ex entitate sua ineluctabilem, trahentemque necessario ad consensum Arbitrium hominis, nunquam Catholici, nunquam Africani Patres tradiderunt, ejusque confessionem nunquam a Pelagio exegerunt, ut in Catholicorum hac de re luculentissimis scriptis videre est. Aliud est, Deum per suam Gratiam infallibiliter operari salutem electorum; certumque facere per suae Gratiae dispensationem propositum suae praedestinationis; aliud, Gratiae talem esse vim nativam, ut necessario ad unam partem determinet liberum hominis Arbitrium, eique vim dissentiendi eripiat. Sed Phereponum verba defecissent, nisi ubique Augustino & Patribus Catholicis tam absurdam sententiam affinxisset. Anno 416. quo Synodicam istam Epistolam ad Innocentium dedere Africani Patres, in eo sita potissimum erat quaestio de Gratia & libero Arbitrio, videlicet num homines per sola naturalia dona, malis & bonis, fidelibus & infidelibus communia, & per solas Arbitrii vires, implere justitiam possent, & evitare peccata; an vero peculiare iis adjutorium Dei per Christum Salvatorem necessarium foret, sine quo neque peccata caverentur, neque Lex pie impleretur, & sine quo nihil ad salutem pertinens fieret, & cum quo revera efficeretur. Pri-

mumu

mum affirmabant, atque alterum negabant Pelagiani, a Catholicis propterea exsecrandae haeresis postulati. Nulla vero tunc, ne per umbram quidem, suborta erat controversia, num hujusmodi auxilio, quod humanae necessarium Naturae contendebant Catholici, resistere & reluctari posset hominis Arbitrium. Ingenio hebeti non erant eorum temporum Pelagiani, facileque intellexissent necessitatem Gratiae ea ratione excludi posse, quod consentiendi necessitatem voluntati inferret in Catholicorum sententia; attamen ex iis nullus id Augustino objecit. Vide Augustinum ipsum Epist. 105. & de Gestis Pelagii cap. 18. & Hieronymum Dialog. 1. contra Pelagium, ubi constabit, quid Catholicis objiceret Pelagius, & ne ipsum quidem invenisse in Catholicis necessitantem Calvini Gratiam. Et certe animo statim quisque concipit, necessariam homini posse dici Gratiam ad bonum, etiamsi non ea afferatur Gratiae natura atque efficacia, ut excuti frustrarique suo effectu a voluntate non possit. Necessariam revera Gratiam contendebant Catholici, necessitantem negabant. Atque haec non nova Africanorum Patrum, sed Ecclesiae totius vetustissima sententia erat, ut Augustinus aliique toties ostenderunt. Quare nihil confidentius dicere Phereponus potuit, quam Christianos ante definitiones Africanorum Conciliorum non aliter de Gratia sensisse, quam sentiret Pelagius.

Ceterum frustra Phereponus Africanis Patribus eripere conatur locum illum Apostoli ad Roman. VII. 22. *Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum;* quasi Gratia ista nihil aliud sit, quam Dei misericordia, aut Dei beneficium; Pelagius vero non negaret, quin Dei beneficio homines a peccato liberarentur. Nam si gratuita misericordia Dei intuitu meritorum Christi hominem a peccato liberat, a peccato servat, invictumque efficit contra cupiditatum pravarum impetum; ergo non Operum meritum, non Lex foris sonans, non vires naturales humani Arbitrii id praestant. Pelagius autem primo sentiebat, solam sibi sufficere Naturam humanam ad omnes tentationes superandas, implendamque Legem: tum divinae misericordiae auxilium, hoc est, Gratiae adjutorium, ideo solum admisit, ut per illud natura Facilius evitaret, ac vinceret peccata, virtutesque exsequeretur: quam opinionem conceptis verbis ab ipso traditam Concilium Africanum A. 418. Can. 5. his verbis exsecratur; *Quicumque dixerit, ideo nobis Gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur Arbitrium, Facilius possimus implere per Gratiam, tamquam*

etsi Gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa, implere divina mandata, anathema sit. Quamobrem, ut lubet, Gratiam ab Apostolo memoratam appellet Phereponus misericordiam ac beneficium Dei: adhuc certum erit, Apostolo auctore, non vinci concupiscentiam rebellem, non evitari peccata, non impleri Legem, non a peccato assurgi, nisi misericordia ista, gratuitumque Dei beneficium intellectui lumen, voluntati infirmae vires divinitus suppeditet, & in nobis atque nobiscum faciat, quod solis viribus nostris facere non possemus. Si hoc Pelagius confessus fuisset, quod nunquam confessus est, (quidquid Phereponus heic dicat) *nihil de Adjutorio gratiae inter Pelagium atque Catholicos relictum fuisset controversiae*, ut Augustinus ipse testatur in Lib. de Gratia Christi cap. 47.

Mitto, quae mox Phereponus congerit, ostensurus, mandata Dei non esse ejusmodi, ut omni vi destituta sint ad movendos hominum animos: quod ne Africani quidem Patres negabant; adhuc enim ex Apostoli auctoritate edocemur, solam Legem, sola Dei mandata, non convertere hominem ad Deum, ut oportet, nisi accedat Gratia Christi, atque internum Adjutorium Dei. Inspiciamus potius, quid habeat Censor ad loca quaedam Scripturarum a Patribus memorata, ut contra Pelagium evincant, *ad operandam perficiendamque justitiam, ac Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere non posse Naturam*. Ne unum quidem ex his locis conficere id, quod volebant Patres, denuntiat e vestigio Phereponus, quam levissimam facilitatem, atque rationem in suas partes trahendi Scripturam, propriam illorum in Critica infantium Saeculorum vocat. *Scilicet*, deinde addit, *declamitare, & effutire quidquid in eo veniebat apud plebem excommunicandam, si forte a declamante dissentiret, multo facilius fuit, quam Criticae seriam operam dare*. Infelicia plane saecula, quibus defuere unus pluresve Pereponi, quorum Critica Arte tum solum licuisset arcanam Scripturarum assequi mentem, & nugis erroribusque Theologiam ac populos eripere. Infeliciorem etiam Ecclesiam, cui Christus pollicitus quidem fuerat per omnia tempora Doctores, atque Interpretes fidos divinarum Litterarum, immunitatemque ab omni doctrinae errore, & tamen postremis hisce tantum saeculis suam fidem liberavit. Sed praestat argumenta audire Phereponi, ut pateat, jurene an injuria pronuntientur ista de Africanis Patribus, hoc est, num revera ipsi declamatores levissimi fuerint, an potius conviciator audax sit Phereponus

ponus noster. *Spiritus* qui *adjuvat infirmitatem nostram*, de quo Paulus Rom. VIII. 26. Censore isto interpretante, *est qui est in jam credentibus, eosque in orationibus recte fundendis apud Deum adjuvat.* Utique de Spiritu Sancto, qui jam in credentibus habitat, loquitur heic Apostolus. At hinc manifeste intelligimus, humanam Naturam auxilio Dei penitus indigere ad opera salutaria, neque ipsam sufficere sibi ad ea praestanda, quando orationes ipsas, quae actiones maxime piae sunt ac salutares, Spiritus Sanctus operatur in nobis, dum nos orare ut oportet, efficaci sua atque interna operatione facit; nam *quid oremus sicut oportet, nescimus*. Quis ergo effutire audeat, minime ex his Apostoli verbis resultare, quod Africani Patres volebant? Immo quis contra non intelligat, eam ab Episcopis illis depraedicari Gratiam, quae jura liberi Arbitrii non laedat? est enim Gratia, quae *adjuvat nos*, ac proinde non sola, ut Calvinus ejusque gregarii velle videntur, sed nobiscum agit.

Non est volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, sunt Apostoli celeberrima verba ad Rom. IX. 16. ab Afris Episcopis commemorata. Iis haec alia Phereponus Interpres adnectit: quod *verbum Dei mittitur ad populum quempiam ad cognitionem* ejus vocandum; sed *quid hoc facit ad afflatum singulorum?* Nihil, fateor, hoc facit ad probandum afflatum illum necessitantem, quem in Augustino se deprehendisse Calvinus somniavit; sed quidem apertissime facit ad evincendum, quod Patres volebant. Si non hominis currentis, sed miserentis est Dei, quod homo perveniat ad agnitionem Veritatis ac Fidei, per quam felicitas aeterna speranda est: quis amplius nisi desipiendo dicat, posse ad Fidem atque ad salutem perveniri solis humanae Naturae viribus, conatibus ac meritis, ut Pelagius affirmabat? Ceterum hunc locum pro suo potius arbitrio, quam pro veritate explicat Phereponus, quum ait, illic agi tantum *de missione verbi Dei ad populum quempiam ad cognitionem ejus vocandum*. Apostoli verba nihil tale referunt. Eorum sensus est, quod homines nonnulli ad Christi haereditatem, benedictionem & electionem pertineant, id non provenire ex eorum volitione & cursu, neque ex operibus meritisque praecedentibus, sed quidem ex mero nutu, beneplacito, vocatione & misericordia Dei, sicuti neque cursus neque voluntas Jacobi aut matris ejus in caussa fuit, cur Jacobo Isaaci benedictio, & haereditas divinorum munerum contingeret, sed quidem vocatio, & electio gratuita Dei. *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori.* Quod si interpretatio-

tationem Phereponi & heic admitteremus, eadem nihilominus consectaria inde effluerent, quae Catholici docent. Neque apud Deum injustitia est, quod Jacobum dilexerit, Esau autem odio habuerit; hoc est, illi singularia beneficia contulerit, huic autem paria ac tanta conferre noluerit, etsi & ipse Esau voluerit, atque cucurrerit; nam inquit Deus: *Miserebor cujus misereor*; & ejus electio, & gratia non est hominum operibus & conatibus debita, sed a sola ejus misericordia venit. *Ergo cujus vult, miseretur; & quem vult, indurat*; hoc est, eligit quos vult, & permittit alios suae ipsorum infirmitati atque malitiae, quanquam nulli sufficientia deneget auxilia. Vide locum Apostoli integrum, facilique negotio intelliges, nullum alium esse luculentiorem ad ostendendum, quid per se viribusque suis valeat in negotio salutis corrupta ac infirma hominum Natura sine peculiari adjutorio Gratiae Dei, & sine misericordi illius praesidio, & (siquidem id etiam velis) sine missione verbi ejus, & potenti & efficaci vocatione ad salutarem Fidem, & Caritatem Dei, ac Proximi.

Unum omnes sumus in Christo; singuli autem alter alterius membra, habentes dona diversa secundum Gratiam, quae data est nobis. Ita Apostolus ad Rom. XII. 5. Quae verba a Patribus Africanis allata his aliis exponit Phereponus: *Gratia secundum quam sunt diversa dona, non est Gratia, qua singuli fideles ad Deum conversi sunt, sed beneficentia varia Dei, qua aliis alias dotes concesserat; seu solita sua providentia, sed extraordinaria spiritualium donorum effusione*. Non de Gratia tantum, qua homo ad Deum convertitur, disputatum est interdum cum Pelagio, sed de omnibus aliis gratiarum & auxiliorum generibus, quibus mentem & cor hominis jam conversi aut illustrat, aut perficit Deus. Sine istis auxiliis contendebat Pelagius hominem ex viribus Naturae in creatione inditis posse omnia salutaria opera virtutesque praestare, & ad perfectionem, atque ἀναμαρτησίαν pervenire. Hinc illud Caelestii apud Augustinum Lib. de gest. Pelag. cap. 14. *Unumquemque hominem omnes virtutes posse habere, & gratias*, eas videlicet Deo non donante, sed sibi unoquoque comparante viribus Arbitrii sui. Quid Apostolus ad haec? Edocet ille, non a nobis esse perfectionem & virtutes nostras, sed a misericordia Dei, atque ab illius Gratia, quam ipse dat quibus vult, & prout vult. Recte interpretari divinas Scripturas, ministeria Ecclesiastica sancte obire, nosse alios docere doctrinam sanam, & exhortari utiliter, & eleemosynas distribuere bona fide, & praeesse in solici-

ſolicitudine & misereri in hilaritate, & diligere ſine ſimulatione, & odiſſe malum, & adhaerere bono, aliaque illa χαρίσματα, ſeu dona fidelium, quae ab Apoſtolo heic enumerantur, Deus elargitur, Deus dividit, pro ſuo arbitrio, & *dona* ſunt illius. Ergo non ea ſibi comparare viribus propriis poteſt humana Natura. Et ſi hoc non poteſt, quanto minus poterit Fidem & Caritatem, quae omnium maximae virtutes ſunt, in ſe gignere, niſi Deus ex ſua miſericordia, & per ſuam gratiam inſpiret? Vide S. Hieronymum Lib. I. cap. *6.* Dialog. adverſus Pelagium.

Gratia Dei ſum id quod ſum (inquit Apoſtolus I. Cor. XV.) *& gratia ejus in me vacua non fuit*, &c. *Non ego autem*, *ſed gratia Dei mecum &c.* Et *Gratias Deo*, *qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*. Phereponus inquit, loqui Paulum de *Gratia Dei*, qua erat Apoſtolus, hoc eſt, de miſericordia ac munificentia, qua eum Deus neceſſariis ad hoc munus donis inſtruxerat. Tum addit; *Nec quiſquam unquam negavit*, *a Deo per Jeſum Chriſtum nobis datam eſſe de peccato victoriam*, *ac eſſe cur propterea ei gratias agamus*. *Verum hoc factum afflatu interno & ineluctabili*, *nuſquam docet Scriptura*. Iterum ludit Phereponus, Auguſtino affingens afflatum illum ineluctabilem. Ad primum autem Epiſtolae Paulinae locum quod attinet, ibi Apoſtolus non commemorat ſimpliciter dona ſibi tanquam Apoſtolo divinitus conceſſa, ſed extollit ac memorat ipſam generalem Gratiam Dei, quae de perſequutore Eccleſiae Apoſtolum fecerat, ipſumque adeo de infidelitate & peccato converterat ad cognitionem Fidei verae, & ardentiſſima Caritate Dei, & ſolicitudine ac virtute ad annuntiandum Chriſti Evangelium inſtruxerat. *Ego*, inquit, *ſum minimus Apoſtolorum*, *qui non ſum dignus vocari Apoſtolus*, *quoniam perſequutus ſum Eccleſiam Dei*. *Gratia autem Dei ſum id quod ſum*. Hinc ſanctus Ambroſius quaſi Pelagianos nondum natos impugnaturus, hanc ſententiam accipit de omni bono, quod in Paulo erat, ita ſcribens Lib. I. cap. 7. de Abel & Cain: *Bene Apoſtolus non gloriabatur in virtute ſua*, *ſed minimum Apoſtolorum ſe eſſe dicebat*, *& quidquid eſſet*, *gratiae divinae eſſe*, *non meriti ſui*: *nihilque nos habere*, *quod non acceperimus*. Vide & Hieronymum Lib. 2. cap. 3. adverſus Pelagium. Igitur ex Apoſtoli verbis & exemplo diſcere poterant Pelagiani, omnia noſtra bona accepta eſſe referenda Gratiae Dei, quae nobiſcum opera ſalutaria agit, & nos ſine neceſſitate ac ſine coactione de nolentibus volentes facit, nihilque nos gloriari debere de virtute noſtra, meritiſque noſtris.

Subin-

Subinde inquit Phereponus, neminem unquam negasse; quin Deus per Jesum Christum nobis dederit victoriam de peccato. At Caelestius, uti ex Actis Diospolitanae Synodi constat, affirmabat: *Dei Gratiam secundum merita nostra dari; quia si peccatoribus illam dat, videtur esse injustus;* quem errorem damnavit ipse Pelagius, nescio animo ne, an voce tenus, in eadem Synodo cap. 12. Augustinus autem in Lib. de Haeres. cap. 88. auctor est, in posterioribus suis Libris Pelagium instaurasse eamdem sententiam, & scripsisse: *Gratiam Dei, qua liberamur ab impietate, secundum merita nostra dari.* Sed ut mittamus acrem illam, quae inter eruditos adhuc vertitur, controversiam, nempe an tandem Pelagius confessus fuerit, gratis Deum remittere hominibus peccata (quod Augustinus non uno in loco factum memorat), & quid per peccatorum Remissionem Pelagius significare vellet : potius insistamus Apostoli verbis. Victoriam referre de peccato duo significare potest, videlicet vel a se expellere peccatum jam admissum, vel ita repellere, ne admittatur: quod postremum fit, quum tentationibus daemonis, mundi & carnis, nos ad peccandum solicitantibus, resistimus fortunato successu. Utrumque heic ab Apostolo dicitur. Cuinam autem debemus laudem & gratias, quod expulerimus a nobis peccatum, illudve in nos intrare non siverimus? Num viribus humanae Naturae in creatione inditis, quibus aeque praediti sunt Christiani atque Infideles? Nequaquam, sed quidem Deo, qui Filii sui Servatoris nostri intuitu, peculiari ac supranaturali Gratia in eum credentes donat, tum ut liberentur a peccatis commissis, tum ne in nova labantur. Immo animadverte, Apostolum de peccatis potius non admittendis, quam de admissis, & de tentationibus quae quotidie a piis fidelibus superantur, quam de superatis, agere videri; ita enim ejus Graeca verba se habent; τῷ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος. *Deo gratia* (sit) *danti nobis victoriam.* Hinc Deum quotidie rogamus, ne nos induci in tentationem, ne peccatum regnare in nobis sinat, sed nos liberet a malo: quod petere a Deo in Pelagii sententia utile quidem, sed necessarium non erat. Ostendat nunc Phereponus, Pelagianos unquam sincere confessos fuisse, non posse humanam Naturam, liberumque Arbitrium sine adjutorio interno Dei, sine Gratia Salvatoris, aut assurgere, aut abstinere a peccatis. At istud ille nunquam ostendet. Pelagium, quod hoc ipsum negaret, his Apostoli verbis Africani Patres aggrediebantur. Hinc Augustinus, quoties Pelagius Gratiam Dei statuere in illo tantum videbatur, ut praeterita

pec-

peccata auferret, toties ab ipso etiam exigebat ut fateretur, necessariam esse Gratiam Dei, ne nova peccata committantur. Iterum lege Epistolam 95. nunc 177. ubi Africani Patres ajunt de Pelagio, *Sive Gratiam dixerit esse liberum Arbitrium, sive Gratiam esse Remissionem peccatorum, sive Gratiam esse Legis praeceptum: nihil eorum dicit, quae per subministrationem Spiritus Sancti pertinent ad concupiscentias tentationesque vincendas &c. Hinc oramus, ut peccatorum tentationem superare possimus, ut Spiritus Dei, unde pignus accepimus adjuvet infirmitatem nostram.* Similiter in Lib. de Natura & Gratia Cap. 34. Augustinus ait: *Hanc iste misericordiam, & medicinale Salvatoris auxilium, tantum in hoc ponit, ut ignoscat commissa praeterita, non ut adjuvet ad futura vitanda.* Sed in tanta luce ne Phereponum quidem ipsum futurum fuisse caecum arbitror, nisi unum illum afflatum ineluctabilem, hoc est, Calvinianum illud commentum, quod Augustinus atque Africani Patres nunquam tradidere, ante oculos ipse semper haberet.

Non quia idonei sumus cogitare aliquid, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Haec Episcopi Africani proferunt ex Epistola 2. Cor. III. 5. Phereponus vero ita reponit: *Sufficientia sane omnium Christianorum, ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, est a Deo; quis enim nescit, Evangelium non ingenio hominum, sed Deo deberi? At Apostolorum praesertim sufficientia, ad munus ad quod vocati fuerant, sustinendum non humana, sed divina fuit.* Ergo, si fides Pherepono, Apostolus heic significat, ideo non posse dici Christianos sufficientes ex se, aut idoneos ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, quia Evangelium non ingenio hominum excogitatum fuit, sed solius Dei. At quis certum fecit Criticum istum, nisi de Evangelio (quod certe Dei, non hominum, opus est) loqui heic Apostolum? Dixerat Paulus, Corinthios Epistolam esse vivam, quae in suam ipsius commendationem pateret omnibus hominibus; Epistolam, inquam, Christi, quippe Christum palam amplexi fuerant; Epistolam ab ipso Paulo ministratam, quia illius ministerio conversi ad Christum fuerant; Epistolam scriptam, non atramento, sed Spiritu Dei vivi, quippe Spiritus Sanctus in eis sua virtute habitabat, atque in eorum cordibus Caritatem diffundebat, unde praeclara pietatis opera quotidie effluebant. *Nescitis* (scripserat jam ad eosdem Corinthios Apostolus in priori Epistola III. 15.) *quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?* Tum in loco, quem prae manibus habemus, pergit dicere:

cere: ***Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum;*** hoc est: Quum dixerim, Epistolam Dei vivi vos Corinthios esse, vosque & Fide in Christum, & Caritate quae in tabulis cordis per Spiritum Sanctum inscripta est, conspicuos ita esse factos, ut ab omnibus hominibus laudemini; dixerimque, me instrumentum atque ministrum fuisse, ut ad tantam lucem, atque felicitatem perveneritis: gloriari quidem, sed gloriari in Deo, de fructu praedicationis meae nos debemus per Christum Dominum nostrum; Gratia enim Christi, meritis virtute atque potentia illius, me suo ministro utentis, & non virtute vestra, neque mea, tales evasistis. Postremum hoc significatur subsequentibus verbis: *Non quod sufficientes* (sive *idonei*) *simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra*, sive etiam velis, *idoneitas nostra ex Deo est*. Id est: quod tales facti sitis ex ministerio nostro non virtuti meae, non vestrae, id adscribendum est, sed quidem Deo, atque illius misericordiae & Gratiae; nam nos ex propriis naturae nostrae viribus nihil, non dicam facere ac dicere, sed ne cogitare quidem possumus, quod perducat ad Fidem, & amicitiam seu Caritatem Dei, nisi Deus *ipse* per Christum nobis id donet, uti mihi & vobis donasse successus meae praedicationis jam comprobavit.

Haec germana loci illius interpretatio, ad quam confirmandam afferre etiam possemus sanctorum Patrum, hominumque eruditissimorum documenta complura. Quare & sanctus Hieronymus loco eodem contra Pelagianos jam usus fuerat Lib. 3. Cap. 3. Dialog. Non ergo, ut Phereponus putat, ideo solum Apostolus ait, Christianos sufficientes, sive idoneos, non esse ad cogitandum aliquid Evangelio consentaneum, *quia Evangelium non ingenio hominum, sed Deo debetur*. Cogitare quippe aliquid Evangelio consentaneum, duplici modo fieri potest, nempe aut mente solum concipiendo, seu percipiendo, quae Evangelium narrat, praecipit, vetat ac monet, ita ut in homine eorum nuda simplexque apprehensio tantummodo fiat; aut ita concipiendo, ut iis mens adsentiatur, atque ad illa jam apprehensa feratur deliberato rationis judicio, & voluntatis intimo affectu. Phereponus priori modo loquutum censet Apostolum, dum inquit, Christianos sufficientes non fuisse ad cogitandum per se Evangelica praecepta, monita & documenta, nisi Deus per Apostolos eisdem adnuntiasset Evangelium ipsum, quod certe ipsi Deo, non autem hominum ingenio, debetur. At hoc a Pauli mente abhorret; non enim gloriatur, neque gloriatus fuisset Apostolus in Christo, &

per

per Christum, quod Corinthii tantummodo apprehendissent, atque intellexissent ex ore ac praedicatione sua Evangelium, quum constet innumeris aliis populis, tum illo, tum subsequutis temporibus annuntiatum fuisse Evangelium, qui tamen idcirco neque crediderunt Evangelio sibi praedicato, & apprehenso, neque consentanee ad Evangelium vixere. Igitur secundo modo Corinthii cogitarunt ea, quae Evangelio consentanea erant, hoc est, non solum intellectu, sed & voluntate, amplexi sunt quum Fidem Christi, tum Caritatem; eoque virtutum splendore inter Christianos effulgebant, ut omnibus admirationi essent, atque in iis laudaretur Apostolus ipse. Atque hic sensus iis Pauli verbis. Sufficientia autem, sive idoneitas ad cogitandum hoc pacto ea, quae sunt consentanea Evangelio, nequit dici inde profecta, *quia Evangelium non ingenio hominum, sed Deo debetur;* nam ut dixi, Evangelium ab aliis etiam percipitur, & tamen salubriter non percipitur; & nisi Evangelii praedicationem Deus peculiari sua Gratia comitetur, homines neque convertuntur, neque divina Caritate ad bonas cogitationes, & ad opera pia foecundantur. Hoc idem Apostolus denuntiarat in priore Epistola ad eosdem Corinthios III. 6. ita scribens: *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus.* Hoc est: Ego quidem Evangelium vobis praedicavi, Apollo vos baptizavit, sive superaddidit Christinae Disciplinae praecepta. At nemo ex vobis ex solo nostro ministerio profecisset ad Fidem, & perfectionem Christianam, nisi Deus illuminando mentem, & inspirando in voluntatem vestram, vos intimo suae Gratiae vigore ad hos Fidei & virtutum fructus intacta libertate Arbitrii vestri perduxisset. Quibus ex verbis intelligas, sufficientiam ad cogitandum aliquid boni, aliquid quod ad salutem pertineat, aliquid vere consentaneum Evangelio, non a nobis esse, non ab Evangelii nuda praedicatione ejusque apprehensione, sed ab ipso Deo, hoc est ab ipsa Dei Gratia interiori, intellectum illuminantis, & voluntatem moventis ad bonum. Hoc illud est, quod ostendere volebant, & reipsa ostendunt Africani Patres, laudatis Apostoli verbis, quibus frustra Phereponus alium sensum affingit contra ipsius Apostoli mentem.

Denique ex eadem Epistola 2. ad Cor. IV. 7. citant Episcopi hunc locum: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut eminentia virtutis sit Dei, & non ex nobis.* Eodem loco usus est Hieronymus contra Pelagium Dial. 3. cap. 3. Thesaurum tamen istum

esse dona Apostolica ait Phereponus, ideoque nihil pertinere ad Gratiam, de qua cum Pelagianis disputabatur. Sed inter ista dona Apostolica quis docuit Phereponum non computandas esse Virtutes omnes, earumque principem in primis, ardentem Caritatem Dei, & Proximi? Quid reliqua dona Apostolis a Deo concessa profuissent, si istam quoque Caritatem eisdem non donasset Deus? Idem Apostolus ad Corinthios in priore Epistola cap. XIII. 1. jam haec scripserat: *Si linguis hominum loquar & Angelorum; & si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam; & si habuero omnem fidem &c. Caritatem autem non habuero, nihil sum, nihil mihi prodest*, &c. In altera vero Epistola, quae nunc argumentum nobis disserendi praebet, cap. V. 14. explicat Apostolus, quid se urgeret, impelleretque ad labores pro Corinthiis susceptos. *Caritas*, inquit, *Christi urget nos*. Unde autem *Caritas* ista in Apostolos venerat? Num ex eorum viribus, num per liberi Arbitrii conatus? Nequaquam? sed quidem a Deo, sed quidem per Spiritum Sanctum. *Caritas enim ex Deo est*, ut habetur 1. Jo. IV. 9. *& Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, ut inquit Paulus ipse ad Rom. V. 5. a qua *Caritate Dei* non angustia, non fames, non persequutio ulla poterat ipsum ceterosque Apostolos separare. Quapropter Apostolus, quod ipse tam fortis esset inter tot adversitates atque pericula, & quod tantus fructus in populis praedicationem Evangelii, suumque Apostolicum ministerium ((a) subsequeretur,) non suis, non auditorum viribus, industriae ac sapientiae adscribebat, sed potentiae ac virtuti, idest Gratiae, divinae, ut *sublimitas*, sive *eminentia sit virtutis Dei, & non ex nobis*. Quid ergo Phereponus ait, nihil haec verba pertinere ad causam, quam Catholici adversus Pelagium tuebantur? Immo quei pronuntiare potuit, ne unum quidem ex iis Scripturarum locis quibus hactenus lucem attulimus, *probare id quod volebant Africani Patres*? Judicium Lectorum appello.

CA-

(a) Al. *consequeretur*.

CAPUT SEXTUM.

Orandi quidem Dei utilitas in hominibus, sed non necessitas, a Pelagio admissa. Aliae Phereponi accusationes confutantur. Non omnia dona Evangelica Pelagius confessus est. Gratia Dei, quum opponitur Legi in sacris Litteris, non semper Evangelium merum significat, ut Pherepomus & Hammondus putant, sed etiam beneficia Dei per Evangelium collata, & praesertim Fidem, & Caritatem. Deum impossibilia non jubere, Augustini & Ecclesiae Catholicae sententia est. Pelagiani inimici Gratiae Dei.

PERGUNT dicere Carthaginienses Patres in sua ad Romanum Pontificem Synodica Epist. 175. alias 90. ex sacrilegis Pelagianorum disputationibus *necessario consequi, ut nec orare debeamus, ne intremus in tentationem, quod Dominus & discipulos monuit, & posuit in Oratione, quam docuit; aut ne deficiat fides nostra, &c.* Non *necessario* hoc sequi, Phereponus statim notat; nam particula illa Orationis Dominicae, aut preces Christi pro Petro, *non significant id, quod innuunt Patres, quasi hoc sibi vellent: O Deus, fac afflatu interno, cui resistere nequeamus, ut tentationem vincamus.* Ita Censor imperterritus patientia Lectorum abuti pergit. Sed Gratiam, ut his vocabulis utar, necessitantem atque irresistibilem, ubinam Africani Patres, Augustinus, & Catholici tradiderunt? ubinam exegerunt, ut Gratiam talem Pelagius confiteretur? Somnium hoc esse, complures Catholici jam ostenderunt; & tamen Phereponus id tanquam pro comperto, minimeque dubio passim sumit ac statuit. Ceterum nobis necessarium est ad superandas tentationes auxilium Gratiae Dei, etiamsi huic auxilio resistere valeat liberum hominis Arbitrium. Catholici reipsa hoc unum tradebant; Pelagius contra necessarium negabat adjutorium Dei, *ne intremus in tentationem;* qua ex opinione consequitur, nobis non esse opus Oratione ad evitanda peccata. Quid autem habet Phereponus, quo istud consectarium a sententia Pelagii tandem avertat? Ait, Pelagium non negasse, neque negare potuisse, quin constitutis in periculo confugiendum sit ad auxilium Dei, etiam extraordinarium; primo, quia *non ita facile con-*

le contingit, ut cadamus, inusitato Dei auxilio adjuti, faciliusque hac ratione a periculis evadimus; secundo, quia inter ipsas vires, quas Deus Christianis sufficientes largitur, nihil vetat, pro magnitudine periculorum, inusitata auxilia haberi. *Itaque*, concludit in haec verba, *non potuit merito insimulari Pelagius, quasi doctrina sua Orationis usum sustulisset*. Ita Phereponus Pelagium facit non stultum, quando facere non potest Orthodoxum. Nimium quippe ille delirasset, si eum credens Deum, qui homini in periculis opem ferre possit, utile saltem non censuisset orationibus exposcere illius praesidium. Sed non idcirco recte sentiebat Pelagius; nihilque habet nunc Phereponus, quo Africanos Patres jure arguat, sed solum quo suam praecedentem sententiam refellat. *Pelagianorum sacrilegas disputationes*, ajebant Africani Episcopi, *necessario consequitur, ut nec orare debeamus;* hoc est, ut necesse homini non sit orare. *Non necessario hoc sequitur*, reponit Phereponus. Cur? Quia Orationis usus ex Pelagii sententia utilis est. At aliud est, utiles esse ad Deum preces, aliud esse necessarias. *Utiles* tantum, Pherepono teste, Pelagius Orationes ajebat, non autem necessarias. Ergo jure dicunt Carthaginienses Patres, e Pelagii systemate consequi, ut orare necesse non sit: quod consectarium negabat modo Phereponus noster.

Sed luculentius videamus, quae vere fuerit Catholicorum hac de re cum Pelagianis disputatio. Quum primum coepit Pelagius tantas Naturae humanae, liberoque Arbitrio vires tribuere, ut homo sine adjutorio Gratiae Dei agere bonum, & evitare peccatum, quandocumque velit, possit: illico objectum est illi, ita fieri, ut necesse amplius non sit orare Deum; nam quae necessitas ab alio poscendi, quod in tua potestate jam sit? Sanctus Hieronymus in Epistola ad Ctesiphontem cap. 3. ita in Pelagium ejusque gregarios mature disserebat: *Si non ultra Dei indigemus auxilio, ne si indiguerimus, liberum frangatur Arbitrium: ergo nequaquam ultra orare debemus, nec illius clementiam precibus flectere, ut accipiamus quotidie, quod semel acceptum in nostra est potestate*, &c. Tum inquit, ita philosophari & scribere unum ex ipsis Pelagianis, nisi sit ipse Pelagius. Idem consectarium ex ejusdem Haeretici doctrina jure colligebant Carthaginienses Patres in laudata Synodica ad Innocentium I. & Milevitani in altera Synodica ad eundem Innocentium, & Innocentius ipse in suis Litteris. Ut a se tantam culpam aliqua ratione removeret Pelagius, eo Catholicorum objurgationibus adductus tandem est, ut confiteretur, ideo Gratiam Dei hominibus dari, *ut*

quod

quod per liberum facere jubentur Arbitrium, *FACILIUS*, *possint implere per gratiam*. Ita ille in Libris de lib. Arbitrio. Ejus verba refert & explicat sanctus Augustinus in lib. de Haeres. cap. 88. inquiens: *Dicendo utique*, *ut FACILIUS possint*, *voluit credi*, *etiamsi difficilius*, *tamen posse homines sine Gratia divina facere jussa divina;* & in Epistola 186. olim 106. cap. 10. *Utique quum dicit FACILIUS*, *quid vult intelligi*, *nisi & Gratia si desit*, *posse per liberum Arbitrium vel facile*, *vel etiam difficile*, *quae divinitus jubentur impleri?* Nihil aliud extundi e pertinaci Haeretico potuit, quem propterea variis in locis arguit Augustinus, & potissimum in Lib. de Gratia Christi cap. 29. dum ad ea verba respiciens scribit: *Tolle FACILIUS*, *& non solum plenus*, *verum etiam sanus est sensus*, *si ita dicatur: Ut quod per liberum facere homines jubentur Arbitrium*, *possint implere per Gratiam*. Africani autem Patres in Synodo habita Carthagine anno Ch. 418. istud Pelagii dogma anathemate excipiebant: quod & a reliquis Catholicis, & ab Augustino in primis est factum. Quid ergo laborat heic Phereponus, nisi ut nos doceat rem jamdiu exploratam, videlicet Pelagium non negasse, quin utile sit orare Deum, quo facilius peccata caveantur? Nihil id ad rem attinebat. Si animus ipsi erat, suum & heic Pelagium defendere, ostendendum fuit, Africanos Patres frustra conqueri, quod Pelagius doctrina sua Orationis necessitatem sustulisset, sive quia revera Pelagius eam fatebatur, sive quia hominibus nulla est proprie necessitas Orationis. At neutrum potuit aut poterit ille praestare; adversantem enim sibi reperisset atque reperiet quum totam Historiam Ecclesiasticam, tum apertissima divinarum Litterarum, & legitimae Traditionis monumenta, quibus palam fit, sine adjutorio Gratiae Dei vinci non posse tentationes, & necessum esse cuicumque nostrum orare, ne ab ipsis tentationibus vincamur.

Quae sequuntur apud Phereponum §. 5. pag. 515. nihil est quod refellamus; versantur enim in illo ineluctabilis afflatus somnio, cui uni tam saepe, tam libenter ille superaedificat. Nihil etiam reponendum arbitror eidem dicenti, *se nomine Pelagii posse objicere Afris*, *ex eorum sententia a Deo nihil potuisse peti* (*debuisse* alter scripsisset), *quum reprobis quidem necessaria negare*, *electis vero omnia concedere*, *etiam non potentibus*, *ab aeterno decrevit*. Nam ignorare ipse nequit, quum Augustinum, tum totam Catholicorum Ecclesiam, agnovisse semper auxilia sufficientia ad salutem omnibus a Deo praeberi; atque uti ad regnum ex gratuita Dei misericordia electi vocantur,

cantur, ita etiam reprobos ex propria culpa ac voluntate damnari. Eadem brevitate transcurrimus, quod infra habet §. 6. de Paedobaptismo, quem ait ex Novo Testamento ostendi nullo modo posse necessarium. Subdit autem nonnisi absurde fundamenta Fidei ab Afris vocari potuisse ea, de quibus altum est in Novo Testamento silentium. Verum & infantibus necessarium esse Sacramentum regenerationis per aquam, supra nos demonstravimus; & Patres Carthaginienses, quum ajunt, Pelagianos affirmare, necessarium non esse neque infantium Baptismum, neque Orationis usum, quibus impiis dogmatibus *fundamenta Christianae Fidei conantur evertere:* satis produnt, se inter dogmata quidem Catholica referre Paedobaptismum, sed non inter fundamenta Fidei, qualia sunt, omnes in Adam peccasse, atque indigere Gratia Dei, & hominum Naturam esse corruptam, & ad bonum per se esse ineptam, & neminem sine Gratia Servatoris ad regnum posse pervenire, atque alia ejusmodi, quae negato Paedobaptismo, & Orationis necessitate sublata, consequenter evertuntur.

In notis ad Epistolam 176. Augustini olim 92. Milevitanos Patres arguit Phereponus pag. 120. quod haec de Pelagianis ad Innocentium I. Pontificem Maximum scribant: *Quum Dominus docuerit, ut dicamus: Dimitte nobis debita nostra*, &c. *Isti dicunt, posse hominem in hac vita, praeceptis Dei cognitis, ad tantam perfectionem justitiae, sine adjutorio Gratiae Salvatoris, per solum liberum voluntatis Arbitrium pervenire, ut ei non sit jam necessarium dicere: Dimitte*, &c. Ita vero ad haec adnotat Phereponus: *Non dicebant, quemquam per totam vitam immunem prorsus peccatorum vixisse, excepto uno Christo. Unde sequebatur, neminem esse, ex eorum sententia, qui non deberet dicere*: *Dimitte*, &c. *Nam ad finem usque vitae peccatorum semel admissorum veniam petere omnes necesse habemus: Haec ergo est invidiosa criminatio*. At nos dicimus, Pelagium, seu potius Caelestium affirmasse, hominem per totam vitam prorsus sine peccato esse posse: id enim illius argumenta aperte conficiunt. Quod si hominem esse, aut fuisse reipsa sine peccato praeter Christum, affirmare ille non est ausus: ex primo tamen ejus effato jure colligebatur, *hominem posse in hac vita pervenire ad tantam perfectionem justitiae, ut ei non sit jam necessarium dicere; Dimitte*, &c. Quae enim vera necessitas petendae veniae de peccaris homini illi, quem nullius culpae conscientia morderet? Sed utcumque sit de illorum sententia, atque de ejusdem sententiae consectariis, nos P' repono respondemus, quod Augustinus respondebat Caelestio

de perfectione justitiae Ratioc. 16. cap. 7. nempe: *Nullum cum eis de his verbis esse debere conflictum, quia non est ausus dicere hominem esse sine peccato, vel aliquem, vel seipsum, sed tantummodo esse posse: quod neque nos negamus. Quando autem possit, & per quem possit, hoc quaeritur*, &c. *Nam si per se ipsum potest homo esse sine peccato, ergo Christus gratis mortuus est. Non autem gratis Christus mortuus est; non igitur potest homo esse sine peccato, etiam si velit, nisi adjuvetur Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*, &c. Milevitani autem Patres eadem ratione Pelagium, sive Caelestium exsecrabantur, quod diceret, *sine adjutorio Gratiae Salvatoris, per solum liberum Arbitrium* posse hominem pervenire in hac vita ad perfectionem justitiae. Reliqua vide apud eumdem Augustinum in laudato Libro de Perfectione justitiae.

Invidiosam pariter criminationem, si Pherepono credimus, continent haec alia Patrum Milevitanorum verba: *Non ita intelligendum* (ex sententia Pelagii) *illud, Ne nos inferas in tentationem, tanquam divinum adjutorium poscere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus; sed hoc* (id est non decidere) *in nostra esse positum potestate*. Inquit enim Phereponus, gratias caelestes non parum in tentatione juvare, ex ipsius Pelagii sententia. Addit etiam, *ac sine iis in gravibus tentationibus homines succumberent:* quod postremum quandonam Pelagius ad fatendum adductus fuerit, nescio quei ostendere possit illius hyperaspistes Phereponus. Orationis, ac divini adjutorii utilitatem, uti vidimus, praedicavit quidem interdum Pelagius, at nunquam ejus necessitatem; quippe viribus humanae Naturae nimium semper indulsit. Ergo jure ex ejus sententia inferebant Patres, necessarium non esse divinum poscere Adjutorium, ne in peccata cadamus. Duo autem illa e sacris Litteris excerpta loca, quae ad confirmandam necessitatem auxilii & Gratiae divinae protulere Milevitani Concilii Patres, frustra a Pherepono solicitari intelliget, quisquis & superiorem nostram responsionem legerit, & meminerit ineluctabilem afflatum temere atque injuria ubique Augustino affingi a confidentissimo Censore isto.

Non sunt quidem cursim praetereunda, quae idem animadvertit ad Augustini Epistolam 177. olim 95. Inquit ibi Augustinus cum suis collegis, Pelagium in Diospolitano Concilio *Gratiam Dei* se agnoscere professum: *Quibus auditis verbis Catholici Antistites nullam aliam Dei Gratiam intelligere potuerunt, nisi quam in Libris Dei legere, & populis Dei praedicare consueverunt; eam utique, de*

qua

qua dicit Apostolus (Gal. II. 21.) non irritam facio Gratiam Dei. Nam si per Legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est. *Sine dubio Gratiam, qua justificamur ab iniquitate, & qua salvamur ab infirmitate, non qua creati sumus cum propria voluntate.* Heic insurgit Phereponus, & ait, Pelagium non sola Creationis beneficia agnovisse, verum etiam Evangelica omnia; sed non *Gratiam illam efficacem Augustinianam, ante eum incognitam, praesertim in Oriente.* Quid pro *Gratia efficaci Augustiniana* heic intelligat Phereponus, nemo non intelligit. At sicuti certum nobis est, hujusmodi Gratiam, cui reluctari humana voluntas non possit, & quae non *Augustiniana*, sed *Calviniana* dicenda est, incognitam fuisse plurimis saeculis tum ante Pelagium, tum etiam postea: ita quoque certissimum est, nunquam institisse Augustinum, ut Gratiam talem agnosceret Pelagius. Non autem minus fallitur, aliosque fallit Phereponus in hac absurda sententia Sancto Augustino tribuenda, quam fallatur & fallat in altera opinione Pelagio adscribenda. Nullus controversiae locus superfuisset inter Catholicos atque Pelagium sive Caelestium, *si omnia Evangelica dona* is agnovisset, eaque vere *Dei dona*, & non humanarum virium laborisque nostri fructum, confessus fuisset. Tot autem invisibilia ac interna beneficia, sive auxilia Dei, quibus ad bonum praevenitur, & adjuvatur, sine ulla tamen praevia necessitate & sine ulla coactione, nostra voluntas; & quibus vitiatae nostrae Naturae infirmitas suppletur atque sanatur, per se & absque hujusmodi auxilio praestitura nihil boni ad salutem aeternam pertinens, & quibus homo ad veram Fidem perducitur, & ad verum suorum criminum dolorem excitatur, atque a peccatis liberatur, & Caritate divina demum perfunditur; aliaque ejusmodi: utique sunt Dei dona per Christum Servatorem homini comparata, hominique sive gratis collata, sive gratis, & non ex meritis nostris, conferenda, & peculiari vocabulo *Gratia Dei per Christum* apud sanctos Patres celeberrima. Somnia ergo nobis narrat Phereponus, inquiens Pelagium agnovisse *omnia dona Evangelica;* nihil enim magis exploratum est in Historia Ecclesiastica, quam quod ambitiosus humani Arbitrii inflator Pelagius alia ex his donis, beneficiis, & auxiliis non agnoverit, alia agnoverit quidem, sed minime necessaria duxerit, aut minime gratis a Deo concessa, sed ita viribus Naturae nostrae atque Arbitrii nostri conatibus quaesita ac debita, ut jam dona & gratiae Dei desinerent esse.

At

At his dimiſſis, vocat nos Phereponus ad perpendendum locum Apoſtoli nuper ab Auguſtino laudatum, hoc eſt, *non irritam facio Gratiam Dei*, eumque nihil facere contra Pelagium ſine ulla dubitatione pronuntiat. Audiamus illius rationes. *Nam*, inquit ille, *Gratia Dei* eſt ibi *Evangelium*, *aut Evangelica oeconomia; qua Deus juſtos cenſet*, *non eos qui peccato carent*, *ſed qui Evangelio parent: quamvis anteacta eorum vita vitiis inquinata fuerit*, *nec ſine lapſibus variis reliquam aetatem traducant*. Tum addit, eo ſenſu ſemper ſumi Gratiam, quando opponitur Legi, quae ex Judaeorum ſententia ſummam poſtulabat perfectionem; ita ut Gratia oppoſita Legi & Operibus, idem ſit ac miſericordia oppoſita rigori, ſive imperfecta obſervatio Mandatorum Dei oppoſita perfectae ſanctitati. Et ne quis male tempus terat in ultra inquirendo, an ita ſe res habeat, hoc luce meridiana clarius eſſe nos monet, nullumque recentiorum Interpretum occurrere, qui rem non viderit. Quis homini tanta cum ſecuritate talia affirmanti fidem negare audeat? Et tamen patiatur Phereponus nos dicere, nuſquam minus quam heic ſua verba impetrare poſſe fidem, nobiſque contra eſſe maniſeſtiſſimum, cum doctrinam Evangelicam, tum Apoſtoli mentem, ejuſmodi ſua interpretatione mirum in modum corrumpi. Primo falſum eſt, Deum in Evangelica Oeconomia cenſere juſtos, qui in peccata labuntur, dum tamen Evangelio pareant. Secundo inepte & contra veritatem dicitur, obtemperare aliquem Evangelio, etiam dum vitiis ſe inquinat, ſuiſque cupiditatibus pravis indulget. Furfurem iſtum Calvinianae doctrinae Catholici jamdudum exploſerunt; & quiſque per ſe intelligere poteſt, juſtitiam a peccato expelli, & neminem reputandum eſſe juſtum, hoc eſt, virtute praeditum, & amicum Dei, dum Deum offendit, eique non paret, ſuaeque inobedientiae praeteritae culpam dolore ac poenitentia non eluit. Proinde falſum quoque eſt, eo ſenſu, quem Phereponus offert, ſemper ſumi Gratiam, quando in Scriptis Apoſtolicis Legi oppoſita nobis occurrit.

Ut hoc tamen perſpicue appareat, animadvertendum eſt, contendere paucos quoſdam ex recentioribus Novi Teſtamenti Interpretibus Heterodoxis, & Hammondum in primis, caput Pherepono in multis earum, revera nomine Gratiae Evangelium ſignificari, quum Gratia ſeu χάρις in ſacris Litteris Legi opponitur. Quod tamen Hammondus ſaepe factum ait, Phereponus pro ſua liberalitate ſemper factum pronuntiat. Ex iis autem bene multis locis, quae ad hanc ſuam opinionem confirmandam corradit undique Hammondus

 ipſe,

ipse, nonnulla sunt, quae mirum videatur, quomodo conveniant choro. Exemplo sint duo illa desumta ex Cap. XX. 24. & 32. Act. Apost. ubi inquit Paulus, se *testificari Evangelium Gratiae Dei;* tum ait, se Ephesios commendare *Deo*, *& verbo Gratiae ipsius*, &c. Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος, & λόγος τῆς χάριτος, nihil aliud sunt Hammondo, quam *praedicatio Evangelii*. Non is quidem sum, qui negare velim, quin Gratiae nomine Evangelium dici interdum possit designatum, quando Legi opponitur; sed quidem ajo, constare prius inter nos debere, quid sit vocabulo Evangelii tunc intelligendum, & praesertim in loco Apostoli ad Gal. II. 21. quem Augustinus olim citabat, & nunc Augustino eripere Phereponus nititur. Nomine ergo Evangelii intelligere possumus aut praedicationem gestorum, doctrinae, ceterorumque donorum, quae Christus in mundum intulit & infert, aut ipsam rem praedicatam, hoc est, ipsa gesta, doctrinam, & dona Christi. Quanquam praedicatio Evangelicae Fidei, donum sit & Gratia a Deo veniens; manifestum tamen puto, Evangelium non appellari Gratiam sub ea significatione, quando opponitur Legi in Apostolicis Litteris. Nam praedicatio necessaria quidem est, ut homines audiant atque amplectantur Fidem Christi; ipsa tamen homines meliores felicioresque quam sub Judaica Lege essent, per se non facit, quum hoc facere spectet ad ipsam rem praedicatam, hoc est ad doctrinam vera fide perceptam, & ad gratias & dona Dei in amplectentes Evangelium praedicatum diffusa. Dicimus ergo, Evangelium, seu rem praedicatam in Evangelio, Gratiam potuisse appellari, vel respiciendo ad ipsas Christi res gestas, & ad ejus praecepta, consilia & exempla (divina quippe misericordia factum est, ut haec audierint, & audiant homines), vel considerando beneficia interna, & dona invisibilia ab ipso Christo procurata hominibus in Lege nova Evangelium fideliter recipientibus, eique obtemperantibus, per Christum a Deo collata. Sed nudas Christi res gestas, ejusque doctrinam atque exempla, non intelligunt Apostoli, quando novi Testamenti Gratiam Legi antiquae opponunt, etenim Littera sola homines justificare non potest, nisi accedant interna illa dona ac beneficia, quae audientibus, recipientibus & observantibus Legem Evangelicam confert Deus, & quae revera justificationem in nos important.

Hoc ergo postremo titulo proprie ab Apostolis atque Evangelistis Gratiae nomen Evangelio tribuitur, & jure opponitur Legi. Edocebat Lex, quid agendum foret Judaeis, ut Deo placerent, vir-

tute-

tutesque a vitiis distinguebat; propertereaque fuit & ipsa donum Dei misericordis. Verum quandoquidem ipsa alioqui bona, sancta & utilis non vivificabat, hoc est, per se vim justificandi non habebat, neque virtutem internam Judaeis praestabat consequendae justitiae & servandae Legis, & Deo vere placendi, ut Apostolus toties nos docuit: ideo caussa erat, ut cognosceretur peccatum, vigorem autem non ministrabat, ut peccatum evitaretur; neque satis erat homini ad consequendam aeternam gloriam, nisi Christus ad mundum sua morte & gratia salvandum venisset. Christus autem venit, donaque invisibilia & praestantissima, Fidem praesertim, & Caritatem, homini comparans, & vires internas Naturae vitiatae, infirmoque hominis Arbitrio suppeditans, aliaque beneficia ad bonum operandum praebens, quae a Lege sola exspectari non poterant; eaque bona in eos effundens, qui sibi credunt suaeque Legi parent, nunc facit ut justi evadamus, Deoque vere placeamus, caelumque nobis aperit. En igitur caussam proximam, cur Evangelium proprie Gratia appelletur in comparatione Judaicae Legis. Hinc Jo. I. 16. dicit: *De plenitudine ejus* (videlicet Christi, quem supra *plenum gratiae & veritatis* nuncuparat) *nos omnes accepimus*, *& gratiam pro gratia*, *quia lex per Moysen data est; gratia*, *& veritas per Jesum Christum facta est*. In verbis autem Apostoli ad Gal. II. 21. commemoratis ab Augustino id aperte innuitur. *Non irritam* (inquit Paulus) *facio gratiam Dei* (sive *non abjicio*, ut vulgata Versio habet.) *Si enim per legem Justitia*, *ergo gratis Christus mortuus est*. A Lege Mosis, atque ab operibus, & caeremoniis legis, non exspectandam esse justitiam, atque justificationem, clamat Apostolus, sed quidem a Fide Christi, quae per dilectionem operatur; alioqui si aliunde, quam per Christum, ejusque dona, obtineri possit justitia: quid necesse erat Christum mori? Nisi Fidem in Mediatorem venturum vel ipsi Judaei habuissent, salutem ex Lege sola atque ex operibus nunquam retulissent. *Scientes* (jam supra Apostolus dixerat) *quod non justificatur homo ex operibus legis*, *nisi per fidem Jesu Christi*, *& nos in Christo Jesu credimus*, *ut justificemur ex fide Christi*, *& non ex operibus legis &c.* Igitur Apostolus dum *Evangelium Gratiae Dei*, sive praedicationem Divinae & Evangelicae Gratiae memorat, nihil aliud nomine *Gratiae Dei* designat, quam ea dona ac beneficia, quae ex auditu & receptione Evangelii in homines fluunt, aut fluere possunt per Christum, & quae Mosaica Lex per se conferre nequibat. Dona haec & beneficia inspiratione potissimum constant Spiritus san-

 cti,

cti, qui Fidem donat & Caritatem diffundit in cordibus nostris, & Justitiam & morum sanctitatem, ceterasque virtutes in nos defert, omniaque bona in nobis & nobiscum operatur. Proinde Apostolus Cap. seq. V. 2. Galatas ita interrogat: *Ex operibus Legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Et infra: *Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?* de hac autem *Gratia* Evangelica, quae non a nobis, sed ex Deo est, *qua*, ut ait Augustinus, *justificamur ab impietate, & qua salvamur ab infirmitate*, disputabatur cum Pelagio affirmante illam a viribus nostris esse, easque esse humani Arbitrii vires, ut in nobis Fidem & Caritatem, Deo has virtutes gratis non tribuente, excitare possimus. Quamobrem nullo jure Phereponus dicit, *Gratiam* sensu Augustiniano heic minime sumi, ut nec usquam alibi in Scriptura. Nam si Calviniano sensu, quem ipse pro suo more *Augustinianum* appellat, *Gratiam* intelligit: id quidem certum sit ex nostra quoque sententia; sed falsissimum est, si ad veram sancti Augustini mentem respicimus, ut ex pluribus divinarum Litterarum exemplis constat, & praesertim ex eo ad Rom. III. 24. *Justificati gratis per Gratiam ipsius per redemtionem, quae est in Christo Jesu;* & ex altero 2. Cor. XII. 8. *Sufficit tibi Gratia mea.* Videat insuper Phereponus, quam opportuno loco pronuntiarit, Africanos Episcopos & *negligenter* legisse, & *oscitanter* laudasse Scripturam, & quam solida ratione heic elevet eorum auctoritatem atque doctrinam. Tandem videat, quibus tabulis fretus affirmare ipse possit, *Gratiam* oppositam *Legi* in sacris Litteris idem esse, ac *misericordiam oppositam rigori, & imperfectam observationem mandatorum Dei perfectae sanctitati.* Quasi Deus in veteri Testamento rigidus judex nullius Judaei misereretur, qui in peccata caderet; misericors autem in novo non exigat a Christianis perfectam mandatorum observantiam; & quasi perfecta sanctitas atque justitia obtineri per Legem solam potuerit, imperfecta autem in Evangelio neminem a salute excludat. Haec dogmata manifeste pugnant in Scripturam sacram: quod ostendere nobis facillimum foret, nisi ad alia raperetur oratio. Temperare tamen mihi non possum, quin memorem illa Servatoris verba ad Discipulos suos Matth. V. 20. *Nisi abundaverit justitia vestra, plus quam Scribarum & Pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum.* Tu reliqua ibi Christi verba perpende.

In Lib. de Haeres. ad Haeresim 88. de Pelagianis haec habet Augustinus: *Dei Gratiae, qua praedestinati sumus in adoptionem filio-*

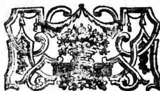
liorum per Jesum Christum in ipsum, & qua eruimur de potestate tenebrarum &c. in tantum inimici sunt, ut sine hac posse hominem credunt facere divina mandata &c. Ubi Phereponus haec retulit pag. 595. religiosum ardorem praeferens, anathema continuo dicit omnibus, qui divinae Gratiae inimici sunt; immo ut putat, Pelagium, si revivisceret, in eadem sententia, atque exsecratione secum fore consensurum judicat. *Verum* (deinde subdit) *accusatorie dicit Augustinus inimicos Gratiae Dei eos, qui internum afflatum, ad singulos necessarium actus, eumque ineluctabilem, & ad finem usque vitae solis electis dandum, hoc est, Gratiam Augustini, non Dei repudiabant; nam Gratiam hunc afflatum, aut Gratiam Dei vocari in Scriptura nunquam demonstravit.* Tum addit, Deum (utpote justum) impossibilia non imperare, neque sumere poenas de iis, qui non fecerunt impossibilia. Quod si praeter nudum imperium, auxilium aliud divinum necessarium sit (hoc autem si Pherepono credimus, *non negabat Pelagius*), id nemini eorum, quibus aliquid imperat, subtrahit Deum. Tandem ita Censor eloquitur. *Sed omnia heic sunt, ut alibi apud Augustinum, ad invidiam faciendam composita.* Liceat & nobis heic dicere, omnia haec Phereponi verba, ut alibi saepe, hominis esse aut calumniantis, aut sibi ignota culpantis. Ita Augustinus scribebat in Lib. de Gratia & libero Arbitrio Cap. 16. *Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non juberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideo jubet aliqua, quae non possumus, ut noverimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim Fides, quae orando impetrat, quod Lex imperat.* Juvat etiam repetere alium celebrem Augustini ejusdem locum in Lib. de Natura & Gratia Cap. 43. *Non igitur Deus impossibilia jubet; sed jubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.* Ubi vides duo poni ab eximio viro: nempe Deum *impossibilia non imperare*, simulque Dei auxilium necessarium esse ad ea implenda, quae ipse praecipit: e quibus tertium necessario consequitur, Deum videlicet sufficienti auxilio hominibus adesse, ut praecepta adimplere possint, eorumque tantum vitio fieri, nisi impleant. Quo vero opera bona virtutesque certo amplectamur, legemque velimus implere, & reipsa impleamus, & quo aeterna Dei de electorum suorum praedestinatione decreta certus subsequatur effectus: efficacioribus auxiliis utitur Deus, quae singulis profecto non donari, neque ea obligatione teneri Deum, ut omnibus & singulis donet: tum experientia, tum sacrae Litterae, & sancti Patres, & rationes innu-

innumerae manifeſtum faciunt. Primo igitur loco quid eſt quod Phereponus monet, impoſſibilia a Deo non praecipi, quaſi aliter Auguſtinus ſentiret? Deinde quid dubitare videtur, num praeter nudum imperium, neceſſarium ſit aliud quodpiam a Deo auxilium, quo Lex impleatur? Iſtius auxilii neceſſitatem divinae Litterae luculentiſſime ſtatuunt. Tertio ſentit Phereponus, non negaſſe Pelagium, quin ſit neceſſarium iſtud auxilium. At Auguſtinus in eod. Lib. de Haereſ. atque ad eandem Haereſim Pelagianorum, atque alibi etiam, teſtis fide dignior quam Phereponus, ſcribit, nunquam induci potuiſſe Pelagium, ut divinae Gratiae neceſſitatem admitteret. *Denique* (ſunt Auguſtini verba) *Pelagius a fratribus increpatus, quod nihil tribueret adjutorio Gratiae Dei ad ejus mandata facienda, correptioni eorum hactenus ceſſit, ut non eam libero Arbitrio praeponeret, ſed infideli calliditate ſupponeret, dicens, ad hoc eam dari hominibus, ut quae facere per liberum jubentur Arbitrium, Facilius poſſint implere per Gratiam. Dicendo utique ut Facilius poſſint, voluit credi, etiamſi difficilius, tamen poſſe homines ſine Gratia divina facere juſſa divina.*

Quae ſi vera ſunt (ut profecto ſunt, neque negare Phereponus audeat), quis non intelligat, rectiſſime atque veriſſime Pelagianos appellatos ab Auguſtino fuiſſe *inimicos divinae Gratiae*, & potiſſimum quum haec de ipſorum prima opinione pronuntiet, quando videlicet nihil aut parum tribuebant auxilio Gratiae Dei, ſed omnia ſinebant liberi Arbitrii viribus? Non ſemel autem monui, rurſuſque monere cogor, mire decipi Phereponum, dum ejus gratiae, quam ſanctus Auguſtinus tuebatur, notionem nobis obtrudit. Eſt quidem illa internus Dei afflatus in intellectum, & voluntatem hominis; ſed ineluctabilis afflatus non eſt, cui nempe reſiſti non poſſit; neque ſolis electis reſervatus eſt, quum reliquis etiam concedatur, qui ab amore creatarum rerum ad amorem veri Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti revera convertuntur. Calviniana Gratia eſt, quam ubique deſcribit nobis Phereponus, non Auguſtiniana. Heic ille dudum caecutit; quum tamen ignorare homo tot controverſiarum gnarus non poſſit, num a Calvino, an potius a Catholicis ſtet Auguſtinus. Et ſane afflatum, qualis a Calvino deſcribitur, Gratiam Dei nunquam in Scriptura vocari, nos quoque libenter concedimus. Verum in Scriptura clariſſime tradi Auguſtinianam divinae Gratiae notionem atque ſententiam, tum aliquibus teſtimoniis ſupra oſtendimus, tum pluribus aliis evincere poſſemus. Eo etiam faciunt omnia, quae ſacrae Litterae habent de auxiliis, de adjutorio, & ope, quam Deus

homi-

homini confert, ut bonum operetur, & fine qua homo operari bonum, & venire ad Christum, & impleri Spiritu Sancto, & Caritate donari non potest. Intime quoque, atque efficaciter (non fine tamen cooperatione ac libertate Arbitrii nostri), in animos voluntatemque hominum auxilia ista influere, multis in locis tradit Apostolus, sed praecipue quum ait ad Philip. II. 13. *Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.* Et in 1. ad Cor. III. 7. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Atque hoc internum Dei miserentis auxilium *Gratia* illa potissimum erat, de qua cum Pelagio disputabatur, quaeque a sancto Augustino ita definitur Lib. 4. Cap. 5. contra duas Epistolas Pelag. *Inspiratio dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus.* Ejus *necessitatem* non agnoscebat Pelagius; Augustinus autem, & Ecclesia Catholica depraedicabant. Si contendere Phereponus velit, Pelagio perperam Augustinum affinxisse hujusmodi sententiam: Pelagium faciet ille Catholicum. Sin ita Pelagium sensisse fateatur, solumque contendere velit, ejus opinionem immerito a Catholicis divexatam fuisse: Augustinum non arguat tanquam Pelagianis dogmata ab eisdem repudiata declamatorio more imponentem, sed ipsa arguat ipsius Augustini dogmata. Quod postremum si Pherepono facere placeat, non exspectet a nobis confutationem, sed sciat se jamdudum ab innumeris Ecclesiae Catholicae Theologis fuisse confutatum. Ceterum in sententia sive, ut ita dicam, in suppositione Augustini, rectissime semper & sine calumnia vocari potuit Pelagius *inimicus Gratiae Dei*, quippe qui illam humanae voluntati necessariam ut fateretur induci nunquam potuit.

CAPUT SEPTIMUM.

Voluntarium & Liberum Phereponus putat ab Augustino confusa. Quid sint Libertas essentialis, & Libertas accidentalis humani Arbitrii. Quid necessitas essentialis, quid accidentalis, quid antecedens, quid consequens. Arbitrium hominum semper liberum ab antecedenti necessitate, semper praeditum essentiali libertate. In hac sententia semper fuit sanctus Augustinus, uti ex multis ejus locis ostenditur. Nulla in Deo antecedens necessitas, eique etiam tributa a quibusdam Libertas in amore sui, atque virtutis. Praescientia futurorum in Deo non tollit Arbitrium homini liberum. Deus praevidet, libere homines peccaturos. Idem in Deo sunt praeteritum, praesens, ac futurum; quare ejus Praescientia non laedit Arbitrii humani libertatem.

E libero Arbitrio agentem Augustinum Phereponus non uno sugillat in loco; sed quanta cum aequitate, nostrum erit deinceps ostendere. Illud vero tanquam ratum certumque statuit ubique Phereponus, aut Augustinum ignorasse, quae inter *liberum* & *voluntarium* differentia intercedat, aut novisse quidem, sed affirmare non dubitasse, a Deo puniri quaecumque etiam mala ab hominibus, etsi *voluntarie*, non *libere* tamen perpetrantur. In Lib. de vera Relig. Cap. 14. dixerat Augustinus: *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Haec ita excipit Phereponus pag. 485. *Nempe si voluntarium dicatur liberum, ita ut possit admitti peccatum, aut non, & quidem ab ipso peccante.* Tum addit, omnes prorsus mortales ita sensisse ante controversias Pelagianas; *Nec aliter*, ait, *sensisset ipse Augustinus, si post mortem ejus natae demum fuissent. Itaque haec frustra cum sententia, quam postea amplexus est, in concordiam redigere conatur, Retract. Lib. I. cap.* 13. §. 5. *quasi voluntarium dicatur tantum, quod insidet voluntati, quamvis liberum non sit.* Istam quaestionem uberius deinde agitat in Animadv. ad Lib. V. cap. 10. de Civ. Dei, inquiens pag. 579. *Augustinus heic, ut & alibi, voluntarium, & liberum confundit, quae in omnium hominum sermone distincta sunt; nam voluntate qui-*

dem

dem adſentimur evidenti enunciationi, ſed non libere, & voluntate ſimul cupimus felicitatem, ſed non libere; neque enim poſſumus nolle evidentibus aſſentiri, aut nolle eſſe felices. Infra vero haec Auguſtini verba adfert, ſimulque per quaſdam parentheſes commentatur: *Quocirca nullo modo cogimur* (inquit Philoſophus Poenus), *aut retenta praeſcientia Dei tollere voluntatis Arbitrium* (cur non addit *liberum?*) *aut retento voluntatis Arbitrio* (addendum erat *libero*, hoc eſt, in utramque partem flexili) *Deum, quod nefas eſt, negare praeſcium futurorum. Sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter & veraciter confitemur; illud ut bene credamus, hoc ut bene vivamus. Male autem vivitur, ſi de Deo non bene creditur.* Ita Auguſtinus, cujus ſententiam his aliis verbis Phereponus onerat dicens: *Poſtrema haec libenter amplectimur; ſed ſi aliquis repoſuiſſet Auguſtino, negaſſet ab Auguſtino, retineri liberum Arbitrium; quod nec ille diffitetur, quum extra controverſiae aeſtum loquitur. Vide Enchiridion ad Laurentium Cap. XXX.*

Illud primo nos heic proteſtamur, firmiſſimum eſſe ſemperque fuiſſe Catholicorum dogma, liberum in homine, vel poſt Adami lapſum, ſupereſſe Arbitrium, neque aut Peccata, aut divinam Gratiam eſſentiali iſta qualitate hominem exſpoliare poſſe; Calvinum vero, Lutherum, eorumque ſimiles exſecramur, & Concilii Tridentini diris percutimus, quod in actibus moralibus voluntarium quidem, ſive ſpontaneum homini tribuant, ſed liberum Arbitrium, ſive electivam poteſtatem eripiant. Secundo addimus, ſi quid heic extra Eccleſiae Catholicae ſententiam exorbitaſſet Auguſtinus, controverſiae ardore abreptus, non eum declinatem ad extrema volumus ſequi, ſed regiam tenere Catholicae matris viam. Tertio dicimus, ne ipſum quidem ab hac eadem via veritatis Auguſtinum deflexiſſe; & ſi qua occurrunt in ejus Libris de hoc ipſo argumento obſcura, facili interpretatione, & ex aliis ejus locis explicari itidemque cum Catholico dogmate componi poſſe, atque debere. Animadvertendum igitur eſt ante omnia, Libertatem, atque Neceſſitatem humani Arbitrii, ſive humanae voluntatis, diverſimode accipi, pluribuſque diſtingui modis. Nos ut brevitati conſulamus, bifariam tantummodo ipſas diſtinguemus. Itaque alia eſt Libertas eſſentialis, alia accidentalis. Prior voluntatem reſpicit, uti electiva eſt, facitque ut homo ex inſtitutione ſua poſſit aut eligere, aut non eligere aliquid ſibi propoſitum. Ideo vero eſſentialis homini dicitur, quia homo deſineret eſſe Animal Rationale, & in brutorum animalium naturam conce-

cederet, si eidem auferretur hujusmodi Libertas atque potestas, propter quam juste aut injuste operari dicitur, & laude & vituperatione dignus reputatur. Altera Libertas accidentalis est, quae voluntati humanae adesse, aut ab eadem abesse potest, salva libertate illa, quam *essentialem* diximus esse rationali naturae. In tot autem Libertates hujus postremi generis Libertas dividitur, in quot ipsa actionum humanarum ampla respublica, iisque libertatibus privare se ipsemet homo, atque ab aliis quoque externis causis privari potest. Rursus ad instar Libertatis alia est Necessitas essentialis, alia accidentalis. Illa hominem essentiali Libertate, sive naturali facultate eligendi, aut non eligendi, spoliatum, ita determinat ad unum, ut ei aliter eligere aut facere impossibile sit. Accidentalis vero accidentali tantum aliqua libertate hominem spoliat in aliqua singulari actione facienda, aut non facienda. Porro Necessitas essentialis id proprium habet, ut ab externa causa atque impressione veniens, & praeveniens omnem rationalis voluntatis nutum, ipsam potentiam ante determinet ad alicujus rei amorem aut odium, sive electionem aut fugam, quam ipsa potentia sese libere moveat ad eligendum aut fugiendum illud objectum; ideoque Necessitas antecedens dicitur. Talem Necessitatem invexere Fati assertores, & impii quidam Astrologi, & Manichaei, ut alios omittam. Necessitatis vero accidentalis proprium est, subsequi liberum voluntatis nutum, ideo consequens illa appellatur. Ad haec animadvertendum est, *Spontanei* & *Voluntarii* nomine, prout a *Libero* haec nomina distinguuntur, id significari atque intelligi, quod voluntati placet & gratum est, quodcumque modo id fiat, hoc est, sive ipsi voluntati libere eligenti placeat, sive placeat eidem ante suam electionem determinatae, ac necessario motae ad illud objectum amandum. Involuntarium, Vis, & Coactio opponuntur Spontaneo, & Voluntario. Quamobrem qui lubenter, & voluntarie, atque spontanee agit, is liber a coactione dicitur; & tamen istum eumdem imaginari eodem tempore possumus *non liberum a Necessitate essentiali*. Ita animalia bruta eo quod, ut oculis nostris apparet, lubenter, & cum delectatione, aut si mavis dicere, non reluctantia, neque repugnantia, cibum, potum, & venerem identidem appetunt, & tamen necessitate id facere dicuntur, libera dici non possunt a Necessitate, etiamsi libera sint a Coactione.

His positis, memoria recolendum, contendi solere a Calvino ejusque gregariis, hominem in actionibus moralibus necessaria quapiam impressione rapi, ac determinari ad unum ante omnem suae

Volun-

Voluntatis ac Arbitrii motum ac nutum, adeo ut eligendi poteſtate ac libertate careat. Concupiſcentia prava, ac homini innata, Praeſcientia Dei, Praedeſtinatio, Gratia, aut aliae hujuſmodi cauſſae, ſecundum ipſos, electivam homini Potentiam eripiunt, ipſumque adeo liberum Arbitrium. At quum fieri poſſit, ut ad ea, quae homo non facere non poteſt, (Neceſſitate quippe antecedenti atque ſecreta raptus) moveatur quoque illius voluntas non coacte, ſed ſpontanee, ſive lubenter: hinc liberum hominis Arbitrium, ſi eoſdem Haereticos audimus, ſitum eſt in hac una *Libertate a coactione*, non autem in *Libertate a neceſſitate*. Quantum a recta Ratione, a divinarum Scripturarum documentis, & a ſanctorum Patrum ſententia abſit ac abhorreat hujuſmodi commentum, non eſt hujus loci oſtendere. Meminiſſe tantummodo juvat, nihil a Fati aſſertoribus, a Manichaeis, aliiſque id genus hominibus, quos tantopere Chriſtiana exſecratur Eccleſia, differre iſtorum opinionem; homines vero hoc pacto in pecudum ſortem demitti, nulliuſque revera meriti aut demeriti, laudiſque aut vituperationis capaces amplius eſſe dicendos. Auguſtinum vero in hac ſententia ſibi praeceſſiſſe, jactitant Haereticorum recentium Scholae, iſtorumque clamoribus nihil cunctatur adhibere fidem Phereponus noſter, ne carpendi Auguſtini tam bella ſibi elabatur occaſio. Sed aliter ſenſiſſe Auguſtinum, jam per alios patuit, & adhuc noſtra, ut ſpero, oratione palam fiet.

Arbitrium ergo hominis liberum eſſe ab antecedenti Neceſſitate, hoc eſt praeditum ſua eſſentiali Libertate atque electiva poteſtate, ita ut nihil voluntatem ad ſuos actus, & ad eligendum ante determinet, atque ut ita dicam neceſſitet, quam ipſa voluntas libero motu ſeſe ipſa ad unam partem eligendo inclinet: doctrinam ſemper fuiſſe ſancti Auguſtini, ea perſuadent, quae ipſe variis in locis in hanc ipſam rem peculiariter intentus ſcripta reliquit. Et in primis quod eſt ad peccandum, negat ille omnem in voluntate antecedentem Neceſſitatem. In Lib. 3. de lib. Arb. cap. 18. ait: *Quaecumque iſta cauſſa eſt voluntatis, ſi non ei poteſt reſiſti, ſine peccato ei ceditur; ſi autem poteſt, non ei cedatur, & non peccabitur.* Mox ſubdit: *Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri poteſt? Peccatur autem: caveri igitur poteſt.* Si ſecreta Neceſſitate, atque determinatione praevia ad unum, homo aliquod opus pravum agit, utique nullo modo cavere illud potuit. Ergo ſine culpa erit, quia nulla ex parte liberum ipſi fuit ſecus agere, neque ipſe neceſſitatem ſibi fecit, ſed factam aliunde ſenſit. At certum eſt Auguſtino, homines

mines revera peccare saepe ac saepius; ergo certissimum est Augustino, Libertatem ab antecedenti Necessitate superesse vel post Adami lapsum. Eadem fusius repetit sanctus Doctor in Lib. de duabus Animabus Cap. 12. *Peccati reum teneri quemquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summae iniquitatis est & insaniae. Quamobrem illae animae quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciunt; idest, si libero & ad faciendum, & ad non faciendum, motu animi carent; si denique his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccatum earum tenere non possumus, &c.* vide & eumdem in Lib. de vera Relig. cap. 14. & in Lib. contra Adimantum cap. 27. & in Lib. 2. contra Faustum cap. 5. & in aliis locis Librorum de lib. Arb. Quod autem est ad bonum faciendum, ne tunc quidem Necessitate ferri hominem, sed quidem sini libere agere, auctor est non uno in loco Augustinus. Celeberrima sunt, quae ille habet in Lib. de Spiritu & Littera cap. 34. *Misericordia ejus praevenit nos. Consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriae voluntatis est.* Iisdem fere verbis de Libertate ad malum perpetrandum pronuntiavit in Psalm. 91. inquiens: *Non cessat Satanas suadere malum; sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit invitum. In tua potestate est consentire, aut non consentire.* Alia omitto loca, quibus sanctus Augustinus, Ecclesiae Catholicae concors, humanae voluntati facultatem, & non de nomine tantum, sed veram ac innatam potestatem tribuit reluctandi & resistendi divinae Gratiae.

Sed quia loca superius aut descripta, aut indicata, quibus *essentialem Arbitrii Libertatem* Augustinus depraedicat, omnia fere depromta sunt e Libris contra Manichaeos compositis; Phereponus autem contendere potest, Augustinum hostibus mutatis sententiam quoque mutasse: consulamus & Libros Augustini contra Pelagianos, ubi eadem repetit atque confirmat. In Lib. de Natura & Gratia cap. 65. Pelagianis sancti Hieronymi auctoritate abutentibus ita respondet: *Item quod ait* (Pelagius) *a memorato dictum esse Presbytero: Liberi Arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia necessitate trahimur, alioquin ubi necessitas, nec corona est; quis non agnoscat? quis non toto corde suscipiat?* Vide & Capp. 64. & 66. & 32. & 43. ejusdem Libri. Ad haec in Lib. 2. Cap. 3. de Nuptiis & Concupisc. objicienti Pelagio, eos statim infamari, qui liberum affirment Arbitrium, respondet Augustinus. *Non itaque, sicut te atque alios fallens loqueris, si quis liberum in hominibus Arbitrium*

trium

trium dixerit, Caeleſtianus, & Pelagianus vocatur: iſta quippe Catholica Fides dicit, &c. Itidem in Lib. de Spiritu & Littera Cap. 33. *Vult autem Deus, omnes homines ſalvos facere, & in agnitionem veritatis venire; non ſic tamen, ut eis adimat liberum Arbitrium, quo vel bene, vel male utentes juſtiſſime judicentur.* Vide & Cap. 34. ejuſdem Libri, & Capp. 2. 3. & 15. Libri de Gratia & libero Arb. ubi fortiter praedicat humani Arbitrii Libertatem a Neceſſitate quacumque antecedenti.

Accedamus nunc ad Phereponum, & ab eo petamus, num ſibi videatur eſſentialem homini Libertatem eripere: qui conſentire, aut diſſentire ſive ad bonum ſive ad malum in poteſtate ſemper relinquit humani Arbitrii? qui nos Neceſſitate non trahi fatetur? qui libero arbitrio bene aut male uti nos agnoſcit; Fatum exſecratur; liberumque ad faciendum, & non faciendum animis noſtris motum facultatemque tribuit? At inquit Phereponus: Cur Auguſtinus Voluntarium duntaxat exigit, ut actio mala jure dicatur Peccatum? Non Voluntarie tantum, ſed & Libere fiant neceſſe eſt, quae laudem aut vituperationem mereri debent. Verum Phereponus aequiorem ſe erga Auguſtinum longe praebuiſſet, ſi viam potius intelligendi, atque in bonum ſenſum explicandi Auguſtini, quam carpendi quaeſiiſſet; Sanctus autem Doctor terminis, atque vocabulis, quae nunc in Scholis obtinent, ſemper non eſt uſus; & Voluntatis, ac Voluntarii nomine facultatem electivam interdum ſignificavit. In Lib. de vera Relig. Cap. 14. quo reſpicit Phereponiana cenſura, inquit Auguſtinus, *uſque adeo peccatum Voluntarium eſſe malum, ut nullo modo ſit Peccatum, ſi non ſit Voluntarium.* Heic nomine *Voluntarii mali* ſignificat Auguſtinus malum, quod a voluntate uti cauſa vera procedit, & conſequenter a libera cauſa atque electione oritur, omnemque antecedentem Neceſſitatem excludit. Indicat id aperte ipſemet Auguſtinus infra ſic ſcribens. *Si non Voluntate male facimus, nemo objurgandus eſt omnino, aut monendus: quibus ſublatis Chriſtiana Lex, & diſciplina omnis Religionis auferatur neceſſe eſt. Voluntate ergo peccatur. Et quoniam peccari non dubium eſt, ne hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum voluntatis Arbitrium. Tales enim ſervos ſuos meliores eſſe Deus judicavit, ſi ei ſervirent liberaliter. Quod nullo modo fieri poſſet, ſi non Voluntate, ſed Neceſſitate ſervirent.* Vides heic *liberum Voluntatis Arbitrium*, vides homines Deo, aut peccato ſervire liberaliter; ergo libera Voluntate, non Neceſſitate. Immo ipſemet Auguſtinus *Neceſſitatem* hanc

oppor-

opportune nominans, eam ab Arbitrio hominum prorsus excludit. Lib. autem 1. c. 13. Retract. non destruit hujusmodi sententiam, sed rursus confirmat. Peccata quippe quae ipse tantummodo Peccata appellat, prorsus a Voluntate electiva esse dicit; illa vero quae Peccata simul sunt, & Poena peccati, atque ab homine perpetrantur suae cupiditati relicto in poenam praecedentium criminum, quanquam non Voluntarie facta videantur, sed quidem ex Necessitate, attamen & ipsa Augustinus Voluntaria esse agnoscit, hoc est a libera Voluntatis electione facta. *Quamvis*, inquit, *& illa quae non IMMERITO non Voluntaria peccata dicuntur, quia vel a nescientibus, vel a coactis perpetrantur, non omni modo possunt sine Voluntate committi; quoniam & ille, qui peccat ignorans, Voluntate utique facit, quod quum faciendum non sit, putat esse faciendum. Et ille, qui concupiscente adversus spiritum carne, non ea quae vult facit, concupiscit quidem nolens: & in eo non facit quod vult. Sed si vincitur, concupiscentiae consentit volens, & in eo non facit nisi quod vult, liber scilicet justitiae, servusque peccati.* Ubi patet, sanctum Augustinum etiam in iis, qui concupiscentia illecti ac rapti peccant, nullam agnoscere praecedentem essentialem Necessitatem, sed quidem liberam voluntatis inclinationem; si enim nollent, non vincerentur, neque peccarent. Et sane *coactum* pro invito prorsus, ac nullatenus voluntario, neque sancti Patres, neque Haeretici accipere consueverunt, quum de ipsius voluntatis actionibus agebatur; sed de externis tantum actionibus accepere, in quibus nullae saepe numero possunt esse partes voluntatis. Tam quippe repugnat, actionem sive motionem voluntatis non esse voluntariam, quam actionem intellectus non esse intellectualem, & facultatis sentientis non esse sensitivam. Itaque etiamsi a concupiscentia cogi ad peccandum videatur homo, attamen & tunc eligit, & tunc libere agit voluntas; ac proinde ex allatis sancti Augustini verbis inferri nunquam potest, *Voluntarium tantummodo id dici, quod insidet voluntati, quamvis Liberum non sit.*

Minus morosum sese in Augustinum non prodit Phereponus in notis ad Lib. V. Cap. 10. de Civit. Dei, inquiens, *illic, ut & alibi, Voluntarium atque Liberum ab Augustino confundi, quae in omnium hominum sermone distincta sunt; nam voluntate quidem adsentimur evidenti enuntiationi, sed non libere; & voluntate simul cupimus felicitatem, sed non libere.* Verum si majorem cum Patribus & Scholae Theologis familiaritatem habuisset Phereponus, vel eorum dicta sincere & candide reminisci vellet, intelligeret, & in hisce Voluntatis

tatis actionibus, quas non Liberas ipse Phereponus appellat, multos praeter Augustinum agnovisse Libertatem, hoc est Libertatem ab antecedenti quacumque essentiali, sive naturali Necessitate, determinatione, aut impressione. Hinc dixerunt, Deum libere cognoscere, atque amare Justitiam, Veritatem & se ipsum, quanquam indifferentiam ad volendum contrarium ab ipso excluderent; nimium quippe soliciti erant, ne turpe Necessitatis, ac Servitutis nomen Deo tribueretur, neve caussam quampiam admitterent, cui subjiceretur Deus; qualem Ethnici in Fato perperam excogitarant. Itidem creatas mentes, quanquam pro sua conditione ex Dei nutu omnino pendentes, affirmarunt Patrum atque Theologorum nonnulli, vel tum Libertate frui, quum seipsas amant, & felices esse cupiunt, tametsi non amare se ipsas, & felices esse nolle non possint. Quod idcirco affirmatum ab ipsis est, quia nullam praecedentem Necessitatem, ac determinationem agnovere, qua ad se amandum, ac beatitudinem volendam rapiantur atque compellantur; in eorum enim sententia dilectio sui, & gaudii quietisque volitio, sunt ipsa Voluntatis facultas, atque ipsi Voluntati aliquid ita essentiale, ut sine ipso voluntas nec agere, nec esse possit. Contra alii, inter quos videtur esse sanctus Thomas, Libertatem in memoratis actionibus tum Dei, tum hominum non agnovere: quorum utique loquendi ratio praeferenda est, tanquam magis consona ideis atque notionibus communibus, quibus id tantum appellare *Liberum* solemus, cui est indifferentia, hoc est, potentia volendi, & non volendi aliquid. Sed hujusmodi contentiones sunt de nominibus potius quam de rebus. Videndum est, an sanctus Augustinus in actionibus moralibus hominum viatorum nullam aliam Libertatem statuat, quam quae Creatori dicitur inesse in amando quum se ipsum, tum virtutes, aut quae creatis mentibus in generaliter appetendo bono ab ipso Augustino adscribitur; immo an eamdem homini viatori ad actiones malas ac bonas, ad quas indifferentiam Phereponus exigit, exigimus & nos, Necessitatem tribuat, quam brutis tribuimus. At certum est, in eodem Lib. V. Cap. 10. de Civ. Dei Augustinum tradere hujusmodi actiones in potestate esse humani Arbitrii, hominemque libere & sine essentiali, praecedenti, sive naturali Necessitate ac determinatione, ad eas ferri, ita ut hujusmodi volitiones voluntati non inessent, nisi ipsa voluisset, aut vellet. Quod ut pateat, atque ut Jansenianis quoque simul respondeatur, hoc sancti Augustini loco abutentibus, considerandum prius est, quis ibi sit Augustino scopus.

Con-

Contra Ciceronem, & Stoicos, in quorum Libris negabatur Deo *Praescientia futurorum contingentium*, agit Augustinus. Verebantur nempe Philosophi illi, ne si divina Praescientia admitteretur, pessum iret tota humani Arbitrii Libertas, & Fato invecto, positaque ineluctabili Necessitate agendi, nullum superesset laudis aut vituperationis argumentum in hominibus. Eumdem fere timorem ac opinionem ab Orco rursum excitavit Socinus, eamdemque in illius asseclis fervere adhuc intueor, quibus jamdudum alii accensuere Phereponum nostrum. Contra Augustinus Praescientiam futurorum sine magna impietate, & sine sacrarum Litterarum contemtu, negari non posse Deo, ostendit, inde vero non consequi ait, ut homini libera eripiatur agendi & non agendi, volendi & non volendi electiva potestas. Quamvis enim necesse sit, ut quae Deus praescivit ab aeterno, in tempore fiant, Deus tamen quum simul praesciverit, Voluntates hominum Libere, quodcumque volunt, praeviso tempore operaturas, sua ille Praescientia nihil detrahit essentiali hominis Libertati. Quum vero dicatur, nec injuria, necessum esse ut ea, quae praescivit Deus, fiant: respondet Augustinus, Necessitate hujusmodi non adimi hominibus Libertatem Arbitrii, quippe cum Libertate aliquid etiam Necessitatis genus consistere potest, quod Augustinus ostendit quibusdam exemplis. Aliud nimirum Necessitas est, *quae non est in nostra potestate*, hoc est, per quam, & propter quam aliquid necessario fit, ita ut eligendi potestatem nobis eripiat, qualis est Necessitas mortis. Manifestum autem inquit esse, non huic Necessitati humanas voluntates subdi. Aliud est Necessitas, secundum quam necessarium simpliciter est, ut aliquid fiat, eamque minime Libertati officere sentit Augustinus. Refert porro ad postremum hoc Necessitatis genus, quum dicimus: *Necesse est, ut Deus semper vivat, ac praesciat futura:* quum a nulla antecedenti Necessitate eveniat, sed quia Deus nullius Necessitatis servus libere ipse vult, id propterea fiat, Deus autem semper sua voluntate id sit voliturus: hinc Augustinus Liberum simul & Necessarium appellat. Aliud Necessitatis exemplum affert Augustinus, quum nempe dicimus: *Necesse est esse, ut quum volumus, libero velimus Arbitrio*. Quandoquidem enim nulla Necessaria, insuperabilis, ac secreta vis, nulla causa antecedens ad unum impellit, rapit, aut determinat voluntatem nostram, sed ipsa voluntas nostra hoc unum eligit, quum posset & alterum eligere, si vellet: propterea liberum cognoscimus in nobis esse Arbitrium, etiamsi necesse sit, ut quum volumus, libero velimus

mus Arbitrio. Iſtiuſmodi Neceſſitas non eſt cauſſa noſtrarum volitionum; ſed potius volitiones ipſae, quae aliter eſſe non poſſunt, niſi liberae ſint, cauſſa ſunt iſtius Neceſſitatis. Quare uti impoſſibile eſt, hominem eſſe, & carere eſſentiali facultate ac libertate eligendi; ita impoſſibile eſt, hominem aliter velle, quam libero velit Arbitrio. Neceſſe ergo eſt homini Voluntate libera velle, vel nolle, quia naturalis & inſita eſt hujuſmodi facultas; non eſt tamen volendi hoc aut illud, ſive nolendi ipſa actio neceſſaria.

Hinc Auguſtinus infert, Praeſcientia Dei poſita, Libertatem Arbitrii nequaquam perire; ſiquidem Deus, dum determinate praeſcit ac praevidet futura contingentia, ſimul praeſcit, homines ad ea ſeſe determinaturos libera electione, & eos aliter praeſcire nequit, niſi liberos in eligendo, hoc eſt nulla antecedenti impulſione ſive Neceſſitate praereptos. *Non eſt autem conſequens* (dixerat ille Cap. IX. ejuſdem Lib. V. de Civ. Dei) *ut ſi Deo certus eſt omnium ordo cauſſarum, ideo nihil ſit in noſtrae voluntatis Arbitrio. Et ipſae quippe noſtrae Voluntates in cauſſarum ordine ſunt, qui certus eſt Deo, ejuſque praeſcientia continetur, quoniam & humanae voluntates humanorum operum cauſſae ſunt*. At quia Capit. ſequent. uti vidimus, ſanctus Auguſtinus liberum agnoſcit Deum, liberos etiam agnoſcit homines, quanquam & in illo, & in iſtis quamdam Neceſſitatis ſpeciem fateatur, vide ne paritatem ac ſimilitudinem hujuſmodi in omnibus cohaerere credas; vide ne eamdem ipſiſſimam, quod eſt ad opera contingentia, Libertatem & Neceſſitatem in hominibus ſuſpicere, ac in Deo eſt ad praeſcienda futura, ad vivendum, ad amandum ſe ipſum. Id a mente Auguſtini plane abhorreret, ac certiſſime abhorret. Quanquam Liber appelletur Deus ad amandum exempli cauſſa ſe ipſum, quia nulla ei ſuperior Neceſſitas dominatur, quia non caeco modo, non irrationabiliter, ut in brutis accidit, ſed cum clariſſima viſione & conſideratione ſuae naturae ac eſſentiae amat ſe ipſum, & vult ab hoc amore nunquam deſiſtere: attamen ea non eſt in hac parte divina Libertas, ut indifferentiam complectatur, poſſitque, ſi velit, contraria amplecti. *Neceſſe eſt enim Deum ſemper vivere, & cuncta praeſcire*, ut inquit ibi Auguſtinus, cui addimus, *neceſſe eſt & amare ſe ipſum*, &c. Exemplo omnipotentiae id percommode ab eodem Auguſtino explicatur: *Sicut nec poteſtas ejus minuitur, quum dicitur mori fallique non poſſe, ſic enim hoc non poteſt, ut potius ſi poſſet, minoris eſſet utique poteſtatis*. At hominum Libertas, ut ut ſimilis prorſus divinae ſit, hoc eſt, indifferentia careat,

reat, in generaliter appetenda felicitate: in actionibus tamen contingentibus atque singularibus, Libertate fruitur indifferente, & minime ad unum determinata, semperque velle & non velle in ejus omnino potestate est. Quod nunc vult, poterat non velle; & velle poterat, quod nunc fugit; neque ab ulla Necessitate quae praecesserit liberam electionem unius potius quam alterius, rapta est ad unum ita eligendum ac volendum, ut alterum eligere ac velle non posset. Eadem pariter Libertas ac indifferentia in Deo est ad facienda extra se opera quaedam, quae facere pro sua voluntate potest.

Audi Augustinum hoc idem aperte de hominibus eodem Cap. ac Lib. testantem; ***Sunt igitur nostrae Voluntates; & ipsae faciunt, quidquid volendo facimus, quod non fieret, si nollemus.*** Nulla ergo antecedens Necessitas humanae voluntati jugum imponit, ipsamque secum rapit; sed ipsa voluntas proprie, primitus, simpliciterque, humanarum actionum caussa est (quanquam ad bonas necessaria sit, ut dicemus, Dei Gratia); adeoque libera est, ut potuerit pro sua innata facultate nolle facere quod fecit, ipsumque nolle facere futurum fuisset caussa, ne illa actio esset. Similis ergo est Deus hominibus, ad imaginem suam creatis, quod tum ille, tum isti Libere ab Augustino dicuntur amare se ipsos ac felicitatem, quamvis contrarium amare ac velle non possint, & necessarium sit eorum essentiae ita velle. In altero quoque genere Libertatis, quae vere ac proprie Libertas est, similes sunt, quia neque Deus, neque homines determinati sunt ad volendum unum potius quam alterum in rebus quibusdam singularibus; atque in hoc ultimo non solum a coactione, sed a quocumque *Necessitatis* nomine liberi sunt. At nequaquam eodem pacto liber est Deus in generaliter amanda felicitate, virtute, & se ipso, ac est homo ad unum potius quam alterum contingens volendum. Nos homines, inquit Augustinus, ***si volumus, est; si nolumus, non est.*** Quis contra audeat dicere: ***Sic Deus amat virtutem, ac se ipsum, ut si nollet, non amaret?*** Hinc Augustinus ***beatam Necessitatem*** alibi appellat hoc ipsum in Deo non posse non amare se ipsum. Haec autem Necessitas amandi sui ipsius itidem est in homine; at nulla homini Necessitas est ad volenda singularia, sive bona, sive mala, uti neque Deo ad volendum extra se hoc potius quam illud. Ea vero Necessitas, quae ex Praescientia quodammodo provenit, sine libera electione nostra non fit, ideoque diversa est secundum Augustinum ab ea Necessitate, quae in nostra potestate non est. Voluntatem quippe hominum, immo & volitiones quarum-

rumcumque singularium actionum, liberas, & ad nullam partem determinatas Deus etiam praescit. Quamobrem rectissime Augustinus infert, nullo modo nos cogi, *aut retenta Praescientia Dei, tollere voluntatis Arbitrium; aut retento voluntatis Arbitrio, Deum, quod nefas est, negare praescium futurorum.* Exigebat supra Phereponus, ut Augustinus memoratum in his verbis Arbitrium, etiam Liberum dixisset, idest in utramque partem flexile, suspicionem ingerens, ne forte callide aut imperite eam vocem reticuerit Augustinus, ut nomen Arbitrii retineret, rem autem negaret. At quis facile non intelligat, *Arbitrii* nomine illic significari ipsum Arbitrium liberum, potestatem videlicet electivam homini essentialem? Nonne supra Augustinus hanc vocem cum Arbitrio conjunxerat? Plane; inquit enim: *Sicut quum dicimus, necesse esse, ut quum volumus, Libero velimus Arbitrio, & verum procul dubio dicimus, & non ideo ipsum liberum Arbitrium Necessitati subjicimus, quae adimit Libertatem.* Quei ergo subdole Augustinus omiserit infra *Liberi* vocem, ut liberum esse Arbitrium neget, quum ipse in superioribus palam edixerit, *necesse esse, ut quum volumus, Libero velimus Arbitrio?*

Sed inquit Phereponus, *si Ciceronianus aliquis Philosophus reposuisset Augustino* (Praescientiam futurorum Deo tribuenti), *negasset ab Augustino retineri Liberum Abritrium.* Id & ego suspicor Augustino repositurum fuisse Ciceronianum aliquem; & hoc idem velle nunc reponere alienis verbis Phereponum ipsum mihi facile persuadeo. At respondere pro Augustino acutus quisque & sincerus homo posset, Ciceronianum istum (aut sub Ciceroniani persona loquentem Phereponum) nimium confidenter accusare negati liberi Arbitrii Augustinum, neque aliunde accusationem hanc oriri quam aut ab ingenio sophistico, aut a solemni incogitantia. Cujus rei argumento sint alia quaedam verba eodem Capit. X. Lib. V. de Civ. Dei, quae quum Phereponus aut legere noluerit, aut fatius duxerit omittere, quippe quod ibi Augustinus apertissime statuit essentialem humanae Libertatis ac indifferentiae notionem, adferam ego, ut ineptam hominis censuram citius intelligas. *Neque ideo*, inquit Augustinus, *peccat homo, quia Deus illum peccaturum esse praescivit; immo ideo non dubitatur ipsum peccare, quum peccat, quia ille cujus Praescientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse praescivit; qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare noluerit, etiam hoc ille praescivit.* In eamdem sententiam loquuntur Origenes apud Eusebium Lib. 6. de Praepar. Evang.

 Gau-

Gaudentius Brixianus, Anselmus, & alii. Vis ergo scire, quare homo peccet? quia ipse peccare vult, quum etiam non peccare possit, si velit. Non ergo peccat, quia Deus peccatum hoc praescivit; sed contra Deus praescivit peccatum, quia libere in illud consensura est humani Arbitrii Libertas. Caussa peccati humani Arbitrii Libertas est, sive voluntas, electiva facultate abutens; Peccatum vero hominum caussa est Praescientiae divinae; ideoque non a praecedenti aliqua caussa, sive Necessitate, homo ad peccandum adigitur, aut determinatur ad unum, sed ipse sese libere determinat ad unum, quum & facultate naturali fruatur sese etiam ad alterum determinandi. Necessitas autem illa, qua dicimus, necessum esse malas hominum actiones accidere, si Deus illas praescivit, recte *consequens*, non *antecedens* appellatur in Scholis. Sed caecutiat heic omnis oportet, qui cubito uno immensam Dei naturam dimetiri audet, neque eo cogitationis aciem perducit, ut aliquo modo concipiat, Deum in tempore non esse, uti creata omnia sunt, sed in eo esse tempus; ideoque praeteritum, futurumque tempus esse divino intellectui, quanquam diversa ratione, praesentia, ita nimirum poscente divinae omnipraesentiae ac aeternitatis natura. *Deus omnia praescit, & hoc aeternitati ejus congruit, qui nihil futurum, quasi fiendum, nec aliquid praeteritum quasi transactum novit; sed omnia fienda, & transacta immutabili intuitu praesentia prospicit:* verba sunt Honorii Augustodunensis in Lib. de Praedest. & lib. Arb. A nostra autem infirmitate oritur imaginari in Deo praeteritum ac futurum tempus, unde postea nebulae difficultatesque non leves occurrunt animis nihil nisi vulgaria & humana meditantibus. Atque ex his etiam confutanda erunt, quae Phereponus adfert pag. 433. Animadv. ad Lib. 3. c. 3. de lib. Arb. ut infra dicemus.

Phereponus tamen animum non despondet, & Augustino docente, *non frustra esse Leges, objurgationes, exhortationes &c. & praemia, & poenas*, docet & ipse, frustra haec esse, ubi homines a Coactione tantum, & non etiam a Necessitate, liberi sint. Quae profecto & nos verissima fatemur, Auctoresque Pherepono sumus, ut eadem in Gomaristas, Calvinianosque rigidiores majori etiam voce tonet, ex quorum sententiis revera consequitur, frustra promulgari leges, injustasque esse poenas ac praemia. At quid haec ad Augustinum tam a Calvini opinione heic distantem, quam Phereponus alibi a Religione Catholica? Quid rursus ad Augustinum, quae in sequenti animadversione habet Phereponus? De homine dixerat Augustinus, ut vidimus: *qui si nolit, utique non peccat; sed si peccare nolue-*

noluerit, *etiam hoc ille praescivit*. At Phereponus: *Certe si nolit homo*, *non peccat; sed oportet ut possit velle ac nolle*, *ut sit peccati capax; ostendendumque fuerat contra Ciceronem*, *Deum posse praescire id futurum*, *quod poterit nolle is*, *qui facturus est*. Tum quasi de prostrati Augustini cavillationibus triumphum ducens, sibique plaudens, in haec verba definit: *Hinc liquere potest*, *quantum sit discrimen inter Rhetoricas argutias*, *& Philosophicas ratiocinationes*. Bone Deus! neque veretur Phereponus, ut ne sibi inter gloriosos milites amplissimus aliquis assignetur locus? Quae pauca ille huc adfert, Philosophicae ratiocinationes sunt: quae multa Augustinus, Rhetoricae argutiae.

Quisquis est litteraria palaestra aliquantulum exercitatus, continuo intelligat, hasce nebulas, quas rationibus Augustini objicit in hoc loco Phereponus, non aliunde venire, quam ex ignoratione aut dissimulatione Theologicae eruditionis. Cum Augustino consentiunt sancti Patres, nobilesque Theologi, & Philosophi vel ex ipsis Ethnicis, nedum e recentiorum saeculorum Scholis, Deum certo praenoscere futura contingentia. Id Catholici omnes immo & Acatholici ipsi, si Socinianos demas, in suis Scholis contra Phereponum ejusque magistros non solum quotidie ac passim docent, certissimumque esse confirmant; sed simul, contra Calvinum, Arbitrii humani Libertatem nequaquam hinc laedi ostendunt. Nempe Calvinus ac Phereponus in extrema ruunt; Catholica vero Ecclesia medium tenet; non divinam Praescientiam minus, quam humanam Libertatem in sacris Litteris, atque in Libris Patrum aeque depraedicatam depraedicans atque concilians. Cui ergo e nostris indignationem movere non possit, audire Phereponum tum impie detrahentem Deo scientiam futurorum contingentium, tum Augustino adeo procaciter insultantem, tanquam triobolari declamatori, quod hanc scientiam in Deo, simulque liberum in homine Arbitrium praedicet? Et quibus quaeso tam solidis argumentis id facit Phereponus? *Certe*, inquit, *si nolit homo*, *non peccat; sed oportet ut possit velle ac nolle*, *ut sit peccati capax*. Rem plane certam edisserit hic Scriptor; sed belle contigit, ut ante mille & trecentos annos hoc idem noverit Augustinus, pluribusque in locis ita se sentire affirmarit. Nonnulla in hanc rem Augustini documenta jam produximus. *Ostendendumque fuerat contra Ciceronem* (pergit dicere Phereponus) *Deum posse praescire id futurum*, *quod poterit nolle is*, *qui facturus est*. At hoc idem est, quod sive nolit, sive non possit intelligere Phereponus noster,

ſter, oſtendere conatur, & ſatis oſtendit Auguſtinus in eo ipſo Libro de Civ. Dei, & in Lib. 3. Cap. 3. & 4. de Lib. Arb. oſtenduntque tot editis libris, & paſſim, in Catholicorum Scholis Theologi. Iterum ergo Auguſtinum legat hic Cenſor, legat & libros Dialecticorum, atque Theologorum; ediſcetque non impediri per divinam Praeſcientiam, quominus homo, qui aliquid mali facturus praevidetur, poſſit etiam nolle facere aliter quam eſt facturus, ſi velit; nam futura quaeque contingentia ab aeternitate praeſentia ſunt Deo, atque ab eo ſciuntur non ſolum fieri, ſed etiam Libere fieri a nobis. Et ſicuti qui currentem videt, minime aſpectu ſuo currentem potius huc quam illuc facit: ita ſi humana licet componere divinis, Deus omnia tempora uno intuitu complectens, omnes hominum volitiones futuras videt ſibi praeſentes; neque ipſe eſt, qui ad unum voluntates addicat, ſed ipſae voluntates ſunt, quae Liberae ad alterutrum, ſponte ſeſe ad unam partem determinant, atque in eo ſtatu videntur, ac ſciuntur a Deo. Idem nempe eſt in oculis Dei, videre nunc nos agentes, ac praevidiſſe, uti nos dicere ſolemus, ante decem annorum millia agentes; & ſicuti qui nunc nos agentes intuetur, non facit, ut ſine Libertate agamus; ita Deus praevidens ante decem annorum millia nos acturos, ſive nos nunc agentes, non fecit, nec facit, ut nos libere nunc non agamus, quum ſemper nos praeviderit Libere acturos, ſive ut melius dicam, videat nos libere agentes. Cum his vero hactenus dictis egregie cohaeret, hominem ſine Dei Gratia ad bonum ſalutariter volendum determinare ſeſe non poſſe, ut infra demonſtrabitur.

CA-

CAPUT OCTAVUM.

S. Augustinus quum deperditum in homine liberum Arbitrium ait, solum de Libertate accidentali & consequente ad bonum faciendum loquitur, neque essentialem, seu antecedentem Necessitatem ad malum homini tribuit, sed accidentalem & consequentem. Quid sint hae Necessitates ac Libertates, ostenditur. Afferuntur & explicantur varia Augustini loca. De Libertate tantum accidentali ad bonum inter Catholicos & Pelagianos lis fuit. Potestas, non Libertas operandi boni in hominibus deperdita post peccatum Adami. Quae similitudo intercedat inter hominem factum in bello servum, & hominem peccato addictum. Arbitrium tunc liberum ad Bonum, si liberetur a Deo. Correptio ac Oratio utiles ac necessariae in sententia quoque Augustini.

SED ne quid dissimulemus, intactum hactenus locum reliquimus, ubi Phereponus Augustinum tandem deprehendere sibi visus est apertum liberi Arbitrii hostem. In Enchiridio ad Laur. Cap. 30. sunt verba Augustini: *Libero Arbitrio male utens homo & se perdidit, & ipsum.* Et rursus: *Quum libero peccaretur Arbitrio, victore peccato, amissum est liberum Arbitrium.* En ergo, (pag. 579. Phereponus inquit) quum Augustinus extra controversiae aestum loquitur, non diffitetur quin post Adae peccatum prorsus perierit humani Arbitrii Libertas. Poterat & ille Augustinum referre ita loquentem in Lib. de Perfect. Just. Cap. 4. *Victa vitio, in quod cecidit, voluntate, caruit Libertate Natura.* Et de Civ. Dei Lib. 14. Cap. 2. *Arbitrium voluntatis tunc est vere liberum, quum vitiis peccatisque non servit. Tale datum est a Deo, quod amissum proprio vitio, nisi a quo dari potuit, reddi non potest.* Vide & Lib. de Corrept. & Gratia Cap. 12. ut alia loca omittam: Sed quid inde? In his aliisque similibus locis non Libertatem homini essentialem, sed accidentalem deperiisse; non Necessitatem antecedentem, sed consequentem homini adhaesisse peccanti, Augustinus significat. Jam duplex hoc Libertatis, ac Necessitatis genus supra indicavimus; nunc opus est edisserere melius quid sit Libertas accidentalis, quid Necessitas consequens. Utcumque anima

ma nostra eligendi, hoc est volendi, ac non volendi innata potestate ita sit praedita, ut illa privari nunquam possit, & ne cogi quidem ad unum volendum, si nolle perseveret; attamen ista Libertas essentialis, indifferens atque expedita ad utrumque, & ad amanda, aut non amanda innumera objecta, ipsius identidem voluntatis vitio, aliqua ex parte, immo ex multis imminui in homine potest. Atque ut de moralibus tantum agatur, nunc homo se expeditum ac impulsum sentit ad volendum hoc bonum, ad volendam hanc aut illam virtutem, nunc impeditum atque impotentem. Rursus se expeditum & impulsum nunc sentit ad haec aut illa prava opera volenda, nunc impotentem atque impeditum. Habitus, & affectiones, & cogitationes animi, sive pravae, sive bonae, itemque affectiones corporis, & externae complures caussae, ea sunt, quae hujusmodi varias impressiones in hominem faciunt, ipsumque, ut ita dicam, rapiunt modo ad amanda, modo ad fugienda opera spiritus & carnis.

Homo autem aut justitiam amat, aut iniquitatem; atque agit aut ex amore honesto Dei, aut ex amore pravo mundi: quod quum dicimus, non negamus, quin sint medii quidam amores, neque laudis atque virtutis, neque vituperationis atque peccati argumenta. Porro quum amamus justitiam, servi sumus justitiae, eidemque servientes ac obedientes, expedite ac facile volumus, ac facimus, quae generali huic virtuti congrua sunt, difficile vero contraria cupimus, atque operamur. Contra quum iniquitatem diligimus, servi sumus iniquitatis; eique mancipati, quae illa imperat, mira facilitate volumus atque praestamus; ad contraria vero inertes atque impotentes nos esse sentimus. Servi quippe faciunt, quae domini praecipiunt. Promtitudinem ergo, vividamque potentiam volendi & praestandi, quaecumque congrua sunt affectui in homine regnanti, libertatem eatenus appellamus, quatenus nihil illum impedit, quin sectetur & agat desideria domini sui: aut etiam Libertatem eo respectu, quo homo liber est & solutus a jugo ac imperio alterius oppositi affectus. Necessitatem vero ac Servitutem vicissim dicimus impotentiam parendi contrariis affectibus, aut determinationem ad actus convenientes dominanti affectui. Sed tam Libertas, quam Necessitas hujusmodi accidentales sunt atque adventitiae. Ab ea Libertate essentiali, sine qua esse homo non potest, altera haec Libertas differt, quia & homini adesse, & abesse ab homine potest. A Necessitate essentiali ac antecedente diversa itidem est altera haec Necessitas; siquidem

quidem & advenire, & recedere potest, neque antecedit, sed consequitur liberam voluntatis electionem. Quamobrem accidere videmus, ut homo nativam essentialemque sui Arbitrii Libertatem habeat, & tamen liber & expeditus aeque non sit ad duo contraria, sive opposita, sed necessitate quapiam accidentali compellatur ad unum volendum, & ad alterum fugiendum. Quo vero major est vis dominantis, & affectus sive recti, sive pravi, eo major etiam libertas, atque necessitas accidentalis; ita tamen ut, quaecumque sint determinationes ad unum, & impedimenta ad alterum, sit semper in potestate hominis retinere aut dare assensum sive honestae solicitationi piorum affectuum, sive turbidis impulsibus iniquae cupiditatis; hoc enim proprium est essentialis illius Libertatis, qua ne Deus quidem spoliare hominem valet.

Quae autem diximus, non tam Philosophiae melioris consideratione, quam ipsarum Scripturarum testimonio confirmantur. En *libertatem*, en *servitutem* ac *necessitatem*, adventitias atque accidentales. *Quum servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae*. Rom. VI. 20. Et infra v. 22. *Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo*. Item Jo. VIII. 32. *Veritas liberavit vos*. Et v. 36. *Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis*, &c. De potentia autem, aut impotentia, promtitudine aut difficultate agendi vel non agendi, volendi vel non volendi, quam in homine gignit dominans affectus, haec alia habe; *A fructibus eorum cognoscetis eos &c. Omnis arbor bona fructus bonos facit; mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere*. Matth. VII. 16. 17. 18. Item: *Quomodo potestis bona loqui, quum sitis mali?* Item: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis?* Item 1. Jo. III. 9. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit*, &c. Alia omitto documenta sacrarum Litterarum, ubi quid imperii in homine habeat iniquitas & Concupiscentia mala, & quid roboris alia ex parte Caritas, evidentissime constat.

Nunc ad Augustinum accedamus. Quum ille dicit, *perditum* ac *amissum* fuisse liberum Arbitrium, nihil aliud significare vult, nisi ad bonum faciendum, & ad volenda ac praestanda Caritatis officia, periisse in homine peccante primaevam Libertatem conditionis humanae. Hoc est, hominem, postquam se peccato addixit, & regnantis concupiscentiae jugum subiit, promtitudine illa & facultate destitutum fuisse, qua primus homo pollebat ad amandum incommutabile bo-

le bonum, divinamque legem implendam; & contra a dominante Cupiditate acriter ferri ad amorem mundi, & ad eligenda opera carnis. Nisi ergo divinus Reparator nos liberet ab hujusmodi vinculis, nisi gratia sua atque inspiratione Caritatis, tyrannidem peccati & concupiscentiae pravae, ab homine volente depellat: nunquam liber & expeditus homo erit ad virtutem amandam, & ad peragenda opera justitiae, uti, & quatenus opus est ad aeternam salutem consequendam; sed quidem expeditus erit, & liber ad obsequendum legi peccati, & ad prava opera complenda. Ex Necessitate autem ista accidentali, sive ex hoc Libertatis adventitiae defectu, perire in homine essentialem naturalemque facultatem liberi Arbitrii, nunquam Augustinus dixit. Immo eam subsistere semper fatetur. In Lib. de Gratia & libero Arbitrio Cap. 15. *Semper*, inquit, *est in nobis voluntas libera*. Ecce *essentialem* Arbitrii humani *libertatem*, quam sola tollit *necessitas antecedens*, ab Ethnicis, & a Novatoribus excogitata, ab Augustino autem cum exsecratione negata. Tum pergit: *Sed non semper est bona. Aut enim a justitia libera est, quando servit peccato, & tunc est mala; aut a peccato libera est, quando servit justitiae, & tunc est bona*. Quibus postremis verbis designat Augustinus accidentales illas *libertates*, *servitutes*, *necessitates*, *potentias*, ac *impotentias*, quae a pravis rectisve affectibus veniunt, prout quisque affectus malus sive bonus ad malum bonumve hominem sibi servum inclinat ac rapit. Et profecto quum peccator ope divina, seu caelesti gratia se privaverit, & Concupiscentiae legibus ac imperio sese addixerit: impedire ipse non potest, quominus potentiam ad ulterius agendum bonum devinctam habeat, suaque voluntas ad solum malum eligendum ac perficiendum, si non absoluta necessitate, certe magno impetu, exinde rapiatur. Fides autem nos docet, non posse homines post Adae calamitatem suis viribus exsurgere e peccato, aut implere salutariter legem, aut vincere varios tentationum incursus. Ergo homo peccati servus, & in se ipso consideratus, accidentaliter liber ad electionem boni & ad virtutis opera non est, indigetque Servatoris Gratia, quae ipsius voluntatem a servitute, atque ab accidentali necessitate peccandi liberet, liberamque & expeditam faciat ad amplectendam atque servandam virtutem.

Itaque amissum ac deperditum in homine liberum Arbitrium, nihil aliud est Augustino, quam ista *Libertas*, promtitudo ac potentia ad bonum, quae sita est in quodam laudabili, sed tamen accidentali statu humani Arbitrii, ipsiusque essentiam minime destruit.

De

De hac autem una Libertate lis fuit inter Augustinum atque Pelagium, non autem de *essentiali libertate*. Asserebat Pelagius, non liberum minus esse Arbitrium filiorum Adami ad bonum faciendum, quam esset ipsius innocentis Adami; ideoque putabat, tales esse humanae voluntatis vires, expeditamque adeo potentiam hominis ad opera Caritatis, ut sine adjutorio Dei perficere posset justitiam, vel ad eam tendendo proficere. Concedebat Augustinus, liberum adhuc esse hominis Arbitrium, quod est ad immunitatem a *necessitate antecedenti;* at minime in eo statu esse, in quo erat Adami innocentis Arbitrium. Nunc enim captivam esse, debilem, infirmam, & peccati jugo attritam voluntatem, & malae concupiscentiae aculeis exagitatam, ideoque adjutorio Dei indigere, atque inspiratione Caritatis. *Ad non peccandum*, inquit idem Augustinus una cum quatuor aliis Episcopis in Epistola olim XCV. nunc 177. ad Innocentium I. scripta, *idest ad non male faciendum*, *quamvis esse non dubitetur Arbitrium voluntatis* (est ergo in potestate voluntatis negare consensum tentationi, atque non peccare); *tamen ejus potestas non sufficit*, *nisi adjuvetur infirmitas*. Audi & ipsum ita loquentem Lib. I. Oper. Imperf. Cap. 47. *Multa sunt*, *quae agunt homines mala*, *a quibus eis liberum est abstinere: sed nulli tam liberum est*, *quam illi fuit*, *qui Deo suo*, *a quo erat conditus rectus*, *nullo prorsus vitio depravatus adstabat*. Alia sunt in eodem Lib. I. quibus apertissimum fit, sensisse Augustinum, superesse adhuc naturalem illam hominum facultatem electivam, quae necessitatis ad unum determinantis est inimica; & esse peccata, *quae committuntur non necessitate*, *sed voluntate*, *& a quibus liberum est abstinere*. Quod si peccandi Necessitatem in quibusdam hominibus ille agnoscit, non alia est Augustino Necessitas hujusmodi, quam consequens, & accidentalis, & a voluntate libera sensim inducta, consuetudine videlicet peccandi, affectionibusque pravis (libera electione ac volitione) in animum admissis.

Ut ergo regrediamur ad Cap. 30. Enchiridii Augustiniani, in quod magno molimine insurgit Phereponus pag. 560. suarum Animadversionum, jam palam fecimus, quid sibi velit Augustinus, quum inquit: *Libero Arbitrio male utens homo & se perdidit*, *& ipsum*. Et infra: *Quum libero peccaretur Arbitrio*, *victore peccato amissum est & liberum Arbitrium*. Servus peccati voluntarie peccando factus est homo; hinc ad bona facienda liber, expeditusque non est; ad mala autem victrice cupiditate raptum se sentit. Ab hac servitute consequenti, quae cum naturali ac essentiali libertate voluntatis, ut

 vidi-

vidimus, bene consistit, non liberat nisi gratia Dei. Egregie mentem Augustini explicat Fulgentius in Respons. ad primam Inquisit. Ferrandi scribens: *Malos habere liberum Arbitrium, non liberatum: liberari vero per gratiam. Ex quo enim primus homo libero Arbitrio venumdatus est sub peccato, ideo mala coepit esse libertas hominis, quia ipsi libero Arbitrio ablata est bonitas voluntatis.* Neque reticere possum praeclarissima Richardi Victorini verba, ita scribentis Lib. de Erud. Inter. Cap. 30. *Aliud est Arbitrii potestas, atque aliud est Arbitrii libertas. Aliud est enim magna posse, atque aliud est liberum esse. Et liber, & infirmus esse potes; sicut e contrario & sanus, & servus esse potes &c. Quam multi in definitione liberi Arbitrii errant, quia inter potestatem, & libertatem distinguere ignorant, vel dissimulant! Vide tamen quid intersit, quum potestatem homo saepe amittat; libertatem vero nunquam amittere possit. Item nemo ad omnia bona accipit potestatem, sed omnis homo ad omnia bona vel mala, accipit libertatem.* Quod Victorino *potestas* dicitur, *libertas* Augustino dicitur in eo Enchiridii loco. Hanc potestatem, seu libertatem & expeditam promtitudinem ad operandum bonum, Adamus sibi concessam perdidit peccato suo, fecitque ut ea quoque nos careremus. Neque vero ille, neque nos umquam amisimus insitam vim electivae ac liberae voluntatis, uti neque potestatem, seu libertatem ad operandum malum. Immo & recuperare licet alteram potestatis partem, qua bonum velle & facere salutariter possumus, si liberemur a servitute Concupiscentiae atque peccati per gratiam divini Servatoris. Hinc Pelagianos putantes, Augustinum dicere, sublatum fuisse liberum Arbitrium, quatenus electiva & essentialis animae potentia est sive facultas, ipse his excipit verbis Lib. I. contra duas Epist. Pelagian. Cap. 2. *Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum Arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed quae in Paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana divina indiget gratia &c. Nam liberum Arbitrium usque adeo in peccatore non periit, ut per illud peccent &c. Liberi ergo a justitia non sunt, nisi Arbitrio voluntatis* (hoc est, ideo solum iniqui sunt homines, quia tales esse libere voluit eorum voluntas); *liberi autem a peccato non fiunt, nisi gratia Salvatoris.* Vide & infra, ubi eodem vocabulo, quo Richardus supra, utitur Augustinus, Pelagium ita arguens: *Quid est, quod iste libero Arbitrio vult bene vivendi tribuere potestatem, quum haec potestas non detur nisi gratia Dei?* &c. Vide &

de &

de & nuper laudatam Epiftolam 177. olim XCV. ubi *libertatem* quidem, fed non *poteftatem* Arbitrii ad non peccandum agnofcunt Africani Patres. In Enchiridio autem Cap. 30. eamdem plane & unicam fententiam tradit vir fanctus fub aliis verbis.

Proinde fuperfluum puto fingillatim confutare Animadverfiones Phereponi in eumdem Enchiridii locum: quando aut fuppofito falfo laborant ejus argumenta, dum cenfet, Auguftinum revera, uti fomniarunt Calviniani, effentialem Arbitrii libertatem fuftuliffe, gratiamque Dei talem depraedicaffe, cui refiftere amplius hominum non poffit Arbitrium; aut Pelagianis opinionibus undique fcatens ille, fervitutem e peccato contractam viribus humani Arbitrii; & fine gratuito ac interno Dei adjutorio, vinci poffe arbitratur, & nullam agnofcit Gratiam Dei, quae intime in voluntates hominum operetur; aliaque ejufmodi dogmata placida cum fecuritate venditat, quafi non jam millies confutata fuerint in Catholicorum fcholis. Hoc unum praetermittere nolo, videlicet a Pherepono comparationem quamdam inftitui, opponique fententiae Auguftini, fed ita ut homo ille videatur & heic ignoraffe germana Scripturarum dogmata & humanae naturae miferiam. *Ut nemo fit* (funt ejus verba, pag. 580.) *in bello fervus, nifi invitus, & quam primum libertatem recuperare poteft, occafionem avide arripit: fic quoque hominem, qui fe a peccato victum animadvertit, ejufque fervitutis incommoda fentit, fi quis eum melius doceat, peccato libenter valedicere.* Addit infra: *Vicit quidem peccatum, ejufque fervi facti funt homines, quia ei parere voluerunt; fed nihil vetat ut nolint ei obfequi, praeter confuetudinem, quae paulatim vinci poteft: ut liquet ex eo, quod Deus omnes homines ad poenitentiam vocet.* Vide quaefo, quam belle aduletur Pelagianus hic Cenfor miferae conditioni peccantium. Nemo fit, nifi invitus, fervus peccati, occafionemque recuperandae libertatis avide arripit, & peccato libenter valedicit, ubi quis eum melius doceat. Quis in hominum coetu diu verfatus eft, quis Ethnicorum fapientum vitam & dogmata intellexit, quis populos adhuc a Chrifto atque a Catholica Religione alienos novit, immo fe ipfum novit, ceterofque aequales fuos: & Pereponum non rideat, aut doleat talia pronunciantem? Peccant homines, neque peccant inviti; immo libere ac libenter in iniquitate volutantur, & ab incredulitate atque a tenebris emergere nequaquam volunt, nequaquam folent, quamvis tanto exhortationum ftrepitu, tanta praedicatione fanctiffimi Evangelii incitentur ad amplectendam Chrifti fidem, & ad ejuran-

randam familiaritatem peccati. Nonne agnoſcis mancipia peccati, & ſervos erroris, quos unum delectat Domini ſui imperium, quos liberare nequit ſuis viribus nimium fractis miſera & caeca voluntas? Aut nolunt converti ad verum & bonum; at ſi volunt, ineptiſſime volunt.

Illud certiſſimum, poſſe eos converti, dum vivunt; nam libero Arbitrio quiſque fruitur, & neminem ad peccatum rapit antecedens aliqua atque ineluctabilis neceſſitas. At aeque certum eſt, eos nunquam ſuae naturae ſuique arbitrii viribus reipſa a peccato exſurgere, & veram fidem amplecti, & amare fontem omnis boni. Neceſſaria eſt illius gratia atque adjutorium, qui jam edixit. *Sine me nihil poteſtis facere*. Et *Nemo poteſt ad me venire*, *niſi Pater*, *qui miſit me*, *traxerit eum*, Jo. VI. Et, *Non vos me elegiſtis*, *ſed ego elegi vos*, &c. Jo. XV. Deus autem, *cujus vult miſeretur*, *&* *quem vult indurat*. Et *Non volentis*, *neque currentis*, *ſed miſerentis eſt Dei*, Rom. IX. ut in innumera alia tum ſacrarum Litterarum, tum ſanctorum Patrum loca praetermittam, quorum una vox eſt, non induſtria ac vigore voluntatis noſtrae bonos & ſalvos homines fieri, ſed gratuita miſericordia & forti adjutorio Dei, cui nos libere conſentimus. Homini ergo peccatori, ut vincat peccati conſuetudinem, & a peccato liberetur, non eſt ſufficiens virtus & vis arbitrii voluntatiſque propriae; ſed ex divino auxilio ſufficientia noſtra procedit. Deus vero, etſi omnibus pro loco & tempore talibus auxiliis adſit, ut ſi quis recte iis velit uti, poſſit & peccata vitare, & ad ſalutem pervenire; non omnibus tamen validiſſima illa impertitur auxilia, quibus non ineluctabiliter, ſed certiſſime, ſalvantur quicumque ſalvantur. Quamobrem ſi haberi impius aſſentator humanae naturae non vult Phereponus, agnoſcat in ſua comparatione neceſſariam opem divinae gratiae, aut a comparationibus abſtineat, quae rei propoſitae minime reſpondent. Ille tamen pergit Lectoribus credulis imponere, haec alia ſcribendo eadem pag. 580. *Ex locutione tralaticia*, *qualis eſt ſervire peccato*, *non ita ratiocinandum*, *quaſi ut captivus amiſit libertatem corporis*, *quam recuperare nequit*, *dum vinctus eſt: ſic qui ſervus eſt peccati*, *nunquam ejus dominationem excutere poteſt*. *Neque enim hominem captivum*, *cateniſque vinctum*, *&* *carcere clauſum hortatur quiſquam*, *ut excuſſis catenis carcere exeat*, *&* *niſi faciat indignatur*, *quia omnes norunt*, *non eſſe hoc in ejus poteſtate*. Utique dominationem peccati excutere homo poteſt, ſed non ſolo conatu ſuo, neque ſuis viribus id faciet (viribus quippe ad
bonum

bonum se exuit semel, libere & voluntarie peccando), sed quidem id faciet viribus divinae gratiae, quam Deus sufficientem omnibus praebet. Externis ergo, internisque gratiae suae vocibus vel ununquemque peccatorem Deus, etsi non momentis omnibus, nec influxu pari, idemtidem a peccato revocat, hortaturque ad bonum, & auxiliatur, ut velit bonum. Quod quis pareat, divino muneri, non suis viribus aut merito homines tribuant; quod alii resistant, eorum pertinaci voluntati in amanda iniquitate ac errore adscribendum est. Audi Apostolum ita scribentem 2. ad Tim. II. 25. 26. *Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem; & resipiscant a Diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem*. Plurimum autem ab homine captivo, catenisque vincto, & carcere incluso, quem ad exeundum horteris, differt homo, catenis peccati illigatus, quem horteris ad virtutem; nam ille quanquam exire de carcere velit, non potest, quippe corpus illius aliena voluntate adhuc detinetur, invitusque propterea servire servitutem, & carcerem non deserere cogitur. Habet velle, non habet posse. Peccatorem vero, quominus exeat ac liberetur, nihil aliud impedit (posita Gratia Dei) nisi sua ipsius voluntas. Ut morales istae catenae cadant, huic sufficit, ut velit; sed miser neglecta voce, repulsoque auxilio Dei, perstare vult inter catenas peccati, quarum delectatione tenetur, & quas odisse nescit. Jure ergo indignari Deus captivo huic potest, jure *Ira Dei manet super ipsum*, quod is volentem liberare contemnat, quod oblatum auxilium respuat, & ideo solum in peccato perseveret, quod peccatum amare pertinaciter velit, nolitque diligere bonum. Neque justitiae deest ipsemet Deus, si non omnibus momentis solicitat, neque unicuique gratiam illam impertitur efficacem, quae cor hominis, intacta libertate Arbitrii, suavissime ad amorem boni certo convertit; nam homini, qui se libere ac sponte servum fecit, & in carcerem se conclusit, injuriam non facit legitimus Dominus, si non omnem experitur artem, ut e carcere ac servitute eripiat. Dic ergo, peccatores ad instar hominis illius esse, qui legitimo domino libere ac sponte posthabito, se alteri addicit, atque ab ejus latere, ab hujus aedibus ac hortis divertere amplius nescit. Eum quidem prior Dominus misericordia tactus officii debiti saepe monet, saepe minis, ac precibus, & ope oblata ad reditum urget, ac manum praebet, saepe etiam & pericula & exitus ad fugam digito ostendit; & ut se placidissimum ac optimum dominum depraedicat & confirmat,

mat, ita & alterum saevissimum ac fallacissimum tyrannum prodit. Verum homo infelix nunquam de proposito dimoveri se patitur, & aut aures avertit, aut hortanti fidem non habet, aut etiam contemtum & contumelias iterum ingerit; & quum recipere se possit ad priorem dominum, alterius tamen delectatione ac amore dulcissimae catenae tantum tenetur, ut suum tyrannum nolit omnino deserere. Nonne homini ita agenti jure irascaris? Nunc pone, esse priori domino artes alias, quibus certissime, minimeque fallaci successu, & adhuc tamen sine violentia, perducere ad se rursus queat fugitivum servum; his autem artibus ipsum uti ad hunc potius, quam illum servum sibi recuperandum: nonne vides, & misericordiam ejus in hunc esse laudandam, & nihilominus de illius justitia conqueri alterum non posse, quod tam efficaci brachio, artibusque adeo certis, a carcere ac servitute ipsum prior dominus revocare noluerit? Ex his intellige (quantum tamen comparatio ferre potest) oeconomiam, aequitatem, & clementiam Dei in distributione munerum, caelestisque suae gratiae, sine qua nihil ad bonum valet liberum Arbitrium, & qua cum omnia potest.

Atque his animadversis, liquebit etiam, quid Pherepono respondendum sit, in Librum de Corrept. & Gratia insurgenti pag. 618. Animadvers. Frustra ibi contendit novus Pelagii Hyperaspistes, liberum Arbitrium ab Augustino auferri, eo quod hic inquiat Cap. 1. *In bono liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus*, &c. Arbitrii *libertatem*, ut millies diximus, retinet Peccator; sed non retinet vires ad bonum volendum, atque faciendum. Pelagianus noster vellet in homine peccatore indifferentiam primi hominis, & easdem ad operandum bonum & malum vires. At nos expediti fortesque sumus ad iniquitatis opera; infirmi & devincti ad opera justitiae: quam infirmitatem, catenam, atque servitutem maxime peccato servientes in semetipsis sentiunt. Potentiam ergo remotam, atque imperfectas vires habemus ad opera pietatis, non autem proximam atque perfectam; neque habituri sumus, nisi nos liberaverit Deus, sine quo nihil boni facere unquam possumus. Quare Augustinus Lib. 1. Cap. 22. Retract. ajebat: *In potestate hominis est, mutare in melius voluntatem; sed ea potestas nulla est, nisi detur a Deo, de quo dictum est: Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, &c. Ac propterea in eodem Cap. 1. Lib. de Corrept. & Gratia idem Augustinus *confitendum esse*, ait, *nos liberum Arbitrium & ad malum & ad bonum faciendum habere*, quia nulla nos praecedens necessitas ante electionem nostram rape-

rapere poteſt ad bonum aut ad malum. *In bono autem liber* (hoc eſt, expeditus, robuſtus, & ſolutus) *eſſe nullus poteſt, niſi fuerit liberatus ab eo, qui dixit: Si vos Filius liberavit, tunc vere liberi eritis. Voluntas* enim, ut in Epiſt. olim 89. nunc 157. Cap. 2. inquit idem Auguſtinus, *tanto liberior, quanto ſanior; & tanto ſanior, quanto divinae miſericordiae gratiaeque ſubjectior*. Ceterum neſcio quid ſibi velit Phereponus adjiciens, quaſi haec ſit Auguſtini ſententia, homines *ante regenerationem nihil niſi mala facere, bona nulla poſſe; ſed facere mala volentes, & bona omittere nolentes*. Neque neceſſitate adacti, neque coacti homines ante Baptiſmum aut mala faciunt, aut bona omittunt; immo & bona quaedam in genere morum facere tunc poſſunt cum generali adjutorio Dei, quanquam non *ut oportet* ea faciant, neque ad ſupranaturalem felicitatem conducere ea poſſint ſine ſpeciali gratia Dei.

Reliqua vero, quae contra eundem Librum de Corrept. & Gratia differit idem Phereponus, aut ex iis opinionibus procedunt, quarum falſo Auguſtinum facit auctorem, aut ex impiis iis opinionibus, quas antea ipſe Phereponus adoptavit, Arminium ſequutus, ſive Socinum. Negat enim Deo ſcientiam futurorum contingentium, negat gratuitam atque infallibilem praedeſtinationem electorum. Praeterea negat in homine neceſſitatem gratiae ad bonum, ſed ejus utilitatem tantum probat; negat originale peccatum; liberi autem Arbitrii vulnera infirmitatemque poſt Adamum non agnoſcit pro merito. Ad haec Auguſtino affingit non ſolum ineluctabilis atque neceſſitantis gratiae neceſſitatem, ſed etiam ſublati prorſus liberi Arbitrii enormem ſententiam. Quid facias homini ſine ullis frenis per divina Scripturarum myſteria & documenta excurrenti? Equidem meum non eſt, nec erit in tam anguſto campo oſtendere, quantum a mente divinarum Litterarum aberret Phereponus in ſuis hiſce opinionibus. Id jam praeſtitere contra alios Pherepunos innumeri Scriptores. Quod ſi Catholicorum dogmata nituntur heic auctoritate divinae Scripturae, atque antiquiſſima Traditione: diſcendum illi fuerat, intellectum captivare in obſequium revelantis Dei, & argutiis temperare, & difficultates comprimere, quas humani ingenii aut temeritas, aut infirmitas excitare ſolent adverſus exploratam Chriſti atque Apoſtolorum doctrinam, intellectu interdum difficilem. Accedit, quod in ſententia quoque Auguſtini (ſi eam Catholicis oculis legas, & Catholica interpretatione exponas) utilis eſt correptio, utiles ac neceſſariae ad Deum ſunt preces: idque ex ipſo Libro de Corrept. &

Gratia patere potest. De nullius enim salute desperare unquam debemus, donec in ista vita fuerit; & quum libere nunc fiant, quaecumque ad aeternam salutem aut perditionem fiunt, neque aliter a Deo ista praesciantur, quam libere facienda homini: hinc orationi, quam Deus misericors plerumque exaudit, & correptioni sua utilitas est, atque etiam necessitas. Quanquam vero correptionis & orationis fructum sanctus Augustinus sentiat esse tribuendum Dei gratiae, attamen non negat ille, quin hominibus Deus tantam gratiam suppeditet idemtidem, qua proxime possint, si velint, divina misericordia vires praestante, proficere ex correptione, & oratione ad Deum fusa. Totus ille est in ostendendo, nos de nostro gloriari non posse, sed gloriari in Domino debere. Beneficentiam Dei in omnes non negat ille. Catholica autem Ecclesia apertissime depraedicat, veram ac sufficientem gratiam nulli a Deo negatam, ita ut ideo tantum in se beneficii divini fructum non experiantur, qui perduntur, nisi quia Deo vocanti atque auxilianti restiterunt, atque resistunt, caussamque in se habeant, cur potentiori voce ac impulsu eos non excitet ac liberet Deus, & cur de se tantum conqueri deinde debeant, quod salutiferae vocationi, & correptioni minime obtemperarint.

Ceterum illo argumento, quod anxios habet non rudes tantum homines, sed ipsos interdum doctissimos & acutissimos viros, utitur etiam Phereponus in Augustinum, dum contendit pag. 618. ex istius sententia consequi, de futuris orandum non esse; *Nam*, inquit, *Dei decreta erga electos exsecutioni mandabuntur*, *sive ores*, *sive taceas*. *Erga reprobos nihil fiet orationibus tuis*. *Ergo desine fata Dei flecti sperare precando*. Iterum dicimus, & Pherepono denuntiamus, hallucinari ipsum, quod aeternam hominum aut praedestinationem aut reprobationem sibi fingat, ab Augustino & Catholicis omnibus ita sustineri, ut aut ad efformandum, aut ad complendum divinum decretum nihil rei habeat humana Voluntas. At dogma apud Augustinum est, sine libera hominis Voluntate, quae peccatum ante eligat, ac praevideatur eligere, neminem a Deo reprobari. Rursus etsi sine nobis, & ex mera sua misericordia, non autem ex meritis nostris, nos praedestinarit Deus, attamen sine consensu nostrae Voluntatis, atque adeo ipsa repugnante, compleri divinum illud decretum nequit. Voluntates ergo nostrae, licet in tempore positae, in oeconomia tamen aeterni consilii locum habent, sive mavis dicere, habuerunt. Et praesentia Deo jam ab aeterno fuerunt, ac sunt, quae Voluntas nostra idemtidem facit, & factura est. Ergo non *frustra*

ora-

orationes instituuntur in Ecclesia de futuris. Electorum Voluntas, dum in via est, potest velle malum, & quandoque etiam vult, quanquam in fine invincibiliter, & libera electione, bonum sit amplexura. Reproborum rursus Voluntates bonum velle semper possunt, dum in corpore versantur, & quandoque etiam eligunt, quanquam usque in finem culpa sua non sint in bono perseveraturae. Divina autem Scientia ab aeterno praevidens, ac divina Voluntas ab aeterno volens aut permittens, contingentiam ac libertatem in tempore non adimunt animis ratione utentibus. Orationibus ergo, & correptionibus nostris fit, ut aeternum Dei decretum, atque praescientia suum consequatur complementum, dum & electi ad bonum illud incitantur, quod eis per adjutorium suae Gratiae destinavit Deus, & quod sine concursu libero voluntatis eorum perfici non potest; & reprobi nihil inde proficientes, habent quod suae pertinacissimae voluntati exprobrare possint, quae contemtis correptionibus & adhortationibus, in nequitiam libere ferri voluit, & a nequitia exsurgere libere noluit.

Audi sanctum Thomam 2. 2. Quaest. 83. Art. 2. Postquam dixit, *ita inducendam esse Orationis utilitatem, ut neque rebus humanis divinae Providentiae subjectis Necessitatem imponamus, neque etiam divinam dispositionem mutabilem aestimemus*, haec alia subdit: *Considerandum est, quod ex divina Providentia non solum disponitur, qui effectus fiant, sed etiam ex quibus caussis, & quo ordine proveniant. Inter alias autem causas sunt etiam quorumdam caussae actus humani: unde oportet, homines agere aliqua, non ut per suos actus divinam dispositionem immutent, sed ut per actus suos impleant quosdam effectus secundum ordinem a Deo dispositum*, &c. Quanquam vero neque Orationes, neque correptiones ex inscrutabili, sed justo Dei consilio, profuturae sint reprobis, ita ut cum perseverantiae dono e vivis decedant; attamen Ecclesia Dei non desinit orare pro omnibus, & unumquemque ad Orationem solicitat, obtemperans Christi praeceptis. Nequaquam enim noti sunt, quos Deus secundum propositum vocavit, & quos secundum justitiam damnandos praescivit. Propterea inquit sanctus Augustinus in eodem Lib. de Corrept. & Gratia Cap. 15. *Ad nos, qui nescimus, quisnam sit filius pacis, aut non sit, pertinet nullum exceptum facere, nullumque discernere; sed velle omnes salvos fieri quibus praedicamus hanc pacem*. Idem vero Augustinus in eodem Libro agnoscit, Voluntatem nostram, dum incitatur per correptiones & adhortationes, libere posse recedere ab iniquitate, & iniquitatem fugere, & orandum ei esse Deum, ut facultatem viresque

bene agendi in tempore conferat, atque illud impleat, quod ipse ab aeterno jam statuit atque praescivit. Nostrum quippe operari in tempore, etsi ab aeterno semperque, praesens Deo fuerit, attamen non desiit esse (quod est ad nos) aliquid futurum, & libere a liberis hominibus faciendum. Neque Deus, nisi voluntatis nostrae consensus accederet, nos bene acturos praevidere potuit, quanquam nos Gratia sua praecurrente, & nostra Voluntate libero assensu consentiente, bene simus acturi, & ipse facturus sit, ut nos libere consentiamus Gratiae suae. Sed nos Deum metimur (ut hoc iterum commemorem) humanis ideis, & ejus aeternitatem atque aeternam praescientiam concipimus tanquam cognitionem, quae per infinitos annos operationem nostram praecesserit, quum tamen in Dei presentia aeternitas unum sit punctum omnia complectens, quae nobis triplici sub idea apparent, nunc praeterita, nunc praesentia, & nunc futura. Vide Augustinum Lib. 2. Quaest. ad Simplicianum, ubi non *praescientiam futurorum*, sed *scientiam* in Deo ponit, quanquam respectu ad nos habito rerum futurarum cognitio *Praescientia* in Deo soleat appellari. Quamobrem & bonum semper nobis agendum est, & improbitas evitanda, & fideliter Deo serviendum, & spes collocanda in immensa illius Misericordia ac Bonitate, neque nimis anxie investiganda est profunda illa Praedestinationis abyssus, quae Apostolo ipsi incomprehensibilis videbatur. Neque enim minus certum est, Praedestinationem nostram non e praevisis meritis nostris, sed ex misericordia Dei atque cooperatione nostra, & reprobationem contra e sola praecognita iniquitate nostra, ab aeterno fuisse in mente Dei: quam certum est Voluntatem nostram in tempore positam nulla essentiali Necessitate praevia ferri in bonum, aut in malum; & contingenter operari, sive bonum, Deo adjuvante, sive malum Concupiscentia vincente; & nos, dum adulti rationis usum habeamus, non posse aut damnari sine libera electione mali, aut salvari sine libera electione boni, ad quam praevia & cooperans gratia Dei necessaria est.

CA-

CAPUT NONUM.

Sententia de descensu Christi ad Inferos ad Fidem spectans a Pherepono improbata. Quid heic certo credendum, quid sit dubium. Psalmi XV. locus a sancto Petro laudatus Catholicorum sententiam probat. Phereponus eum Psalmi locum absone interpretatus. Davidis verba ad unum Christum referenda. Vox Hebraica Scehol *Inferos etiam, & loca animarum post corporis mortem significat. Talem ejus esse sensum in Psalmo laudato vox Graeca* Hades *a sancto Luca adbibita evincit. Alia argumenta in banc rem. Sententia Hebraeorum de Infernis animarum sedibus, &* Scehol, *eodem sensu ab Interprete Syriaco usurpata.*

D alia nunc transeamus. Dixerat Augustinus in Epist. 164. alias 99. *Dominum carne mortificatum venisse in Infernum*, idque evicerat verbis Psalmi XV. 10. & Petri in Actibus Apostolorum *Quis ergo*, tum subdit, *nisi infidelis, negaverit fuisse apud Inferos Christum?* Ad haec Phereponus: *Vel binc intelligere licet, quam periculosum sit, Scripturam velle interpretari, si necessariis subsidiis destitutus sis: primum enim in ea invenitur, quod non est; deinde acerbe damnantur, qui ea melius intelligunt.* Tandem Augustinum carpit, quod existimarit, Christi Animam in locum suppliciorum descendisse, dum corpus ejus in sepulcro jaceret, simulque illos impietatis arguerit, qui aliter sentirent. Eadem repetit Phereponus ad Epistolam 187. olim 57. In notis vero ad Cap. V. §. 2. Lib. de Fide & Symbolo ait, a Symbolo Ecclesiae Africanae, ut & a Romano, aliisque abfuisse caput *de descensu ad Inferos, quod tamen postea temere conjunctum est.* Non uni ergo Augustino infensus est hac de caussa Phereponus, quod ille Inferos in Psalmo, & Actuum loco, memoratos acceperit pro loco, in quo animae damnatorum hominum poenas luunt; sed reliquis fere Patribus irascitur & Scriptoribus Ecclesiasticis, immo universae Catholicae Ecclesiae, quae credit, & in Symbolo a tot saeculis profitetur descensum Christi ad Inferos. Ego quam brevissime potero Ecclesiam Catholicam potius, quam Augustinum, a confidenti censura Phereponi vindicare conabor.

Pri-

Primo igitur statuendum est, id tantummodo inter Catholicos constare ac ratum esse, videlicet Christum post mortem descendisse ad Inferos, & nomine *Inferorum* significata diversa quaedam loca, quo omnes hominum vita functorum Animae e corpore solutae olim deferebantur pro variis meritis. Suus erat locus justis, Christi adventum & resurrectionem expectantibus. Elysios Campos similem locum Ethnici appellabant. Suus improbis, qui & adhuc durat atquae aeternum durabit. Orcus, Tartarus, aliaque nomina ei tribuebantur ab eisdem Ethnicis. Ad priorem superioremque Infernum, in quo Patrum atque Justorum Animae detinebantur, sententia communis est, Animam Christi se contulisse. Utrum etiam ad inferiorem Infernum, seu ad impiorum loca penetrarit, & ad reliqua Inferorum ergastula, quidve ibi egerit, non aeque patet, & magna inter ipsos sanctos Patres, nedum inter Theologos recentiores, dissensio occurrit. Quod igitur ad Augustinum attinet, ille sententiam Ecclesiae de Christi descensu ad Inferos sectatus fuit, certamque habuit, & a solis infidelibus negari posse ait. In reliquis de Christi descensu ad Inferos, negandum non est, quin diu fluctuarit mens Augustini. At non omnia, quae ad hunc Symboli Articulum referuntur, ad ipsam Fidem spectant. Phereponus censere videtur, Inferos ab ipso accipi pro loco duntaxat damnatorum. Verum agnovit etiam vir sanctus, inter Inferos sinum Abrahae, quo piorum animae ante Christum e corporeis nexibus expeditae migrabant. Inquit enim Lib. XX. Cap. 15. de Civ. Dei. *Non absurde credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem a tormentis impiorum remotissimis, sed apud Inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret.* In enarratione etiam in Psalmum 85. idem Augustinus *duo Inferna* statuit, *quorum in uno quieverunt Animae justorum, in altero torquentur Animae impiorum.*

Itaque ostendendum restat, revera Christum ad aliquos *Inferos* descendisse, quod ab Ecclesia Catholica non minus, quam ab Augustino, tanquam certissimum affirmatur, a Pherepono autem tanquam falsum negatur. In Actibus Apostolorum Cap. II. v. 24. Petrus exponit Christi resurrectionem, eamque a Davide praedictam inquit iis Psalmi XV. verbis: *Quoniam non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* His potissimum verbis innititur Ecclesiae fides, dum Christum ad Inferos descendisse, atque inde etiam surrexisse tradit. Phereponus vero aliter

aliter locum illius Psalmi interpretatur, & pro *Inferno* contendit *Sepulcrum* esse intelligendum: ita enim significat apud Hebraeos vocabulum שאול *Scebol*, quo usus est eo in loco David. Habet ille in hac sententia concordes, immo Magistros, nonnullos e Novatoribus, quorum eruditio jam eo pervenit, ut pleraque Christianae Ecclesiae dogmata, licet antiquissima Traditione Patrum jamdiu sacrata, arrodat, in dubium revocet, & levibus de caussis explodat. *Ante omnia*, inquit Phereponus, *statuendum est*, *Petrum non quaesivisse in loco Psalmi id quod minime est; ideoque ex loco Psaltae intelligendus Petrus*, *aeque ac Psaltes ex sermone Petri; nec ullus est inter eos dissensus*, *quamvis cum Augustino nullo modo sentiant*. Conditionem accipimus, quam exhibet Phereponus; nihil enim apud nos certius est, quam sanctum Petrum a Psalte dissentire non potuisse, ipsumque ab omni errore immunem fuisse in Psalmi loco interpretando. Sed uti certum est, nullum inter Davidem seu Psalten, & Petrum esse dissensum, ita quoque exploratum habemus, mentem Petri ac Davidis perspectissimam divinitus esse debuisse Actuum Scriptori Lucae, adeo ut ne iste quidem falli in ea enarratione potuerit. Videamus igitur, quid David, quid Petrus, quid Lucas habeant. Verba Psaltae in Hebraico Codice ita se habere scribit Phereponus. *Non relinques animam meam sepulchro* (לשאול) *nec patieris sanctum tuum videre corruptionem*. Nunc notionem hujus vocabuli Hebraici dissimulemus, audituri prius, quid haec omnia Pherepono docente significent. *Liquet*, ait ille dictatoria voce, *hoc velle Psalten*, *sensu tralatitio*, *Deum non passurum ut occideretur*, *nam* relinquere sepulcro, *aut* pati videre corruptionem, *est sinere vulneratum quempiam*, *aut male affectum mori*. *Haec tamen verba*, *sensu proprio*, *melius in Christum quadrant*, *quem Deus passus non est in sepulcro diu jacere*, *neque in eo corrumpi*.

Male Phereponum non habeat, si dicamus, non solum ipsum & Petro Apostolo doctiorem, & Judaeis ipsis Petri auditoribus perspicaciorem velle videri: sed etiam velle nobis exhibere Petrum Linguae Hebraicae non satis peritum, & Judaeis imponentem, & ipsos Judaeos tam suarum rerum ignaros, ut sibi paterentur illudi. Si enim ea verba secundum Davidis mentem significabant, non permissurum Deum, ut ipse David vulneratus, aut male affectus moreretur: quam concinne quaeso ad Christum illa referebat Petrus; Christus mille plagis & contumeliis affectus necatus fuerat, & sepulcro datus. Num ergo persuadere auditoribus suis potuisset Petrus, haec

de

de Christo necato dici, quae Davidi a morte liberando, & nondum in sepulcrum illato competebant? Quando ipse Petrus instabat, Christum inquiens e mortuis surrexisse, idque a Psalte iis verbis praedictum: infideles ac pervicaces Judaei, quos tunc alloquebatur Petrus, continuo respondere poterant, si eis cor & scientia Phereponi fuisset: diversum plane aliumque esse eorum verborum sensum, & nihil facere cum resurrectione Christi. Liquebat enim Hebraicae Linguae vel leviter peritis (si Pherepono credimus) non de mortuo aliquo suscitando, sed de vivo a morte servando loquutum fuisse sanctum Regem, idque proprie illum locum sonare, quanquam tralatitiis verbis conceptum. Quid ad haec Petrus? Frustra se contorsisset, arbitror; nihilque profuisset cum Pherepono dicere, ea verba *melius in Christum, sensu proprio, quadrare, quem Deus passus non est in sepulcro diu jacere, neque in eo corrumpi*. Nam primo negare potuissent, haec metaphorica esse; atque ita explicuissent eadem verba: *Quoniam non sines animam, meam* descendere, venire (quae verba suppleri non immerito possunt) *in sepulcrum*. לשאול *lisciol; non dabis sanctum tuum videre foveam*. Quae phrases proprio, non tralatitio sensu, etiam in Davidem non moriturum quadrassent. Tum subdere poterant, etiamsi haec metaphorica essent, nihil tamen aliud sonare, quam quod Phereponus censet, nempe, non permissurum Deum, ut aliquis moreretur, & sepulcro traderetur: quae nullo pacto conveniunt in Salvatorem nostrum. Ac proinde Petrum arguissent atque irrisissent, quasi in suam rem divinis abuteretur Scripturis, & verba neque fortuito, neque consulto congruentia in suam sententiam contorqueret.

At absit ab Apostolo tanta ignominia, tanta suae Linguae inscitia quibus notis ipsum Phereponus incaute aspergit. Ea erant Davidis in illo Psalmo verba, quae unicum germanum sensum haberent in ipsius etiam Davidis mente, & hic sensus uni Christo seu Messiae poterat ac debebat accommodari. Audiamus Apostolum ipsum de Jesu loquentem. *Quem*, inquit, *Deus suscitavit, solutis doloribus Inferni, juxta quod impossibile erat, teneri illum ab eo. David enim dicit in eum: Providebam &c. Quoniam non derelinques &c.* Tum ostensurus haec de uno Christo praedicta fuisse, ita loqui pergit. *Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos, de Patriarcha David, quoniam defunctus est, & sepultus, & sepulcrum ejus est apud nos usque in bodiernum diem. Propheta igitur quum esset &c. Providens loquutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in Infer-*

Inferno, *neque caro ejus vidit corruptionem*, &c. Heic meridiano sole clarius est, Petrum pro confesso atque explorato apud omnes Judaeos sumere, ea Davidis verba unice significare, quempiam vere jam mortuum ad vitam postea revocandum, ejusque carnem in sepulcro non esse corrumpendam. Evidens erat, Davidem e vita concessisse, ejusque cadaver in tumulo ceterorum more fuisse in tabem resolutum, cujus rei testis adhuc erat superstes illius tumulus. Quare non de se Propheta loquutus fuerat, sed quidem de Messia, quem Apostoli omnes aliique fideles e mortuis resurrexisse compertum habebant. Ac propterea quis non videat, quam longe a Petri mente Phereponus abeat, & quam temere verba Psalmi interpretetur?

Sed optimos Auctores suae in interpretando Scriptura consuetudinis Phereponus fortasse laudabit. Theodorum videlicet Mopsuestenum, quem in Collat. IV. Patres Concilii Constantinopolitani II. idcirco etiam diris devoverunt, quod hunc eumdem Psalmi locum, aliaque de Christo praenuntiata argutis interpretationibus alio referri posse doceret. (a) Hugonem Grotium adferre etiam poterit, virum alioqui eruditissimum (ut nihil de Socinianis Scriptoribus dicam), cujus ea fuit sententia, universis de Christo Prophetiis duplicem inesse sensum, quorum alter & primarius ad Historiam temporis quo Prophetae vixerunt, alter & secundarius ad Christum sit referendus. Quae opinio, quia nullo discrimine Prophetias omnes complectitur Christo accommodatas, quam absurda sit, & quam male se regat, vel ex hoc loco liquere potest, ut pluribus aliis parcam. Ita enim Davidis Prophetiam in Christum e mortuis suscitatum convenire Petrus ait, ut nullo pacto ad Historiam Regii Prophetae referri posse pro re evidenti statuat. Quis autem Petro cum Davide consensus, ubi eisdem verbis unam rem iste, alteram ille penitus diversam significare volunt? Quis Judaeorum tunc non potuit frustrari rationem Apostoli, si eo tempore aut obtinuisset, aut succurrisset, interpretatio Phereponi? Quis adduci ad Christum, cujus resurrectionem a mortuis per adeo dubias, incertas, facileque eludendas Prophetias Apostolus Petrus probare conabatur? Et tamen ex ipsis Judaeis tria millia ad Christum eo die conversa fuere: tantam vim habuere Petri argumenta ex ipsis Psalmorum verbis petita. Sed ul-

(a) Solide simul atque erudite hoc argumentum pertractavit P. *Franciscus Baltus* e Soc. Jesu in Opere Gallice inscripto, *Defense des Propheties*, Parisiis edito ann. 1737. ad confutandos in primis *Grotium* & *Simonium*, impium Socinianorum de Prophetiis sistema, incaute nimis amplexos. Locum autem Psalmi XV. a *Muratorio* heic propugnatum, acriter *Baltus* defendit, Operis laudati Tomo I. Cap. V. & Tomo III. Cap. XXVI.

tra non juvat urgere consectaria & incommoda temerariae istius sententiae; nos enim vocat altera quaestionis nostrae pars.

Stat igitur, locum illum Psaltae ad Christum mortuum esse referendum, cujus Animam Deus derelicturus non erat in Inferno. At Phereponus una cum aliis Novatoribus pro *in Inferno* contendit vertendum esse *in Sepulcro:* vox enim שאול *Scebol*, perpetuo Linguae Hebraicae usu, significat *Sepulcrum*. Catholici contra retinendam heic esse *Inferni* vocem persuasum habent, qua heic non Sepulcrum, sed sedes & loca hominum vita functorum significantur; sive isti in Abrahae sinu, hoc est in requie, fuerint, sive in gehenna, hoc est in poenis. Vocabulum autem שאול *Scebol* non negamus, quin pro *Sepulcro* seu loco humatorum corporum, saepe accipiendum sit in sacris Libris antiquae Legis; sed per illud etiam significari dicimus Inferna illa loca, & sedes quo mortuorum Animae deferebantur, Christi adventum, & postremum saeculi judicium expectaturae. Consentire in hanc rem mihi videtur & ipse Phereponus, cui vox ista significat non solum *Sepulcrum*, sed etiam *locum aliquem sub terrae superficie*, *aut certe statum ac conditionem mortuorum*, *quaecumque sit;* quamvis ipse statim addat, *nunquam locum peculiarem malorum suppliciis attributum* per eam designari, qua de re nunc disputare nolumus. Certe *Scebol* indefinita quaedam vox est, & loca subterranea designat, atque adeo mortuorum statum atque ergastula. Quare non tam erudite quam prudenter illos fecisse reor, qui eam vocem Latine reddentes, potius quam *Sepulcrum*, semper *Inferos* aut *Infernum* transtulere, voces indefinitas; has enim postea explicare liberum erat aut pro corporum, aut pro animarum sede post discessum e vita, prout Scripturae sensus, rerumque contextus, & alia argumenta ab Interprete poscerent. Nam cur exempli gratia Gen. XXXVII. v. 35. ubi Jacob dicit: *Descendam ad filium meum lugens in Scebol*, hanc vocem vertas in *Sepulcrum?* Putabat Jacob filium suum mortuum, & a feris devoratum, Sepulcro caruisse. Non igitur ad illum sepultum se esse descensurum, suaque ossa cum filii ossibus se esse compositurum sperabat, quum ossa illius nullo sepulcro condita arbitraretur. Inquit ergo Jacob: *Descendam ad filium meum lugens in Infernum*, ut post Graecam vulgata Versio habet, hoc est, eum in locum, quo hominum animi a corpore soluti abeunt, & quo non dubitabat pater, quin suus filius se praecessisset.

Nunc quaeramus, an *Scebol* in laudato Psalmo XV. vers. 10. accipi debeat pro Corporum Sepulcro, an pro Animarum post mor-

tem

tem ergaſtulo. Poſtremam ſignificationem eſſe praeferendam, totius Chriſtianae Antiquitatis conſenſus ſuadet & clamat. Juſtinus, Irenaeus, Origenes, Clemens Alexandrinus, Euſebius, Athanaſius, Baſilius, Nyſſenus, Nazianzenus, Epiphanius, Chryſoſtomus, Cyrillus Hieroſolymitanus, & alii e Graecis innumeri. Tum Tertullianus, Hilarius, Ambroſius, Hieronymus, Rufinus, Auguſtinus, & alii inter Latinos quamplurimi: tum ipſa Concilia, & Symbola ab omnibus Catholicis immo Chriſtianis omnibus recepta, Chriſti deſcenſum ad Inferna animarum domicilia crediderunt, & per Saecula XVI. praedicarunt, & ex hoc potiſſimum loco intellexerunt. Negantes vero talem ſententiam, Haereticis atque infidelibus omnium ore adjuncti fuere. Tanta, tamque vetuſta Patrum & Chriſtianorum Traditio atque conſenſio, non id ſolum roboris habet, ut Catholicorum quemlibet ſuae profeſſionis conſcium ita ſentire jam cogat, ſed ipſos etiam Traditionis & vetuſtatis nuperos contemtores, impudentiae ac temeritatis arguit, quod aliter audeant affirmare. Nam quum inter Novatores ſinceriſſimi fateantur, ſignificationem vocis *Scebol* ambiguam eſſe, & deſignari per illam, ſtatum quoque & ſedes ſpirituum humanorum poſt corporis mortem: certe nullam ipſi adferunt urgentem rationem, quare in Pſalmo XV. vox illa ſignificare non poſſit id, quod Eccleſia Catholica omnium temporum cenſuit. Rurſus quum apud omnes aequos rerum aeſtimatores veriſimile ſit, antiquiſſimos Eccleſiae Patres eam non ſuo marte procudiſſe opinionem, ſed expoſuiſſe, qualem ab aliis Majoribus, atque adeo ab ipſis Apoſtolis, veluti per manus acceperant: quis non videat, potiori jure antiquis illis teſtibus rem adeo diſerte affirmantibus, quam novitiis hiſce Criticis ſine ratione valida negantibus, habendam eſſe fidem? Accedit, quod ex iis etiam vetuſtis Auctoribus tres ſaltem Hebraeam calluere Linguam, Origenes, Hieronymus, & Epiphanius & cum ſui aequalibus Rabbinis verſati, notionem vocis *Scebol* ignoraſſe cenſendi non ſunt. In re autem a noſtris temporibus adeo remota, quum de notione vocis agatur, quae ab hominum uſu & arbitrio pendet, exigit prudentia, ut vetuſtioribus potius eruditis, quam recentioribus credamus.

Quod tamen omnem dubitationis cauſſam auferre poteſt ac debet, eſt ipſa ſancti Lucae narratio in Act. Apoſtolorum Cap. 2. v. 27. Verba Pſalmi Graece reddita ſic ille exhibet; *ὅτι ὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μυ εἰς ἅδ υ ὐδ ἐ δώσεις τὸν ὅσιόν συ ἰδεῖν διαφθοράν. Quoniam non derelinques animam meam in Hadu, neque dabis ſan-*

ctum tuum videre corruptionem. Pro iis εἰς ἅδυ, LXX. Interpretes, quorum versionem Lucas usurpasse videtur, habent εἰς ἅδην, *in Haden*. Quid autem sit ἅδης, quidque eo vocabulo apud Graecos omnes significaret, inter ejus Linguae peritos constare facile potest. Nativa sua significatione *Plutonem* designabat: Homerus Iliad. O. Ζεὺς καὶ ἐγὼ τρίτατος δ' Αΐδης ἐνέροισιν ἀνάσσων *Jupiter, & ego, tertius autem Pluto Inferis imperans*. Quandoquidem in Plutonis ditione subterranea quaeque loca esse credebantur, hinc *Hades* Inferna ipsa loca appellata sunt, quo Ethnici mortuorum Animas illabi putabant, Judaeis & Christianis in ea sententia concordes. Itaque εἰς ἅδυ (quod in citato Cap. Act. legitur) nihil aliud est, quam *in domo Hadis*, seu *Plutonis*, subintelligendo δόμον, seu οἶκον, pro ἐν οἴκῳ δυ, ut ex aliis exemplis confirmari potest. Idem Homerus Odyss. k. ἱνέσθαι εἰς Αΐδαο δόμυς καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, *Venire in Plutonis domum, & tenebricosae Proserpinae*. *Domus Plutonis*, seu *Inferni*, pro Graecorum more non *Sepulcrum*, sed *Inferos* significat, hoc est geminas illas subterraneas sedes, quibus, uti diximus, Animae e corporeis nexibus expeditae claudebantur, quietis loca piis, poenarum vero impiis. Proinde constans regula est, usitatissimam & communem olim ejus nominis *Hades* vim *Inferos* sonasse, qualem nos descripsimus, aliasque interpretationes aut paucis fuisse, aut nulli cognitas, sive usurpatas. Quibus constitutis, jam qui se Christianos dicunt, ac in eo Psalmi loco vocem *Scebol* pro *Sepulcro* proterve accipiunt, nihil minus facere mihi videntur, quam Lucam, Scriptorem divino afflatu proculdubio, plenum ignorantiae atque inconsiderantiae arguere, suamque Criticam eruditionem scientiae ac judicio Apostolorum praeponere. Aut enim perspecta Lucae non fuit notio vocabuli *Scebol* & *Hades*: & tunc ex opinione Novatorum consequitur, heic eum suam eruditionem & scientiam, immo divinum Spiritum defecisse; siquidem, si istis credimus, *Scebol Sepulcrum* tantummodo significat; *Hades* vero, ut nos statuimus, pro *Inferis* perpetuo Linguae Graecae usu accipitur. Sin autem Lucas novit, *Scebol* significare Sepulcrum, quomodo ab inconsiderantiae nota liberari vir θεόπνευστος potest, qui quum facile per dictionem Graecam τάφος hoc est *Sepulcrum*, aut per alias Graecis usitatas voces, reddere posset Hebraicum *Scebol*, tamen usurpare voluit vocem ἅδης, quae rem aliam a *Sepulcro* designat? Nonne hoc erat certissimum errandi fundamentum praebere Graecis Lectoribus, qui Hebraica ignorantes, vocem *Hades* pro suo more interpretaturi fuissent? Quod si Patres

in ea

in ea interpretatione errarunt (uti Novatores affirmare audent:) nonne in Lucam resilit culpa, qui aliis tam facile poterat debebatque se explicare verbis, dum Graecos homines erudiendos susceperat?

Verum, inquit Phereponus, *Graeci Interpretes, qui LXX. dicuntur, Gentilibus non una in re sese attemperarunt, & Lucas versioni Graecae adsuetus, & scribens in gratiam Graecorum, adhibuit locutiones LXX. Interpretum.* Quasi, si vera sunt, quae de hac quaestione Phereponus habet, minus errarit sanctus Lucas, quam Graeci Interpretes. Si istorum Versio in eo loco Psalmi *incommoda* erat (quo honesto vocabulo Phereponus infidelem ac ineptam significare, ut arbitror, voluit): quam fidem amplius ac venerationem debebimus Lucae, sine judicio incommodam nobis ac falsam, interpretationem obtrudenti, & praebenti certam nobis ansam erroris? Talia incommoda, talia absurda atque consectaria manifeste devorare coguntur Novatores, quoties nihil sibi religioni ducunt, aliter atque Ecclesia Catholica & sancti Patres, illum Psalmi & Actorum locum explicare. Quodnam vero nomen istos manet, qui tam male consulunt divinorum Auctorum dignitati ac fidei, ut ingeniorum suorum libidini & eruditioni, ambitiose non minus quam incaute, satisfaciant? At a Christiano Interprete tantum crimen absit. Nisi Lucam errantem velimus, nuperam hanc interpretationem abjicere, errorisque accusare necesse est. Dissentire inter se, atque errare non possunt Psaltes, Petrus, & Lucas. *Scebol* significare *Inferos* potest, seu Animarum post corporis mortem subterraneas sedes. Manifeste pro *Inferis* idem vocabulum sanctus Lucas accipit. Ergo quin illic *Inferi* tantum designentur, nullus Christianorum negare potest ac debet.

Et ista quidem ea sunt, ut vincant Christiani hominis animum. Quum tamen argumentum hoc, ut Logici ajunt, sit a posteriori, vincere quidem Christianorum omnium animos debet, rem tamen nonnullis etiam Christianis persuadere fortasse non valet. Certe non continuo persuadebit incredulis atque Gentilibus. Quamobrem hos quoque appellamus, judicesque in medio statuimus; certum quippe est nobis, ipsos quoque in nostram sententiam, si aequos se praebeant, esse concessuros. In laudato Psalmo Catholici *Inferos*, Haeretici quidam *Sepulcrum* significari contendunt. Quid habent postremi, quo suam opinionem firment? Nihil profecto solidi; quamvis enim *Scebol* pro *Sepulcro* saepe in sacris Litteris accipiatur, negare tamen non audent, quin mortuorum etiam statum ac loca aliquando significet, & saepe significare possit. Tum nullum

adferunt

adferunt vetuſtum Scriptorem ſuae in hoc Pſalmo interpretationis vindicem ac teſtem, qui *Sepulcrum* potius, quam *Inferna animorum a corpore ſolutorum loca*, heic moneat eſſe accipiendum. Quid nos contra? Quum heic de Linguae jamdiu obſoletae ac mortuae vocabulis agatur, eorumque vim ac notionem veteres magis Hebraeae Linguae periti, quam recentiores, intellexiſſe credendi ſint, iique potiſſimum, qui florente adhuc Hebraeorum Republica vixerunt: nemo non videt, eam eſſe praeferendam ſententiam, quae antiquiſſimis hiſce teſtibus nitatur. At nos Catholici praeter quoſdam veteres Patres, Hebraicae Linguae deditos, antiquiſque Rabbinis in eo ſtudio uſos, Lucam ipſum omnium vetuſtiſſimum damus, qui in hoc ipſomet laudati Pſalmi loco *Inferos*, non autem *Sepulcrum*, vocabulum *Scebol* interpretatur, dum per vocem ᾅδης illud reddit, quae, ſicuti vidimus, *Inferos* conſtanter pro Graecorum more ſignificabat. Numquid vero in Lucam erroris ſuſpicio cadat? Ab omni veriſimilitudine id prorſus abhorret. Non heic Graecam, uti appellatur, LXX. Verſionem aut laudare aut tueri eſt animus. Lucam tuemur, non ipſam Verſionem; nam quum illam in hoc loco ſuam fecerit Lucas; neceſſarium eſt, aut ſaltem veriſimillimum, eam ibi recte expreſſiſſe vim vocabuli Hebraici, mentemque Prophetae; non enim aliter ejus ope ſanctus Lucas uſus fuiſſet. Apoſtoli quoque eamdem ſaepe Verſionem uſurparunt; quod facientes, ineptum ſit ſuſpicari, eos neſciiſſe, an Graeca Hebraicis vere conſentirent. Hebraei erant, ſuaeque Linguae ſatis periti. Ubi a Codicibus Hebraicis Graeca diſſonabant, ignorare iſti non poterant; ((a) quod ſi) non ignorabant, quis eos Verſionem pravam adhunc obtruſiſſe vel ſuſpicetur? Innumeri tunc erant, qui fraudem hanc, uti Linguae utriuſque periti, potuiſſent, & uti Chriſtianorum acerbiſſimi hoſtes, voluiſſent aperire. Aut numquid, ut ſe Graecis attemperarent, errores ſibi notos, errorumque cauſſas diſſeminare voluiſſe putandi ſunt.

Idem de Luca dicendum atque ſentiendum. Ut ut litteris Hebraicis ille operam dederit, profecto nunquam veriſimile eſt, ipſum adeo in illis hoſpitem fuiſſe, ut infidam Verſionem potuerit voluerítque uſurpare: Acta Apoſtolorum memoriae mandabat, idque Pauli ipſius, ut quidam tradunt, conſilio ac juſſu. Individuus ejuſdem Apoſtoli comes diu fuit, verſatuſque eſt cum aliis Apoſtolis, ac viris utriuſque Linguae gnaris; ab Apoſtolis, ac ab ipſo Petro audire potuit verba in concione Hieroſolymitana olim pronunciata. Quei fieri

(*a*) Al. *ſique*.

fieri potuit, ut ille neminem unquam interrogarit, nemo illum monuerit de infida eo in loco Versione Graecorum? Nemo id credat, & de Libro, quem Lucas, & Apostoli, & Apostolici viri, ad certam Christianorum eruditionem relicturi erant, & de Scriptore qui in exordio Evangelii sui profitetur, se nihil scribere, quod a principio diligenter assequutus non fuerit, *sicut ei tradiderunt, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis*. Accedit, quod Paulus resurrectionem Christi confirmaturus, laudare & ipse solebat Psalmum XV. uti enim testis est idem Lucas Act. Apost. XIII. 34. ita Apostolus ajebat: *Quod autem* (Deus) *suscitavit eum* (Christum) *a mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit &c. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. David enim, &c. voluntate Dei dormivit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem*. Heic Apostolus priorem partem versiculi praetermittit, in qua *Hadis*, seu *Scebol* mentio habetur. Attamen hinc liquere potest, tritum ore Apostolorum eum Psalmi versiculum fuisse ad evidenter ostendendam Christi resurrectionem e mortuis, & Paulum etiam eo loco secundum LXX. Versionem uti consuevisse, quum Hebraeos Hellenistas alloquebatur, quales erant habitantes Antiochiae Pisidiae, ad quos fuit memoratus a Luca Pauli sermo. Quare nihil verisimilius, quam quod Lucas illius loci sensum probe perspectum habuerit, atque intellexerit vim eorum verborum tum in Graecis tuum in Hebraicis Codicibus. Non video autem, quei cum recti judicii legibus eorum opinio componi possit, qui Apostolos a perversa ac falsa Versione abstinere consulto noluisse ajunt, ut sese Graecis ad eam assuetis attemperarent. Quasi non idem sit ac dicere, Apostolos consulto voluisse auditores suos in pristinis erroribus confirmare, aut novis imbuere. Postremo quidquid possit inconsultum adversariorum bellum adversus eruditionem ac judicium sancti Lucae, nihil aliud sibi spondere potest, quam quod ille non satis Hebraeam Linguam calluerit, aut vim vocabuli *Scebol* assequutus non fuerit: quae tamen omnia veri numquam videbuntur similia. At quando hoc etiam obtinerent, num obtinere etiam poterunt, Lucam ignorasse vim vocabuli *Hades*, eique Graecae Linguae scientiam praeripient? Id quidem non audeant. Verum id satis est nobis, & satis futurum est cuicumque judici aequo. Nam quum Lucas *Christi animam non relictam in Hade* affirmet, quae verba Graece peritis sonant, Christi Animam e corpore solutam ad *Inferos* migrasse,
ibique

bique diu non permansisse: semper restat, Lucam id credidisse ac tradidisse, quod nos credimus, & universa semper Ecclesia tradidit. Quod, inquam, Lucas ea de re didicerat ab Apostolis, Graeca illius verba plane significant, quae ipse procul dubio intelligebat; & quamquam non constaret, Scriptori huic sat cognita fuisse Hebraica Psaltes verba, id unum sequeretur, Lucam in eo Psalmi loco rem inutiliter quaesivisse ac invenisse, quae illic non erat, sed quam tamen ipse aliunde certam hauserat, atque alte animo praeceperat. Etenim nisi persuasum id ipsi antea fuisset, Graece peritus ab ea locutione sese abstinuisset, quae descensum Animae Christi ad Inferos Graecis Lectoribus aperte atque ex suo instituto persuadebat, semperque in posterum persuasit. Si ergo saltem constat, Lucam de Christi ad Inferos descensu non dubitasse: quid nos amplius ea de re dubitare pergimus? Hoc unum est, quod potissimum quaerimus, & scire volumus, & hinc ediscimus. Haec summa litis nostrae: num Lucas noverit, crediderit atque tradiderit, Animam Christi ad Inferna loca migrasse. Id autem credidit sanctus Lucas. Diversa quaestio est, an Hebraicas voces Scriptor Actorum probe intellexerit, & probe reddiderit. Quae tamen moneo, non quod Lucam adversariis in hac altera quaestione relinquam, & hallucinatum putem, aut verear; sed ut quod maxime quaerendum sit, ipsi tandem intelligant, quo facilius a certis constitutis ad incerta explicanda progrediamur.

Sed ne cui scrupulus adhuc & dubitatio supersit, an revera per vocem *Hades*, *Inferos* designare Sanctus Lucas voluerit, age, rem in meliori lumine collocemus. Quaeramus, quam potestatem notionemque voci illi ᾅδης Lucas, & reliqui Judaei Graece loquentes, olim subjicerent, hoc est, quid eo nomine intelligerent. Nobilissimus Judaeorum Historicus Josephus id manifeste nos docebit. Auctor ille est Lib. 18. Cap. 2. Antiquit. Jud. tres inter Hebraeos a multis temporibus exstitisse Sectas, Pharisaeorum nempe, Sadducaeorum, atque Essenorum. De Phariseis haec habet: Ἀθάνατόν τε ἰσχὺν ταῖς ψυχαῖς πίστις αὐτοῖς εἶναι καὶ ὑπὸ χθονὸς δικαιώσεις τε καὶ τιμὰς οἷς ἀρετῆς ἢ κακίας ἐπιτήδευσις ἐν τῷ βίῳ. *Animas autem immortales esse credunt, & sub terris earum poenas ac praemia dari, prout virtutis vitiorumve studium illis in vita fuit.* Tum addit, perpetuis carceribus illic improbos constringi, piis autem facilem esse ad vitam reditum. Pharisaei potissima & doctissima Judaeorum pars erant. Illis eorumque opinionibus populus adhaerebat, adhaesit & olim Paulus, ita ut quidquid ad solemnes precationes cultumque

divinum

divinum attinebat, secundum horum interpretationem ac praescriptum fieri soleret. Hanc etiam de immortalitate Animae sententiam tuebantur Esseni, solis Sadducaeis contradicentibus, quorum & numerus exiguus, & auctoritas contemta. *Sadducaei*, inquit ipse Lucas Act. Apost. XXIII. 8. *dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum*, hoc est mentes humanas a corpore expeditas amplius non vivere. *Pharisaei autem confitentur utraque*. Quare dubitandum non videtur, quin communis Judaeorum sententia foret, Animas post corporis mortem in Inferna loca deferri, sive ad requiem, sive ad tormenta. Eo pertinent, quae de ipsis Judaeis habet Tacitus Lib. 5. Hist. *Corpora condere, quam cremare e more Aegyptio. Eademque cura, & de Infernis persuasio*. Status ergo animarum earumque sedes, uti Josephus testabatur, erat ὑπὸ χθονὸς *sub terra*, atque adeo ἐν ἅδου *in Inferis*. Clarius sese explicat idem Josephus alibi. De iisdem Sectis loquens Lib. 2. Cap. 12. de Bello Jud. postquam Pharisaeis laudata nuper placita tribuit, haec de Sadducaeis subdit: ψυχῆ τε τὴν διαμονὴν καὶ τὰς καθ' ἅδου τιμωρίας καὶ τιμὰς ἀναιροῦσι, *Animae vero immortalitatem, & in Hade*, seu *Inferno*, vel *supplicia vel praemia negant*. En quid Judaeis Graece loquentibus esset ἅδης, Non utique *Sepulcrum*, sed locus Animabus e corpore solutis destinatus, ut ibi vel poenas vel praemia pro meritis reciperent. Eamdem prorsus Christianorum sententiam fuisse, omnia antiquitatis monumenta testantur. Paulus ipse in Act. Apostolorum Cap. XXIII. cum Pharisaeis hac de re se consentire clamabat. Situs erat hic locus ὑπὸ χθονὸς *sub terra*, mirabili plane, & vero, quanquam incognito divinae potentiae artificio. Id quoque Christianis persuasum fuit, & aperte ab Apostolo innuitur ad Philipp. II. 10. quum ait: *Ut in nomine Jesu omne genuflectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum*, ἐπουρανίων, δὲ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. Ubi vides καταχθονίους appellari, hoc est *subterraneos*, eam gentem, cujus Animae in geminis Inferis, piorum nempe ac impiorum, claudebantur.

Ab antiquis mutuati recentiores cum Graeci tum Latini significationem istam, vocabulis τοῦ Ἅδου, atque *Inferorum* uti perrexerunt, ut ea quoque loca exprimerent, quibus piorum Animae post mortem purgandae detineri ex Orthodoxae Ecclesiae Traditione creduntur. Quare non satis recte Graecos Christianos Schismate a nobis sejunctos culpare visus est mihi Thomas Smithus in Epist. *de Graecae Ecclesiae hodierno statu*, ubi illos in *errorem Origenicum de*

Animabus impiorum ex Inferno tandem liberandis (a) *prolapsos* ſuſpicatur, eo quod in Confeſſione dogmatica ſcribant, Βέβαια πολλοὶ ἀπὸ τὺς ἁμαρτωλὺς (ita illic ſcriptum lego) ἐλλϑερωνυνται ἀπο τῶν δεσμῶν τοῦ ἅδυ, *&c. Certo multi peccatores a vinculis Inferni liberantur*, &c. videlicet, uti ſubdunt, *propter viventium pia opera & eleemoſynas, & Eccleſiae pro iis fuſas orationes, & potiſſimum propter incruentum Sacrificium*, &c. Non eſt illic ἅδης proprie *gebenna*, ſive aeternus damnatorum locus, ſed quidem clauſtrum illud, quod nos Latini *Purgatorium* appellamus, Graeci vero Schiſmatici nomine quidem negant, at cum Patribus re affirmant. Quod ſi etiam pro *gebenna* accipere velis, nihil moramur; adhuc enim apud Graecos ſtare vides Catholicum Dogma de Animabus quibuſdam levium peccatorum reis, & poſt mortem in aliquo tormentorum loco purgandis. Et certe de ſitu eorumdem locorum diſputare adhuc nefas non eſt. Ceterum potuiſſet nobis etiam hanc inurere notam Smithus, quum in Latina quoque Liturgia, quando preces Deo offeruntur pro piis vita functis, dicatur: *Domine Jeſu Chriſte libera animas omnium Fidelium defunctorum de poenis Inferni*, &c. Verum, uti diximus toties, Orientalibus vox Ἅδης, Occidentalibus vocabulum *Inferi* modo piorum, modo impiorum ergaſtulum poſt mortem ſignificabant, & adhuc ſignificant.

In alterum autem ex his ergaſtulis demerſum poſt mortem fuiſſe *Divitem* illum, cujus Hiſtoriam aut Parabolam refert Chriſtus, ex ipſo Luca diſcimus in Evang. Cap. XVI. 22. *Mortuus eſt autem & dives, & ſepultus eſt in Inferno. Elevans autem oculos ſuos, quum eſſet in tormentis*, &c. Ex omnium conſenſu qui heic memoratur *Infernus* a ſancto Luca, & vocabulo τοῦ ἅδυ exprimitur, nihil aliud eſt, quam poenarum locus, quo impiorum Animae poſt diſceſſum e vita truduntur. Quare hinc etiam aperte colligitur, quam notionem in auditorum animo excitare ſoleret ea vox *Hades*, quidve per

(a) *Thomas Smithus* Graecis hodiernis exprobrans *errorem Origenicum de animabus impiorum ex Inferno tandem liberandis*, ad mentem revocat Opus lectu dignum P. F. *Joannis Vincentii Patuzzi*, inſcriptum *De futuro impiorum Statu Libri tres*, quod Veronae prodiit 1748. in 4. ubi nonnulla videas a *Smitho* in laudata Epiſtola tacta. Siquis autem ad illius Operis lectionem accedat, ea perlegat quae *Joannes Lamius* in *Nov. Litter. Florent.* anni 1749. num. 2. col. 24. & num. 6. col. 91. & num. 10. col. 157. erudite obſervat. Verum quidem eſt, auctorem *Hiſtoriae Litterariae Italicae* in *Lamium* inſurrexiſſe, ejus obſervationes infirmaſſe ratum. At hic ſuam ſententiam propugnavit anno inſequenti in iiſdem *Nov. Litter.* num. 30. pag. 43. Moneo inſuper ex *Memoriis Trevoltinis* menſ. April. 1749. & Maii art. LV. D. *Sinſartum* argumentum huic affine pertractaſſe, edito Argentorati 1748. in 8. Opere, cui titulus; *Defenſe du Dogme Catholique ſur l'eternité des peines*.

ve per eam significare vellent Judaei Hellenistae, & quam vim ipsi tribueret sanctus Lucas. Sed ne cui succurrat cavillationibus elevare, atque eludere istius loci robur, quasi *Infernus* heic pro *Sepulcro*, aut pro mera hominis sepultura accipi possit, necesse est animadvertere, hoc in loco non satis respondere Graecis exemplaribus versiculos vulgatae Versionis, atque inde factum esse, ut heic minus aperta sit Evangelistae mens. At in Graecis haec ita se habent v. 22. Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. Tum sequitur ver. 23. Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, &c. hoc est: *Mortuus autem est & dives, & sepultus est. Et in Hade, seu Inferno, elevans oculos suos*, &c. Graece omnia exemplaria in hanc lectionem consentiunt, tum Clemens Alexandrinus, Origenes, aliique Graeci Interpretes. Sic etiam nonnulli Manuscripti Codices Latini legunt, & Augustinus, aliique olim legebant. Accedit, (& (a) post Graecum Textum) in primis audienda est Syriaca Versio, cujus verba placet afferre. Ita ergo Lucam exprimit Interpres ille, מית עתירא : ואתקבר דכר משתנק בשיול. Idest: *Dives mortus est, & sepultus est. Et quum cruciaretur in Inferno*. Quanta veneratione digna sit haec novi Testamenti versio, Eruditis compertum est: Ejus antiquitatem ad Apostolicum usque aevum referre quidam non dubitarunt. Quare *Inferna* impiorum ergastula proculdubio apud sanctum Lucam memorari vides, & per vocem *Hades* significari. Sed aliam insuper magni momenti rem nos edocet hic idem Syriaci Interpretis locus. Nam quod Lucae est ἐν τῷ ᾅδῃ, Interpreti est בשיול *besciol*, hoc est, *Hades* redditur per *Scebol*. Illud autem exploratum est, Syriacam hanc Linguam, seu Syro-Chaldaeam, Christi & Apostolorum aevo inter Judaeos Hierosolymitanos finitimosque etiam populos vernaculam fuisse. Eadem uti consuerunt Christus ipse, ac Apostoli, quum alloquebantur plebem. Haec autem, si serio pensentur, maximo sunt argumento, & Christum in ea narratione *Inferos*, seu tormentorum loca per vocem *Scebol* expressisse, & sanctum Lucam pro Animarum sedibus subterraneis eamdem vocem accepisse tum in laudato Psalmo XV. tum in Petri concione; sequutumque in ea interpretatione fuisse traditionem Judaici populi Syriace loquentis, sicuti in usu vocis *Hades* mentem apertam sequebatur Judaeorum Graece loquentium, & Infernas animarum sedes eo vocabulo designantium.

(*a*) Al. *& post Graecam* Respiciebat Auctor sic scribens, ad verba subsequentia, *Syriaca Versio*. Sed errorem suum agnovit: nam Novi Testamenti exstat quidem Syriaca Versio, aliaeque nonnullae Orientales: sed Graeca nulla, quum Graecus Textus sit originalis.

Post quae necesse est protervus sit Academicorum discipulus, & par infidelibus, non autem Christianus, qui negare pergat, constitutum, creditumque a sancto Luca descensum Animae Christi ad Inferos. Itidemque est heic agnoscere consuetam Phereponi confidentiam, qui temere conjunctum Symbolo fuisse ait placitum istud. Talem sententiam nunc nos quaerimus, & evidenter expressam repetimus in verbis & mente illius Scriptoris, quem fidum Interpretem Christi atque Apostolorum Interpretem Spiritus Sanctus elegit. Tota Christianorum antiquitas eandem illic sententiam vidit, & Traditioni consonam statuit, & Gnosticorum, Arianorum, Eunomianorum, ac in primis Apollinaristarum erroribus opposuit. Eo etiam retulit Apostoli verba ad Ephes. IV. 9. ubi Christus dicitur descendisse *εἰς κατώτατα, κατώτερα μέρη τῆς γῆς in infimas seu inferiores partes terrae*, unde & ascendit *captivam ducens captivitatem:* quibus verbis innuit Apostolus, Christum descendisse, non in superficiem terrae, ubi degunt mortales, non in sepulcrum paucis ulnis ab hac superficie remotum, sed in profunda terrae penetralia, unde Sanctorum Animas, quas alibi *καταχθονίους* appellatas ab ipso Paulo vidimus, eduxit, & in caelum subinde intulit. Ad eandem rem Ecclesia docet, pertinere posse alia sacrarum Litterarum loca, quae vicissim dant accipiuntque lucem ex Actorum Cap. II. & apud Catholicos Polemicae Theologiae illustratores occurrunt. At Phereponus, ejusdemque gregis alii, vires Criticae suae eruditionis exercent atque exhauriunt in hujus Articuli *πάρεργα* quaedam. De *Doloribus* inferni, quos impie Christo tribuit Calvinus, & de Inferorum loco & de vocabulo נפש *nephesc*, seu *anima*, diu sed frustra disputant. Augustinum dictatorio edicto proscindunt, quod *Infernum* in eodem Actorum loco memoratum pro impiorum ergastulo accipiat; alias etiam quaestiones miscent, & fere ubique Patribus antiquis ignorantiae dicam nullo negotio impingunt; atque, ut mirere magis, antiquissimas has opiniones a Pontificiis tandem invectas Lightfootus ait (quo judicio videant alii) ut Purgatoria officina apud nos statueretur. Sed quantum lubet illic sibi placeat hoc hominum genus. Nostrum non est hoc pelagus ingredi. Id satis est Catholicis, quod nullus Patrum Christum ad *Inferos*, hoc est, ad invisibiles post corporis mortem Animarum sedes descendisse negarit, immo omnes fere quum Latini, tum Graeci, quum veteres tum recentiores affirmarint. Hanc nobis veritatem reique arcem eripere, ut vidimus, Novatores non possunt. Ceterum utram Inferorum partem Christus adie-

rit,

rit, quidve illic egerit, atque alia hujusmodi πάρεργα, etiam apud antiquos Patres disputationis argumenta fuerunt. De his inter eos minime constitit; adhuc non satis constat; sed omnium consensus fuit, Animam Christi in *Hadem*, seu in *Inferna* penetrasse. Quare quum Augustinus a Pherepono insimulatur, quod *inferos* apud sanctum Lucam, atque in aliis Scripturae locis memoratos, pro subterraneo impiorum domicilio accipere semper soleat, quum tamen vox *Scebol* id nunquam significet: primo respondere possemus, Syriacum Interpretem, uti nuper animadvertimus, ea voce uti, *Orcum*, seu *Tartara*, uti loquitur sanctus Petrus, seu locum poenarum designaturus. Secundo in Thalmudicis Libris, & a Bar Nachmoni, atque ab Aben-Ezra, & in Libro Judaicarum Precum, & ab aliis Rabbinis cum recentibus tum vetustissimis, *Scebol* non solum pro bonorum post mortem mansione accipi, sed etiam pro Gehenna, seu Tartaro. Tertio Augustinum eam opinionem ita imbuisse, ut contrariam tamen haudquaquam aspernaretur. Immo, uti diximus, aliis in locis a priore sententia ipse recessit. Tandem Augustini placitum nihil continere, quod Christi ad Inferos descendentis dignitati naturae, atque instituto repugnet: a quo scopulo sibi non cavit olim Calvinus. Verum in isto controversiarum campo non juvat ultra evagari. Multa utrimque dici possent, sed quum in obscuris versemur, utrinque demum incerta foret victoria. Nos contenti ostendisse, certam Ecclesiae, & Patrum, & Traditionis victoriam esse, dum in Symbolo a sepultura Christi distinguunt ejus ad Inferos descensum, ad alia properamus.

CA-

CAPUT DECIMUM.

Non Apoſtolica Fide, ſed Apoſtolica Sede legendum in quodam Auguſtini loco. Phereponi ſomnia varia heic nobis obtruſa. Alia Auctoritas veritatis, alia juriſdictionis. Quid commune cum ceteris Eccleſiis Catholicis, quid ſupra ceteras habeat Romana Eccleſia. Eo in loco Auguſtinus a Pherepono minime intellectus. Epiſcoporum continuata ſucceſſio in Cathedra Romana inter Notas verae Eccleſiae computata ab Auguſtino, aliiſque vetuſtioribus ſanctis Patribus. Tertullianus ejuſdem ſententiae fuit. Conſenſus & judicium Chriſtiani Populi ſuum quoque robur habet in controverſiis de Religione.

CATHOLICAM Eccleſiam, ſolam nempe Religionis verae cuſtodem atque haeredem, Auguſtinus multis commendat, & Manichaeis perſuadet in Lib. de utilitate credendi. Cap. XVII. haec potiſſimum habet: *Quum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Eccleſiae condere gremio, quae uſque ad confeſſionem generis humani, ab Apoſtolica Sede per ſucceſſores* (*ſucceſſiones* legendum eſſe arbitror) *Epiſcoporum, fruſtra Haereticis circumlatrantibus, & partim plebis ipſius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim, etiam Miraculorum majeſtate, damnatis, culmen Auctoritatis obtinuit?* Perquam ſuſpecta ſunt Pherepono verba illa *ab Apoſtolica Sede; nam ſic ſolebat in Occidente Sedes Romana vocari; cujus Auctoritatem omnibus artibus amplificare conati ſunt exſcriptores Librorum Eccleſiaſticorum Monachi*. Ita ſcribit Phereponus pag. 597. Animadverſ. Verum mirari ſubit, hominem acutum adeo levem infelicemque occaſionem arripuiſſe, qua dum Auguſtinianos Codices emendandos ſuſpicatur, Apoſtolicae Sedis Auctoritatem ac praeſtantiam ſuis dictis impeteret. Cenſet enim non *ab Apoſtolica Sede*, ſed *ab Apoſtolica Fide* heic eſſe legendum. Hujus ſubſtitutae vocis eam rationem ille reddit, quod *primam Auctoritatem Eccleſiae Chriſtianae traherent ab Apoſtolica Fide;* parem enim cum Apoſtolis ſententiam tuebantur. Tum Tertulliani locum e Praeſcriptionum Libro in hanc rem adfert, quaſi revocari in dubium a Chriſtianis

tam

tam aperta veritas possit, si epithetum illud *primam* a Pherepono usurpatum excipias, quod explicatione fortassis indigeat. Sed Augustini verbis nulla prorsus adhibenda est emendatio; & inepta est, quam Pherepenus proposuit; & ipse Tertullianus Augustini verba rectissime sese habere ostendit.

Totus est Augustinus in eo Libro, ut & Gentilibus, & Haereticis, & Manichaeis potissimum, ostendat, Religionem Catholicam reliquis, si ita appellare licet, Religionibus esse praeferendam. Ad hanc veritatem attingendam, brevem praescribit, & commodam, & certam methodum, quae vel ipsis rudioribus esse, ut ita dicam, possit ad manus. Nimirum Notas quasdam, & *Motiva*, ut ajunt, *credibilitatis* enumerat, quae uni Christianae Religioni, Catholicaeque Ecclesiae conveniunt, ceteris non conveniunt, & ab ipsis quoque imperitis dignosci facile possunt. Quibus ita propositis, vela contrahit, hominemque nondum ab Haeresi ad Catholicam Fidem conversum alloquitur supra laudatis verbis, ubi nonnullas repetit ex iis praerogativis ac Notis, quae Catholicam Fidem Ecclesiamque supra Haereticas evidenter commendant, quales sunt, *Confessio generis humani*; *Episcoporum Successio in Cathedra Petri*, *Miracula*, & hujusmodi alia, quae faciunt, ut credendum sit Catholicorum Ecclesiae, non autem Haereticorum. *Apostolica fides*, quam heic Phereponus excogitat, nihil ad rem fecisset. Nam quotus quisque Haereticus est, qui *Fidem Apostolicam* sibi non arroget ac tribuat: Se nempe cum Apostolis sentire omnes quum recentiores, tum veteres Haeretici, & vel ipsi pestilentiores dictitant, & persuasum habent. Qua in re etsi omnes ii toto caelo fallantur, ab ea tamen opinione vix removeri possunt, ita ut haec sit omnium maxima inter nos atque Heterodoxos controversia, potius quam aliqua verae Ecclesiae praerogativa in omnium oculos incurrens. Quamobrem inepta est, & ab Augustini mente aliena, Phereponi correctio.

Verum, inquit Censor, *si Augustinus de Ecclesia per omnes terras sparsa haec intellexit, falsum est eam ab Apostolica Sede culmen Auctoritatis obtinuisse; omnes enim norunt, Orientales Ecclesias priores tempore fuisse, nec ullam auctoritatem ab ulla Occidentali trahere voluisse. Si quid Apostolica Sedes habuit Auctoritatis, id promanavit ex communione, quae ei fuit cum ceteris Ecclesiis Christianis, quae omnes simul omnem suam potestatem Christo capiti debent.* Tum addit, ne Africanas quidem Ecclesias, tempore Cypriani & ipsius Augustini, Auctoritatem suam Romanae debere voluisse, quamvis eam

forte

forte matrem agnoscerent, ut sat liquet ex contentione cum Stephano, & ex altera de transmarinis Appellationibus. Porro vel hinc intelligere licet, quid livor & odium possint in Criticorum animis. Utique de Ecclesia Catholica haec scribit Augustinus. In Ecclesia autem Dei per omnes terras diffusa considerari potest duplex *Auctoritas; altera Veritatis* & *Sanctitatis;* altera *Jurisdictionis* & *Regiminis*. Per priorem comparatur Ecclesia Catholica cum tot Haereticorum & Gentilium gregibus. Veritas enim, & sanctitas ita sunt in Religione & Ecclesia Catholica, sive universali, ut ipsa non solum *culmen Auctoritatis* merito sibi vindicet supra ceteras Religiones atque Ecclesias non Catholicas, sed etiam una ipsa vera sit & sancta, reliquae falsitatis & impietatis sint officinae. Per alteram *Auctoritatem* comparari potest una singularis Ecclesia Catholicorum cum altera Ecclesia itidem singulari Catholicorum. *Jurisdictionis* nomine atque *Regiminis* intelligimus potestatem & jus explicandi Litteras, dirimendi controversias sive Fidei, sive Morum, conficiendi & ministrandi Sacramenta, constituendae Disciplinae, docendae & regendae plebis. Exploratum habemus, postremam istam *Auctoritatem* ab Ecclesiae capite Christo, tanquam a fonte, per omnes Catholicae communionis Ecclesias fluere. Quod esse verum non cessat, quamvis illam, non immediate, sed mediate, hoc est per Apostolos, per Successores Petri, per alios Episcopos atque Ecclesias, emanare in posteros & in alias Ecclesias dicamus. Et ejus quidem portionem maximam immediate a Deo in Episcopos descendere, Catholici fere omnes fatentur. Ceterum partim ex institutione divina, & ex vi Ordinis Hierarchici, partim ex Disciplinae legibus, majorem habent *auctoritatis* portionem Episcopi, quam Presbyteri; & majorem unus Episcopus aut una Ecclesia, quam alter Episcopus & altera Ecclesia. In Romanis autem Pontificibus, sicuti legitimis Petri successoribus, maxima & potissima residet Auctoritas, quae tamen suis finibus & Disciplinae statutis se circumscribi patitur, neque legitimae reliquorum Episcoporum *Auctoritati* officere vult; aut quidquam detrahere. Quare a Pontifice Romano, cui non solum honoris, sed etiam potestatis primas quum Christus, tum Catholici omnes detulerunt, ceterae Ecclesiae in multis pendent, ejusque *Auctoritati* in multis cedendum & obsequendum noverunt atque fatentur, uti apud Ecclesiae Patres ac Theologos amplissime patet.

Phereponus noster, suspicatus Augustinum de *Auctoritate* secundi generis loqui, in meridie caecutiens, neque Augustinum, neque

rem

rem ipſam intellexit. Proinde pro ſuo ingenio litem excitat aeream inter jura Apoſtolicae Sedis, ceterarumque Eccleſiarum; iſtaſque contendit *Auctoritatem* ſuam ab illa minime trahere. Quod etiam ut oſtendat, rationes affert atque exempla, quibus qui moveatur, hebeti ingenio ſit, & multa ignoret oportet. Quem enim in finem Orientales, & Africanas Eccleſias homo iſte producit, quae tantum ſemper Apoſtolicae Sedi ſupra ſe detulerunt, uti innumera antiquitatis exempla fidem faciunt? Quantum eidem detulerit glorioſus ipſe Martyr Cyprianus, conſtat ex illius Scriptis. Quod ſi in controverſia de Baptiſmo morigerum ſeſe non praebuit Stephano Romano Pontifici (a): id fecit, quod alii fecere, ac faciunt, ſuarum opinionum nimis amantes; ſed quo jure, qua laude, tota demum Catholica Eccleſia oſtendit; ejus ſententiam proſcribens. Controverſia de *Appellationibus* ad Diſciplinae tribunal deferenda eſt, hoc eſt, ad Leges quaſdam Eccleſiaſticas ſive Canones, quibus vel ipſi Romani Pontifices obnoxii ſunt. Utcumque autem Africae Epiſcopi juſta aut injuſta perſequerentur, plurimae his de rebus fuere ſemper, & ſemper eſſe poſſunt controverſiae inter unam & alteram Eccleſiam, adeo ut una inferior Eccleſia cauſſam obtinere potuerit, ac poſſit contra ſuperiorem Eccleſiam, & contra ipſam Apoſtolorum Sedem. Porro hujuſmodi victoria nihil poteſt detrahere potiori *Auctoritati*, quam Romana Sedes ſupra ſingulas Eccleſias habet. Juvat autem credere, a Pherepono non vigilante ea verba excidiſſe: *Si quid Apoſtolica Sedes habuit auctoritatis, id promanavit ex communione, quae ei fuit cum ceteris Eccleſiis Chriſtianis*. Nam quid iſtis inconſultius? Si ex hujuſmodi communione promanare potuiſſet *Auctoritas*: quaenam Eccleſia Catholicorum vel recens, vel puſilla, immo quis Catholicorum ſibi tantum non tribuiſſet ac tribueret *Auctoritatis*, quantum Apoſtolicae Sedi, Romaniſque Pontificibus ſemper fuiſſe, eſſe, ac fore apud nos conſtat? Ubinam vero tum foret Hierarchicus ordo; & *Auctoritatis* diverſitas, ſive a Chriſto, ſive ab Apoſtolis, ſive ab Eccleſia ipſa, inter Epiſcopos & Eccleſias conſtituta? *Communio*

(a) Dignae ſunt plane quae hoc loci recenſeantur, *Diſputationes Criticae in duas celeberrimas Epiſtolas SS. Firmiliani & Cypriani adverſus Decretum S. Stephani Papae I. de non iterando Haereticorum Baptiſmo*, editae Venetiis an. 1733. In 4. quibus unam & alteram a Donatiſtis fuiſſe confictam, demonſtratum ivit *Raymundus Miſſerius*. De tota autem illa controverſia, *Joannes Albertus Fabricius*, Bibl. med. & inf. Latin. tom. I. pag. 1253. conſulere nos jubet Diſſertationem dogmaticam de Baptiſmo Haereticorum editam Pariſiis 1724. 12. & vulgatam Gallice 1727. 12. Scio equidem, ibidem prodiiſſe apud Viduam *Mazieres*, ſed ignoro quo anno, Diſſertationem *De diſſidio inter S. Stephanum & S. Cyprianum ſuper baptiſmate Haereticorum*. Num eadem cum laudata a *Fabricio*? Videat lector.

cum ceteris Ecclesiis Catholicis nihil aliud praestat, quam ut Catholicus homo, & Ecclesia singularis Catholica intra veram Ecclesiam sit, & vinculo Fidei & Caritatis cum reliquis membris uniatur. At illa nihil *Auctoritatis* confert. Aliunde manat Episcoporum & Ecclesiarum *Auctoritas*, nempe ab institutione Christi, ac Apostolorum, a sacris Ordinibus, a Disciplina. Quidquid autem *Auctoritatis* Apostolica Sedes habet (amplissimam autem habet), ab eo potissimum descendit, qui supra Petrum fundavit Ecclesiam, & ipsi Petro ejusque Successoribus pascendum gregem suum dedit, ipsisque primatum in Ecclesia universa concessit.

Sed Phereponus cum ventis pugnat, & nos cogit secum longe ab Augustini mente vagari. Nihil de hujusmodi quaestionibus eo in loco Augustinus habet; idque vel leviter attento Lectori patere continuo poterat. Nam cur Augustinus de *Auctoritate* secundi generis ea occasione loquatur, & jura Ecclesiarum singularium cum Apostolicae Sedis juribus conferat? Quid hoc ad rem, qua de agebatur? Contra Haereticos erat praelium, atque ostendendum fuit, supra quamlibet aliam Religionem & societatem praevalere, culmenque *Auctoritatis* obtinuisse Catholicam Religionem atque Ecclesiam, ita ut dubitare nemo amplius deberet, se istius Religionis & Ecclesiae gremio condere, ceterisque renuntiare falsis & impiis Religionibus. Nihil heic fecisset illa quaestio, an Apostolicae Sedi suam *Auctoritatem*, atque jurisdictionem ceterae singulares Catholicorum Ecclesiae deberent. Non Ecclesiae Catholicorum inter se conferendae erant, sed universalis Catholicorum Ecclesia conferenda erat cum omnium Haereticorum Ecclesiis. Quamobrem constare facile potest, Augustinum dicentem, Ecclesiam Catholicam *culmen Auctoritatis obtinuisse*, nihil aliud intellexisse, quam *Auctoritatem* primi generis, hoc est, *Auctoritatem Veritatis*, per quam proculdubio Religio Catholica atque Ecclesia quoslibet Haereticos post se relinquit, & falsi arguit. Talem *Auctoritatem* ex asse possidet quaecumque Catholica Ecclesia, neque ejus partem potiorem una sibi tribuit, quam altera. Non enim magis Orthodoxus est Romanus Pontifex, quam quilibet alius Episcopus, aut etiam quilibet alius homunculus, dum tamen & isti cum Ecclesia Catholica sentiant, & cum ipsa communionem servent. Neque proprie *Auctoritatem* istam ab *Apostolica Sede* trahunt reliquae Catholicorum Ecclesiae, multoque minus ipsamet Ecclesia universalis, in qua est ipse Romanus Pontifex; sed a Christo, sed a Revelatione divina, quae certos non facit, ab una Religione &

Ecclesia

Ecclesia Catholica Veritatem stare, errorem vero a ceteris societatibus, quae sibi nomen Religionis usurpant.

Quid ergo Augustinus innuere voluit, quum dixit, Ecclesiam ab Apostolica Sede *culmen Auctoritatis* obtinuisse? Ad cognoscendam veram Christi Ecclesiam, de qua saepe disputatum est, & adhuc disputatur adversus Haereticos, ea semper Nota praeter alias praesto fuit, ac erit, legitima videlicet in Ecclesiis Catholicis *Episcoporum successio* ab Apostolis ad ea usque tempora, quibus disputatur. At quandoquidem Romana Sedes ceteris antestat, suamque originem sine dubitatione ducit ab Apostolorum Principibus: hinc Episcoporum in Romana Sede *successio* potissimum consideratur, & pro verae Ecclesiae Nota accipi consuevit. Quei enim vera sit Christi Ecclesia, quae nullos, aut non veros habet Pastores, & Episcopos? Illi autem certe falsi & illegitimi Pastores sunt, qui a nemine idoneo Pastore aut ordinationem, aut missionem, aut successionem trahunt; qui non intrarunt per ostium, neque ad Apostolos per legitimam genealogiam referre possunt potestatem, quam usurparunt. Contra nihil vel apud veteres evidentius erat, quam Apostolicae Sedis Antistites ab Apostolis per legitimam successionem atque ordinationem descendere; quare in Romana Ecclesia manifeste aderat ea verae Ecclesiae Nota, quae olim desiderabatur in omnibus Haereticorum conventiculis; & adhuc desideratur in Haereticis nostrorum temporum. Cum Apostolica Sede reliquae Ecclesiae Catholicae tum doctrinae tum Sacramentorum communionem servabant. Omnes autem simul conficiebant Ecclesiam Catholicam, sive universalem, veram Christi sponsam, cujus veras & evidentes notas ne Haeretici quidem poterant negare.

En igitur quod Augustinus ait: Dubitabimus ne ejus Ecclesiae atque ejus Religionis nos condere gremio, in qua tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videmus? quam totus terrarum orbis secundum Christi promissa confitetur? quae cum Apostolica Sede semper consensit, atque consentit, legitimamque Episcoporum successionem in Cathedra Petri manifestissime ostendit, & quae Haereticis, partim plebis ipsius judicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam Miraculorum majestate, damnatis, *culmen Auctoritatis*, hoc est *Auctoritatem veritatis*, supra ceteras hominum societates obtinuit? Quod heic Augustinus habet, aliis in locis habet, ut mirum sit Pherepoenum tam supine heic egisse. In Lib. contra Epistolam fundamenti Cap. 4. ita ille scribit: *In Ecclesiae Catholicae gremio me justissime tenet ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas*

 oves

oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad praesentem Episcopatum successio Sacerdotum. In Ep. 165. nunc 53. contra Donatistas: *Si*, inquit, *ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiae figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, & portae inferorum non vincent eam? Petro enim successit Linus, Lino Clemens*, &c. Et in Psalmo contra partem Donati: *Numerate*, ait, *Sacerdotes vel ab ipsa Petri Sede, & in ordine illo Patrum quis cui successit videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbae inferorum portae*. Augustino praeiverant in hocce argumenti genere non solum Optatus Milevitanus, & Epiphanius Augustini aequalis, sed vetustissimus etiam Irenaeus, qui Haereticis frustra solicitatis, ut originem Ecclesiarum suarum, successionemque Episcoporum ab Apostolis ostenderent; Romanae postea Ecclesiae Antistites numerant ab Apostolo Petro ad sua usque tempora legitime alterum alteri succedentes.

Sed quando placuit Pherepono Tertullianum huc advocare, hic ipse antiquissimus Scriptor Augustinum explicet. Inquit ille in Lib. de Praescript. Cap. 32. *Edant ergo Haeretici origines Ecclesiarum suarum. Evolvant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseveraverit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiae Apostolicae census suos deferunt: sicut Smyrnaeorum Ecclesia Polycarpum ab Johanne collocatum refert: sicut Romanorum, Clementem a Petro ordinatum itidem &c. Confingant tale aliquid Haeretici*. Videat igitur Lector, quam nulla necessitate, nullaque ratione Phereponus illum Augustini locum per se clarissimum, & cum tota antiquitate, immo cum aliis Augustini locis consentientem, sibi corrigendum sumserit. Animadvertat etiam velim, Romanam Ecclesiam alibi, hoc est, in Epist. 104. nunc 191. & 105. num. 194. antonomastice appellari *Apostolicam Sedem*. Ceterum modestus hic Censor non ita sibi fidit, ut hujusmodi telum sibi a nullo eripiendum esse arbitretur. Quare pugnam & arma mutat adversus ipsam Apostolicam Sedem. *Quod si* (demum addit) *Augustinus omnino scripserit* Apostolicam Sedem: *voluit Manichaeos Afros adducere ad Ecclesiam Catholicam Africanam, quae consentiebat cum Sede Romana. Sed id argumentum levius; nam quis promiserat Ecclesiis Apostolicis, nunquam eas a Christi doctrina aberraturas? Nemo*. Si petatur, an omnibus Ecclesiis

Apo-

Apoſtolicis quiſquam ſingillatim promiſerit immunitatem ab erroribus in doctrina Chriſti, nos quoque reſpondebimus: Nemo. Et hanc veritatem non arbitror Auguſtinum exſpectaſſe, ut noſtris temporibus a Pherepono edoceretur. Sin autem quaeratur, an eamdem immunitatem pollicitus quiſquam fuerit Apoſtolicae Sedi Romanae: non eſt hujus loci illa quaeſtio. Adhuc enim extra chorum ſaltat Phereponus, & controverſiae ſtatum ignorat. Non, inquam, ab Auguſtino tum quaerebatur, an ex praecipuo Chriſti munere Apoſtolica Romana Sedes a Doctrina verae Fidei nunquam aberratura fuiſſet ac eſſet. Oſtendebat ille, Catholicam Eccleſiam eſſe verum Chriſti ovile, quod omnes in eam Notae concurrerent, per quas vel ab imperita plebe diſgnoſci poteſt vera Chriſti Eccleſia. Ex his Notis ea conſpicua fuit, quod Haereticis legitima Epiſcoporum ſucceſſio ab Apoſtolis uſque non eſſet; contra, eſſet Eccleſiae Catholicae, uti conſtabat exemplo Apoſtolicae Sedis, quacum reliquae omnes Eccleſiae Catholicae ſentiebant atque communicabant, tanquam cum unitatis centro, & Eccleſiarum omnium Principe Eccleſia. Eccleſiae itaque Catholicae omnes (inter quas Apoſtolica Sedes praecipuis praerogativis eminebat), non hac ſolum Nota, ſed aliis etiam verae Eccleſiae Notis inſtructae, eam Catholicam Eccleſiam conflabant, & aperte indicabant, in qua una eſt veritas atque haereditas Chriſti, & contra quam Inferorum portae nunquam praevalebunt. His Notis deſtitutae Haereticorum Eccleſiae, nonniſi officinae mendacii appellandae fuerunt.

Porro Phereponus, cujus plurimum intereſt ſuum Haereticis impertiri patrocinium, tanquam levia argumenta contemnit Judicium plebis, Conciliorum gravitatem, & Miraculorum majeſtatem, quibus Auguſtinus ait damnatos fuiſſe Haereticos. Concilia enim (ut ipſe nos monet) & plebis conſenſus, *tam falſis favere poſſunt, quam veris*. Quod eſt ad conſenſum judiciumque Chriſtiani populi, ſi cum gravibus quibuſdam circumſtantiis & qualitatibus conjungatur, firmiſſimum etiam poteſt eſſe verae doctrinae, germanaeque Traditionis, indicium. Quum nempe quiſpiam in Eccleſia Dei nova & inaudita Dogmata venditare incipit, quae ipſemet populus contraria deprehendit ſententiis a Majoribus acceptis, & omnium conſenſione dudum ſacratis. Tunc a Doctrina Chriſti & Apoſtolorum abhorrere nupera illa inventa, plurimum perſuadet populorum ipſorum conſenſus eadem exſecrantium, eorumque propolas una voce damnantium. Niſi enim populus Chriſtianus aliqua nova ſuperſtitione imbutus demon-

monſtretur (quod vix generaliter accidere poteſt): illum per ſe antiquitatis, veteriſque Traditionis tenaciſſimum, & novitati infenſum eſſe, quotidiana experientia docet. Vix Paulus Samoſatenus peſtilentiſſimam ſuam Haereſim exeruit, quum Antiochenus populus in ipſum ejuſque inſaniam exarſit; neque enim ſentire non poterat, quantum ab antiqua & communi Chriſti doctrina, ſibi a primis annis tradita, abeſſet Samoſateni fermentum. Quid autem eſt, quod in Arii quoque & Neſtorii ſententiam conſentire nolebat Chriſtianum vulgus, immo eamdem averſabatur atque damnabat, quanquam multos e ſuis Paſtoribus in adverſis caſtris militare videret, niſi quia menti omnium inſidebat aliud ab Ariano ac Neſtoriano Dogma, & alia omnino contraria Traditio? Cur concoquere initio Chriſtiana plebs minime potuiſſet hominum illorum doctrinam, ſi eam a Paſtoribus dudum antea accepiſſet atque imbibiſſet, tanquam Orthodoxae Fidei & veritati conformem? Certe Ariana labe infecti Epiſcopi errorem diſſimulare & fraudibus obtegere cogebantur, ne fidelium animos a ſe abalienarent, unde celebre illud Hilarii dictum, *ſanctiores fuiſſe aures plebis*, *quam corda Sacerdotum:* quae verba etiam a Hieronymo repetuntur contra Joannem Hieroſolymitanum. In his igitur caſibus a judicio & conſenſu Chriſtiani populi maximum pondus accedit Haereticorum damnationi. Ad Concilia Catholicorum quod attinet, jam vidimus, quanta ſit, ſi rite habeantur, eorum auctoritas adverſus Haereticos, quum potiſſimum generalia ſunt, & univerſam Eccleſiam repreſentant, quam ſtabilem aeternum futuram, & nunquam in vera doctrina erraturam apertiſſime pollicitus eſt Chriſtus. Haec Auguſtino memorantur; haec veris favere poſſunt, non falſis. Sed Phereponus & Haeretici nullos in rebus Fidei Judices amant: nam quum eruditionem tantum ſuam, & ſacras Litteras in his rebus judices volunt, ſuum ſimul arbitrium fallacemque intellectum judices volunt. Eruditio eſt ipſis fere Haereticis, adeo inter ſe diſcordibus; eſt & Catholicis. Sacras Litteras in ſuam ſententiam quiſque interpretatur, hominumque infirmitate atque malitia, poſſunt hi ſoli judices tam veris favere, quam falſis. Proinde judices alii neceſſarii ſunt Eccleſiae Dei ad puritatem, veritatem atque unionem doctrinae tuendam. Niſi alios Judices Chriſtus dediſſet, minus quam ipſi homines, hominum & rerum publicarum Legiſlatores, ſuae Eccleſiae caviſſet: minus proſpexiſſet novi foederis, quam veteris regimini. Quod ſi temerarius & demens foret, qui ideo in humanis rebus civilibuſque controverſiis Judicem quemvis

detre-

detrectaret, quod omnis humanus Judex tam veris favere possit, quam falsis: quanto gravius delinquet ille, qui acquiescere suo potius judicio velit in aeternae salutis negotio, quam Catholicorum Conciliis rite habitis, aliisque legitimis Ecclesiae Judicibus a Christo constitutis, quibus adfuturum esse Spiritum Veritatis ad finem usque mundi Christus ipse nos docuit?

CAPUT UNDECIMUM.

Miracula in Ecclesia Dei patrata, a Novatoribus & a Pherepono in dubium revocantur. Excessus prudenti Catholico fugiendi in iis credendis. Miracula quaedam certissima fuere. Stratagemata & fucus inique appellantur a Pherepono, cujus Sophismata in hanc rem exploduntur. Augustinus mendacio infensissimus; & Pherepono calumnia contrarium insinuantis. Nulla imposturae nota, & omnia veritatis signa confluunt in Miracula ab Ambrosio & Augustino narrata. Caeci Mediolanensis sanati ad Reliquias sanctorum Gervasii & Protasii Historia expeditur ab aereis Pherepono objectionibus. Ambrosius in ea narratione fide dignissimus. Daemones ab obsessis corporibus revera depulsi. Pherephonus sacras Litteras per latus oppugnat.

IRACULORUM quoque majestate damnatos Haereticos Augustinus ait. At ista pariter pro nihilo Phereponus ducit. En potentissimam rationem, cur ea Criticus noster exsibilet. *Haec*, inquit, *illo aevo stratagemata erant Ecclesiastica quibus plebeculae fucus fiebat*. Ingeniosam profecto methodum, qua se ab adversariis cito litigator expediat. Quando rationes urgent, nullusque alius exitus datur, facta ipsa, quanquam luce clariora, negantur. Inficiari non audebat Phereponus, quin solidissimum Veritatis rectaeque Fidei argumentum sint Miracula; non enim Deus pro errore mirabilia operatur, utpote qui decipere nos neque possit neque velit. Catholica Ecclesia Miraculis etiam (quod Haereticis non contingebat) suam Fidem tuebatur. Ergo ab Haereticorum patronis res ipsa neganda fuit. Et ut quidem nihil dissimulem, non unus est Phereponus, qui Ecclesiae Catholicae Miraculis fidem detrahere conetur. Socios in eo stu-

eo studio habet, quotquot a Catholicorum communione discesserunt. Neque hunc unum locum elegit ille, quo Miraculis, & Augustino Miracula proferenti ac memoranti, litem intenderet. Aliis in locis idem praestitit Phereponus, neque ullam abire passus est factam ab Augustino Miraculorum mentionem, quam non irrideat aut carpat. Immo vir, cetera imitari solitus Erasmum suum, praeterquam in sarcasmis Comicoque genio; frenos tamen severitatis tum excutit, quum ventum est ad Sermonem Augustini 322. quo Pauli cujusdam ejusque sororis curatio narratur ad sancti Stephani Reliquias. Ex hujusmodi narratione Comoediam Ecclesiasticam conflavit lepidus Censor eamque in suos Actus partitus est, tantumque sibi postea propter ejus fabulae inventionem placuit, ut suas in Augustinum Animadversiones in Bibliotheca selecta ipse recensens, vix a sibi plaudendo temperare potuerit.

Quae sit prudentum Catholicorum sententia de Miraculis, primo videamus. Fuerunt, ac aeternum erunt in vera Ecclesia Dei Miracula vera, quae Deus operatur per Sanctos suos. Si ista cum aliis verae Religionis atque Ecclesiae Notis conjungantur, Orthodoxae Fidei sunt fidissimi testes. At neque fidelibus exigenda sunt, sive quaerenda; non enim amplius iis indiget vera Fides & Ecclesia, ut suam veritatem ostendat. Neque supranaturali Fide ullum credere cogimur ex iis Miraculis, quae extra Canonicas Scripturas ab Historicis, sanctissimisque etiam viris referuntur. In hoc autem negotio duplex animadverti potest excessus: alter eorum, qui nimis multa, alter eorum, qui nimis pauca credunt. Judicio illi, temeritate isti peccant. Nam exploratum est, fuisse olim, & adhuc esse, immo eorum sobolem diu duraturam, qui Miracula confinxere, sive pravum, sive bonum in finem; aliosque plures fuisse, qui sine ullo criterio atque indiscriminatim tam veris quam fictis mirabilibus adjunxere fidem, eaque ad posteros bona fide transmiserunt. Tum crimini, tum nimiae credulitati isti, se perpetuo opposuere sancti Patres, Romani Pontifices, Concilia sacra, & Ecclesia universa Danielis exemplo. Veritas enim falsitate ad sui tutelam non eget; & falsa facere possunt, ut apud suspiciosos homines auctoritatem vera quoque deperdant. *Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?* ajebat sanctus vir Job, XIII. 7. Sed & alter excessus est, ideo veris negare fidem, quia falsis deprehenduntur immixta; & aeque stultum est nimis pauca, immo nulla credere certa. Si in alterutram partem peccandum est, pietas & prudentia poscit, ut po-

ut potius periculo nos exponamus ((a) non facta) credendi, quam vera negandi. Interim judicio Critico heic opus est, & expendenda sunt omnia, ut quantum fieri potest, Miraçula germana a spuriis, certa ab incertis, vera a falsis distinguantur. Proinde heic quoque praeceptum Apostoli valet 1. ad Thess. V. 21. *Omnia probate: quod bonum est, tenete. Ab omni specie mala abstinete vos.*

Accedat nunc Phereponus, & dicat, suspecta sibi & conficta videri, quaecumque Miracula ex Catholicorum parte narrantur. In alterum sane excessum se ille praecipitem dabit, priore pejorem, qui & facile ad irreligionem auditores agat, & ab ipsis severioris Criticae legibus improbetur. In primis enim quis adeo desipit, ut omnem Religionem suspectam habeat, & ab hominibus excogitatam putet, quod inter tot Religiones pleraeque sint hominum commenta, immo praeter unam omnes adulterinae sint atque corruptae, & non facile sit multis veram a falsis discernere? Quis omnia antiquitatis monumenta, quis omnia facta, quae in Historiis cum profanis tum Ecclesiasticis narrantur, pro mendaciis habeat, quod multa iis immixta sint dubia, conficta & falsa? Recta itaque Ratio nos docet, non ideo omnes Miraculorum narrationes explodendas esse, quod quaedam, immo complures inter ipsas suspicionem falsitatis ingerant. Deinde verae Ecclesiae cultoribus spem & facultatem etiam Miracula patrandi, quoties Dei gloria posceret, a Christo ipso relictam fuisse, testis est sanctus Marcus XVI. 17. *Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur: In nomine meo Daemonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent*, &c. ut alia Evangeliorum loca praeteream. Haec & alia mirabilia per servos suos, & per omne subinde aevum, reipsa operatum fuisse Deum, docti, pii, oculati viri testantur. Quid igitur caussae esse potest, quare in dubium revocemus, immo irrideamus, sine ullo discrimine, quaecumque Miracula Catholicis facta narrantur? *Stratagemata*, inquit Phereponus, *haec erant Ecclesiastica, quibus plebeculae fucus fiebat*. In Notis vero ad Lib. 6. Cap. 7. Conf. Aug. ubi refertur Inventio corporum sanctorum Protasii & Gervasii, ita is loquitur: *Si haec, aliaeque hujusmodi inventiones sanctorum cadaverum, non fuissent conjunctae cum ingenti lucro ac emolumento eorum, qui ea effoderunt; multi qui callidorum hominum figmenta haec credunt ad plebeculam in officio continendam, fidem eis non facile detraherent*. Tum animadvertit, ex hac inventione auctam existimationem auctoritatemque Ambrosii, & Aria-

(a) Al. *facta*, absque particula negativa.

nos eorumque patronam Justinam Augustam his Miraculis fuisse repressos. In Notis etiam ad Epistolam 78. sancti Augustini pag. 492. eadem recinit, ac ait: *Ne quid mentiar, quanta mihi facta est fides de Miraculis Christi & Apostolorum, quae omnia veritatis indicia comitantur; tanta est de recentioribus diffidentia, quum praesertim superstitioni, & lucro, multo magis quam verae virtuti propagandae, ea serviisse videam*. Paria habet pag. 594. Animadv. ad Lib. 22. Cap. 8. de Civ. Dei.

Potissima itaque ratio, cur Miracula ista Pherepono ejusque gregariis suspecta sint, & imposturis accenseantur, ea est, quod non sine ingenti lucro atque emolumento Auctorum fierent. Verum, si tanta vis huic argumento inest, quantam opinatur Pherepônus, videat ille, quei a suspicione falsi vindicare jam possit tot Miracula, quae in Libris Canonicis, & veteris potissimum Testamenti habentur. Vix ullum ex iis dabit ille, quod in aliquam utilitatem cedere non potuerit sive Auctorum, sive Historicorum: quum si non aliud, existimatio atque auctoritas cresceret aut ea patrantibus, aut ea pro sua Religione narrantibus. Et quis infidelis, Phereponiano ingenio ejusque Critica armatus, bellum iis quoque Miraculis intendere, & aut imposturae ac impiorum stratagematum arguere non possit eorum Auctores, aut mendacii nimiaeve credulitatis eorum Scriptores? Quantum vult ille clamet, se in *Christi, & Apostolorum Miraculis omnia veritatis indicia* reperire: impedire non poterit, quin & in iis, & praecipue in narrationibus mirabilium antiquae Legis, fraudem Ethnicus suspicetur, ubi legitimum suspicandae fraudis argumentum praebeant emolumenti quaesiti, existimationis, & gloriae aucupandae indicia sive suspiciones. Equidem nolo vel uno exemplo iniquam incredulorum & perditorum hominum caussam juvare; sed quei Pherepônus non juvet suis incautis nimiumque audacibus argumentationibus, non video. Si ergo Pherepônus Christianus est, a Christianorum Miraculis improbandis abstineat ea sola temeritatis plena ratione, quod ista in lucrum aliaque emolumenta Sacerdotum vergerent. Non patitur honestas & ratio, ut sine magna caussa alienam famam atque conscientiam, tanti criminis, tantaeque ignominiae nota aut superstitione aspergamus. Quanto autem minus in Ambrosium & Augustinum (quos solos nominatim Pherepônus heic insectatur, & nos tueri solos volumus) temeraria ista suspicio cadere potest? Gravissimi ac sapientissimi viri erant. Certabat in iis cum pietate eruditio. Ignorare non poterant, quantum flagitium in ocu-

lis

lis Dei foret, quantum Religioni periculum adduceret, imposturis operam dare, & mentiri, & fallere populos, quanquam pro vera doctrina confirmanda id fieret. Quae veri similitudo, ipsos adhuc navasse fraudibus, & dedita opera gregem sibi a Deo creditum fictis alerent prodigiis in tanta luce veritatis?

Heic tamen nos interpellat Phereponus, & pag. 559. Animadv. significat nobis, *mendacii tam inimicum non fuisse Augustinum, quam volebat videri*. Quam thesim statuit ille, postquam magna confidentia in deteriorem partem accepit quaedam Augustini verba, laudantis in Enchiridio. Cap. XXI. *benevolentiam*, non autem damnantis *fallaciam eorum, qui pro salute hominis mentiuntur*. Ad quae Censor ita scribit: *Videtur Augustinus loqui de salute aeterna, ad quam nonnullis conciliandam multi tunc temporis mentiebantur, innumeris Miraculis confictis, eum, ut dicebant, dumtaxat in finem, ut infideles ad fidem adducerentur. Eos non laudat Augustinus, sed facile iis ignoscit: quod frequens, ut quidem videtur, malum esset inter Ecclesiasticos homines illius aevi*. At patiatur Phereponus, nos haec appellare, modesto plane vocabulo, interpretationes hominis parum attente legentis, atque scribentis. Temporariam hominis *salutem*, non autem *aeternam* heic intelligit Augustinus. Si hanc, ut Phereponus suspicatur, designare ille voluisset, non *pro salute hominis, sed pro salute Haeretici, aut Haereticorum*, aut *Infidelium* dixisset, aut saltem non omisisset *salutem* appellare *aeternam*. Aperte vero de mortali vita aliorum servanda se heic agere Augustinus innuit, quum utatur exemplo adulterii, quod peccatum esse non definit, *quamquam aliqua, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura*, ut ostendat, ne mendacium quidem licere, *quamquam pro salute quorumdam mentiamur*. Haec autem concinunt cum iis, quae de servanda hominis vita per mendacium habet vir sanctus in Lib. de Mendacio Cap. XIII. Deinde quis ex istis aliisve Augustini verbis, nisi reclamante ratione, argumentari possit, Augustinum tam inimicum non fuisse *mendacii*, quam volebat videri? Nemo se *mendaciis* Augustino magis infensum prodidit, nemo doctius ipso, nemo acrius, nemo religiosius *mendacia* insectatus fuit, & peccata esse demonstravit, uti ejus Libri omnino testantur. Et quod spectat ad *Mendacia*, quae ut Infideles ad Fidem adducerentur, tolerabilia visa fuisse Augustino Phereponus sibi persuadet: eadem ipsa Augustinus aperte exsecratus est, & fugienda suasit. In Lib. contra Mendacium Cap. I. *Quid est aliud*, inquit, *mentiamur, ut Haereticos mendaces ad veri-*

 tatem

tatem adducamus, nisi faciamus mala, ut veniant bona? Tum toto Libro id unum satagit, ut ostendat, nefas esse mentiri, quo consulatur aeternae hominum saluti. Immo omnium mendaciorum ea statuit esse gravissima, quae pro Religione, & in Religione fiunt. *Viderint*, inquit Cap. 18. *assertores defensoresque Mendacii* (res illi cum Priscillianistis erat) *quale genus vel qualia genera mentiendi eos justificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum; saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina Religione sermo promittitur, sive conseritur: nemo mentiatur, nemo laudet, nemo doceat, & praecipiat, nemo justum dicat esse mendacium.* Eandem doctrinam in altero Opere de Mendacio non minus dilucide ac nervose tradit, Cap. X. ostendens, in rebus Fidei locum esse non debere mendacio; & praeter cetera haec habet: *A doctrina Religionis atque ab eis omnino enuntiationibus, quae propter doctrinam Religionis enuntiantur, quum illa docetur & discitur, omnia penitus mendacia removenda sunt. Nec ulla omnino caussa inveniri posse credatur, cur in rebus talibus mentiendum sit, quando nec ideo in ea doctrina mentiendum est, ut ad eam ipsam quisque facilius perducatur. Fracta enim vel leviter diminuta auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt.*

Quam vellem, haec potius tam clara tam aperta considerasset Phereponus, ut quae vera fuisset Augustini sententia, sibi constaret, quam in dubiis illius verbis alienissimam ab Augustino doctrinam exquisiisset. Infra vero Cap. XIV. recenset sanctus Doctor varia *mendaciorum* genera, omniumque gravissimum vocat, quod Religioni obest. *Primum est ad evitandum capitale mendacium* (sunt ejus verba) *longeque fugiendum, quod fit in Doctrina Religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci.* Et Cap. XXI. idem repetit inquiens. *Ad sempiternam salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. Non enim malis convertentium moribus ad bonos mores convertendus est.* En pura, en germana Augustini dogmata. Ita discipulus sentiebat, quin idem senserit & Ambrosius illius Magister, non est dubitandum. Quare si velimus, tantos viros Miracula confinxisse, & quidem in lucrum ac utilitatem propriam, quo nihil turpius excogitari potest: necesse est, ipsos mortalium & Christianorum perditissimos, & hypocritas, & Religionis in speciem tantummodo cultores prius credere. Haec enim universa nomina in eos conveniunt, qui tantum pro Religione studium prae se ferentes, nihil postea pensi habebant, mendaciis & imposturis operam dare, idque in

sui

ſui commodum ac utilitatem facere, & Religionem praeſentiſſimo periculo exponere, & fallere populos ac Superſtitionem adducere, & nulla deinde ad errores populi a ſe corrupti auferendos, fraudis ac poenitentiae ſuae veſtigia relinquere, & quidem pro crimine, quod ipſi certe non ignorabant capitale plebique perniciosiſſimum, ſibique a Deo ſine publica poenitentia minime condonandum. Verum quis ex meris tantum ſuſpicionibus fallacibuſque conjecturis tam abominanda ac inuſitata opinetur de viris, quos nulla non admirata eſt aetas, doctrina pariter ac ſolidiſſimis virtutibus, & ſanctiſſimo potiſſimum Religionis zelo, conſpicuos atque ſpectatiſſimos? Quaenam Criticae Leges iniquiſſimis hujuſmodi opinionibus faveant, equidem non video. Immo totus Criticorum chorus clamet, incredibile plane eſſe, hoc hominum graviſſimorum genus in ea vitia deflexiſſe, atque ad eas artes ſe contuliſſe, quibus hominum deterrimi impie ſibi lucrum comparant & Religionem produnt. Numquid vero hiſce dolis indigebat Ambroſius, ad *plebeculam in officio continendam*, uti Phereponus ait? Ab ore Ambroſii totus populus mediolanenſis pendebat, ſeque paratiſſimum ad dandum pro Fide Majorum ſervanda jugulum non ſemel oſtenderat. Multoque minus ad auctoritatem atque exiſtimationem ſuam, Fidemque Catholicam protegendam atque augendam haec figmenta ſibi concinnanda cenſuit Ambroſius, quum tanta exiſtimatio atque auctoritas illi eſſet, ut ei propterea apud Imperatorem invidiam quotidie facere non ceſſarent Ariani. Deinde vir intrepidus, & invicta conſtantia celebris, & mori, quam foedari, toties paratius, ut ſeſe atque Eccleſiam florentiſſimam minis Haereticorum eriperet, ad exſecrandum illud ſtratagema nunquam confugere ſuſtinuiſſet.

Accedit, quod Miracula ab Ambroſio atque Auguſtino memorata nullas impoſturae notas ſecum adferunt; immo tot habent veritatis indicia, ut quando ea falſi poſtulare aut ſuſpicari liceat, nihil certi jam ſuperſit in humana divinaque Hiſtoria, nihil quod fraudem & mendacium redolere non poſſit. Divino monitu revelata ſunt Ambroſio ſacra corpora Gervaſii ac Protaſii. Juſſit ille in media Baſilica ante cancellos ſanctorum Felicis atque Naboris eruderari terram, formidantibus Clericis, ne ſpes Ambroſii fruſtraretur. Signa Martyribus convenientia apparuerunt; deinde ipſa Martyrum oſſa, & ſanguinis plurimum in ipſo tumulo. Quum ſacra pignora transferrentur, caecus *Civitati Mediolanenſi* notiſſimus viſum, debiles non pauci ſalutem ad contactum ſanctarum veſtium recuperarunt, pulſi-

pulsique Daemones de multorum corporibus. Tota legatur Epistola Ambrosii 22. ad Marcellinam sororem Classe I. & ubi affectus absint, nihil a stratagemate ac fraude remotius apparebit, contra quam Censori videatur. Ceterum non dissimulabo, Arianos tum temporis adeo evidenti luce perculsos, eo statim confugisse, ut & Martyres & Miracula negarent. Facile valuit apud nostrorum temporum Novatores eorum calumnia, quum nempe statutum fuit sanctorum Reliquiis denuntiare bellum. Multo plus etiam valuit apud Phereponum, qui Arianos ipsos eorumque dogmata sibi cordi plurimum esse non semel prodidit. Sed juvat heic tantisper immorari, dum aliqua saltem ex parte palam fiat, quam sine ratione ac pudore nunc instauretur vetusta ejusmodi cantio.

Protasii & Gervasii Martyrum ut nomina, ita etiam sepulcra incognita erant, in tantum ut supra ipsorum sepulcra ambularent omnes, qui vellent ad cancellos sanctorum Naboris & Felicis pervenire. Utor verbis Paulini illius, qui Ambrosii Vitam memoriae prodidit, & oculatus omnium testis fuit. Illic ergo reperta sunt sacra corpora, ubi fraus praecedere nisi difficillime non potuit. Nam quis loci superficiem non noverat, ac saepe vestigiis ((a) non) terebat? quis dum eruderari terram cerneret, signa aliqua imposturae non collegisset? Clero ac populo praesente peracta sunt omnia. Subsequuta deinde Miracula Ambrosius his refert verbis, concionem ad populum habens: *Cognovistis, immo vidistis ipsi multos a Daemoniis purgatos; plurimos etiam, ubi vestem sanctorum manibus contigerunt, iis quibus laborabant, debilitatibus absolutos: reparata vetusti temporis Miracula, quo se per adventum Domini Jesu gratia terris major infuderat; umbra quadam sanctorum corporum plerosque sanatos cernitis.* Si quid sinceritatis ac bonae fidei est, videat Phereponus, quei negare ista possit. Oculis suis Mediolanensis Populus viderat tot aegros ac debiles pristinae saluti divinitus restitutos. Fidentissime id palam Ambrosius repetit. Quis credat, haec omnia commenta, fraudes ac illusiones fuisse? Num adeo stupidi ac bardi tum fuere populi, ut sibi haec obtrudi paterentur, & suosmet oculos Miraculorum & curationum testes appellari audirent, quae tamen ipsi nequaquam aspexissent? Num impudens adeo Episcopus, ut tanta securitate coram tot testibus appellatis rem invisam visam pronuntiaret? Ceteris autem curationibus praestitit, ac illustrior fuit, uti dicebam, ab homine Urbi amplissimae notissimo depulsa caecitas. Quum sacra Martyrum

(a) Addita nuper particula negativa.

rum corpora (utar Augustini testis oculati verbis Lib. 9. Cap. 7. Conf.) *propalata & effossa digno cum honore transferentur ad Ambrosianam Basilicam, non solum quos immundi vexabant spiritus confessis eisdem Daemonibus sanabantur, verum etiam quidam plures annos caecus civis, Civitatique notissimus, quum populi tumultuantis laetitiae caussam quaesisset atque audisset, exilivit, eoque se ut duceret, suum ducem rogavit. Quo perductus, impetravit admitti, ut sudario tangeret pheretrum. Quod ubi fecit, atque admovit oculis, confestim aperti sunt.* Eadem repetit Aug. Lib. 22. Cap. 8. de Civ. Dei, illudque Miraculum ait *ad multorum notitiam potuisse pervenire, quia & grandis est Civitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora Martyrum Protasii & Gervasii.* Vide & Lib. de Unit. Eccl. Cap. 17. At Ariani caecum illuminatum negabant. Nempe homines in Catholicam Ecclesiam odio internecino excaecati, homines pauci numero prae immani Catholicorum testium multitudine, homines plerique in Urbe Mediolanensi hospites, illuc ab Ariana Augusta perducti, qui caecum hominem nequaquam, aut non satis perspectum habebant. Contra Catholici innumeri, Civesque Mediolanenses, tot annos antea hominem probe agnoverant, viderant, aluerant caecum, & luce ad Martyrum corpora repente donatum cognoscebant, videbant, affirmabant. Utri quaeso parti fides adjungenda? Unquamne credibile sit, tantum Populum, per tot annos, eaque potissimum occasione fuisse deceptum, ac tandiu credidisse aut caecum, qui non erat, aut ei restituta lumina, quae clausa tenebrisque obsita adhuc erant? Si haec devorare queunt Haeretici, nescio quid in posterum credibile non sit, immo nescio quid amplius credendum sit.

Porro audiamus, quam nervose ac sapienter invidentiam Arianorum, & renovatam nunc calumniam Ambrosius ipse jam tum repulerit in laudata Epistola 22. Classe I. olim 54. *Negant*, inquit, *caecum illuminatum; sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Video, qui non videbam. Ille dicit: Caecus esse desivi, & probat facto. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis, quum valeret, mancipatus obsequiis, Severus nomine, lanius ministerio. Deposuerat officium, postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines, quorum ante sustentabatur obsequiis: eos indices suae visitationis arcessit, quos habebat testes & arbitros caecitatis.* Sub haec opportune Arianos Judaeis comparat, pari impudentia calumniantibus atque negantibus evidentia Christi

ac

ac Apoſtolorum prodigia. Et profecto, poſtquam Phereponus ejuſque ſodales, Ambroſiani caeci *Miraculum ſtratagema* nuncupare fas putant, quomodo & increduli non idem quoque dicere ſibi licitum arbitrentur de caeco Evangelico? *Interrogabant*, inquit Ambroſius, *Judaei parentes, quomodo videt filius veſter? Quum ille diceret; Caecus quum eſſem, modo video. Interrogate alios, ſi mihi non creditis. Interrogate extraneos, ne adſtipulari mihi parentes putetis. Deteſtabilior iſtorum, quam Judaeorum pertinacia. Illi quum dubitarent, vel parentes interrogabant. Iſti occulte interrogant, palam negant, jam non operi increduli, ſed auctori.* Verum excuſatione etiam minus digni ſunt nuperi Hagiomachi, quam veteres Arii & Eunomii ſectatores. Iſti enim recentiores poſt jam repreſſas evidentia rei illorum calumnias, ex putidis adhuc ſuſpicionibus teſtatiſſima ea prodigia ludibriis & dolis accenſere pergunt. Si locum fraus habuit in illa Inventione, in iis Martyribus, atque Miraculis: quei tam felix fraus eſſe potuit, ut detegi nunquam potuerit, eamque deprehendere nunquam licuerit Arianis praeſentibus? Sine multorum ope neque Inventio, neque Miracula confingi potuere. Sine totius Populi conſpiratione caecus ſimulari non poterat ſubita oculorum luce donatus. Ariani tum rerum potiebantur; praeſentes erant. Imperatoris auctoritate in ſuae Haereſis patrocinium abutebatur praeſens & ipſa Juſtina Auguſta. Quis commodior locus, quodnam opportunius tempus, quo impoſturam ac figmenta Ambroſii detegerent Ariani; atque aeterna ignominia Epiſcopum ejuſque Eccleſiam operirent, ſuam vero Fidem ab eo periculo vindicatam glorioſius extollerent? Poterant minis, tormentis, ac praemiis extorquere veritatis confeſſionem a Severo, totque aliis, quos ab Ambroſio pecunia corruptos dictitabant. Neceſſe eſt veritas & evidentia Miraculorum longe fortiores fuerint, quam Arianorum maligni conatus atque calumniae. Neque porro ſegnes in inquiſitione rei ac teſtium fuerunt Haeretici. *Iſti occulte interrogant, palam negant*, inquit Ambroſius. Immo tanta fuit vis & lux veritatis, ut factum ipſum negare ne ipſos quidem Arianos potuiſſe, ſanctus vir innuere videatur.

Quae vero hactenus dicta, ((a) vim quoque habere debent) pro tuenda veritate complurium aliorum prodigiorum, quae ſanctorum Martyrum & Confeſſorum ope variis temporibus peracta narrantur a graviſſimis Epiſcopis, & oculatis atque incorruptis viris, & a prudentibus Hiſtoricis, quos neque ab ignorantia, neque a nimia cre-

(a) Al. *valere quoque debent*.

credulitate neque a pravis affectibus ad ea confingenda, temereve credenda fuisse pertractos appareat. Non enim heic agitur de universis Miraculis a censura vindicandis, quae neque Ecclesia probavit, & quae credere vel non credere nihil refert, & quorum non modicam partem ab hominibus nullius judicii ac nominis, dubiaeque ac subleſtae fidei, litteris proditam Catholici ipsi aut abjiciunt, aut sibi tam facile credendam non putant. Miracula tantum defendimus testatae fidei, & ad sanioris Criticae leges exacta. Ita nemo nisi petulans fidem illis prodigiis negabit, quae sanctus Augustinus in Lib. 22. de Civit. Dei refert, quum ex iis pleraque ab omni fraudis ac fabulae suspicione longe absint. Alia contigisse Miracula ad Sanctorum tumulos atque Reliquias, testantur Basilius, Gregorii duo, Nazianzenus & Nyssenus, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Isidorus Pelusiota, Basilius Seleuciensis, Theodoretus, Maximus Taurinensis, Asterius Amasenus, Aeneas Gazaeus, ut innumeros alios Episcopos & Patres praeteream. Rei seriem non ab incertis rumoribus, sed aut oculis suis ipsimet, aut ab aliis fide dignissimis testibus acceperunt. Tales Ecclesiae proceres mentitos heic omnes fuisse, & in imposturas consensisse, fidem omnem superat. Falsa ac temere credita posteris narrasse, incredibile pariter est. Certe ab his erroribus atque criminibus sua se auctoritate, doctrina, integritate vitae, prudentia, ac zelo Religionis, facile ipsi defendunt, & iniquissimas Haereticorum suspiciones avertunt.

Sed mihi temperare non possum, quin insigne illud argumentum commemorem, quo sibi visus est Phereponus Historiam sanctorum Martyrum Protasii ac Gervasii enervare posse. Ait enim, ita Ambrosium rem describere, ut narrationem suspectam reddat. *Invenimus*, inquit Ambrosius, *mirae magnitudinis viros duos, ut prisca aetas ferebat. Quae vero aetas? Heroicane, postquam homines decrescere coeperunt?*

Nam genus hoc vivo jam decrescebat Homero.

An etiam tribus saeculis, quae a Christo nato ad Constantini tempora fluxerunt, grandioris erant staturae homines, quam quarto aut quinto saeculo? An augustior erat statura Martyrum, quam aliorum, aut major fiebat post mortem? Nemo, ut opinor, credet. At nemo etiam, ut opinor, non miretur, Phereponum Chritices peritum, & non vulgaris ingenii hominem, tam levia nobis propinasse. Sed quid non facit litigandi prurigo? Quando solida argumenta desunt, verba

 fal-

ſaltem ac ſophiſmata dentur. *Ante annos prope mille, vates ille Homerus non ceſſavit minora corpora mortalium, quam priſca, conqueri:* ſunt Plinii verba Lib. 7. Cap. 16. Nat. Hiſt. Id quoque Juvenalis a Pherepono laudatus, Solinus, Phlegon, ſanctus Auguſtinus, aliique Scriptores memoriae tradidere. Virgilius etiam Lib. 12. Aeneid. de ingenti ſaxo, quod Turnus in Aeneam intorſit, haec habet:

Vix illud lecti bis ſex cervice ſubirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.

Ea itaque opinio invaluerat, procerioris ſtaturae omnes fere homines fuiſſe Heroicis, quam ſubſequutis temporibus. Et fidem opinionis conciliabant corpora mirae magnitudinis ſubinde humi reperta, de quibus legendi Plinius ipſe, Virgilius in Georg. Pauſanias, Plutarchus, Gellius, & alii, immo recentiores etiam Scriptores; nam & proxime praeteritis ſaeculis eorum quaedam deprehenſa fuerunt. Aliqui, ſed admodum rari, ſubinde viſi, qui ad gigantaeam molem excreſcerent, iique idcirco priſcae aetatis hominibus dicebantur ſimiles. Ad eum ergo morem reſpexit Ambroſius. Quum ſacra Martyrum corpora recens effoſſa communem hominum ſtaturam multum excedere vidiſſet, talia & ipſe appellavit, qualia priſcae aetatis corpora fuiſſe ferebantur. Quid ergo heic ſibi velit Phereponus, nemo facile intelligat. An Homericae opinioni ſeſe opponere? Id per nos ipſi liceat. Non idcirco minus verum erit, inuſitatae magnitudinis fuiſſe corpora Gervaſii ac Protaſii? Iſtamne ſacrorum Martyrum proceritatem in dubium revocare? At innumeri Mediolanenſes praeter Ambroſium ejus rei teſtes fuerant, quibus per duos dies Martyrum oſſa expoſita ſcimus. Num dubitat, an primis tribus a Chriſto nato ſaeculis ejus proceritatis homines exſiſtere potuerint? Certe Phereponum de hac re dubitare quamplurimi Hiſtorici non ſinunt, atque experientia ipſa; nam raros quidem, ſed tamen aliquos, ſaeculo quovis, hujus ſtaturae homines vixiſſe conſtat. Auguſtinus ipſe Ambroſii aequalis Lib. 15. Cap. 9. de Civit. Dei affirmat, ſe incredibilis magnitudinis oſſa vidiſſe. Tum haec addit: *Noſtris temporibus rari quidem, ſed nunquam ferme defuerunt, qui modum aliorum plurimum excederent.* Numquid tandem ſuſpicatur Phereponus, ab Ambroſio corporum illorum magnitudinem tanquam caeleſte prodigium atque myſterium venditatam fuiſſe? Ille hercle inſulſus & ridendus, qui Ambroſium adeo infantem atque delirum ſuſpicari audeat. Quae Martyrum ſtatura foret, & an illa major poſt mortem fieret,

fieret, certe non ignorabat vir magnus, qui nempe Romae & alibi innumera conſpexerat martyrum oſſa. Neque ab ullo docendus erat, aliane hominum ſtatura fuerit tribus primis Chriſtianae Epochae ſaeculis, quam ſaeculo ſuo, quum priſcae duntaxat aetati, videlicet temporibus ante Homerum tranſactis, proceritatem corporum, tanquam rem cunctis hominibus eo aevo communem, ipſe tribuat. Nullum heic ergo myſterium, nullum caeleſte Miraculum Ambroſius conſiderat; ſed quia rarum eſſe noverat, ſaeculo ſuo homines reperire tantae proceritatis, quanta in Martyrum illorum corporibus apparuerat, raram hanc iſtorum qualitatem tacendam non putat, illamque quaſi obiter memorat. Solus cavillator alia in Ambroſii verbis ſomniare poterat; ſolus peſſimus Logicus affirmare, Ambroſium ipſum narrationem ſuam ſuſpectam reddidiſſe.

Graviora in ſpeciem videntur, ſed aeque imbecilla ſunt & confidentiae plena revera, quae poſthaec ſubdit Phereponus. E daemoniacis ad ſacra λείψανα confluentibus, nonnulli contra Arianos, eorumque haereſim clamarunt. Id Herculeum Ariſtarcho fulcrum eſt, ut ſub aliorum ſententia dicat, non amplius eſſe dubitandum, quin Ambroſius rete illud per fraudem concinnarit. *Lege*, inquit, *cetera, ubi torti Diaboli, ope horum Martyrum, Arianos opportuniſſime damnant; nec amplius miraberis eſſe, qui ſtratagema hoc Ambroſianum fuiſſe cenſeant, quo plebem ſibi devinciret, Juſtinamque & Arianos perterrefaceret, excogitatum.* Gemina huic argumentationi ſunt, quae ipſe alibi differit, ideo ementita appellans ad Martyrum tumulos peracta Miracula; quod iſta Superſtitioni propagandae inſervirent. Verum quidnam aliud hoc eſt, quam obvias quaeſtiones e praejudicatis opinionibus, quanquam falſis, confidentiſſime dirimere? quod quantum a ratione abhorreat, non ita pridem edidiciſſe Phereponum ipſum arbitror. Quum animo iſtius antea inſederit, Superſtitionem eſſe ſacrarum Reliquiarum cultum? (qua in opinione reliquos Novatores concordes habet), immo etiam crediderit, Arianos, quamvis tot Conciliis & rationibus profligatos, propius ad veritatem, quam Catholici, acceſſiſſe: non immerito ſe inde argumentari ita poſſe ſibi perſuaſit: ergo Miracula ad Sanctorum Reliquias confici nequeunt; ergo divinitus extorqueri a Daemonibus confeſſio non potuit adverſus Arianos; ergo nonniſi fraudulentis artibus Ambroſii, tota illa ſcena peracta eſt. Quid, ſi falſiſſimae forent, ut eas eſſe nos reipſa dicimus, praeceptae animo Phereponi opiniones? Nonne tota illius machina e veſtigio ruit? & potiſſimum quum nulla veriſimilitudo

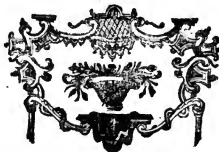
 ſit,

ſit, ea Miracula confiсta fuiſſe, aut potuiſſe confingi? Nam, quod eſt *ad plebem ſibi devinciendam* Arianiſque timorem incutiendum, jam vidimus, Ambroſii auctoritatem, ſapientiam, pietatem, atque conſtantiam tam periculoſis ac impiis non indiguiſſe praeſidiis; ipſumque, etiamſi indiguiſſet, non fuiſſe uſurum ad Fidem tuendam, quam ſanguine & veritate, non pravis artibus atque impoſturis propugnandam eſſe ſciebat.

Ergo nudam, ac inanem, nulliſque ſolidis rationibus ſtipatam, immo temerariam quoque & impiam eſſe, ſuſpicionem ſuam, Phereponus ipſe, ſi Criticus bonus, ſi Chriſtianus eſt, deprehendet. Quaenam enim narrationes, quae facta vultum veritatis amittere jam non poſſunt, ſi tantam vim habere debet haec argumentandi ratio? Videlicet Auctori aut Hiſtorico id utilitati, atque exiſtimationi eſt: ergo confictum id, falſumque eſt, aut certè in Auctore, ſive in narrante fraudem ſuſpicari licet. Si valere debent hujuſmodi ſuſpiciones, Ethnicorum nomine impoſturae notam pariter objicere poſſit Phereponus Tertulliano, Origeni, Cypriano, Lactantio, & ceteris Chriſtianae Fidei defenſoribus, qui confeſſione Daemonum in Ethnicos ipſos tam ſaepe utuntur. Quid autem Scriptores illos ab hujuſmodi accuſatione defendit, quod ſimiliter in Ambroſii defenſionem non congruat? Deinde nonne Chriſti ac Apoſtolorum prodigia ad ſanctiſſimae doctrinae veritatem confirmandam, & Chriſti miſſionem probandam adhibita fuere, ut habetur Jo. V. 36. X. 38. & XIV. 12.? Mirabiliter igitur Chriſto, ejuſque cauſſae prodigia per ipſum patrata inſerviebant. Quid ſi incredulus quiſpiam ſtratagemata & illa ſuſpicetur, quibus Judaicam plebem ſibi Chriſtus devinciret, ac Phariſaeos ſibi infenſiſſimos de auctoritatis ſolio dejiceret? Id quidem jam faciet incredulus, auctore ac praeceptore Pherepono; ſed iniquiſſime faciet. Multo etiam magis inſtabit iſte; nam & in Evangeliis Marci & Lucae Daèmones mali ſe ab Jeſu tortos conqueruntur, ejuſque caeleſtem potentiam fatentur, Filiumque Dei altiſſimi appellant. Nolebant his habere fidem pervicaciſſimi Judaei, quorum patrocinium quis non videat a Pherepono incautiſſime tandem ſuſceptum, & perfidiam excuſatam? Poterant enim & illi objicere adverſus Chriſti prodigia, quae Phereponus contra Ambroſii Hiſtoriam objecit. Sed tam illi temere ac perperam egiſſent, quam iſte. Hujuſmodi quippe ſuſpiciones quando gravioribus aliis malae fidei indiciis deſtituuntur, & praecipue quum ab aliis refelluntur graviſſimis bonae fidei indiciis, id unum praeſtare poſſunt, ut in ſuſpicioſis homi-

hominibus malignitatem, livorem, & obfirmatum contra veritatem animum prodant.

Pherepono itaque nos non injuria crimini vertimus, quod arma Ethnicis atque incredulis ministret. Quod Religioni & Ecclesiae Christianae eripiat potentissimum illud argumentum Veritatis e Christi, Apostolorum, aliorumque Sanctorum hominum prodigiosis operibus petitum. Quod suspecta faciat tum ad mortui Elisaei cadaver in veteri Foedere peractum insigne Miraculum, de quo in Lib. IV. Regum mentio habetur, tum curationum prodigia in novo Foedere facta per Pauli sudaria ac semicinctia aegris admota, dum eadem mirabilia ad sacra quoque Martyrum ossa, testibus viris incorruptis facta, fieri ipse posse negat, virtutemque ejiciendi Daemones, a Christo Sanctis suis in Evangelio promissam, suspectam ipse faciat. Crimini etiam vertimus, quod ex meris tantum ac fallacissimis suspicionibus denigrare ac lacerare famam non erubescat virorum gravissimorum, & omnium fere sanctorum Patrum, quos quum ille Impostores velit, nescio cui amplius in posterum credendum sit, & nescient increduli, quid amplius putandum sit de Religione & Ecclesia Christi. Propterea prudentiae, famae ac Religioni suae melius consuluisset Pherepónus, si ab hisce abstinuisset, quae quid ab ejus Critica aliis in locis sperandum sit, satis ostendunt. Sed nos jam alia exspectant & vocant.

CA-

CAPUT DUODECIMUM.

Cultus Religiosus, Angelis ac beatis hominibus adhibitus, contra Phereponum defenditur. Superstitionis suspicio frustra heic a Pherepono injecta. Preces pro piis defunctis auctoritate Scripturae sanctae Traditionisque nituntur. Non aliter sentit sanctus Cyprianus, cui Tertullianus praeivit. Votum sacrae Virginitatis praestantius, quam Nuptiae. Phereponi objectiones repelluntur. Apostoli apertum suffragium pro Dogmate isto.

NON solis Sanctorum Miraculis, sed eorum etiam cultui religioso bellum indicit Batavus, sive Tigurinus Censor: quodque mirandum magis est, id facit auctore ipsomet Augustino. Dixerat hic in Lib. de vera Relig. Cap. 55. de Angelis loquens: *Honoramus eos caritate, non servitute; nec eis Templa construimus, nolunt enim se sic honorari a nobis*, &c. Phereponus ista expendenda relinquit iis, qui volunt Angelos cultu δουλείας, hoc est *servitutis*, *coli*. *Videant* (inquit pag. 485.) *quomodo se sentire & loqui cum Augustino, dicere possint*. At quantopere cum Augustino consentiant Catholici in colendis quum beatis Angelis, tum reliquis Sanctis, ipse Phereponus nullo negotio didicisset, nisi ea tantum corrogaret, quae suo sunt consentanea ingenio. Agit heic Augustinus de illa *servitute*, quae supremum Numinis cultum significat, atque a Graecis appellatur λατρεία. Non autem negat, alterum illud *servitutis* genus, cui δουλεία nomen est, a mortalibus exhiberi debere caeli proceribus, & certissimis Dei amicis. Audi Augustinum Lib. 10. Cap. 1. de Civ. Dei: Λατρείαν, inquit, *nostri, ubicumque sanctarum Scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem. Sed ea servitus, quae debetur hominibus, secundum quam praecipit Apostolus, servos dominis suis subditos esse debere: alio nomine Graece nuncupari solet*. Λατρεία *vero, &c. aut semper, aut tam frequenter, aut paene semper, ea dicitur servitus, quae pertinet ad colendum Deum*, &c. Idem aliis verbis alibi scribit, sed potissimum Lib. 20. contra Faustum Cap. 21. ubi simul docet, colendos esse religioso cultu beatos Dei famulos. *Illo cultu*, inquit, *qui Graece* λατρεία *dicitur, Latine uno verbo dici non potest,*

quum

quum ſit quaedam proprie Divinitati debita ſervitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum Deum. De ſanctis vero Martyribus ita loquitur: *Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis; quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei*, &c. Erigere Templa, offerre ſacrificium, aliaque hujuſmodi, uni reſervata Deo, neſas eſt impendere in Angelorum Martyrumque cultum, ſed aliam *ſervitutis* honorariae ſpeciem, quam *Duliam* appellamus non prohibemur, ſed jubemur praeſtare Sanctis quos tamen conſervos Dei ſi ſimul agnoſcimus. Cui hoc nomen non arrideat, alio utatur, dummodo rem teneat.

Quod vero Phereponus ſubdit, nimirum jam Auguſtini aevo quaedam coepta eſſe fieri, quae quanquam a prudentioribus damnata, paulatim intromiſſa fuere; inquit enim idem Auguſtinus in Lib. I. de Morib. Eccl. Cathol. Cap. 34. *Novi multos eſſe ſepulcrorum, & picturarum adoratores:* haec, inquam, Phereponi monita, neſcio quid prodeſſe poſſint Novatorum ſcholae. Nam quis certo affirmare poſſit, Auguſtinum ibi de ſepulcris & picturis Chriſtianorum loqui, & non potius de Paganorum? Quod ſi de Chriſtianis talia inter ſuos agentibus ſcribit Auguſtinus: quid mirum? Superſtitio locum habere potuit ac poteſt in Eccleſiae Catholicae ritibus, ac praecipue in Sanctorum atque Imaginum cultu, dum Fideles ſint quidem, ut ipſius Auguſtini verbis utar, *profeſſores nominis Chriſtiani, ſed profeſſionis ſuae vim neſcientes, neque exhibentes.* Ab his arceſſendam non eſſe doctrinam Orthodoxae Religionis, neque ex iſtorum exemplo expendendam eſſe praeſtantiam Catholicae Eccleſiae, rectiſſime ajebat Auguſtinus in eo Libro. Id & nos nunc repetimus. Quod faciendum & credendum praeſcribit Eccleſia noſtra, hoc intuere, non vero quod in iſta Eccleſia fit, aut creditur ab imperitis & impiis. In eo veritas & ſanctitas; in hoc ſuperſtitio & falſitas. Et revera ipſemet Auguſtinus tum alibi, tum Lib. 8. Cap. ult. de Civ. Dei, Memorias, ſive Sepulcra Martyrum, & eorum Reliquias honorandas eſſe docet; ſignificatque apertiſſime, qualis opinio induenda ſit Catholicis, quum quaedam in honorem cultumque Martyrum fiunt. Ea autem Auguſtini verba quum in oculos & ipſius Phereponi incurrerint, non ſine aliqua animadverſione dimittenda eſſe ipſe judicavit. Inquit igitur pag. 581. *At pompa qua ferebantur Reliquiae, honor qui iis genuum flexione deferebatur, invocationes Sanctorum, &c. perſuadebant Ethnicis, Martyres coli, quaſi quoddam genus inferiorum Deorum.* Tum addit, neque Ethnicos multum a vero aberraſſe; nam & Chriſtianos non-

nonnullos offendebat hic idem cultus. Quamobrem censet, Augustinum heic Rhetorum more, dissimulatis his, quae ab Ethnicis objiciebantur, respondisse. Nonnullorum Christianorum nomine, quos male habebat Martyrum cultus, unum Vigilantium, & alterum Eunomium indicare voluisse, ac potuisse, Phereponus mihi videtur. At quota, quaeso, Christianorum pars duo homines sunt; & quales, amabo, ut eorum suffragium universae Christianorum Ecclesiae opponi possit? Nil facilius, quam in quacumque Republica duos, immo etiam plures invenire, quibus fastidio sint patrii mores, suaeque Religionis ritus. Atqui hujusmodi fastidiosos, & audacissimos homines statim compressere viri sanctitate atque eruditione clarissimi, quibus certe ignotum non erat, quid esset Deo, quid beatis ejus famulis debitum, & quid foret Idolorum, Deorumque ((a) falsorum) cultus.

Subit autem Censoris nostri confidentem eloquentiam demirari, quando is dissimulatam ait ab Augustino Ethnicorum hac in re accusationem, idque Rhetorum more. Nam quid aliud in eo Cap. ultimo Lib. 8. de Civ. Dei praestat Augustinus, quam ostendere, quantum intersit inter cultum divinum hominibus mortuis ab Ethnica Superstitione delatum, & religiosum honorem delatum Martyribus a Religione Christiana? Primo differre ait honorum & rituum genus; nam & Sacrificia & Delubra mortuis offerebant Ethnici, a quo tanquam a peculiari Divinitatis signo abhorrebat Christiana Respublica. Deinde ostendit, ab animo illorum differre omnino in iis ritibus atque honoribus animum istorum. Ethnici tanquam Deos veros, & adoratione uni Deo debita, suos mortuos prosequebantur; Christiani contra nunquam suos mortuos apotheosi donarunt, nunquam Deos censuere; & quos honores habuere suis Martyribus, fuere quidem signa religiosae venerationis, non autem divini cultus, & mentis ad Latriam propensae. Animus autem atque intima persuasio ea est, quae ritus & sermones honoris caussa conceptos ad bonum aut malum trahit. Decernere vero, qui ritus superstitioni aut verae pietati conveniant, quive tolerandi sint & probandi, aut improbandi, sive non ferendi, ad Ecclesiam, & ad Apostolicam Sedem pertinet. Et hanc in rem volo Phereponus noster audiat, quid forte Theophilus quidam Alethinus (hominem puto perquam carum Pherepono ipsi) scripserit in notulis ad Tom. 3. Theolog. Dogm. Dionysii Petavii, Lib. 15. Cap. 2. de Incarn. *Ut verba*, inquit, *valent usu, ita & gestus, qui modo sunt civiles, modo religiosi, pro tempo-*

(a) Addita nuper vox *falsorum*.

temporibus & locis, possuntque Deo colendo & hominibus aeque pro consuetudine adhiberi. At interna illa adoratio, qua id quod colimus, consideramus ut unicum ac summum Numen, propterea que reveremur ac precamur, ad unum illud Numen pertinet. Sed possunt esse: & sunt alii inferiores cultus, dignitati rei quae colitur, attemperati, absque idololatria ulla. Quod semper probe observandum. Vide & ibi Petavium.

Augustinus ergo in eo loco postquam dixit, honorari quidem Martyres eorumque Memorias, a Christi fidelibus Ethnicorum accusationem atque suspicionem omnem evertit, monens, neque Sacerdotibus, neque Templis, neque Sacrificiis (quae uni Deo tantummodo sunt debita) honorari sanctos Martyres; reliqua vero venerationis signa eisdem exhibita, ex obsequio religioso, non autem ex opinione Divinitatis descendere, immo in ipsius Dei gloriam concedere, quicumque honor Sanctis defertur. Quod quum dicit, occupat una responsione, quidquid unquam aut objecerant, aut objicere poterant Ethnici adversus Martyrum cultum. *Quaecumque*, ait, *adhibentur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt Memoriarum, non sacra, vel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum.* Dixerat supra: *Honoramus Memorias eorum tanquam sanctorum hominum Dei, &c. ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum adhortemur*, &c. Quapropter quid objicere Ethnici potuerant, aut poterant, ut apud Christianos polytheismum ostenderent, quod suo sermone & explicata mente Christianorum, Augustinus jam non contriverit? Et ne quis Martyres saltem *quasi quoddam genus inferiorum Deorum* coli putaret, addidit ille: *Non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Et infra. *Nos itaque Martyres nostros nec divinis honoribus, nec humanis criminibus colimus, sicut colunt illi Deos suos*, &c. Quod Augustinus olim pronuntiabat, nunc etiam Ecclesia Catholica profitetur, Idololatriae a nostrorum temporum Haereticis insimulata, sed ab hujusmodi calumnia vel a sincerissimis inter ipsos Haereticos jamdudum liberata.

Ab Angelis aliisque beatis caeli civibus ad reliquos Christianos, qui decesserunt in signo fidei, & dormiunt in somno pacis, transit Phereponus noster; atque ut illis religiosum honorem habendum negat, ita istis nihil prodesse Fidelium preces affirmat. In Lib. de Cura pro mortuis habenda auctor est S. Augustinus consuevisse Christianos offerre Deo preces pro mortuis fidelibus, quod officium

 ipsis

ipsis profuturum sperabant apud Deum. Phereponus heic insurgit, inquiens: *Sed locum aliquem Scripturae, aut revelationem certam hanc in rem proferri oportuit; qui enim norat Augustinus hoc velle Deum, ut preces Ecclesiae prosint post mortem nonnullis, quum altum sit ea de re silentium*, &c. *Non enim satis est ut possit hoc fieri; quam multa enim Deus non vult, quae potuisset velle?* Sed Augustinus laudaverat locum II. Machab. XII. 43. ubi *legimus oblatum pro mortuis sacrificium*. Nihil refert: pergit enim Phereponus interrogare: *Sed ubi Lex talia sacrificia jussit, aut ubi Deus se adinventis ab hominibus sacris propitium fore promisit?* Percontor ego a Pherepono, utrum sibi computentur inter Canonicas Scripturas priores duo Machabaeorum Libri, an non. Si postremum, videat ille, quei tot alios divinarum Scripturarum Libros demonstrare contra gentem incredulam possit caelo probatos. Tolle Ecclesiae Auctoritatem atque Traditionem, ruat necesse est potissimum argumentum, quo nititur divina origo Litterarum sacrarum. Sin, uti videtur, Canonicus est Pherepono is Machabaeorum Liber, quem universa olim Ecclesia Canonicum habuit; & Catholica nunc habet: quid est, quod illic non legit Phereponus haec verba: *Sancta ergo* (sicuti Vulgata legit) *& salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur?* Hinc novit Augustinus, & noscere Phereponus potuit, velle Deum, ut preces Ecclesiae prosint post mortem nonnullis; divino quippe oraculo probatur illa Judae Machabaei actio atque opinio.

Praeter Scripturae sacrae documentum illud, cui quaedam alia, etsi non adeo perspicua, accenseri possunt, adhibet Augustinus auctoritatem Ecclesiae universae, quae usum precum pro mortuis habet, & habendo utilem piumque, & ab Apostolis descendentem ostendit. Rursus ergo Phereponus in ista erumpit: *At quis docuerat Augustinum, a temporibus Apostolorum nullas pravas opiniones, ac consuetudines sensim irrepere potuisse? Nullum Dei legitur hanc in rem promissum, eademque est ratio hominum in Rempublicam Ecclesiasticam ac in Civilem coeuntium; nec in hanc magis quam in alteram, malae consuetudines sensim irrepere possunt.* At quis docuit Phereponum, eamdem esse ac fuisse rationem Civilis atque Ecclesiasticae Reipublicae in perversis consuetudinibus admittendis? Deinde hanc consuetudinem qua de agimus, esse perversam, nullumque hanc in rem legi promissum Dei? Nos jam vidimus, in Machabaeorum Libris probari Deo preces & sacrificia pro mortuis. Quod si ne ullis quidem in Libris Canonicis expressa legeretur divina revelatio istius doctrinae: attamen

tamen satis esset, Traditionem certam haberi de ista revelatione in Ecclesia Dei. At illud procul dubio revelatum fuisse, atque probatum ab Apostolis, hinc discimus, quod Augustini aevo *universa pro defunctis Ecclesia supplicare consuevit*, ut ait idem in eodem Libro. Heic autem locum habet regula celebris ejusdem sancti Augustini Lib. 4. Cap. 24. de Baptismo contra Donatistas: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi Auctoritate apostolica traditum rectissime creditur*. Ab Ecclesiastica vero nimium quantum differt Civilis Respublica. Nihil ibi impensius commendatur, ac ingeritur auribus tum Episcoporum & Cleri totius, cum reliquae etiam plebis, quam nihil esse innovandum; & pravas opiniones perversasque consuetudines impediendas atque averruncandas; & imminere certum salutis periculum dissimulanti, silenti, & sinenti aliquid novi aut sentiri aut fieri, quod aperte aut tacite doctrinam Christi atque Apostolorum aliqua ex parte laedat. Tam religiose, tam solicite huic suo muneri hucusque Ecclesia Catholica respondit, ut vix nova quaepiam falsa opinio, nova aliqua mala consuetudo emerserit, quam aut Concilia, aut Romani Pontifices, aut alii Episcopi, Patres, Scriptoresque pii atque eruditi non represserint, non damnarint. Aliter se gerit Civilis Respublica.

Et ostendat, si potis est, Phereponus ipse originem consuetudinis istius; quamvis enim quod ait: *de origine precum pro mortuis vide Johann. Fellum ad Epist. 1. Cypriani*, Lectoribus spem, aut metum ingerat hujusce originis inveniendae: Lectores tamen se deceptos sentient, ubi ejusdem Felli notas atque argumenta pensabunt; & cum ipsis sancti Cypriani verbis conferent. De Victore quodam ait sanctus Episcopus: *Non est quod pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur*. Quid refert, quod Fellus ostendere contendat, pro Martyribus non oratum fuisse olim? Id certissimum est; at illic res minime erat de Martyre quopiam. Nullis vero tabulis Fellus prodit, pro ceteris fidelibus cum signo fidei vita defunctis preces ad Deum non fuisse praestitas, neque speratum inde ipsorum refrigerium. Immo idem ille Cypriani locus evidenter ostendit, preces pro fidelibus mortuis tunc in more Ecclesiae fuisse, quando intercedit, ne pro homine illo fiant. Deinde cedo magistrum Cypriani, Tertullianum videlicet, qui Ecclesiae suorumque temporum hac in re consuetudinem nobis edisserat. Inquit is in Lib. de Monogamia c. 10. de Vidua: *Enim vero & pro anima ejus* (mariti) *orat, & refrigerium interim adpo-*

ftulat ei, *& in prima refurrectione confortium*, *& offert annuis diebus dormitionis ejus*. In Cap. feq. *Orabit*, inquit, *pro maritis suis novo & vetere*. Quibus ex verbis intelligis, quid etiam fenferit fanctus Cyprianus, quantumque ab ejus mente abhorreat Felli fententia, & rurfus quam antiqua fit formula illa, qua etiamnum in facro faciendo *locum refrigerii lucis ac pacis* Fidelibus Catholicis vita functis a Deo precamur. Et quum Tertulliani aevo, hoc eft, uno aut altero faeculo poft mortem Apoftolorum, ifta paffim in Ecclefia peragerentur, uti ex aliis etiam ejufdem Tertulliani locis confirmari poteft; quumque in eam rem confentiant tum Concilia, tum Graeci Latinique Patres; tandem intelligere cogimur, non aliunde quam ex Apoftolica Traditione veniffe hujufmodi confuetudinem, Quod fi *magnum & certum lucrum Ecclefiafticorum* Phereponus (pro more fuae gentis) heic objicit nobis: rogandus ille primo eft, ut oftendat, hujus opinionis ope jam tum ab Auguftini, Cypriani ac Tertulliani aetate Clerum fibi quaefiviffe divitias. Tum animadvertendum, aliud effe perverfitatem aut bonitatem opinionis alicujus, aliud vero lucrum quod ex eadem opinione educi poteft: nam homines improbi tam bona quam mala doctrina abuti poffunt in fui commodum atque utilitatem. Neceffe eft igitur, ut ipfam opinionem Phereponus recta aggrediatur, Chriftianoque Dogmati contrariam oftendat: quod tamen denuntiamus, ipfi nunquam poffibile futurum, quando tam antiquis legitimifque fundamentis noftra fententia nititur, & ad aliud confiderationis genus fpectant, quaecumque aut laudandae, aut vituperandae confuetudines in ufum iftius opinionis invectae hucufque fuerunt.

Ad haec litem non Auguftino tantum, fed univerfae Catholicae Ecclefiae indicit Phereponus, quod apud nos majori fit in pretio ac laude ftudium fanctae Virginitatis, quam honeftae Nuptiae. Catholicam fententiam expreflerat atque illuftrarat Auguftinus in Lib. de fancta Virginitate. Phereponus vero in Animadverfionibus ad eumdem Librum pag. 563. monet, Conjugium opus effe, quod fine magna virtute peragi ac fuftineri non poffit. *Pericula enim multa imminent conjugatis*, *multae tentationes incumbunt*, *ex quibus fefe*, *ut Chriftianos decet*, *expedire femper non eft facile*. Tum enumeratis hifce periculis atque laboribus, fubdit: *At qui coelibem vitam agunt nullius curam gerunt nifi fui*, *nec indigent tanta virtute ad fe folos fuftentandos*, *& viam virtutis calcandam*, *quae multo minoribus periculis cincta eft*. Quibus ex verbis concludit, Coelibatum non folum

non

non esse rem, quae per se magis Deo placeat, quam Matrimonium, sed etiam esse rem minoris quam Matrimonium virtutis. Augustino autem id semper infortunii accidit, ut quae ipse profert, Rhetoricae tantum argutiae sint; quae vero Phereponus, solidissimae omnino rationes. Quare Censor monendos Lectores tandem arbitratur his verbis. *Qui haec probe expenderit, non multum movebitur Rhetoricis argumentis, quae in hoc Libro deinceps sequuntur.* Felicem hominem, cui exiguo verborum apparatu semper datur immensam disjicere aliorum loquacitatem.

Quum inter Virginitatem, Deo dicatam, & Christianas Nuptias comparatio instituitur, quaeri potest, utrum facilius per illam, quam per istas, aeterna salus obtineatur: deinde utrum Virginitas ipsa per se praestantior & gratior Deo sit, quam Conjugium. Vide nunc, amabo, quo vergant Censoris nostri verba: ad ostendendum nempe majora esse pericula atque incommoda Conjugii, quam coelibis vitae, majoremque idcirco esse in illo statu, quam in isto, necessitatem virtutis. Quod quum facit, utique strictim dicit, quod Hieronymus, Tertullianus, Basilius, Nazianzenus, Chrysostomus, aliique fusissime scripserunt, & passim experientia testatur, sed simul contra suam mentem extollit praestantiam Virginitatis, quae eligatur intuitu Dei. Hinc enim constat, difficilius esse conjugatis, quam Virginibus sacris, iter ad caelum, propptereaque praeferendum esse conjugali coelibem statum, uti faciliorem tutioremque viam ad salutem. Quod autem inquit Phereponus, majori virtute ad Conjugium opus esse, quam ad Virginitatem: (quando hoc etiam illi daremus) nihil minuit, immo valde auget sacrae Virginitatis splendorem. Necessitas majoris virtutis in conjugatis, ut saeculi tentationes superent, caelumque obtineant, infirmitatem prodit medii, videlicet Conjugii, quo utuntur ad tam eximium finem consequendum. Ex multis enim itineribus, per quae ab infelici hoc exsilio ad beatissimam patriam conscendi potest, illa minus laudanda, minusque eligenda sunt, quae magis dubiam faciunt consequutionem finis, facileque longius a patria deviare valent. ((a) Aliter) inter hominum status praeferendus ille foret, per quem difficilius ad Regnum Caelorum devenitur, qualis est militia, mercatura, aliave instituta, negotii saecularis plena, & mille periculis ac tentationibus obnoxia, majorique idcirco virtute indiga, ne salus aeterna perdatur.

Audi

(a) Al. *Secus*. Vox substituta clarior.

Audi nunc Phereponum in haec verba loquentem: *Coelibatum non esse rem, quae per se magis placeat Deo, quam Matrimonium, sed eum esse demum illi gratiorem, in alterutro sit statu, qui praeceptorum ejus est observantior*. Nempe non considerat homo, alioqui non hebes, eo ipso gratiorem Deo futurum, qui Virginitatem illi dicavit, non solum quod hunc uti aptiorem divinae legi observandae elegerit statum, sed etiam quod bonum Animi potius, quam Corporis quaerat, & quod ea quae sunt Saeculi, repudiet, carnisque voluptatem ideo contemnat, ut spiritu promptiore ea quae sunt Dei meditetur ac faciat. Deinde praeter illam difficilem atque laudabilem in Virginitate abstinentiam a voluptatibus venereis, considerandum est votum, animusque hominis ipsam Deo Virginitatem voventis. Heic sita virtus praestantior, heic major laus virginis. Excelso animo vilia, & periculosa, & belluina oblectamenta mundi rejicit: magnum hoc est. Majus est rejicere, ut Deo expeditius vacare possit. Confer igitur Nuptias, & sacram Virginitatem. Sunt illae humanae fragilitatis atque infirmitatis subsidium, laudabile & sanctum profecto, & Christi gratia in Matrimonii Sacramento consecratum. Votum autem Virginitatis non sine magna virtute est, immo est magna virtus. Illic delicias, sive oblectamenta quaerimus, illic desideria Concupiscentiae implentur; heic vero fortiter superantur ipsae carnis illecebrae, heic Pietatis simul ac Temperantiae heroicae vires exercentur; & castitas, mensque cum corpore Deo dicantur, ut eo pacto liberioribus pennis evolare homo possit ad Deum, vitamque imitari Angelorum.

Atque haec sunt, quae Apostolo non experientia solum, sed caelesti etiam prudentia edocto in 1. Cor. VII. persuasere, ut *Virginitatis* studium Nuptiis apertissime, neque uno in loco, praeferret. *Qui sine uxore est*, (inter cetera ait) *solicitus est quae Domini sunt quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, solicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quae Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu* &c. Infra addit: *Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit*. Quae verba non ignoravit ipse Phereponus; sed eludere se posse speravit, inquiens, Apostolum professum se ita loqui *propter instantem necessitatem*, hoc est; propter tempora illa, quibus graves persequutiones fervebant. Nescio quas eo tempore persequutiones Phereponus ostendere posset inter Corinthios, quum certe rem praesentem, non futuram indicare videatur

deatur

deatur Apostolus per vocabulum ἐνεστῶσαν. Deinde verba illa plerique tum Graeci tum Latini Interpretes aliter exponenda censent, ut nempe loquatur illic Apostolus sive de saeculi molestiis & incommodis, quae conjugalem statum consequuntur, & *carnis tribulationes* infra appellantur, sive de angustia mortalis hujus vitae, sive de aliis hujusmodi necessitatibus. Sed quid plura? Virginitatis praeferendae rationem non ad ullas persequutiones tunc ferventes, sed plane ad generaliorem caussam, quae cuique tempori conveniat, Paulus aperte refert: nempe quia necessitates conjugalis vitae, impedimenta sunt, quominus expedite libereque Deo homines serviant & placeant. Id constat e verbis nuper laudatis. Ipse itidem Apostolus agnoscit in Virginibus sacris excellentem quandam sanctitatis speciem, quae earum statui, non autem conjugali, convenit. Inquit enim: *& virgo cogitat, quae Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu.* Quibus verbis laudat, propriamque Virginum dicit non solum immaculatam puritatem carnis, sed etiam abstinentiam ab opere & voluptate carnali. Ceterum negare nemo potest, quin homo conjugali vitae addictus Deo magis interdum placeat, majorique virtute abundare possit, quam alius quisquam sacrae Virginitatis cultor; uti neque negare quisquam audebit, quin temere nonnumquam, suisque viribus parum perpensis, homines Coelibatum Deo voveant. At quorsum haec? Non est in culpa thesaurus, si ille expiletur, qui se ad custodiendum obtulerat. Quod si conjugato cuipiam major interdum probitas sit, quam virgini alicui: tribuenda est hujusmodi praestantia aliis Virtutibus in illo homine conjunctis, quae faciunt, ut in Conjugio sancte inito sancte vivatur, & salutare homini fiat ipsum Conjugium. Rursus aut vitia, aut ipsarum defectus virtutum in caussa esse possunt, ne Virginitas Deo dicata meliores majoresque in homine fructus probitatis ferat. Verum paribus circumstantiis positis, procul dubio Virginitas sacra, quam Conjugium, aptior atque efficacior erit, ut quis Deo placeat, ipsaque proinde Virginitas ex ipsius Dei amore electa Deo placere plus debet, quam Nuptiae.

CA-

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

Mendacium semper malum. Ejus patrocinium a Pherepono susceptum positis quibusdam circumstantiis; sed sine ulla valida ratione. Joci nonnulli ex mendaciorum familia excludendi. Phereponi calumnia dictitantis, Patres tam rigide fuisse infensos mendacio, ut ipsi postea tutius mentirentur.

IN Libris de Mendacio, & contra Mendacium, atque alibi etiam, pluribus ostendit sanctus Augustinus, peccatum esse quodlibet Mendacium, cui revera Mendacii nomen conveniat, quum nempe caussa atque intentione alterius fallendi enunciatur falsum. Phereponus autem aliqua Mendacia agnoscit, quae culpa careant. In Animadvers. ad Cap. 5. Lib. de Mendacio, *Ponenda sunt*, inquit, *tantum tria, quae diximus. Primum est, nullum esse oportere animum nocendi mendacio; alterum ejusmodi debere esse mendacium, quod nocere revera non possit; tertium denique, non esse aliam viam, qua imminens malum vitetur.* Eadem repetit Phereponus in Animadvers. ad Cap. 18. Lib. contra Mendacium. Et in ista quidem sententia praeivere Censori nostro quum ex Ethnicis Philosophis atque Scriptoribus nonnulli, tum nonnulli etiam e Christianis, ex iis praecipue, qui scientiae politicae praecepta litteris consignarunt. Inter hosce potissimum recensere juvat duo carissima Pherepono capita, Erasmum videlicet, & Grotium, & nostris etiam temporibus Samuelem Pufendorfium in Libris *de Jure Naturae & Gentium*. Quicumque autem iis sunt Mendaciorum patroni, ita saecularem quamdam respexisse utilitatem mihi videntur, ut naturam dignitatemque Veritatis tunc obliti fuerint. Illa scilicet sublimis, ac innata Deo Virtus, immo Deo ipsimet adeo congenita, ut Deus sit ipsa Veritas, delicata pulchritudine constat, omnemque abhorret atque exhorrescit oppositae falsitatis speciem. Etenim quum simul verum & falsum consistere non possint, necesse est, ut qui falsum velit, quacumque tandem e caussa id velit, Veritatem eodem tempore, quantum in se est, perdat atque pessundet. Nihil medium occurrit. Atque hinc fit, ut velle falsum in alterius hominis mente (quod profecto vult quicumque mentitur), idem sit ac velle Veritatis necem, proptereaque velle malum eligere.

Mendacium ergo intrinſece malum eſt, ſicuti & *omne falſum eſt ſecundum ſe malum, & fugiendum*, ut Ariſtoteles ait. Ejuſmodi autem quum ſit Mendacium, nullo colore dealbari, melioremque naturam induere nunquam poteſt. Porro duplici jure mendax homo injurium ſe praebet, Divino, ac Naturali. Divino; Deum quippe ipſum offendit, dum Veritatem ipſam, ſeu veracitatem mendaci lingua laedit. Naturali; jus quippe Naturae exigit, ut nemo ſponte alterum fallat, ſive in errorem inducat, nemo falſum decipiendi alterius cauſſa tradat, nemo ſermonis humani mirabili inſtrumento ac praeſtantiſſima inſtitutione abutatur ad labefactandam fidem in hominum commercio. Ac propterea Philoſophorum nobiliſſimi, & plerique Sanctorum Patrum, quorum dux Auguſtinus, omneſque Catholicae Scholae Theologi, nullum eſſe caſum ſtatuerunt, in quo Mendacium, dum revera ſit Mendacium, non ſit etiam malum, & culpae inſimulandus mendax non ſit, quanquam ea in mentiendo eſſe culpae levitas interdum poſſit, ut ei veniam facillime ſperare liceat. Huc faciunt divinarum Scripturarum documenta, nempe Proverb. XIII. 5. *Verbum mendax juſtus deteſtabitur*. Et Proverb. XXX. 8. *Vanitatem, & verba mendacia longe fac a me*. Et Coloſs. III. 9. *Nolite mentiri invicem*. Et Pſal. V. 7. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*. Et Eccleſiaſtici VII. 14. *Noli velle mentiri omne mendacium;* quod idem eſt ac edicere, ut nullum proferamus Mendacium. Mitto alia Scripturarum loca.

Videamus nunc, quibus rationibus ducatur Phereponus in contrariam ſententiam. Sed ille nullas affert. Haec tantum addit ad ea, quae ſupra retulimus: *In hiſce ſane circumſtantiis licitum eſſe debet mentiri, ſi non illicitum ſit joco mentiri, quod per Auguſtinum licet. Vide Cap.* 2. Utique auctor eſt Auguſtinus Cap. 2. Lib. de Mendacio, joca nunquam putata fuiſſe Mendacia: *habent, enim*, inquit is, *evidentiſſimam ex pronuntiatione, atque ipſo jocantis affectu, ſignificationem animi nequaquam fallentis, etſi non vera enuntiantis*. Sed neſcio, quei hinc inferre potuerit Phereponus, licitum quoque eſſe mentiri, poſitis circumſtantiis a ſe enumeratis. Malitia Mendacio inſita eam habet originem & cauſſam, quod animus mentientis vult verum corrumpere, dicere falſum, & alterum hominem fallere. In jocis hic animus perverſus atque inordinatus abeſſe poteſt, & plerumque revera abeſt, nam qui jocatur, ſaepe ac ſaepius alterius decipiendi voluntate caret, idque pronuntiat falſum, quod probe ſcit ab audientibus ſive legentibus eſſe detegendum, & accipien-

dum tanquam falsum, non tanquam verum. Quare neque veritatem jocator hujusmodi laedit, neque proximum fallit; ideoque e Mendaciorum numero, joca ita composita excluduntur, & culpae notam effugiunt. Verum in casibus a Pherepono propositis manifestissimum est, & decipi alterum, & veritatem laedi, & falsum ita enuntiari, ut mentiens directe aut indirecte velit alterum fallere. *Ex hoc ipso, quod aliquis scienter falsum loquitur, falsitatem intendit significare: ideo completivum in definitione Mendacii ponitur intentio fallendi; sed quasi materiale falsa vocis significatio*. Ita sanctus Thomas in 3. d. 38. 9. 1. Art. 1. in corp. Mendacium igitur in iis casibus locum habet, atque adeo turpido illa quae Mendacium consequitur, inde excludi non potest. Sed, inquies, mendaci tunc nullus est nocendi animus, & Mendacium ipsum obesse per se ipsum nequit, nullaque alia homini via restat evadendi periculi. Quis de ita mentiente queratur? Cui injuria tunc infertur? At non solum animadvertendum est, per illum semper noceri, qui mentiatur; mendax enim, quantum fert ejus actio, errorem semper & falsum in alterius ingerit aut vult ingerere mentem: sed etiam statuendum est, internam e Mendacio turpitudinem ex eo non tolli, quod neque sit in mentiente nocendi voluntas, neque vis nocendi in ipso mendacio, dum falsum enuntietur animo alterius fallendi. Nam ut ut concedamus, mentientem in eo casu, alterius vitae, honori, ac rebus nihil officere, attamen juri ipsius Veritatis adversatur, quam ille, quantum in se est, offendit atque conculcat, & facit ut in proximo pereat. Eodem pacto invisum Deo pergit esse Adulterium cum femina, quamvis ipsius vir in eam actionem consentiat, & quamvis non aliter vel ipsius vitae periculo te eidem actioni subducere nequeas. Idem dicas de aliis operibus ac dictis, ex sua natura atque intrinsece malis, quae illa ratione minime excusantur, quod neque alteri noceant, neque alia sit imminentis periculi effugiendi via. Recte propterea Augustinus Quaest. 68. in Levitic. *Mendacium*, inquit, *non possumus dicere tunc tantummodo esse, quando proximus laeditur; quum enim falsum ab sciente dicitur, procul dubio Mendacium est, sive illo quisquam, sive nemo laedatur*,

Quod si reponas, jocos etiam dari, quibus falsiloquium subest, atque intentio alterius fallendi: ego isthaec peccati nomine accusabo, quia tum reipsa Mendacia erunt, & veritati inimica. Ubi tum quaeso est *evidentissima* illa ex *pronuntiatione*, *atque ipso jocantis affectu significatio animi nequaquam fallentis*, *etsi non vera enuntiantis*,

tis, quam Augustinus deprehendit in reliquis jocis, a se excusatis? Et revera sentiunt complures, iique praestantes Theologi, inter quos sanctus Thomas, joca etiam, quibus Mendacii nomen convenire possit, referenda esse in catalogum culparum, modo quidem gravium, sed fere semper levium. Ipsemet Augustinus post verba a nobis nuper recitata haec addit: *Quo genere* (jocorum) *utrum sit utendum perfectis animis, alia quaestio est, quam modo enodandam non suscepimus*. Quibus ex verbis intelligis, vel ipsa illa joca quae sancto Augustino Mendacia non putantur, ejus tamen esse naturae, ut jure dubitetur, num homini ad perfectam vitam anhelanti convenire possint. Quanto magis idem dicas de jocis intentione fallendi, & veritatis adulterandae caussa prolatis, quae revera Mendaciis accensenda veniunt?

Sed novam scenam, novam peripetiam repente huc inducit Phereponus noster. Qui nobis nuper Augustinum exhibuerat nimis rigidiusculum in exsecrando quocumque Mendacio, en eumdem rursus deprehendit mendacem, & quidem basilice. *Nec putes*, inquit Censor, *qui usque adeo ab utili & necessario Mendacio abhorrere se dictitabant, tam rigidos fuisse veri satellites, ut numquam emolumenti caussa mentirentur. Contrarium persuadent tot ficta Miracula ad venerationem plebis quibusdam Ecclesiis & Basilicis conciliandam, totque Rhetoricae fictiones*, &c. Neque heic sistit acutissima Phereponi acies. Caussam quoque perspexit, quare tantum odium adversus Mendacium Catholici Episcopi prae se ferrent. *Si liceat*, addit, *id quod suspicamur proloqui, non alia de caussa multi in licita Mendacia, qualia descripsimus, tam acriter invehebantur, quam ut postea in rem suam fructuosius mentirentur. Simpliciores enim homines non suspicabantur ab iis sibi fucum fieri, qui tam infensos profitebantur se mendacio*. Si & nobis licet heic, non quod suspicamur, sed quod nobis certum videtur, proloqui: dum haec Phereponus ait, non bonum, sed perversum se prodit Criticum, ut gravioribus parcam nominibus in ipsum jure convenientibus. Age enim edicat nobis suspiciosus iste vir, num inter Protestantes quoque Adulterium, & reliqua libidinis experimenta, Avaritia, fraus, aliaque ejusmodi scelera locum habeant, aut unquam habuerint. Non negabit, puto; immo inter aliquos ex ipsis eorum Sacerdotibus atque Theologis, si verax esse amet, fatebitur istam pestem & olim, & nunc vigere. Atqui non dubito, quin ii quoque Theologi tum voce tum scriptis in ipsissima illa scelera invehantur. Quae si ita sunt, quid quaeso reponeret Phe-

 reponus

reponus homini Religionis nullius vinculis obligato (quales fortasse multos ipse novit sibi vicinos) dicenti, non alia de caussa Protestantium Pastores atque Theologos ea flagitia detestari, quam ut alienis feminis tutius abutantur, & fraudibus rem suam utilius promoveant? Rideret, irasceretur ve Phereponus. Nihil enim magis in comperto est, quam hujusmodi vitia & simul ab iis cognosci ac praedicari Deo rectaeque Rationi invisa, & nihilominus vel ab ipsis noscentibus atque praedicantibus, vitio humanae naturae interdum eligi atque amari.

Eadem & Phereponus, & quisquis alius, de Augustino reliquisque Catholicis necesse est dicat. Objiciat ille nobis, quaecumque vult, Miracula ficta aliaque religiosorum hominum Mendacia. In criminum istorum Auctoribus damnandis, si qui sunt, nos quoque concordes habebit. At quo argumento persuadere sibi aliisque poterit, eum in finem Mendacia quaelibet, tum ab Augustino, tum ab aliis Catholicis affectato odio fuisse proscripta, ut ipsi liberius deinde atque utilius mentiri possent? Homines fuere. Quam aliam quaeris caussam, cur mentiti nonnumquam ex iis quidam fuerint? Scilicet meliora videmus, melioraque aliis suademus, ac deteriora saepe nos sequimur. Quanquam quid dico? Quum mitiora semper sentire de omnibus hominibus nos jubeat recta Ratio, & prohibeamur suspicionibus nulla ratione innixis alienam gravare famam; quanto minus id nobis liceat, quum de Augustino, Episcopis, Theologis, aliisque tum sanctitate morum tum doctrinae soliditate eminentibus viris, sermo occurrit? Neque tanta simplicitas ac inopia mentis in Augustino ejusque similibus erat, ut Mendacia detestari, simulque in Religione mentiri tutum putarent, quum unus quispiam emunctae naris homo posset sacrilegam fraudem deprehendere, ejusque auctores exsibilandos detegere. Praeterea neque tanta in iis malitiae atque iniquitatis copia excogitari potest, ut qui publice praedicarent, uti *magnum scelus* (sunt haec Augustini verba) *& primum genus detestabilis mendacii*, mentiri in Religione & pro Religione, hac arte eadem sibi tutiorem utilioremque ad mentiendum viam aperirent. Demum quaenam ab Augustino, illiusque similibus conficta Miracula Phereponus rite demonstret? Immo nemo acrius, quam Sanctus Augustinus (quod & fecere ceteri Sancti Patres, atque Concilia) exsecratus est pias hujusmodi & sacrilegas fraudes. Videat igitur Phereponus, dum talia de tantis viris suspicatur, dumque adeo temere tam horrenda illis crimina affingit, cur perversi accusatoris nota inurendus non sit. Certe maligni declamatoris nomen non effugiet.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Criticae Artis abusus non unus, & Pherepono potissimum familiaris. Quae de conversione sua ad Deum Augustinus narrat, Superstitionis ac fraudis inique insimulantur ab eodem Censore. Depulsa ab Augustino inanis gloriae quaesitae accusatio, a Pherepono in ipsum concinnata propter Libros Confessionum. Ejusdem Augustini virtutes & sanctitas variis Ethereponi calumniis & sophismatibus ereptae. In Mallio Theodoro laudando an excesserit Augustinus. Sinceritas ejusdem vindicata ab objectionibus Pherepeni. Non in controversia cum Sancto Hieronymo, non in cooptatione sua ad Episcopatum, non in declarando Heraclio Successore suo Augustinus peccavit.

SED quando in hanc arenam ingressi sumus, dimittendus tam facile non est Phereponus, majorique cura exigendus est ad normam Criticae Artis homo ille, qui inter Criticos & Criticae Magistros non bonam quidem, sed magnam sibi jamdudum comparavit famam. Criticam heic latiori significatione capio, quam ab Eruditis nonnullis capiatur; hoc est, cristicam Artem illam, studiumque intelligo, quo alienos in litteris, sive in doctrina, errores acute investigamus, & deprehensos censoria virga percutimus. Id licitum, id honestum, id Reipublicae perquam utile, simulque necessarium est. Nam unde tot errores, ac fabulae, & dogmata stolida, nisi e Criticae inopia? Unde recti judicii, meliorisque eruditionis restitutio, nisi e Critica restituta? Sed quasdam hujusce Artis leges ac praecepta percurramus oportet. Ejus finis est, Veritatem sive Theologicam, sive Physicam, Historicam, &c. invenire, & falsum persequi, aliisque vitandum ostendere. Sed tam solicite cauteque Veritas investiganda atque prodenda est, ut Christianae simul Caritatis, ut Modestiae, ut Justitiae maxima ratio habeatur. Quamobrem a maledictis & conviciis perpetuo abstinendum; calumniae non segnius quam pestis fugiendae; hominem gravem ars mimica, virulentae irrisiones, declamationesque minime decent; in errores vero potius, quam in errantes dimicandum; tibique, vel quum triumphas de errore deprehenso, exuenda omnis ambitio. Non ita

ita aliorum vituperationi insistere, ut quae in adversario laudem promerentur obliviscaris, multoque minus in illius probrum retorqueas. Tum duntaxat acri ac subirato stylo aut venia; aut licentia erit, quum in perditos, impios, & effrontes, sive iniquitatis, sive impietatis sibi notae amatores, & in apertos calumniatores, hoc est, in conclamatos aut Religionis verae, aut veritatis, aut virtutis hostes, pugnandum erit. Ceterum placide agere decet adversus illos, quos non perversus animus, sed humani intellectus atque naturae infirmitas, a bono & vero deviavit. Quo modulo si quando utendum, tum potissimum uti opus est, quum accusandos & corrigendos suscipis magnos, celebresque viros; & tum quoque lenitati adjungenda reverentia erit, quum Christianae Religionis Patribus, & Episcopis, non doctrinae minus quam sanctitatis fama per omnium ora commendatis, dicenda dies erit, veritatis caussa id exigente nonnunquam. Ita veritati laboranti simul succurras, ut neque tuae, neque aliorum dignitati quidquam detrahatur. Si secus fiat, non perversae tantummodo indolis, & ambitus, & malevolentiae, aliorumque vitiorum specimen dabis, sed ipsam plerumque Veritatem, ut ut solertissime quaeras, in itinere perdes.

Atque hae quidem praecipuae forsitan leges morum in Arte Critica, quas nunc, ut puto, nihil interest rationibus, aliisve documentis confirmare atque tueri. Juvat potius experiri novis exemplis num Phereponus se talem heic prodiderit Criticum, qualem postulat recta Ratio. Narrat Augustinus Lib. 8. Cap. 12. Confess. improvisa vocis *Tolle*, *lege*, *tolle*, *lege*, admonitione totum se fuisse conversum ad Deum. Primo *Superstitionem Ethnicam*, *ex fortuitis vocibus omina captantem*, reperit heic Phereponus. Deinde subdit, si cui singulari providentia divina id factum videatur, oportere ut ostendat, *opus fuisse ejusmodi Miraculo*, *quo Augustinus intelligere posset sibi legendam Scripturam sacram*, *ut ex ea rescirет*, *quid sibi agendum esset*. Quod quum quotidie audiret a Catholicis, non videt Censor, cur confugiendum sit ad miraculum. Tandem ait, *Rhetorem nostrum omnia exaggerare*, *quibus persuadere poterat*, *non agi heic de homine vulgari*, *sed singulari vocatione divinitus ad Ecclesiam allecto: quae tamen ex alius calamo rectius fluxissent*. En ergo Augustinum superstitiosum, dum omnia captat; en ridendum, quod fortuitam vocem audiens, Miraculum putet, atque id aggrediatur, quod tam crebrae Catholicorum adhortationes obtinere ab ipso nondum quiverant; en denique Rhetorem, & callidum quidem, qui omnia exaggerat, ut se tanquam caelestem hominem venditet.

Gratiae Pherepono, qui non & impostorem, fictaeque narrationis propolam nobis heic Augustinum exhibuerit. Sed postquam ne ipse quidem Censor eo usque progredi est ausus: oculos mentemque omnium appello, ut perspiciant, quibus oculis hunc Augustini locum Phereponus legerit. Improvisam illam vocem audit Augustinus, ignorat auctorem; & dum Concupiscentiae, divinaeque Gratiae pugna in ejus corde acrius aestuaret, vocem ipsam interpretatur tanquam divinum oraculum, quo ad repetendam sacrarum Scripturarum lectionem incitetur. Paret inspirationi, perculsusque Apostoli verbis, sibi primum forte objectis, totum se Deo exinde dicat. Haec narratio Augustini. Quid heic quaeso Rhetorici artificii? quaenam *exaggeratio?* quaenam calliditas? Lege verba Augustini. Historicam narrationem puram putam illic deprehendes; quam si veram putas, mirum est quei accusare possis Rhetorico aliquo colore sive figmento corruptam. Sed vitio vertendum est Augustino, quod talia narret, quum haec *rectius ex aliorum calamo fluxissent*. Ipsum Augustinum nequaquam dedecuisse hujusmodi narrationem, ille idem fatetur, qui adverbio *rectius* est usus. Multoque magis id perspiciet Lector, nihil in ea narratione inveniens, quod laudem Augustini vel leviter insinuet. Non suas illic virtutes, non sanctitatem, non Miracula evidentia commemorat ille; sed fortuitam tantum vocem, unde consummata est conversio sua, dicit se acceptam retulisse singulari divinae Gratiae auxilio. Quis hominem arguat, quod misericordias Domini in aeternum canet? *Ignorare tua bona*, utar Erasmi verbis in Praef. ad ipsas Confessiones sancti Augustini, *stupiditatis est; non praedicare Domini benignitatem*, *ingratitudinis est; non expendere in utilitatem proximi*, *quod acceperis*, *impietas est*. Visiones ac revelationes propheticas, caelo auctore, experti sunt clarissimi & sanctissimi viri; iidemque etiam evulgarunt. Vide Ignatii Martyris Epist. ad Philadelph. & Dionysii Alexandrini Epistolas apud Euseb. & Cypriani loca multa a Dodwello collecta, & Ambrosii Epistolas, ut alios omittam testes, quos bene multos in haec & similia haberem.

Inquit autem Phereponus, non videre se, cur confugiendum heic sit ad Miraculum, quum prodigio nihil opus esset, ut intelligeret Augustinus sibi legendam esse sacram Scripturam, quando toties id a Catholicis audiverat. Neque videt acutissimus iste Censor, quam inter se differant, nosse utilitatem ac necessitatem caelestis illius lectionis, & ad ipsam lectionem sese reipsa convertere. Nemo nostrum ignorat, quam periculosa sit ac misera peccatoris servitus;

& non

& non exinde tamen ad fortem honestatemque justorum consurgimus. Illud facere ad intellectum, hoc ad voluntatem spectat. Tum vero ipsa quoque voluntas vincula disrumpit ac abjicit, quum interna Dei Gratia nos adjuvans Concupiscentiam vincit, torpentemque animum fortiter ad se rapit. Innumeris autem modis aversos a se homines Deus ad virtutem vocat, atque perducit. Non fuerit Miraculum id, quod Augustino contigit: num propterea non licuit Augustino insuetam illam ac repentinam vocem singulari providentiae Dei tribuere, quae illum juberet consulere Codices sacros? numquid nefas fuit interpretari tanquam peculiare Dei munus, in ea Apostoli verba statim incidisse, quae morbum Augustini protinus ac tandem confecere? Immo & Christianae pietatis est, & humilitatis, haec ita interpretari, totumque hoc tribuere immensae Numinis clementiae. Atque ita faceret quicumque alius sana doctrina ac Religione vera imbutus, & a Phereponi schola alienus, eodem loco fuisset, quo Augustinus, dum sibi non absimilia contigissent.

At quod magis prodit, Phereponum unice illuc inhiare, ut quantum fieri potest, in Augustinum congerat probra, illud est, quod primo loco objecit, nempe opus hoc Augustini *redolere Superstitionem Ethnicam, ex fortuitis vocibus omnia captantem*. Utique in nullius animum unquam tam delicata religio intravit, ut Superstitionem atque Ethnicismum objiciendos heic putaret Augustino. Ideo Ethnicam aruspicinam, & omnia Gentilibus dudum usitata, neque satis adhuc e medio sublata, nos exsecramur, quia e caussis omnino incongruis ediscere se posse homo putat futuros rerum eventus Deo soli perspectos, & curiositate perversa ac temeraria ad ominandum, auguriisque fidem habendam, se abripi sinit; & Superos ipsos hujus delirii sui auctores sibi aliisve fingit. Quid simile in Augustini facto? Hinc tumultus Concupiscentiae, illinc dulcissima Gratiae vox incertum & anxium faciunt. Ad inopinatam illam vocem suas aures percutientem assurgit Augustinus; eamdem pro caeli caussa interpretatur; ad legendas Pauli Epistolas accurrens locum sibi opportunissimum offendit; & fructus interpretationi respondet. Curiositatem nocentem heic mihi, si potes, inveni; aut caussam prorsus ab effectu absonam; aut in interpretante stoliditatem, immo propriam aliquam ominis faciem. Compertum habemus, Deum velle nos omnes salvos facere, ipsumque adeo quorumdam salutem conversionemve curare, ut eos non internis tantum externisque stimulis, sed patentibus prodigiis ad se rapiat. Vim quoque adhibuit Saulo spiranti minas &

caedem

caedem in Discipulos Domini. Alios etiam ad Episcopatum, ad Eremum, ad Monasteria, ad bonam denique frugem hujusmodi arte solicitavit, quorum exempla si congerere huc velimus, facile abuteremur Lectorum patientia. Ipse Augustinus memorat hoc loco sancto Antonio Anachoretae similia contigisse. Quapropter etsi ne tam aperta quidem sit plerumque vox caeli in hisce circumstantiis, attamen pie sapienterque id perpetuo faciunt, qui ita omnes eventus interpretantur, ut sibi persuadeant, se per illos divinitus a peccato revocari, & ad justitiae amorem impelli. Tantum proinde abest, ut superstitione laborarit, quod Augustinus egit, ut contra commendandus sit, quod e voce, si ita etiam vis, omnino fortuita, occasionem arripuerit instituendae vitae Christianae. Atque utinam Augustinum in pari casu imitarentur caelo obsequentem, quicumque eum imitantur contra caelum peccantem.

Quid mihi est ergo cum hominibus, ut audiant Confessiones meas, &c. Sunt verba Augustini Lib. 10. Cap. 3. Confess. Ansam hinc sumit Phereponus carpendi Augustini, quod Confessionum Libros scripserit: *Sunt qui suspicentur* (Censoris verba sunt) *quum multa Augustino, ob priorem vitam, ab adversariis, quos non paucos habuit, objicerentur, eum Confessiones hasce scripsisse, quasi Apologiam quamdam obliquiorem, in qua fateretur, veluti apud Deum, quod negare non poterat; cetera vero praetermitteret, aut emolliret, & quaecumque ad honorem suum facerent, quasi aliud agens exaggeraret. Quae suspiciones, quamvis forte iniquiores sunt, ex insuetata tamen nascuntur ratione, qua Augustinus cum Deo garrit, atque argutatur, Rhetoricoque fuco, quo pictae sunt hae Confessiones*. Mirabar, si non & heic Rhetoricorum fucum Augustino Phereponus objiceret; intercalaris quippe haec apud illum accusatio necesse est, sive opportuna, sive inopportuna, saepe recurrat. Sed quinam sunt isti, quos talia de Augustino suspicari Phereponus ait? Ego neminem alium novi praeter Erasmum, qui in Praefat. ad Libros Retractat. & Confess. aliqua hujusmodi suspicionum semina injecit, inquiens, Augustinum tam diligenter in Confessionum Libris vitam omnem suam depinxisse, *ut iniquior aliquis suspicari possit, non prorsus abfuisse humanum affectum* κενοδοξία, seu φιλαυτία *cuipiam affinem*. At Erasmus ipse, quanquam homo prurientis linguae, multus est in purgando Augustino ab ista accusatione, idque tam solide atque ex animo facit, ut laudatorem eximium, non vituperatorem Augustini sese heic praestet. Quinam ergo sunt ii, quos non solum suspicari pos-

fe, uti Erafmus ajebat, fed revera nunc fufpicari, Phereponus fatetur, latere fimul atque apparere ambitionem Auguftini in Confeffionibus iftis? Patiatur ergo Phereponus, heic non aliorum, fed meas me quoque prodere fufpiciones. Si Phereponum excipias, nemo talia de Auguftino eft fufpicatus, five fufpicatur. Rhetoricus ifte color eft, quo invidiam Auguftino conflare fe poffe putavit Phereponus, fimulque a fe amoliri injuftae criminationis, malignique judicii invidiam. Nempe qui toties, atque iniquiffime, Rhetoricam Auguftini culpat, fubinde religioni fibi non ducit, ejus Artis coloribus abuti, ut fanctiffimum & clariffimum virum infamia oneret.

Habemus ipfos Confeffionum Libros. Huc volo finceros judices. Ego vero nihil dubito, quin cordatus quifque fentiat ac fateatur, longe nimium abeffe Auguftinum eo in Opere ab inanis gloriae fiti, atque ab amore fui. Immo paucos mihi oftendas Libros, quibus in amorem Dei vehementius excitentur legentium animi atque affectus. Ad haec paffim, & minime conquifita modeftia, & germana humilitas, & fervens pietas Scriptoris elucent, ut pium quemque fimul aedificare foleant, & impios convertere ad Deum poffint. Nulla autem minus aequa, immo magis perfidiofa fufpicio eft, quam quae fibi fingit, Auguftinum confcribere ifta voluiffe, partim ut nonnullis, quae fibi objiciebantur, enarratis, certa aut praetermitteret, aut emolliret, & partim ut quaecumque ad honorem fuum facerent, quafi aliud agens, exaggeraret. Neceffe eft enim, qui ita fufpicatur, judicium totius antiquitatis de Auguftini pietate damnet, & oculos omnium rideat, qui in ejus Libris Scriptorem fanctiffimum, & pietate nulli fecundum adhuc inveniunt. Deo, non hominibus, loquitur pius ille vir in Confeffionibus; Deo, inquam, ut Erafmi verba defcribam, *confitetur, cui mentiri nec pium eft, nec tutum*. Ergo Auguftinus, fi fufpicionem Pherepontanam aufcultamus, credidit, fe Deum atque homines decipere poffe Confeffionibus illis. Horret animus talia cogitare de tanto viro, & de Libris iis, qui contrarium omnino fonant. Sed ipfe quoque Phereponus iniquitatem fufpicionis iftius tandem agnovit & confeffus eft; nam poftquam temperare fibi non potuit, quin adderet *effe multos* (quinam quaefo) *qui φιλαυτίαν ingentem, religionis fpecie tectam, heic videre fe putant;* fubdit tamen, hofce homines ex eorum numero effe, qui funt *proniores ad male judicandum;* & nimiam indulgentiam potius, quam nimiam feveritatem, heic effe adhibendam. Quo verborum lenocinio, fucoque Rhetorico, quid aliud vult Phereponus, quam uno eodem-

eodemque tempore calumniari, & calumniatorem parum intentis oculis subducere?

Nunc autem repetendum est, ingeniis malevolis, & affectu occaecatis nihil aeque facile occurrere, quam omnia adversariorum dicta & facta in deteriorem partem accipere, & denigrare, & ridenda exhibere. Quantum id absit a *Christiana Caritate*, a *Justitia*, atque a legibus germanae Criticae, nemo probus atque eruditus est, qui non e vestigio intelligat. An id Phereponus ignoret, non quaeram; certe se heic ignarum hujus doctrinae apertissime prodit. Et quod magis mirere, in hoc eodem loco Phereponus, Magistrum Evangelii agens, meminisse nos jubet, *in Evangelio, ejusque auctore Christo, quaerendam esse vivendi normam, non in hominibus.* Utique optimis suis praeceptis pessime homo iste utitur, qui tot calumniosis suspicionibus, tantoque livore famam Augustini aggreditur, judiciumque ceterorum hominum despiciens, in eodem facinora & vitia aut praetermissa, aut emollita fingit, & hanc ipsam, aliasque accusationes sub alieno nomine perquam subdole proponit. Neque accusationibus contentus, sannas derisionemque adjungit, inquiens, Augustinum *inusitato modo garrire cum Deo, atque argutari.* Sed ab hujusmodi ingeniis caveant sibi Job, David, ceterique Prophetae; non enim video quid impedire id genus homines amplius possit, quominus & iis divinis Scriptoribus cum Deo differentibus insultent, aut exemplo sint aliis, ut insultent, quando sibi jam licitum censent irridere Augustinum tam piis affectibus cum Deo colloquentem. Ego multa huc pro Augustino afferre possem; sed tantummodo rogabo Phereponum ipsum, ut Christiano pacatoque animo legat, quidquid idem Augustinus ad alios calumniatores obtrectatoresque suos respondit variis in locis, sed potissimum Enarr. 3. in Ps. 36. & Lib. 3. contra Epistolas Petiliani. Nisi enim tum incipiat & minus amare semetipsum, & magis revereri pietatem ac modestiam Augustini, aut unus ipse sapere dicendus erit, aut de illius ingenio erit prorsus desperandum.

Levissima tamen videantur hactenus memorata, si cum iis conferantur, quae Criticus iste habet ad Cap. 38. Lib. 10. Confess. Miratur (pag. 476. Animadvers.) Augustino *in mentem non venisse, fore ut Donatistae, Manichaei, aliique ejus adversarii dicerent, cum non displicere sibi, qui tamdiu non tam apud Deum, quam apud homines, de se & suis loquatur; & dum gravia peccata, quae negari non poterant, aut minutiora ambitiose prosequitur, laudes suas interea*

minime omittit. Miratur etiam, *eum veritum non esse, ne iidem adversarii heic desiderarent confessiones eorum, quae Baptismum ejus sequuta sunt, & quae in ejus vita habentur*. Tum laxatis habenis acrius urget Augustini famam, inquiens, malignos homines facile dicere potuisse, non esse mirum, si Arti Rhetoricae inter pueros venditandae valedixerit, ut majorem utilitatem, amplioresque honores in Ecclesiasticis muneribus sibi quaereret, & ambitioni suae atque impotenti cupiditati inserviret. Fuisse etiam, cur a Deo veniam peteret, quod sacras Scripturas interpretari sit aggressus, & tot volumina de iis scribere, quum necessariis subsidiis careret. Quod si paupertatem, aliasque virtutes Augustini quisquam memorasset, iidem dixissent, partim simulatas fuisse, partim falsas; ipsumque Augustinum iis artibus ad summam irrepsisse potentiam, quibus alii illustres utuntur. Et haec quidem maligni illi homines dixissent, aut dicere potuissent; nam quod est ad Phereponum, quanquam is accusationes hasce proponat, teterrimisque coloribus pingat, atque amplissimo sermone persequatur, non iis tamen fidem habet. *Ad me quidem quod attinet* (postrema sunt Phereponi verba) *ut non sum credulus ejusmodi criminationibus; sic non diffiteor me defensiones Augustini hisce de rebus, libenter lecturum fuisse*.

Modestiam hominis hujus erunt forte qui mirentur; ego Rhetoricam potius, illiusque artificia. Sed libentius quoque, quam Phereponus, legerem fateor, quei haec adeo ingeniosa oratio a maledicentiae, & quidem impudentis, culpa excusari atque defendi possit. Nisi nos cucurbitas ille velit, sciat nos probe intelligere, Phereponum eum esse, qui heic alienis verbis Augustinum acerbissime criminatur, atque etiam tacite significat, nihil magis sibi cordi esse, quam jure vel injuria, opportunis atque inopportunis locis, & cum propriae etiam famae periculo divexare nomen ac libros sanctissimi hujus & incomparabilis viri. Verum quis hominem ferat tam iniquis armis insidiantem Augustino? Si ex ejus sententia maligni tantum homines haec dicere potuissent, quo nomine ipsum compellabimus, qui has accusationes & revera struxit, & callide proponit atque inculcat?

Rem tamen ipsam levi brachio attingamus. Quae heic Augustino opponuntur, objicere potuissent Manichaei, Donatistae aliique ejus adversarii, si Pherepono credimus. Potuissent, puto; nam quid odium & ira comminisci, & eructare non possunt? Non tamen objecerunt, quanquam irati, quanquam in Augustini vitam, nedum

famam

famam furiose animati, quanquam aliis in ipsum accusationibus usi. Cur tanta in iis temperantia, atque modestia? Non alia sane de caussa, quam quod Haereticis iis in mentem venire non potuit, criminationibus ejusmodi speciem aliquam veri subesse. Et cur *desiderarent ab Augustino confessionem eorum, quae post ejus baptismum sequuta sunt*, quando nihil audire poterant, quod in confitentis gloriam non concessisset? Novus campus carpendi Augustini Pherepono sese aperuisset, si ea quoque facta, quae certe laude non caruissent, prosequutus fuisset Augustinus. Sed ab aliis sese discat jam Phereponus. Multis criminibus objectis Augustinum Petilianus Donatista etiam invaserat. Ad eum palam haec inter cetera vir piissimus respondebat Lib. 3. Cap. 2. contra Lit. Petil. *Jam quod sequitur, etsi mihi non audeo coaptare ut dicam: Nihil enim mihi conscius sum: fidenter tamen in conspectu Dei dico, nihil eorum, quibus Petilianus tempus vitae meae, posteaquam in Christo baptizatus sum, criminatus est, mihi conscius sum*, &c. Infra idem repetit Cap. 10. & in suae innocentiae testimonium fidenter appellat quoscumque suae vitae conscios habere poterat. *De tempore*, ait, *vitae meae, quod est post Baptismum, vobis quicumque me nostis, superfluo loquor ex eis, quae nota esse hominibus possunt. Hi vero, qui me non noverunt, non ita iniqui esse debent in me, ut magis de me credant Petiliano, quam vobis.*

Quod est ad accusationem Augustini Scripturas sacras interpretantis, respondebimus infra; uno quippe ictu totum sanctorum Patrum chorum, & universa antiquitatis ingenia, Pherepomus noster heic ferit. Quum vero ille, sive maligni nescio qui homines Pherepon ore loquentes, nil mirum esse dicunt, Augustinum valedixisse exiguis Rhetoricae Scholae emolumentis, ut in Ecclesia, hoc est in ampliore theatro, uberiorique cum fructu Artem ipsam exerceret, suaeque ambitioni lora felicius laxaret: superfluum puto calumniae & maledicentiae notas in ista accusatione conquirere, quippe id in omnium oculos incurrere mihi videtur. Diceres, mirabili ingenio Augustini expellendae famis defuturam fuisse rationem, nisi ad Ecclesiastica munia sibi aditum aperuisset. Nemo est tam parum in Augustini vita versatus, qui nesciat, quam longe vir ille piissimus abierit a pravis hisce affectibus. & cur magisterii Mediolanensis onus abjecerit. Repetita autem Africa nihil ille antiquius habuit, quam seculares curas, atque omne honorum genus effugere. Suis facultatibus in pauperes distributis Monasticam vitam amplexus est, jeju-

jejuniis, orationibus, bonisque operibus vacans, donec post exactum triennium in eo sanctissimo vitae instituto, invitus, & nihil tale cogitans ad gradum Presbyteri ab universo Populo raptus fuit. Episcopatus sarcinam reluctans deinde suscepit; quo in munere quandiu vixit, eam sanctitatem morum, fugam divitiarum, continentiam, humilitatem, zelum, aliasque virtutes in se conjunxit, ut facile mirari debeas, difficile vero possis imitari.

Sed vide, quei se ab adeo evidenti luce Pherepopus expediat. *Ea*, inquit, *maligni homines dixissent, partim simulationem esse, partim satis esse divitem, qui haberet, quod aliis largiretur*, &c. Malignos utique ac effrontes esse necesse est, qui talia blaterant, & quicumque alius non solum ista in Augustinum configere non erubescit, sed etiam placido animo tantam veritatis injuriam proferre sustinet. Cedo tabulas, testes, argumenta, quibus accusationem hanc fulcias. Ciceronis verba sunt in Orat. pro M. Coelio: *Aliud est maledicere, aliud accusare. Accusatio crimen desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet.* Heic certe nihil habent, quo maligni criminationem confirment; immo innumera sunt nobis, quae accusatoribus os obstruant. Et illud in primis certum est, simulatorem virtutis, non eo pietatis, humilitatis, ac veritatis affectu scripturum fuisse, quae ubique legimus in Augustini Libris, neque facturum, quae ab Augustino facta fuisse dubitat nemo. Sed, ut vetus verbum habet: *Nil probat calumniator, criminatur omnia.* Interest autem hominum omnium non ferre ludibrium tale veritatis, & alienae famae; quotus enim quisque in posterum erit bonus, pius ac honestus, quem dejicere de loco, & exsecrationi quorumcumque exponere non valeas, si hypocrisim ac simulationem Virtutis, quando aliud non occurrit, objicere & promtum sit, & non illaudabile? Attamen habet heic Augustinus, quo se consoletur, exemplum videlicet divini Servatoris nostri, quem paribus calumniis excipiebant olim Pharisei. Quale vero exemplum habituri sint hujusmodi Censores, quo se defendant a crimine Sycophantiae videant ipsi. Ego non video.

Neque parum lepida est Phereponi exceptio contra Augustini paupertatem. *Satis divitem fuisse*, inquit, *qui haberet, quod aliis largiretur. & inde tantum sibi sumeret, quantum vellet.* Honestissimae & Christianae paupertatis idea caret, qui haec scribit. Dives ille profecto dicendus est, Christi sectator, qui, ut Minutii verbis utar, *non eget, qui non inhiat alieno, qui Deo dives est.* Hic, inquam,

dives

dives germanam in se paupertatem fovet; nam non opum defectus, sed animus pauperem facit. Homo videlicet nihil cupiens, necessariis tantum contentus, & parcus sibi, & in egenos effusus, & pro Christo nihil proprium possidens: ille vere est pauper. Et. mirum est, quei Phereponus, ab aliis Novatoribus discedens, non solum non damnat mendicitatem Monasticam, sed eamdem quoque talem exigit, ut nihil habeat pauper Evangelicus, quod aliis pauperibus distribuat. Quasi non habuerit Christus, non habuerint Apostoli, quae sibi ad victum atque vestitum necessaria forent, & quae egenis identidem dispensarent. Episcopum vero in primis hospitalem Paulus desiderat: quod fieri nequit, si nihil ei supersit in alios distribuendum. Illud etiam constat, Episcopos, non Dominos, non possessores esse bonorum Ecclesiasticorum, sed ministros atque oeconomos, eorumque Caritati potissimum commendatam esse pauperum curam. *Gloria Episcopi est, pauperum inopiae providere*, inquit sanctus Hieronymus ad Nepotian. de Vita Cler. Qua ergo ratione Phereponus & paupertatis gloria Augustinum spoliat, eumque non patitur aliquid habere, quo hospitalem se praebeat, & aliorum indigentiae succurrat? Minus autem excusandus ille mihi videtur, dum & legere potuerit, & falsi arguere non potuerit, quae de Monastico Augustini instituto, vel post Episcopatum servato, scribit eruditissimus ille Monachus Benedictinus e Congregatione Sancti Mauri, cui debemus novissimam & accuratissimam Vitam Augustini. Liceat mihi pauca quaedam describere, quae ille ex variis documentis collecta habet. Lib. 3. Cap. 1. §. 8. *Quum Augustinus in Episcopii domo secum Clericos suos haberet, cum iisdem formam primorum Christianorum Hierosolymis degentium, quibus erant omnia communia, nihil proprium, quantum poterat, sectabatur. In illius societate nulli licebat suum aliquid dicere, sed omnia omnibus erant communia; & quotquot in eam admittebantur, hanc sibi legem sciebant impositam, &c. Sic omnes Clerici cum eo pauperes erant, simul praestolantes misericordiam Dei ex reditibus possessionum Ecclesiae; vel ex oblationibus fidelium, quae singulis pro cujusque indigentia distribuebantur.* Lege reliqua, uti & Cap. seq. 3. & 4. tibique palam fiet, quantum alienus ab omni cupiditate Augustinus foret, & quam praeter jus, quamque inopportune Phereponus virtutes illius suspectas heic facere velit.

Pergit Censor gnaviter quaerere, ubicumque potest, Augustini crimina, & ubi non invenit, liberaliter ipse somniat, ac facit. In Animadvers. ad Lib. 1. Cap. 11. de Ordine pagin. 478. vellet il-

le

le nunc exſtaret Opuſculum *Theodori de origine & natura mundi*. Cur natum ſit Pherepono tale deſiderium, divinent quaeſo eruditi. Omnia puto excogitabunt; ſed germanam fortaſſe cauſſam non attingent, quam tamen ſinceriſſime nobis Cenſor exponit. *Ex eo enim*, inquit, *intelligere liceret, an heic ei adduletur (quod ſane ſuſpicor) Auguſtinus, pro more ſaeculi ſui, quo, ſi umquam alias, immodicae laudes in uſu vulgari fuere*. Votum profecto dignum tali Critico, ut ſi non aliunde certi, nimiumque certi eſſemus de illius odio atque livore contra Auguſtinum, facile vel ex hoc veſtigio intelligere poſſemus. Et quaenam tandem ſunt, quae heic Pherepono ſuſpicionem adulationis ingeſſere? De Theodoro haec ſcribit Auguſtinus: *Vir & ingenio, & eloquentia, & ipſis inſignibus, muneribuſque fortunae, & quod ante omnia eſt, mente praeſtantiſſimus Theodorus id agit, ut & nunc, & apud poſteros, nullum genus hominum de litteris noſtrorum temporum jure conqueratur*. Dic obſecro, quid heic feriat Lectorem vel delicatiſſimum? Etiamſi incomparabili ingenio, ſtudioque litterarum non excelluiſſet Theodorus ille, nihilominus ea eſt ipſi ab Auguſtino tributa laus, ut neque laudatorem poenitere, neque laudato pudorem incutere deberet. Ad haec non alius eſt hic Theodorus, quam Fl. Manlius Theodorus, qui a Claudiano & Symmacho ſummis extollitur laudibus, & eloquentiae potiſſimum ac eruditionis gloria commendatur. Memorat ipſe Phereponus Diſſertationem Rubenii de Vita iſtius Theodori, quo ex libello elucet, quantus vir, quantuſque Philoſophus ille fuerit. Sed praecipue legendus eſt ejuſdem inſignis Panegyricus inter Claudiani Carmina. Attamen ne quid heic diſſimulem, illuſtrem egomet auctorem Pherepono indicare volo, hujuſmodi ſuſpicioni faventem. Is Auguſtinus appellatur, Epiſcopus Hipponenſis, cujus verba ſunt Lib. 1. Cap. 2. Retract. *Diſplicet autem illic* (ideſt in Libro *de Vita beata*), *quod Manlio Theodoro, ad quem Librum ipſum ſcripſi, quamvis docto & Chriſtiano viro, plus tribui, quam deberem*. Sed hinc volo Phereponus ipſe diſcat, num pronus ad aſſentandum foret Auguſtinus, & an parum rigidus ſui ipſius cenſor eſſet, quando ne hic quidem ſibi ignoſcit. Aequi autem ac honeſti Critici erat, ex hac potius retractatione capere conſilium laudandi Auguſtini, quam ex elogio illo occaſionem arripere vituperandi. Quanquam quid dico? Ita me Deus amet, elogium illud retractandum Auguſtino non erat, quum tale ſit, ut lividis tantummodo hominibus aſſentatorium videri poſſit. Et revera ab Auguſtino improbatum minime fuit. Retractationum verba ca-

ba cadunt ſuper Librum *de Vita beata* inſcriptum ipſi Theodoro, non ſuper elogium Theodori in Lib. 2. *de Ordine* inſertum. Deinde nihil aliud emendare in animum induxit Auguſtinus, quam quaedam in Praefatione ad eum Librum *de Vita beata* non ſatis graviter dicta, quae cum delicata pietate non bene componi poſſe putabat: cujuſmodi ſunt: *Ad id, quod deſidero* (hoc eſt ad obtinendam vitam beatam) *te unum intueor, teque aptiſſimum ſemper admiror*, &c. *Accipe, cujuſmodi auxilium abs te certus exſpectem*. Eadem repetit infra, inquiens, *Obſecro te per virtutem tuam, per humanitatem, per animarum inter ſe vinculum atque commercium, ut dexteram porrigas. Hoc autem eſt, ut me ames, & a me viciſſim te amari credas, carumque haberi. Quod ſi impetravero, ad ipſam beatam vitam, cui te jam haerere praeſumo, parvo conatu facillime accedam*. En quae Auguſtino Librum illum emendaturo non amplius ferenda videbantur. Nam ad ingenium ac eruditionem Theodori quod attinet, nihil in eo Libro Auguſtinus habet, quod ſpongia indigeat, quum & in Retractationibus ipſum Theodorum *doctum & Chriſtianum virum* appellare pergat. Eademque de cauſſa in retractandis Libris de *Ordine* obelo nullo confixit Auguſtinus memoratum elogium Theodori, confixurus, ſi per illud veritatem laeſam animadvertiſſet.

Praeſtare tamen nolim, placitura haec eſſe Pherepono, quando ne ipſi quidem *Retractationum Libri* ab eo gratiam iniere. Pag. 484. Animadv. ad Lib. 2. Cap. 29. de Geneſi, *Locos*, inquit, *Lib. 3. de Lib. Arb. indictos praetermiſit Auguſtinus, dum alios, qui multo minus torqueri poterant, explicat. Qua in re an ars aliqua fuerit, judicent alii. Candorem quidem & modeſtiam prae ſe ferunt Retractationes; ſed debent ingenue fieri, retractatis, quaecumque falſa putantur, non paucis quibuſdam exigui momenti, relictis gravioribus, ne forte adverſarii objiciant ſe ſimilia ſentire. Sed Auguſtini animum noverat Deus*. Tria contingere heic potuere. Primum eſt, falſa in Auguſtini Libris ea non eſſe, quae nunc falſa Pherepono videntur. Proximum eſt, etiamſi Veritati ea adverſentur, Auguſtinum tamen id nequaquam animadvertiſſe. Tertium denique, animadvertiſſe quidem, ſed noluiſſe retractare, atque corrigere. Catholicorum ſententia eſt, Auguſtinum in doctrina *de libero Arbitrio* nequaquam aberraſſe: ſed quando Cenſori noſtro, non ſecus ac Pelagianis tum antiquis, tum recentibus, aliter viſum eſt, nos in iis infelicitatem ac tenebras ingenii miſereamur, perverſam voluntatem non facile accuſemus. Errant nimirum, ſed ſe errore duci non putant. Catholicos

 contra

contra in errore versari sibi persuadent Pelagiani; sed & ipsi nos contra votum nostrum caecutire intelligant. Nam & Justitia & Caritas poscunt, ut in iis similibusque quaestionibus contra animi sententiam a Veritate deflexisse putetur, quisquis deflectit, nisi aliter credere nos jubeant contraria argumenta. Atque ita sane de Augustino credendum, ii etiam fateantur, quibus Augustini doctrina quaelibet nondum probatur. Nam quis in animum inducat, usque adeo desipuisse, & a rationis atque conscientiae legibus descivisse, Augustinum, ut sciens prudens erraverit, erroresque in Religione turpissimos ac perniciosissimos agnoverit quidem, sed venditare perrexerit? Necesse plane foret, virum excogitare basilice impostorem, ac postremae iniquitatis reum.

(a) (Attamen), si quid intelligimus, non alio collineant Phereponi tela, quam ut Augustinum nobis exhibeant hominum nequissimum. Callidissime nempe dubitare Censor nos vult, an ars aliqua in Augustinianis Retractationibus fuerit; ingenuitatem ibi desiderat: & Augustini animum ita in medio relinquit, ut suspicari possimus, num Veritatis amore, an consilio illudendi orbis, Retractationes scripserit, videlicet ut solis exigui momenti erroribus dispunctis, eam sinceritatis famam sibi pararet, quae fidem postea apud praesentes ac posteros conciliaret gravissimis erroribus intactis, sibique probe perspectis. Equidem non dubito, quin atrocitatem suspicionis sive calumniae istius quisque intelligat, simulque miretur, quei Batavo, seu Helvetio homini tanta adversus Augustinum confidentia esse potuerit, ubi non de opinionibus, sed de interno Augustini animo res agitur. Quas enim Criticas leges heic pro se Phereponus laudet, contra clamantibus cunctis Justitiae, Caritatis & Honestatis legibus? Quae argumenta adhibere potest, ut crimine temeritatis atque improbitatis sese absolvat? Neque vero tam sui, atque Dialecticae oblitum ipsum reor, ut ideo Augustinum fraude hac usum fuisse argumentetur, quia uti is potuit. Nullum crimen esset, cujus & ego reum facere Phereponum, & quemcumque alium deinceps non possem, si vim ullam habere deberet iniqua adeo argumentandi ratio. Conscientiae ergo suae Phereponus consulat, redeatque illuc, ut tantummodo dicat, errasse Augustinum. Errabit vel sic quidem talia affirmans accusator, mea & omnium Catholicorum sententia; sed infamiam saltem evadet, quam nunc inurere dum vult Augustino, nescio quei declinare ipse jam possit.

Auctor

(a) Al. *Et tamen*.

Auctor est Augustinus in Epist. 71. olim 10. quae est ad Hieronymum, Episcopum quemdam, quod utens Hieronymiana sacrorum Codicum interpretatione dictionem unam aliter exposuisset, quam antiquus mos haberet, ingentes excitasse turbas in populo, ita ut *coactus demum fuerit velut mendositatem corrigere, volens post magnum periculum non remanere sine plebe*. Insurgit heic Phereponus, & inquit pag. 491. *Mala sane fuisset Afra plebs, quae tantilla de caussa Episcopum suum deserere parata fuit; sed videtur esse, ut probe olfecit Hieronymus, fabella Punica, qua hominem terrere voluit Hipponensis Episcopus*. Equidem in istam controversiam aegre me rapi sentio, quam non ita dirimere pro uno possum, ut alterum simul non arguam & culpem. Immo liceat mihi dicere, aliquid habeo, quod illic tam in Hieronymo, quam in Augustino desiderem, sive statum controversiae spectem, sive modum. Attamen quod est ad narrationem Augustini de Episcopo illo in discrimen adducto ob interpretationem Hieronymi, nihil me solicitat, quod ipse Hieronymus ad Augustinum ea de re scribens, inquit: *Hujuscemodi in Epistola tua texis fabulam: Quidam frater noster Coepiscopus, &c.* Novimus Hieronymi viri alioquin sanctissimi stylum aculeatum, stylum irarum plenum, ac potissimum dum sibi pugnat. Quid mirum, si irato ferventique viro excidit, hujusmodi exceptione se suosque Libros, & utilem certe laborem tueri? Cordatus nemo propterea credat, Augustinum fabellae atque imposturae tam gravis in Hieronymi caput auctorem. Quod vero tolerandum fuit in Hieronymo aegre ferente, optimum consilium suum pessime acceptum ab Augustino fuisse, id nescio quei nos tolerare nunc debeamus in Pherepono, quem Augustinus nusquam laesit, quique non irritatus, acrius tamen quam ipse Hieronymus Augustinum accusat. Nimia nempe hominis hujus est confidentia, dum ex arbitrio atque imperio fabulatorem facit virum aeque pium ac doctum, & quantum ejus mores & dogmata docent, a dolis atque imposturis alienissimum. Fac etiam fabella ((a) haec fuerit): at aequi honestique Censoris erat, Augustinum potius suspicari a ficto rumore deceptum, quam eumdem venditare certissimum ipsius commenti artificem, quum praesertim alio sub caelo ea res contigisse dicatur. Sed ne fabulam quidem fuisse ubi nos contendamus, quis Phereponus contrarium ostendat? Vix etiam evincere possis, Augustinum illic agere de *cucurbita* atque *bedera*. Enimvero numquid mirum est, paratam fuisse plebem illam

 rece-

(a) Al. *Fac etiam fabella*, tantum: nuper additae voces necessariae, *haec fuerit*.

recedere ab Episcopo suo *tantilla de caussa?* Etsi levis error futurus ille fuisset, attamen quum videretur Episcopus idem sine caussa divinas adulterare Scripturas: nimio zelo adversus ipsum accendi potuit religiosa populorum cura de veteri Traditione tuenda. Jam patet, quibus diris divini Scriptores absterruerint homines, ne vel unum verbum adderent, detraherent, aut immutarent in Codicibus sacris. Patet etiam, quantopere Christianis antiquis cordi fuerit, Scripturae sacrae exemplaria a corruptoribus tueri. Ad haec Paulo Samosateno Antiochenus populus, Nestorio, & Iconoclastis Constantinopolitanus, Arianis populi alii summo studio restitere, ita ut sanctus Hilarius aevo suo diceret, *religiosiores fuisse aures Populi, quam corda Sacerdotum*. Ipse vero Hieronymus in Epistola 81. olim 18. inter Augustinianas acrem hanc accusationem delinire postea visus est, ad Augustinum rescribens, & inquiens: *Si legisti librum Explanationum in Jonam, puto quod ridiculam cucurbitae non recipias quaestionem. Si autem amicus, qui me primus gladio petiit, stylo repulsus est, sit humanitatis tuae atque justitiae accusantem reprebendere, non respondentem.*

Pag. 522. Animadv. in Epist. 213. alias 110. Phereponus Augustinum sugillat, quod se Episcopum Hipponensem ordinari passus fuerit, vivente adhuc Valerio Civitatis illius Episcopo. Id Nicaeno Canone octavo interdictum memorat; tum subdit: *Non intelligo, quei usus ipse Ecclesiae, ex quo constabat, unum in singulis urbibus Episcopum esse oportere, non monuerit Hipponensem, hoc illicitum esse. Nam si collegam unum sibi adjungere licuit, quidni & plures? Quam magnam hoc aperuit fenestram adversariis Augustini, dicendi, hominem saepe in utilitatem suam errasse?* Abstinuissent ab hujusmodi calumnia adversarii Augustini, quos inter nunc primas ducit Phereponus, si diligentius perpendissent rem ipsam. Ignorabat Valerius, ignorabat Augustinus, Nicaenum Canonem obstare. Cujus rei fidem facit in laudata Epistola Augustinus. Immo nihil contra Canones tunc agi censuerunt alii Africae Episcopi, iique omnium praestantissimi. Audi Possidium in Augustini Vita Cap. 8. *Egit Valerius secretis litteris apud* (Aurelium) *Primatem Episcoporum Carthaginensem, allegans imbecillitatem corporis sui, aetatisque gravitatem, & obsecrans, ut Hipponensi Ecclesiae ordinaretur Episcopus, quo suae Cathedrae non tam succederet, sed Consacerdos accederet Augustinus. Quae igitur beatus Valerius optavit, & rogavit satagens, rescripto impetravit.* Audi & alia Possidii verba: *Post quam petitionem ad visitandum adveniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiae*

diae Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis qui forte tunc aderant, & Clericis omnibus Hipponensibus, & universae plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem; omnibusque audientibus, gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere, contra morem Ecclesiae, suo vivente Episcopo, Presbyter Augustinus recusabat. Vides Augustinum, quanquam ignoraret, Nicaeno Canone hujusmodi ordinationes prohiberi, probe tamen recogitasse, ab ea ordinatione abhorrere consuetudinem Catholicae Ecclesiae, ipsumque adeo Augustinum obstitisse Episcopis, ne se Episcopum sacrarent. Sed vicit plurium sententia. Immo exempla similium ordinationum in medium allata fuere. *Dumque illi fieri solere ab omnibus suaderetur* (inquit idem Possidius) *atque id ignaro transmarinis, & Africanis Ecclesiae exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, & Episcopatus curam, & majoris loci ordinationem suscepit.* Augustinus ipse ad Paulinum Epist. 31. alias 34. de sarcina Coepiscopatus sibi a Valerio imposita scribens, hoc idem confirmat, inquiens: *Quod quidem, quia tanta ejus caritate, tantoque populi studio Dominum id velle credidi, nonnullis jam exemplis praecedentibus, quibus omnis mihi excusatio claudebatur, vehementer timui excusare.*

Quem ergo errorem apertis oculis admissum, quam errandi voluntatem ad proprium commodum in Augustino demonstres? Detrectabat ipse honorificum munus; compulsus a Valerio, ab aliis Episcopis, a Clero toto, ab universa plebe, se passus est vinci, annuente etiam Aurelio Carthaginiensi, Africae Primate. Ex iis nemo suspicabatur, violatum iri propterea Canones Nicaenos; & quanquam Ecclesiae consuetudo secus agendum moneret, exemplorum tamen ingesta copia rationem omnem cunctandi & recusandi sustulit. Rem ego non probo; neque subinde probavit ipsemet Augustinus, ubi intellexit, Nicaenam Synodum aliter sanxisse. Verum eae tunc circumstantiae in Augustini ordinationem confluxere, ut non solum excusatione dignum ille se praebeat, sed iniquae accusationis accusari mereatur, qui tacite nobis persuadere cupit, Augustinum scienter atque lubenter tunc errasse, quod error ipse cederet in suam ipsius utilitatem. Quum vero inquit Phereponus: *Si collegam unum sibi adjungere licuit, quidni & plures?* non videt homo acutus, frustra id peti; nam qui collegam, sive coadjutorem sibi adsciscebat, ea ratione movebatur, quod ipse aut senio aut morbis ad obeunda Ecclesiastica munia ineptus jam esset, & Collegam hunc sibi successorem delige-

bat,

bat, consentiente Clero, Populo, ipsisque Provincialibus Episcopis. Atqui unus Collega id implere valebat, quod Episcopus senescens implere amplius non poterat; atque unum Episcopo morienti successor erat dandus. Quamobrem & superfluum, & incommodum consilium fuisset plures adligere uno tempore coadjutores; nullaque necessitas, nulla potens ratio succurrisset, quae aut suaderet, aut excusaret ut unius, ita & plurium cooptationem.

Alia tamen habet Phereponus, quae in memorata Epist. 213. olim 110. sibi non arrident; quippe illic Augustinus Heraclium sibi Successorem in Episcopatu designat iis verbis; *Presbyterum Heraclium mihi successorem volo*. Canonem LXXVI. Apostolorum, & Synodi Antiochenae sub Constantio habitae decreta heic violata Phereponus clamat; stupetque, ignorasse Augustinum, illicitum hoc fuisse, quum praesertim consensum Coepiscoporum ille non exquisierit, quem tamen exigebat Synodus Nicaena. Profecto interdixere Canones (& jure maximo interdixere), ne sacri Antistites sibi Successorem deligerent, atque constituerent. Sic occursum ambitioni, & propriae utilitatis studio, quibus affectibus occaecati interdum Episcopi indignos eligere, & Episcopis Provincialibus, Clero, ac Populo libertatem electionis praeripere poterant. Sed hoc ad Disciplinam spectat, eamque eligendi Successoris libertatem eadem Ecclesia modo permittere, modo prohibere potest, prout conducibilius videatur. Nam idem quoque periculum quandoque imminet, si Episcopi, Clerus, & Populus eligant, ac si unus Episcopus, & pius ((a) simul) Episcopus, gregi suo, dum vivit, melius consulere interdum potest, quam plures. Illud vero dubium esse non debet, quin Augustinus optimum Successorem Ecclesiae suae dederit, omni ambitionis atque utilitatis propriae affectu sublato. Immo id unice a se praestari palam testatus est Augustinus, ut ne *per ambitiosos & contentiosos* Ecclesia Hipponensis perturbaretur post mortem suam, uti aliis in Ecclesiis acciderat. Cleri etiam, & Populi, duorumque Episcoporum suffragio res acta. Sed quod in primis huc facit, illud est, iis temporibus nequaquam obtinuisse in Africa prohibitionem illam de Successore sibi instituendo. Suppetunt illic exempla, immo & in nonnullis aliis Provinciis, quae adferre non est hujus loci, quippe a Justello, Beveregio, Thomassino, aliisque congesta. Antiochenis autem Canonibus Africa se obligari fortasse non censuit; incertumque est, an iidem ipsi Canones Afris essent satis perspecti. Eadem dici possunt

(a) Al. *contra*, loco *simul*.

ſunt de Canone, ut ajunt, Apoſtolorum, cui etiam alia explicatio convenire poteſt. Quare nemo ex Africanis Patribus ea tempeſtate illicitum, prohibitumve putabat, ſibi idoneos eligere Succeſſores, dum Cleri & Populi conſenſus rogaretur atque obtineretur, & electus Epiſcopalem conſecrationem poſt eligentis mortem exſpectaret: quae omnia Auguſtinus praeſtitit in eligendo ſibi Succeſſore Heraclio, quem Eradium corrupti Codices appellant.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Nimius ſui amor falſo objectus a Pherepono Sancto Auguſtino, cujus conatus in Pelagium ejuſque errores fluxerunt ab amore unius Catholicae veritatis. Ficta manſuetudo in Haereticos perperam afficta Catholicis Epiſcopis. Comprimendae Haereſes vix ortae, neque erroribus concedendus nimia lenitate aditus. Convicia & contumeliae variae Pherepono in Sanctum Auguſtinum. Quam haec hominem Chriſtianum & Criticum dedeceant. Quanto contemtu feratur ille in omnes ſanctos Patres.

IRCITER Annum Chriſti 394. *Expoſitionem Epiſtolae ad Romanos* elucubravit Auguſtinus nondum Epiſcopatu initiatus. Nonnulla ibi occurrunt Semipelagianis poſtea natis faventia; ſed emendavit vir ſanctus Lib. 1. Cap. 23. Retract. confeſſus, ſe eo tempore *nondum diligentius quaeſiviſſe, nec adhuc inveniſſe, qualis ſit electio Gratiae*. Miratur Phereponus pag. 538. Animadv. quei Auguſtinus ſponte, ac a nullo damnatus, dogmata eadem ſubinde fuerit exſecratus. Tum oculo in intima Auguſtini praecordia conjecto, *Si nunquam tamen*, ait, *contra fuiſſent rixae Pelagianae, in iis ſententiis mortuus eſſet. Immo vero fortaſſe nunquam ita invectus in eas fuiſſet, niſi Pelagius aliquid in ejus ſcriptis carpſiſſet*. Primam vero indignandi in Pelagium occaſionem Auguſtino fuiſſe ſubdit, quod Pelagius Romae dum eſſet, ferre non potuerit ea Auguſtini ad Deum verba: *Da quod jubes, & jube quod vis*, quae in Confeſſionum Libris adhuc leguntur. *Hinc prima origo mali*, inquit Cenſor; *nam nihil magis irritabile eſt Scriptoribus, qui pro ſcriptis poſtea, tamquam pro aris & focis pugnant*. Qui ne de nomine quidem Auguſtinum noſſet, haec tamen audiens

non

non ignoraret, quam parum fidei debeatur accusationi hujusmodi, ad quam nempe confirmandam nulla ratio accedit. Quis Censori huic narravit, irritatum fuisse Augustinum, & ad sententiam mutandam odio adversantis Pelagii fuisse compulsum? Nimium dictatorie ista dicuntur. Sed hujus criminationis iniquitas longe melius se prodet, ubi recogites, quantum a caeco suarum opinionum amore abesset Augustinus. Nihil aliud sunt Retractationum Libri, quam illustre argumentum ardoris illius, quo Augustinus Veritati uni supra suos affectus obsequebatur. Deinde vix alium reperias, qui demissius Augustino se emendari pateretur, & mitius haberet adversarios suos, quanquam interdum procacissime, & palam rationi ac veritati injurios. Onerare possem librum, si necessitas posceret, exemplis ejusmodi & humilitatis, & modestiae. Denique tam parum cum veritate congruit, Augustinum in iram & odium adversus Pelagium fuisse concitatum, quod hic verba quaedam Confessionum moleste tulerit; ut quum Pelagius longe post illa tempora humanissimis litteris ad Augustinum datis responsionem accepisset amicitiae plenam, Augustinus deinde necesse habuerit se purgare, quasi Haereticum hominem supra meritum commendasset.

Quod ergo Augustinum armavit in Pelagium, Apostolicae doctrinae, veraeque Religionis cura fuit. Eadem & armavit in Manichaeos, in Donatistas, in Arianos. A veteri autem Christianorum Traditione abhorruisse dogmata Pelagii atque Caelestii, jamdudum ostenderunt eruditi viri, ostendit Augustinus ipse, & ejus temporis Ecclesia: quod ne ipsum quidem Pelagium fugiebat, qui non aliter quam clanculum, & sub mille verborum ambagibus, ingentique cum simulatione suam huc illuc novitatem disseminavit. Quid faceret Augustinus zelo Domus Dei supra quamplurimos ardens? Africanae, atque Orientales Ecclesiae, Sanctus Hieronymus, Paulinus Ambrosii discipulus, aliique classicum protinus cecinere in erumpentem Haeresim. In publicam rem tunc & ipse Augustinus operam suam conferendam esse putavit. Quamobrem en veras caussas, cur Pelagium, sive ut melius dicam, Pelagii dogmata exagitare coepit Augustinus. Quas commentus est pro suo arbitrio Phereponus, si nos levitatis saltem arguamus, aequo jure proculdubio agemus. Quod si Augustinus procedente tempore renuntiavit sententiis nonnullis, iisque paucis: ex ipsius testimonio, & rei evidentia constat esse factum, quod attentius subinde investigaverit cum Scripturarum sacrarum mentem, tum Ecclesiasticae Traditionis vocem. An vero crimen est meliora discere,

discere, & melius sentire? Et nunquid Augustinus pro suis sententiis tanquam pro aris & focis pugnare paratus fuit, qui sententias priores reipsa deserere non dubitavit, statim ac Veritas explorata id ab ipso exegit?

Retractavit quoque vir sanctus quoddam aliud effatum suum in Expos. Cap. VII. 19. 20. ad Rom. uti Semipelagianum. Hinc Pherepono ansa praebetur traducendi Augustini tanquam *summopere temerarii* hominis, qui ea olim scriberet, quae ut ipse deinde contendit, in Ecclesia minime tradebantur. Quod si tradebantur, non capit Phereponus p. 536. Animadv. *quei damnari potuerint quasi novatores & exitiales Haeretici, qui id docebant, quod antea ubique docebatur, & quod cum laude scripserat Augustinus.* Sed frustra invidiam Augustino creare, frustra Pelagianam novitatem tueri molitur Phereponus, parum heic se versatum exhibens in Ecclesiastici juris oeconomia, immo & in eorum temporum Historia. Esse possunt dogmata quaedam adhuc inter Scriptores dubia, atque ab Ecclesia nondum calculis postremis definita. Haereticum nomen alterutram partem tuentibus tunc tribuere non licet. Ubi Ecclesia sententiam tulit, tunc aliter quam Ecclesia, sentire nefas est. Ita fuit tempus, quo sententia de iterum baptizandis Haereticis inter Haereticas referenda forte non erat. Idem Semipelagianis Dogmatis accidit. Non idcirco laesisse Fidem dicti sunt Vincentius Lirinensis, Hilarius Arelatensis, Cassianus, Faustus, Gennadius, Sinodius, aliique aut Lirinenses, aut Massilienses, quod Semipelagianismum foverint. Tunc solum exsecranda coepit esse eorum doctrina de initiis Fidei, quum Synodus Arausicana exposuit, quid heic sentiret, sentiendumque mandaret Ecclesia verax. Plerisque autem e Patribus nonnulla excidisse videmus, quae deinde sacris Conciliis divina oracula promentibus minime probata fuere. Sed illi incaute, inculpateque ita sensere, paratissimi consentire cum Ecclesia, si haec in diversam abiisset sententiam; & ideo illis opinionibus addicti fuerunt, quod nondum satis diligenter exquisierant, quid Apostolica de iis Traditio haberet.

Quod ergo ad Pelagianos errores attinet, eos sua novitas in oculos omnium incurrens exsecrabiles statim fecit. Tum protinus in eorum damnationem consensit Ecclesia, & Concilia non semel ab Afris Episcopis habita, Synodi Hierosolymis, Diospoli, Romae, Antiochiae, aliisque in Urbibus celebratae, praetereaque Romani Pontifices, aliique celeberrimi Patrum adversus Pelagianam doctrinam

illico anathemata exſeruere. Quid miratur ergo Pherepоnus, quod exſecrationi eſſe in Eccleſia Catholica Pelagius, ejuſque ſectatores continuo coeperint? Novam, inſuetam, atque a Traditione abhorrentem doctrinam invehere tentabat id hominum genus; deinde Eccleſiae germanam Fidem ſtatuenti, erroreſque proſcribenti reſiſtere pertinaciter non dubitavit, mentemque in errore obſirmatam prodere. Heic Haereſeos ſtat cardo; hae cauſſae juſtiſſimae anathematum. At Semipelagiana dogmata, ſi qua Auguſtinus tradidit (nam vere Pelagiana ex ejus calamo certum eſt excidiſſe nunquam) nondum Auguſtini aevo, immo ne per integrum quidem ſaeculum ab illius morte, ea fuerunt, ut ipſorum patrocinio laederetur Fides. Eidem quoque doctrinae adhaeſere piiſſimi viri, nullo ſanctitatis diſpendio; quippe Traditio ab ipſis nondum ſatis diligenter conſulta fuerat, & controverſiae omnes de Gratia liberoque Arbitrio nondum ſatis fuerant pertractatae, atque Eccleſiaſtica Concilia quid pro certo iis de rebus affirmandum foret, nondum conſtituerant. Proinde incautus, & ſi etiam velis negligens, ſed ſine culpa, non autem *ſummopere temerarius* dici potuit Auguſtinus, quod non mala fide olim docuerit, quae poſtea re melius conſulta correxit. Innumerae occurrunt controverſiae adhuc ferventes, magnis piiſque Auctoribus utrimque ſtantibus. Quandiu Eccleſia ambiguam rem in medio relinquat, quamcumque velis partem tueri licitum erit. Sic Auguſtinus Pelagianos Haereticis primo non accenſuit, ut patet ex ejus Serm. 294. (a) Deinde vero pertinaces in errore, & Conciliis palam reſiſtentes, Haereſis incuſavit: quod Pherepono nec novum, nec iniquum videri debebat in Animadv. ad laudatum Sermonem pag. 550. Sed quoniam illuc noſtra delapſa eſt oratio, alia videamus, quae Pherepоnus carpit in eodem Sermone.

Multi jam fuimus alibi in propugnando jure quum Eccleſiae, tum Principum Catholicorum adverſus homines Haereticos, quos poenis caſtigare, reluctanteſque ad meliorem ſententiam incitare fas eſſe

(a) Non ita pridem Cremonae prodierunt, anno ſcilicet 1747. in 4. *Vindiciae Auguſtinianae ab imputatione Regni millenarii*, *Auctore Joanne Cadonici*. Totus nimirum in eo eſt doctus Auctor, ut probet non ſcripſiſſe S. *Auguſtinum*, ſed ipſi perperam tributum, Sermonem CCLIX. Editionis noviſſimae Pariſienſis: ſimulque ſuſpectos reddere conatur Sermones XXXVIII. & XLII. Quum igitur utilem adeo, licet alioquin arduam operam navarit illuſtris Auctor in vindicando tanto Doctore, illum publico nomine etiam atque etiam rogamus, ut diligenter inſpiciat, num & Sermo CCXCIV. heic a *Muratorio* laudatus, *Auguſtino* abjudicari queat, quo nimirum conſtat Pelagianos Haereticis non accenſeri. His addo, ab eodem *Vindiciarum* Auctore, cap. XVIII. pag. 294. 297. ex S. *Auguſtini* doctrina lucem affundi quaeſtioni, a noſtro *Muratorio*, hujus Operis lib. 1. cap. XIII. excitatae, *utrum* ſcilicet *Angeli corporei* an *incorporei ſint*.

esse diximus. Phereponus audiens Augustinum ibi de Pelagianis ita loquentem: *Sustineat eos mater piis visceribus sanandos, portet docendos, ne plangat mortuos*, &c. mellita haec appellat, sed statim adjungit, *dehonestata fuisse sequentium temporum incredibili acerbitate; ut propemodum suspicari quis possit, mansuetudinem hanc data opera simulatam, ut major invidia miseris hominibus conflaretur, nisi cederent, utque homines imperiti magis in illos postea exardescerent*. Ut ut modestus cautusque videri & heic velit Phereponus, suspicionem hanc teterrimam non sibi tribuens, sed aliis affingens, eamque illo suo *propemodum* temperans: non impetrabit tamen, quin ipsum tanquam atrocis calumniae auctorem aequo jure heic postulemus. Satis ipse prodit, sibi accusationem hujusmodi probari, sibique in votis esse, ut in reliquorum mentibus radices agat. Attamen quantum a Caritate & Veritate longe abeat ista suspicio, facile intelligere potuisset ipsemet Phereponus, si minori odio atque livore suas aggressus fuisset scribere Animadversiones. Placide primo erga errantes agere Ecclesia solet, & placide monet agendum. Tum si nihil miti adhortatione proficitur, ipsa Caritas suadet, ut aspera arripiantur, quo tandem revocentur devii in veritatis & salutis viam. Erga filios in vitia deflectentes non aliter se gerunt amantissimi patres; non aliter erga aegrotos sapientissimi Medici. Quis & parentibus, & Medicis *simulatam mansuetudinem* ea de caussa adscribat, quod inutiles eorum blanditias efficaciora deinde remedia subsequantur? Et Parentis & Medici loco Ecclesia est erga errantes in Fide. Praeterea quis Augustinum, quis certam fecerat Ecclesiam, austeritate solum vincendos erumpentes errores, ut fingenda prius mansuetudo foret? Denique nulla fere emersit Haeresis, cui non obstiterint pari methodo Ecclesiastici Praesules, nihil aliud cupientes, quam rigore abstinere, dummodo sanarentur filii. Temere, ne dicam stulte, in his omnibus suspicaretur quispiam & animum crudelem, & fictam lenitatem.

At inquit Phereponus, ut ostendat non solum inanem non esse hanc suspicionem, sed suum quoque ((a) ipsi se adjungere suffragium) *Has artes a Sacrorum Praesidibus saepe adhibitas nemo nescit, ejusque rei insigne exemplum videmus in damnatione Donatistarum*. Talem Criticum tanta confidentia non dedecet. *Nemo nescit*. Et quibusnam quaeso eruditis haec edisserit Phereponus? Europaeis non puto; Indis fortasse. Quotus enim quisque est inter nos, qui aut

 audie-

(a) Al. *ipsam tulisse suffragium*. Nunc clarius.

audierit, aut legerit, non dicam saepe, sed semel tantum, simulatam a Catholicis Episcopis mansuetudinem erga Haereticos, ut acerbitati quam solam animo versabant, major deinde excusatio, & pervicacibus gravior invidia crearetur? Unos Donatistas tanquam insigne exemplum nobis memorat Censor, eos nempe, quos tot veracibus amicitiae, patientiae, & caritatis exemplis ad unitatem Ecclesiae reducere conati sunt Catholici, ut suas ipsas Cathedras iis, etiam si e lite caderent, communes facere non dubitarint. Haeccine simulata lenitas? Nusquam fortassis, quam in Donatistarum Historia, evidentiora habeas Ecclesiasticae mansuetudinis documenta. Severissimis profecto legibus postea adversus illos actum est; sed postquam incredibilis pertinacia, & immanitas insolita ad schisma & ad errores accessere, nullumque aliud remedium supererat sanandae furiosae gentis.

Profecto, pergit dicere Phereponus, *cum ejusmodi initiis minime consentiunt viginti minimum Synodorum intra paucos annos festinatae Pelagianorum dogmatum damnationes, ut Episcopis saepius ad damnandos Pelagianos adductis, nulla iniri posset amplius ratio audiendarum partium tam saepe damnatarum. Quum enim Synodi quempiam damnarunt, honoris esse sui putant, hominem videri jure damnatum, nec patiuntur decreta sua iterum expendi.* Neque primus fuit, neque postremus erit Phereponus, qui Catholicorum Praesulum solicitudinem in damnandis & suffocandis, si fieri potest, nascentibus Haeresibus, moleste ferat, minimeque probet. Familiare hoc fuit recentiorum quoque temporum Novatoribus, immo reliquis fere aetatum omnium Haereticis; idemque nascituri Haeretici conquerendo sonabunt. Commodissimum sane effugium, & praesidium errori, si liber ipsi aditus per medios populos, per gentem ignaram diutius permittatur. Et certe hic quoque patronus Haereticis quibuscumque deerat, quo auctore ipsorum deliriis tum solum frena offerrentur, quum longe lateque diffusa, pluriumque animis recepta, non amplius frenum pati didicissent. Oculos aperiat, tandem Phereponus, & Catholicorum personam parumper induat. Nullus dubito, quin & ipse tunc nobiscum sentiat, adversus nascentes Haereses armandam & muniendam protinus esse plebem Christi. Hoc ipsum statuere veram Ecclesiae Doctrinam, hoc ipsum oppositam falsi damnare, ac damnatam prodere arma sunt, quae Populo sano per vigilantes Pastores ministranda novimus. Principiis obstandum est, ne sero medicina paretur. Si contra Ecclesiastici Praesules agerent, si secus enascenti morbo sese opponerent, ministerium suum, salutemque gregis foedissime proderent.

Inquiat

Inquiat vero Phereponus: At qui putantur errores, fortasse non sint; neque praecipitanda sententia, quam revocare nequeas, & rationibus potius, quam edictis vincendi sunt contra sentientes. Quid porro aliud Phereponus dicat, quam quod singuli Novatores dicere hucusque potuerunt, & dicere poterunt deinceps? Ergo nullius erroribus, si audienda Phereponi consilia, praecludendum est iter damnatione opportuna, & res in medio relinquendae, dum controversia mature, hoc est post multos annos, expensa appareat, quo in loco sit veritas. Ita nimirum fiet, ut haereses commodissime serpant, & aut numquam aut frustra deinde anathemate percellantur. Ignorare nequit Phereponus ipse, quanta sit hominum in hisce casibus pertinacia, quantumque possit anticipata opinio. Perquam rarissime solis rationibus profligantur Haeretici. Atque utinam istius infelicitatis innumera exempla non prostarent adhuc. Quamobrem contra errores pullulantes exserenda confestim ((a) incruenta Synodorum) arma, nihilque cunctandum. Quae via quum expedita & utilis sit, praeterea quoque fallere nos nequit. Nam in Catholica Ecclesia qui sint errores, facile apparere potest, si videlicet nova Doctrina ingeratur, cui obstet antiqua Ecclesiarum Traditio. Id autem in Pelagianorum caussa plane accidit; nam ut daremus, aliqua in ea controversia fuisse, quae nondum satis liquerent (sunt enim & adhuc nonnulla, quae ad Fidem pertinere inter Catholicos non creduntur, quamquam sanctus Augustinus eas sententias foverit): attamen quae praecipua erant in Pelagianis dogmatis, a Traditione aperta & consensu Ecclesiarum abhorrere deprehensa illico fuerunt; ita ut nulla pars Catholici orbis haesitaverit in Pelagio statim, ejusque sectatoribus damnandis. Quae omnia eo quoque faciunt, ut Phereponum ostendant male calculos ineuntem, dum ait, *cum ejusmodi initiis*, idest cum priori mansuetudine, *minime consensisse festinatam dogmatum Pelagianorum damnationem*. Nimium perniciosam ac damnabilem lenitatem exigit hic homo, ne ferens quidem opinionibus perversis Haereticorum theta nigrum solicite praefigi, nulla interim in eorum personas castigatione adhibita. Iterum dico: nihil differenda est damnatio Errorum serpentium ut cancer. Hoc poscit Christiani gregis cura; hoc semper in more fuit vel apud ipsos Haereticos, ubi in eorum sinu coepit aliquis nova dogmata promulgare. Dudum vero palam factum est, Ecclesiam decipi heic non posse. Sat placidi fuere, sat officio suo sunt functi Pastores, qui errantem Pelagium

(a) Al. *non cruenta*.

gium toties monuere, & auctoritate Scripturarum aeque ac Traditionis compressum ad diverticula confugere coegerunt, & tandiu sustinuere, ut errori valediceret, si vellet.

Ad alia transeamus. Parum Pherepono fuit, calumniosis suspicionibus Augustini famam impetere; conviciis quoque ac dicteriis in eum saepe ac saepius invehitur. Ipsum modo ait *in declamando probabilia sequi, non explorata, solitum fuisse;* eique *Academicum ingenium sibi non satis constans* tribuit; modo ejus rationes ita contemnit, ut inquiat: *Profecto non Sophista tantum, sed propemodum ineptus haberetur, qui talia hodie scriberet.* Alibi addit: *Mirum est, quam Augustinus calluerit artem pauca & perspicua dogmata Philosophica aut Theologica multis verbis & obscuris dicendi, atque impediendi.* Ad haec *proletarium Interpretem* appellat *& Rhetorem Numidam, & Rhetorem Semiplatonicum, Criticae plane imperitum;* & irridendi caussa, *Oraculum Numidiae & Philosophum Poenum, & Aristotelem,* quamquam alibi *Carneadem Poenum, & Carneadem nostrum* potius vocandum affirmet. Ridet Augustini Quaestiones in Evangelia, & ait: *Unde intelligere licet, finem Augustini in hisce Libris non fuisse inquisitionem veri sensus, sed commentitiarum allegoriarum, ad quas inviti Evangelistae torquerentur;* quam censuram acutis hisce salibus concludit: *O cerebri felices, qui in tam levibus argutiis acquiescebant!* En alteram alibi exclamationem non minus gravem: *O Felices homines, qui tantam eruditionis famam tam facile sibi pepererunt! Sed o stipites, qui talibus olim plaudebant, aut etiamnum serio favent!* Accipe & aliam: *O vacuam studiosis Scripturae Africam? O stupidos, quibus haec admirationi erant, & qui tam verbosas disputationes, ut nihil discerent, legere sustinebant!* Alio loco nos monet, *argutandi immodicam & intempestivam cupiditatem, & Africanam ἀπεραντολογίαν obstitisse, ne Augustinus judicio suo uteretur.* Eadem alibi repetit his verbis: *Si quid occurreret, quod speciosae declamatiunculae occasionem praeberet, aut praebere videretur, id vero avide arripiebat, & Punicae eloquentiae vela pandebat.* Plus etiam veneni intus habet, quam in cortice appareat, id quod Censor idem alibi scribit. *Dolendum est,* inquit, *Augustinum non quod verum esse accurato examine compererat, sed quod expediebat dici, & ῥητορικωτέρως apud imperitum vulgus poterat tractari, protulisse.* A prioribus non abludit, quod animadvertit idem Criticus alio in loco inquiens: *Augustinus adsuetus Platonicis argutiis, plura SAEPE scribit, quam intelligit, consequentiasque pessim admittit quasi bonas, quae si negentur,*

gentur, ſtatim corruunt omnes ejus ratiocinationes; neque enim ullo modo probari poſſunt. His, & aliis bene multis, quae congerere non eſt opus, Auguſtinum Phereponus liberaliſſime vexat, atque hoc ſale perfricat.

Memini me ante paucos annos legere Librum, cui titulus eſt *Parrhaſiana*. Ejus Auctor pag. 250. de Eruditis Viris, eorumque vitiis ſcite agit, indicans cur id hominum genus in multorum odium incurrat, & deſpicatiſſimum habeatur interdum. Gallicis ergo verbis optare ſe ille ait, *ut non modeſtiae minus quam eruditionis gloriam in ſuis Libris quaerant; ne animoſe affirment, niſi quidquid evidenter probari poteſt; ut lenitate invicem ac indulgentia ceteros homines antecellant; ne aliis armis ſe tueantur, aut alios aggrediantur, quam rationibus, & ſine felle, ſine petulantia; ut tantum denique elegantiae & venuſtatis ſuis in moribus prodant, quantum in ſtylo praeclariſſimorum Scriptorum apparet, cui veriſimile eſt reſpondiſſe etiam vitae rationem. Quis ejuſmodi viros non diligeret, immo non omnibus, quae in manu ſua forent, beneficiis cumularet?* Haec ille non graviter minus quam vere. Cum hiſce legibus atque conſiliis, quae non dubito quin probet ipſe Phereponus, confer nunc Phereponianas exclamationes, convicia, dicteria in Sanctum Auguſtinum effuſa. Quod quum feceris, quam opinionem induas de homine tam impotenter ferociente in ſanctiſſimum ac ingenioſiſſimum virum, omnium ſaeculorum ceterorumque hominum memoria commendatum? Addo: quodnam judicium habendum foret de *Parrhaſianorum* Scriptore, ſi tanta aſperitate, felle, ac ſupercilio in tam illuſtrem virum is, & nihil quidem ab ipſo laeſus, ea ſcriberet, quae nunc in eumdem Phereponus & ſcribit, & publica eſſe jubet? Quid ſi idem unuſque eſſet *Parrhaſianorum* Auctor, & Auguſtini conviciator Phereponus? Equidem puto longiori ſermone heic opus non eſſe, ut appareat, quam peſſimo exemplo Phereponus haec fuerit auſus, quaeve poenae homini tanta maledicentia utenti apud cordatos viros debitae ſint. Neque vero is ſum, qui velim praeclariſſimos Scriptores nullius cenſura attingi; quive errores magnorum virorum, & ſanctorum potiſſime Patrum, diſſimulatos ſemper cupiam, aut caeca veneratione exceptos. Non is profecto ſum; Cenſoriam Artem probo; ingeniorum libertatem qua decet moderatione adhibitam laudo; adeoque me comparatum ſentio erga Verum, Bonum, & Pulchrum, ut quidquid iis adverſari mihi videatur, ne in Auguſtino quidem feram; & porro ſi res poſceret, ne diſſimularem quidem. At ipſi eruditorum

rum Cenfurae funt fuae leges, eft fuus modus. Nunquam in Cenfura contumeliis aperiendae fores; rabies, acerbitas, ac turbulentae animorum perturbationes, & calumniae potiffimum, eliminandae, modeftia, aequitas, caritas quam fieri poteft accuratiffime, & perpetuo ante oculos habendae. Sed tum praecipue urgent hae leges, quum Cenfura exercenda eft in viros illuftres, pietate fpectabiles, ingenio admirandos, pluriumque faeculorum confenfu commendatos, & praefertim fi bona fide in errorem prolapfi deprehendantur. Si fecus fiat, non eos quidem rifu dignos efficiemus, fed nos omnium exfecrationi exponemus. Quid enim aliud promereatur tanta Cenforis ambitio, audacia, atque inverecundia? Cur autem has poenas referre non debeat in Auguftino tam acriter infectando Phereponus, ego fane non video.

Hic tamen familiaris eft Phereponi ftylus. Immo ut Auguftinus habeat, unde fe confoletur, reliquos fanctos Patres eidem Phereponus adjungit, omnefque uno colore denigrat, una voce exfibilat. Pag. 491. Animadv. in Epift. 71. alias 10. Auguftini inquit, eos *voluiffe videri egregios Interpretes Scripturarum, quas non intelligebant, quum ex fola verfione faepe obfcura & vitiofa penderent.* In Notis ad Ep. 175. olim 90. pag. 519. Africanos Patres declamatoribus infirmis accenfet, eofque tanquam Criticae prorfus imperitos irridet, quod etiam de Patribus Graecis fcribit pag. 599. *quum conftet* (funt ejus verba) *propemodum omnes imperitos Criticae facrae, & infelices Scripturae Interpretes fuiffe: quidquid dictitent, qui nec eos, nec Scripturam fat ftudiofe legerunt.* Tum addit in Notis ad Epift. 117. de fanctis Patribus: *Qui tam negligenter legebant Scripturam, & tam ofcitanter laudabant: eos nobis quafi egregiorum Interpretum exemplaria proponi quis ferat?* Ad haec illos paffim arguit, quod anathematum potius terrore, minifque edictorum, quam rationibus & fcientia plebem regerent, inftruerent, atque in officio continerent. Sufpicatur etiam pag. 590. in Notis ad Cap. 23. Lib. 18. de Civ. Dei, multos Patrum olfeciffe quidem fuppofitionem Sybillinorum Carminum, *fed quia rudis plebecula tam levibus capiebatur rationibus, quam gravibus, eos arripuiffe hoc argumentum, ut alia multa, quia conducebat cauffae, non quia verum iis videbatur.* Deinde in Notis ad Cap. 43. Libri ejufdem, quod Auguftinus, aliique eorum temporum Epifcopi non paterentur Hieronymianam Bibliorum interpretationem anteferri Verfioni τῶν LXX. dolet is, *tot ac tanta apud Veteres inveniri fpecimina non fidei circumfpectae, &*

firmis

firmis rationibus nixae, sed credulitatis inconsultae, & omnia temere arripientis, nisi quis politicam calliditatem, ut nunc loquimur, malit haec haberi. Qua ex re infert, *praeter Christum & Apostolos, non esse quaerendos magistros, in quorum auctoritate adquiescamus.* Quae quum audis, audire etiam tibi videris Johannem Clericum paria in Quaestionibus Hieronymianis declamantem. Sacris quoque Conciliis pag. 605. Animadv. auctoritatem omnem Phereponus adimit, atque ignorantiam, factiosos affectus, & ad errandum facilitatem dictatorio more tribuit; immo quid non tribuit? Alia omitto, multa uno verbo conclusurus. Sordent Pherepono omnes sancti Patres; infantes sunt prae recentioribus; nemo inter illos tolerabilis Scripturae Interpres; & ne ipse quidem Hieronymus heic multum eminet; mille denique vitiis & infirmitatibus abundant, ut stulti sint, qui eorum auctoritati adquiescant, eorumque scientiam suspiciant ac ament. Ita se ille aquilam, ceteros fere omnes reputat noctuas.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

In sanctorum Patrum Libris distinguenda Scientia Dogmatum, Legumque Moralium *ac* Pietatis, *a* Parergis, *hoc est, a rebus ad Artes profanas spectantibus. In his nihil interest, an interdum defecerint, imperitique deprehendantur. At in illa praecipua Scientia eximii fuere, ideoque veneratione ac laude digni. Allegoricae sacrarum Litterarum Interpretationes non vituperandae apud sanctos Patres, & quando utiles illae, aut inutiles sint. Phereponi artes, ut Augustinum deprimat. Lumen a Caelo rogandum, ut veritas capiatur, errores evitentur. Hebraicae Linguae peritia an & ubi necessaria Theologiae cultoribus. Drusii & Grotii exempla Catholicae Religionis veritatem confirmant.*

SED quando istam camarinam movere aggressi sumus, juvat etiam addere, quae in Augustinum hac potissimum de caussa Phereponus effudit. Pag. 479. miram confusionem in Libris *de Ordine* invenit, oratque Lectorem, *ut conetur ex iis, quae Lib. 2. Cap. IV. habentur apud Augustinum, conflare disputationem perspicuam, & via ac ratione dispositam; quod si praestet, erit illi magnus Apollo.* In Animadv. ad Quaest. in Heptateu-

ptateucum pag. 530. dicam eidem grandem impingit, quod fibi verfiones Aquilae, Symmachi, aliorumque fatis notas, non compararit; quod tot Quaeftiones in facram Scripturam propofuerit; tot etiam Libros confcripferit, neceffariis deftitutus fubfidiis. *Credo*, inquit, *excitatum fuiffe adulationibus, aut ftulta admiratione Afrorum fuorum, ut non defineret dictare, dum illa dictata fua tam avide excipi videbat. Sic homines putant fe magnos ac eruditos, non quia funt, fed quia ab aliis putantur, fumuntque inde audaciam, quae perfaepe male eis cedit*. Aeque acerba legas in notis ad Enchiridium pag. 559. & pag. 586. & alibi ad naufeam ufque. Haec autem in unum compellere locum placuit, ut homini nulla moderatione fcribenti, fimulque cenfurae illius petulantiffimae, uno refponfo obviam eamus, pacato tamen, fi fieri id poterit, animo; non quod nobis fpes fit vertendi ad meliora Phereponi, quem nimium aeftimatione fui, aliorumque contemtu occupatum video, fed ut habeant minus periti e noftris, quo vel apud fe, vel apud alios tueri valeant contra hujufmodi coecos impetus veritatem, & Auguftinum non minus, quam Ecclefiam Catholicam.

Multa funt, quae in Libris fancti Auguftini ceterorumque Patrum exquiri poffunt, Grammatica videlicet, Rhetorica, Didactica, Logica, Phyfica, Eruditio, Linguarum peritia, Critica, Chronologia, & aliae id genus Difciplinae, quae nunc excoluntur magna animi contentione a Litteratis hominibus. In his omnibus non negamus, immo finceriffime fatemur, reperiri poffe, & revera oftendi multos nonnumquam Patrum defectus, & fi etiam velis, poftremam quandoque imperitiam. Accurata Critices fcientia in plerifque defideratur; feveram Eloquentiam in nonnullis fruftra quaeras; fi Origenem, Hieronymum & Epiphanium excipias, vix alium inter ipfos habebis Hebraicae Linguae gnarum. Declamant interdum; alibi parum recte ratiocinantur. Apocryphis quandoque utuntur, aliaque peccant, quae temporibus iftis, ac in tanto lumine Scientiarum & Artium, in homine Philologo aut non feras, aut faltem non laudes. Sed praeter has Artes ac Scientias alia eft Scientia in Libris fanctorum Patrum confideranda, nempe divinorum Dogmatum, Legumque moralium cognitio, atque traditio, per quam aut exponuntur, aut fuadentur, quae Deus per Scripturas facras, & voce Unigeniti fui credenda atque agenda mandavit Ecclefiae fuae, fuifque fidelibus. In hac autem Scientia nos dicimus excelluiffe atque excellere illos, qui nomine fanctorum Patrum, ab Ecclefia tamen,

non

non a vulgo, donati sunt. Intercedit quippe non exiguum discrimen inter eosdem, quum vulgo sancti Patres appellentur, quicumque Christiani Scriptores doctrina, vel antiquitate conspicui fuerunt, ut Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Lactantius, Eusebius; nos vero eos heic tantum intelligamus, quos Ecclesia ipsa probavit, atque sinceros ac eruditos suae, seu potius Apostolicae, & Christianae Doctrinae testes, magistros, & judices esse declarat, quales sine controversia sunt Athanasius, Basilius, Nazianzenus, Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus Alexandrinus, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Leo, Gregorius, aliique similes sanctissimi aeque & doctissimi viri.

Monitos autem Lectores volo, tum in Scripturis sacris, tum in Libris Patrum, distinguendam esse materiam praecipuam & propriam, quae ἔργον dicitur, ab aliis rebus, quae illic habentur praeter praecipuum argumentum, & πάρεργα dicuntur. Proprium eorum Librorum argumentum est caelestis illa Scientia, per quam constat hominibus divina Revelatio, legesque omnes & consilia tum credendi, tum operandi produntur. *Parerga* sunt, quod est ad Scripturam sacram & ad ipsos Patres, alia omnia, ex quibus haec hominum erga Deum officia minime pendent; cujusmodi sunt Scientia temporum, locorum, numerorum, Astronomiae, Linguarum, Critices, Physices, aliarumque Artium. Nihil ergo aut parum refert Christianae rei, quod in *Parergis* interdum, & saepe etiam, deficiant Patres, dum in praecipuo negotio procedat certissimo gressu illorum chorus. Dic ergo ipsos Declamatores; id temere plerumque dices; attamen sinam te dicere, nobis sanctos Patres non esse perfectioris Eloquentiae Magistros. Dic ignaros Criticae, dic Physicae imperitos, parum in Logicae usu accuratos, in Astronomiae, Eruditionis, & Geographiae scientia hospites, dic plura ejusmodi. Non moramur. *Parerga* sunt isthaec in Patrum Libris, neque hinc accessit laus ipsis, neque ob eam caussam tanti aestimantur, & commendantur in Ecclesia. Evangelica doctrina fideliter ac religiose ab ipsis tradita, per quam ducimur tum ad sanam Fidem, tum ad perfectam morum disciplinam, ea est, quam apud sanctos Patres plurimi facimus. Linguarum, aliarumque Artium studio excelluerunt utique duo proxime praeterita saecula, ut collati cum recentioribus Scriptoribus veteres Patres, infantes in ea eruditione (si duos excipias) nonnumquam deprehendantur. Verum nemo superavit, pauci etiam aequare possunt beatos illos viros in praecipuae Eruditionis Christianae Scien-

tia, hoc eſt, in divinorum Dogmatum & Legum peritia. Ad hanc enim aptiores ipſi fuere, & in eamdem incubuere diligentius, tum quod propiores eſſent Apoſtolis, & longius latiuſque diffuſam Traditionem colligere ipſis tunc facile foret, tum etiam quod iis animi virtutibus abundarent, & caeleſtibus donis illuſtrarentur, quae ad rectam Chriſtianae Doctrinae conſervationem atque intelligentiam in primis exiguntur. Peſpicacia profecto ingenii, & Criticum judicium, & Linguarum cognitio, aliaeque Artes, non parum conducunt, & interdum etiam neceſſariae ſunt ad explicanda, ac intelligenda Scripturarum, divinaeque Fidei *Parerga*. At ad caeleſtem illam Scientiam, circa quam Scriptura ſacra, ſicut circa materiam propriam verſatur, & quam Chriſtus Apoſtolis, & per Apoſtolos Eccleſiae ſuae tradidit, plus conducit, magiſque neceſſaria eſt ingenii utique non vulgaris aſſidua meditatio, animus pravis cupiditatibus & opinionibus liber, ſincerus Dei amor, pietas, humilitas, aliaeque virtutes, quas ſanctis Patribus non defuiſſe Hiſtoria nos docet.

Quod ſi in pleriſque Patrum deſiderata eſt Hebraicae Linguae peritia, quam nempe omnium maxime neceſſariam nonnulli clamitant ad intelligendos Codices ſacros: Primo reſpondemus, Evangelicam Doctrinam Graece propoſitam fuiſſe ab Apoſtolis ac Diſcipulis Chriſti, adeoque Graecam Linguam ſatis fuiſſe, ut divina dogmata, ſacrataeque Chriſti ac Apoſtolorum Leges recte a Patribus perciperentur, ac traderentur.

Secundo, quod eſt ad vetus Teſtamentum, vulgata verſio τῶν LXX. ab Apoſtolis ipſis uſurpata, & Vulgata Latinorum, ſatis atque abunde exhibebant omnia Scripturae loca, quae alicujus momenti ſint ſive ad imbuendos Fideles tota Scripturarum Doctrina ac Hiſtoria, ſive ad Judaeos, Haereticoſque refellendos. Quae illic indigere videntur ea Linguarum & Critices Scientia, quam tantopere quidam efferunt, *Parerga* ſunt, hoc eſt ad Eccleſiae aedificationem minime neceſſaria. Et ſi qua ſuperſunt ad Doctrinam ſpectantia, neque ſatis perſpicue in Graecum Latinumve ſermonem converſa, haec ipſa ex multis aliis locis, quae in vulgaribus Verſionibus aperta ſunt, illuſtrata, obſcuritatem omnem jam poſuere, & ſaltem de fide verſionis nulla in iis locis controverſia fuit; aut ſi fuit, ad peritos Linguarum res deferebatur. Quamobrem conſtanter affirmare licet, nullum vel de Deo, diviniſque legibus, & decretis, vel de Chriſto, ejuſque adventu, operibus, ac documentis e ſacra Scriptura dictum produci poſſe, ad quod intelligendum, explicandum, &

propu-

propugnandum non pervenerint sancti Patres, & satis non sit, ac perpetuo satis non fuerit ad ejus intelligentiam, Graeci aut Latini textus vulgati fides.

Tertio, experientia ipsa constat, Judaeos, Ethnicos, atque Haereticos validissime confutatos, & victos, & ad Fidem Christi conversos ea duntaxat Methodo ac Scientia, quae in Patrum Libris apparet, quaeque nunc sordet ingeniis non tam Criticis, quam ambitiosis. Ea quoque Methodo, ea Scientia usi sunt Apostoli ipsi; atque Apostolorum discipuli. Nihil autem, quod sit momenti alicujus, proferri potest ex Hebraicae Linguae, Criticesque peritia, quo non sint usi Patres Graece Latineque solum eruditi ad Christianae Doctrinae amplificationem, atque tutelam. Nam quaecumque a recentioribus tanto cum fastu & discutiuntur, & illustrantur in Scripturis, felicius profecto, quam praestitum olim fuerit, ea propemodum omnia nihil aliud quam *Parerga* Scripturarum sunt, nihilque magni momenti per illa adjungitur ad illustrationem Doctrinae, ac Religionis Christianae. Utilia sunt, laudanda sunt, non nego; at nunquam ejus necessitatis, quam sibi nonnulli somniant. Eamque ob caussam Apostoli nunquam aut praecepto aut consilio commendarunt tanquam necessariam Christianis Hebraicae Linguae peritiam; & qui eos viventes auscultarunt, istius aut praecepti aut consilii nunquam meminere. Immo fuere inter ipsos Christi discipulos, quos non novimus in eo idiomate excultos, quum & pateat ipsos Graeca versione τῶν LXX. fere semper usos, & primos Episcopos ac Patres Ecclesiae in sola Graeca Lingua fuisse versatos. Aliud ergo est, in veteri Testamento vim alicujus dictionis, Chronologiam, Genealogias, pondera, mensuras, Chorographiam, idiotismos, eruditionem Historicam, aliaque id genus difficilia explicare diligenter, ad quod Judaicae Linguae cognitio necessaria est, ibique sancti Patres aperte vincuntur a recentioribus; aliud vero est ad aedificationem Fidelium ex iisdem sacris Codicibus Dogmata Fidei ac Morum elicere, eaque secundum Christi mentem exponere; heic enim praecellere, aut saltem maximi faciendam esse Patrum Scientiam nos affirmamus, eamque solis vulgatis versionibus, & meditatione, & Traditionis collatione, aliisque ingeniis ac animi virtutibus comparari potuisse.

Quarto, irascuntur quidem ac rident neoterici non pauci; sed immerito, quod Allegoriis nimium indulgeant sancti Patres, dimisso litterali sensu, qui procul dubio & praestat allegorico, & rem vere conficit in investigatione ac tutela veritatis contra inimicos Christia-

ni aut Catholici nominis, ((a) & quem prae aliis sequutus est incomparabilis ingenii vir sanctus Joannes Chrysostomus.) Non est, quod heic nos ostendamus, mystice multa esse dicta in divinis Scripturis, sanamque esse, atque ab ipsis Apostolis exemplo comprobatam methodum interpretandae quoque atque exponendae per Allegorias & Tropologias sacrae Scripturae. Id esset actum agere. Ibi solum laude carere potest, aut etiam culpari, immodicus atque inopportunus mysticorum sensuum usus, & ad eos lepide violenterve contorquere sacras Historias. Quod quum contingit, is & ego sum, qui indignatione commoveor, & moleste fero inutilem plane laborem illum. Et quanquam reliquae etiam Allegoriae, vel probe deductae, neque in Libris, neque in Concionibus sacris me multum afficiant, eo tamen confidentiae nunquam veniendum esse sentio, ut cum Pherepono pag. 477. Animadv. dicamus: *Allegorica figmenta qui probet, neminem eruditum nunc inventum iri puto.* Suus quippe & Allegoriarum est bonus usus apud populum, quem hujusmodi quoque argumentis ad officia pietatis, & ad reverentiam Mysteriorum impelli cernimus. Patres autem, ceterique veteres Episcopi, quibus familiare ac necessarium tunc erat plebi suae explicare divina eloquia, allegoricos quoque sensus interdum adhibendos esse arbitrati sunt, quod illos etiam ad utilitatem populorum facere intelligerent. Allegoriis autem sunt usi iis in locis, in quibus & Critica subtilitas, & litteralis sensus nihil per se ad informationem pietatis conferre videbantur, uti in Historicis rebus non raro accidit; idque eo maxime placuit, quod tricae Criticorum locum duntaxat habent inter eruditos, aut inter homines in Religione discordes. Apostolus vero non uno in loco agnovit, totam Scripturam ad institutionem ac aedificationem nostram tendere. Rom. XV. 4. *Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem Scripturarum, spem habeamus.* Rursus 2. Tim. II. *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* At multa in Scripturis habentur, quae nisi mystice & allegorice exponas, ad eruditionem justitiae solo sensu litterali difficile inservire possint. Vide Augustinum in Libris de Doctr. Christ.

Quod ergo heic prae omnibus animadvertendum censeo, illud est: hisce mysticis atque allegoricis Interpretationibus tum solum indulsisse

(a) Haec omnia nuper addita.

dulfisse Augustinum, & reliquos propemodum Patres, quum ad populum verba faciebant, aut suas elucubrationes in institutionem & aedificationem plebis emittebant. Quod si res erat adversus Haereticos, Ethnicos atque Judaeos, tum maxima, immo unica cura iis de litterali sensu fuit, cujus vim atque necessitatem tunc omnes intelligebant. Si Allegoriis tantum productis Dogmata statuere ac tueri se posse credidissent Patres, non immerito nunc aspere exciperentur a Censore Pherepono. At litteralis sensus arma tunc ministravit. Si quando allegoricus in ea dissidia irrepsit, uti ornamentum accessit, non autem ut argumentum veritatis; & tum solum accessit, quum aliunde confirmata valide ac evidenter fuerant Ecclesiae Dogmata, aut quum litteralis sensus aliquid sonaret a dignitate Numinis, atque a constante Fidei Doctrina dissonum. Alium testem heic nolo, quam Augustinum ipsum in tot disputationibus susceptis contra Arianos, Donatistas, Manichaeos, Pelagianos. Immo eumdem audi in Epistola 48. nunc 93. ad Vincentium, Cap. 8. *Quis non impudentissime*, ait, *nitatur aliquid in Allegoria positum pro se interpretari, nisi habeat & manifesta testimonia, quorum lumine illustrentur obscura?* Ad haec in Lib. de Gen. contra Manich. Lib. 2. Cap. 2. litteralem sensum, dum fieri potest, retinendum, & praeferendum docet, in haec verba scribens: *Sane quisquis voluerit omnia, quae dicta sunt, secundum litteram accipere, id est non aliter intelligere, quam litera sonat, & potuerit evitare blasphemias, & omnia congruentia Fidei Catholicae praedicare; non solum ei non est invidendum, sed praecipuus multumque laudabilis intellector habendus est.* Lege & reliqua. Sed luculentius, quae sua mens heic fuerit, Augustinus prodit Lib. 17. Cap. 3. de Civ. Dei. *Mihi*, ait, *sicut multum videntur errare, qui nullas res gestas in eo genere litterarum aliquid aliud praeter id, quod eo modo gestae sunt, significare arbitrantur; ita multum audere, qui prorsus ibi omnia significationibus allegoricis involuta esse contendunt*, &c. Infra addit: *Hoc enim existimo, non tamen culpans eos, qui potuerint illic de quacumque re gesta sensum intelligentiae spiritalis exsculpere, servata primitus dumtaxat Historiae veritate. Ceterum quae ita dicuntur, ut rebus humanitus, seu divinitus gestis, sive gerendis, convenire non possint: quis fidelis dubitet, non esse inaniter dicta?* Atque ita Augustinus sentiebat.

Quae profecto unicuique persuadere jam debent, nimium excessisse Phereponum, dum propter Allegorias & Linguarum inopiam, toties ac tantopere cum fastu insultat Augustino. Eum vero potissimum

mum

mum audias, pag. 476. Animadv. perpendentem haec Augustini verba Confess. Lib. 11. Cap. 2. *O Domine perfice me, & revela mihi*, scilicet Scripturarum secreta atque obscura. Orationem hanc quidem religiosam, & dignam Episcopo agnoscit Phereponus, sed cum ea conjungendum fuisse ait studium Linguarum, quibus conscripta erat Scriptura, & comparanda cetera praesidia, quibus demum adhibitis, Scriptura inteligi potest. *Sed quum ea Augustinus neglexerit, illa dumtaxat in Scriptura intellexit, quae potuit homo Linguarum & Criticae imperitus intelligere. In ceteris ἀκροβατεῖ, & Platonismum nobis pro Doctrina Apostolorum propinat, aut argutias inanes magna verborum pompa nobis obtrudit.* Quam verborum acrimoniam ut aliquo pacto emolliat, subdit: *Quae non eo dico, quod eloquentiam, & acumen in rebus praesertim Metaphysicis, Augustino detrabam, aut quod meritas laudes minus libenter tribuam; sed quia video multos ejus auctoritate abuti, & eos prae illo contemnere, quibus nulla ratione conferri potest.* En ergo bona tandem verba impetravimus a Censore, modesto in speciem, sed fortassis acerbitate nulli secundo. Quae enim contemtus signa atque dicteria congesserit in Augustinum, specimina superius adducta satis nos docent. Sed quota quaeso est laus ista, quae Pherepono sibi de sua maledicentia timenti extorta esse, aut tandem excidisse videtur? Aliquid est, eloquentiam & acumen in Augustino agnoscere, postquam ejus eloquentiam & acumen toties irrisisti. Aliquid est, eum laudibus dignum fateri, quem ubicumque possis vituperandum tibi statuisti. Sed (uti nemo cordatus non fateatur) Censoris honesti atque germani erat, non minori cura atque sinceritate has edisserere laudes, quae vere Augustino conveniant, quam maculas in ipso, ut sibi videtur, detegere, & grandi etiam ore incusare. Ita factum fuisset, ut non odio viri sanctissimi, sed amore veritatis videri multis posset contra eumdem militare Phereponus. Saltem in ejus Censura aequitatem, ac modestiam tam saepe desiderare non cogeremur. Omnium autem Eruditorum consessum heic appello, & peto, an non eae sint virtutes tum intellectuales, tum morales in Libris Augustini, ut Auctorem exhibeant omnium amore ac veneratione dignissimum? Erraverit quidem; nonnulla ignoraverit; magnis quoque viris ea calamitas familiaris deprehenditur. In aliis excusemus, quod nobis condonatum vellemus. Et quanquam nefas minime sit, immo potius sit commendandum, magnorum etiam virorum errores ac defectus diligenter investigare, & interdum etiam prodere in communem utilitatem; ferendi tamen

ii non

ii non ſunt, qui nulla reverentia, (a) multoque ſupercilio ac ira id praeſtant, & propter naevos quoſdam non excuſatione indignos tam effuſe debacchantur, ut quantum ad ipſos pertinet, reliqua ingentia merita, illuſtreſque dotes denigrare ac penitus tollere velle videantur. Neque vero quod alii nimiis laudibus extulerint Auguſtinum, ejuſque auctoritate abutantur, tibi in oppoſitum exceſſum proruendum eſt, ut vitio tuo illos ſui vitii commoneas. Utrimque peccatur. Sed Auguſtinum prae reliquis tot virtutes commendant, tot merita illuſtrant, ut qui in tantis laudandi cauſſis, ejus vituperationem unice perſequi amet, jam malevolentiae inſignis, & inique cenſurae poenas evadere apud aequitatis amantes non poſſit.

Repete nunc laudes a Pherepono ſuperius tributas Hipponenſi Epiſcopo; leviſſimas ſane, ac nullas, dum Auguſtino eripias verae Theologiae ſcientiam, Scripturarum ſacrarum intelligentiam, eidemque contra objicias tanquam familiares aereas pugnas, & Platonicae doctrinae abuſum, quam nempe pro Evangelicis dogmatis obtrudebat credulae plebi. Nam quid atrocius de Auguſtino proferre poſſis, quando eidem violatae Religionis Chriſtianae notam inuris, & ignorantiam omnium deterrimam? Poſt tantum dedecus nihil fere laudandum ſupereſt in Auguſtino. Proinde nemo non videat, meras haec eſſe calumnias, quum conſtet, Auguſtinum neque tam turpiter offendiſſe, neque caruiſſe ſcientia & praeſidiis neceſſariis ad rectam interpretationem Chriſtianae Doctrinae, ſacrarumque Litterarum. In Parergis exponendis negare nolim, quin quandoque Auguſtinus fruſtra ſudaverit ingenio ſuo, eaque protulerit, quae Criticis

(a) Hac de re ſatis abunde ſuperius egit Auctor noſter Lib. II. Cap. IV. ubi ſtatuit, *Errores* quidem *in ſanctorum Patrum ſcriptis non diſſimulandos; ſed modeſte agendum, & excuſandos errantes*. Cujus ſane canonis aequitatem quis non agnoſcat, approbet, ſectetur? Attamen dolendum maxime, noſtro & ſuperiori ſaeculo nonnullos extitiſſe in ſanctos Patres adeo inverecundos, ut eos proſcindendos ac ludibrio habendos duxerint. *Dallaeum* omitto, cujus virulentum Opus *De Uſu Patrum* cordatioribus Proteſtantibus improbatur. Sed *Danielis Whitbyi* audaciam ferre nequeo, qui licet *Dallaei* Librum doctiores Eccleſiae ſuae Anglicanae homines, *Uſſerius*, *Pearſonius*, *Fellus* & in primis *Scrivenerius*, fuerint exſecrati; ejus tamen doctrinam impiam inſtaurare contendit, edita Londini an. 1714. in 8. *Diſſertatione de ſacrarum Scripturarum interpretatione ſecundum Patrum commentarios*, in qua potiſſimum probare nititur, *ſanctos Patres non eſſe idoneos ſacrae Scripturae interpretes*. Si autem *Whitbyus* in ſanctos Patres iniquior, eorum auctoritatem in Scripturarum interpretatione infirmare aggreſſus eſt; in eoſdem iniquiſſimum ſe prodidit *Joannes Barbeyracius* in Opere Gallice inſcripto, *Traitè de la Morale des Peres de l'Egliſe*, edito Amſtelodami an. 1728. in 4. quo nimirum oſtendat, ſi Diis placet, Doctrinae morum ignaros prorſus adeoque ineptos Magiſtros fuiſſe vetuſtos Eccleſiae Patres. Horum exemplum ſectatus *Joannes Clericus*, & ipſe in ſuis *Epiſtolis Criticis*, ſed praecipue in *Epiſtola IV.* patrocinium *Dallaei* ſuſcipiens, plurima in ſanctos Patres dicteria e ſuo amarulento pectore evomuit. Horum quidem me miſeret, ſed eorum e noſtris in primis, quibus placita iſtiuſmodi hominum arrident.

atque Eruditis nostrorum temporum parum, neque injuria, arrideant. At in notionibus verae Virtutis, in explicatione Evangelicae Veritatis, atque in tradenda illa Scientia, quam praecipuam diximus esse divinarum Scripturarum materiam, in iisque locis exponendis, quibus ista nititur & confirmatur, aut contrarii errores damnantur: non falso minus, quam impudenter aberrasse dicitur Augustinus. Locum unum proferat Phereponus, quo apertum fiat, tradidisse Augustinum contraria Apostolicae Fidei. Sed ille puto nihil aliud adferet, quam quae ab Arianis, Socinianis, Remonstrantibus, Calvinianis, aliisque ejus gregis hominibus perperam non tam in Augustino improbantur, quam in Ecclesia Catholica. At virum, non alia quam ista Augustino objicientem, meminisse decebat, jam millies a Catholicis protritas fuisse hujusmodi accusationes; & quamvis se victos non dent (a) Haereticis, non id nostro, sed Haereticorum vitio ac pertinacia fieri. Nostrum certe omnium ea de re judicium ita habet.

Atque hoc potissimum fuit, quod in laudatis supra Confessionum verbis exposcebat a Deo vir sanctus & humilis, ne a Fidei ac Morum Doctrina caelesti aberraret unquam, dum eam in sacris Litteris abditam scrutaretur. Nam ut ut in Parergis pertractandis te eruditio deficiat, atque hallucineris (quod maximis etiam viris, iisque ad miraculum Criticis, ((b) interdum) accidit, & porro accidet): neque Religio ipsa tum laeditur, neque perit hominis errantis Fides. Tum solum errare pessimum est, quum Fidei Morumque Doctrinam aliqua ex parte errando labefactas. Et quamquam nos quoque fateamur, validius atque efficacius per ea praesidia defendi, suaderi, confirmarique posse Religionem & Ecclesiam veram Christi; quamquam etiam non negemus, ad multa Scripturarum loca necessariam utilemque esse Linguae Hebraeae peritiam; attamen addimus, non esse illam Catholico Interpreti aut homini Christiano absolute necessariam, positis fidis Versionibus, in ea parte, quae spectat ad propriam sacrorum Codicum intentionem sive materiam. Denique animadvertendum, hanc ipsam aciem ingenii, & Criticam Artem, & reliqua praesidia, & praestantiorem methodum, neque ad Interpretationem faciendam numeris omnibus absolutam, neque ad germanam Christi Doctrinam intelligendam prodesse, nisi e Caelo virtus interpretandi, atque intelligendi descendat. Certe Hebraeorum Linguam callebat Regius Propheta, & tamen is in Psalmo 118. Deum

(a) Alii legendum putant *Haeretici*.
(b) Al. *saepe*. Vox substituta lenior.

Deum rogat, ut ad rem tantam sibi sit praesto. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et ibidem: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia tua.* Et rursus: *Faciem tuam illumina super servum tuum, & doce me justificationes tuas.* Hinc sanctus Hieronymus in Epist. ad Paulinum: *Si tantus*, inquit, *Propheta tenebras ignorantiae confitetur: qua nos putas parvulos & paene lactentes inscitiae nocte circumdari?* Qua ex re intelligat quisque Theologus precandi Dei, atque animi a vitiis purgandi necessitatem, quo intellectus ad assequendam mentem ac voluntatem Dei, suam legem proponentis, expeditus aptusque fiat. Facilius vero contingit, ut humiles corde, licet semidocti, quam summe docti, sed ambitione turgentes, pravisque cupiditatibus addicti, penetrent in sacrarium caelestis revelationis. Audi Magistrum ipsum nostrum ita ad Phariseos Legisque peritos loquentem Luc. XI. 52. *Vae vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiae, ipsi non introistis.*

Accedat demum experientia ipsa. Non plus olim in cognitione Christianae Legis, tum ad Mores, tum ad Dogma spectantis, excelluere Patres, Criticae & Linguarum gnari, quam reliqui Patres solis Versionibus & Traditione contenti. Catholicis vero nostrae aetatis non paucis, Phereponus, ut puto, Eruditionem, Criticam, Studiumque Orientalium Linguarum non negabit. At isti, quod est ad Dogmata Fidei ac Morum, & in praecipuis Disciplinae Ecclesiasticae capitibus, consonant cum antiquis Patribus, neque eos errasse agnoscunt propter ignorantiam Linguae, neque constituisse pro Christi & Apostolorum documentis somnia Platonis. Rursus qui tantum sibi de Critices Linguarumque peritia plaudunt, in gravissimos errores, teterrimasque Haereses concessere, atque inde ad Catholicam veramque Fidem exsurgere nequeunt, & exsurgendum non putant. Quid quaeso tam ambitiosa haec scientia valet (Grammaticae tamen potius, quam germanae Theologiae speciem referens) si ab Ecclesia Orthodoxa avertit, & in maximis erroribus tam pertinaciter quiescit? Et ne nobis Romano-Catholicis nos blandiri ac tribuere nimium dicant: sese, gregemque omnium Haereticorum, qui nunc in Septemtrionalibus regionibus tanto numero, tanta diversitate regnant, tandem contemplentur.

Non inter se minus turgidi isti Critici atque Heterodoxi pugnant, quam cum Catholicis; & alter alterum Haeresis, & abdicatae Evangelicae Doctrinae incusat. Melius, inquiunt, quam ineruditi Patres, eruditio nostra divinas interpretatur Scripturas. Bene

Aaaa 2 est;

est; at cur diffident in praecipuis Evangelii dogmatis? Quei alter alterum non vincit? Cur non dicam gregales suos, sed ne ipsos quidem Catholicos, quamquam sinceros, & de puritate Fidei suaque salute solicitos, quidquam e priori sententia dimovent? Discant ergo, quid possit Critica & peritia Linguarum, ad intelligendam veram Christi & Apostolorum Doctrinam; discant se potius Grammaticos egregios, quam Theologos Orthodoxos ea eruditione saepe fieri; & tandem intelligant, se quidem in sacris Codicibus multa melius, quam Patres exponere posse in ea eruditione, quae ad salutem non ducit; at in praecipua ac regia sacrorum Codicum materia, quae ad veram Fidem salutemque deducit, plus potuisse ac posse Ingenium Catholicum, meditatione constanti excitatum, pietate ac humilitate Caelo carum, Traditione suffultum, & probatis ab Ecclesia Versionibus contentum, quam potuerit unquam, sive possit tota Criticorum jactantia.

Accipe nunc, quid Phereponus ferat pag. 605. Animadv. ad Lib. 2. Cap. 3. de Baptis. contra Donatistas. *Si omnes*, inquit, *omnino Africae Episcopos congregasses ad judicium ferendum de sensu loci veteris, aut novi Testamenti, quorum nullus Hebraice sciebat, & perpauci Graece norant: ingens illa imperitorum multitudo ineptior erat ad recte judicandum, quam vir unus peritus utriusque Linguae; exempli caussa, quam solus Hieronymus Stridonensis, quamvis tanta non fuerit ejus peritia, quanta vulgo putatur*. Miseram plane Christi Ecclesiam, cui exspectanda fuere duo proxime praeterita saecula, hoc est fortunati illi dies, qui tot nobis dedere acutissimos Criticos in Heterodoxorum coetu, ut recte ac sine erroris periculo interpretari posset caelestia Legis nostrae volumina. Et si quidem Pherepono fordet ipsemet sanctus Hieronymus, quid de reliquis Patribus eidem imparibus dicendum erit? Equidem incertus haereo, num ((a) plus) in contemtum hominum ista sententia vergat, quam in contumeliam Dei, qui & statim ab aedificatione, & tandiu, suam deseruit Ecclesiam, & ignorantiae omnium perniciosissimae evertendam dedit, neque inculcavit unquam per Filium suum, aut per Apostolos, Hebraicae Linguae necessitatem, omniumque Versionum insufficientiam ad salutem, & frustra nos hortatus fuit, ut Ecclesiam audiremus, eique Ecclesiae immunitatem ab errore pollicitus est. At quis haec absurda facile somniet, aut concoquat in Religione Christi? Satis fidae Versiones in iis, quae ad Christianum Dogma spe-

ctant,

(a) Al. *magis*.

ftant, femper fuere; fufficiens Eruditio ((a) femper fuit) in Ecclefia Dei; & quod in primis huc facit, longe lateque diffufa Traditio non finebat errare pios accuratofque Interpretes, quamvis in locis minime neceffariis exponendis deficerent interdum nonnulli, & methodo nonnunquam minus commoda uterentur. Quod fi ex ipfis Patribus aliquis in re quapiam gravi erravit, ejus errores minime adoptavit Ecclefia, fed correxit, Traditionem & confenfum reliquorum fideliter fequuta.

Pergit deinde Phereponus: *Quis dubitet etiam fuperiore faeculo XVII. unum Hugonem Grotium, aut unum Joannem Drufium, rectius potuiffe fcripturam veteris & novi Teftamenti interpretari, quam omnes Italiae ac Hifpaniae Epifcopos fimul, capita conferentes?* Nolo ne vel tantillum quidem expendere, num haberet proxime praeterito faeculo (b) Italia atque Hifpania, qui Hebraice & Graece docti poffent divinas recte interpretari Scripturas. Satius erit aliquid afferre in exemplaria facrorum Interpretum nobis a Pherepono propofita. *Drufius* inter Proteftantes Hebraica certe ac Rabbinica Eruditione illuftris, talem fe praebuit, ut vel a Catholicis Scriptoribus tulerit eximias laudes. De illo Richardus Simonius in fua Hiftoria Critica paucis ingentem Panegyricum exhibet. Animus autem mihi non eft, totam ejus laudem inter Grammaticae pomoeria concludere, quum & propterea *Divinus Grammaticus* apud fuos audierit. Tibi liceat hominem illum Theologis etiam addere. Sed memineris etiam, in Theologicis controverfiis atque in interpretatione divinorum Codicum fupra quamplurimos e fuis moderatione atque modeftia excelluiffe. Immo & abftinuit a fubfcribenda Calvinianorum fuorum confeffione; & Graecorum Patrum, ac Hieronymi fcripta in honore habuit; & aliis in multis Catholice fentire vifus eft; quae agendi ratio homini peperit odium fuorum gregalium.

Quantus vir inter eofdem Proteftantes fuerit *Grotius*, nihil attinet in praefentia commemorare; ejus enim Libri ac fama tanta cele-

(a) Addita haec, *femper fuit*.

(b) Non adeo levi brachio locum hunc tranfiffet Auctor nofter, fi dum haec fcribebat, publici juris fuiffet *Pauli Colomefii Italia & Hifpania Orientalis, five Italorum & Hifpanorum qui Linguam Hebraeam vel alias Orientales excoluerunt, Vitae;* Opus non ita pridem a *Joanne Chriftophoro Wolfio* Hamburgi editum, an. fcilicet 1730. in 4. Eo nimirum compertum fit, proxime praeterito faeculo (quod heic nempe noluit inquirere *Muratorius*) plures egregios viros Italiam atque Hifpaniam habuiffe, Hebraice & Graece doctos. Quin & *Richardus Simonius* (*Réponfe aux Sentimens de quelques Theologiens de Hollande* Cap. III. pag. 18. feq.) *Joanni Clerico* exprobravit, in Linguarum exoticarum cultura & ftudio Catholicos cum tempore tum induftria Proteftantibus anteferendos; hofque Catholicorum fcrinia expilaffe, fi quid boni aliquando ad facram Scripturam illuftrandam in medium attulere.

celebritate feruntur, ut noſtro plane non indigeant elogio. Eum Arminianis totum adhaeſiſſe, & multis erroribus ejus Libros ſcatere, nemo neſcit: an & Socinianis in praecipuo illorum deliramento ſeſe junxerit, non ita certum; multaque in idem argumentum Boſſuetus Vir Clariſſ. ſcripſit. (a) Sunt qui iſtius criminis notam ab ipſo abſtergere conantur. Verum illud pro comperto eſt apud Eruditos, *Grotium* impenſe admodum inclinaſſe in Catholicorum partes: immo niſi mors immatura ejus conſilia praevertiſſet, nomen ſuum Eccleſiae Catholicae daturus erat. Luculentum in hanc rem teſtem habemus Virum Clariſſ. Henricum Valeſium in Oratione habita in funere incomparabilis viri Dionyſii Petavii Soc. Jeſu. Ita ille de eodem Petavio: *Quid non praeſtitit, ut clariſſimum virum Hugonem Grotium ad Catholicorum communionem adduceret? Erat ille quidem minime a nobis alienus, ac paene noſter; quippe qui doctrinam Tridentini Concilii in omnibus ſeſe amplecti palam profiteretur. Id unum ſupererat, ut Eccleſiae ſacrarium ingreſſus communioni noſtrae ſociaretur; quod ille neſcio quas ob cauſſas, dum ad Catholicae Fidei unitatem plurimos ſecum ſperat adducere, conſulto differebat &c.* Cum Valeſio conſonat Petrus Jurius in Gallico Libro, cui titulus *Ingenium Antonii Arnaldi*. Poſtquam dixit, Iſaacum Caſaubonum, ſi quid fuit, fuiſſe Papiſtam, addit, *Grotium* quoque ſe conjeciſſe in Papiſmum: expreſſe quippe is ſtatuit in poſtremo Opere ſuo adverſus Rivetum, *ſolam ſacram Scripturam nequaquam ſufficere, ſed opus etiam eſſe Traditionem ſequi; atque ut percipiatur iſta Traditio, confugiendum eſſe ad conſenſum veterum Scriptorum; praecipue vero certam eſſe viam ipſius colligendae ex univerſali Concilio &c.* Illic etiam Epiſcopis ingentem tribuit auctoritatem in decernenda Fidei Doctrina, & praeſertim Epiſcopo Romano, quem ad conſervationem veritatis atque unitatis conſulendum eſſe in dubiis rebus affirmat. Ad haec teſtatur Jurius, obligaſſe *Grotium* fidem ſuam Bignonio, ſe poſt reditum e Suecia Catholicam in Eccleſiam palam ingreſſurum. Vide etiam peculiarem Commentationem Grotii *de Antichriſto*, & *Viam ad Pacem Eccleſiaſticam*, *ſeu Annotationes ad conſultationem Caſſandri*, ubi quantum Romano Catholicis aſſentiatur,

(a) Magni *Boſſueti* Opuſculum heic laudatum, inſcribitur *Diſſertation ſur la Doctrine & la Critique de Grotius*; eſtque praefixum *Secundae Inſtructioni*, quam illuſtris Auctor edidit in Verſionem Novi Teſtamenti a *Richardo Simonio* adornatam. Hic autem Interpres aegre ferens, Epiſcopum Meldenſem *Grotii* naevos notaſſe, ejus memoriam vindicare ſibi viſus eſt, Diſſertationem *Boſſuetianam* perſtringens in ſua *Bibliotheca Critica*, quam conſule: *Biblioth. Critique* Tom. III. Capp. XIII. XIV. XV. pag. 149. 176.

tur, palam fiet. Quae res Jacobum Laurentium Calvinianae gentis Ministrum jam olim incitavit, ut Librum emitteret, cui *Papissantis Grotii* titulum fecit. Sed Epistolas Grotianas omnium maxime heic perpendendas Lectori relinquimus, quum toties in iis edisserat *Grotius*, quae sibi de Catholica Ecclesia foret amica opinio, & quanti a se aestimarentur & colerentur probatissimi Ecclesiae Patres.

Atque ista quidem de *Drusio* & *Grotio*, non ut ea quasi ignota narrem Protestantibus, sed ut alicui e nostris non satis rerum perito subveniam, atque in nostram omnium utilitatem pauca demum ista convertam. Si *Drusius* & *Grotius*, quos ut divini Verbi praestantissimos Interpretes nobis objicit Phereponus, tam bene de antiquis Patribus sensere, eosque sanae doctrinae testes amplissimos suspexere: ergo sancti Patres in eo, quod maximi refert, hoc est in Dogmatica Theologia, atque in interpretanda caelestium Librorum doctrina, alii ex opinione *Drusii* & *Grotii* fuerunt, quam nobis persuadere nunc velit Phereponus. Deinde si celebres illi duo Protestantes, quo magis Linguarum Orientalium peritia ac eruditione excelluerunt, eo magis in sententiam & communionem Catholicae Ecclesiae inclinarunt: ex eorum exemplo conjicere quisque potest ac debet, quid sit Ecclesia nostra, & quam sana sint illius Dogmata, in quibus sita praecipue est Religionis verae substantia. Intelligas etiam, quam non contemnendi Patres, licet minus in Critica & Linguis versati, quoties eos Ecclesia ista Traditionis testes adhibet, & in scientia Dogmatum in sacris Litteris descriptorum fideles agnoscit Interpretes, & sequitur. Eamque nostram methodum, atque sententiam de Patribus placere video multis etiam eruditissimis ex ipso Protestantium numero. Vide, quae Scriptores nonnulli Anglicanae Ecclesiae adhaerentes, de ipsis Patribus eorumque auctoritate fateantur. Unus praecipue ex iis mihi nominandus est Thomas Milles, qui ante paucos annos in novissima Editione Operum Sancti Cyrilli Hierosolymitani contendit, sola Traditione & auctoritate Patrum convinci debere nuperos Arianos, sectatoresque Socini. Quamobrem ex iisdem exemplis quae in medium Phereponus protulit, intelligat tandem ipse, si potis est, sine injuria Augustinum ceterosque Patres a se explodi non posse, & maledicentiam potius quam justam censuram sapere, quaecumque tanta asperitate, & sine ulla exceptione, & sine ullo rerum delectu, adversus eosdem ipse conscripsit. ((a) Denique rideas turgidam quorumdam jactantiam,

(a) Isthaec notabilis additio secundis curis accessit.

tiam, qui quod Hebraicis Litteris operam dederint, Religionis Magistros jam se evasisse arbitrantur, ceterosque contemnunt. Nihil enim ex iis Litteris pendet verae Religionis Christianae scientia atque tutela.)

CAPUT ULTIMUM.

An loquentibus de divinis rebus novas voces adhibere liceat, ac licuerit. Necessitate compulsi Ecclesiae Patres tot quaestiones pertractarunt, ut ab Haereticorum technis ac erroribus Catholicam veritatem liberarent. Injusta criminatio Phereponi contra Augustinum, tribuentem Monnicae matri suae quaedam in Libris de Ordine. Iidem Libri a Pherepono nullo jure contemti. Ad Ordinem politicum spectat in Urbibus tolerare Meretrices, ne pejora mala subsequantur. A Fanatismo ac Enthusiasmo quam longe absfuerit Augustinus. Quibusdam hominibus non necessarii Codices sacrae Scripturae. Sapientiae Liber cur Salomoni adscriptus, & nihilominus Canonicus reputatus. Augustinus de Gothis agens in vastatione Urbis nihil dissimulavit. Alia Phereponi tela in sanctum Augustinum repulsa.

CONGERERE nunc juvat nonnulla alia, quae in Phereponi Animadversionibus sparsa occurrunt. Pag. 477. ad Lib. 13. Cap. 11. Confess. auctor est, de Trinitate esse parcissime disputandum, uti de aliis hujusmodi Mysteriis; *si enim de iis loqueremur dumtaxat, quatenus nobis sunt revelata, atque loquutionibus Scripturae contenti, ignota Deo relinqueremus, non tot essent contentiones* &c. Paria habet pag. 516. ad Cap. 20. Libri de Agone Christiano, ubi Theologos culpat, quod post exortas Nestorii controversias audacter explicare velint, quod nesciunt de Incarnatione Verbi: sed fusius hac de re mentem suam explicat pag. 600. Animadv. ad Lib. 1. cap. 4. & pag. 602. ad Lib. 7. cap. 4. de Trinitate, *valde ambigue* loquutos esse Veteres de Deo uno & trino ait: id quod piaculo proximum putat. Tum laudat posteriorum saeculorum Ecclesias, quae Veterum audaciam emendarint. *Nos ergo*, deinde subdit, *de unitate Dei, deque Patre, Filio & Spiritu Sancto ex Scriptura quoque loquamur, atque sentiamus, nec*

putemus

putemus id posse a nobis perspicue explicari, quod perspicue revelatum non est; aut melius exprimi verbis nostris, quod non assequimur, quam verbis Christi & Apostolorum, &c. Si veteribus ignoscimus, quod de Unitate specifica divinae naturae in Patre, & Filio & Spiritu Sancto docuerunt; ne immisericordes simus in eos, qui hac de re aliter quam nos nunc forte sentiunt, si modo Scripturam sacram normam fidei suae habeant, praeceptorum Evangelii sint observantes, reditumque e caelo Domini nostri Jesu Christi vivos & mortuos judicaturi nobiscum praestolentur. Qui heic loquitur, Arminianus est, & pro se ac pro Arminianis perorat, cujus Sectae Libri & praecipue Confessio cap. 3. & Apologia cap. 3. & Limburchius variis in locis, hoc idem docent; nempe in proponendo Trinitatis mysterio abstinendum esse a vocibus, quas humana auctoritas induxit. Gratissima utique Socinianis sententia. Immo Episcopius atque alii gregis illius, abstinendum quoque dixerunt a sententia & vocibus, quibus Deum *unum in essentia, trinum in personis* affirmamus; Fidem quippe Trinitatis (si iis credimus) necessariam ad salutem non censuerunt priora tria Epochae Christianae secula. Iisdem numeris canentem nunc audimus Phereponum, & insultantem aliis in locis Augustino, tanquam de eodem immenso mysterio inepta narranti.

Equidem omnia, quae in Libris *de Trinitate* edisseruit sanctus Augustinus, in me non reciperem ostendere talia esse, quae unicuique placeant, quum & aliqua sint, quae Augustinus ipsemet probasse non videtur. Sed sive elumbia sint illic argumenta, sive multiloquium, & ornamenta superflua pro dignitate ineffabilis argumenti ((a) ibi occurrant:) nihilominus illud certum esse debet nobis, quod est ad nucleum Dogmatis, nihil ea in re hallucinatum fuisse Augustinum, ejusque orationem a crimine audaciae prorsus abesse: neque secus judicandum de reliquis Patribus, qui Augustinum praecessere. Invecta sunt quidem in Theologiam, de Deo uno ac trino loquentem, vocabula nonnulla quaestionesque non paucae, quorum nusquam expresse meminit divina Scriptura. Sed quod iis vocibus novis significatur, iisque de controversiis Ecclesia decrevit, veterem & Apostolicam nihilo secius Doctrinam continet, quippe ex aliis evidentibus Scripturae placitis rite deductum, aut per Traditionem certissimam a Christo Ecclesiae suae revelatum. Fecerunt autem subinde pullulantes Haereses, grande illud mysterium variis erroribus vexantes, ut ipsi quoque Patres coacti vocabulis novis uti, scien-

(a) Haec clarius addita.

tiam divinarum rerum uberius explicarent, & ab Haereticorum erroribus atque cavillationibus, multiplicata quaestionum segete, fortius tuerentur. Augustinum ipsum audi Lib. 7. c. 4. de Trin. *Fateamur loquendi necessitate parta haec vocabula, quum opus esset copiosa disputatione adversus insidias, vel errores Haereticorum. Quum enim conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis pro captu tenet, de Domino Deo Creatore suo, sive per piam fidem, sive per qualemcumque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa aequalitate ulla diversitas. Rursus non esse tria quaedam, non poterat dicere; quod Sabellius quia dixit, in Haeresim lapsus est, &c.*

Quod vero *ambigue* hisce vocabulis loquuti sint Veteres, etiamsi id concedere vellemus, non tamen admirationis aut accusationis justa caussa Pherepono foret. Linguarum diversitas obstabat interdum, ne Christiani unius Linguae, voces alterius, caussa novarum controversiarum in Theologiam illatas, expedite intelligerent. Tum varias notiones uni atque eidem voci subjiciebant nonnulli; rursusque unam rem diversis vocibus significabant alii. Sed Haereticorum in primis arte accidit, ut *ambiguae* viderentur voces, dum suam illi doctrinam aut celare, aut dealbare niterentur, ne erroris accusaretur. At collatis, & probe expensis & in Conciliis potissimum, Catholicorum Patrum sententiis, explorata quoque diligentius Haereticorum mente: demum constabat, verbis tantum, non rebus, inter se discrepare Catholicos, & Dogmata per eos certissima tradi, & falli Haereticorum novitatem. Ait Phereponus, abjiciendas loquutiones novas de Trinitate, & iis contentos nos esse debere, quae in Scripturis sacris habentur. Catholici quoque hoc faciendum suadent, ne novam doctrinam sub vocibus novis in Ecclesiam inferamus. Basilius, Nazianzenus, Cyrillus, ac alii complures modum ac sobrietatem laudant, in loquendo de rebus divinis, jubentque nos temperare temerariis quaestionibus. Sed quum nos cogunt Haeretici per alia verba explicare mentem ac voces divinarum Litterarum, nihilque aliud quam vetus doctrina proponitur, vel per legitima consectaria ex iisdem sacris Litteris derivata, vel per accuratam investigationem e Traditione Patrum hausta: tunc licet, ac interdum etiam necesse est, nova verba a Scholis & Linguis mutuari. Filiis autem Ecclesiae verae uti nefas est aliquid proferre, quod sacris Scripturis adversetur; ita crimen est aut negare, aut damnare, atque rejicere quidquid rite per Ecclesiam deducitur ex eisdem Scripturis, ac Traditione

ditione fideli. Sabellius ita unitatem Dei depraedicat, ut Trinitatem excludat. Ecce neceſſitas novarum vocum, ut Apoſtolorum Doctrina melius innoteſcat, & novus error profligetur. Divinitatem Filii Arius negat; Sancti Spiritus Macedonius; in Chriſto duas naturas impie disjungit Neſtorius, peſſime confundit Eutyches: en quod Patres adigit ad loquutiones novas in Theologicis uſurpandas, quo quid credendum moneat Fides, clarius intelligatur in populo.

Et fallitur Phereponus, quum Dogmata hujuſmodi *non perſpicue revelata* ait; nam etſi non ſemper apertiſſime verbo Dei ſcripto, certe revelato per Traditionem, ea omnia perſpicue conſtant. Fruſtra quoque invidiam facere conatur Catholicis, quaſi melius exprimi poſſe putemus *noſtris verbis*, *quod non aſſequimur*, *quam verbis Chriſti*, *& Apoſtolorum*. Id enim neceſſitate fit, & ad eruditionem indoctae gentis, & ad confutationem errorum; & in hunc finem Chriſtus Eccleſiae ſuae, ut Apoſtolus ait Epheſ. IV. 2. *Dedit quoſdam quidem Apoſtolos*, *quoſdam autem Prophetas*, *alios vero Evangeliſtas*, *alios autem Paſtores*, *& Doctores*. Quamobrem ſi divinae eſſentiae unitas, & divinarum perſonarum trinitas innituntur, ut nos contendimus, certa auctoritate Scripturae ac Traditionis: quid eſt, quod veniam Phereponus, neſcio an Arminianis, certe Socinianis, impetrare nunc velit, praecipua haec Dogmata aut negantibus, aut recipere recuſantibus? Et quum in Eccleſia Dei talia negare, immo non aſſerere, inexpiabile crimen Haereſis ſemper fuerit, uti jam doctiſſimi viri tum ex Catholicis, tum ex Proteſtantibus, & omnium noviſſime Georgius Bullus Anglus contra Epiſcopium oſtenderunt: quei nunc licentiam credendi heic, quidquid ſuae tantummodo menti arridet, Auguſtini Cenſor depoſcit? Si qui ex Veteribus a Catholica ſententia diſcrepaſſe videntur, iis ſane indulgendum, vel quod minus acute, multumque perfunctorie, & ſine dolo malo, de ſublimibus myſteriis egerint; vel quod ſolo uſu loquendi a reliquis Chriſtianis diſſenſerint, idemque vocibus diverſis ſignificarint; vel etiam quod iis temporibus ſcripſerint, quibus nondum aut diſputatio cum Haereticis, aut ſacra Concilia falli neſcia ſplendidiſſimam facem veritatis praetulerant. At quam quaeſo indulgentiam debeamus Novatoribus quibuſdam Ingenio ſuo Revelationem accommodantibus, & Eccleſiae auctoritatem, & Patrum omnium Traditionem, nunc unicuique notam, & in Conciliis ſtabilitam, miro faſtidio atque ambitione noſtro hoc aevo deſpicientibus? Hoc hominum genus fugiendum clamat Apoſtolus. Hanc ſuperbiam, non cautionem damnan-

 dam

dam esse, cum Ratio recta, tum disciplina Ecclesiae satis aperte nos docent.

Regrediamur nunc ad Augustini Libros *de Ordine*, in quibus quum vir sanctus ingenium Monnicae parentis suae commendasset, Phereponus pag. 478. Animadv. accusationis novae ansam arripit, inquiens: *Si haec in sermone familiari matri dixisset Augustinus, vituperari sane non posset, immo forte laudaretur pietatis caussa: sed haec nescio quomodo scribere sustinuerit ad virum eruditum, atque edere.* Legamus, quaenam tandem sint immodica ista encomia in suam matrem ab Augustino congesta. *Nobiscum* (inquit Lib. 2. cap. 1. de Ord.) *erat etiam mater nostra, cujus ingenium, atque in res divinas inflammatum animum, cum antea convictu diuturno & diligenti consideratione perspexeram, tum vero in quadam disputatione non parvae rei &c. tanta mihi mens ejus apparuerat, ut nihil aptius verae Philosophiae videretur.* Necesse est nimium delicatus sit, aut nimis adversus Augustinum animatus Censor iste, quando hac de caussa vituperandum putat Augustinum. Lege tot Dialogos, tot Libros excellentium virorum; similia & longe majora ubique reperies, quae aut veritas confirmat, aut certe amor honestissimus displicere auditoribus non sinit. Quod si Pherepono judice vel foret laudandus Augustinus, ubi eadem suae matri in familiari sermone dixisset; cur idem praestitisse in edito Libro flagitium fuit? Immo si falsa ea laus reputanda est, gravius peccasset filius, quod matri suae in faciem adulatus fuisset, falsamque persuasionem bonae anui ingessisset. Quanquam quis in ea laude sobrietatem desideret? Inquit Augustinus, se *ingenium* illud, eamque mentem, & eum *in res divinas inflammatum animum* (quae verba sibi reticenda Phereponus non sine caussa duxit) *ut nihil aptius verae Philosophiae videretur.* Non exhibet ille nobis egregiam quampiam in Monnica (liceat ita mihi dicere) Philosophissam, sed ejus mentem ingenio ejusmodi instructam, & ardore in res divinas ita accensam commemorat, ut aptissima esset ad veram Philosophiam. Quae laus piis etiam nonnullis feminis nostra hac aetate convenire potest, quamvis nullam unquam Philosophiae dederint operam. Quanto autem magis in Monnicam cadere eadem laus potuit, cujus prudentiam, pietatem, & reliquas cordis & mentis virtutes sincere expositas habemus in Confessionum Libris?

Sed inquit Phereponus, se nescire quomodo haec scribere atque edere Augustinus sustinuerit, *quum praesertim Liber de Vita beata, ubi eximia illa Monnicae responsa leguntur, edendus etiam esset: cum*

enim

enim si quis legat, facile intelliget, filium prae amore matris ingenium invenisse in verbis bonae anus, quod alii non facile animadvertant. Nisi sit hoc abuti otio & litteris, quid aliud jam erit? Censorem agere volumus: & quidquid occurrit, censoriam protinus virgam meretur. Scilicet non desunt unquam verba jurgari, & laedere cupientibus. Habemus Librum, seu Dialogum *de Vita beata*, ibique suae sunt partes Monnicae matri. Certe videtur ignorare Pherepo-nus, quei Dialogos contexere soleant eruditi viri. Interlocutores pro libito inducunt, iisque sine ulla culpa tribuunt atque affingunt orationem moribus ac ingenio illorum conformem. Quare ne ego quidem intelligo quei dicatur Augustinus *ingenium invenisse in verbis bonae anus*, quando haec eadem verba Augustino sunt tribuenda, & subtiliora melioraque Augustinus eidem suae matri potuisset adscribere. Deinde consule ipsum Librum *de Vita beata*, intelligesque an insulsa sive vulgaria adeo sint pauca illa quae Monnicae tribuuntur, ut ea contemnere Pherepono licuerit, immo his aliis coeptam onerare censuram; *Quae*, inquit, *mulier nunc paulo liberalius educata, talia & meliora etiam aliud agens non effundat?* At nos dicimus, si qua mulier talia melioraque etiam aliud agens effunderet, qualia legimus in Libro *de Vita beata;* sique pari ardore in res divinas ferretur, ac Monnica ferebatur, jure mentem quoque illius feminae *aptissimam verae Philosophiae* affirmare possemus. Ceterum non ita facile ignoscendum videtur Pherepono nostro Monnicae ingenium, ejusque laudes confidentissime ridenti, quasi Censori nupero ex ejus *convictu diuturno, & diligenti consideratione* constitisset, illam ingenii perspicacia caruisse, & *bonam* tantummodo *anum* fuisse dicendam. Non uno argumento deprehenderat Augustinus, quanta mens matri suae foret. Tanto ac tam pio viro quisquis fidem sine ulla ratione, & pro solo arbitrio suo neget, non video cur impudentiae non sit arcessendus.

Porro eodem stomacho Libros *de Ordine* Phereponus legit. Nullam quippe ibi definitionem paulo accuratiorem reperit, *sed tantum Descriptiones Rhetoricas, re descripta saepe obscuriores, aut certe aeque ac eam obscuras:* quod exemplo uno ostendere non inutile putat. Tum haec addit: *Si talia bodie conscribillarentur, & in publicam lucem protruderentur, profecto Eruditorum plausum non ferrent, uti nec innumerae inanes argutiae, quibus haec Opuscula scatent. Sed illo aevo verba pluris multo fiebant, quam res ipsae; quo vitio & nostrum saeculum, plus quam optandum esset, etiamnum laborat.* Bono animo

animo volo sit Augustinus, quando Phereponus tot reos cum illo, ejusque aetate conjungit. Seculum nostrum iisdem laborat vitiis, ac Seculum Augustinianum; quum tamen eruditionis gloria, & methodi in Litterarum studiis eximiae fama commendetur, & Phereponum non unum luci dederit. Itaque tanto exemplo se consoletur Augustinus. Interim tamen nescio quam multis Lectoribus persuasurus sit Phereponus, Opuscula illa Augustini, quamquam primos illius foetus, verbis duntaxat, & non rebus, abundare, & innumeris, iisque inanibus argutiis ita scatere, ut nullum Eruditorum plausum polliceri sibi debeant. Equidem non ea dicere auderem absoluta, aut summe commendanda Augustini Opera; sed quidem talia affirmare ausim, ut neque Augustinum quod elucubrarit, ac edi passus fuerit, neque nos si legerimus, poenitere unquam possit aut debeat. Vel ipse Phereponus illa pluris aestimasset, minusve contempsisset, nisi tunc fuisset oblitus, quae licentia, quae leges, qui finis sit Dialogorum Scriptori. Alioqui vel in Platonis Libris nimium habebit Phereponus, quod rideat, atque accuset. Ego vero Censori huic non succenseo, quod exquisitam accuratamque argumentorum pertractationem in quibusque Libris desideret, sed quod ita ab unoquoque exigat optima, ut nihil ferat, omnia flocci faciat, quae illum pulchritudinis apicem forte non attigerint. Lege Opuscula illa Augustini, & tu perpende, num inepta ipsa sint, an eorum Censor iniquus.

Quid sordidius, quid inanius decoris ac turpitudinis plenius, meretricibus, lenonibus, ceterisque hoc genus pestibus dici potest? Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus. Verba sunt Augustini Lib. 2. cap. 4. de Ordine. Optandum esset Augustino, ne talia unquam effudisset; adeo quippe absona a ratione videntur Pherepono, ut pag. 479. exclamet: *Si talia hodie scriberemus, numquam sat graves poenas dare possemus iis, qui ea in Veteribus mirantur.* Et quidni? *quum si Augustini judicium sequamur, recte faciant Legislatores & Principes, qui lupanaria esse patiuntur; nam praestat paucas domos pollui, quam omnes libidinibus turbari.* Audiat porro Augustinus, & quando bene silere non didicit, discat jam a Pherepono nostro consona & vera loqui. *Quanto*, inquit ille, *satius erat dicere, malas mulieres & libidinosos juvenes abuti libertate a Deo accepta, & alia, quae ab Eruditis nunc dici solent!* Dicat quaeso Phereponus, num rara atque inaudita se narrare nobis putet, quum talia de meretricibus scribit. Equidem non puto; nam cui

cui Christiano discendum adhuc est, peccare malas mulieres, & libidinosos juvenes, dum in vetitam luxuriam se abripi sinunt? Praeterea non libidini tantum, sed cuicumque alii peccato indulgens homo, abutitur libertate a Deo accepta. Addo, me nequaquam intelligere, quid ad rem praesentem faciat animadversio Phereponi. Augustinus quaerit, an ad *Ordinem* pertineat, permittere Meretrices in Urbibus, & Phereponus reponit, se laudaturum fuisse dicentem, id feminarum genus abuti libertate a Deo accepta. Sed rem intimius perscrutemur. Arguere Augustinum videtur Phereponus, quasi meretriciam artem is probet; proptereaque forsitan subdit, peccare juvenes ac feminas huic libidini obsequentes. Verum Augustino nulla alia opinio fuit, quam sit Pherepono; quippe meretriciam artem *sordidam*, *turpitudinis plenam* supra ceteras appellat, & *pestibus* accenset, & *hoc hominum genus per suos mores impurissimum vita* agnoscit. Igitur Pherepono duntaxat animus esse potuit sugillandi Augustini, quod dixerit, non male permitti in Civitatibus Meretrices, idque ad *Ordinem* pertinere. At Augustinum rectissime hoc pronuntiasse, nemo negaverit, nisi qui minora mala negat esse toleranda in Urbibus, quando aliter evitari majora non possunt. Hoc autem axioma politicum quisque sapiens amplectitur, & omnium maxime amplecti Phereponus debuit, qui tantum abest ut vitia quaedam hominum castigata a Principibus velit, ut vel impune errare in Religione unicuique permittendum censeat. Quod si meretrices ab Urbibus non eliminat saecularis Magistratus, non idcirco earum artem licere apud Deum arbitratur. Christiana vero Lex, ejusque Doctores in illam tanquam pestem Deo plane invisam quotidie perorant; ac proinde constare potest, *Ordinis* esse, ut mala ac vitia quaedam ferantur, neque politice puniantur in hominum commercio, ne si omnia auferre velis, periculosius deinde a gravioribus malis ac vitiis Reipublicae ordo turbetur. Quod & Medici faciunt in corpore male sano, ipsaque fecisse videtur Judaeorum Respublica, & ceterae Nationes, non libenter quidem, sed necessitate quadam coactae.

Pauca in Librum *de Immortalitate animae* habet Phereponus: ut ut tamen sint pauca, pauciora tamen sunt, quae Augustinus ipse Lib. 1. cap. 5. Retract. scripta reliquit, & nos repetenda heic existimamus, quum satis sint ad obstruendum os obloquenti Censori, qui ingenuam Augustini confessionem ac sententiam de hoc Libro dissimulare voluit. Inquit ergo Augustinus de Libro eodem. *Sed nescio quomodo me invito exiit in manus hominum, & inter mea Opuscula*

ſcula nominatur. Qui primo ratiocinationum contortione atque brevitate ſic obſcurus eſt, ut fatiget, quum legitur, etiam intentionem meam, vixque intelligatur a me ipſo. Ejuſdem Auguſtini verba ſunt haec alia in Prologo ad Libros de Doctrina Chriſtiana: *Haec tradere inſtitui volentibus, & valentibus diſcere, ſi Deus ac Dominus noſter ea, quae de hac re cogitanti ſoles ſuggerere, etiam ſcribenti mihi non deneget.* Pherepono iſta nequaquam probantur pag. 524. Animadv. *Quamvis*, inquit ille, *bonas omnes cogitationes ad Deum, quaſi ad bonorum omnium primam cauſſam, referre debeamus; non ita tamen loquendum, quaſi Deus nos afflaret, & quidquid bonum eſſe credimus, veluti dictaret.* Tum incommoda nonnulla recenſet, quae hinc naſcerentur, & quae mirari ſe ait, cur in mentem Auguſtino non venerint. Tandem in haec verba deſinit: *Profecto hodie nemo eſt inter Eruditos, qui velit ſub nomine ſuo edi, quae ſuggeſtiones divinae ab Auctore putabantur.* Quam vera ſint poſtrema haec verba, videant alii, quibus ignota non ſit Calviniani Gregis, & Anabaptiſtarum, & Quakerorum, aliorumque id genus hominum Hiſtoria.

Quod noſtrum eſt dicimus, bene heic habere doctrinam Phereponi, temporibuſque iſtis uſui eſſe poſſe, quando recentiora ſchiſmata peperere tot in Anglia, Germania, Belgio, aliiſque Provinciis, *Viſionarios*, ut vocant. Cavendum autem, ne ſtulti abutantur nomine ac verbis Auguſtini, neve revelationes atque inſpirationes tanquam caelitus delapſas nimium credulis obtrudentes, fallant, ſimulque fallantur. Ceterum ſi Pherepono animus eſt, Auguſtinum heic tacite *Fanatici*, ut ajunt, ſeu *Enthuſiaſtis*, accenſere, eidemque ſaltem ex his verbis invidiam creare, nequeo quin deſiderem in ejus conſilio aequitatem. Nemo longius abſuit, quam Auguſtinus, a revelationibus venditandis; nemo luculentius expreſſit, qualem ſibimetipſi fidem haberi vellet. Se quippe ille noverat non Prophetam, non Doctorem ab omni erroris periculo immunem. Non ille tantum ſibi tribuebat, ut vellet ſibi credi quaecumque diceret, quaſi nihil non Caelo Auctore loqueretur in interpretandis divinis Litteris. Sed qui ſciret ab homine privato exſpectandam non eſſe certiſſimam Doctrinae Chriſtianae explicationem, & ſitam eſſe immunitatem ab omni errore in unius tantummodo Eccleſiae auctoritate: ſua proinde accipi volebat, tanquam dogmata hominis, veritatem quidem quaerentis, ſed non auctoritate caeleſti proponentis. Vulgatiſſima ſunt, & tamen heic referenda, quae ille in Epiſt. 36. ad Fortunatianum olim CXI. ſcribit. *Neque enim*, ait, *quorumlibet diſputa-*

ſputationes, quamvis Catbolicorum, & laudatorum bominum velut Scripturas Canonicas, babere debemus, &c. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum; tales eſſe volo intellectores meorum. Et ad Sanctum Hieronymum ita ſcripſerat Epiſt. 82. alias 19. *Solis Scripturarum Libris didici hunc deferre bonorem, ut nullum auctorem eorum in ſcribendo erraſſe aliquid, firmiſſime teneam. Alios autem ita lego, ut quantalibet ſanctitate praepolleant, non ideo verum putem, quod ipſi ita ſenſerunt & ſcripſerunt.* Reliqua Auguſtini hac de re documenta omitto. Quamobrem tollitur ſuſpicio omnis, voluiſſe unquam Auguſtinum aliquid novi tradere, tanquam ſibi caelitus revelatum, dictiſque ſuis hac arte comparare certiſſimam fidem.

Quae ergo mens Auguſtino, quum ait, *Deum ac Dominum noſtrum ſibi de praeceptis tractandarum Scripturarum cogitanti, nonnulla ſuggerere conſueviſſe?* Nihil aliud ille vult, niſi ſe Deo accepta referre, quaecumque bona, utilia, ac vera eam in rem ſibi adinveniſſe & excogitaſſe videbatur. Nempe a Deo venit quidquid boni in homine naſcitur; & quaelibet cogitatio bona ad Deum, hoc eſt, ad ejus proprium ac praecipuum Auctorem referenda eſt; *non enim ſumus ſufficientes cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Quae ſententia illuſtrata eſt ab integro ſanctorum Patrum choro, ſed ab Auguſtino potiſſimum innumeris in locis. In iiſdem Libris *de Doctrina Chriſtiana* auctor ipſe eſt Oratoribus ſacris, ut preces ante concionem ad Deum fundant, & ab ipſo depoſcant, quid & quomodo dicendum; nam ut eſt Sap. VII. 16. *In manu illius, & nos, & ſermones noſtri, & omnis ſapientia, & operum ſcientia & diſciplina.* Ad preces tamen adjungendum eſſe ait ſtudium neceſſarium; & hoc enim Deus exigit a nobis: quae etiam valere puto ad retundenda Phereponi dicteria pag. 548. Animadv. ad Serm. 244. Auguſtini, ubi ſanctum virum non ſine legentium ſtupore quodammodo ridet, quod auxilium divinum imploraverit, quum ad populum verba faceret. Nomine itaque divinae *ſuggeſtionis & revelationis* ſibi factae quoties utitur Auguſtinus, aut populum erudiens, aut Libros conſcribens, id tantum ſibi vult, ſe divino boni cujuſcumque Auctori tribuere, atque acceptum referre, quidquid boni ac veri calamo aut ore prolaturus eſt. Neque illi animus jactitandae revelationis cujuſpiam, cui fidem non habere certiſſimum piaculum ſit, multoque minus quidquam profert tanquam novum dogma ſibi a Deo revelatione peculiari detectum. Immo his ipſis verbis (quae de Prolog. ad Libros de Doctr. Chriſt. Pherepo-

nus sumsit) satis prodit Augustinus, se nihil tradere supra hominis privati jus, dum humilis aeque ac modestus dubitat, num *Deus scribenti sibi* ea tunc sit suggesturus, an denegaturus, quae volentibus & valentibus discere, utilia deprehendantur.

Eadem pag. 524 Animadv. configit Phereponus haec alia Augustini verba: *Homo itaque fide, spe & caritate subnixus, eaque inconcusse retinens non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque multi per haec tria etiam in solitudine sine Codicibus vivunt.* Ita Augustinus Lib. 1. cap. 19. de Doctrina Christiana, ad quae Phereponus: *Nemo*, inquit, *tam est peritus Scripturae, quin indigeat Codicibus, quos consulat & legat subinde. Quod si quis Litteras nesciat, ibi potius debet vivere, ubi leguntur, quam in solitudine: si quis sciat, protervia est, & negligentia non ignoscenda, si Codices sibi non comparet.* Tum Augustini sententiam egregio decreto percellit inquiens: *Haec merum enthusiasmum redolent.* Phereponum laudo, quod Scripturae sanctae necessitatem atque utilitatem Christiano Populo commendet. Ne apud nos quidem ullus est, qui divinas Litteras veluti summum Dei munus non extollat, nemo est, qui earum lectionem atque meditationem non suadeat; & impietate non careret, quicumque ab eo studio Christianum Gregem averteret, easque superfluas Reipublicae Catholicae arbitraretur. Quantum quoque in iis laudandis & suspiciendis sedulus fuit Augustinus, tantum quoque alienus fuit a minuenda earum utilitate. Id ostendere facile quidem, sed etiam supervacaneum foret in tanta rei evidentia. Haec tamen generalis regula suas patitur exceptiones; nam ad consequendam vitam aeternam, & ad recte vivendum atque credendum, hominibus singulis necessaria non est divina Scriptura; interdum etiam non utilis, immo perniciosa esse potest, non ex se ipsa, sed ex ignorantia, aut perversis hominum affectibus. Certe fuere tempora, quibus Codices sacri novae Legis non erant, & aliquid nondum fuerat Litteris divinitus commendatum. Ita nempe se habuere priores anni Christianae Reipublicae. Praeterea diu caruere sacris Litteris Provinciae quaedam Christum amplexae, quum in earum Linguam conversa nondum fuissent Prophetarum & Apostolorum monumenta. Audiendus est in hanc rem sanctus Irenaeus Lib. 3. cap. 4. *Quid autem*, Inquit ille, *si neque Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat sequi ordinem Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multae gentes Barbarorum eorum, qui in Christum credunt, sine charactere,*

vel

vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis, & veterem Traditionem diligenter custodientes. Infra vero addit: *Hanc fidem qui sine Litteris crediderunt, quantum ad sermonem nostrum barbari sunt; quantum autem ad sententiam, & consuetudinem, & conversationem propter Fidem, per quam sapientissimi sunt, placent Deo, conversantes in omni justitia, & castitate & sapientia*.

Nolo heic innuere, quibus hominibus, & quomodo & quando necessaria non sit divina Scriptura, immo etiam esse possit, quibusdam conditionibus positis, perniciosa. Insistere tantummodo placet verbis sancti Irenaei. Etiam sine sacris Litteris placere Deo possunt homines, dum *in omni justitia, & castitate, & sapientia* versentur. Nam cur caeleste hoc eruditionis patrimonium Ecclesiae suae dedit Deus, nisi ut nos Veritatem revelatam edoceret, eamque mutationis ac depravationis periculo eriperet, simulque nos ad amorem sui & proximi, & justitiae incitaret? Atqui certissimum est, vel sine lectione divinarum Scripturarum posse homines consequi id, quod per easdem tribuere Deus solet, nempe abundare Fide, Spe & Caritate, operibusque pietatis atque justitiae fideliter vacare; id quotidie faciunt tot illiterati ac rudes. Bona institutio, pia meditatio, Pastorum vox, praedicatio atque Traditio non raro satis sunt homini divina gratia adjuto, ad placendum plus Deo, quam placeant Eruditi nonnulli in sacrarum Litterarum studium perpetuo intenti. Ergo in his casibus non indigent homines Codicibus sacris, quos legant, multoque minus si legere nesciant. Jam aliunde habent, quod ex eorum Librorum lectione exspectare alii possunt. Ergo iis tunc necessaria non est lectio sacrorum Librorum. Quod si quis dicat: erit saltem utilis, immo necessaria quodammodo; nam Fides, & Spes & Caritas sine meditatione caelestium Codicum servari vix queunt: respondebimus, nunquam negasse Augustinum, quin semper utilis esse possit lectio divinorum librorum, sed tantum ejus necessitatem negasse in hominibus jam Fide, Spe & Caritate abundantibus. Deinde Augustinum loqui de iis, qui has virtutes *inconcusse retineant*, ac fervent; nam eo saltem tempore necessitas nulla est legendae, aut audiendae divinae Scripturae. Tandem quum certum sit, uti diximus, aliter quam per lectionem Codicum sacrorum, Fidem, Spem & Caritatem obtineri posse, certum pariter esse debet, sine eadem lectione servari ac retineri posse easdem virtutes.

Quibus ex rebus intelligas, perperam, ac intoleranda censura *Enthusiasmum* somniari in Augustini sententia, quasi auctor sit sanctus

ctus Doctor, nihil generaliter referre, habeatne Christianus Homo, an non habeat, legatne an non legat Scripturam sacram. Equivocatione rursus non carent Phereponi verba, dum ait: *Nemo tam est peritus Scripturae, quin indigeat Codicibus, quos consulat & legat subinde*. Explicare debuit Censor, quem in finem quisque indigeat Codicibus sacris: si ad alios erudiendos; utique vera est Phereponi sententia; sed ipse ab Augustino prius didicit, ita scribente, ut vidimus: *Non indiget Scripturis, nisi ad alios instruendos*. Si ad eruditionem sui, ut recte credat, ac recte operetur; jam ostendimus id immerito a Censore affirmari, quum & Augustini tempore multi homines piissimi Fide, Spe & Caritate subnixi, *etiam in solitudine sine Codicibus viverent*, & nostris etiam temporibus multi vivant fide, pietate bonisque operibus conspicui, & tamen Litterarum prorsus ignari. In reliquis item Phereponi verbis eadem aequivocatio latet. *Qui nescit Litteras, ibi potius debet vivere, ubi leguntur sacri Codices, quam in solitudine:* id verum est, nisi jam inscriptam in corde suo habeat, & solicite servet legem & doctrinam eorumdem Codicum; at eadem necessitas minime urget, ubi jam teneat, credat & re perficiat, quod sacri Codices tradunt, praecipiunt & suadent. Similiter *protervie & negligentiae* intolerandae damnandus continuo non est, qui Litterarum gnarus *Codices sacros sibi minime comparet:* fieri enim potest, ut hic jam ipsos legerit, & ex ipsis, aut aliunde didicerit, aut discere pergat, & foveat, & exerceat legem Dei in omni pietate atque justitia. Tabulae autem lapideae, & Codices scripti eo duntaxat tendunt, ut in cordibus hominum legem Veritatis & Caritatis inscribant: quod quum factum est, & ea lex *inconcusse retinetur*, tum necessitas tollitur comparandi sibi Codices materiales, sine quibus nemo dubitare potest, quin multi ad veram pietatem & salutem aeternam pervenerint, atque perveniant. Itaque necessaria quibusdam non est, quanquam generaliter loquendo nunquam desinat esse utilis ex natura sua, divinorum Librorum lectio.

Cap. 8. Lib. 2. de Doctr. Christ. scripserat Augustinus: *Illi duo Libri, unus qui Sapientia, & alius, qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur: nam Jesus Sirach eos scripsisse constantissime perhibetur*. Tum Retract. Lib. 2. Cap. 4. sententiam hanc suam de Auctore Libri Sapientiae corrigit, aitque didicisse postea, non esse illum Sirachidi tribuendum. Ad haec Pherepon us pag. 524. Animadv. *Mirum esse*, ait, *Episcopum tanti nominis*

nis rem tantillam ignorasse aliquandiu, quam a Catechumenis disci oportuisset. Numquam studiose eum legerat Librum, quum haec scriberet: nam Auctor Libri se non ait Jesum esse filium Sirach, sed Regem Israelis Cap. IX. 7. 8. Quod quum ita sit, non capio, quei inter Propheticos Libros censeri posset Opusculum, cujus Auctor prae se fert se Regem fuisse, quum minime fuerit. Auctorem Libri *Sapientiae* nemo certissime novit huc usque; & variae de ipso opiniones fuere apud Veteres, quamquam plerique in Salomonem conjectura ferrentur, & quidem gravissima. Quare mirum esse non debet, quod Jesum Sirachidem Augustinus quondam censuerit Libri Auctorem, aliorum famam sequutus. Neque piaculum fuit id aliquamdiu ignorasse, quum ne nunc quidem ad Fidem spectet nosse, quis Auctor ille fuerit, & profecto incertus sit Auctor. Deinde verum quidem est, ejus Auctorem se dicere Regem, & conditorem etiam Templi, quae certe non conveniunt Jesu filio Sirach. Attamen mirum potius esse debet, quod Phereponus non ((a) intellexerit,) quei simul credere Augustinus potuerit Jesum Libri Auctorem, & Librum ipsum inter Propheticos connumerandum. Hoc intellectu assequi non difficile fuisset homini erudito, si aliud quam caussas accusandi Augustini apud Augustinum quaesiisset.

Quicumque Salomoni abjudicant Canonicum hunc Librum, certe norunt, quid Cap. IX. 7. 8. legatur, & tamen alium a Salomone faciunt illius Auctorem; compertum videlicet habentes, nihil idcirco vacillare auctoritatem Propheticam Libri illius. Auctor enim, quicumque is fuit, creditus est sapientissimi Salomonis sensa, atque sententias collegisse in unum ex aliis Libris, quos elucubratos a Salomone scimus, atque deperditos, & ex iis Librum consarcinasse sub titulo *Sapientiae Salomonis*. Librum quoque *Ecclesiastici* ex Ethicis Scriptionibus Salomonis per Sirachidem fuisse excerptum, verisimile videtur Eruditis: idemque de *Proverbiorum* parte conjiciunt alii. Deinde Auctor Librum concinnare potuit sub nomine Salomonis, ejusque personam induere, ipsumque loquentem & docentem facere; quod familiare fuit antiquis Scriptoribus. Nempe Salomon omnium mortalium sapientissimus est habitus apud Hebraeos. Id innuisse videtur Eusebius Caesaraeensis Lib. 11. Cap. 7. Praepar. Evangel. ubi postquam Salomonis sapientiam laudavit, haec subdit: Εντεῦθεν ὁρμώμενος καὶ ὁ τὴν πανάρετον σοφίαν εἰς αὐτοῦ πρόσωπον ἀναθεὶς, ἴσῃ. Quae ita vertere possumus Latine: *Hac ratione commotus & ille,*

qui

(a) Al. *ceperit.*

qui omnium virtutum parentem Sapientiam sub ejus nomine exposuit, inquit, &c. Tum alia citat Eusebius ex Cap. VII. 5. Libri Sapientiae. Idem sensisse videntur Origenes in Joannem Tomo 20. & sanctus Thomas, aliique tum veterum Patrum, tum recentiorum Eruditorum, quibus incertus ille Auctor creditur sub Salomonis persona loquutus. Quamobrem nulla esse Pherepono caussa potuit mirandi, cur Augustinus Librum *Sapientiae* Canonicum duceret, simulque ejus Auctorem olim suspicaretur filium Sirach. Non haec pugnant invicem. Et ipse Augustinus in ea semper sententia fuit, Librum Salomoni non esse tribuendum, sed a quopiam fuisse conscriptum, qui Salomonem fuerit imitatus, quare & *de quadam similitudine Salomonis esse dicebatur* a multis.

Mirari semel coepit Phereponus, tam facile nescit desinere. Itaque pag. 524. mirari pergit, quei Lib. 2. cap. 11. de Doctr. Christiana Augustinus commendet Hebraicae Linguae studium ad Scripturarum divinarum cognitionem, quum in Hieronymo improbarit consilium vertendi Hebraica Latine, & Septuagintaviralem veteris Instrumenti Interpretationem, divino Spiritu afflante factam crediderit. Magis etiam miratur, cur Augustinus commendato Hebraicae Linguae studio, idem ipse neglexerit; immo cur nullus alius iis temporibus eidem Linguae operam inter Christianos dederit. Sed ne heic quidem ulla suberat justa mirandi caussa. Magni versionem τῶν LXX. faciebat Augustinus, ne dicam pluris etiam quam oportebat. Porro & minime necessariam, & periculi plenam operam arbitrabatur, novam Scripturae Interpretationem ex Hebraeis Codicibus deducere, & in Ecclesiam inferre, & veterem antiquare ab Apostolis & a Patribus usu receptam. Erant & aliae rationes Augustino, quas certe nunc infirmas & inanes ipse etiam intelligeret, si in vivis esset, sed tunc fortes & gravissimas adeo arbitrabatur, ut intercesserit consilio suo, ne sanctus Hieronymus in proposito pergeret. Verum aliud est novam Scripturae sanctae Versionem inutilem ac periculosam suspicari; aliud Hebraicae Linguae studium cognitionemque improbare. Illud fecit Augustinus, hoc nusquam; immo & propter eruditionem ejusmodi. summo in honore habuit Hieronymum, ejusque Versionem tandem deprehensam utilem, sua laude non fraudavit. Auctor item fuit aliis, uti ex ejus Libris constat, ut eidem Linguae addiscendae operam darent, quum apprime utilem cognosceret ad sacrarum Litterarum perfectam intelligentiam, atque tutelam. Non edidicit ipse, quia sero ejus utilitatem intellexit; non edisce-

bant

bant alii, quia ingens Magiſtrorum inopia erat, & a ſolis Judaeis exſpectandum erat ejuſmodi beneficium, quos tamen aut livor a Chriſtianis alienabat, aut Chriſtiani ipſi fugiebant, quum ſcandalum puſillis foret arctum cum iiſdem habere commercium. Sed haec Phereponi oculos facile fugiunt, & is potius amat ſuſpicari interpolationes in Auguſtini Libris: immo *ad Accademicum Ingenium Auguſtini*, *ſibi non ſatis conſtans*, *referre* haſce contrarias, ut ille ſibi fingit, ejuſdem ſententias.

Quod habet idem Pherepònus pag. 558. Animadv. ad Cap. 7. Libri de Fide & Oper. nos diu non morabitur. Ex Auguſtini ſententia. *Quidquid homo veluti recte fecerit*, *niſi ad pietatem*, *quae ad Deum eſt*, *referatur*, *rectum dici non oportet*. Cenſet Phereponus monſtrum eſſe *ex contendendi*, *& paradoxa defendendi libidine natum*, arbitrari vel ipſas Infidelium Virtutes eſſe peccata. Sed meminiſſe debuit Cenſor iſte, praeter Cardinalem Noriſium V. C. quem & ipſe laudat, complures Catholicos luculentiſſime oſtendiſſe, quae heic fuerit mens Auguſtini, alia ſane quam Calvinus & Janſenius putarunt. Opera ergo bona in ipſis Infidelibus agnovit ſanctus Doctor; agnoviſſe etiam videtur affectus medios inter Cupiditatem & Caritatem; ſed ipſa illorum opera, naturaliter bona, recte docuit tribuenda eſſe Deo, qui & in a ſe averſis bonas voluntates operatur. Tu conſule celeberrimos Theologos in hoc argumentum, quod etiam proxime praeteritis annis pie verſavit Leſcius Crondermus (a) Lib. 2.

(a) *Leſcii Crondermi* Opus hoc loci memoratum, Coloniae prodiit an. 1705. in 4. typis *Conradi de Finter*, ut praefert inſcriptio. Pſeudonymo Auctori larvam detrahit nuperus Scriptor *Animadverſionum in Hiſtoriam Theologicam Cl. V. Marchionis Scipionis Maffaeii*, Abbas D. *Celſus Migliavacca*; in acri ſcilicet Italice ſcripta *Defenſione* earumdem *Animadverſionum*; ubi pag. 80. de *Crondermo* verba faciens, Lectorem ad *Mabillonium* remittit, quin in ſuo *Muſeo Italico* ipſimet perſonato *Crondermo* illuſtre teſtimonium reddiderit. Haec autem habet *Mabillonius* Operis laudati Tomo I. pag. 56. (typothetae oſcitantia in Italicam *Defenſionem* irrepſit numerus 58.) *Apud Sanctum Petrum in Vinculis officii cauſa convenimus reverendiſſimum Abbatem Cerrium*, *Canonicorum regularium Congregationis Salvatoris Procuratorem generalem*, *qui nos prius inviſerat. Vir eſt non mediocriter verſatus in doctrina Patrum*, *maxime S. Auguſtini &c.* Ex quibus ergo colligitur, ſub *Leſcii Crondermi* nomine Abbatem *Cerrium* latere. Mirum autem ſubiit, ipſum *Defenſionis* laudatae Auctorem pag. 79. num. 126. memoriae indubitanter tradidiſſe, tum *Elucidationem*, modo memoratam *Muratorio*, tum ad Opus illud *Prolegomena*, ab eodem Abbate *Cerrio* fuiſſe conſcripta; *Muratoriumque* noſtrum dum in vivis ageret, inaniter ſeipſum venditaſſe tanquam *Prolegomenōn* Auctorem; quae tamen ad ipſum Abbas *Cerrius* eo tantum conſilio remiſerit, quo emaculatiora redderet & Latiniora, ſi ita loqui fas ſit. Ut ut ſe res habeat, ſtatim ac oculos in locum iſtiuſmodi *Defenſionis* conjeci, rei novitate perculſus litteras dedi ad Cl. V. noſtri *Muratorii* nepotem, qui ejus Vitam diligenter adornandam ſuſcepit, brevi in lucem emittendam; mihique perhumaniter is reſcripſit, in ſeipſum recipere invincibiliter probaturum, verum *Prolegomenōn* Auctorem, immortalem ſuum Patruum extitiſſe; mendacemque audaciſſimum proditurum, qui magno nomini illius celeberrimi Viri maximam invidiam creans, iſthaec effutire non erubuerit.

Lib. 2. Cap. 9. in Libro, cui titulus, *Elucidatio Augustinianae de divina Gratia Doctrinae*.

Quid est aliud quod malum dicitur, nisi privatio boni? Verba sunt Augustini Cap. XI. Enchiridii. Hanc sententiam quamplurimis aliis in locis ab Augustino propositam Phereponus pag. 559. & 584. Animadv. ineptam judicat, multis deridet, & triumphatoris in morem proculcat atque proscribit. Sed ne heic quidem placet detinere Lectorem eruditum, quando nemo nescit, quam anxie subtiliterque a Scholasticis Theologis, immo & ab ipsis Philosophis, agitata fuerit, & agitetur adhuc hujusmodi quaestio, Graeci Latinique Patres fere omnes cum Augustino consentiunt. Nobilissimi autem ac innumeri Theologi, ipsique etiam Philosophi sentiunt, & ostendunt, *formale malitiae actus moralis, seu peccati, essentialiter in privatione debitae rectitudinis consistere*. Est itidem materiale, & positivum in peccato, quod etiam agnoscunt ipsi Theologi. Porro videat Phereponus, quibus nominibus sit dignus, dum tanto contemtu & quibusdam ratiunculis aggreditur, & nullo negotio conterere se posse putat, quaecumque validissima argumenta congesserunt tot egregii Theologi atque Philosophi, in primis vero Cartesiani, ut Malum & Peccatum statuant in aliqua privatione, sive negatione Ordinis ac Bonitatis. Contrarium tuentur nonnulli, at certe non sine modestia, quam tamen frustra in Pherepono quaeras, controversiae difficultatem aut dissimulante, aut fortassis etiam minime intelligente.

Lib. 1. Cap. 1. de Civ. Dei haec scribit Augustinus: *An non etiam illi Romani Christi nomini infesti sunt, quibus propter Christum Barbari pepercerunt? Testantur hoc Martyrum loca, & Basilicae Apostolorum, quae in illa vastatione Urbis ad se confugientes suos alienosque receperunt*. Quin ita res habuerit, nemo dubitare potest; & tamen in his Augustini certissimis verbis habet Phereponus noster, quod carpat pag. 576. Animadver. *Non erat*, inquit, *dissimulandum hosce Barbaros fuisse Christianos, quamvis Arii Sectam sequerentur. Sed laudandi fuissent Haeretici, & rei admirabilitas minuenda: quod simplicior quidem Scriptor facere potuisset, sed non callidus Rhetor*. Do libens, Gothos fuisse Christianos, quanquam id de Alarico quidem eorum duce constet, non autem de universa Gothorum Natione; nam & Rhadagaisus alter eorum dux, Paganorum superstitioni addictus fuerat. Do, inquam, id libens; habemus enim non unum hujus rei testem; at cur hujus mentionem facere Augustinus debuit? Num ignorabant Ethnici Romani, Gothos Christianam Religionem

ligionem fuisse professos? minime vero. Id vulgatissimum erat, prodideratque longe antea cognitus Romanis Alaricus, qui & ipsam Urbem non semel obsederat, & pacis foedera cum Romanis inierat, iis etiam coactis, Imperatorem creare Attalum Arianae Sectae hominem, Gentilibus propterea atque Arianis ipse carus. Igitur nihil erat, cur notissimam rem dissimulare vellet Augustinus. *Sed*, inquit Phereponus, *laudandi erant Haeretici, & rei admirabilitas minuenda*. Res erat Augustino cum Romanis, captae direptaeque Urbis calamitatem tribuentibus Religioni Christianae; non erat cum Gothis. Pepercerant Barbari Christianis aeque ac Ethnicis, qui ad Basilicas Apostolorum & Martyrum confugerant. Ergo Christi caussa effugerunt poenas praesentis exitii Gentiles Romani, non evitaturi, nisi nomen & Religio Christi Barbarorum feritatem adeo evidenter mitigasset, atque cohibuisset. Heic igitur insistit Augustinus, & ingrati animi Romanos Ethnicos arguit, qui fateri nollent se mitissime habitos non alia de caussa, quam quod sacra loca propter Christum Barbari reveterentur. Quanquam vero Gothi Christiani essent, non desiit tamen admiranda esse illorum mansuetudo erga Romanos. Moribus quippe barbari, immanitate feri, victoriae ardore furentes, spem nullam reliquerant tantae erga victos clementiae, quum ne ipsi quidem Romani, nedum efferatae gentes, victis parcere solerent ad Templa inanium Deorum confugientibus.

Quod tamen animadvertas velim, Augustinus ipse hanc Barbarorum insuetam humanitatem, *misericordiam & humilitatem*, multis commemorat: quod quum facit, certe ipsos Haereticos de laudando facinore laudat. Deinde Lib. V. Cap. 23. ejusdem Operis de Civitate Dei refert insignem Christianorum victoriam de Rhadagaiso Gothorum Rege reportatam quinque ante captam ab Alarico Urbem annis. Auctor & ipse est, fuisse Rhadagaisum falsis Diis addictum, quibus etiam immolare quotidie ferebatur. Quamobrem, inquit Augustinus: *Si ille tam impius, cum tantis & tam impiis copiis Romam fuisset ingressus, cui pepercisset? quibus honorem locis Martyrum detulisset? in qua persona Deum timeret? cujus non sanguinem effusum, cujus pudicitiam vellet intactam?* Tum Romanos arguit, quod Deo non agant gratias, *qui quum statuisset irruptione barbarica graviore dignos mores hominum castigare;* victum tamen voluit Rhadagaisum Daemonum cultorem, ne ipsis Daemonibus gloria, Romanis vero acerbissima clades contingeret. *Deinde quum ab his Barbaris* (hoc est Alarico ejusque copiis) *Roma caperetur, qui contra omnem*

consuetudinem bellorum ante gestorum ad loca sancta confugientes, *Christianae Religionis reverentia tuerentur*, *ipsisque Daemonibus*, *atque impiorum Sacrificiorum ritibus*, *de quibus ille praesumserat*, *sic* ADVERSARENTUR PRO NOMINE CHRISTIANO, *ut longe atrocius bellum cum iis*, *quam cum hominibus gerere viderentur*, *&c.* Quae verba tam aperta mihi videntur, ut non dubitem, quin Phereponus ipse intelligere demum possit, ((a) non) dissimulatam ab Augustino Religionem Gothorum, quanquam alioqui notissimam, & commendatum eorum facinus ab ipso fuisse: cujus tamen rei laudem ad Christum Deum tanquam ad praecipuum auctorem referendam esse prudenter monet. Sed ego fortasse ineptus, quod omnia vestigia consectari velim Censoris nostri, qui heic tam facile Augustinum nobis exhibet veluti Rhetorem callidum; Vae Libris atque Scriptoribus, si hujusmodi nebulas excitare licet adversus illos; nam quis in uno stans pede magnus statim Criticus evadere, quum lubet, non possit?

Ejusdem ponderis est alia Phereponi adnotatio in ea Augustini verba Lib. VII. Cap. 14. de Civ. Dei: *Si ergo Mercurius ipse sermo est*, *etiam ipsis* (Ethnicis) *confitentibus Deus non est*. Quae sic Phereponus illustrat, dicens: *Miror non timuisse Augustinum*, *ne sibi objiceretur*, *quod passim habet de Verbo*; *nam similis objectio potuit fieri*, *responsioque Augustini pariter eludi*. Facile profecto miratur Phereponus, ejusque admirationem atque adnotationem quibusdam Gregalibus suis heic placituram mihi persuadeo. Verum quisquis rem serio perpendat, e vestigio intelliget, hominem hunc nihil pensi habuisse interdum quid scriberet, dum contra Augustinum scriberet. Et sane ille ridendus, qui miratur non timuisse Augustinum, ne heic in se ipsum sua tela converterentur. Ex Augustini sententia *Mercurius* dicebatur esse hominum *Sermo*. En ejus verba. *Quod si Sermo ipse dicitur esse Mercurius*, *sicut ea*, *quae de illo interpretantur*, *ostendunt*: *Nam ideo Mercurius*, *quasi medius currens dicitur appellatus*, *quod Sermo currat inter homines medius*, &c. *Ideo & mercibus praeesse*, *quia inter vendentes & ementes Sermo fit medius*, &c. Quis autem sanus, & non ludens, hominum *Sermonem* nonnumquam stultum, deceptorium, & falsa narrantem, semper vero creaturae filium, & subsistentia carentem, velit appellare, & credere Deum? At Catholici, quando Dei Filium appellant *Verbum*, cui etiam

(a) Haec particula negativa deest in praecedentibus editionibus. Num excidit tunc Auctori? Certe necessaria.

etiam nonnulli *Sermonis* vocabulum accommodarunt, Verbum intelligunt divinum, Verbum Dei prolem, Verbum non exterius sonans & fugiens, sed interius manens, & ex divina essentia, & ab aeterno productum, & cum ipso Patre, atque in ipso Patre subsistens; Verbum denique (ut loquar cum Auctore Libri de quinque Haeresib. quem olim Augustino tribuebant) quod *melius Graece dicitur λόγος; logos quippe verbum significat, atque rationem*, ac propterea Dei Patris aeterna ratio atque sapientia. Quare nihil erat, cur sibi, & sententiae Catholicorum timeret Augustinus, dum ideo argumentatur, *Mercurium* non esse Deum, quod ipse dicatur esse *hominum Sermo*; nimia quippe intercedit differentia inter hominum Sermonem, & Verbum Dei aeternum, immutabile, increatum, quod idem est ac Ratio divina. Immo videas plerosque Patrum, cum Graecorum, tum Latinorum, & Augustinum praecipue in Libris de Trinit. & in Joannis Evang. & alibi, fuisse usos exemplo Verbi humani atque creati, ad explicandam aliqua ex parte rationem divini & increati Verbi. Sed simul explicarunt quam immane duo ista Verba invicem distarent, probe nimirum intelligentes, solos Sophistas ea comparatione abuti posse contra divinam naturam Verbi caelestis. Consule Petavium Tom. 2. Lib. 6. Cap. 2. Dogm. Theologic.

Plura alia supersunt in censoriis Phereponi Animadversionibus, quibus sua deberetur censura. Sed si persequi singula velimus, vix erit scribendi modus. Paucis ergo Orationi nostrae finem faciamus. Quod Augustinum, ubi opus erat, aut justa caussa occurrebat, Phereponus sibi corrigendum susceperit, moleste non ferimus; immo aliqua etiam ratione laudandum consentimus. Quod male toties correxerit, quod tam impotenti odio in ipsum exarserit, quod nullum denique non moverit lapidem, quo incomparabilis viri famam pro viribus prosterneret, hoc dolemus, hoc in perniciem non modo sanctae Religionis, sed & bonarum Artium, atque Litterarum tendere clamamus. Certe immodica veneratio nos in transversum agat, aut livor nos urat, si contendere velimus, nunquam Augustinum errasse, nunquam meliora tradere potuisse, nunquam scribere accuratius debuisse; Pherepomum vero iniquis semper censuris adversus ipsum fuisse praeliatum. Magnorum virorum in Litteris lapsus ac vitia non dissimulari, tum Veritati apprime gratum est, tum Religionis ac Reipublicae interest, ne sub magnis nominibus major errori fastus, nocendique licentia obveniat. Verum & immensae Augustini virtu-

 tes

tes sincerius erant exprimendae, ejusque naevi tam fuscis coloribus, tantaque bile exaggerandi & amplificandi non erant, ut sanctissimum aeque & doctissimum Episcopum, si licuisset, nativo suo splendore Phereponus omnino exspoliaret. Immo si quisquam dignus erat, qui placide haberetur, is Augustinus erat, quem summa pietas atque doctrina Ingeniis omnium seculorum, & Ecclesiae verae perpetuo commendavit. Phereponi tamen censuram inofficiosam, simul & ab aequitate alienam, quanto magis exsecremur, postquam, ni mea me fallit opinio, tot iniquas accusationes audivimus, & tantam segetem errorum deprehendimus in ipso Augustini Censore? Reliquum igitur est, ut homini illi meliorem ingenii & eruditionis non vulgaris usum a Deo precemur. Lectores vero moneamus, ut si minus periti sunt, ab ejus Librorum lectione abstineant; sin docti sunt, caute versentur cum Dictatore Critico. Interim vero stet ille tanquam exemplum quid possit in inquisitione Veritatis humana Ratio sibi relicta sine salutaribus frenis, de quibus, uti & de juribus Ingeniorum, hactenus Oratio nostra pro viribus egit.

F I N I S.

INDEX

INDEX CAPITUM

QUAE IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT SECUNDUM.

CAPUT TERTIUM.

CAPUT QUARTUM.

CA-

CAPUT QUINTUM.

CAPUT SEXTUM.

CAPUT SEPTIMUM.

CAPUT OCTAVUM.

CAPUT NONUM.

Non

CAPUT DECIMUMNONUM.

CAPUT VICESIMUM.

CAPUT VICESIMUMPRIMUM.

CAPUT VICESIMUMSECUNDUM.

CAPUT VICESIMUMTERTIUM.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT QUINTUM.

CAPUT SEXTUM.

CAPUT SEPTIMUM.

CAPUT OCTAVUM.

LIBER TERTIUS.

CAPUT OCTAVUM.

CAPUT NONUM.

CAPUT DECIMUM.

rum

